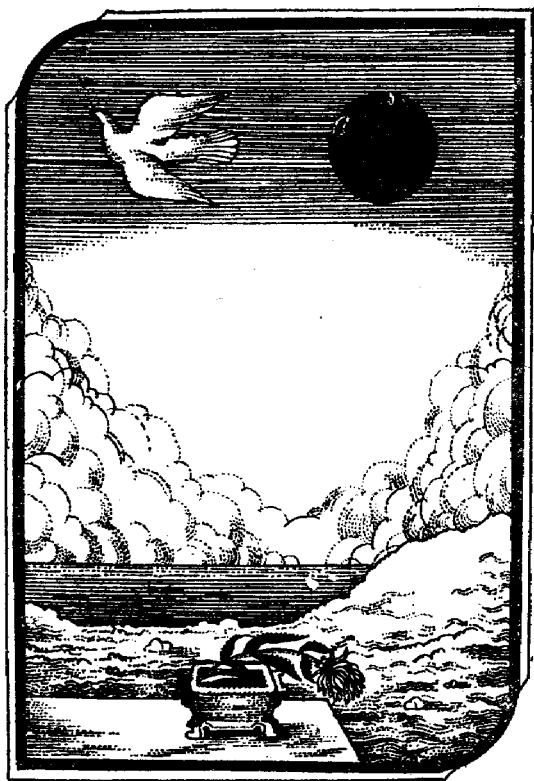

ТОШКЕНТ
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1982

ТАКЭО
АРИСИМА

АЁЛ

Р о м а н

ТОШКЕНТ
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1982

И (Яп)
Т 18

Русчадан
ҲИКОЯТ МАҲМУДОВА
таржимаси

70304—211
А $\frac{\text{М } 352 (04) - 82}{140 - 81}$ 4703000000

© Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1982 й.
(Тарж.).

Жонфизо сентябрь тонгининг зангоросо сийрак туни аро Йоко Симбаси кўпригидан ўтаётганда поезднинг тез фурсатда жўнаши ҳақидаги иккинчи занг товуши эшитилди. Бу Йокода зиғирдек таассурот уйғотмаса-да, лекин рикша югуришни жадаллаштирди. Рикша «Турна ҳузурида» меҳмонхонасини ортда қолдириб, ҳар доимгидек одамлар билан гавжум бўлган фавфора ёнидан физиллаб ўтиб кетди. Йоко вокзалнинг ярим очиқ оммавий эшиги олдида турган Қотони кўрди. У Йоко томонга бетоқат тикилганча, эшикни беркитишга тарадудланаётган станция хизматчиси билан тортишиб турарди.

— Маъзур тутинг, кечикиб қолдим! Улгурамузми ҳали?— пиллапоялардан кўтарила туриб сўз қотди Йоко. Йигитча, жавоб бермасдан, оддийгина похол шляпасини бир оз кўтарди-да, унга ҳаворанг билет тутқазди.

«Нега энди биринчи классга эмас? Менга айнан биринчи классга керак. Бориб билетларни алмаштириб келинг!»— Йоко шундай демоқчи бўлди-ю, лекин хизматчининг кескин ҳаракатини назарга олиб, бирдан-бир очиқ турган кириш жойи орқали перронга кириб, йигитчанинг ортидан индамай эргашди. Қўл чўзиб билетни кутаётган контролёр уларга норози қиёфада қаради.

— Хоним, аравада эсдан чиқарибсиз... Мана!..— деган овоз эшитилди ўша ондаёқ орқароқдан, энди билетларини контролёрга кўрсатмоқчи бўлиб турганларида. Қора терга ботган тўқ кўк курткали рикша Йоконинг олдига чопиб келди-да, унга чоққина кўкиш-сарик шойи рўмолчага тугилган тугунчани узатди.

— Тезроқ,тезроқ! Ута қолсанглар-чи, поезд жилапти, ахир!— деб бақирди тоқати тоқ бўлган контролёр.

Котонинг ҳузурида айтилган «хоним» сўзи, контролёрнинг бақириги — буларнинг ҳаммаси бир бўлиб тегманозик Йоконинг жаҳлини чиқариб юборди. У атайин тўхтади ва осойишталик билан рикшага ўгирилди.

— Раҳмат. Айтганча, сингилларимга бугун кеч қайтишимни айтиб қўй, мактаб кечасига ўзлари бораверишлари мумкин. Агар Йохогамадан Омия келса, анави... аттор-чи, унга Йохогамага кетганимни айтиб қўйишин.

Рикша худди ўзи поездга кечикаётгандай гоҳ контролёрга, гоҳ Йохога талмовсираб, шу билан бирга хавотирли қараб қўярди. Контролёр эшикни ёпмоқчи бўлгандиямки, Йохо энгил қадам ташлаганча унга яқинлашди ва:

— Кечирасиз, марҳамат!— деб хитоб қилди-да, билетни унга узатганча жилмайди: гўё гунча очилгандек бўлди. Контролёрнинг юзи аҳмоқона кулгидан ёришай деди-ю; лекин у ўзига жиддий тус беришга шошилди ва одатдаги қилиқ билан билетни тешди.

Перронда турган темирўл ходимларидан тортиб то кузатувчиларгача Йохо ҳамда унинг ҳамроҳига қизиқиш билан қарашарди. Йохо бўлса ҳеч кимга эътибор бермай йигитчанинг ёнида осойишта вайсаб борарди. У йигитчага тугунчада нима борлигини топишни таклиф қилар, шунингдек, ҳеч қайси шаҳар Йохогамадек уни ўзига ром этмаганини гапирарди, кейин у иккала билетни бирга қўйишни илтимос қилди, ишқилиб, қандай қилиб бўлмасин, ўзининг ингичка, нозик бармоқларини Котонинг қўлига тегизишга қулай фурсат қидирарди. Вагонлардаги одамлар ойнага ёпишганча, бутун вужудлари билан уларга тикилишарди. Бу Йокони жуда ҳам талтайтириб юборганидан Кото хижолат бўлиб, ўзидан ранжирди.

Уларга энг яқин иккинчи класс вагонининг олдида кондуктор турарди. У қўлини чўнтагига тикқанча, ботинкасининг учи билан платформани асабий тақиллатарди. Йохо майдончага кўтарилар-кўтарилмас қулоқни қоматга келтиргудек ҳуштак чалди. Кото Йоконинг ортидан вагонга сакраб чиқди ва шу заҳотиёқ уйғонаётган шаҳарнинг ноаниқ шовқинини паровознинг гудоги кўмиб юборди.

Қото эпчиллик билан Йокога эшик очиб берди. Вагонга киришдан олдин, у деярли барча жойларни эгаллаб олган йўловчиларга тез ва синчков кўз ташлади. Бирдан у қоққан қозикдек тўхтаб қолди: чап томонда, деярли вагоннинг ўртасига яқин жойда газетадан бошини кўтармай, ўрта ёшдаги ориқ одам ўтирарди. Лекин кейинги дақиқадаёқ Йоко ўзини тутиб олди. Бамайлихотир, худди актрисалардек ўзига бино қўйиб, нимжилмайганча Қотонинг ортидан вагонга кириб келди ва эшикка яқин бўш жойга бориб ўтирди. Тасвирлаб бўлмас назокат билан Йоко чап қўлининг жимжилоғини букиб сочини ва уни безаб турган оддийгина қора лентани тузатган бўлди. Қотонинг қаршисида ўтирган, кўринишидан савдогарга ўхшаш қирқ ёшлар чамасидаги бақалоқ киши шоша-пиша ўрнидан туриб, тонгги қуёшнинг қия нурлари Йокони безовта қилмасин, дегандек пардани туширди.

Йоко ва ёнидаги оддийгина кийинган, жудаям арзон гэтали йигитча шу қадар ғалати таассурот қолдирардики, ҳатто яқинроқда ўтирган қизалоқ ҳам уларга ажабланганча қараб қўйди. Йоконинг чеҳрасида, ўзини тутишида, умуман, бутун киёфасида қандайдир ғайриоддийлик бор бўлиб, бу одамларда қарама-қарши фикрлар уйғотарди. «Манави аёл ким экан-а?» Фокусга йиғиладиган нурлар тарамидек ҳамма йўловчиларнинг нигоҳи Йоко билан унинг ҳамроҳига қаратилганди. Бу, афтидан, Йокога ёқарди ва у йигитча билан мисоли яқин дўстлардек ўзини янада эркинроқ тута бошлади.

Поезд Синагавадан ўтгандан кейин, қисқагина тунелни ортда қолдиргач, Йоко ўзига кимнингдир синчков нигоҳи қадалганини ҳис этди. У оҳиста ўгирилди. Ўзи ўйлагандек бўлиб чиқди: унга қўлида газета ушлаган ориқ киши қараб турарди. У бу кишини дарҳол таниди. Бу — Кибэ Кокё эди. У Йокони ҳаммадан олдин, яъни у вагонга кириб келаётганидаёқ пайқаганди, лекин шу заҳотиёқ кўзини олиб қочиб, юзини газета билан яшириб, атрофдагиларга ўзини ўқишга берилиб кетган одамдек кўрсатаётганди. Йўловчиларнинг Йокога қизиқишлари сусайгач, у яна унга жиддий, синчков нигоҳини қадади. Йоко шундай учрашув эҳтимолини олдиндан билгани учун, аввалданоқ тайёрланиб қўйганди. Йоко ўзининг ҳаяжонини бирор ҳаракат билан ҳам сездирмай, дўстона, чучмомадек кўзларини катта-катта

очиб, ноз-карашма билан салгина бош ирғади, лекин у жавобан ҳатто жилмайишни ҳам раво кўрмади, аксинча, қовоғини уйиб, хўмрайиб қаради. Бу Йокога ўқ теккандек таъсир қилди. Унга алам қилиб кетди. Кулгиси сўниб, нигоҳи Кибэнинг чеҳрасидан сирғалиб тушиб, бу вақтда ҳардамхаёллик билан ойнадан узоқлашаётган тоғларни томоша қилаётган ёш Котода тўхтади.

— Яна ўйланиб қолдингизми?— Кибэ эшитсин деб атиги кўнғироқдек овозда сўради Йоко.

Ҳамроҳининг ғайритабiiий ҳаяжонини сезган Кото унга қизиқсиниб қараб қўйди. Йоко манави очиқкўнгил йигитча кулгиси остига яширинган алам ва ўкинчли сезиб қолмаслиги учун ўзини бир оз орқага ташлади.

— Ҳа, йўқ, ҳеч нарса ҳақида ўйламаяпман. Шундай, томоша қиляпман. Манави тоғларнинг чиройлилигини қаранг, улар худди бинафшаранг сояларга ўхшайди, тўғрими?.. Куз яқин!

«Аҳ-а, уни шулар қизиқтираркан-да. Демак, ҳеч нарсани сезмабди!»— деган қарорга келди Йоко ва:

— Ҳа, ростданам шундай-а,— деб қўя қолди.

У яна Кибэга безътибор назар ташлади. Унинг кўзлари аввалгидек қаттиқ ва баджаҳл қараб турарди. Йоко жаҳл билан лабини тишлаганча тескари ўгирилиб олди. У ҳали пушаймон қилади!

2

Йоко Кибэнинг илк севгиси, эҳтиросли ва қизғин севгиси эди. Япон-Хитой уруши эндигина тугаган бўлиб, мазкур урушнинг барча воқеалари ва унга алоқадор одамлар жамиятнинг ҳамма табақаларида ҳаддан ортиқ қизиқиш уйғотардилар. Йигирма беш ёшли Кибэ Хитойда йирик газеталардан бирининг ҳарбий мухбири сифатида қатнашганди. Унинг ўткир ва нозик мушоҳадаларга бой ажойиб мақолалари бир қолипдаги хабарлар оқимидан кескин фарқланиб, кўзга яққол ташланиб турарди. Фронтдан у истеъдодли журналист шуҳратини қозониб келди. Кибэ ишлайдиган газета нашриётининг директори Йоконинг онаси билан яхши муносабатда эдилар. Маҳаллий илғор насроний аёллардан, «Насроний аёллар уюшмаси»нинг вице-раисаси бўлмиш Йоконинг онаси кунлардан бир куни ҳарбий мухбирлар шарафига махсус зиёфат уюштирди. Шунда Кибэ илк

маротаба Йокони кўрди. Қибэ серғайрат йигит бўлиб, ўрта бўй, бадани ҳаддан ташқари рангдор ва майин эди. Уша кечаси у ҳаяжон билан шеърлар ўқиди.

Ўзининг ўн тўққиз ёшида Йоко эркакларга ёқиш санъатини мукаммал эгаллаган бўлиб, атрофидан жазманлар аримас ва қиз туғма истеъдод билан уларнинг бош-кўзини айлантирарди. Мана шу билан у ўзининг ёш қалбини овуларди. Аёллар колледжиди у биринчи бўлиб уқа ўрнига камарбандли хакама¹ кийишни ўйлаб топган ва шу тахлит янги мода яратганди. Ушанда қиз энди ўн бешга кирганди. Йоко туфайли колледж директори — кекса, вазмин америкалик озмунча кўнгилсиз дақиқаларни бошидан кечирмади дўйсизми, ўшанда, кимдир Йоко директорга биринчи ўқувчи бўлиб олишида ўзининг фақат лолодек лабларини маҳлиё қилиш билангина кифояланган эмас, деб гап тарқатганди. Худди шу Йоко, Уэнонинг мусиқа мактабига киргач, орадан икки ой ўтар-ўтмас ҳаммани ўзининг муваффақиятлари билан лол қолдирди ва ўзи ҳақида ўқитувчилар ҳамда ўқувчиларни завқ-шавқ билан гапиришга мажбур қилди. Фақат профессор Кэбергина унинг нағмасини афтини бужмайтириб тингларди ва кунлардан бир куни қизга қуруққина қилиб:

— Сизда лаёқат бор, лекин истеъдод йўқ, — деди.

— Ростданми? — дея бепарво хитоб қилди Йоко. Ғижжак деразадан улоқтирилди, Йоко бўлса мусиқа мактабини бутунлай тарк этди. Унинг онаси «Насроний уюшмаси»га гоят қизғинлик билан раҳбарлик қилар ва жамиятда характерининг қатъиятлилиги билан эркаклардан қолишмаслиги билан машҳур эди. У кўтаринки хаёллар соҳиби, лекин иродасиз эри билан қиттаям ҳисоблашмасди. Аммо-лекин мўлоийм Йоко онасининг одамлар кўзидан яширин, фақат ўзига маълум камчиликларидан усталик билан фойдаланар ва доим ўз билгича иш тутарди.

Йоко ўзини одамларни, айниқса, эркакларни беш қўлимдай биламан, деб ҳисобларди. У ўзига кўпларни яқинлаштирар, лекин тақиқланган чегарани босиб ўтмоқчи бўлганларни нафрат-да рад этарди. Йоко севги тонготари пайтида эркак аёлни еру кўкка ишонмаслигини, лекин жазирама қиём келгач — худди ана шу эркак

¹ Хакама — кенг шаравор.

аёлни назар-писанд қилмай, камсита бошлашини биларди. У ўзини йўқотиш даражасида ишқибозлик қиларди-ю, лекин ҳар доим хавfli қиём яқинлашаётганини пайқаган вақтида, жазманини шафқатсизлик билан ўзидан нари қуварди. Лекин рад қилинганлар унга нисбатан гина-кудурат сақламасдилар. Аксинча, уларнинг ўзлари тийиқсиз ишқибозлик кўрсатганлари учун уялиб юришарди. Балки Йoko ҳақида нотўғри хулоса чиқарганлари учун ҳам ўкинишарди. Ахир, улардан бирортаси бирон марта бўлсин Йokoга ўз хафалигини изҳор қилмаганди. Агар, мабодо, битта-яримтаси ўзини ноҳақ жабрланган, деб ҳисобласа ҳам бари бир ўзининг аҳмоқлигини тан олишни истамас, муваффақиятсизлигини эса қизнинг ёшига нисбатан ўта таннозлигига йўйиб қўя қоларди.

Шундай қилиб, июнь оқшомларидан бирида, аини ёш ниҳоллар барг ёзиб, севги гуллайдиган бир маҳалда Йokoларнинг Нихонбасидаги уйида бир нечта ҳарбий мухбирлар тўпланишди. Улар ўзлари билан худди уруш нафасини олиб келишганга ўхшарди. Йoko сингилчалари билан дастурхон безашарди. Ҳафиф ва ғунчадаккина Йoko ўзининг ўн тўққиз ёшига нисбатан энг камида икки-уч ёш кичик кўринарди. Рафторидаги назокат ва камсуқумлик соғлом ақл чегарасидан чиқмасди. Меҳмонларнинг қистови билан, гарчи, профессор Кэбер унинг санъатига нохуш фикр билдирган бўлса-да, ғиж-жакда нағма чалиб берди. Илк нигоҳданоқ Кибэ бутун қалби билан шундай лаёқатли ва офатижон қизга интила бошлади. Боз устига, қиз ҳам ўрта бўйли йигитчага қизиқиб қолди, ҳолбуки, бундай ҳол унда камданкам бўларди. Ё кажрафтори фалак! Бир-бирига икки томчи сувдек ўхшаш одамларни учраштирганини қаранг! Кибэ нафақат характери, балки ташқи кўрениши билан ҳам худди қўйиб қўйгандек унга ўхшарди. Ўзига тегишли ҳар бир нарсага жудаям ҳушёр Йoko бундай ўхшашликни пайқагач, Кибэга нисбатан қизиқиш кўрсатмай туролмади. Зиёфат шу тахлит тугади. Кибэнинг таъсирчан қалбида дарҳол гўзал қизнинг тимсоли нақшланди, Кибэ ҳам Йоконинг юрак тўридан жой ола билди.

Кибэ журналист сифатида бениҳоя донг қозонган эди. Адабиёт тупроғини ялаган одамлар унинг исмини яхши билишарди ва Кибэ кўринди дегунча унинг сало-

ҳияти, ажойиб муваффақиятга эришиши мумкинлиги ҳақида гапиришарди. У ўша вақтдаги Япония учун энг муҳим воқеа бўлмиш Япон—Хитой урушининг қатнашчиси эди, шунинг учун баъзилар унинг тимсолида қаҳрамонни тасаввур қилишарди. Кибэ Йоколарникида кунда-шунда бўлиб қолди. Жудаям серғайрат, таъсирчан ва шу билан бирга иззатталаб Кибэ ҳаммани, айниқса, Йоконинг онасини ўзига ром қила олди. У, Кибэни олдиндан билар ва уни истеъдодли, истиқболи порлоқ йигит, деб таърифини кўкларга кўтарар, одамлар олдида у билан худди ўгли ёки укасидек бетакаллуф муомалада бўларди. Йоко аввалига унинг бу қилиғини мазах қилиб юрди, лекин кейин ўзини туголмай, у ҳам Кибэга алоҳида эътибор кўрсата бошлади. Кибэ ҳақида гапирмаса ҳам бўларди: у бутунлай қалбини ром этган ҳиссиёт ҳукмида эди.

Уша июнь кечасидан кўп ўтмай Кибэ билан Йоко ўртасида «севги» сўзи билан ифодалаш мумкин бўлган муносабат пайдо бўлди. Йоко ром қилишнинг мутаассир, нозик санъатини ишга солганлиги ҳақида гапириб ўтирмаса ҳам бўлади. Кибэ ўзини нақ еттинчи осмонда ҳис қиларди. Серрашк насроний, ўзининг пуритан хирадмандлиги билан гердайиб юрадиган Кибэ соф қалбининг бутун жиддийлигию қизғинлиги билан биринчи муҳаббат домига ўзини отди. Йоко бўлса кўпинча унинг оташин эҳтироси яллиғида куйиб кетишга ҳам тайёр эканлигини сезиб қоларди.

Йоконинг онасига эса уларнинг ҳиссиётларини билиб олишга унчалик кўп вақт керак бўлмади. У авваллари ҳам қандайдир ғалати тарзда қизини кўрарга кўзи йўқ эди, энди бўлса рашк ўтида қоврилиб, ёшларнинг яқинлашувига очиқ-ойдин қаршилиқ кўрсатишга уриниб, бор ҳунарини ишга солиб ва ҳатто чегарадан ҳам чиқиб кетдики, натижада бу ҳол ҳаммага ошкор бўлди. Қариганида қармоққа илиниб, сеvgи дардига мубтало бўлган аёлнинг дунёвий тажрибаси унга совуққонлик ва ғоят нозиклик билан макр тўрларини тўқишга, ёшларнинг қалбидаги энг заиф, нозик жойларини топиб ништар уришга ёрдам берарди. Йоко онасининг ҳийла-найранглариغا жон-жаҳди билан қаршилиқ кўрсатаётган Кибэга нисбатан борган сари самимий муҳаббат кўя бошлади. Қиз йигитнинг жўмардлик иродасига ихтиёрий равишда сўзсиз бўйсунушга ҳам тайёр эди. Йоко ўзи

тўқиган севги тузоғига ўзи тушмоқда эди. У шу вақтгача ҳеч қачон бундай маст қилувчи, шаффоф ҳисни туймаган эди. Қиз бошига илк бора тушган мазкур ҳиссиёт худди жарроҳ тифидек унинг ўткир, ҳар нарсага танқидий кўз билан қарайдиган ақлини ўтмаслаштирди.

Ҳамма ҳаракатлари зое кетганини кўрган аёл бошқа йўл тутишга қарор қилди. У меҳр-муҳаббат ва панд-насиҳатлар билан, ҳатто эри орқали ёшларга таъсир кўрсатишга уриниб кўрди ва энг охирида Кибэ ҳурмат қиладиган пасторга ёрдам сўраб мурожаат қилди. Лекин булар ҳам қўл келмади. Сацуки хоним — асл исми Ояса — обдан ўйланган стратегиясини қанчалик ғайрат ва совуққонлик билан амалга оширишга уринмасин, Йоко ҳам Кибэни борган сари сабот билан ҳимоя қила бошлади. Ниҳоят, қизи Кибэдан воз кечгунча ўзини-ўзи нобуд қилишга ҳам тайёр эканлигини тушунган Сацуки хоним таслим бўлди. Беш ойлик синовлардан кейин кузда Кибэ истиқомат қиладиган меҳмонхонада камсуқумгина тўй бўлиб ўтди. Тўйда қизнинг ота-оналари қатнашмадилар.

Тез орада Кибэ Хаямадан худди дарвишларнинг қулбасига ўхшаш мўъжазгина уйни ижарага олди. Бу ерда Йоко онасидан фатҳ этиб олган ўлжаси бўлмиш Кибэга эгалик қила бошлади.

Лекин тўйдан икки ҳафта ўтмаёқ унинг қалбига қандайдир совуқлик туша бошлади. Рақиблик қилган онаси билан кураш ажойиб ғалаба билан тугади. Бу орада Кибэнинг ҳарбий шон-шухрати ҳам ғарбга ботаётган қуёш нурларидек кун сайин хиралашиб бормоқда эди. Лекин ҳаммадан ҳам Йоконинг ҳафсаласини Кибэнинг ўзи пир қилди. Кибэ Йоко тўлалигича ўзига тегишли эканлигига ишончи комил бўлгач, никоҳдан аввал қиздан яширин тутган феъл-атворидаги ожизликларни намоён қила бошлади. У худди хотинлардек заиф бўлиб, ўртамиёна, сусткаш, деярли ҳаётга мослашмаган экан. Кибэ ишини ташлаб, эртадан-кечгача Йоконинг атрофида гирдикапалак бўлишдан бошқа нарсани билмасди. У иродаси бўш, шу билан бирга ўлгундек инжиқ эди. Чўнтагида ҳемириси бўлмагани устига, рўзгорнинг ҳамма ташвишларини, афтидан, бунини бутунлай табиий ҳисоблаб, Йоконинг елкасига ортди ва худди бойваччалардек беғам-бепарво ҳаёт кечира бошлади. Бу хил ҳаёт тарзи Йокони асабийлаштирарди. Аввалига у Кибэнинг

нуқсонларида шоирона соддалик ва бепарволикни кўриб ҳаммасини кечирарди. У ҳатто ибратли хотинларга ўхшаб ўзини бутунлай рўзгор ишларига бағишлашга уринарди. Лекин қон-қонигача манфаатпараст бўлган Йоко бу тахлит яшай олмасди.

Уйланмасидан олдин Кибэ унинг назарида олижанобликнинг тимсоли бўлиб туюларди: у ўзини ахлоқан вазмин одам сифатида тутганди, ҳолбуки, Йоко очиқдан-очиқ унга табиий мойиллик билдирарди. Уни бу қадар севги лаззатига ўч ва беадаб шаҳватпараст, деб ким ўйловди дейсиз. Мана шу бемаъни шаҳвоний эҳтирос шундай заиф танада мужассамлашганлигига ёқа ушларди киши! Йоко кўзгудаги ўз аксини энди кўриб қолгандек, қандайдир кўнгилсиз туйғуни ҳис қилмоқда эди. Ҳар куни кечки овқатдан кейин Йоко тунни даҳшат ва асабийлик билан кутарди. Кибэнинг севгисийиқсиз бўла боргани сари, ҳаёт унга ҳузур-ҳаловатсиз туюла бошлади. «Умримнинг охиригача мана шундай яшаш учун туғилган эканманми?»— умидсизлик билан хаёл сурарди Йоко. Хотинидаги ўзгаришдан ташвишга тушган Кибэ унинг ҳар бир ҳаракати, ҳар бир қадамини таъқиб қила бошлади. У борган сари кўпроқ зўравонлик билан хотинининг эркини сиқиб қўя бошлади. Эндиликда, яъни Йоко Кибэнинг севгисини етарлича татиб кўрганидан кейин, унга яна бир вақтлари хиралашгандай туюлган ёрқин ва соғлом фикрлаш қобилияти қайтгандай бўлди. Энди у ўзида кучли таассурот қолдирган уларнинг ташқи кўринишларидаги ва феъл-атворларидаги ўхшашлик табиатнинг нозик истеҳзосидан бўлак нарса эмаслигини англади.

Яна бошқа сабаблар ҳам бор эди... Лекин мана шунинг ўзи биргаликда яшай бошлашганининг иккинчи ойида Йоко Кибэни ташлаб кетиши учун етарли асос бўлди. У отасининг яқин дўстларидан бири бўлмиш врач Такаяманинг касалхонасидан бошпана топди. Йоко ўзича, отамнинг дўсти қораламайди, деб умид қиларди. Уч кунгача Йоко деярли овқатга қўл урмади, ҳиссиётларига эрк бериб шундай аянчли одамга кўнгил қўйганидан уят ва пушаймондан ўз этини ўзи ерди. Узоқ қидиришлардан кейин ниҳоят Кибэ уни топганида, Йоко совуққина ва осойишталик билан:

— Келажагингга тўсиқ бўлишни хоҳламайман,— деб маълум қилди.

Кибэ, афтидан, унинг сўзларидаги истехзони англамади, шунда Йоко ўзининг инжудек оппоқ тишларини кўрсатиб унинг башарасига хахолаб кулиб юборди.

Ҳаш-паш дегунча уларнинг биргаликда кечган мухтасар ҳаётлари мана шундай енгил-елпи саҳнача билан тугади. Кибэ қўлидан келган ҳамма нарсани ишга солиб кўрди: тинчлантирди, ялиниб-ёлворди, ҳатто пўписа қилди, лекин бари бефойда эди. Кибэдан ажралгач, Йоко худди қалби ҳеч қандай ҳис-туйғулар тўфонига дуч келмаган каби яна бегуноҳ маҳлиқога айланди қолди.

Вақти соати етиб у қиз кўрди. Бу ҳақда Йоко Кибэга маълум қилмади, боз устига, онасига ҳам болани бошқадан бўлган, деб айтди. Йоко шундай ҳаёт кечирар эдики, онаси бунга ишонишга ҳам тайёр эди. Лекин синчков Сацуки маъсум қизалоқда Кибэнинг белгиларини кўрди-ю, бечора болакайга бурнини жийриб, наронийликка мутлақо хос бўлмаган қаҳр-газабини қаратди. Қизалоқни хизматкорларнинг хонасига жойлаштиришди, унга бирон мартаям бувисининг тиззасида ўтириш бахти насиб бўлмади. Фақат Йоконинг отаси набирасининг жозибасидан кўнгли эриб кетиб, унга самимий муомалада бўлди ва қизалоқни яширинча Йокони боққан кекса энагага олиб бориб берди. У ерда Садако — қизга шундай исм қўйишганди — олти ёшгача тарбияланди.

Йоконинг отаси ўлди. Онаси ҳам вафот этди. Кибэнинг кейинги ҳаёти бузуқлик билан тўла эди. У парламент сайловларида номзодини қўйди, нафис адабиётда ўз кучини синаб кўрди, сайёр роҳибдек дайди ҳаёт кечирди, шаробга майл қўйди, журнал нашр қилмоқчи бўлди, яна уйланиб бола-чақа орттирди. Лекин буларнинг ҳеч биридан қониқиш топмади. Хотини билан болаларини қишлоққа, қайнатасиникига олиб бориб қўйиб, ўзи қайси бир асилзода оқсуякка ҳамтовоқ бўлиб, бирор-бир машғулотсиз, ўтмиш эсдаликлари ва самарасиз хаёлларга берилиб яшай бошлади. Худди шу вақтда Йоко у билан поездда учрашиб қолганди.

3

Кибэ нигоҳини Йокодан узмади. Лекин Йоко қиё ҳам боқмасди. «Нега биринчи класс вағонида кетмадим-а? Ахир, кўнглим бир нарсани сезгандек, билетни алмаш-

тирмоқчи бўлгандим-ку, мана энди...» Йоконинг эрта-лабки хуш кайфияти — кейинги вақтларда камдан-кам шундай бўларди — кунботар чоғлардаги куз қуёшидек хафагазак ва маънос тус олди. Гўё миясига совуқ қон қуйилгандек. Йоко жунжикиб кетди. У ўзини ташвишли фикрлардан бир оз бўлсин чалғитиш мақсадида ойна ортидаги манзараларни томоша қилиш учун бетоқатлик билан ўтирилди, лекин парда тушириб қўйилганди. Пастки лабини осилтириб ўтирган қирқ ёшлар чамасидаги бақалоқ киши оғзини ланг очиб Йокога аҳмоқона бақрайганча тикилиб қолганди. Йоко худди унинг юзига қамчи тортиб юборгандек, жаҳл билан қаради. Боққол шошиб қолди-да, юзини на кулгили, на хижолатли тусга соллолди, ростданам қамчи билан саваланган одамдек йиғлаб юборадиган важоҳатда, шоша-пиша тескари қаради. Унинг қўрқоқлиги Йокони баттар тутақтирди.

У ўнг томонга қарамоқчи бўлди, лекин сал нарроқда ўтирган Кибэ уккиникига ўхшаш кўзлари билан ҳамон оч назар ташлашни қўймасди.

Йоко асабини зўрға босиб, бармоқларини гириҳ қилиб қўлини тугунчага қўйди-да, уни титраб-қақшаб тиззасига босди ва гэтасининг тумшугига тикилиб қолди. Унинг назарида ҳамма йўловчилар гаплашиб олгандек дам-бадам у томонга ҳақоратли нигоҳ ташлашаётгандек туюларди. Ҳатто Кото билан ёнма-ён ўтириш ҳам унинг учун азобга айланганди. Узининг ўй-хаёллариға фарқ бўлган бу соддадил йигитча ундан ва унинг қайғу-ҳасратидан қанчалик йироқ-а! У Йокони ҳеч қачон тушунмайди ҳам! Йоконинг назарида йигитча худди айғоқчидек ер остидан қалбига кўз ташламоқчи бўлаётгандек туюлди. Унинг нимаси биландир пайраҳани эслатувчи калта қилиб қирқилган сочига қараш бағоятда жирканчли ҳис уйғотди.

Кибэнинг митти, чақноқ кўзлари мудом уни кузатиб турарди.

Намунча таҳқирлашмаса! Ахир, Кибэ ҳали-ҳозиргача унинг сиймосида фақат аёлни тасаввур қилади-ку. У аввалгидек ўзи ҳақида юқори фикрда. Кибэ яна унинг ҳаётига ўзининг дағал, ифлос эҳтироси билан бостириб кирмоқчи бўляпти. Тағин у ўзини ерга уриб, мана шу пасткаш қўрқоққа нозу карашма қилиб, ўз хайрихоҳлигини билдириб ўтирибди-я, у бўлса, фақат совуқ нигоҳ билан кифояланди, холос.

Кибэнинг митти кўзлари ҳамон уни таъқиб қиларди.

Бехосдан қаттиқ кулги овози эшитилди. Ниманидир қизгин муҳокама қилаётган иккита анча ёшга бориб қолган жаноб кулаётган экан. Йоко улар унинг устидан кулишмаётганини тушунса ҳам, бари бир чидолмай ўнг қўлини белбоғига суққанча ўрнидан турди.

— Афтидан, силкитворганга ўхшайди, бошим оғриб қолди,— дея гап қотди Қотога ва тамбурга чиқди.

Баланд кўтарилган қуёш Омори далалари узра ёрқин нурларини сочарди. Дарахтлар ортидан қўққисдан денгиз кўзга ташланди, у жилва бериб ярқирарди, шундан ҳам бош хиёл айланди. Йоко тутқични ушлаганча орқасига ўгирилиб қаради ва Қотога кўзи тушди. У ҳам ажабланиб, ҳам хавотирланиб қараб турарди.

— Мазангиз қочдимми?

— Ҳа, ўзимни ёмон ҳис қиляпман,— деб жавоб қилди Йоко ва ундан тезроқ қутулиш учун қўшиб қўйди:— Фақат, сиз, марҳамат қилиб, ташвишланманг, вагонга боринг... Ҳечқиси йўқ, ҳозир ўтиб кетади...

Қото тортишиб ўтирмади.

— Хоҳишингиз. Мен ҳозир кетаман. Ростданам қўрқинчли ҳеч нарса йўқми? Агар бирор-бир нарса керак бўлиб қолса чиқарарсиз.— Шундай дея у итоаткорона вагонга қайтиб кириб кетди.

«Simpleton»¹,— деб ўйлади Йоко ва шу заҳотиёқ Котони унутди. У Кибэни ҳам эсдан чиқарди. У ҳузур қилиб юзини кеч ёзнинг қуруқ, салқин шамолига тутди, майин шамол сочларини тўзғитарди. У ҳатто кўз олдидан липиллаб ўтаётган кўк, тўқ ҳаворанг, сариқ рангларда товланаётган манзарани ҳам кўрмасди.

Поезд шитоб елиб борарди. Уни бетартиб, қайгули ўй-хаёллар бетоқат қилиб, юрагини сиқарди. Йоконинг унутилиши дунёсидан қулоқни қоматга келтирувчи гулдурак чиқди: поезд Рокуго темирийўл кўпригидан ўтаётганди. Йоконинг кўз олдидан пўлат излар сакрай бошлади. Унинг кўзи қамашиб, жон аччиғида тамбур деворига қапишиб, юзини кимоносининг енги билан берки-тиб олди.

Бехосдан киприклари аро, кимоносининг енги орасидан Кибэнинг юзи, айниқса, унинг кичкина, ёниқ кўзла-

¹ Ландовур (ингл.).

ри қалқиб чиққандай бўлди. Бу чеҳра худди оҳанрабодай Йоконинг бутун борлиғини ўзига тортар, яна вагонда ҳис қилганидек, руҳини пароканда қилувчи, оғир туйғу чулғаб олди. Поезд юришини секинлатди — станция яқинлашмоқда эди. Шолизорлар бўйлаб олақуроқ қилиб чизилган реклама ва плакатлар саф тортганди. Кўнгилсиз хаёлларни ҳайдамоқчи бўлгандек, Йоко қўлини юзидан олиб, уларга синчиклаб қарай бошлади. Реклама-малар бирин-кетин кўз олдида чарақлаб Кибэнинг сиймосини аста-секин хиралаштирди-қўйди. Реклама-лардан бирида қоп-қора сочлари елкасигача тушган, қўлида буддистларнинг суратини ушлаган қиз тасвирланган эди. Кўкрагида эса аёлларнинг касалига асқатадиган патентли дорининг номи кўзга ташланиб турарди. Уни ихтиёрсиз равишда ўқиган Йоко бирдан ўзининг қизи Садакони эслаб қолди. Яна бетартиб хаёллари ва таассуротлари ичра Садаконинг отаси — Кибэнинг сиймоси яққол намоён бўлди.

Унинг қалб кўзи Кибэга диққат билан тикилгани сари, чеҳраси аста-секин ўзгара бошлади, мўйлови йўқолиб, ўтдай куйдираётган нигоҳи мулойимлашиб, самимий тус олди. Поезд борган сари тезлигини камайтираётган эди. Мана, Йоконинг хаёл кўзгусида териси дағаллашиб сўлий бошлаган кап-катта киши эмас, балки оппоқ юзли, ажабтовур оппоқ пешонасини эркалагандай тушиб турган ялтироқ қоп-қора сочли жўшқин йигитча намоён бўлди. Поезд Кавасаки станциясига яқинлашмоқда эди. Успирин Кибэнинг сиймоси Йоконинг тасавурида тобора яққол суратланаверди, худди бекатга қадар янада аниқроқ тасвирланишга ошиқарди. Поезд тўхтади. Гўё Кибэ унинг ёнида тургандек, Йоко сеҳрланганча чап қўлини кўтариб хиёлгина тўзғиган ипакдек майин сочларини тўғрилаган бўлди. Бу унинг бировни ўзига мафтун қилмоқчи бўлганда қўллайдиган севимли карашмаси эди.

Эшик шаҳд билан очилиб, йўловчилар бир-бирларини итарганча вагондан чиқа бошладилар. Мана ҳозир Кибэ ўзининг калта, кулранг пальтосида чиқиб келади, деган хаёл миясига урилди. Ёшлигида бўладигандек, Йоконинг юраги тез-тез ура бошлади. Кибэ нақ унга тегиб кетгудек бўлиб жуда яқинидан ўтди ва улар бир-бирларининг кўзларига қарашди. Кибэнинг нигоҳи энди анча мулойимлашган, лаблари хиёл қимирларди. Агар

Йоко унга дўстона муомала қилгудек бўлса, жон деб гаплашган бўларди.

Хотиралар гирдобига берилган Йоко ҳам беихтиёр жилмайди, лекин кулгиси яшин тезлигида йўқолиб, Кибэга тасодифий ўткинчига қарагандек совуқ ва такаб-буруна нигоҳ ташлади. Учқундек алангаланай деб турган кулги бемаврид бўлиб, худди қуриган барг дарахтдан узилиб тушгандек бир зумда Кибэнинг чехрасидан ўчди-кетди. Унинг саросимага тушиб қолганини сезиб Йоконинг кўнгли жойига тушди, шу тариқа вагондаги бояги таҳқир учун ўч ола билди. Кибэ қаддини ростлаб, одатча ўнг елкасини чиқариб, қатъий, тез қадам ташлаб борарди. Билетини олиш учун контролёرنинг олдида тўхтаганда, у орқасига ўгирилиб Йокога узоқ тикилиб қолди. Пешонасини ғамгин ажин кесиб ўтгандай бўлди. Лекин Йоко унга ҳатто ўзининг одатдаги таҳқиромуз нигоҳини ҳам раво кўрмади.

Фақат Кибэ шаҳарга чиқиш жойига яқинлашгандагина Йоко унинг ортидан худди қувиб етмоқчи бўлгандек диққат билан тикилди. У аллақачон кўздан йўқолганди, Йоко бўлса ҳамон нигоҳини узмасди. Унинг кўзлари жиққа ёш эди.

«Яна кўришармиканмиз?» — шу вақтгача ўзига ҳам маълум бўлмаган қайғу билан ўйлади Йоко.

4

Поезд Кавасакидан узоқлашди. Йоко тутқичга суянганча Кибэ ҳақида ўйларди. Унинг паришон нигоҳи олдида одатдаги Токайдоча манзара телеграф устунлари аро липилларди. Қарагайлар билан иҳоталанган дала-лар кўм-кўк эди. Пастда, дарахтлар орасида денгиз ялтирарди. Қизил ниначилар айни кўпайган вақт бўлгани учун Йоконинг кўз олдида худди чақмоқтошдан чатнаётгандек учқунлар ҳавода қип-қизил бўлиб йилт-йилт қилишарди. Худди ҳали-ҳозиргина қурилгандек яп-янги бўлиб кўринадиган Канагава ҳам ортда қолиб, поезд Йокогамага яқинлашди. Соат тўққизга яқинлашиб қолганди. Қуёш Момидзидзака олчазор хиёбонидаги дарахтларни каҳрабо рангга бўяганча аямай нур сочарди.

Поезд қурумдан қорайиб кетган вокзал деворлари олдида тўхтади. Кото Йоконинг туғунчасини олиб биринчи бўлиб тушди. Йоко шамсиясига ҳорғин таянганча платформа бўйлаб борарди. Кото унга қўлини тутди.

Йўловчилар бирин-кетин уларни қувиб ўта бошладилар. Улар шаҳарга энг кейин чиқиб бордилар. Йўловчиларсиз қолган ўндан ортиқ рикшалар кутиш зали олдида уймаланишарди. Йоконинг ҳолдан тойган чеҳрасига кўзлари тушгач, у томонга қараганча ўзаро нима ҳақдадир гаплаша бошладилар. Йоконинг қулоғига «зап бопта қиз эканми», «хорижлик сассиқпопишак» деган куракда турмайдиган сўзлар эшитилди. Порт шаҳарнинг ифлос иборалари Йоконинг этини жунжитиб юборди.

Унинг тезроқ бирон-бир жойга беркиниб, дам олгиси келиб кетди. Кото чор атрофга зир югурди, ҳатто вокзал яқинидаги, денгиз қирғоғи бўйлаб жойлашган ошхоналарга кириб чиқди, лекин ҳеч қаердан мазгил топмади. Жаҳл ва саросималикдан доврираб қолган йигит Йокога, ҳатто чойхона эгаси ҳам, афтидан, собиқ темирйўлчилардан бўлса керак, унинг ночор кийим-бошини таҳқиромуз кўздан кечириб мазах-ла рад жавоб қилганини маълум қилди. Қўлларидан нима ҳам келарди? Хирахандон рикшаларни нари ҳайдаганча, улар мўъжазгина, денгиз нафаси уфуриб турган иркит канални кесиб ўтиб, тор, ифлос жинкўчадан чиқиб қолишди. Унинг деярли марказида кичкинагина меҳмонхона жойлашганди. Йокогамадек шаҳарда ҳалигача кўҳна иморатлар сақланиб қолгани ажабланарли ҳол эди. Йоконинг эътиборини негадир олий навли япон қоғозига йўғон ҳарфлар билан «Сагамия» деб ёзилган қурум босган фонус тортди. Йоконинг миясига шўх фикр келди: балки кўҳна замонларни эслатувчи ушбу меҳмонхонада тўхташ жуда фаройиб бўлса керак. Ҳаттоки кираверишда контора ходими билан чақчақлашиб турган серзавқ ходима қиз ҳам унга чиройли кўриниб кетди. Йоко эндигина ўта назокат билан мурожаат қилмоқчи бўлиб турувдиямки, Кото ундан олдин отини қамчилаб:

— Бизга осойиштароқ хоналардан кўрсатсангиз,— деди илтифотсизлик билан.

— Бу ёққа марҳамат,— деб жавоб қилди ходима ўрnidан туриб. У меҳмонларни бетакаллуфлик билан кўздан кечирди-да, конторачига маънодор им қоқиб, ишшайди.

Улар вақт ўтиши билан қорайиб кетган, тор, фирчиллайдиган пиллапоядан юқорига чиқишди. Ходима улар-

ни кичкинагина хонага олиб кирди-да, чиқиб кетишни хаёлига ҳам келтирмай, беҳаё қизиқувчанлик билан гоҳ Йокони, гоҳ Қотони кўздан кечира бошлади. Кото худди товуқхонага ўхшаш ифлос хонани ва шу хонанинг ажралмас қисмидек бўлиб турган ходима қизни қовоғини солиб кўздан кечиргач, Йокога мурожаат қилди:

— Ичкариси ташқарисидан ҳам даҳшатлироқ экан... Бошқа жойга борсак қалай бўларкин?

Лекин Йоко унинг гапларига қиттаям эътибор бермади ва яхши тарбия кўрган оқсуяк хонимлардек ходимадан:

— Қўшни номер бўшми?— деб сўради.— Демак... кечгача ҳаммасиям бўшми? Жуда соз. Сиз шу қаватга хизмат кўрсатасизми?.. Унда, балки бошқа хоналарни ҳам кўрсата оларсиз?

Шундай дея туриб Йоко чаққонлик билан қоғозга катта кумуш тангани ўради-да, ходиманинг қўлига қистира туриб, шивирлади:

— Тобим йўқроқ эди, менга сизнинг хизматингиз даркор.

Ходиманинг юзида менсимасликдан асар ҳам қолмади. У ҳаммасига тушунгандек, қўшни хонага кириладиган фусума¹ни сурди.

Улар яна бешта номерни айланиб чиқишди. Йоко ўзи ёқтириб қолган бўлмага бир хонадан какэмоно², гул солинган гулдонни, елпигич кўядиган тагликни, тўсиқни ва столни хонадаги жиҳозлар ўрнига олиб чиқишни ва яхшилаб тозалашни буюрди. Кейин ўзи чиройли ёстиқ устига, Котони эса қаршисига ўтқазиб жилмайганча:

— Мана энди куннинг қолганини кўнгилдагидек ўтказса бўлади, тўғрими?— деди.

— Менга-ку, аслида, ҳамма жой ҳам бари бир,— деб жавоб берди Кото ва Йоконинг жилмаяётганини кўриб, сезиларли енгиллик билан қўшиб қўйди:— Тузукмисиз?

— Ҳа, албатта,— дея жилмайишда давом этди Йоко, лекин бирдан ўзини касалликка солиши лозимлиги эсига тушиб қолди-да, қовоғини уйганча деди:— Дарвоқе, йўқ. Юрагим негадир жуда қаттиқ уряпти... Мана, қаранг...

Йоко устидаги оддийгина ёзги кимоноси тагидан кий-

¹ Фусума — япон хонадонларида хоналар аро турадиган кўчма тўсиқ.

² Какэмоно — қоғозга солинган манзара.

ган очик рангли кимоносининг енгини қайтариб, қўлини беҳол узатди. Шу билан бирга нафасини ичига ютиб, бутун танасини таранглаштирди. Кото унинг оппоқ, деярли шаффофдек қўлини ушлаб, анчагача томирини қидирди. Ниҳоят, топгач, кўзи олайиб кетди.

— Бу нимаси? Жудаям нотекис уряпти-ку! Фақат бошингиз оғрияптими?

— Йўқ, қорним ҳам безовта қияпти...

— Қанақа қилиб оғрияпти?

— Худди биров парма билан пармалаётганга ўхшайди... Бу ҳол менда тез-тез бўлиб туради. Шунақанги қийналаманки.

Кото эҳтиёткорлик билан қўлини олди-да, Йокога диққат-ла қаради.

— Балки докторни чақириб лозимдир?

Йоко уқубат-ла жилмайди.

— Сиз менинг ўрнимда докторсиз ҳеч иш қилолмас-мидингиз. Мен ўрганиб қолганман, бир амалларман. Сиздан эса пароходчилик компаниясининг директори жаноб... жаноб Нагатанинг олдига бориб, пароходга билет масаласида гаплашиб келишингизни илтимос қилмоқчийдим. Росаям сизни ташвишга қўяяпман-а... Дарвоқе, яхшиси, рикша ёллаб, ўзим аста-секин бора қолсам ҳам бўлади...

Котонинг чеҳрасида беқиёс ҳайрат белгиси зоҳир бўлди: аёллар бошларига тушадиган касалларга қанчалик мардонавор чидам берадилар-а! Турган гап, у Нагатанинг олдига ўзим бораман, деб туриб олди.

Йоко Йокогамага Қўшма Штатларга жўнайдиган кемага билет ва пардоздон ҳамда йўлда зарур бўлган баъзи бир буюмларни сотиб олиш учун келганди. У ҳозирда Америкада хизмат қилаётган ёш бакалавр билан унаштирилганди. Бу ҳақда уларникига келиб-кетиб турадиган барча одамлар билишарди, худди шунинг учун ҳам ҳали вокзалда рикша уни «хоним» деб чақирганди...

Бу воқеа Йоко туққанидан кейин кўп ўтмай содир бўлганди. Қиш оқшомларидан бирида Йоконинг онаси Ояса эрининг кабинетига кўтарила туриб пиллапояда пастга ўқдай учиб тушиб кетаётган оқсоч билан тўқнаш келиб қолади. Оқсоч бекасини сал бўлмаса йиқи-тиб юборай деди ва нимадир деб минғиллаб, ёнидан лип этиб ўтиб кетди. Оқсочнинг тўзғиған сочи ва наридан-бери боғланган белбоғи Ояса томонидан ҳақоратли ис-

техзодек қабул қилинганди. Лекин Ояса ҳеч нарса демади ва юқорига шошилмай, ўз қадр-қимматини сақлаган ҳолда осойишта кўтарилди. У дарҳол эрининг олдига бостириб кирмади, кабинет олдида тўхтаб, йўталиб қўйди, сўнг эшикни уч марта тақиллатди.

Лекин орадан беш кун ҳам ўтмай Сацукилар онласи кумга қурилган минорамисол бузилиб кетди. Ояса осойишта ва сабот-ла ажралишни талаб қиларди. Одатда оғир-вазмин оила бошлиғи эса, ҳаммасини аввалгидек қолдиришга уриниб, эндиликда худди ярадор буқадек ўзини минг бир ёққа урарди. Лекин на унинг саъй-ҳаракатлари ва на қариндош-уруғларнинг эр-хотинни яраштириш йўлидаги уринишлари фойда бермади. Уларнинг илтимос ҳамда панд-насихатларини қатъиян рад этиб, Ояса эрини Кугиданадаги улкан уйда ёлғиз қолдириб, қизлари билан Сэндайга кўчиб кетди. Доим отасининг ёнини оладиган Йoko ҳам бу гал онасига бўйсуниб, ўзини бу хилватнишинда дафн этиш учун Сэндайга кўчди. Боз устига, Йoko Кибэнинг дўстлари унинг тош-юраклигидан нафратланаётганликларини ҳам биларди. Улар ҳатто Кибэнинг қаршилигига қарамай Йокони жамиятдан қувилишига эришиш учун ҳаракат қилишмоқда эди. Лекин она оналигича қолади, Ояса, Йokoга тааллуқли бўлган ҳамма нарсани жамиятдан яширишга уринарди. У бир вақтлари ҳар бир қулай фурсатда хотин-қизларнинг билим олиши, оилада қаттиққўллик билан тарбиялаш ва шунга ўхшаш панд-насихатлар ҳақида сафсата сотганди, энди бўлса буларнинг бари аксига олиб унга тарсаки бўлиб тушганди. Бир жойда ўт олган ёнғинни бошқа жойда янада алангалатибгина эътиборни чалғитиш мумкин. Сацуки хоним қизлари билан кўчиб кетганидан кўп ўтмай, аллақандай бир газета гўёки доктор Сацуки олиб борган ахлоқсиз ҳаёт тарзини қоралаб чиқди ва унинг саховатли хотини зиммасига тушган қайғу-аламларни росаям бўрттириб тасвирлади. Айнан қизғин эътиқод самараси ўлароқ юзага келган адолатли қаҳру ғазаб ва онанинг севимли қизларини отанинг ёмон таъсиридан сақлашга интилишдек табиий интилиши, газетанинг фикрича, Оясани Токиодан кўчиб кетишга ундаган. Шу боисдан ҳам у ҳаттоки «Насроний аёллар уюшмаси» қошида эгаллаб турган вице-рансаликдек улуғ мансабидан ҳам воз кечишга мажбур бўлди, деб уқтирарди репортёр.

Янги жойда Сацуки хоним аввалига осойишта ва кўзга ташланмайдиган ҳаёт кечирди, лекин тезда янги танишлар орттириб, яна ўзининг дабдабали фаолиятини бошлаб юборди. У ёш насронийлар, санъат ишқибозлари йиғиладиган салоннинг бекаси бўлиб олди; бу ерда Тавротни ўқишар, хайр-эҳсон бозорлари ва концертлар уюштиришарди. Ояса бошлиқ бўлиб олган «Насроний аёллар уюшмаси»нинг маҳаллий филиали қулф уриш палласига кирганди. У таъсири яшин тезлигида бутун мамлакат бўйлаб тарқалган Қизил ярим ой жамиятига қиттаям бўш келмасди. «Уюшма» мажлисларида губернаторнинг ҳамда йирик бойларнинг ҳам хотинлари қатнашишар эди.

Уч йил давомида Ояса Сацуки шунчалик шуҳрат қозондики, шу вақтгача усиз Сэндай қандай қилиб Сэндай бўлиб турганига ақл бовар қилмасди. Лекин Йоко, феъл-атвори билан онасига жудаям ўхшашлиги учунми, ёки аксинча, зоҳирий ўхшашликка қарамай бари бир ундан фарқ қилгани учунми, ёки ниҳоят, туғма камтарлиги туфайлими — ҳеч ким нима сабабданлигини айтиб беролмасди — ўзини қуршаб олган дабдабали жамиятда кўзга ташланмасликка ҳаракат қилар ва ҳудабехудага у ерда пайдо бўлавермасди. Аммо-лекин Оясанинг меҳмонхонасида кунда-шунда йиғилишадиган ёшлар айнан Йоко туфайли келишарди. Унинг камсуқумлиги, тўғрироғи, одамовилиги шаҳарда ҳар хил мишмишлар тарқалишига сабаб бўларди. Йоконинг исми тилга олиниши биланоқ, ҳамманинг кўз олдида истеъдодли, нозик-ниҳол, гўзал ва негадир бахтсиз қиз тимсоли намоён бўларди. Унинг чеҳрасининг бенуқсон гўзаллигига ҳаттоки энг чиройли кишилар ҳам ҳасад қилишлари турган гап эди. Тез орада Сацукилар хонадонини, гарчи унда истиқомат қилувчилар сипо, камтарин ҳаёт кечирсалар-да, ноаниқ мишмишлар чулғаб ола бошлади.

Кунлардан бир куни эрталабки газеталардан бирида мўъжазгина Сэндай аҳолисини қуёш чарақлаб турганда момақалдиरोқ гулдурагидек ҳайратда қолдирган мақола пайдо бўлди. Унда айтилишича, мазкур газетанинг рақиби бўлмиш бошқа газетанинг ношири ва бош муҳаррири бир вақтнинг ўзида Сацуки хоним ҳамда қизи билан яқин алоқада дейилганди. Ҳақорат бир саҳифа ҳажмида эди. Ҳамма ўзини худди ажабланаётгандай

тутса ҳам, жон-жон деб газетага ишонишга тайёр эдилар.

Кун бўйи Сэндай кўчалари бўйлаб қуюқ сочли ва оғзи катта, ранги оқариб кетган ёш жаноб ўтирган рикша у ёқдан-бу ёққа танда қўйиб югуриб юрганига ҳеч ким эътибор бермаган бўлса керак. Бу — Кимура деган жудаям ишчан ва серғайрат одам эди. Унинг саъй-ҳаракати шарофати билан эртасига чиққан газеталарда одатда эълонлар босиладиган саҳифанинг деярли ҳаммаси Сацуки хонимга тақалган туҳматни раддия қилиш ҳақидаги хабарга тўла эди. Унга шаҳарнинг ўндан ортиқ казо-казо аёллари имзо чекишган бўлиб, биринчи ўринда губернатор хотинининг исми фамилияси турарди. Лекин Кимура ўзининг шунчалик фасоҳати билан раддияда Йоконинг исми ҳам кўрсатилишига эришолмади.

Мазкур жанжалдан сўнг Сацуки хоним бирданига шон-шуҳратидан маҳрум бўлди. Худди шу вақтда Токиода ёлғиз ўзи қолган жаноб Сацуки оғир бетобланиб қолди-ю, қулай фурсатдан фойдаланган Ояса қизлари билан Сэндайни тарк этди.

Кимура уларнинг ортидан Токиога етиб келди. У деярли Сацукиларникидан бери келмасди, шу боис Оясанинг алоҳида эътиборига сазовор бўлди. Орадан кўп ўтмай, Ояса ҳам оғир бетобланиб қолди. Кимура, ўзига кўрсатилган шафқатдек бутун умр эслаб юраман, деб ундан Йоконинг қўлини сўради. Кун битишини сезган Ояса эндиликда ҳаммадан ҳам қизининг келажаги ҳақида жон куйдирарди. Йоко эркакларни назар-писанд қилмаса-да, Ояса ўзича унга Кимура ёқади, деган қарорга келганди. Аммо-лекин Ояса ўз ниятини амалга оширишга улгуролмади. У қизларини «Насронийлар уюшмаси»нинг раисаси Исокова хоним қарамоғига қолдириб, бандаликни бажо келтирди. Исокова хоним ишни жуда устомонлик билан олиб бориб, бир қарорга келишга шошилмасди, шунинг учун ҳам Кимура қачонлардир Йокони хотинликка олиш ҳақидаги мужмал ваъда билан қаноатланишга мажбур бўлди.

5

Йоко оврупо моллари билан савдо қилувчи магазинга одам юборди. Кото шляпасини қўлига олди — у шаҳарни кўриб келишга аҳд қилганди.

— Эсингиздами, шамсиянинг беш кегайлигини сотиб олган яхши, дегандингиз...— деди Йоко у томонга ярим ўгирилганча.

— Шунақа шекилли,— дея совуқ жавоб қилди ўз фикрлари билан банд Кото.

— Бугун қандайдир ҳардамхаёлсиз-а... Нега энди сизга беш кегайли шамсиялар ёқади?

— Мен ёқади демагандим... Лекин сиз ҳамма ғаройиб нарсаларни яхши кўрасиз-ку.

— Устимдан куляпсиз-а... Бу даҳшат-ку... Майли, бора қолинг,— деди дўстона оҳангда Йоко ва унга орқа ўгириб олди. Лекин Кото ровонга чиқиб улгурмасданоқ, уни яна чақирди.

— Сизга бирор нарса керакми?— Афтидан, Кото хонага қайтиб киришни хоҳламаётганди. Худди шу дақиқада унинг қомати сёдзи¹ тархида яққол кўриниб турарди. Йоко лаб бурчагида яширинган муғамбирона жилмайиш билан:

— Сиз ахир, Кимура билан бирга ўқигансиз-а, шундайми?— деб сўради.

— Ҳа, лекин фақат Кимура... Кимура-кун² мендан икки курс юқори ўқиган.

— Сизнингча у қандай одам?!— маъсума-бокира қизлардек суриштиришда давом этди Йоко.

— Энди сиз уни мендан ҳам яхшироқ билиб оласиз... Менимча, у самимий ва боз устига, шижоатли одам.

— Сиз-чи?

Йоконинг овозида бирдан амрона оҳанг жаранглади. У кулимсираганча бошини орқага ташлади-да, токонама³га осиқлик расмни — Иттё⁴га дағал ўхшатмани томоша қила бошлади.

Кото бу қўққис саволдан эсанкираб қолганди. Бунни сезган Йоко ноз-карашма билан:

— Кундузи бу ер жуда иссиқ бўлади, бирон ерда дам ола қолинг...— деди.— Фақат тезроқ қайтинг. Илтмос... Агар мазам бўлмай қолса, бундай жойда ўзимни ҳимоясиз ҳис қиламан... Ваъда берасизми?

¹ С ё д з и — кўчма ёғоч девор.

² Кун — дўстона, бетакаллуф мурожаатда исм ёки фамилияга қўшиб ишлатиладиган қўшимча.

³ Токонама — махсус токча бўлиб, у ерга фақат расм осилади.

⁴ Иттё (Ханабуса Иттё)— рассом (1652—1724).

Кото нимадир деб тўнғиллади-да, ровонда гэтасини тақиллатганча жўнаб қолди.

Эрталабдан тиниқ ва шаффоф бўлган осмоннинг тушга яқин авзойи бузилиб, булутлар дам-бадам қуёш юзини тўсарди, ана шу дақиқаларда бирмунча салқин тушгандек бўларди. Кейин бирдан ҳаво кескин ўзгариб, осмонни булут қоплаб, эрта кузнинг совуқ шамоли эса бошлади. Ёмғир гоҳ томчилар, гоҳ тўхтарди, лекин тезда шиддат билан ёға бошлади ва шундоғам ифлос хона янада қоронгилашиб, намиқиб кетди.

Йоко европача кўйлақлар сотадиган боққол билан чет элликлар яшайдиган маҳалладан атторни чақиртирди-да, бир талай қимматбаҳо буюмлар сотиб олди. Пуллари кўз очиб юмгунча тамом бўлди, бу эса, табиий, Йокони хижолатга соларди. Унинг отаси машҳур доктор бўлиб, яхшигина даромад қиларди, лекин молиявий ишларда ҳеч нарса тушунмасди. Онаси эса бутун истеъдодини «Насроний аёллар уюшмаси»га сарфлар ва хўжалик ишларида ҳеч нарса идрок этмасди. Шу боисдан, ота-онасининг вафотидан кейин Йокога мерос бўлиб фақат қарзлар қолганди. Иккита кичкина синглиси билан қолган бечора Йоко бир амаллаб кунини ўтказарди. Фақат Йокогина шундай мушкул аҳволдан усталик билан чиқа олиши мумкин эди. У ҳар бир тийинни ҳисобга олиб, уй харажатларини қатъий назорат қилиб турарди, лекин буни шундай моҳирлик билан қилардики, ҳеч ким уларнинг ночор турмушлари ҳақида шубҳаланмасди ҳам. Лекин ҳозир, яъни унинг олдига ўзининг ғайриоддий ҳашамати билан ром қилган молларни уюб ташлашганда, Йоко ҳамма нарсани унутиб, худди ширинликни кўриб қолган ёш боладек очкўзлик билан уларга ташланди. Ҳали-ҳозиргина югурдак орқали унинг учун банкдан олинган янгигина, ялтироқ олтин тангаларнинг деярли таги кўриниб қолди, лекин Йоко ўзини ўзи идора қилолмасди. Ташқаридаги бадқовоқ ҳавога ҳамоҳанг равишда бирдан унинг кайфияти бузилиб, хафагазак тус олди. Кото Нагатадан билет олишнинг урдасидан чиқа олармикин? Уни кўрарга кўзи йўқ Нагата элчисига қандай муносабатда бўларкин? Ахир, Кото ниҳоятда содда ва ростгўй. Нагата Котога унинг ўтмиши ҳақида гапириб берса-я! Бу фикрдан Йокони қамраб олган қайғу бебошдоқ қайсарлик билан алмашинди. У ванна ҳамда ўрин тайёрлашни

буюрди, шунингдек, энг олий нав шампанскоеге одам юборди, сўнг винодан ичиб, қаттиқ уйқуга кетди.

Қош қорайиб келмоқда эди. Ходиманинг гапи бўйича, кечкурун банд қилиниши лозим бўлган бешта хона қалиям бўш эди. Ходима чироқ олиб кирди. Шарпани эшитиб Йоко уйғониб кетди ва эринчоқлик билан чирк босиб кетган шифтдаги чироқнинг заъфарон шуъласини томоша қила бошлади.

Пиллапояда қаттиқ қадам товушлари эшитилди. Афтидан, нимадандир жаҳли чиққан Кото қайтиб келаётганди. У тезоблик билан ровонни кесиб ўтди, лекин бирдан тўхтаб конторачига бақира кетди:

— Деразани беркитинг... Тезроқ! Хонада бемор борку... Шундай совуқлигига қарамай негадир деразаларни ёпишга фармойиш ҳам бермабсиз.— Унинг охирги сўзлари Йокога қаратилганди. Кото сёдзини зўрға сурдида, ҳайратдан донг қотиб қолди. Унинг юзига атир, упаэлик ва вино-ла йўғрилган иссиқ ҳаво урилди. Хонанинг ўртасинигина зўрға ёритиб турган хира чироқ ёруғида гартибсиз сочилиб ётган материал бўлақларини, шляпалар, сунъий гуллар, патдан ясалган тақинчоқларни кўриш мумкин эди. Оёқ қўйишга жой йўқ эди. Ёстиқларга худди ҳарам гўзаллари қиёфасида, тирсагига таянганча Йоко жозибали ички кимонода ёнбошлаб ётарди. У токонамага орқа ўғирди-да, бўйнини очиқ қолдириб аёлни устига тортди. Ванна ва винодан кейин ёноқлари пуштиранг тус олганди. У Котога хаёлчан тикилиб турарди. Унинг бош томонидаги столчада муз солинган лақирчада шампанское шишаси, унинг ёнида эса стаканда вино қолдиғи турарди. Нафис ҳамён ва кўкишсариқ рангли рўмолдаги тугунча атрофида худди қип-қизил влондек белбоғ ўралиб турарди. Йоко унинг бир учини узуклар билан безалган оппоқ қўлида ушлаганча ликиллатарди.

— Намунча кечикмасангиз! Балки росаям кутишга тўғри келдими... Бечорагина-ей!.. Кирсангиз-чи. Манави буюмларни бир чеккага улоқтириб ташласангиз-чи. Шунанаям ивирсиб кетибдики.

Йоконинг тилёглама гаплари Котони ўзига келтирди ва у хонага кирди. Йоко қўлини елкасигача яланғочлаб чўзди-да, сочилиб ётган буюмларни бир чеккага сурди. Шунда ифлос бордоннинг бир чеккаси кўзга ташланди. Кото шляпасини бурчакка итқитди, полда ётган нафис

тилла занжирни нари сурди-да, Йоконинг қаршисига, бордон устига ҳорғин чўкди.

— Нагатанинг олдига бордим. Сизга кемага билет олиб келдим,— деди у Йокога тик қараганча ва чўнтагини титкилай бошлади.

— Ғоят миннатдорман,— бошини эгиб, жиддий тарзда жавоб қилди Йоко ва шу заҳотиёқ Қотога шўх нигоҳ ташлаб, қўшиб қўйди:— Дарвоқе, бу ҳақда кейин... Сиз балки росаям совқотгандирсиз... Қа-ни!..

У стаканда қолган винони бетакаллуфлик билан патнисга тўкди-да, четида қолган томчиларни силкитиб тушириб, яна уни тўлдирди. Кото афсус қилгандек унга қаради-да:

— Мен ичмайман,— деди.

— Шунақа денг? Нега энди?

— Чунки хоҳламайман.

Бундай кескин жавоб эркакларни осонгина ўз майлига бўйсундира оладиган Йокони ҳайратда қолдирди ва у гапни қандай давом эттиришни билмай эсанкираганча Қотога қараб қолди. Кото бўлса гапни ҳозир ўзини ҳамма нарсадан ҳам ҳаяжонга солаётган нарсага бурди:

— Нима, анови Нагата танишингизми ўзи? Намунча калондимоғ бўлмаса! Умуман, деди у, сизга ўхшаган одамдан пул олмаслик керак эди-ю, лекин мен уларни сақлаш учун қабул қиламан, сиз эса, деди у яна, кетишингиз мумкин. Яқин кунларда ўзича лозим топган ҳамма нарса ҳақида сизга шахсан хат орқали маълум қилишни ваъда қилди. Шундай деди-ю, хайр-маъзурни ҳам насия қилди. Тўнка!

Йоконинг бирдан Қотони юпатгиси келиб, нима ҳақдадир гапира бошлади, лекин Кото унинг гапини бўлди:

— Сиз ўзингизни ҳалиям ёмон ҳис қилиясизми?

Аввалги хотиржамлигига қайтган Йоко жилмайганча жавоб берди:

— Ҳа, лекин оғриқ анча сусайди...

— Қўринишингиз жуда яхши.

— Бу, балки, озроқ дори қабул қилганимдан бўлса керак.— Йоко шампанскоега ишора қилди.

Нима деб жавоб беришини билмаган Кото индамай ўтирарди. Йоко бўлса Котонинг шундоғам ёмон кайфиятини янада баттарин қилмаслик учун юмшоқ, хиёл хушомадгўёна оҳангда давом этди:

— Сизга бу ғалати туюляптими. Тушунаман. Вино ичиш ярамайди, боз устига, бу ерда. Лекин нима ҳам қила олардинг? Мен бундан яхши дорини билмайман. Мен ўзимни ёмон ҳис қилганимда, яъни масалан, бугунгидек, ванна қабул қилиб, вино ичаман-да, ўринга ётиб оламан.

У бир дақиқа жим бўлди, сўнгра аламли жилмайганча кўшиб кўйди:

— Ўн-йигирма минут ухлайман-да, кейин ажойиб кайфиятда, ҳамма нарсани, ҳатто оғриқни ҳам унутган ҳолда уйғонаман... Кейин кўкқисдан бошим тарс ёрилай, деб оғрий бошлайди. Кейин яна юрагим сиқилиб, ўзимни қўярга жой тополмайман, худди ёш боладек йиғлаб, кейин яна бирмунча дақиқа ухлаб қоламан. Мана шундан кейингина ўзимни бир оз енгил сезаман... Ота-онам ўлганидан бери, мен улардан бу ҳақда сўрамасам ҳам қариндош-уруғларимиз ғамхўрликлари билан жонимга тегиб кетишди. Баъзида эса, ҳеч кимнинг ёрдамисиз, ёлғиз ўзим, сингилларимни тарбиялашим лозим, деб ўйлаб кетаман... мендек, эсипаст, бошқаларга ўхшамайдиган одамдан... Худди беш кегайли шамсиянинг ўзгинаси, эсингиздами? Менга мурувватлироқ бўлинг. Осойишта жилмайиш, хоҳлаганимда ҳўнграб йиғлаш, менга ўхшаш телбаларга хос одат. Ғалати қилиқларсиз, яшолмаган бўлардим. Дарвоқе, эркакларга буни тушунишга йўл бўлсин.

Йоко бирдан Кибэ билан бахтли умри қисқа бўлиб чиққанда қандай ўткир қайғу-ҳасрат чекканини эслади, умрининг охиригача никоҳсиз туғилганлик муҳрини кўтариб юриш пешонасига битилган Садакони, озиб чўп-устухон бўлиб қолган ва ғамгин Кибэ билан бўлган тасодифий учрашувни эслади. Сўнг онаси ўлган оқшом эсига тушди. Сацукилар хонадонида авваллари қорадарини ҳам кўрсатишмайдиган қариндошлар йиғилишганди. Мазкур қариндошлар бепарволик ҳамда зўраки хайрихоҳлик билан Сацуки оиласига қандай ёрдам бериш ҳақида сафсата сотишар ва Йоко билан қитаям ҳисоблашмай, худди хўжайинлардек ўзлари фармонбардорлик қилишарди. Йоко индамай эшитиб турди-турди-да, кейин жаҳли чиқиб кетиб, уларнинг астар-пахтасини ағдариб ташлади... Йоконинг чеҳрасида кибор ва қайсар ифода зоҳир бўлди.

— Эсимда, онам ўлимнинг еттинчи куни мен жу-

даям кўп вино ичдим — ҳаммаёқда шишалар думалаб ётарди. Кўзимни гўё туман пардаси чулғаб олгандай бўлди. Кўзимда ёш билан бошимни уй докторимизнинг тиззасига қўйиб ухлаб қолибман, шу ҳолда икки соат, балки ундан ҳам кўпроқ ухлагандирман. Кейин билишимча, қариндошларим менга қараб туриб-туриб тарқала бошлашибди. Кўряпсизми, мен нималарга қодирман! Расмидан менга қараб турган марҳум онам олдида ўлгудек ичиб олибман. Сиз ҳайрат-ла ажабланияпсизми? Мен сизга, балки жирканч кўринаётгандирман.

— Ҳа,— деб қисқа жавоб қилди Қото, Йокога диққат билан тикилиб.

— Лекин қулоқ солинг...— Йоко чеҳрасида азоб-уқубат чекаётганлик белгисини намоён қилиб, ўрнидан турди.— Одам ҳақида бундай бир томонлама ҳукм чиқариш, ҳар ҳолда, шафқатсизлик... Йўқ, йўқ,— дея тўхтатди у нимадир демоқчи бўлган Қотони ва қаддини ростлади.— Ҳамдардлик истаяпти деб ўйламай қўя қолинг, зор эмасман. Мен қаердадир улкан, кучли одам топилса-ю, менга ўдағайлаб: «Йокога ўхшаш ёвузлар билан мана шундай муомала қилиш керак»,— дея таъзимини беришини, сўнг тилка-пора қилиб, кулимни кўкка совуришини хоҳлардим. Ахир, уларнинг бирортасиям мени эрдан чиқаролмайди, улар ё мендан аччиғланадилар, ё ачинадилар. Нега энди улар мана шундай латтачайнар бўлишмаса? Гиити-сан!— Йоко биринчи марта Қотонинг исмини атаб чақирганди.— Худди ўша оқшом мен Қимурага, яъни сиз уни бугун виждонли одам деб атадингиз шекилли, эрга тегишга розилик билдирдим. Исокова хоним мени меҳмонхонага бошлаб кириб, қариндош-уруғларим иштирокида унашув ҳақида эълон қилди, чунончи, жиноятчига ҳукми шу тарзда маълум қилишади шекилли. Мен рози эмасман, деб гап қайтармоқчи бўлгандим, лекин Исокова хоним марҳуманинг хоҳиши шундай эди, деди. Улганлар гапирмайдилар. Хўш, айтинг-чи, Қимура ростданам виждонли одамми? Эсингиздами, мен сизга Сэндайдаги воқеа ҳақида гапириб бергандим, ўшанда губернаторнинг хотини ва бошқалар, онасига кафил бўла оламиз, лекин қизига ён босишимиз даргумон, деб айтганларида, Қимура ўз фикрини ўтказишни хаёлига ҳам келтирмади,— дея гапида давом этди Йоко қаттиқ ҳақоратланган қиёфада,— газетадаги раддияда ҳам фақат онам-

нинг исмини эслатиб ўтишди, холос... Бундан келиб чиқадики, қизи... Тушунапсизми? Боз устига, Кимура безбетлик билан мени хотинликка олмоқчи эканлигини айтишга журъат этди. Гиити-сан! Шундай қилиш эркакка хосми? Лекин ҳали бу ҳолва эди! Балки у, қуруқ қошиқ оғиз йиртар, деганларидек, менинг шаънимни бошқача йўл билан сақлаб қолмоқчи бўлгандир?— Йоко кескин шиддат ва нафрат-ла кулиб юборди.— Фейлим жудаям ёмон, ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ севиб қолишим ва ёмон кўриб қолишим ҳам мумкин. Фақат менга сизнинг тўғрисўзлигингиз етишмаяпти. «Кимурага хотин бўл, онангнинг хоҳиши шундай эди. Виждонан яшамай, унинг руҳини булгагудек бўлсанг, сингилларинг ҳам қашшоқликларича қолаверадилар, уларга ким ҳам уйланарди»,— дея уқтиришади менга ҳар қадамда. Сиз менинг Кимуранинг қонуний хотини бўлишимни хоҳлайсизми? Розиман! Фақат унга осон бўлмайди... Сиз, балки, мен бу ерда ҳаммасини рўйирост гапирганим учун ранжиётгандирсиз, лекин сиз дангалчи, ростгўй одамсиз, шунинг учун сизга айтса бўлавереди. Энди сиз менинг феъл-атворимни ва аҳволимни билиб олдингиз. Агар бирон нарсада янглишаётган бўлсам, илтимос, бу ҳақда ҳеч бир уялмай айтаверинг. Оҳ, Гиити-сан, ҳаммаси қанчалик жирканч эканлигини билсангиз эди! Шу вақтгача ўй-фикрларимни қалбим қаърида яшириб, бирон марта ҳам сир бой бермагандим. Лекин бугун, нима бўлганини ўзим ҳам билмайман, ёлғизликдан юрагим сиқилди-ю ва...

Йоко гапини тугатмай жимиб қолди, кейин гўё камалак ёйини қўйиб юборгандек, бошини қуйи солди.

Аста-секин қоронғилаша бошлади. Ҳамон совуқ куз ёмғири ёғар, нам шамол сёдзида осилиб қолган қоғозни ҳилпиратарди. Кото Йокога қарамасликка ҳаракат қилиб, хона бўйлаб ёйиб ташланган газмоллар ҳамда шляпаларни кўздан кечира бошлади. У нимадир демоқчи бўлиб тараддудланди-ю, лекин журъат қилолмади. Хонага юракни сиқадиган сокинлик чўкди.

Ўзининг сўзларидан ва умуман, кейинги вақтда бошидан кечирган шўришлардан ғамга ботган Йоко ўзини ҳимоясиз сизди ва кучли эркакнинг маҳкам қучоқлашини хоҳлаб қолди. У биқинини ушлаганча, худди оғриқни енгаётгандек ингради. Ниҳоят, Кото унга қарашга журъат этганда, аёлнинг чеҳраси чидаб бўлмас оғриқни

ифодалаётганини кўриб, қўрқиб кетганидан беихтиёр унга ташланди. Шу заҳотиёқ Йоко мушукдек чаққонлик билан узатилган қўлни маҳкам чангаллаб олди.

— Гиити-сан!— хитоб қилди Йоко ҳўнграб.

— Кимура сиз ўйлагандек одам эмас...— Котонинг овози титраб кетди-да, шу заҳоти жимиб қолди.

«Унгидан келмади»,— деган фикр йилт этди Йоконинг бошида. Котонинг кайфияти унинг кайфиятига бутунлай зид эди. «Намунча кесакка ўхшамаса!»— деб ўйлади Йоко. Аммо-лекин ўкинчини сездирмади, фақат унинг келишган қадди-қомати хиёл шамолга ҳам тебраниб кетадиган тол новдасидек қалтирай бошлади.

Бирмунча вақт ўтгандан кейин Йоко Котога қараганда, унинг кўзларида бир қатра ҳам ёш кўринмасди. У ўрнидан турди-да, худди укасига мурожаат қилаётгандек мулойимлик билан деди:

— Оҳ, кечиринг мени, Гиити-сан, сиз, ахир, ҳали тамадди қилмадингиз-ку!

Йоко ўзини ҳамон ошқозонидаги қаттиқ оғриқни енгаётгандек кўрсатиб, муғамбирлик қиларди. Котонинг ёнидан ўта туриб, у йигит ванна қабул қилганидан кейин пуштиранг тус олган оёқларига қараётганини ҳис қилди. Сёдзини бир оз суриб, Йоко қарсак урди.

Бу оқшом Йоко ўзида Котога нисбатан ғайритабиий майл ҳис қилмоқда эди, яъни қалбини шайтон васвасага солмоқдайди. Мана шу бегуноҳ, тажрибасиз Котога, яъни ишқий саргузаштлардан ҳеч қандай жозиба топмайдиган, ҳатто гап Кимурадек дўстлар ҳақида кетганда ҳам расмийчилик даражасида ўртоқлик бурчига содиқ қоладиган йигитга нисбатан эҳтиросли майл уйғонганди. Авваллари Йокони Котога ўхшаш она сутти оғзидан кетмаган йигитчалар ҳечам қизиқтирмасди. Боз устига, қалбида уларни ишончсиз аҳмоқлар деб ҳисобларди ва уларга бўлган ўз муносабатини яширин тутарди. Лекин ҳозир Йокода қалбан ҳали бола, лекин бовужуди эркак бўлган Котони йўлдан уришдек енгиб бўлмас истак уйғонганди. Мана шу тундан кейин у Кимуранинг кўзига тик қарай олмаслигини хоҳларди. У эмас, бошқа аёл Котога эга бўлиши мумкинлиги ҳақидаги фикрданоқ шиддатли рашк юрагини ўтдек куйдирарди. Йўқ, у қандай қилиб бўлмасин Котонинг худди бир қанча қават тери остига яширилгандек, жуда чуқурга беркинган майлини уйғотиши лозим.

Йигитда шубҳа уй ютмаслик учун бутун маҳоратини ишга солиб, жозибали имо-ишора қилишига қарамай, Кото, афтидан, уни тушунишни хоҳламаётгандек одамови ва бегонасираб ўтирарди. Бу Йокони баттар эҳтирос алангасига отди. У касаллигини рўкач қилиб, Котога Йокогамада қолишни таклиф қилди. Лекин Кото қолишдан қатъиян воз кечди. У чиқиб кетди ва тезда қўлида қип-қизил шол рўмол билан қайтиб келди. Гўё бундан бошқа тузукроқ нарса қуриб қолгандек, топиб келган нарсасини қаранг-а! Ниҳоят, Йоко ён босишга, шундаям Токиога охирги поезд билан қайтишга рози бўлди.

Биринчи класс вағонида ҳеч зор йўқ эди. Йоко Котони йўлдан оздирмоқчи бўлиб қилган ҳаракатлари зое кетгани учун норози қиёфада, ўзининг ром қила олиш қобилиятига ҳафсаласи пир бўлганча ўтирарди.

Меҳмонхонадаликларида у Котога поездда роса мириқиб суҳбатлашиб кетамиз, деб ваъда берганди, лекин поезд қўзғалиши биланоқ шолрўмолга ўраниб олди-да, нақ Симбасигача маза қилиб ухлади.

Симбасига етиб келишгач, Кото Йокога кема билетини топширди ва ўзи билан Йокога иккита рикша ёллади. У аравага ўтиришга улгурмовди ҳамки, Йоко юғуриб келди-да, унинг тиззасига ҳамёнини ташлади ва тўзғиган сочини тўғрилай туриб шундай деди:

— Билетга тўлаган пулингизни марҳамат қилиб мана шу пулдан олсангиз... Эртага эса албатта келинг. Кутаман. Хайр.

Ҳамёнда эллик иенлик саккизта олтин танга бор эди. Йоко негадир Кото уларни майдалаб ўтирмай, шундайлигича қайтариб беради, деган умидда эди.

6

Йоконинг йигирма бешинчи сентябрга белгиланган Америкага жўнаш кунига ҳам атиги бир кун қолганди. Бу йил кузги тенгкунлик шамол-тўполонлари кечикканди, ҳаво ҳам ўзгарувчан эди: гоҳ қуёш чарақлаб турар, гоҳ ёмғир қуярди.

Бугун Йоко тонг ёришмасданоқ ўрнидан турди-да, омборхонанинг ёнидаги уйга кириб олиб, ниҳоят, кўйлақларини тартибга келтиришга киришди. Ҳамма очиқ рангли кимоноларини сўкиб, битта тугунчага тугди-да,

уларни синглиси Айкога беришга аҳд қилди. Лекин кейин улардан баъзилари кенжа синглиси — ўн уч ёшли Садаёга ҳам тўғри келишини чамалаб кўриб, яна бошқа тугунчага тугди. Ҳамма фаслларга мос энг яхши либосларини жавон олдида турган, вақт ўтиши билан ранги ўчиб кетган чамадонга солмоқчи бўлиб уни очмоқчи бўлди-ю, нигоҳи бирдан чамадоннинг устига оқ бўёқ билан ёзилган И. К. ҳарфларига тушиб қолди. Кеча Кото мой бўёқ, чўтка олиб келиб И. К. деб ёзиб қўйганди. Ҳарфлардан ҳалиям скипидар ҳиди анқиб турарди. Йоко унга «И. С.»— Йоко Сацуки деб ёзгин, деб қанчалик ялиниб-ёлвормасин, Кото кулганча унинг илтимосини бажаришдан бош тортди ва у ерда аввал ёзилган С. К. ҳарфларини қириб ташлаб И. К.— Йоко Кимура, деб ёзиб қўйди. Бу чамадондан Кимуранинг отаси Садаити Европа ҳамда Америка бўйлаб саёҳат қилганда фойдаланганди. Анча уриниб қолган чамадон шижоатли ва мард одамнинг саргузаштларга бой ҳаётининг гувоҳи эди. Жўнаш олдидан Кимура ушбу чамадонни Йокога қолдирган эди.

У бўлғувси эрини тасаввур қилиб кўрди. Хаёлан унинг образини чизиш, ўзини кўришдан кўра энгилроқ эди. Қоп-қора сочлари тўғри фарқ билан иккига бўлинганди, турқи келишган, қип-қизил юзи, нозиклиги — буларнинг ҳаммаси Йокога ёқар ва ҳатто илиқ ҳиссиётлар уйғотарди. Лекин учрашганларида гаплашишга гап тополмай қолишарди. Йокони унинг мулоҳазакорлиги нафратлантитарар, ювошлиги жаҳлини чиқарарди. Узининг кўнгли бўшлиғига қарамай, у бир тийиннинг устида ўмбалоқ ошадиганлардан эди. Ҳатто иш юритишидаги ўспиринча гардкамчилиги ҳам (бунда у отасига ўхшаб кетарди) Йокога ўзбилармонликдек туюларди. У ўзини тутиши ва талаффузида токиоликлардан фарқ қилмаса-да, унинг гап-сўзлари ҳамда қилиқларида баъзан тохокулик¹ эканини билдирувчи нимадир сезилиб қолардики, мана шу «нимадир» Йоконинг гашини келтирарди. Йоконинг хотирасида яқин ўтмишдаги воқеалар яққол намоён бўла бошлади. У Кимура билан бўлган учрашувларни барча икир-чикирлари билан эслади ва ана шу икир-чикирлар ҳам унинг жигига тегаётган.

¹ Тохоку — Хонсю оролининг шимоли-шарқ томонига жойлашган.

дек туюлди. У башанг кимоноларини чамадонга жойламай, ҳамон қўлида ушлаб турарди.

Узун куз туни ҳам охирлай деб қолган бўлиб, тонг ёриша бошлади, шам эса ҳамон ёниб турарди. Тўхтай деб қолган шамол яна кучайиб, сёдзини тортқиларди, ташқаридан бозорга араваларда балиқ олиб кетаётган ўспиринларнинг овозлари эшитиларди. Йоко хаёлан бугун қилиши лозим бўлган барча ишларни хомчўтлаб чиқишга уринди. Улар шунчалик кўп эдики, ваҳми келиб кетган Йоко шоша-пиша ҳамма буюмларни бир жойга тўплади, ўзича лозим топган нарсаларни қулфлади-да, дарча эшигини суриб қўйди. Хонага бошланаётган куннинг оппоқ нури ёйилди. Йоко қутичадан эркак қўли билан ёзилган қалин боғлам хатни олиб рўмолга ўради, шамни ўчириб, қўлида тугунча билан хонадан чиқди. Коридорда у сал бўлмаса холаси билан тўқнашиб кетай деди.

— Турдингми? Йиғиштириниб бўлдингми?— дея сўрашган бўлди холаси. Йокога у яна нимадир демоқчидек туюлди. Унинг бу холаси эри ва олти ёшли ақли заиф ўғли билан Йоконинг ота-онасининг вафотидан кейин Йокогамага кўчиб келишганди. Белбоғи боғланмаган кимоно кийган, сийрак сочлари тўзғиб кетган холаси алвастига ўхшаб кўринарди. Йоко унинг текис кўкрагига кўз югуртириб, беихтиёр ҳар қандай шароитда ҳам ўз қадр-қимматини сақлай биладиган онасини эслади.

— Саломалайкум. Ҳа, умуман, йиғиштирдим, десам ҳам бўлаверади...— деб жавоб қилди Йоко ва иккинчи қаватга олиб чиқадиган пиллапоя томон йўналди.

Тирноқ остлари кир бўлиб кетган қўлини кўкрагига босганча хола унинг йўлини тўсди.

— Биласанми... Мен йиғиштириниб бўлишингни кугиб турувдим... Эртага сени кузатишга кийиб боришга ҳеч вақом йўқ. Қаравоқ-чи, балки онангнинг кийимлари ичида бирорта менга муносиброғи топилиб қолар? Фақат эртага кийсам бас, кейин ҳаммасини жойига қўйиб қўяман.

«Яна тиламчилигини бошлади»,— дея ўйлади Йоко. Холанинг эри ҳеч қаерда ишламасди ва ўн беш йил бадалида у хотинига ҳаттоки арзон-гаров белбоқ ҳам сотиб олиб бермаганди. Иродасиз, ўз хоҳишини ҳам жиловлай олмайдиган хола очкўзликдан қадр-қиммати-

ни оёқ ости қилишга ҳам тайёр эди. Йоконинг унга раҳми келарди, лекин шу билан бирга унинг ҳаёсизлиги, бошқа одамнинг заиф томонидан фойдаланиб қолишга бўлган уриниши жонини ҳиқилдоғига келтирарди. «Дарвоқе, бугун буларнинг ҳаммаси тугайди», — дея ўзини юпатди Йоко ва холани уйга бошлаб кирди. Хола бўлса, ёлғондакам хижолат билан «жудаям таассуфланман», «кечир», дея минғирлаганча, ҳамма шкафларни очишга мажбур қилди ва кийим-бошларни ағдар-тўнтар қилиб, ниҳоят, ўзига энг чиройли кимонони танлади. Лекин шундаям чиқиб кетишга шошилмай, Йоконинг либосларини синчковлик билан кўздан кечириб, қойил қолганини яширмади.

Ошхонадан мисодан қилинаётган шўрва ҳиди анқир, холанинг эсипаст ўғли тинимсиз йиғлар, хотинини чақираётган амакининг овози эшитиларди, бу товушлар мафтункор тонгнинг жозибасини бузарди. Уларга қулоқ тутганча, Йоко холанинг саволларига ҳардамхаёллик билан жавоб берарди. Бутун борлиғи билан у бирдан, Сацукилар уйи энди инқирозга юз тутганини ҳис қилди. Телефонни қандайдир унчалик ишониб бўлмайдиган баҳона билан қариндошларидан бири, банк директори олиб кетиб қолди. Отасининг кабинетига жиҳозлар, кутубхона ва қадимий, ноёб буюмлар ким ошди савдосига қўйилиб сотиб юборилди, лекин олди-сотдидан тушган пулларнинг бир мирисини ҳам Йоко кўрмади. Уй масаласига келганда, оилавий маслаҳатда уни қариндошлардан бирига сув текинга беришга қарор қилинди. У эр-хотин Сацукилар ўлгандан кейин ўз устига қандайдир ташвишларни олганди. Бошқа бир қариндошларига Айко ҳамда Садаёни ўқитиш учун тўлашга мўлжалланган озроқ акцияларни ва ер участкасини сақлаш топширилди.

Йоко бу ўзбошимчаликка миқ этмай, лоқайд қараб ўтирарди. Агар Йоко итоатгўй бўлганда, унга албатта баъзи бир нарсалар теккан бўларди, лекин уни мутакаббир ҳисоблашларини аллақачоноқ тушунганди, шунинг учун ҳам оилавий кенгашда уни мерос бўлишдан бутунлай четлаштиришга қарор қилишганди, боз устига, у эрга тегиш учун кетяпти. Йоко қонунан ўзига тегишли бўлган мероснинг озгинасигагина қаноат қила қоладиганлардан эмас эди. Шунингдек, у тўнғич қиз бўлишига қарамай, мол-мулкнинг ҳаммасига даъвогар

бўлишнинг ҳам бефойдалигини яхши биларди. Чунки у аёл-да! «Кўппаклар галаси менга деса ҳамма нарса ни тилка-пора қилиб ташламайдими!»— деган қарорга келди у. Шу тахлит Йокога фақат бирмунча кийим-бошу арзимаган майда-чуйдалар қолди, холос. Булар, табиийки, учала опа-сингилга урвоқ ҳам бўлмасди. Шунга қарамай Йоко нафақат хўжаликни ниҳоятда усталик билан бошқарарди, боз устига, башанг, беками кўст кийинишнинг ҳам уддасидан чиқа биларди. Холанинг беҳаёлларча сурбетлиги дард устига чипқон бўлди.

Йоконинг қашшоқлик ҳам ёлғизлик натижаси ўлароқ қалбини дам қандайдир ноаниқ ғам-ғусса музлатар, гоҳ қаҳру ғазаб ўтдек куйдирарди, ана шунда у ўз-ўзига: «Ҳали шунақами? Ҳа, майли, менга деса шир-яланғоч қолсам ҳам майли», дерди. Ҳамон қўлида хатлар боғламини ушлаганча у қаддини ростлади ва кимоно узра эгилиб майин шойини силаб-сийпалаётган холасига қаради.

— Гап бундай! Ишим бошимдан ошиб ётибди, мен кетяпман. Ҳамма нарса очиқ-сочиқ. Хоҳлаганингизни танлаб олаверинг! Фақат манави буюмларга қўл тегизманг, хўпми, мен уларни ўзим билан олиб кетаман, анавиларни эса Айко билан Садаёга қолдиряпман.

Йоко сингилларининг олдига кўтарилди. Отасининг кабинетининг ёнидаги мўъжазгина хонада қучоқлашганча Айко билан Садаё ухларди. Йоко ўрнини наридан-бери йиғди-да, Айкони уйғотди. Айко қўрқа-писа унга чиройли шахло кўзларини тикиб, ҳали уйқуси ўчмаган ҳолда ўринга чўккалади. Йоко фавқулодда жиддийлик билан уни койий бошлади:

— Ахир, эртадан бошлаб уйда сен менинг ўрнимга қоласан. Қоқ пешингача ноз уйқуда ётадиган бўлсанг, тоза бўлган экан-да? Сендек тепса-тебранмас билан бечора Саа-тяннинг ҳолига маймунлар йиғларкан-да. Тезроқ кийиниб уйларни тозала.— Қўзичоқникидай хурков, порлаб турган кўзларини ер остидан опасига қадаганча Айко тезда кийинди-да, хонадан чиқди. Йоко пиллапоядан пастга тушиб кетаётган синглисининг қадам товушларига қулоқ солиб турди-да: «Ҳа, у менга сираям ўхшамайди»,— деб ўйлади. Айко пастга тушиб бўлганига қаноат ҳосил қилгач, Йоко оҳиста Садаёга яқинлашди. Қизча опасига икки томчи сувдек ўхшарди. Марварид доналаридек тер босган пешонасига сочлари

ёпишиб қолибди, ёноғи эса худди иситмаси бордек қипқизариб кетганди. Йоко мулоғим жилмайиб, каравот олдига тиззалади-да, меҳрибонлик билан Садаёни кучоқлади. У кўз узмай қизчанинг чеҳрасига тикиларди. Қизалоқнинг енгил нафаси Йоконинг кўксига уриларди. Юраги ғам-ғуссадан сиқилди. Улар бир онанинг қорнидан талашиб тушишганди, шу боис уларнинг қалбларида сирли қариндошлик овозлари ўзаро жўрлашиб турарди. Ҳозир Йоко бутун борлиғи билан ана шу овозга қулоқ тутарди. Ниҳоят, у чидолмади-да, аччиқ кўз ёшлари ёноғини куйдира бошлади...

Йокони Сацуки оиласининг тушқунликка юз тутганини сезмаган ҳолда, бир ўзи аёллик бахтини излаб Америкага жўнаётганлиги унчалик хижолатга солмаётганди. Ҳали фарқини тўғри очиб, сочини елкасига ташлаб юрган вақтиданоқ у феъл-атворида қатъийликни тоблаб, ёрқин фикрлашни ўрганганди. Йоко ҳаётда орқасига қарамай мардона қадам ташлаб кетмоқда эди. Шу боис ҳам мана ҳозир, ўзининг йигирма беш ёшида, у илк маротаба ўз ўтмишига назар ташлаганда, ҳаёти бошқа тенгдошлариникига қараганда ўзи ҳам сезмаган ҳолда бутунлай бошқа йўлдан кетганлигини сизди. Назарида, гўё якка-ёлғиз, нотаниш яланглик олдида тургандек туюлиб кетди. Гимназияда ва мусиқа мактабида унинг ёрқин истеъдоди ўзига қизларни оҳанрабодек тортар, Йокода ўзларининг юксак орзу-истакларини кўришар ва уни бутун қалб қўрлари билан севишар, унинг таъсири остида дадиллик билан телбаларча қилиқлар қилишга журъат этишарди. Айнан қизлар — Йоконинг руҳий опа-сингиллари «Халқ адабиёти» ва «Адабий дунё» журналлари саҳифаларида янги ғояларни тарғиб қилиб чиққан жўшқин, романтизм қайфиятидаги ёш йигитларнинг илҳом манбаларига айландилар. Ушандан бери насиҳатгўй олимлар, муаллимлар ва оилаларнинг қаттиққўл оталари қизлар дунёсининг мазкур жўшқинлигига шубҳа кўзи билан қарай бошладилар.

Йоконинг жўшқин қалб уриши ўзига ҳам номаълум бўлган зарб билан тўлқинланарди, уни инқилобий туйғу деб аталса жоиз бўлур эди. У бошқалар устидан кулиб ва ўзидан нафратланганча, енгиб бўлмас сирли куч тёмон интилиб, ғаройиб, онгсиз равишда фавқулодда йўлдан аввалига қўрқа-писа, кейин эса елиб кетди. Ҳеч ким Йокони тўхтатмади, ҳеч ким унга бошқа, тўғ-

ри йўлни кўрсатмади. Баъзида огоҳлантирувчи овоз эшитилса ҳам у фақат уни алдаш ҳамда кўҳна удум бўйича яшашга мажбур қилишга уринарди, холос. Йоко буни жуда яхши тушунарди. Ниҳоят, буларнинг ҳаммаси уни бутунлай бошқа, ҳаётда аёллар эркаклар билан тенг ҳуқуққа эга бўлган мамлакатда туғилишим керак экан, деган фикрга олиб келди. Фақат ана шундай мамлакатдагина аёллар ўзларини озод ҳис қилишлари мумкин. Шунинг учун, ҳар доим, виждонининг, тўғрироғи, ҳалиям кўҳна удумлар таъсиридаги қисми Йокони қийнаганда, у мазкур аёлларнинг маънавий дунёси қандай экан, деб ўзича тасаввур қилишга уринарди. У қалб қаърида гейшаларга ҳавас қиларди ва Японияда фақат уларгина ҳақиқий ҳаёт кечирадилар, деб ҳисобларди. Табиийки, бундай қарашлар таъсирида неча мартабалаб қоқилиб йиқилар, кейин тиззасидаги ифлосларни тозалашга тўғри келарди. У йигирма беш ёшигача ана шундай яшади ва ҳозиргина орқасига ўгирилиб, унинг ортидан интилган қизлар аллақачоноқ ўртамиёна аёлларга айланиб, эндиликда уни қаердандир узоқдан кузатаётганларини, унга раҳм қилиб, шунингдек, қоралаётганларини ҳис қилди. Лекин Йоко орқага қайта олмасди, буни ўзи ҳам хоҳламасди. «Бошга тушганни кўз кўрар!»— деган қарорга келди у ва яна сирли, қора кучлар ихтиёрига берилди. Энди унга қаерда яшаш, Америкадами ёки Япониядами, бари бир, уни бойлик ҳам қизиқтирмайди—булар бари майда нарсалар. Ахир, шароит тақозоси билан ҳаёти ҳам ўзгаради. Балки, ҳаммаси илгаригидек қолар? Эҳ, нима бўлса бўлавермайдимми?! Ҳозир уни ҳаяжонга солиши мумкин бўлган ҳеч қандай куч мавжуд эмасдек туюларди. Дарвоқе, бор! Йоконинг кўзидан ёш тўхтовсиз, худди дарёдек оқмоқда эди.

Садаё бўлса ҳамон осойишта ухламоқда эди. Улар бир онанинг қорнидан талашиб тушишганди ва Йоко ўзини Садаё билан руҳий қондошликнинг сирли ҳалқаси-ла боғлангандек ҳис қиларди. Ҳозир мана шу туйғу яна янги куч билан Йокода алангаланди. Балки, мана шу норасида тез орада у борган йўлдан борар. Бу фикрдан Йоко синглисигами ё ўзигами чидаб бўлмас раҳм-шафқат ҳиссини туйди. У жон-жаҳди билан қизни кўксига босиб, унга нимадир демоқчи бўлди, лекин нима ҳам дея оларди? Томоғига нимадир тиқилиб қол-

ди. Уйғониб кетган Садаё кўзларини катта очганча, опасиниңг йиғидан шишиб кетган юзига тикилди, сўнг индамай кимоносининг енги билан унинг кўз ёшларини арта бошлади. Йоко чидолмай, яна йиғлаб юборди. Садаё болаларга хос бўлмаган қайғули ифода билан опасининг кўз ёшидан ҳўл бўлиб кетган юзини артишда давом этди, кейин юзини енги билан яшириб, ўзи ҳам ҳўнграб йиғлаб юборди.

7

Эрталаб Йоко Нагатадан хат олди. Гуручдан қилинган қоғозга чиройли ҳарфлар билан классик хитой услубида ёзилган хатда қуйидагилар битилган эди: «Мен доим марҳум Ж. Сацукининг алоҳида, дўстона илтифотига ноил бўлгандим, шу боисдан, шуни эътироф этишим керакки, Сиз билан ҳам шундай алоқани давом эттиришга ҳеч қандай зарурият йўқ, деб ўйлайман. Мен, шунингдек, эртага кечқурун Сизни зиёрат қилиш ҳақидаги таклифингизни ҳам қабул қилиш имкониятига эга эмасман». Хат охиридаги иловада Нагата айниқса кескин: «Пулга келсак, яъни анави кунни Сиз томондан ҳеч қандай тавсияномасиз ташриф буюрган номаълум ёш йигитча олиб келган пуллар менга керак эмас ва мен уни ўзингизга қайтаряпман. Маълумки, аёл киши, турмушга чиқаётганда ўз хатти-ҳаракатини айниқса жиддий назорат қилиши лозим». Конвертга Йоко унга юборган пул миқдоридан перевод қоғози солинган эди. Индаллосини айтганда, Йоконинг Қотони ўзи билан Йокогамага бирга олиб кетиши ҳам, мазам қочиб қолди, деб баҳона қилиб меҳмонхонада қолиши ҳам, мана шу Нагата билан кўнгилсиз учрашувдан сақланиш учун қилинган баҳона эди, холос, чунки бутун умри денгизчилар билан мулоқотда ўтган одамнинг ахлоқи ҳақида гапириладиган бўлса, тоқат қилиб бўлмайдиган даражада эди. Йоко алам қилганидан тилини тақиллатди-да, хатни пул қоғози билан биргаликда йиртиб ташламоқчи бўлди, лекин ўйлаб кўриб, фақат ҳар бир ҳарфи чиройли қилиб ёзилган хатнигина йиртди-да, уни саватчага ташлади.

Йоко тунги ҳалатини оддийгина кўйлагига алмаштириб, пастга тушди. Нонушта қилгиси келмади. Сингиллари билан қолиш ҳам оғир эди.

Йоко, Айко ва Садаё яшайдиган иккинчи қаватнинг ҳар бир бурчагидан озодалиқ ва покизалиқнинг шаффоф руҳи уфуриб турган бир пайтда, холаси оиласи билан истиқомат қиладиган пастки қаватдаги хоналар ифлос ва қандайдир чирк босиб кетганга ўхшарди. Холанинг эсипаст ўғли чақалоқдан фарқ қилмасди: ровонда қуритиладиган тағлиқлардан шиптир ҳиди анқир, ерга тўшалган бордонга овқат қолдиқлари ёпишиб ётарди. Буларнинг ҳаммаси Йоконинг жонини ҳиқилдоғига келтирарди. У даҳлизга чиқди. У ерда ёқаси кирлигидан қол-қорайиб кетган оқ касури¹га ўранганча амаки ўтирарди. Амаки ўглини тиззасига олиб, унга хурмо едирмоқда эди. Ҳаммаёқда хурмо пўчоқлари ва қоғоз парчалари сочилиб ётарди. Йоко бошини сал қимирлатиб амакиси билан сўрашган бўлди ва сандалини қидириб тополмай Айкони чақирди.

— Ай-сан!— У ёлғондаки жаҳл билан Айкони койий бошлади.— Даҳлизнинг ифлос бўлиб ётганини қара. Илтимос, тозалаб қўй... Ахир, меҳмонлар келишадди-ку...

— Оҳ, бу менинг айбим! Мен тозалаб қўяман, сиз кўп койинаверманг,— деди амаки, афтидан, Йоконинг шаъмасини тушуниб, кейин:— Ҳой, О-Сюн... О-Сюн, қардасан!— дея бақирди.

Белбоқсиз кимоно кийган хола югуриб келди. «Мана ҳозир аҳмоқона даҳанаки жанг бошланади»,— деб ўйлади Йоко, ботқоқда уймалашаётган чўчқаларни кўз олдига келтирганча ва шоша-пиша уйдан чиқиб кетди.

Данғиллама уйлар қурилган тор Кугидана кўчаси чиннидек тоза, сув сепилган, кўча бўйлаб шинам кийинган эркак ва аёллар ишчан қиёфада танда қўйишарди. Фақат Йоколарнинг уйи олдигина ифлос эди, ҳаммаёқда папирос қутилари, тўкилган сочлар сочилиб ётарди, афтидан, кўча қачонлардан бери супурги бетини кўрмаганди. Кўзингни юмганча тезроқ бу ердан ўтиб кетгинг келарди. Йоко, шундоққина ёнгиларида жойлашган Япон банкига кириб, барча пулини беришни сўради. Кейин яқин орадаги бекатда энг қимматбаҳо рикшани ёллади-да, магазинма-магазин санғиб кетди. У сингилларига кимонога материаллар, чет элликлар учун

¹ Касури — оқ матодан ҳаворанг ҳошия қўйиб тикилган японча либос.

совғалар ҳамда ўзига каттакон, пишиқ-пухта чамадон сотиб олди. Мазкур харидлардан сўнг деярли ҳемирисси ҳам қолмади.

Йоко Оцукадаги Кубомата кўчасида яшайдиган марҳум онасининг дўстларидан бири Утиданикига келганида қош қорайиб қолганди. Насронийликнинг жонкуяр тарғиботчиларидан бири бўлган Утида жуда истеъдодли одам эди. Унга нисбатан ҳар хил муносабатда бўлишарди: баъзилар худди заҳарли илондек нафрат ва жирканиш билан, бошқалар худди пайгамбардек унга топинишарди. Йоко олти ёшлик қизалоқлик вақтида онаси билан бу ерга тез-тез келиб турарди. Болаларча беғуборлик билан у ўшанда миясига нима келса гапираверар ва унинг соддадил сафсатаси одамлардан узлатда яшашга мажбур бўлган Утидани кўнглини очарди. Йоко Утиданинг энг руссали кайфиятини ҳам арита оларди, одатда у қизалоқни кўриши биланоқ пешонасидаги ажинлари ёйилиб кетарди. «Маймунча яна келдимиз?» — дерди у қизнинг калта қирқилган ялтироқ сочларини силаганча. Йоконинг онаси «Насроний аёллар уюшмаси»га киргач, фавқулодда тезлик билан раҳбарлик давозимини эгаллади ва «иш»ни кенгайтириш, яъни «Уюшма»га чет эллик миссионер аёлларни ҳамда машҳур хонимларни жалб қилиш мақсадида қизгин фаолиятини бошлаб юборди. Утида норози бўлиб, ҳатто жаҳл устида Ояса Сацукини насронийлик гоёларига зид бўлган дунёвий ишларга иштиёқ қўйганлигида таъна қилди. Лекин Ояса унинг гапларига қиттаям эътибор бермади ва натижада оилалар ўртасига совуқчилик тушиб қолди. Шунга қарамай Утида Йокога аввалгидек илиқ муносабатда бўлар, у ҳақда бот-бот эслаб турар ва кўпинча жон-жон деб «маймунча»ни ўзига олиб, қизимдек тарбия қилардим, деб гапирарди. Утида, афтидан, биринчи никоҳдан туғилган яккаю ягона қизини соғинарди, эр-хотин ажралганлари заҳотиёқ хотини қўйди-чиқдидан кейин қизчани олиб кетиб қолганди. Шу боис бўлса керак, Утида нимаси биландир қизини эслатовчи Йокони кўрган заҳоти, чеҳраси фавқулодда мулойим тус оларди. Кўплар Утидадан кўрқишарди — фақат Йокогина ундан ҳайиқмасди. Унинг ташқи жиддийлигида ҳам алоҳида майинлик ва меҳрибонликни кўра билардики, ҳолбуки, бундай ифодани ҳеч қачон ҳеч кимда кўрмасди. Баъзида Йоко онасига билдирмай ёл-

ғиз ўзи Утиданикига борарди. Утида қанчалик банд бўлмасин, Йокони ўз хонасига олиб кириб, у билан ҳазилдашар, қизиқ воқеаларни ҳикоя қилиб берарди. Ҳатто баъзида икковлари шаҳар ташқарисига чиқиб кетиб, ёқин хиёбонларда сайр қилган вақтлари ҳам бўларди. Кунлардан бир куни Утида Йоконинг қўлини қаттиқ сиқди-да:

— Ҳаётда сену худодан бошқа ҳеч кимим йўқ!— деб китоб қилди.

Йоко бу вақтда деярли бўйи етиб қолганди. У Утиданинг сўзларини қандайдир ғайритабиий лаззат оғушида тинглади. Унинг сўзлари анчагача қалбини эркалаб юрди.

Йоко Қибэ Кокёга турмушга чиқмоқчи бўлганида, Утида уни ҳузурига чақирди. Маъшуқасини хиёнати учун таъна қилаётган рашкчи маъшуқ сингари Йокони жаҳлла койиди: гоҳ кўз ёши тўкиб, гоҳ нигоҳи билан куйдириб юбормоқчидек қаттиқ тикилиб — яна бир дақиқадан кейин қизни уриб юборадиган важоҳатда роса таъна қилди. Йоко бутун қалби-ла ғазабланди: «Ҳеч қачон бу худбиннинг олдига бормаيمان»,— деган қарорга келди. Кеч куз оқшоми эди. Йоко Қонсикава кўчасига жойлашган жонли тўсиқ билан ўралган яккам-туккам уйлар ёнидан ўтиб борарди. Гилдирак излари ҳотиб қолган лой кўчаларга қайғули тус берарди. Йоко аламдан тишларини ғижирлатгудек бўлар, лекин бари бирам қандайдир жудаям қимматли нарсасини йўқотгандек туюлган ҳиссиётдан қутула олмасди. Худди мазкур дунё билан боғлаб турган иплардан бири узилгандек ғамга ботганди.

«Исонинг чанқоғини қондирган самаритян ожизаси эсимда, шунинг учун ҳозир сенга бошқа ҳеч нарса демайман... Бошқаларга етказётган дилсиёҳлигинг хусусинда ўйлаб кўрсанг бўларди, худои таолога етказётган чуқур ранжинг тўғрисида ҳам... Гуноҳ, даҳшатли гуноҳ!»

Бугун, мазкур суҳбатдан беш йил ўтгач, Нагатадан келган пулдан Садаконинг энагасига бериладиган қисмини ажрата туриб Йоко бирдан Утиданинг насихатларини эслаб қолди. Йоко ташрифи бефойдалигини билса ҳам, рикшага Оцукага боришни буюрди.

Уй беш йил аввал қандай бўлса, ўша кўринишда

бўлиб, фақат тўсиқ олдидаги павлониялар сезиларли ўсибди ва томнинг у ер-бу ерини янгилашибди. Панжарали эшик ғийқиллади. Белбоғини тўғрилаганча Йоконинг истиқболига мулойим қиёфада Утида хоним чиқиб келди. Аёлларнинг кўзлари тўқнашди-ю, шу заҳотиёқ уларда эъзозли хотиралар чақнагандек бўлди.

— Вой-бў, қандай шамол учирди!— дея хитоб қилди Утида хоним.— Марҳамат, кираверинг!— Лекин шу заҳотиёқ унинг чеҳрасида иккиланиш намоён бўлди-да, шоша-пиша эрининг кабинетига кириб кетди. Орадан бирмунча вақт ўтгач, Утиданинг овози эшитилди. «Сен уни қабул қилишинг мумкин, лекин менинг у билан кўришишимнинг ҳеч қандай ҳожати йўқ»,— деди Утида хўрсиниб ва китобни қарсиллатиб ёпди. Йоко бу гапни эшитди-ю, лабини тишлаганча, диққат-эътибор билан тирноқларига разм сола бошлади.

Хижолатга тушган Утида хоним пайдо бўлди. У Йокони меҳмонхонага бошлаб кирди. Шу вақт кабинетдан стулнинг тарақлагани эшитилди. Йокога бир оғиз ҳам гапирмай Утида панжарали эшикни очди-да, уйдан чиқиб кетди.

Зоҳиран осойишта Йоко ўзида пайдо бўлган унинг ордидан югуриш истагини зўр-базўр боса олди. У бошига Утиданинг момақалди роқдек даҳшатли, қаҳр-ғазабга йўғрилган ўшқириги бостириб келишини хоҳларди. Ушанда унга қалбида туғён ураётган дардини тўкиб солган бўларди. Ҳамма томонидан рад қилинган ва нафратга дучор бўлган Йоко шундай одам бўлса-ю, уни гаҳ деса қўлига қўндира олса ёки унинг ўзи чизган чизгимдан чиқмаса, деб орзу қиларди. Шундан сўнг у Утиданинг олдига келди. Лекин Утида бошқаларга қараганда ҳам ўта шафқатсизлик ҳамда совуққонлик билан унинг кўкрагидан итарди.

— Буларни сизга айтаётганим учун афв этинг, Йоко-сан, лекин, биласизми, сиз тўғрингизда бўлар-бўлмас нарсаларни гапириб юришибди... Боз устига, худо берган феъли бор, уни инсофга чақириб ўлимдан ҳам қийин. Сизни уйга киритишга қаршилиқ кўрсатмагани ажабланарли ҳол. Кейинги вақтларда уйимиз ғурбатхонага айланган. Эрим мудом қовоғини уюб, ҳаммани еярда-ичарда бўлиб юридики, баъзида нима қилишимни ҳам билмай қоламан.

Утида хонимнинг кўркам, олижаноб чеҳрасидан

итоат ва ювошлик балқиб турарди, бундай чехралар, ўрта аср роҳибаларигагина хос эди. Эри уни бутунлай ўз ҳукмига бўйсундириб, унинг арзимас жиҳозига айлантирганди. Мана ҳозир ҳам ўзлигини йўқотиб қўйган бечора Утида хонимнинг сўзларида қалб қаърида яшириниб ётган ғам-андух ва ҳаётдан норозилик ҳисси сезилиб турарди. У ҳеч нарсанинг мулоҳазасига бормай, ўзидан анча ёш бўлган, шунингдек, Утида унинг кўз олдида не балоларга йўлиқтирмаган Йокога юрагидаги бор гапларни тўкиб солмоқда эди. У сўник ва руҳсиз овозда гапирарди, афтидан, раҳм-шафқат изларди. Йокога, Утида хоним гапираётган барча гаплар худди ўзига тегишлидек туюлиб, бирдан уни ғазаб қамраб олди. Ўзи ҳам хоҳламаган ҳолда Йоко нафратдан афти буришиб кетди ва ранги оппоқ оқарганча Утида хонимга диққат билан қаради. Унга қандай ёрдам бера оларди. Шу дақиқада Йокони тажрибали ўттиз ёшли аёл дейиш мумкин эди. (У шароитга қараб санъаткор артистдек юз ифодасини ё беш ёш катта, ёки беш ёшгача кичик қила олишдек ажойиб хусусиятга эга эди.).

— Сиз шуларнинг ҳаммасига чидайсизми?— деди деярли бақириб Йоко.— Мен чидолмаган бўлардим. Амаким билан уришиб, бутунлай кетиб қолган бўлардим, гарчи, амаким, ҳурматли одам бўлган тақдирда ҳам. Худо мени шундай қилиб яратгандан кейин нима ҳам қила олардим, ҳеч қачон мўмин-қобил ва итоатгўй бўлиш қўлимдан келмайди. Амаким ҳам жудаям... Мени шундай таҳқирлаб кўрсин-чи! Ахир, сиз унинг ёнида бўлганингиз учун ҳам у бемалол ўз ишлари билан шуғуллана олади. Мен ҳисобга кирмайман, албатта, умуман эса, ҳозир ҳамма нарса аъло кетяпти. Мендан ҳамма аллақачоноқ юз ўгирган. Мен тўғримда гапиришнинг ҳожати йўқ... Аммо-лекин амакимнинг омади бор экан. Ҳамма нарсага сабр-қаноат қиладиган хотини бор! Ахир, у нимани хоҳласа шуни қилади, ёки худонинг буйруғи билан шундай қиляптимикин. Хўш деганда, мен ҳам худонинг амри билан, ўзим хоҳлаганча иш тутадиган бўлсам — бундан чиқди, амакимдан камлик жойим йўқ экан-да. Лекин негадир эркаклар кўнгиллари тусаган ишни қилишлари мумкину, аёллар эса... кўнгил хоҳиши бўйича бирор-бир нарсага журъат этиш учун минг бир чийриқдан ўтиши лозим. Тақдири азалдан пешонамиз шўр-да!

Утида хоним Йоконинг сўзларини камоли диққат билан эшитарди. Йоко бўлса одатича Утида хонимнинг ташқи қиёфасини ўзига хос синчковлик билан ўрганишдан ўзини тиёлмади. Унинг европача удумда турмак-ланган силлиқ, қуюқ сочлари, афтидан, ўтган куни таралган бўлиб, кулга ўхшаш алланарса сепилганди. Ғижимланган арзон кимоноси аянчли кўринишда эди. Унинг дақёнусдан қолган майда гулларидан, у қишлоқда яшайдиган онасининг эски-тускиси бўлса керак. Қиот авлодига мансуб бўлган мазкур аёлнинг терисининг нафис ранги кийим-бошининг фақироналигини таъкидларди, холос.

«Дарвоқе, у билан нима ишим бор»,— деган қарорга келди Йоко ва сохта қувноқлик билан маълум қилди: — Эртага Америкага кетяпман. Бир ўзим...

Йокога бақрайиб тикилганча Утида хоним ҳайратдан чапак чалиб юборди.

— Нималар деяпсиз ўзи? Ростданми?

— Бўлмасам-чи... Қимуранинг олдига кетяпман. Сиз у ҳақда эшитган бўлсангиз керак?

Утида хоним бош ирғади ва Йокодан баъзи нарсаларни сўраб-суриштирмоқчи бўлгандиямки, лекин у хонимнинг гапини бўлиб, бепарво давом этди:

— Шунинг учун ҳам бугун хайрлашиш мақсадида киргандим. Дарвоқе, бунинг унчалик аҳамияти йўқ. Амакимга салом деб қўйинг ва унга балки Йоко янада тубанлашса керак, деб айтиб қўйинг... Илтимос, ўзингизни эҳтиёт қилинг. Таро-сан ҳали мактабдадир-а? Анча катта бўлиб қолгандир? Унга бирор нарса олиб келиш керак эди, лекин ишим кўплигидан...

Йоко қўлларини ёйди-да, шўхчан жилмайганча ўрнидан турди.

Утида хоним меҳмонни эшиккача кузатиб қўйди. Унинг кўзлари намланганди. «Кўпинча одамлар бекордан-бекорга йиғлашаверади-я»,— деб ўйлади Йоко ва жаҳли чиққанидан қандайдир дақиқага юраги уришдан тўхтаб қолгандек бўлди, лекин шу заҳотиёқ ўзини-ўзи тuzатди. «Йўқ, бу кўз ёшларни тошбағир Утида сиқиб чиқаряпти». Лаблари титраганча у шундай деди:

— Яна амакимга шундай деб қўйинг... Етмиш еттию етти марта бўлмаса ҳам, ҳеч бўлмаса уч марта одамларнинг гуноҳидан ўтсин. Мен сиз ҳақингизда қайғур-

япман, албатта. Ўзим учун кечирим сўрашни ёмон кўраман, боз устига, бировни кечирим ҳам амримаҳол, шунинг учун эрингиз олдида ўзимни оқлаб ўтирмайман. Дарвоқе, буни ҳам унга айтиб қўйинг.

Йоконинг лабида деярли мазахомуз жилмайин яширинган бўлиб, шу билан бирга улкан тўлқин кўксини тилка-пора қилаётганга ва мана ҳозир бурнидан қон отилиб кетадиганга ўхшаб туюлди. У дарвозадан кўчага чиққанида лаблари алам ва нафратдан ҳамон титраб турарди. Қуёш ботаника боғи ортига яширинибди. Оқшом бостириб келаётганди. Эрталаб, у омборхона ёнидаги мўъжазгина хонада нарсаларини саранжомлаётганда бошланган шамол тинибди. Лекин ўшанда уни қамраб олган қувноқ кайфиятдан асар ҳам қолмаганди. Муюлишга бурилган Йоко йўл четидаги тошга қоқилиб кетиб, ўзига келди ва теварак-атрофига аланглади. У бир марта ҳам худди шу ерда қоқилиб кетганини эслаб, вужудини хурофий қўрқув қамраб олди. Ҳа, ҳозир йигирма бешга кирди. Ушанда қуёш... ҳа, ўшанда ҳам қуёш анави ўрмон ортига ботган бўлиб, деярли худди ҳозиргидек ғира-шира эди.

Ушанда ҳам у Утиданинг хотини билан гаплашаётиб Исонинг Авлиё Пётр билан афв хусусидаги суҳбатини эслаб, у ҳақда ҳали-ҳозиргидек жаҳл-ла фикр билдирганди. Дарвоқе, йўқ. Буни у бугун гапирди. Худди бугунгидек, ўшанда ҳам Утида хоним э йўқ, бе йўқ йиғлай бошлаганди. Ушанда Йоко йигирма беш ёшда эди... йўқ, унга нима бўлди ўзи... Бўлиши мумкин эмас... Ажабо... Ҳар ҳолда, шу ерда қандай қоқилганлиги ёнида. Бир куни эса, бу ерга онаси билан кела туриб инжиқланиб, тошни ушлаб олиб, онаси қанча ялинса ҳам бундан нарига бормайман, деб хархаша қилганди. Ушанда мана шу тош унга жудаям катта туюлганди. Йоконинг кўз олдида чидаб бўлмас ёруғ нур билан равшанлашган онасининг нима қилишини билмай довдираб турган қлефаси намоён бўлди. Кейин хаёли тиниқлашиб, Йоко бурнидан қон оқиб, энгагидан тўғри кимоносига тушаётганини сездди. Қўрқиб кетган Йоко рўмолчасини қидира бошлади.

— Сизга нима бўлди?— деган кимнингдир овози эшитилди.

Йоко чўчиб тушди. Фақат шундан кейингина орқасида рикша турганлигини сезиб қолди. Тош ётган жой

анча олисда, деярли саккиз ёки тўққиз тёл орқада қолиб кетганди.

— Бурнимдан қон кетяпти,— деб жавоб қилди Йоко, ажабланганча ён-атрофига аланглаб.

Ёнгинасида ёзув буюмлари дўкончасини кўриб, Йоко тўқ ҳаворанг пардани кўтариб, синчков нигоҳлардан яшириниш ҳамда ўзини тартибга келтириш учун ичкари кириб борди. Дўкон бекаси, қирқ ёшлар атрофидаги озода кийинган аёл Йоконинг аҳволига ачиниб, унга сув солинган тоғора олиб келиб берди.

Ўзини ювгач, ўзини анча енгил сезган Йоко белбоғига қистирилган жажжигина ойначани чиқарди. Ойнача ўртасидан иккига бўлинганди. «Тошга қоқилганимда синган бўлса керак»,— деб ўйлади Йоко, лекин шу заҳоти миясига, синиши мумкин эмас, ахир, ерга йиқилиб тушмадим-ку, деган хаёл келди. Балки, бу қалби алам-ғазабдан пора-пора бўлай деган дақиқада рўй бергандир? Бўлиши мумкин... Балки бу ёмон аломатдир? Қимура билан оралари бузилишидан дарак бераётган бўлса-чи? Худди бўйнига кимдир муздек игна тикиб олгандек, Йоко сесканиб кетди. Ҳоли нима кечади? У ўзининг ғалати тақдири ҳақида қанчалик кўп хаёл сургани сари, уни келажак ҳақидаги ноаниқ кўрқув ҳисси қамраб оларди. У дўкончани бетоқат, ғамгин нигоҳ-ла кўздан кечирди. Пештахта ортида ўтирган беканинг тиззасига ёпишиб олган етти ёшлар чамасидаги қизалоқ диққат билан Йокога тикилиб ўтирарди. Унинг катта-катта, қоп-қора маржондек қорачиқли кўзлари, атир ва совун ҳидига тўла, ғира-шира дўкончада ноаниқ оқариб турган озғин, касалманд-оплоқ чеҳрасида алоҳида ажралиб турарди. Йокога мазкур чеҳра билан синган ойна ўртасида қандайдир алоқа бордек туюлди. Йокони осойишталик бутунлай тарк этди. У бунинг қанчалик аҳмоқона эканлигини сезиб турса ҳам, бари бир қандайдир муқаррар ва даҳшатли нимадир таъқиб қилиб юрибди, деган ҳисдан қутула олмасди.

Чуқур ҳаяжон Йоконинг қўл-оёғини боғлаб қўйганидан, у ҳатто жойидан қўзғалишга ҳам ўзида куч тополмасди. Кейин ҳаяжон бепарволик билан алмашинди. «Эҳ, бошга тушганини кўз кўрар!» деган қарорга келди у ва бекага миннатдорчилик билдириб, дўкончадан чиқ-

¹ Тёл — узунлик бирлиги (109,09 м.).

ди. Ҳеч қаёққа боргиси келмасди. Ҳатто Садакони бо-
риб кўриш ва унга ҳеч нарсани сездирмай хайрлашиш
ҳақидаги нияти ҳам ҳозир Йокога малол келмоқда эди.
Бундан нима мақсад? У қачонки ўзини кейинги дақиқа-
да нима кутаётганини билмагани ҳолда, бошқалар ҳа-
қида, ҳаттоки томирида унинг қони оқаётган ёлғизгина,
севимли қизи ҳақида ҳам ўйлашга ҳаққи йўқ? Йоко дў-
кончага қайтиб кирди-да, почта қоғози сотиб олди ва
чўткача билан тушъ сўраб, энагага қисқача хат ёзди.
«Мен жўнаш олдидан Сизнинг олдингизга кирмоқчи
бўлдим, лекин улгуролмадим. Садакони келгусида ҳам
Сизнинг қарамоғингизда қолдираман. Озроқ пул жў-
натяпман». У пулни конвертга солди-да, дўкончани тарк
этди. Ажабо, рикша ҳамон уни кутиб турган экан. Ара-
ванинг пардасини кўтариб, Йоко рикшанинг номери ва
хўжайинининг фамилияси кўрсатилган лавҳачага кўз
югуртирди.

— Мен яёв кетмоқчиман. Хатни кўрсатилган адрес-
га олиб борасан. Жавоби керак эмас... Унда пул бор.
Эҳтиёт бўл, унинг ичида анчагина пул бор,— дея фар-
мойиш берди Йоко.

Рикша, биринчи марта кўриб турган одамига кўп
миқдордаги пулни осойишталик билан ишониб топшир-
ган аёлга ажабланиб қараб қўйди-да, бўш аравани шал-
диратганча йўлга тушди. Йоко шамсияга таянганча чу-
қур хаёл оғушида Коисокова бўйлаб кетиб борарди.
Оқшом қуюқлашиб, кўчада шаҳардан қайтаётган деҳ-
қон аравалари бир-бирини қувлаб ўта бошлашди.

Йоконинг қалбини тилкалаётган ғам-андух чаккаси-
ни симиллаб оғрита бошлади, одатда ичкиликдан кейин
шундай бўлгувчи эди. Рикша аллақачон кўздан ғойиб
бўлганди. Йоко тўппа-тўғри уйига, Кугиданага кетиш-
га чоғланди-ю, лекин қандайдир номаълум куч уни рик-
ша ортидан судради. Бирдан у Ситаядаги Икэнохата
муюлишида, қизи яшайдиган уй олдида турганини се-
зиб қолди.

Қуёш аста-секин Хонго тепаликлари ортига ботиб
бормоқда. Шаҳар узра енгил сароб туриб қолди — ё
кечки туман, ёки ошхона трубаларидан кўтарилаётган
тутунми, билиб бўлмасди — мана шу сароб ичра кўча
фонусларининг яллиғи қип-қизил бўлиб кўринарди. Йо-
конинг юрагига азиз бўлган кварталнинг ҳавоси ёноқ-
ларини сийпаларди. Унинг дудоқлари Садаконинг шаф-

толидек майин ва илиқ ёноғини кўмсарди. Қўллари эса юпқа жун кўйлакнинг юмшоқ ва эгилувчанлигини ҳис қилаётгандек эди. У ҳатто тиззасида деярли пардек енгил танани сезгандек бўлди. Қулоқларига жарангдор овоз эшитиларди. Қорайиб, баъзи жойлари чириб кетган тахта тўсиқ ортида Йоконинг кўз ўнгида ёноғида чуқурчаси бор — икки томчи сувдек Кибэга ўхшаш — кулаётган чеҳра қалқиб чиқди... Унинг кўксини ширин орзиқиш қисди. Лабларига беихтиёр жилмайиш инди. Йоко ер тагидан атрофига назар ташлади. Енидан ўтиб кетаётган аёл синчковлик билан унинг қаққайиб турган гавдасини кўздан кечирарди, худди ёмон иш устида қўлга тушгандек Йоко чеҳрасидан кулгини қувиб, тўсиқдан узоқлашди ва оҳиста Синобазду ҳовузи томон йўналди. У на ўтмиши ва на келажаги йўқ одамдек, сувда эгилган нилуфар гулига лоқайд нигоҳини қадаганча қирғоқда қимир этмай турарди.

8

Йоко Кугиданага қайтганида қуёш аллақачон ер юзини тарк этган бўлиб, қоронғи кўчаларни фақат фонусларгина ёритиб турарди. Йоконинг боши лўқиллар ва ҳар гал арава силкинганда огриқдан афтини буриштирарди.

Даҳлизда бир неча жуфт европача ва япон оёқ кийимлари турарди. Уларнинг орасида модага риоя қилиш у ёқда турсин, ундан қолмасликка интилишдан дарак берувчи бирорта оёқ кийими йўқ эди. Ушбу пойабзаллар ёнига ўзининг дзори¹сини ечиб, Йоко иккинчи қаватдаги меҳмонхонага хайрлашув зиёфатига йиғилган қариндош-уруғ ва таниш-билишларини кўз олдига келтирди. У меҳмонлар келишини биларди, лекин ҳозир уларни кўришга тоби тоқати йўқ эди! Ундан кўра Садако билан бирга бўлиш қанчалик ҳузурбахш эди-я. Ҳаммаси қанчалар жонига тегиб кетганини тасвирлашга тил ожиз! Бир вақтлар Кибэни шарт ташлаб кетиб қолганидек, ҳозир ҳам кетиб қолгиси келди. Йоко дзорисини кийишга тараддудланди-ю, лекин шу вақт синглисининг овози эшитилиб, унинг олдига Садаё югуриб келди.

— Опажон, керак эмас... керак эмас... кетишингизни

¹ Д з о р и — гэтага ўхшаш оёқ кийими.

хохламайман.— Садаё титраб-қақшаганча Йокога ёпишди-да, юзини унинг кўксига яширди. Йиғи аралаш у худди катталардек бир гапни қайтарарди:— Кетишнинг ҳожати йўқ, эшитяпсизми?

Йоко тошдек қотиб қолди. Афтидан, Садаё эрталабдан бери ўз ёғига ўзи қовурилиб, ҳеч кимнинг гапига қулоқ солмай, унинг келишини сабрсизлик билан кутиб юрганга ўхшайди. Садаёга эргашиб Йоко беихтиёр пиллапоядан кўтарила бошлади.

Меҳмонхонадаги сукунатни фақат дуои такбир ўқиётган Исокованинг овози бузиб турарди. Йоко билан Садаё йиғилганларнинг «омин!» дейишларини кутиб турдилар-да, сўнг тўсиқни суриб худди севишганлардек қучоқлашганча хонага киришди. Ҳамма дуо таъсирида бошини эгиб ўтирарди, фақат ҳурматли меҳмонлар қаторида ўтирган Котогина кўзини кўтариб Йокога қаради.

Йоко нигоҳан у билан хушлашди-да, Садаёни бағрига босганча шундоққина эшик олдига ўтира қолди. У эндигина меҳмонлардан кечиккани учун узр сўрамоқчи бўлиб тургандиямки, бирдан уй эгасининг жойига ўрнашиб олган амакиси ўзига бино қўйганча, худди ўз қизига гапираётгандек танбەҳ бера бошлади:

— Нега мунча кечикмасанг? Ахир, бу зиёфат сенинг шарафингга-ку!.. Меҳмонларни куттириб қўйиш одобдан эмас. Биз Исокова хонимдан дуо ўқишни илтимос қилиб, энди овқатланишни бошламоқчи бўлиб турувдик... Ўзинг... қаерларда...

Йокога очиқдан-очиқ жингирттаям танбەҳ беришга журъат этолмайдиган амакиси, афтидан, ҳозир оилада ўзининг катталигини даъво қилишнинг айна вақти деб ўйлаган шекилли. Лекин Йоко унга жавоб беришни ўзига муносиб кўрмади ва очиқ чеҳра билан меҳмонларга мурожаат қилди:

— Узр сўрайман, жаноблар... Мен ушланиб қолдим, кечиринглар. Иш бўйича учрашадиган жойларим бор эди...

У чаққон ўрнидан туриб, кўчага очиладиган катта ойнанинг олдидаги ўзининг жойига ўтиб ўтирди. Айко иккаловларининг ўрталарига суқулиб ўтириб олган Садаёнинг бошини силаганча, Йоко ўзига қадалган нигоҳлардан ўкинч-ла юз ўгириб, сочини тўғрилаган бўлди-да, кейин осойишта овозда Котога мурожаат қилди:

— Анчадан бери кўришмадик... Шундай қилиб, мен эртага кетяпман. Кимурага бериб юбормоқчи бўлган нарсаларни олиб келдингизми?.. Яхши.— Шу тахлит у усталик билан амакиси ва Исокова хоним бошламоқчи бўлган гапни бошқа томонга айлантириб юборди. Шундан сўнг, Йоко асосли равишда ўзининг ғаддор душмани деб ҳисоблайдиган Исокова хонимга ўтирилди-да:— Холажон, мен бугун кўчада гаройиб воқеанинг гувоҳи бўлдим. Мана, эшитинг-а!

Йоко қариндошларини диққат билан кўздан кечирди-да, гапида давом этди:

— Мен ёнларидан ўтиб кетаётгандим, шунинг учун аввал нима бўлгани-ю, воқеа нима билан тамом бўлганини билмайман, лекин Хирокодзи муюлишига қайрилганимизда, чорраҳада йиғилиб турган одамларни кўриб қолдим ва у ерда нима бўлаётганлигига бир соатдан ошиқроқ вақт давомигача қизиқдим. Бу ҳушёрлик жамиятининг маърузаси экан. Ёнида бир неча байроқ ҳилпираб турган, шоша-пиша қурилган минбардан қандайдир одам қизгин нутқ сўзламоқда эди. Кўринишдан одатдаги йиғилишлардан фарқ қилмасди, лекин сўзлаётган ким экан денг? Жаноб Ямаваки!..

Ҳамманинг юзида ҳайрат аломати зоҳир бўлиб, меҳмонлар сергак тортишди. Ҳали-ҳозиргина қовоғини солиб, тумтайиб ўтирган амаки ҳам оғзини очиб, аҳмоқона ишшарди.

— Сакэ ичиб олганидан худди помидордек қип-қизариб кетганди, айниқса, бўйни. У қўлини силкитганча алланималар деб қичқирарди. Довдираб қолган маъруза ташкилотчилари — ҳушёрлик жамиятининг аъзолари — оломон орасидан чиқиб кетишга уриниб, фақат тўс-тўполонни авжлантиришарди, ҳангоматалаблар эса кўпайиб борарди. Бу орада... Вой, кечирасиз, амакижон, нега меҳмонларни овқатга таклиф қилмаяпсиз.

Амаки яна тумшайиб олди ва нимадир демоқчи бўлувди, лекин Йоко шошқалоқлик билан Исокова хонимга мурожаат қилди:

— Энди елкангиз оғримаяптими?— Исокова хоним жавоб бермоқчи бўлувди, лекин шу вақт амаки ҳам гапира бошлади ва икковларининг гаплари тўқнашиб қолиб, улар гангиганча жимиб қолдилар. Меҳмонхонада юракни эзадиган муҳит ҳукм суларди, ҳаммалари сохта табассум ортига ўсаллик ҳиссини яширмоқчи бўлишарди.

«Қим кимни енгаркин, кўрамиз!»— деб ўйларди Йоко, даҳанаки жангни давом эттириш учун бор маҳоратини ишга солиб.

Исокова хонимнинг ёнида ўтирган, қоши асабий учиб турадиган кекса амалдор Йокога дам-бадам ништардай, ёмон нигоҳ ташлаб қўяётганди. Ниҳоят, у чидолмади-да, қаддини ростлаб насиҳатомуз гап бошлади:

— Хўш дегандай, Йоко-сан, жамиятда ўзингизга мавқе яратишингиз учун муносиб дақиқа етиб келди.

Йоко амалдорнинг нигоҳини менсимаган ва шу билан бирга сергак ҳолда кутиб олди, ҳамда жавоб зарбида унинг хатосидан фойдаланиш учун тайёр турди.

— Бизлар учун, яъни Сацуки оиласининг қариндошлари учун, бу, айтиш мумкинки, жудаям қувончли ҳодиса. Лекин айнан ҳозирги дақиқаларда биз сизнинг фаросатингизга умид қилмоқдамиз. Илтимос, оила шаъни ҳақида ўйлаб, бу гал ўз эрингизнинг муносиб рафиқаси бўлишга ҳаракат қилинг. Мен Қимура-кунни жуда яхши биламан. У мустаҳкам диний эътиқодли одам, фавқулодда серғайрат ва тиришқоқ, ёшига нисбатан ақлли ва мулоҳазали. Ҳозир бундай ўхшатишим жоиз ёки ноҳозирлигини билмадиму, лекин мен доим Қибэга ўхшаш ҳомхаёл, қобилиятсиз одамларни жиним ёқтирмасди. Ҳозир ҳаммаси бошқача — Қимура билан Қибэнинг ўртасида ер билан осмонча фарқ бор. Йоко-сан Қибэни ташлаб кетганда, тўғриси айтганда, мен уни қоралагандим. Лекин эндиликда Йоко-сан узоқни кўра олганлигини, уйга қайтиб жуда ақлли иш қилганлигининг гувоҳи бўляпман. Мана, кўрасизлар, Қимура сўзсиз ажойиб муваффақиятларга эришади ва биринчи классли савдогарга айланади. Ишонч ва пул — ҳамма нарсанинг онаси, бу келажак демакдир! Агарда кимдаким давлат хизматига кирмаган бўлса, албатта келгусида кириши лозим. Давлатга фидокорона хизмат қилиш — амалдорларнинг имтиёзидир, Қимурадек жиддий ва эътиқодида қатъий одамлар пулдан пул чиқаришлари ва шу йўл билан Японияда дин таълимотини ёйишда ўз ҳиссаларини қўшишлари лозим. Эсимда, сиз болалигингизда Америкага бориб журналистликка ўқишни орзу қилардингиз.— Шу вақт меҳмонлар шароитни бир оз юмшатиш учун қаттиқ кулиб юборишди. Йоко буни тушуниб турар, лекин бари бир шу йўл билан унинг кайфиятини ўзгартирмоқчи бўлган мазкур одам-

дарнинг беъмаънилиги асабини қўзитарди.— Журналист, ҳар ҳолда... Дарвоқе, йўқ, бу даҳшатли касб.— Меҳмонлар яна хахолаб кулиб юборишди.— Ҳар ҳолда, сизнинг Америкага бориш ҳақидаги орзуингиз рўёбга чиқяпти ва сиз Йоко-сан, шубҳасиз, бахтлисиз. Сингилларингизга ғамхўрлик қилишни биз ўз устимизга оламиз, шунинг учун бу томондан хотиржам бўлсангиз бўлади... сиздан эса фақат ўзингизнинг намунали ахлоқингиз билан сингилларингизга ибрат бўлишингизни сўраймиз... Хўш-ш, мол-мулк масаласига келсак, биз Танака-сан билан ҳаммасини тўғрилаймиз. Айко-сан билан Садаёга ғамхўрлик қилишни Исокова хоним ўз зиммаларига олишларини илтимос қиламиз, гарчи бу нарса хонимни анча-мунча қийнаб қўйса ҳам... Шундайми, жаноблар?— У меҳмонларга кўз югуртирди. Улар худди шу сўзларни кутиб тургандек маъқуллаб бош силкидилар. Афтидан, ҳаммаси олдиндан келишиб олинган эди.— Сиз нима дейсиз, Йоко-сан?

Йоко, бу одамнинг гапларини, афтидан, қандайдир департаментнинг директори бўлса керак, ўзини қашшоқнинг арзини тинглаётган қироличадек ҳис қилиб эшитди. Мол-мулк уни қизиқтирмасди, лекин гап сингиллари ҳақида кетганда, Исокова хонимга мурожаат қилиб, у билан худди гумон маъносида суҳбатлаша бошлади. Нима бўлганда ҳам, меҳмонларнинг ичида энг ёши улуғи ва энг хавфлиси ҳам шу хоним эди, Йоко ҳам буни яхши биларди. Фахрий жойда савлат қуриб ўтирган, семиз, деярли тўрт бурчак Исокова хоним Йоко билан худди ёш бола билан гаплашгандек гаплашмоқчи бўлганди, бундан Йоконинг жони ҳиқилдоғига келди-да, жаҳл билан:

— Эй йўқ, илтимос, мени ҳар доим ва ҳар нарсада сизнинг инжиқлигингизга ён босаверади, деб ўйламанг. Менинг феълим қандайлигини яхши биласиз. Ҳа, мен сизни кўп ташвишга қўйганман ва шу боис бошқаларга муомала қилгандек муносабатда бўлинг, деб ҳаракат ҳам қилмайман.— Йоко бирдан қўлида айлангириб ўтирган тиш тозалагични қари хонимнинг оёғи остига итқитди.— Бироқ Айко билан Садаё менинг сингилларим. Ҳа, менинг. Улар ҳақида, ҳатто Америкада яшаганимда ҳам, ўзим ғамхўрлик қиламан, деб ишонтирмаман, сизни эса уларга васийлигингиздан воз кечишингизни илтимос қиламан. Билишимча, «Акасака-гакунн»

намунали ўқув муассасаси ҳисобланади. Ахир, мен ҳам холажоним туфайли ўша ерда тарбиялангандим, шунинг учун у ҳақда ёмон фикрга бориш менга уят. Лекин, жаноблар, менга ўхшаш одамлар сизларга ёқмайди, ўзларингиз ўйлаб кўринглар-а, ахир, менинг барча камчиликларим табиатдан эмас, уларнинг баъзилари айнан шу мактабда пайдо бўлганди! Ҳар ҳолда, менда сингилларимни ўша мактабга беришга қиттаям хоҳиш йўқ. У ерда хотин-қизларни одам ўрнида кўришмайди!

Мактаб ҳақида эслаганида Йоконинг қалбини нафрат туйғуси куйдиргандек бўлди. Пансионда у билан худди ташландиқ одамдек муомала қилганларини эсидан чиқара олармиди? Худони ҳам эндигина тасаввур эта бошлаган, лекин ўзининг табиатан кўнгилчанлиги ва севгига чанқоқлиги билан сева бошлаган ўн уч ёшлик ёқимтой, камсуқум қизалоқнинг миясини дуолар билан қалаштириб, ўз ҳис-туйғуларини орзуларини босишга мажбур қиларди. Ёз кунларидан бирида, ўша йили Йоко ўн тўрт ёшга тўлганди, унинг миясига тўқ кўк шойидан, эни тўрт дюйм¹лик эркакларнинг белбоғини тўқиб, унга оқ ип билан ироқи қилиб қуёш билан ойнанинг тимсолини тикиш фикри келди. Ҳар қандай машғулотга ҳам тез киришиб кетадиган Йоко мазкур ишга жон-дили билан берилди. У худойи таолога белбоқни қандай етказиш ҳақида ўйламас, фақат унга тезроқ шодлик бағишламоқчи эди, холос. У деярли уйқу нималигини билмасди. Мана, ниҳоят, икки ҳафталик қаттиқ меҳнат натижаси ўлароқ белбоқ деярли битай деб қолганди. Кўк матога оқ билан тикиш унчалик қийин эмасди, лекин Йоко ҳалигача ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмаган ишни қилмоқчи бўлди. Йоко суратни оқ ва кўк ипларни ўриб ҳошиялаб, расмнинг шаклига путур етказмаслик мақсадида, билинмайдиган қилиб, қоғоз ипни қўшиб ўрмоқчи бўлди. Иш охирлагани сари Йоко белбоқдан бир дақиқаям ажралолмай қолди. Бир куни диний имло дарсида у яширинча тўқишда давом этиб, бахтга қарши қўлга тушиб қолди. Муаллим белбоқни кимга тўқиётганлигини тагига етмоқчи бўлиб роса сиқштирди, лекин қиз тушдек ноаниқ бўлган ниятига қандай қилиб иқрор бўла оларди. Рангига қараб, муаллим белбоқ эркак кишига мўлжалланганлигини фаҳмлади

¹ Д ю й м — 25,4 мм га тенг узунлик ўлчови.

ва Йоконинг қалбида ёшига номуносиб ҳиссиёт жой олибди, деган хулосага келди. Пансион назоратчиси, қирқ беш ёшлар атрофидаги, бадбашара, умрида бирон марта ҳам севги нашидасини татиб кўрмаган аёл Йокони қисти-бастига олиб, қулай пайтини топди дегунча, ундан белбоққа эгалик қилиши лозим бўлган одамнинг исмини ўсмоқчилаб билиб олишга уринарди.

Бу эса Йоконга акс таъсир қилиб, бирдан унинг қалб кўзини очгандек бўлди. У севгининг бир чўққисидан иккинчисига учиб ўта бошлади. Ун беш ёшида ўзидан нақ ўн ёш катта бўлган қайлиқ орттирди. Йокони йигитни хоҳлаган кўйига соларди, лекин тез орада у ўз-ўзини ўлдиришни эслатувчи ўлимга дучор бўлди. Ушандан бери Йоконинг қалбини, худди илк мартаба қон таъминини татиб кўрган йўлбарсчадек, очлик пора-пора қила бошлади...

— Кото-сан, сингилларимни сизга топшираман. Сиздан илтимос, сизни қанчалик қисти-бастига олиб мажбур қилишмасин, уларни «Акасака-гакуин»га топширманг. Кеча Тазима-сан пансионига бориб, ҳаммасини гаплашиб келдим. Ҳамма иш тўғри бўлгач, қизларни ўша ёққа олиб бориб қўйишингизни илтимос қиламан. Ай-сан, Саа-тян, умид қиламанки, ҳаммасини тушундинглар-а? Пансионда мен билан яшаганларингдан бошқачароқ яшашларингга тўғри келади...

— Опажон... Сиз фақат гапиришни биласиз... гапиришни...— дея бирдан унинг гапини бўлди таънасмус Садаё, Йоконинг тиззасини юлқиб.— Мен бетўхтов сизга ёзаяпман, ёзаяпман, сиз бўлсангиз, захар босиб, эътибор бермаяпсиз...

Меҳмонлар унга: «Қандай ғалати қизалоқ-а!» демоқчи бўлгандек ажабтовур қараб туришарди. Лекин Садаё уларга тескари ўгирилиб олиб, Йоконинг тиззасига ёпишиб олди-да, унинг чап қўлини кимононинг ени билан тўсиб, кафтига кўрсаткич бармоғи билан нималарнидир ёза бошлади. Бир ҳарфни ёзиб бўлгач, уни кафти билан ўчиргандек бўлар ва яна бошқасини ёзарди. Йокони овоз чиқармай ўқирди: «Опажоним — яхши, у ҳеч қандай Америкага бормади»,— деб ёзарди Садаё. Йоконинг қалбига қайноқ тўлқин ёпирилгандек бўлди.

— Сенга нима бўлди, тентаккинам? Энди ҳеч нарса қилиб бўлмайди. Бу ҳақда гапиришни ҳожати йўқ.— У бу гапларни зўр-базўр жилмайганча, гўё Садаёни

юпатмоқчи бўлаётгандек ва шу билан бирга танбеҳ оҳангида таъкидлади.

— Йўқ, қилиб бўлади!— Садаё Йосокога кўзларини катта очиб қаради.— Эрга тегишингизнинг кераги йўқ, тамом-вассалом!

Садаё меҳмонларга ўгирилди-да, уларни оҳиста кўздан кечирди. «Ахир, тўғри-ку!» Унинг кўзлари гўё мадад сўрагандек ёлворарди. Лекин меҳмонлар жавобан унга қиттаям хайрихоҳлик билдирмай хахолаб кулиб юборишди. Айниқса, амаки қаттиқ куларди. Шу вақтгача ғамгин ҳолда индамай ўтирган Айко амакига жаҳл-ла қаради-да, йиғлаганча хонадан чолиб чиқиб кетди. Пиллапояда у хола билан тўқнашиб қолди шеклли, у ердан дарғазаб овозлар эшитилди.

Яна оғир сукунат чўкди. Уни Йоко бузди:

— Энди мен амакимга мурожаат қилмоқчиман,— дея янгради унинг таҳдидомуз овози.— Мен учун нимаки қилган бўлсангиз, ҳаммасига миннатдорчилик билдираман. Лекин уй сотилгандан кейин, ҳали таъкидлаганимдек, сингилларим пансионга жойлаштирилади ва сизнинг ғамхўрлигингизга ҳожат қолмайди... Кото-санни овора қилишга журъат қилганим учун жуда таассуфдаман, ахир, у бизга қариндош эмас-да. Лекин у Кимуранинг дўсти бўлгани учун ҳам бизга ҳам унчалик бегона эмас... Кото-сан, қизчаларга қараб туришни ўзингизга ортиқча ташвиш деб ҳисобламаслигингизни илтимос қилардим. Хўпми? Мен бу гапларни қариндошларим олдида баён қилишимдан мақсад, сиз ҳеч ким билан ҳисоблашмай ўзингиз хоҳлаганингизча иш тутишингиз мумкин. Америкага етиб боргач, кейин нима қилиш лозимлигини ҳал қиламан. Сизни узоқ вақт ташвишга солиб қўяди, деб ўйламанг. Хўш, ушбу заҳматни зиммангизга олишга розимисиз?

Кото иккилангандек Исокова хонимга қараб қўйди.

— Менинг тушунишимча, сиз «Акасака-гакуин»ни афзал кўряпсиз. Лекин, мабодо, Йоко-саннинг илтимосини бажо келтиргудек бўлсам, сиз эътироз билдирмасиз? Мен, турган гап, фақат шуни аниқламоқчийдимки...

«Яна бошқа нарсаларни гапиряпти»,— алам-ла ўйлади Йоко. Осойишта ва тилёғламалик билан гапириш одатига хилоф равишда Исокова хоним Йокони бошдан-оёқ кўздан кечирди-да, ниҳоятда ғазабланган оҳангда:

— Мен фақат марҳум Ояса-саннинг истагини маъ-

лум қиялпман. Агар бу Йоко-санга ёқмаса, бошқа га-
пирадиган гапим йўқ. Ояса-сан қатъий эътиқодли ва
кўҳна тарбия соҳиби эди, шу сабаб унга Тазима хоним-
нинг пансионни ҳеч қачон ёққан эмасди... Билганинглари
ни қилинглари. Мен «Акасака-гакуин»дан яхшироқ жой
йўқлигига юз фоиз ишонаман.

Садаёни бағрига босиб, бошини мағрур тутганча ўзи-
га отилаётган тош бўронини писанд қилмай кутиб ола-
ётган одамдек Йоко тўғри олдига қараб турарди.

Кото, афтидан, қандайдир аниқ қарорга келди ше-
килли, эндиликда қўлларини кўкрагига чалиштирган-
ча, бир нуқтага тикилиб ўтирарди.

Меҳмонлар бирмунча вақт саросималанганча инда-
май ўтиришди. Ҳаммадан олдин Исокова хоним ўзини
тутиб олди. У, афтидан, унинг ёшида болалардан хафа
бўлишлик ярашмаслигини ўйлади шекилли, ўрнидан ту-
риб, осойишта ва хушфёъллик билан меҳмонларга му-
ржаат қилди:

— Жаноблар, хайрлашиш вақти бўлди шекилли...
Лекин аввал, келинглари, яна бир бор дуойи фотиҳа
қилсак...

— Дуо-пуо деб ўзларингизни овора қилиб ўтирманг-
лар, менга ўхшашлар бунга арзимади!— деди кескин
равишда Йоко, тиззасида мизғиб қолган Садаёдан кўз
узмай ва унинг майин ёноғини меҳр-ла силаганча.

Меҳмонлар бирин-кетин тарқала бошладилар. Са-
даёни уйғотиб юбораман, деган баҳонада Йоко уларни
кузатиб чиқмади.

Ҳамма тарқалди, лекин на амаки ва на холаси дас-
турхонни йиғиштириш учун юқорига кўтарилишни хаёл-
ларига ҳам келтирмадилар, улар ҳатто Садаёни бағрига
босганча ҳамон индамай ўтирган Йоко билан хайрлаш-
гани ҳам кирмадилар. У деразга ўгирилиб, қизиб кет-
ган юзини салқин тунги шамолга тутганча ҳўл тошқў-
чада хира йилтиллаётган фонусларнинг аксини томоша
қилиб ўтирарди. Кўча сокин ва бўм-бўш бўлиб, онда-
сонда йўловчилар ўз ишлари билан шоша-пиша ўтиб
қолишар, баъзида узоқдан, Нихонбасидан бўлса керак,
кўнканинг тарақа-туруқи қулоққа чалинарди.

Кўшни хоналардан бирида Айко ҳамон кўз ёни тўк-
моқда эди.

— Ай-сан, Саа-тян ухлаб қолди, унинг ўрнини солиб
бергин.

Йоко ўзининг майин муомаласига ўзи ҳайрон қолди. Айко феъл-атвор жиҳатидан бутунлай опасига ўхшамасди, шунинг учун ҳам, уни кўрди дегунча Йоконинг кайфияти бузиларди. Айко мушукдай юмшқ, итоатгўй ва ичимдагини топ хилидан бўлиб, Йоко айниқса унинг шу хислатини ёқтирмасди. Лекин бугун, одатига хилоф равишда, Йоко у билан мулойим муомала қилмоқда эди. Вақти-вақти билан Йоко синглисининг енгил қадам товушларига ҳамда адёлнинг сезиларсезилмас шитирига қулоқ тутарди. Кейин меҳмонхонани кўздан кечирди. Фақат шундагина столдаги овқат қолдиқларини ва меҳмонлар ўтирган ёстиқларнинг тартибсиз ёйилиб ётганини кўрди. Аввал отасининг китоб жавони турган жойдаги деворда қоп-қора квадрат ажралиб турарди. Енма-ён ҳамон европача календарь осиқлик турар, анчадан бери ҳеч ким унинг варақларини йиртмасди ҳам.

— Опажон, ўрин тайёр,— деди зўрға эшитиладиган овозда Айко.

— Раҳмат,— ҳамон мулойимлик билан миннатдорчилик билдирди Йоко ва қўлида Садаённи кўтарганча ўрнидан турди. Унинг боши айланиб, яна бурнидан Садаёнинг кўйлагига томганча тирқираб қон оқа бошлади.

9

Худди биров атайлаб ғамгин, сирли нур билан ёритиб қўйгандек қора-кулранг булутлар осмонни буркаб олишди. Токио қўлтиғидаги сувлар тўқ кўкранг касб этиб, унча катта бўлмаган тўлқинлар енгил шовқин кўтариб шовуларди. Йигирма бешинчи сентябрь келди. Айюҳаннос солиб эсаётган, қутурган шамол тинди. Тинди-ю, атроф худди ёздагидек дим бўлиб кетди. Йокогама кўчалари, узоқ давом этган касалликдан туриб, эзиб ёғаётган ёмғир остида тентираб юрган ишчини эслатарди.

Кото қўлини белига тираб, палубани товони билан тақиллатиб, кўзларини суҳбатдошига қаттиқ қадаб Йокога Кимурага нималар дейишини уқтирарди. У худди овоз чиқариб ўйлаётганга ўхшарди. Йоко унинг гапини қулоқ қоқмай эшитар, айни пайтда, танқидомуз нигоҳи кузатаётганларнинг сўзларига зўрға жавоб бериб улгу-

раётган доктор Тагава ва унинг хотинида эди. «Профессорнинг кўзлари намуноча лоқайд бўлмаса,— ўйлади Йоко.— Хотинининг елкалари суякдор экан». Палуба Тагаванинг худди байрамлардагидек қий-чув кўтараётган қариндош-уруғлари ва ёр-биродарлари билан тўла эди. Исокова хоним эса Йокога эш бўлиш ўрнига Тагава хонимдан бир қадам нари жилмас ва олижаноб ҳамда меҳрибон қариндош бўлиб, кузатаётганларнинг деярли ярми билан хайр-хўшлашиб улгурарди. У Йокога бир марта ҳам қайрилиб қарамади, чамаси, уни ёдидан чиқарганга ўхшарди. Йоконинг холаси ўзининг озғин, заиф, ўргимчаксимон боласини кичкина энагага бериб юбориб, ўзи эса Йоконинг тугун ва шамсиясини кўтариб олганди. Тугун ва шамсия унинг қўлидан тушиб кетайтушиб кетай дер, ўзи эса доктор Тагаванинг атрофида гиргиттон бўлаётган оломонга анграйиб турарди. Йоконинг қари энагаси қўрқувдан ранги ўчиб, салон эшиги олдида турар ва Йокога ўғринча қараб-қараб қўярди. У қизарган кўзларига тўрт буклоғлик катта дастрўмлини босар, бутун кўриниши билан: «Мен бу пароходларни биламан, катта бўлса ҳам, бари бир пароход-да», деяётгандек бўларди. Бошқа пассажирлар эр-хотин Тагаваларнинг улугворлигидан ҳайратга тушгандек, нарироқда жимгина туришарди.

Исокова хоним Йоконинг эр-хотин Тагавалар билан бир пароходда кетишини билар, улар билан таништириб қўйишни ваъда берган эди. Тагава ҳуқуқ оламида жуда яхши таниқли бўлса ҳам, сиёсий арбоб сифатида ҳеч кимнинг диққатини тортмасди. Унинг исми мабодо кенг жамоатчиликка танилган бўлса, бу унинг хотини ҳақидаги мишмишлар туфайли эди. Йоко одамларга, айниқса, ўзининг бўлажак душманлари деб ҳисоблайдиган одамларга жуда ҳам эҳтиёткорлик билан муносабатда бўларди. Тагава хонимга қараб туриб, уни инжиқ сохта шуҳрат орқасидан қувадиган, бетакаллуф, керик аёл экан, деган қарорга келди. Аянчли мақтанчоқ! У ўз эрининг ёнидан жилмас, гарчи ҳамма нарса эрига боғлиқ бўлса ҳам унга менсимай муомала қиларди. Йоко унинг суякдор елкаларига қараб, кулиб қўйди: у Тагава хонимни шундай тасаввур қилганди.

— Ҳозир ҳамма нарса ҳақида гапириш қийин, лекин сиз шу гапларни етказсангиз бўлди,— Йоко эс-хушини йиғиб Қотонинг охирги сўзларини эшитиб қолди.

Котонинг ҳамма сўзи умуман унинг қулоғига кирмаган, лекин у ўзини диққат билан эшитаётган одамдек тугарди.

— Албатта. Лекин сиз унга кейинроқ бари бир, батафсил хат ёзинг. Бахтга қарши, баъзи гапларни эсимдан чиқарсам...

Кото беихтиёр жилмайди. «Бахтга қарши, баъзи гапларни эсимдан чиқарсам» деган сўзлар — бу сўзларни Йоко тез-тез такрорларди — худди гўдакнинг оғзидан чиққандек бўлди.

— Қўйсангиз-чи... сўзма-сўз айтолмасангиз ҳам, ҳеч гап бўлмайди. Хатни бўлса аллақачон ёзиб, каятадаги ёстиғингиз тагига қўйдим. Кейин бирор ерга яширарсиз. Мен яна шуни айтмоқчиманки, — Кото чайналди. — Умуман, эсингиздан чиқмасин, ёстиғингиз остида.

Шу пайтда: «Доктор Тагавага ура!» — деган хитоблар эшитилди. Суҳбатларига халал берганликларидан норози бўлиб, Йоко билан Кото пастга қарашди. Бешта фамилия гербли қора хаори ва қизил-оқ йўли бор кенг чолвор кийиб олган норғул йигит, — балки қилич ушлаб рақс тушувчимикин ёки қиличбозлик ўқитувчисимикин (бу уч-тўртта одам тўпланган жойда ҳозир у нозир бўладиган Тодороки эди), — оёғидаги қўпол ёғоч гэтаси билан палубани тарақлатиб тепар ва йўғон овоз билан бақирарди. Унинг овозини қандайдир сиёсатдон ёшлар бараварига такрорлашарди. Улар худди ёлланган овоз берувчиларга, хусусий сиёсат курсларнинг студентларига ўхшарди. Хорижлик пассажирлар тутқичларга суянганча, бу манзарани қизиқиб томоша қилардилар. Эрхотин Тагавалар кулимсираб, табрикларга жавоб бериш учун бортга яқин келдилар. Буни пайқаб қолган Йоко, дарҳол причёскасини тузатиб, бошини хиёл бурди ва Тагава хонимга синчков нигоҳ ташлади. Пристанда бўлаётган воқеаларга бутун вужуди билан берилиб кетган жаноб Тагава худди биров туртиб юборгандек, бирдан Йокога қаради.

Тагава хоним ҳам унга ихтиёрсиз кўз ташлади. Йоко бўлса, жаноб Тагаванинг хушомадгўёна кўз қарашларида ёвуз учқунлар дам сўниб, дам ёниб турганига ишонч ҳосил қилиб, биринчи бор рафиқасининг кўзларига унсиз қаради. Тагава хонимнинг юзида, тор пешонасидан тортиб то бағбақасигача кеккайиш ва шубҳа уфуриб турарди. Йоко эса унга, шу пайтгача фақат но-

мини билган, лекин чуқур ҳурмат қилган ва ниҳоят, бахти чопиб кўришга мушарраф бўлган кишисига эҳтиром ва дўстона назар билан боқарди. Шу ондаёқ Тагава хоним борлигига парво ҳам қилмасдан унинг эрига ноз билан қаради.

— Доктор Тагаванинг рафиқасига ура! Ура! Ура!— Пастдан табрик хитоблари янгради. Хитоблар доктор Тагава шаънига айтилганидан ҳам шуқуҳлироқ эди. Одамлар шляпаларини, шамсияларини силкиб, олқиш-лашарди. Тагава хоним Йокодан кўзларини узди. У ҳошияси тўқилган рўмолчасини силкиб, оломонга ширин табассум ҳада қилди. Тагава билан шундоққина ёнма-ён турган, қизил петлицали ажойиб сюртук кийган ёшигина жаноб, мазкур табриклар унга аталгандек, шляпасини бошидан олди ва «Ура!» деб қичқирди.

Палубадаги олаговур кучайиб борарди. Хизматчилар ва матрослар пассажирлар билан кузатувчилар орасида зир югуришарди. Биринчи класс палубасидан кузатувчиларнинг тахта зиналардан турнақатор бўлиб тушаётганлари шундоққина кўриниб турарди. Уларнинг орасида ҳўл шамсияларини ялтиратиб вахтадан озод бўлган, қирғоққа тушишга рухсатнома олган матрослар ҳам бор эди. Уларнинг европача кийим-бошлари олиф-тагарчиликнинг нақ ўзи эди, шляпалар, костюмлар, шимлар, галстуклар ҳамда ботинкалари бир-бирига сира ҳам мос тушмаган эди. Машина мойидан осонгина ажралиб чиққан иссиқ буғ шовқин-сурон билан қўшилди палубани қоплай бошлади. Пароход тумшугидаги чигир жим бўлиб қолди ва одамларнинг қулоғи чўккан сукунатдан битиб қолди. Бир-бирини чақираётган матросларнинг йўгон овозини эшитган пассажирлар: «Бирон гап бўлмадимикин», деган ҳавотирда эдилар.

Сузиб кетиш олдидан сўнгги дақиқалар жуда ур-тўполон бўлади. Яқин дўстлар бир-биридан ажралиб кетолмайдилар, азбаройи ҳаяжонланганларидан, айтмоқчи бўлган сўзларини ҳам айтолмайдилар; ҳурмат юзасидан кузатгани чиққанлар атрофга паришонхотир кўз ташлайдилар, умумий югур-югурга маҳлиё бўлиб, танишларини кўздан қочирадилар. Йоконинг кўз ўнгида қандайдир одамлар пайдо бўла бошлади. Улар кузатишга муносиб сўзларни тез-тез айтиб қирғоққа шошилдилар. Тиқилинч бўлишига қарамасдан, Йоконинг жаноб Тагава тез-тез унга қараб қўяётганини сезди, хайр-

хўшларга қисқагина жавоб қилиб юзига бенарволик ур-гусини берди-да, яна ҳам кўзга яқинроқ бўлишга ҳаракат қилди. Амакиси ва холаси, худди тобутни елкасида кўтариб келиб ерга қўйган тобуткашларга ўхшаб, Йоконинг юklarини топшириб, қуруққина хайрлашдиларда, шошиб-пишиб тахта зиналардан тушиб кетишди. Йоко уларнинг изидан қараб туриб ҳайрон қолди: онасининг — Йоконинг онасининг — рўмолини ўраб олган холаси худди икки томчи сувдек ойисига ўхшабди-қолибди! Бу ҳол Йоконинг юрагини увуштириб юборди. Шу заҳотиёқ: «Бу майда-чўдаларни нега эслаяпман», деб ажабланди. Бари бир бу ҳақда узоқ ўйлашга мажбур бўлди. Яна қандайдир уруғ-аймоқлари Йокога яқинлашишди, маслаҳатлар беришди, биров ачиниш билан, бошқа бирови ҳавас билан қарашди, кейин шарпа каби Йоконинг кўзидан йўқолишди. Йоконинг тўртта мактабдош дугонаси — бирови ўқитувчиникига ўхшаган оддийгина причёска қилган, бирови сочини чиройли қилиб «марумагэ»¹часига турмаклаган — унга кўп гаплар гапиришди, лекин уларнинг сўзлари тамоман бошқа дунё кишиларининг сўзлари эди, улар энди ундан узоқда эдилар, улар ҳатто йиғлаб ҳам кўрдилар, лекин ўзларининг кўз ёшлари назр-ниёзга ружу қўйиб мустақиллигини унутиб қўйган сотқинларнинг кўз ёшларига ўхшаб кетарди.

Қимоноларини ёмғирдан эҳтиёт қилиб, улар ҳам го-йиб бўлишди. Йоко билан хайрлашишга энг охирида қари энагаси келди ва унга эгилиб таъзим қилди. Йоко бундай анъанавий хайр-хўшлашишни кўтара олмаслигини ҳис этиб, кўзлари билан Котони излади. У аввалгидек ҳамон эсанкираб, ҳаракатсиз қотиб турганча рўпарасига бемаъно тикиларди.

— Гиити-сан, пароход ҳозир кетади. Илгимос, мана-ви аёлнинг қирғоққа тушишига ёрдамлашворинг... Бу менинг энагам. Тагин сирпаниб, йиқилиб тушмасинлар.

Йоконинг сўзлари уни ҳушига келтирди. Ўз-ўзига гапиргандек деди:

— Қўйиб берса Америкага ҳам кетгим бор.

— Марҳамат қилиб, қирғоққа кузатинг уни. Албатта, келинг. Хўп, энди, Гиити-сан, хайрлашиш вақти ҳам бўлди. Менга жуда ҳам оғир...

¹ Марумагэ — турмушга чиққан японкалар қиладиган причёска.

Негалигини ўзи ҳам билмаган ҳолда Йоко бу ўсмир-га нисбатан қалбида илиқ туйғулар борлигини ҳис этди. У кўзларини катта очиб унга тикиларди. Кото ҳам ундан кўз узмасди.

— Сизга қандай миннатдорчилик билдиришимни ҳам билмайман. Яна қайтариб илтижо қиламан, сингилларимни қаровсиз қолдирманг. Мен уларни анави уруғларимга ишонмаяпман... Хайр.

— Хайр,— худди акс-садодек қайтарди Кото ва похол шляпасини пешонасига тушириб, энаганинг ортидан йўналди.

Йоко трапга яқинлашиб, шамсиясини очди ва Кото билан энагасини ёмғирдан тўсди. Уларнинг орқасидан зинама-зина кузатиб келаркан, ёмғирдан ҳўл бўлган шамсияда Айко ва Садаёнинг юзлари ғира-шира намоён бўлди-ю, дарҳол кўздан йўқолди. Йоко улар билан Токиода хайрлашганди. Йоко Садако билан эса умуман учрашолмади. Айко ва Садаё кузатиб чиқамиз дейишувди, лекин Йоко бу ҳақда ҳатто гапиришни ҳам таққилади. Йоко рикша коляскасида ўтирганда Айко негадир сочларини тарай бошлаганди, нечундир тороғи синиб кетди. Шунда Айко ўзини тутиб туролмай ҳўнграб йиғлаб юборди. Садаё эса тўхтовсиз ёш думалаётган қаҳрли кўзларини Йокодан узмасди.

Йоко узоқ сафарга бир ўзи жўнаб кетяпти. Уни таасуф ва умидсизлик қамраб олганди. Лекин булар Йокони Тагавага яна бир бор қарашига халал бермади. Бу вақтда жаноб Тагава ва унинг рафиқаси билан гимназист формаси кийган икки бола ва сочлари калта қирқилган, оддий камар тақиб олган қизча хайрлашарди. Гувернантка қизчани кўтарди ва Тагава хоним унинг пешонасидан ўпди. Садако ҳақида оналик меҳр-муҳаббати билан ўйлаётган Йокога бу манзара кулгили туюлди, лекин шу заҳоти нафрат билан: «Болалик бўлишганда аёллар бари бир тентакнамо бўлиб қоладилар»,— деб ўйлади. Йоко ўзидаги оналик туйғуларини хуш кўрарди-ю, лекин Тагава хонимда бу хислатни кўришни истамасди. Хайрлашув саҳнаси Йокони ғазаблантирди ва у кўз узиб пристанга ўгирилди.

Гонг садолари янгради. Тўс-тўполонда кемадагиларнинг ҳаммаси ҳар ёққа чопиб қолди. Йоконинг шундоққина ёнидан шапкасини ушлаганча матрослар чопиб ўтишди. Улар йўгон тросни судраб боришарди. Йокога

худди уларнинг ҳаракатидан ҳаво иккига ажралгандек туюлди. Трап олдида уймаланишаётган кузатувчилар худди команда берилгандек шляпаларини олдилар. Шундагина Исокова хоним, Йокога яқинлашди.

— Хайрлашув вақти ҳам бўлди, лекин аввал мен сизни Тагава хонимга таништираман. Сизга у ҳақда айтгандим, чамаси.

Йоко Исокова хонимнинг қурбони бўлишга рози бўлди, ҳатто унинг орқасидан қизиқиш билан эргашди. У жаноб Тагава ўзини қандай тутганини билмоқчи эди.

— Йоко-сан!— бирдан унинг орқасидан овоз эшитилди. Йоко ўтирилди. Унинг ёнида нотаниш йигитча турар эди. Унинг кўзларига қон қуюлган, юзлари қизил, оғзидан гупиллаб вино ҳиди келарди. Йоко нари кетмоқчи эди, лекин маст кишининг томирлари ўйнаб кетган қўллари унинг елкасидан тутди.

— Мени эслайсизми, Йоко-сан? Сиз менинг ҳаётимсиз. Бутун ҳаётимсиз!—Унинг устара тегмаган иякларига кўз ёшлари оқиб туша бошлади. У йиқилиб тушмаслик учун Йокога суяниб гапида давом этди:—Эрга тегяпсизми? Табриклайман... табриклайман... Лекин Япониядан кетяпсиз-а? Буни ўйлашнинг ўзи даҳшат. Мен...

Йигитчанинг овози титраб кетди. У чуқур нафас олди, нафаси тиқилиб, бошини Йоконинг елкаларига қўйиб, худди хотинларга ўхшаб аччиқ йиғлаб юборди.

Кутилмаган воқеадан Йоко эсанкираб қолди. У бу йигитча ким, у билан қачон учрашганини сира хотирлолмади. Кибэ билан ажрашганидан кейин у эркаклар билан осонгина танишиб, яна хайр-маъзурни насия қилиб кетаверарди. Қайси бири яхши эди, деб ўйлаб ҳам ўтирмасди. Балки бу йигитча ҳам ўшаларнинг, Йоко совуққина ўзига мафтун қилган ва унутиб юборганларнинг биттасидир?! Бари бир, қанча ўйласа ҳам кимлигини эслолмади. Йоко шамсиясини ва тугунини палубага қўйиб, унинг қўллари елкасидан олиб ташламоқчи бўлди, лекин бунинг уддасидан чиқолмади. Қариндошлари ва дугоналари унга пастдан ошкора нафрат билан қараб туришар, бу нигоҳлар Йоконинг аъзойи баданини қақшатарди. Унинг кўз ёшлари эса нафис кимоносига тўкиларди. Унинг пахмайган ялтироқ сочлари Йоконинг ёноқларига, бўйинларига тегиб турар, йигитчадан уфураётган ҳид Йокони тўлқинлантирарди. И-

гит уят-андишани йиғиштириб қўйиб, ҳамманинг кўз олдида йиғларди. Йокода ғира-шира ғурурланиш пайдо бўлди-ю, лекин у ачиниш туйғулари билан қоришиб кетди.

— Қўйворинг деяпман! Кема кетяпти, ахир!— деди қатъий оҳангда Йоко. Кейин худди ёш болани алдаётгандек унинг қулоғига шивирлади:— Бу дунёда ҳамма ёлғиз.

Йигитча, унинг гапларини тушунганини билдириб, бош силкиб қўяр, лекин қалтираётган қўли ҳалиям Йоконинг елкасида эди.

Яна пароход узра гонгнинг улуғвор садолари янгради. Команда ҳам, пассажирлар ҳам келишиб олгандек Йоккога қизиқиб қараб туришарди. Исокова хоним аввалига довдираб қолди, лекин тезгина ўзини тутиб олиб йигитчани Йоккодан ажратишга уринди. У эса инжиқ болага ўхшаб ўжарлик қилар, борган сари Йоккога маҳкамроқ ёпишарди. Пароход тумшугида турган матрослар хахолаб кулиб юборишди. Бирови атайлаб акса уриб қўйди. Кеманинг жўнашига санокли дақиқалар қолди. «Мен одамларга мазах бўлдим-ку ўзи...»— ўйлади Йоко ва қаҳр билан:

— Қўйиб юборсангиз-чи, ахир! Қўйворинг!— деб қичқирди ва атрофга ёрдам сўраб аланглади.

Тагавани билан суҳбатлашиб турган баланд бўйли матрос Йоконинг иложсизлигини сезиб, катта-катта қадам ташлаб уларнинг ёнига келди.

— Қани, мен ҳозир буни кузатиб қўяман.

У Йоконинг жавобини ҳам кутмай, индамай йигитчанинг елкасидан тортди. Бундай такаллуфсизликдан кутурган йигитча силтаниб унинг қўлидан чиқмоқчи бўлди. Лекин матрос уни худди гўдак болани кўтаргандек кўтариб, трапдан пастга туша бошлади. Йоко билан ҳатто хайрлашолмасдан Исокова хоним уларнинг орқасидан шошилди.

Гудок чинқирди. У худди Тагавани кузатиб чиққанларни уйғотиб юборгандек бўлди, яна «ура» овозлари жаранглади. Пароход аста ўрнидан жила бошлади. Йигитни кузатиб қўйган матрос йўғон гавдасига ярашмаган чаққонлик билан арқондан палубага тармашиб ўтиб олди. Оломон қойил қолиб шов-шув кўтарди.

Йоко бирмунча вақт нотаниш йигитчанинг орқасидан ғазаб билан қараб турди. У бўлса телбалардек қўл-

ларини силкитар, пароходнинг кетидан югуришга интиларди. Уни тутиб қолишди. Қутулиш учун уринди-ю, лекин юзтубан йиқилди ва шу ётганча йиғлаб қўлларини тишлай бошлади. Унинг аянчли ўкириғи палубага эшитиларди. Кузатувчилар бутун эътиборларини телбага қаратиб, жимиб қолишди. Палуба тутқичига суяниб, Йоко ҳам унга қаради, лекин хаёли паришон эди. Унинг қалбида мавҳум бефарқлик ҳукмрон эди, бу унинг ўзига ҳам ғалати туюларди. Котонинг бир марта ҳам телбага қарамай, нуқул оёқлари остига қараши Йоконинг назаридан четда қолмади. Унинг кўзлари яна холасига тушди. У, балки, янги кўйлак кийгани учун беҳад хурсанддир. Энага орқасига ўгирилиб, катта рўмолчасини кўзига босди. Унинг кўз ёшларига Йоко билан ажралишгина эмас, йигитча билан юз берган кўнгилсиз воқеа ҳам сабаб бўлганди.

Пароход тезлигини ошириб борарди. Одамлар тўдаси борган сари кичрайиб, камайиб, ягона нуқтага айланиб борар, Йоконинг кўз ўнгида портнинг улуғвор манзарасигина қолганди. Узоқлашиб бораётган пристанда унинг кўзлари кимни изларди? Йоко ўзига-ўзи нишонмасди. У митти фигуралар орасидан энагасини изламади, ўзига қадрдон бўлган Йокогама кўчалари билан хайрлашмади, йўқ, у қирғоқда бўзлаб қолган қора нуқтага — бахтсиз йигитчага қарарди. Ҳар гал пристандагилардан бирининг оппоқ рўмолчаси мусаффо ҳавода силкинганда, ҳар гал пароход устига таранг тортилган тентдан ёмғир томчилари унинг юзига томганда, унинг бўғиқ овози Йокога эшитилгандек бўларди.

— Йоко-сан, сизсиз нима қиламан... Қандоқ қил-аман...

10

Йўловчи борки, хоҳ у денгиз сафарига ўрганган бўлсин, хоҳ биринчи бор узоқ сафарга чиқаётган бўлсин, пароход жойидан қўзғалганда биронтаси ҳам ўз жойида туролмайди. Узоқ давом этадиган рейсга сўнгги тайёргарлигини кўриб, у ёқ-бу ёққа чопиб юрган матросларга халақит бериб, палубада тушуниб бўлмайдиган ҳаяжонда тўдаланишиб, ҳозиргина ёнма-ён турган Йокогаманинг кўздан узоқлашиб бораётган ғира-шира шарпасига тикилишарди. Йоконинг ҳам кўзлари прис-

тань томонда эди, у тутқичларга суянганча эгилиб, юзларини баҳордагидек юмшоққина тушаётган ёмғир томчиларига тутиб турар, кўзларида бефарқлик ифодаси зоҳир эди. Миясининг қайсидир узоқ бир бурчагида яқин ва бегона кишиларнинг ташвишли чехралари намоён бўлар, ўз изларини қолдиришга уриниб, йўқоларди. Йоко, уйқусираётгандек, паришон, лоқайд бу фигураларнинг ортидан қараб қоларди. У шунчалик руҳсиз эдики, ҳатто жойидан қимирламасди.

Унинг кўз ўнгида яна нотаниш йигитчанинг чехраси пайдо бўлди. «Бундай меҳрибонлик қаёқдан пайдо бўлди?— ўйлади Йоко.— Унда бунга бирон-бир асос бормиди?» Унинг тўзиган сочлари кечки қуёш нурларида ялтираб кетди. У тишлари билан ўз қўлларини тишлади, тишлаган жойидан қон чиқди. Қон томчилари бирин-кетин томиб, ҳавода камалаксимон товланадиган ярим доира ясарди.

«Сизсиз қандай қиламан?»— деган сўзлар Йоконинг қулоқлари остида янграб кетди, у худди уйқудан уйғониб кетгандек, порт томонга қаради. Йўқ, ҳатто, бу ҳам унда ҳеч қандай туйғу уйғотмади. Яна уйқуга кетиш учун, бир лаҳза кўз очган гўдак каби Йоко ҳам яна самарсиз хаёлларга чўмди. Порт аста-секин кўздан йўқолди, Йоконинг кўз ўнгида эса яна ўша манзара пайдо бўлди: қўлларини тишлаётган йигитча. Ажиб таассурот! Балки унга қон ёмон таъсир кўрсатар? «Жинни бўлиб қоламанми, нима бало?»— бепарвогина ўйлади Йоко. Одатда сокин оқаётган дарёда қилдек кичкина чегарада албатта шиддатли, кўпириб оқадиган оқим бўлади. Йоконинг назарида у сокин сувда сузиб келаётгандек, ёввойи балиқлар унга сапчир, гирдобга олиб кириб кетмоқчидек бўларди. У бунга сира эътибор бермас, буларнинг ҳаммаси у билан эмас, балки бошқа биров билан бўлаётгандек туюларди. Ўзининг ҳафсала-сизлиги ўзига эриш туюлди, лекин бари бир ҳаракатсиз, тутқичга суянганча тураверди.

«Доктор Тагава»— бирдан унинг калласига тизгинсиз фикр келди. Ўша ондаёқ у эр-хотин Тагаваларни қарши томондаги бортда креслода ўтириб, бошқа йўловчилар билан қувноқ суҳбат қилаётган ҳолда — йўловчилар эса у томонга тўхтовсиз оқиб борардилар — тасаввур қилди, яна хаёли нотаниш йигитчага кўчди. У бирдан чап елкасида иссиқ нарса ҳис қилди — бу унинг

қайноқ кўз ёшлари эди. Йоко бошини сал қийшайтириб, бепарвогина ўз елкасига қаради ва нимагадир нотаниш йигитчани присташга улоқтириб ташлаган денгизчини эслади. Йоко бирдан унинг ёниб турган катта юзини кўриб қолди ва кўзларини катта очиб унинг қуюқ қошларига ва қора мўйловларига қаради.

Пароход туманга ўшаган майдалаб ёғаётган ёмғир пардасини ёриб, тўла қувват билан олға борарди. Пароходнинг ёриқларидан шовуллаб сув чиқар, бу шовқин ниҳоят Йокони ҳушига келтирди. Хаёлида эмас, шундоққина рўпарасида бояги денгизчи турарди. Йоко ўзини йўқотганча худди Момо Ҳаво Одам Атони биринчи бор кўраётгандагидек, унга қараб турарди.

— Йўлимиз жуда олису, лекин ҳеч боқиси йўқ. Қаранг, Япония қанчалар узоқда қолди,— у қўлини Йокога томонга чўзди. Унинг гўлабир елкаларидан, уфққа қараб чўзилган серҳаракат қўлларидан, денгиз билан кўпдан қадрдон бўлган одамларга хос куч ёғилиб турарди. Йоко жавоб бериш ўрнига бошини қуйи солди ва қалбида қандайдир истак туғёнини уйғотган ҳукмронни қис этди.

— Бир ўзингиз кетяпсизми?— яна унинг йўғон, бўғиқ овози эшитилди. Йоко яна жавоб ўрнига бош ирғади.

Кема борган сари тезлигини оширар, палуба оёқ остида титрарди. Йоко денгизга қарашга уринарди, лекин манави кишининг келиши уни ҳаяжонлантириб юборганди. Йоко умри бино бўлиб бундай саросимада қолганини сира эслолмасди. Нимадир айтиши, ўзидаги бу эсанкирашни йўқотиши кераклигини англаб турарди-ю, лекин унинг ихтиёридан ташқари ҳол эди. «Нима гапирсам ҳам бари бир ёлғон бўлади»,— ўйлади Йоко, зеро денгизчини унутиб, яна аввалги хаёлларига берилолмасди ҳам. Унинг асаблари таранг тортилган, нигоҳлари шунчалар ўткир эдики, ёмғирли зимистонни тешиб ўтгудек эди, исканжасига олган алам эса ўткинчидек эди назарида. Денгизчи чўнтагидан эҳтиётсизлик билан қандайдир хат чиқарди, пешонасини тириштириб қалам билан белги қўйди, сўнгра бир кўзини қисиб, кўйлак ёқасига қаради, унга теккан нарсани тирноқлари билан кўчирди ва бир чертиб учириб юборди.

Йоко азбаройи ҳаяжонланганидан палубада ортиқ қололмасди. Бегона, ёт нимадир унинг қалбига такал-

луфсиз, бемаҳал кириб келаётганга ўхшайверди ва у бирдан шошиб тутқичдан қўлларини олди ва каютага қараб йўналди.

— Кетяпсизми?— деди денгизчи Йоконинг ортидан ва унинг ўткир нигоҳи қизни бошидан оёғигача кузатиб чиқди.

— Каютамга борай,— зўрға жавоб берди Йоко ўзига хос бўлмаган майин овозда. Денгизчи унинг орқасидан юрди.

— Ўзингизгами? Биласизми, Нагата-сан сизни бир ўзи кетяпти девди, шунинг учун сизни бошқа, лазаретнинг ёнидаги хонага кўчириб қўювдик. Сал чоғроғу, лекин жуда қулай. Рухсат беринг, кузатиб қўяй.

Денгизчи Йоконинг олдига тушиб олди. Ундан худди томир-томирларига сингиб кетгандек, фақат унинг ўзига хос қимматбаҳо вино ва сигара ҳиди анқирди. Йоко унинг орқасидан, йўгон бўйни ва чорпаҳил елкаларига ғалати ҳиссиёт билан қараб борарди.

Стол устига йигирматача стуллар тўнтариб қўйилган ошхонадан ўтиб, йўлакчага ўхшаш қоронғи коридорга киришди. Унг томондаги эшикка «Лазарет» деб ёзилган лавҳача осиклик. Унинг қаршисидаги эшикка эса «12, Йоко Сацуки хоним» деган сўзлар бўр билан ёзиб қўйилганди. Денгизчи лазарет эшигини қоқди. У ердан дарҳол узунчоқ, заҳил юз, кейин ёқавайрон кўйлак кўринди. Бу — кема врачси эди. У Йокони кўриб, дарров эшик орқасида йўқолди.

— Ун иккинчида ҳамма нарса тайёрми?— қаттиқ ва амрона сўради денгизчи.

— Ҳа, мен дастёрга тартибга келтиришини буюргандим. Бари бир, яна бир кўринг. Бир минутга, ҳозир чиқаман.— Врачнинг овози ингичка, хотинчалишроқ эшитилди.

— Бу унинг каютаси эди, лекин сизга бўшатиб бериб, хизматкорга тартибга солишни буюрганди. Ҳозир кўрамиз, қай аҳволда эканлигини,— денгизчи гўлдираб эшикни очди ва каюта ичига кўз югуртирди.— Ҳм, чидаса бўлади.

У Йокони ўтказиб юбориш учун ўзини чеккага олди ва чўнтагига қўл солиб, ташриф қоғозини олди.

— Мен бу ерда ревизор бўлиб ишлайман,— деди у.— Агар сизга бирор нарса зарур бўлиб қолса, бош устига, хизматингизга ҳозирман.

Йоко индамай бош силкиди ва қоғозни олди. Унга бундай деб ёзилганди: «Санкити Курати, 6-даражали «Хизматлари учун» орденининг кавалери, «Япон пароход компаниясига қарашли «Эдзима-мару» пароходининг ревизори».

Йоко каютасининг баланд остонасидан энди ўтмоқчи бўлган эди, бирдан таниш овоз эшитилди:

— Мана сиз қаерда экансиз, жаноб ревизор!

Коридорда Тагава хоним билан эри кўринди. Ревизор фуражкасини олиб, улар билан саломлашди. Европача кийинган Тагава хоним ипак юбкасини шовдира-тиб тўғри Йоконинг олдига келди ва уни кўзойнак ортида ялтираб турган митти кўзлари билан кузатиб, деди:

— Исокова хоним сиз ҳақингизда айтган экан-да? Менга исмингизни айтганди, лекин...

Тагава хоним бу «лекин» билан, ҳақиқатан ҳам танишлиги бўлмаган одамларнинг номини эслолмаслигини очиқдан-очиқ айтмоқчи эди. Йоко титраб кетди. Ревизор билан тиллашгандан кейин яна аввалги Йокога айланганди, унинг фикрлари ҳам фавқулодда бир тезлик билан ишлаб кетди: «Ўзимни қандай тутишим керак, нима дейишим керак?» Бундай ҳолда ҳар қандай аёл ўзини қандай тутса у ҳам ўзини шундай тутишга қарор қилди — камтар ва эҳтиромли бўлиши керак.

— О! — ҳайрат билан хитоб қилди у ва таъзим қилди. — Сизни бу ерга келишга мажбур қилганим учун узр. Хурмат кўрсатганингиз учун раҳмат. Менинг исмим Йоко Сацуки. Мен бундай олис сафарга биринчи бор чиқишим, бунинг устига ёлғизман, кейин...

У бир зум жаноб Тагавага қараб олди-да, яна таъзим қилиб, қўшиб қўйди:

— Сизга жуда осилиб олмоқчимасман, ҳар ҳолда, сизлар билан яқиндан танишиб олсам бахтиёр бўлардим.

— Менинг хотиним ҳам унчалик тажрибали сайёҳ эмас, — деди шошқалоқлик билан Тагава, — ҳар нима бўлганда ҳам, — у илтифотли оҳангда давом этди, — пароходда икковингиздан бўлак аёл йўқ, дўстлашиб олишинглар шарт.

Сўнг бирдан тамом бошқа оҳангда, хотинига тушунтиролмай қолганидан қўрқиб, ревизорга юзланди.

— Хитой палубасида¹ нечта японка бор?

— Аниқ айтолмайман, ҳали рўйхатга қараганим йўқ. Уттиз-қирқ кишидир балки... Айтганча — мана бу ерда лазарет жойлашган. Ой календари бўйича август-ку ҳозир, одатда бу пайтда денгизда довул бўлиб туради. Шундай экан, албатта, врач зарур бўлади. Ҳозир сизни у билан таништираман.

— Нималар деяпсиз? Наҳотки, океанда бўрон бўлса?— Юзи дарҳол ўзгариб, Йокога қараб, қўрқиб сўради Тагава хоним.

— Яна қанақа бўрон денг?!— ўйлаб ўтирмай жавоб қайтарди ревизор ва Йокога кулимсираб қараб қўйдида, сўнг барчага кема врачлари Корокунни таништирди.

Эр-хотин Тагаваларни нигоҳи билан кузатиб, Йоко ўз каютасига кириб кетди. Ёмғирли кун бўлгани учун каюта намхуш ва дим эди: Йокога мутлақо нотаниш бўлган кема ҳидлари ҳавода анқиб турарди. Йоко терлаб кетди ва ёқимсиз ҳиддан тезроқ қутулиш учун койка ва умивальник ўртасидаги торгина жойни тўлдириб турган коробка ва тугунчаларни кўздан кечирганча ечина бошлади. Ойна олдидаги пасттақкина жавонда мева солинган саватча ва икки даста гул турарди. Кимдан экан бу гуллар? Йоко уларнинг бирини қўлига олди. Унинг орасидан қаттиқ қоғоз тушиб кетди. Йоко уни ердан олди. Бу откритканинг ярмича келадиган, европача причёска қилган, гимназия формасидаги қизнинг сурати эди. Орқасида ёзув: «Қороку-сама²га. Ташлаб кетилган Тиёдан». Қорокунинг бундай буюмини бу ерда қолдириб кетиши ақл бовар қилмайдиган иш. Чамаси, у бу ишни Йокода қандайдир қизиқиш ёки қизганч уйғотиш учун қилган бўлса керак. Йоко бу оддийгина тузоқдан жирканиб, итга суяк ташлагандек, суратни полга ташлади. «Елғиз йўловчиларга матрослар мана қандай муносабатда бўлар эканлар». Унинг лабораторида истеҳзоли кулги ўйнади.

У каравот остидан чамадонини тортиб чиқарди ва ундан юнато³сини олди. Шу маҳал кимдир тақиллатмасдан бирдан эшикни очди. Шошиб қолган Йоко ўзи-

¹ Хитой палубаси — кемадаги учинчи класс хона, китоб, ёзилган пайтда бу хонада одатда хитойлик кўчманчилар юришган.

² Сама — ҳурмат маъносида.

³ Юнато — енгил, ёзлик кимоно, халат.

ни юнатося билан тўсди ва орқасига ўгирилиб кема врачини кўрди. Юнато остидан кўриниб турган ярим ечилган шойи кимоно Йоконинг келишган коматини беркитолмасди. Врачнинг кўзлари ҳиссий туйғудан чақнаб кетди. Йоконинг эски таниши каби рухсатсиз кириб келган киши, энди остонада сал-пал хижолат тортиб турарди.

— Бу аҳволда эканлигимдан кечиринг. Киринг, кираверинг. Сизга бирор нарса зарурми?— сезилар-сезилмас табассум билан деди Йоко. Унинг илтифотли овози Корокунни батамом доводиратиб қўйди.

— Ҳа... йўқ... кейинроқ кирсам ҳам бўлади.— У чайналди.— Олдинги каютангизда, ёстиқ остида мана бу хатларингиз қолиб кетибди, дастёр уларни менга келтириб берди. Мен уларни тезроқ сизга топширмақчийдим,— деди Короку чўнтагидан иккита хат чиқара туриб. Йоко уларни шошиб олди: иккови ҳам Котодан, бири Кимурага, иккинчиси — ўзига. Короку кўзларида табассум жилва қилганча, жиддийлик билан Йокони кузатиб турарди. «Худди ўзи расмни атайлаб ташлаб кетгандек, мени ҳам хатларни атайлаб қолдирган, деб ўйлаяпти чоғи»,— деб ўйлади Йоко ва полдан расмни олди-да, атайин унинг орқасини ўгириб қарамасдан Корокуга узатди.

— Шу ердан топдим. Синглингизми? Ажойиб экан.

Короку гўлдираб кечирим сўраганча чиқиб кетди. Бир оздан кейин лазаретдан қаттиқ кулги эшитилди. Чамаси, ревизор кулаётганди. «Ҳали ҳам шу ерда экан»,— ҳушёр тортди Йоко. Кимоносини кўкрагига босиб бошини қуйи солди-да, бор вужуди билан шивир-шивирга қулоқ тутди. Яна қаттиқ кулги эшитилди. Кейин лазаретнинг эшигини очишди шекилли, Йоко бирдан ревизорнинг баланд ва қўпол овозини барала эшитди.

— Devil take it! Notame creature then, eh?¹

Гугурт чақишди. Ревизор сигарасини оғайдан олмай огоҳлантирди:

— Яқинда карантин. Сизда ҳамма нарса жой-жойида бўлса керак, деб ўйлайман.

У врачнинг жавобини кутмасдан нари кетди. Йоконинг каютасига сигаранинг кучсизгина ҳиди кирди.

¹ Жин урсин! Унча-мунчага қўлга ўрганадиган эмас экан! (Ингл.).

У ортиқ қулоқ солмай, негадир кулиб қўйди. Кейин атрофга ҳуркак назар ташлади, каютада ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилиб тинчланди ва ечина бошлади.

11

Уч кун ўтди. «Эдзима-мару» Токио қўлтиғидан чиқиб Курасиво бўйлаб сузди, кейин Хиннадзандан шимолишарқ томонга бурилди. Иккинчи кун ҳаво сезиларли даражада совий бошлади. Ер, умуман, кўздан йўқолганди. Оқ-кулранг қушлар тўдаси дам-бадам кишининг раҳми келадиган даражада қийқириб, кема тепасида чарх урарди. Чўл ёнғинидаги тутун каби қуюқ, оғир, совуқ туман жануб томонга сузарди. Йўл-йўлакай у сийраклашар, шаффоф куз осмони каби кемани қоплаб олар ва узоқларга учиб кетишарди. Кема устида яна кўм-кўк осмон нурланиб турарди. Шамол деярли сезилмас, лекин океанда оҳиста шовқин билан қоп-қора тўлқинлар кетма-кет оқиб келарди. Пароходда буғ иситгичлари ишга солинди.

Дастлабки уч кунда Йоко каютасидан ҳеч қаёққа чиқмади. Ҳатто ошхонага ҳам бормади. Бунинг сабаби сира ҳам денгиз касали эмасди — ўзининг биринчи, бунинг устига, олис денгиз сафарини Йоко ажабланарли даражада енгил ўтказарди. Ҳатто иштаҳаси очилиб кетди. Денгиз унга янги куч бахш этди, унинг томирларида қон яна ҳам жўшиб оқарди, лекин бу куч-қувват чиқиш учун ҳеч қандай йўл тополмасди ва Йоко юракни эзувчи маъюсликка берилди. Бари бир, унинг каютани ташлаб чиқиш нияти йўқ эди. У ҳаётида биринчи марта ёлғиз қолди, у болаларча инжиқлик билан ёлғизликдан лаззатлангиси келарди. Бундан ташқари, пароходда янги таниш-билишлар орттиришдан олдин у ўтмишини ва келажagini яхшилаб ўйлаб олиши керак. Сўнгра яна бир сабаб бор эдики, Йоко шу сабаб билан уч кундан бери каютасидан чиқмай ўтирарди. У барчада баробар қизиқиш уйғотишини биларди, лекин примадонна парда очилган заҳоти саҳнага чиқмаслиги зарур: уни кутишсин, интиқ бўлишсин. Фақат томошабинлар тоқатсизликдан ўзларини қўярга жой тополмай қолганларида у хотиржам саҳнага чиқади ва саҳнада ҳам, залда ҳам ҳукмрон бўлиб қолади. Йоко ҳам шу оддий ҳийлани ишлатмоқчи бўлди.

Саёҳатнинг учинчи куни у тушуниб бўлмайдиган ис-
сиқдан уйғониб кетди. Электр нури нилуфар сўлигани
каби аста-аста ўчмоқда эди. Батарейнинг бўм-бўш тру-
баларидан сувга айланаётган буғ томчилар эди. Иссиқ-
дан Йоко дарров терлаб кетди. Шу уч кун ичида ётиш
ҳам, ўтириш ҳам унинг жонига тегди. У кичкина койка-
нинг бир четига гужанак бўлиб олди, сал ўтмаёқ оёқ-
лари увушиб қолди. У орқасини ўгириб, кўзларини юм-
ди, ёйилиб ётган сочларини йиғиштириб, дўмбоқ қўлла-
рини бошига қўйди, уйғонгандан кейин завқ-шавқи ор-
тиб кетаётган бояги ширин уйқу оғушига шўнғиди. Узоқ
ухлолмади, тезда тағин кўзини очди, тиззалаб туриб ол-
ди, терлаб кетган иллюминаторни енги билан артди ва
совуқ ойнага пешонасини босди. Тонг отиб қолган эди,
ойна ортида қўнғирранг нур ўйнардди. Йоко дам тепага
чиқиб, дам пастга тушаётганини сизди. Тўлқинлар бир
хил шовур-шувур билан нақ иллюминатор олдида борт-
га уриллар, каютани зириллатарди. Кема енгилгина
оғарди. Йоко, қимир этмай, ойна орқасидаги қўнғир-
ранг кўпикларга қаради. У уйдан узоқдалигини одат-
дан ташқари жуда тез ҳис этди, лекин кўзларида ёш,
одатдаги аёлларнинг кўз ёшлари йўқ эди. Унга ҳаёт
завқини туйиш ҳисси яна қайтиб келган, бамисоли аж-
ойиб тушни яна қайта кўраётгандек эди.

Шундай қилиб, Йоко хушбахт бекорчиликка бери-
либ, шу қисқагина уч кунда бутун умрини хотирасига
жойлаштиради. Унинг кўз ўнгида ўтмиш узук-юлуқ гав-
даланди. Мана, пансион. Ширингина қизалоқ қунт би-
лан, бармоқларида оғриқ сезилгунча тўр тўқимоқда. У
дарсларни ҳам ташлаб, барча нарсани унутиб, кеча-кун-
дуз салб билан безалган камар тўқиш ва уни жондан
ҳам ортиқ эъозлаётган Исога совға қилиш истаги би-
лан ёнарди. Йоко димоғида пансионнинг шундоққина
деразаси тагидаги лўппи-лўппи бўлиб очилган катта
магнолиянинг хуш бўйини туйди. Мана, эманзор, аввал
бу ерда Кокубундзи ибодатхонаси бор эди, у нимаси
биландир Мусасино¹нинг бир бурчагини эслатарди.
Итоаткорлик билан қалбини, вужудини Қибэнинг оёқ-
лари остига ташлаган чоғдаги, унинг кўз ёшлари билан

¹ Мусасино — кенг текислик, Токио шаҳри шу ерга жой-
лашган.

алмашинувчи шовирларини ўзини деярли унутган ҳолда, фақат бош ирғаб эшитган пайтдаги унутилмас дақиқалар. Ушанда у тамоман бошқача бўлиб кўринарди. Сэндайнинг гўзал манзаралари, Хиросэ дарёсининг сўл қирғоғидаги қоятош, унинг орқасидан бошланиб кетувчи Аба тоғларининг улуғвор кўриниши. Ҳатто бу шимолий провинцияда ҳам ёз қуёши унчалик шафқатли эмас эди. Икки қирғоғи майда оқ тошлар билан қопланган дарёнинг кўм-кўк сувида қип-яланғоч, қорайган болалар сузиб юришарди. Аёл — ўша пайтда у ҳақиқий аёл эди — ёшгина аёл қирғоқда ёрқин шамсия остида чуқур хаёлга ботиб сархуш ўтирар, унинг гўлгулали қалби ором тополмас, кўпинча якка-ёлғизликни истаб қоларди. Алдам-қалдам йўлдан юриб кетмаяптимикин? Бунинг учун кимни айблаш керак? Йoko ҳатто худони ҳам бадном қилишга тайёр эди. У кўзи ёриган хонасини эслади, кўрқинчли сукунатни бузиб гўдакнинг ажойиб, кучли чинқириғини, оналикнинг енгиб бўлмас туйғусини, ўша пайтдаги ҳайратомуз ғурурини, «Мен енгдим!» деб оламга жар солгиси келганини эслади. Худди шу пайтдан бошлаб унинг ҳаёти кескин ўзгарди. Кейин ташлаб кетган эрига қутилмаган бир куч билан шунчалар қаттиқ боғланиб қолганини сезди. Бетоб онаси умри шомида тили зўрға айланиб қизи билан ярашиб олиш ҳақида бир нималарни гўлдираганини эслади. Йoko унинг юзини шундоққина кўз олдига келтирдик, сал бўлмаса хотиралар занжири узилиб, тўзиб кетаёзди. Сўнгра унинг кўз олдига жиддий, қатъий қошлари ўртасидаги қаттиқ тугунчаси билан Кимуранинг чеҳраси пайдо бўлди — тақдир билан яккама-якка олишишга бошлаб, унинг ҳукмини кутаётганга ўхшарди. Мана, ниҳоят, Йоконинг ўзи, хомуш боши эгик, қалбида бир парча муз, кўзлари жиққа ёш. У нимага йиғляпти? Онаси ўлгани учунми ёки шунчаки соғинчданми? Тонг отаётган қўнғир паллада шарпалар кўз ўнгидан дам бирин-кетин ўтишар, дам бир-бирига тупуришар, дам аста-секин ҳозирги кун таассуротлари билан алмашишарди. Йoko бирдан ревизор Куратининг қорайган юзини, қудратли елкаларини кўргандек бўлди ва қотиб қолди, лекин хотиралар уни яна узоқ ўтмишга судради. Аста-секин у яна ўзига кела бошлади ва хотиралар занжири яна ўша ревизорга келиб тақалди.

Таъби хира бўлган Йoko жонга тегувчи бу шарпа-

ларни қуввиш учун иллюминатордан юз ўғирди ва мудроқ хаёлларидан воз кечиб, ўрнидан турди.

Қаютада доимий бўлиш, пардалар билан ўралган хонанинг диққинафаслиги ва гўштли овқатлар — шу ўтган уч кун ичида у сабзавотни ўйламай ҳам қўйганди — қонини қайнатганди, қайноқлик унинг бутун баданига ёйилган, ҳатто соч толаларигача бориб етганди. Енгилгина бош айланишни ҳис этиб, Йоко нима бўлса ҳам совуқроқ бирор нарсага яқинлашгиси келди ва умивальникка қараб юрди. У чинни раковинага кўзачадан сув келтирди, сочиқни ҳўллади, уни шошилмасдан сиқди ва тез-тез кўтарилиб тушаётган кўкрагига босди. Унинг қўллари юрагининг қаттиқ ураётганини сезди. Йоко ёниб турган юзини кўзгуга яқин келтирди, тонг-отардаги ғира-ширада юзи жуда ҳам жозибали кўринди ва у кўзгудаги ўз аксига сирли кулиб қўйди.

Аста-секин у тинчланди, сочиқни умивальник томонга улоқтирди ва диванга ўтирди. Унинг боши муздек сувдан тиниқди. Йоко яна ўйга чўмди, бу гал унинг ўйлари тамоман юмшаган эди.

У бош қотирадиган масалалар бор эди. У нима қилмоқчи энди? Уч кун ичида ўзига-ўзи бу саволни икки бор берди. Йоко кичкиналигида ўз тенгдошлари орасида болаларга хос бўлмаган ақли билан ажралиб турарди, шунинг учун унга расмана болалардек муомала қилишмасди, бу ҳол эса унинг ахлоқида ўз аксини топганди. Наҳотки, туғилмасиданоқ унинг боши узра лаънат тамғаси осилиб турган бўлса? Йоко бир неча бор бошқа хотинлар қандай яшаса шундай яшашга уриниб кўрди. Бари бир, фойдаси бўлмади. Ҳар гал у танлаган йўл бемаънидек туюлаверарди. Йоко яна қоқилиб, йиқилиб тушган кишига ўхшаб қоларди. Унга ёрдам қўлини чўзиш ўрнига, унинг устидан кулишарди. Йоко ўзида аламдан бошқа ҳеч нарса сезмасди. Бора-бора у қайсар, ўз билганини қиладиган, бировга ишонмайдиган бўлиб қолди. У инстинкти нимани лозим кўрса, бажараверадиган одат чиқарди. Йоко, атрофига диққат билан қараб, бирдан ўзи ҳам сезмасдан ўзига энг яқин кишилардан узоқлашиб кетганини, жар ёқасида турганини, уни фақат Кимура билан бўлажак никоҳгина қутқара олишини сезиб қолди. Яна енгилтаклик билан қадам босмасдан, ўзини тийиши керак, акс ҳолда, унинг жамият билан алоқаси батамом барбод бўлади.

Жамиятда яшаш ва ундан ташқарида бўлиш! Кимура билан никоҳ — ундан юз ўгиришнинг ҳам ўзи бўлмайди — бу жамиятга қайтиш учун энг сўнгги имконият. Кимура деб номланган бўйинтуруқни кийишга тўғри келади, акс ҳолда, қандай қилиб, нима эвазига яшаш мумкин: ҳамёнида ҳаммаси бўлиб юз эллик доллар бор, холос. Америкага боргандан кейин Кимурадан Садаконинг тарбияси учун ҳам сарф-харажатларни кўтаришни илтимос қилишга мажбур эканлигини яхши тушунарди. Қариндош-уруғларидан биронтасига суяна олмасди. Ҳаттоки улар Йокодан ёрдам беришни сўраб илтимос қилишади. Агар биров унинг сингилларига раҳми келса ҳам, Йоконинг сингиллари эканини билиб қолса бари бир ёрдам бермайди. Фақат бир киши унинг учун ёрдам қўлини чўзиши мумкин. Бу Кимура — ўша Йокодан на муҳаббат, на бир туйғу, на бир боғланиш, ҳатто бурч деган ҳиссиётга ҳам эришолмаган Кимура! Шўрлик! У Йокога мафтун бўлди, Сацукилар оиласи эса дарҳол унга ўз оғирлигини ташлаб олди.

У нима қилиши керак?

Азобловчи ўйлардан халос бўлмоқ учун Йоко столчадан Котонинг европача конвертдаги хатини олди, эҳтиёткорлик билан очди ва шошиб-пишиб, лекин чиройли дастхат билан битилган, шундай бўлса ҳам ҳали уни расмана ёзув деб бўлмасди, сатрларни ўқий бошлади.

«Сиз ўзингизни чўри бўлиб қолганингизни тасаввур қила оласизми? Шундай аёллар борки, улар албатта чўри бўлишини тасаввур қила оласизми? Сизга қараб туриб доим шуни ўйлайман ва ҳайрон қоламан. Наҳотки, бу дунёда шундай кишилар борки, ҳамма унга хизмат қилиши керак, у эса ҳеч ким билан иши бўлмаса! Бу ҳақда ўйлаб кўринг, илтимос.

Сизда ғалати хислат бор. Сиз дадиллик билан бир иш бошлайсизу, лекин сира ҳам таваккал қилмайсиз. Балки шунинг учун ҳам оғир пайтда нима қилишни ҳаммавақт биларсиз?

Мен сизни биринчи марта Явотадаги курортда кўрдим. Сиз у ерда Кимура-кун билан бирга бўлдингиз. Дадил айтишим мумкинки, мен сиз ҳақингизда ҳеч нарса билмайман. Умуман, аёл зотини сира тушунмайман. Лекин, сизни таниганимдан кейин — озгина бўлса ҳам — мен учун аёл зоти ечилиши қийин жумбоқлигини ҳис

қилдим. Сиз қачонлардир босиб ўтиб бўлмайдиган чизиқ қаерда бўлишини ўйлаб кўрганмисиз? Менимча, Кимура билан никоҳланишингиз ана шунақа чизиқдир. Эрга тегишга розилик бериб, бошқа эркаклардан юз ўгириш аёллар учун одатий ҳол эмасми, ахир? Кимура-кунга турмушга чиқишга рози бўлинг. Унга ўзингизни бутунлай бахшида этинг. Мен буни унинг дўсти сифатида ўтинаман.

Биз икковимиз тенгдошмиз, лекин сиз, нимагадир, мени бола фаҳмлайсиз, балки шунинг учун менинг сўзларимни жиддий қабул қилмассиз. Бироқ боланинг ҳам фаросати бор, у тушуниб бўлмайдиган, ноаниқ нарсаларга тоқати бўлмайди. Кимуранинг рафиқаси бўлмоқчи экансиз, менинг сўзларимга ҳам қулоқ солишингиз керак, деб ўйлайман.

Сизга бу хатни ёзяману, сизни рашк қиляпман, ҳам ёмон кўраман, ҳам раҳмим келади. Қанчалик ғалати туюлмасин, менинг ақлу идроким ҳар қанча қарши бўлмасин, сизнинг кўпгина қилмишларингиз менда хайрихоҳлик туйғусини уйғотади. Аммо мен кўнгил интилишини сўндириб, фақат идрок чизган чизиқдан юрмоқчи эмасман. Мен унақанги насиҳатгўйлардан ҳам эмасман. Айни пайтда, ҳозир қандай бўлсангиз, шу ҳолингизда ҳурмат қилишга қодир эмасман. Мен буларнинг ҳаммасини ёзишга журъат этганимга сабаб, Кимура-куннинг аёлини ҳурмат қилмоқчиман. Шундай кун келишини жон-дилимдан хоҳлайман.

Мен бу хатни ёзишим шарт эди, чунки мен Кимура-куннинг дўстиман, Кимура-кун сизни қизғин севади, фақат сизни, ёлғиз сизни севади.

Гиити Кото.

Йоко Кимура хонимга».

Котонинг ёзганларини Йоко чиндан ҳам болаларнинг оддий ғишғишаси деб қабул қилди. Котонинг қаршида тамомила чорасиз бўлса ҳам бари бир уни кўнгилсиз ҳиссиёт тарқ этмасди. Буларнинг ҳаммаси тентаклик, деб ўйлади Йоко, аммо-лекин Кото ўзи ҳам сезмаган ҳолда қалбининг энг муқаддас хилқатларига кира олганини ҳис қиларди. Йоко калондимоғлик билан назарига илмаган, болакай санаган оддий бир йигитча, унга раҳми келганини туйиш жуда оғир эди. У маъёус

бўлиб қолди. Хатни тиззасига қўйди-да, кўзларини бир нуқтага тикиб ўйга чўмди.

Хатто ҳаёт нималигини билмайдиган, ҳар хил таас-субларга берилмайдиган, чунки замонавий тарбия кўрган Кото ҳам Йокони жарга қулаб тушишдан огоҳлантирипти. Аёл киши учун никоҳ моддий хотиржамлик билан боғлиқлигини, унинг кишанларида азобланишини эркак киши қаёқдан ҳам тушунсин.

Йоко Америкадаги келажак ҳаётини кўз олдига келтирмоқчи бўлди. Уни жамоат қандай қабул қиларкин? Утмишдаги тубан ва ҳасратли турмушидан тамомила воз кечиб, мутлақо номаълум оламга қадам қўйиш қизиқ-да! Японча кўйлақдан кўра европача кийим кўпроқ ярашадиган Йоко ўзини шундай тута биладики, ҳатто америкаликларнинг ҳам оғзи очилиб қолсин. У ерда сохталик йўқ. Одамлар ҳақиқий қувонадилар, ҳақиқатан қайғуга ботадилар. У ерда аёлларнинг мафтункор латофати, албатта, ҳар қандай шартлилик кишанидан холи. Ғалаба қозониш учун шунини ишга солиши етарли. Аёл киши агар унда ақл-фаросат ва қобилият етарли бўлса, эркакларнинг ёрдамсиз ҳам атрофидагиларга ўзини тан олдиришга қодир. У ерда, яна шуниси борки, аёллар бемалол яшай олади. Ҳар ҳолда, у ердаги жамиятнинг қайсидир бир бурчагида аёл кишига бу нарсалар унчалик таъқиб этилмаса керак.

Бу фикрлар Йокода тетиклик ва ҳаракат қилишга қувват бахш этди. Котонинг сўзлари унга кексаларнинг жаврашидек кўринди. Хаёл суриш тугади. У қатъият билан ўрнидан турди-да, ўзини тартибга солиш учун кўзгу олдига келди.

«Кимура менинг эрим бўлар экан, деб ҳаяжонланишим керакми? Майли, у менинг эрим, мен унинг хотини бўла қолай — иккови ҳам бари бир аҳамиятсиз. Демак, Кимура исмли ниқоб остида...».

Йоко кўзгудаги аксига қараб кулиб қўйди ва хуш кайфият билан эрталабки пардоз-андоз билан машғул бўлиб, моҳир уста каби ўзининг бу ишидан ҳузур қила бошлади. У сочларини таради, бошини енгилгина слтаб пешонасига тушиб турган жингалак соч толаларини орқасига ташлади, ҳўл сочиқнинг бир чеккаси билан кўзи атрофидаги упаларнинг ортиқчасини артиб ташлади, лабларини хиёл бўяб, инжудек гўзал тишларига ўзи ҳам қойил қолиб, завқ билан томоша қилди, бармоқла-

рини жуфтлаб, тирноқларининг батартиблигига қаноат ҳосил қилди. Унинг нигоҳи йўлга чиққанида кийган кимоносига тушди. У каютанинг бурчагидаги илгичда таркидунё қилган кишининг қўйлагига ўхшаб камтарин ва руҳсизгина осилиб турарди. Кимоно унинг елкасига бош қўйиб йиғлаган тентакни эсига солди. Уша заҳотиёқ матрос уни қандай қилиб ўша бахтсиздан ажратганини ва худди бир қоп юкни кўтаргандек кўтариб, шивалаб турган ёмғирда пристанга ўтказиб қўйганини, сўнгра пароходдан ташланган арқонга осилиб, бир лаҳзада палубага чиқиб олганини хотирлади. Бу хотирлаш Йоконинг асабларига роҳат бахш этди. У чамадондан ёрқин авасэ¹ни олди-да, эгнидан тунги халатини ечиб ташлади.

Тонг ёриша бошлади. Иллюминатор орқасида эса аввалгидек қўнғир қоронғилик ҳукм суради, лекин уни қўёшнинг илк нурлари жонлантираётган эди. Йоконинг эрталаб қизи билан палубада сайр қиладиган сочи мош-гуруч америкаликнинг оёқ товушларига завқлақулоқ тутарди. Пардоз-андозларини тугатиб, Йоконинг диванга ўтириб, оёқларини узатди ва ревизор ҳақидаги лоқайд, мужмал ўйларга берилди.

Эшик тақиллади. Дастёр кофе келтирди. Худди бемаъни иш устида қўлга тушиб қолгандек, Йоконинг уят аралаш оёқларини йиғиштирди. Дастёр енгил таъзим билан кумушранг патнисни столчага қўйди ва одатича жилмайиб, аввалгидек овқатни каютага келтираверайми, деб сўради.

— Йўқ, бугундан бошлаб мен ошхонага бораман,— деди Йоконинг жонланиб.

— Хўп бўлади,— деди дастёр чехрасини ўзгартирмай. У Йоконинг тезгина назар ташлади-да, ортиқ ўралашмай чиқиб кетди. Йоконинг унинг афт-ангорини ҳатто каюта эшиги ортидан ҳам яққол тасаввур қилди. У албатта ошхонага тиржайиб, ўйноқилаб қайтди. Бир минут ўтгач, Йоконинг баланд овоздаги суҳбат эшитилди.

— Хўш, қалай, маъбуда пастга тушишга қарор қилдиларми?

— Ҳа, бораман, деб айтди.

Йоконинг яна ревизор ҳақида ўйлади: «Қанақаси ўзи? Мен роппа-роса уч кун каютадан чиқмадим, у бўлса ҳатто соғлигимни сўрашга ҳам ярамади. Қандай одам

¹ А в а с э — астарли қишки устки кимоно.

ўзи бу?» Лекин у дарров эсини йиғиб олди. Нима учун унга етти ёт бегона бўлган, отдек соппа-соғлигидан бошқа ҳеч нарса билмайдиган ғайриодам ҳақида бунақа бош қотираверади?

У енгил хўрсинганча дивандан турди, комоддан ревизорнинг ташриф қоғозини олди ва яна диққат билан унга қарай бошлади. Чиройли иероглифлар билан донадона қилиб ёзилганди: «Санкити Курати. 6-даражали «Хизматлари учун» ордени кавалери, Япон пароходчилик компаниясига қарашли, «Эдзима-мару» пароходи ревизори». Йоко кофе хўплаб қоғознинг орқасини ўтирди, худди унинг оқиш-қора юзасига узундан-узоқ гаплар ёзилгандек қошларини чимириб, бошини қуйи эгиб ундан кўз узмай қаради, ҳатто унинг дум-думалоқ бағбақаси кимоносининг ўймасига деярли тегиб турарди.

12

Одмигина, камтаргина кимоно кийган Йоко кечқурун емакхонада пайдо бўлди. У жуда ҳам ёш кўринар, ҳеч ким унга йигирмадан ортиқ ёш бермасди. Кулранг-ҳаворанг ёқа катта-катта кўзлари порлаб турган ғуссали, сокин юзига жуда ярашиб тушган эди. Емакхонага тўпланган йўловчилар Йокони кўришлари билан енгил саросимага тушдилар. Узун стол атрофида, буфетга орқа ўтириб, ревизор ўтирарди, унинг ўнг томонида Тагава хоним, эри эса рўпарасида ўтирарди... Йокога уларнинг ёнидан жой кўрсатишди. Барча йўловчилар шу ерга тўпланган эди. Йоконинг қадам товушлари эшитилар-эшитилмас официантлар бир-бирларига имо қилишиб, бесаранжом бўлиб қолишди. Столнинг нариги томонида ўтирган мош-гуруч бакенбардли америкалик капитан азбаройи ҳаяжонланганидан юзи ўзгариб кетди. У салфеткани ғижимлаб ўрнидан турди, Йокони ўтказиб юбориб, сўнгра жойига ўтирди, у хижолатдан қип-қизариб кетганди. Синовчан нигоҳларга хотиржамлик билан жавоб бериб, Йоко столи айланиб ўтди ва ўз ўрнига қараб юрди. Бадқовоқ доктор Тагава хотинига ўғринча қараб олиб, Йокони ўтказиш учун сал сурилди.

Йоко ўтирар экан, барчанинг нигоҳи унга қадалган эди. Унга Тагава хонимнинг совуқ, жиддий нигоҳи айниса ёмон таъсир қилди. Йоко одоб сақлаб жойига ўтириб, салфеткани очди ва энг аввало бу хонимга ен-

гилгина таъзим қилди. Тагава хонимнинг юз ифодаси ўтакетган расмий табассумга ўхшаган бир нарса билан алмашинди, у нималар ҳақидадир гапира бошлади, лекин худди шу пайт унинг эри Йоко келиши билан бўлиниб қолган ревизор билан қилаётган суҳбатини давом эттирмоқчи бўлди. Бир пайтда айтилган гаплар ҳавода муаллақ осилиб қолди, эр-хотин бир-бирига норозилик билан қарашди. Ошхонага йиғилганлар — японлару хорижийлар — ҳаммаси Йокодан кўзларини узиб эр-хотин Тагаваларга қарашди. Изза бўлган профессор хотинидан кечирим сўради. У эрига енгилгина бош ирғаб, Йокога ўтирилди. Ҳамма эшитсин учун у тиниқ ва босиқ овоз билан деди:

— Сиз шунчалар узоқ қорангизни кўрсатмадингизки, мен энди хавотир ола бошлагандим. Сиз денгиз саёҳатини ёмон кечираётган бўлсангиз керак-а?

Бу сўзлар ўзининг устунлиги билан одамларни синдиришга одатланган олийнасаб аёл томонидан эҳтиромли оҳангда айтилди. Заррача ҳам оғринмаган Йоко ўзини тутиб кулди-да, бош ирғаб тасдиқлади. Тагава яна Курати билан суҳбатни давом эттирмоқчи бўлди.

— Демак... айтмоқчи бўласизки... Ҳм...

У суҳбатнинг йўқолган калавасини топмоқчи бўлар, лекин бунинг уддасидан чиқолмасди, Тагаванинг зоҳиран хотиржам кўринса ҳам, бошқалардан кам ҳаяжонланмаганини Йоко сездди. Умумий бесаранжомлик Йоконинг манманлигини ошириб юборди.

Катта стюарднинг ишораси билан официантлар патнисларда шўрва келтиришди. Йоко умумий суҳбатга қулоқ солиб, овқат тамадди қила бошлади.

Ташриф қилганидан буён сурбетларча нигоҳини Йокодан узмай ўтирган Курати, ниҳоят, пассажирларга диққат билан разм солиб чиқди ва мўйловининг учини тишлаб, йўғон, хирилдоқ овозда гап бошлади:

— Шундай қилиб, Монро доктринасининг моҳияти нимада?— шундай деб у Тагавага қаттиқ тикилди. Тагава хурсанд бўлиб кетди ва тарелкадан кўз узмай хитоб қилди:

— Аҳ-ҳа!.. Жуда ҳам тўғри!.. Биз худди шу ҳақда гаплашаётгандик. Дастлаб, Монро доктринасининг асосий талаби Европанинг Шимолий Американинг озод штатларининг ишига аралашмаслигида эди. Зеро, вақт ўтиши билан бу сиёсатнинг асл мазмуни ўзгариб кетди.

Монро деклорацияси оғизда ўз кучини йўқотгани йўқ, лекин у қонуний ҳисобланмайди, кейин у шундай ёзилганки, вазиятга қараб хоҳлаганча шарҳлайверса бўлади. Мак-Кинли унга жуда кенг изоҳ берганга ўхшайди. Ҳатто бу каби воқеалар Кливленд даврида бўлган бўлса ҳам, Мак-Кинлида парда орқасида турадиган жуда мавқеи баланд арбоб бор бўлиши керак. Сиз қандай деб ўйлайсиз, Сайто-кун?— Тагава ўзидан анча нарида, столнинг бир бурчагида ўтирган ёш йигитга мурожаат қилди.

Тўсатдан берилган саволдан Сайто қизаринқиради, нигоҳини шоша-пиша Йокодан Тагавага олди, лекин саволни тушунмасдан ўзини батамом йўқотди ва лоладек қизариб кетди. У дипломатликка тайёрланаётган бўлиб, Япониянинг Вашингтондаги миссиясида энг паст лавозимни эгаллашга тараддудланаётганди. Чамаси, унга ҳали ҳатто унчалик дабдабали жамоат орасида ҳам бўлиш тўғри келмаганди. Тагава бир қанча вақт довдираб қолган йигитга илтифот билан тикилиб турди, кейин жавоб ҳам кутмасдан яна ревизорга ўгирилди. Лекин шу пайт столнинг бошқа чеккасида капитаннинг овози эшитилди:

— You mean Teddi the roughrider?¹

У болаларга ўхшаб очиққўнгиллик билан кулиб қўйди. Капитаннинг япон тилини жуда яхши тушунишига шубҳаланмаган Тагава, бу гал нима деб жавоб беришини билмай, каловланиб қолди. Унга хотини ёрдамга келди. У соф инглиз тилида деди:

— Good hit for you, Mr. Captain!²

Стол атрофида ўтирганлар, айниқса, хорижликлар, бўйинларини чўзиб Тагава хонимга қарашди, у бўлса ўз навбатида Йоко томонга жуда ҳам тез, зимдан назар ташлади. Йоко бўлса ҳатто киприк ҳам қоқмасдан оққатланишда давом этарди.

Қамсуқумлик билан бошини эгиб ўтирган Йоко, унда бирон-бир таассурот қолдириш учун бир-бири билан рақобатлашаётган бу жаноблар устидан ичида кулиб ўтирарди. Чиндан ҳам у емакхонада пайдо бўлди-ю, ҳам-

¹ Сиз от ўргатувчи Тэддини назарда тутяпсизми? (Ингл.); АҚШнинг бўлғувси президенти Теодор Рузвельт (1858—1919) назарда тутяпти, у ўзининг овга ишқибозлиги билан донг таратганди.

² Жуда топиб айтилган, жаноб капитан! (Ингл.).

ма нарса ўзгарди-қолди. Унинг пайдо бўлиши айниқса ёшларга қаттиқ таъсир кўрсатди, улар ўзларини қандайдир ғайритабiiий тутишар, ўзлари ҳам сезмаган ҳолда эҳтирос-ла баланд овозда гаплашишарди. Кўринишидан ҳаммадан ёш, келишган, нозик ўсмир— капитан билан бирга ўтиргандан кейин албатта юқори доирадан бўлса керак, деб ўйлади Йоко — тасодифан нигоҳлари тўқнашиб қолганда аъзойи баданини қамраётган тирроқни зўрға босди ва тарелкадан бошқа сафар бошини кўтармади. Фақат Куратигина вазмин осойишталик билан тикиларди. Йоко унинг нигоҳига тоқат қилолмасди. Куюқ киприklar остидаги кўзлар совуқ ва сурбет, айни пайтда, гўё одамлар уни жонидан тўйдириб юборгандек ҳасратли зерикш билан чақнаб турарди. Йоко ҳар гал хижолатга тушганда ўзида Куратига нисбатан адоват ҳиссини туяр, шу билан бирга ёмон кўриб қолган бу кўзларнинг ич-ичига яна-яна қарагиси, унда ғайритабiiий қандайдир қудрат яширинганини билгиси келарди. Лекин бунга ҳар гал журъат этолмай кўзини олиб қочишга мажбур бўларди.

Йоко учун жуда ҳам оғир туюлган тушлик ниҳоят тугади. Ҳамма стол атрофидан турди. Тагава асл жентльменлардек Йокога стол суриб йўл бўшатди. Куратининг ҳаракатларини диққат билан кузата туриб, Йоко унга мафтункор табассум билан миннатдорчилик билдирди.

— Сиз палубага чиқсангиз бўларди,— дея мурожаат қилди Йокога Тагава хоним.— Бу ер салқинроқ бўлса ҳам, лекин ўзингни жуда яхши ҳис қиласан киши. Мен ҳам чиқаман, фақат шолрўмолимни олволай.— Тагава хоним шундай дея эри билан каютаси томон йўналди. Йоко ҳам ўз каютасига кетди. Фақат ҳозир кенг-мўл ошхонадан қайтиб келгандан кейингина, каютаси нақадар тор ва дим эканлигини пайқади. У диван остидан эски чамадонни — Кото ўйиб, «И. Қ.» деб ёзган ўша чамадонни тортиб чиқарди-да, ичидан қора туяқуш патидан қилинган иссиқ катта шарфни олиб, ундан анқиётган европача исни ҳузур қилиб ҳидлади, кейин уни бўйнига ўради. Тор трапдан юқорига кўтарилган Йоко, палубага чиқадиган оғир эшикни машаққат билан очди. Шиддатли шамол сал бўлмаса уни орқага итқитиб ташлай деди, юзига совуқ урилди. Иссиқ пальто кийиб олган бир неча чет эллиklar у ёқдан-бу ёққа танда қўйи-

шар, ёғочдан қилинган пошналарини полга тақиллатиб уришарди. Тагава хоним кўринмасди.

Йоко шўртанг салқинни ташналик билан симирди, унинг ёноқлари пуштиранг тусга кирди, баданига худди игна санчилгандек бўлди. Йоко ҳеч кимга қарамай, палубани кесиб ўтди, сўнг тутқичга суянганча сонсиз тўлқинлар мавж ураётган бепоён океанга завқ билан тикилди.

Узоқда, ранг-баранг булутлардан ҳам олисда қуёшнинг энг сўнгги нурлари ҳам сўнди, қуюқлашаётган зулмат денгизга аста-секин оғир, ажойиб чойшаб ташлаётганди. Фақатгина оппоқ булутлар сузиб юрган осмонгина, тун билан журъатсизгина баҳслашиб, нурсизгина ёришиб турарди, бунақанги ёруғликни жанубий кенгликларда кўрмайсан киши. Ҳали кўтарилиб, ҳали парчаланаётган тўлқинлар ортидан, худди кетма-кет келаётгандек, янги тўлқинларнинг ўркачи етиб келарди. Кема у ёқдан-бу ёққа чайқаларди. Бош узра узун ёй шаклини чизиб, мачталардаги чироқлар чайқалиб милтилларди. Йоко кема қудратли, оғир сув бағрини қандай енгиб бораётганини бутун вужуди билан ҳис қилди. У худди сеҳрлангандек кема олдида пайдо бўлаётган ва шу ондаёқ сув водийсига айланаётган сув тоғларини кузатарди. Қалин сочлари қатида ўйноқлаётган шамол унинг бошини музлатиб юборди. Аввалига бу хуш ёққандай эди. Лекин бир оздан кейин унинг боши оғрий бошлади. Бирдан Йоко пароходда ҳис этган тетиклик ўрнини худди бемаҳал эсган шамолдек, ўғринча заифлик эгаллади. Қулоқлари шанғиллаб кетди, йиғлаб ҳолдан тойган одамда бўладиган ҳорғинлик унга ёпишди, кўнгли айниди. Йоко шошиб ён-верига қаради. Палубада ҳеч ким йўқ эди, лекин у каютага киришга ўзини мажбур қилолмасди, қўлларини пешонасига қўйиб, кўзларини юмиб, юзларини тутқичга босди. Беҳудлик баттар авжига чиқди. Худди ҳомиладорлик пайтидаги каби қайт қилгиси келиб қийналарди. Садако... Ҳозир бу хотирлаш Йоко учун айниқса оғир бўлиб кўринди. У худди ундан қутулмоқчидек бошини силкиди, кўзларини очди ва диққатини ўйноқи тўлқинларга қаратмоқчи бўлди. Лекин боши баттар айланди, Йоко чуқур нафас олди-да, яна бортга суянди. «Чайқалтиряпти,— бутун гавдаси билан кўнгили айнишдан қалтираётганини туншунди,— қайт қилиб ташлашим керак». Йоко тутқич

оша эгилди... Кейин ҳаммаси расвойибад туш кўраётгандаги каби бўлди.

Йокога чексиздек туюлган бир неча секунддан сўнг, у ҳориган, дабдаласи чиққан ҳолда рўмолча билан лабларини артди ва атрофга иложсиз қаради. Палуба ҳам океан каби бўм-бўш эди. Ярқираб нур ташлаб турган иллюминаторларга парда тутилиб, атрофда сукунат ва зимистон ҳукмрон эди. Уяладиган ҳеч ким йўқлигини кўрган Йоко яна тутқич оша эгилди. Қайноқ ёшлар ёноғини худди куйдираётгандек эди. Тепадан тушган улкан тошдек қайғули ўтмишнинг туманли қиёфалари юрагини гижимларди. Мустақил яшай бошлагандан бери уни тарк этмаётган доимий дилхиралик камайганга ўхшади, аччиқ кўз ёшлар унга бирмунча енгиллик бағишлади. Пешонаси худди мурданики каби муздек эди. Йоко йиғларди, айти пайтда, жудаям уйқуси келарди. Бирдан унинг кўзлари қўрқувдан бўлгани каби катта очилиб кетди, уни яна кўнгилга енгиллик бахш этадиган қайғу-ҳасрат ўраб олди. Йоко ўқувчилик пайтида ҳам кўз ёшларига сира эрк бермасди. Ошкора тўкилган кўз ёшлар кишини дард-аламдан оҳ-воҳ қиладиган энг ғариб даражасигача ерга уради, деб ўйларди Йоко. Лекин у ҳозир бировларнинг олдида ҳеч андиша қилмай йиғлашга ҳам тайёр эди, ҳатто йиғлаётганини биров кўришини истарди. У ҳамдардликка ташна эди, шунинг учун йиғлар, боламисол йиғларди.

Палубанинг нариги бурчагидан қадам товушлари эшитилди. Икки киши келаётганга ўхшарди. Шу пайтгача бировнинг елкасига бош қўйиб йиғлашга тайёр турган Йоко, ўзини қўлга олишга уриниб, шошиб-пишиб кўз ёшларини артди ва каютасига кириб кетмоқчи бўлди-ю, лекин улгуролмади. Эр-хотин Тагавалар шунчалик яқин келиб қолишган эдики, Йоко уларни кўрмаганга солиб ўтиб кетишни ўзига эп билмади. У кўз ёшларини артиб, причёскасини тузатиб улгурган ҳам эдики, эр-хотин Тагавалар унга яқинлашишди.

— Вой, бу сизмисиз? Биз бир оз ушланиб қолдик. Росаям кутиб қолибсиз-да! Совуққотмадингизми? Ўзингизни қандай ҳис қиляпсиз?

Тагава хоним Йоконинг юзига қараб ўзининг одатдаги илтифотли оҳангида гапирарди. Эру хотинлар Йоко билан нима воқеа юз берганини англашди чоғи, бу Йоко учун кўнгилсиз бўлди.

— Билмадим, нимагадир ўзимни ёмон сезяпман, балки очиқ ҳавога кўпдан бери чиқмаганим учундир...

— Кўнглингиз айнидими? Жуда ёмон бўлибди-да.

Бақалоқ доктор Тагава хотинининг гапларини маъқуллаб бош ирғади. У иссиқ пальто кийиб олган хотини жун костюм ва қошларигача тушириб олган мўйна қалпоқда эди. Нозик, қадди-қомати келишган Йокони бемалол уларнинг қизи деб аташ мумкин эди.

— Биз билан бирга сайр қилишни хоҳламайсизми? — таклиф қилди Тагава.

— Чигилингизни ёзиш сизга фойдали, бир оз қонларингиз юришади,— деб қўшиб қўйди унинг рафиқаси.

Таклифни қабул қилишга тўғри келди. Йоко уларнинг пошнalarининг тақиллашини ва ўзининг хонада киядиган туфлиларининг шипиллашини алам билан эшитиб борарди. Кема аввалгидек қаттиқ чайқалтирарди, мувозанатни ҳаммавақт сақлаб туриш керак эди. Йоко машаққат билан бунга эришарди.

Доктор Тагава ҳар бир паузани хотини билан суҳбатга сарфларди. Унинг мақсади Йокони суҳбатга тортиш эди. Лекин Тагава хоним ҳар гал унинг учун шошилиб жавоб берар, айти пайтда, бирон-бир гап айтиш имкониятидан маҳрум қилар эди. Суҳбат сира қовушмади, Йоко бундан хурсанд эди, у ҳеч бўлмаганда ўз ишлари ҳақида ўйласа бўларди.

Худди уни унутиб қўйишгандек, эр-хотин Тагавалар ҳар хил бўлмағур нарсалар ҳақида гап сотишарди: Йоко бошидан кечираётган руҳий тангликда, уни эру хотиннинг бемаъно валақлашлари сира қизиқтирмасди, қайтага уни яна титроқ босди, титроқ ҳатто ўзининг фикрларини бир нуқтага тўплашга халал берарди. Бирдан Йоко Тагава хоним тилга олган «ревизор» сўзини англаб қолди ва у худди игнани босиб олгандек бўлди. У эр-хотиннинг суҳбатига ўзида ҳар қанча қилса ҳам тўхтатолмаган ички бир ғалаён, безовталиқ билан қулоқ сола бошлади.

— У пихини ёрган одамга ўхшайди,— дея луқма ташлади Тагава хоним.

— Тўғри айтасан,— маъқуллади эри.

— Рулетка ўйнашга устаси фаранг дейишяпти.

— Йўғ-е, ростданми?

Эр-хотинлар жимиб қолишди. Ревизор ҳақида яна бирор гап эшитиш илинжида Йоконинг бор вужуди қу-

лоққа айланди, бироқ улар энди у ҳақда гапиришга хоҳишлари йўқдай эди. Ҳафсаласи пир бўлган Йоко ҳам яна ўзининг хаёлларига қайтди. Узоқ давом этган сукунатдан сўнг Тагава хоним яна Курати ҳақида гап бошлади.

— Столда у билан ёнма-ён ўтириш шунчалар кўнгилсизки...

— Бўлмаса Сацуки хонимдан жойларингизни алмаштиришни илтимос қила қол.

Йоко қоронғиликда эрига ҳазил билан жавоб қайтарётган Тагава хонимнинг юзига қарашга интилди.

— Лекин эр-хотинларнинг столда ёнма-ён ўтиришига маслаҳат берилмайди. Шундай эмасми, Сацуки-сан?

Унинг фикрлари билан заррача қизиқмаса ҳам, у кулимсираб Йокога ўгирилди. Шунда бирдан Тагава хоним ҳамроҳини энди эслаб қолгандек, ундан кинояомуз ўтмиш ҳаёти ҳақида батафсил сўраб-суриштира бошлади. Аҳён-аҳёнда, Тагава хоним илтифот билан бир-икки луқма ташлаб қўярди. Йоко хотиржам, ҳақиқатдан унчалик юз ўгирмай жавоб бера бошлади, лекин саволлар аста-секин энг интим нарсаларга бориб тақалгач, Йоко, Тагава хоним, ўзини одобли деб ўйласа ҳам, олий табақа аёлларида бўладиган одобдан маҳрум экан, деб ўйлади. Сирасини айтганда, бу саволларда кишини ранжитадиган ҳеч гап йўқ эди, аммо Йоко уларни очиқдан-очиқ ҳақорат, деб қабул қилди. Тагава хоним шилқимларча қизиқиш билан, фақатгина Йокога эмас, ҳатто Кимурага тегишли бўлган энг майда-чуйда нарсалар ҳақида ҳам суриштирарди. Булар унга нима учун керак?

Кўп ҳолларда кексалар ўтмиш ҳақида узоқ, зерикарли ҳикоя қилиб таскин топишарди. Лекин Йоко қари кампир эмас. У батамом тугатишга қарор қилган ўтмиши ҳақида валдирамоқчи эмас. Бари бир, Йоко жавоб беришга улгурмади — Тагава соатига қаради-да, ўн минути кам саккиз, каютага қайтиш вақти бўлди, деди. Трапдан тушаётганда Тагава хоним Йоконинг аҳволини билмадими ёки билиб билмаганга олдими, ҳайтовур бирдан гапириб қолди:

— Нима, ревизор сизнинг каютангизга ҳам кириб турадими?

Бу юмшоққина бўлиб кўринган савол Йоконинг энсасини қотирди. Заҳархандалик билан жавоб берсинми?

Бу Йоконинг қўлидан келади. У жўрттага хотиржам гапирди:

— Э, йўқ, умуман, кирмайди,— у Тагава хонимда шубҳа уйғотиш учун атайлаб «умуман» сўзига урғу берди.

— Ростданми?— Тагава хоним овозини пасайтириб сўради, ўзини ҳали ҳам Йоконинг кайфиятини сезмаётгандек кўрсатиб.— У бизникига кунда-шунда бўлиб қолганки, мен ҳатто бундан истиҳола қила бошладим.

«Такаббур аҳмоқ!» дея қичқиргиси келди Йоконинг. Шу дақиқадан бошлаб унда Тагава хонимга нисбатан адоват авж олди — балки бу, шунчаки рашқдир? Агар Тагава хоним шу пайтда Йокога қараганда борми, азбаройи кўрққанидан эрининг орқасига беркиниб олган бўларди. Лекин Йоко ўз одатича яшин тезлигида чеҳрасига қувонч ва самимийлик ифодасини берган бўларди. Йоко жимгина таъзим қилди-да, ўз каютасига кириб кетди.

Каютаси аввалгидек дим эди. Кўнгил айниши ўтиб кетди, лекин Йоко ҳамон ўзини лоҳас сезарди. Шарфини ечиб полга ташлади-да, диванга чўзилди.

Йоко ўзини-ўзи таниёлмасди! Баъзида унинг асаблари бўшашиб кетганда ўзини қўйишга жой тополмас, шунда бошқалар сезмайдиган ҳидларни ҳам кўтаролмас, унга кийим-бошларнинг ранги беўхшов, нафратомуз туюларди; атрофидагилар негадир телба кўғирчоқларга ўхшаб кўринарди; осмонда оҳиста сузиб бораётган булутлар бошини айлантираётганга ўхшарди. Лекин бугунгидақа ҳол унда сира ҳам юз бермаганди. Назарида асаблари ҳам довулда қолган дарахтлардек шовуллаётганга ўхшарди. Йоко зўр-базўр оёқларини чалиштирди, ўнг қўлининг бармоқларини мушт қилди ва унга олмос мисол қаттиқ тишларини ботирди. Худди безгак тутгандек бутун аъзойи баданини енгилгина титроқ тутди. Бу нима — шамоллашми ёки иситма аломатими? Йоконинг ақли етмасди. У ўртада очиқ чамадон, атрофда буюмлар айқаш-уйқаш бўлиб ётган каютага кўз югуртирди. Бошқа буюмлар орасида у ревизорнинг ташриф қоғозини кўриб қолди, уни қўлига олди-да, йиртиб ерга отди. Лекин бу ҳам унга камдек туюлиб, у яна бошқа, картонга қараганда қаттиқроқ нарсани қидира бошлади. Бирдан у эшик парда тортиб қўйилмаганини сезиб қолди. Худди устидан қайноқ сув қуйиб юборишган-

дек — ахир, уни шу аҳволда кўриб қолишлари мумкин эди-да — дивандан сапчиб туриб кетди. Назарида, эшик орқасида кимнингдир қораси липиллагандек туюлди. Ким бўлдийкин? Тагавами? Ё унинг хотиними? Йўқ, бўлиши мумкин эмас. Улар ахир каюталарига кетишди-ку. Ревизормикин?..

Худди яланғоч ҳолда кўриб қолишгандек, Йоконинг аъзойи бадани музлаб кетди. Баданига титроқ турди. У ўйлаб ўтирмасдан полда ётган шарфини олиб, кўксига босди, кейин чамадондан катта шолрўмолини олди-да, каютадан отилиб чиқиб кетди.

Пароход чайқалар, унинг ёғочдан ишланган қисмлари айниқса мудҳиш ғийқиллар ва тун сукунати аро нола қиларди. Гироскопдаги маҳкам ўрнатилган шам ҳазин милтилларди.

Аввалгидек борт ортида тўлқинлар бир-бирини қувалашади. Улкан трубалардан тутун кўкка ўрларди. Ой-сиз осмонни кесиб ўтиб, тутун худди қорамтир Сомон йўли каби денгиз узра пастлаб ёйилмоқда эди.

13

Қора тун қаърида юлдузлар кўринмаган жойдагина булутларни тахмин қилса бўлади. Сокин осмон дам бош айланар даражада тик кўтарилар, дам таҳлика-ла бош устига бостириб келиб пўлатдек ёришарди. Худди у улкан қанотларини бепоён уммон узра ёзганга ўхшарди. Зимистон қаъридан эса шовуллаб тўлқинлар кўтариларди. Улар бир-бирларига ҳамла қилгундек кўтарилиб, гулдураганча бортга келиб урилар ва Йокога океан қаърида кимнингдир ҳайқиргани эшитилаётгандек эди:

—О-о, о-о, оэ-оэ!

Қалқиб турган, шиддат билан чайқалаётган палубада мувозанатини машаққат билан сақлаб, у кўприкчага бир амаллаб етиб келди ва шол рўмолига маҳкам ўралиб, рубканинг оқ деворларига суянди. Бу ерда у қутураётган денгиздан бир қадар ҳимоя топса бўларди. Кема арқонлари бош узра ғижирлар ва шимолӣ совуқ шамол тазйиқида тебранарди. Бу ерда, Алеут ороллари яқинида, жуда совуқ эди, ҳатто ҳозир сентябрнинг охири эканлигига кишининг ишонгиси келмасди. Лекин Йоко совуқни сезмасди. Ҳар нафас олганда кимоносининг газмоли нафис кўкрак учларига тегиб, ҳиссий бир лаззат уйғотарди. Оёқлари тўниб қолди, лекин Йоко буни

сезмасди. У худди туш кўраётгандек карахт эди, унга ҳаяжонга солувчи ғалати куй эшитилаётгандек эди. Йокко чайқалиб сузиб кетаётгандек ва қандайдир илиқлик уни аллалаётгандек эди. Унинг кўз ўнгида ҳаракатсиз, қаландарона нигоҳ билан кема чайқалишига монанд сокин рақс қилиб милтиллаганча сон-саноксиз юлдузлар ўйнардди. Кема арқонлари зўр бериб гувиллар ва бу шовқинни ёриб денгиздан шов-шув эшитиларди. «О-о, о-о, оэ, оэ!» Балки аллакимнинг қалби ёрдам сўрамоқдодир. Тўлқинлар эса пароход бортига келиб урилиб, тенор партиясини ижро этаётганга ўхшарди. Товушлар нарсаларга айланар, нарсалар эса товушларга — хуллас, улар қоришиб кетганди. Йокко нима учун палубага чиққанини тушуна олмасди. Унинг ўйлари мусиқа билан тўлиб-тошган гулхаёл дунёда кезиб юрар ва мисли қалдирғочдек дам кўкка парвоз қилар, дам тошдек пастга отиларди.

Хўрланиш, хўрланиш... Унинг фикрлари сидирғасига бир хил совуқ, мурданамо рангга — хўрланиш рангига бўялган деворга бориб тақаларди. Деворда бошни айлантирадиган даражада бир текис рафтор билан Тагава хоним, унинг эри, ревизорнинг юзлари ҳаракатланарди. Таъби хира бўлган Йокко уларни ўчириб ташлашга жон-жаҳди билан уринди. Тагава хонимнинг Йоккога кўз қисиб, ичиқоралик билан қараётган чеҳраси, чайқатилган сув юзидаги кўпиклар каби юқорига силжиб чиқди. Йокко ҳали енгил нафас олиб улгурмасданоқ ревизор унга сурбетларча, киприк қоқмай, нақ юрагига бориб қадаладиган нигоҳ ташлади. «Нега Тагава хоним ва жаноб Курати мени бунча ҳаяжонга солишяпти? Қандай жирканч! Тақдирнинг кўзи кўр...»

Ўзидан-ўзи нафратланаркан, айни пайтда, Йокко Куратининг қарашларига одатий нозли қичиқ билан жавоб қилишга тайёр эди. Унинг қалби сон-саноксиз, кўз юмганда ирғишлаётган, худди қуёшга илтижо этиб палла-партиш жимирлаётган ҳайратомуз чироқларнинг асири эди. Юлдузлар оҳиста рақс тушганча ҳаракатда давом этардилар. «О-о, о-о, оэ-оэ!» Йоконинг юрагида баргача шарпаларни тўсиб, ғазаб туғён урди. Аста-секин олов ҳам ўчди ва Йокко яна чексиз ғамгин, рангсиз, ўлик дунёга тушиб қолгандек бўлди. Бир қанча вақт Йокко руҳий тушқунликка тушиб, ҳеч нимани идрок этолмади.

Трубалардан чиққан тутунмисол учқунлар қандай

ирғишлаб чарх урса, Йоконинг хотирасининг зим-зиё қаъридаги шарпалар ҳам шундай учарди. Чехралар, узлуксиз чехралар солланиб, Йоко худди қимматбаҳо хотиралар лабиринтидан хавф аралаш ўтиб борадиган даражада унинг кўз ўнгига қалқиб чиқарди. Уларнинг узун қатори охирида қил-қизил узун кимоно кийган эркак пайдо бўлди. Йоконинг қалбида акс-садо бераётган мусиқа бирдан тўхтади, даҳшат солаётган бўм-бўш сукунатда қум соатларнинг бир меъёрдаги муздек совуқ товушлари эшитилди. «Кан-кан, кан-кан, каан...» Лекин Йоко уларга эътибор бермади. Унинг фикр-ёди қизил кийим кийган эркакнинг кимлигини аниқлашда эди.

У ҳадеб Кимурани эслатаверарди, бироқ Йоко қанча қарамасин, бари бир ҳам унинг кимлигини сира ажратолмади. «Бу Кимура бўлиши мумкин эмас!— овозсиз қичқирди Йоко.— Кимура менинг эрим. Нега энди у манавиндақа ярашмаган қизил кийим кияркан... Бечора Кимура! Балки у мени кутиб олиш учун Сан-Францискодан Сиэтлга келиб, тоқатсизликдан ичи куйиб тургандир, мен бўлсам бу ерда қизил кийимли эркакни томоша қилиб турибман. Тоқати тоқ бўлиб? Эҳтимол! Лекин ана шу Кимура мен унга хотин бўлганимдан кейин қандай ашула айтишини биламан-ку, ахир. Эркаклар мунчалар разил бўлишмаса. Кимура, Курати — ҳаммаси бир гўр. Мана, яна Курати ҳақида эсладим. Майли, Америкага борганимдан кейин у ерда қалб амри билан эмас, ақл-идрок билан, тинчгина яшайман. Нима бўлганда ҳам, Кимура меҳрибон одам. Агар маблағ етарли бўлса, дарҳол Садакони чақиртириб оламан, нима деса деяверсин, ахир, қизим борлигини биларди-ку. Лекин нега энди у қизил кимоно кийдийкин? Жуда ғалати». Йоко яна қизил кийинган одамни кўрди. Бинобарин, бу энди Курати бўлиб, қизил кимоно унга жуда ярашганди. Йоко ҳайратдан донг қотиб, бу одамни яхшироқ кўриш учун оғир, ихтиёридан ташқари юмилиб кетаётган қовоқларини очмоқчи бўлди. Бирдан у рўпарасида қора-қўнғир плаш кийган, қўлига фонарь ушлаган жонли Куратини кўрди.

— Сизга нима бўлди? Бемаҳалда бу ерда нима қил-япсиз? Бугун одамларга бир нима бўлганми ўзи... Окасан, қаранг, яна бир тункезар,— Курати орқасидан келаётган одамга гап қотди. Куратининг ҳамроҳи ҳаяжондан ранги оқариб кетган, уятчан ва журъатсиз, аристо-

кратнамо ўсмир бўлиб чиқди, у Йоко ошхонада кўрган йигитчанинг худди ўзи эди.

Йоконинг кўзлари очиқ бўлса ҳам, лекин ўзи ҳали ҳам хаёл оғушида эди. Курати унинг ёнига келган онда Йоко яна тўлқинларнинг шовуллашини эшитди, фақат энди уларда мусиқа садолари жарангламасди — улар шунчаки даҳшатли ҳайқириқ билан кемага ёпирилишарди.

Йоко нима бўлаётганини ҳали ҳам идрок қила олмасди. Бу нима, тушими ёки ўнгими? Ростини айтганда, ҳозиргина қалбан кечирган хаёлий саргузашти, юзи сакдан қизариб кетган, Йокога арвоҳдек бўлиб кўринган кўрқинчли, айни пайтда, беихтиёр ўзига тортувчи реви-зорнинг чехраси кўпроқ ҳақиқатга ўхшаб кетарди.

— Мен кўпроқ ичиб қўйдим, бунинг устига иш билан банд бўлдим. Уйқум келавермади. Кейин палубага чигилимни ёзай деб чиқдим, бирваракайига ҳамма нарсаси жойидамикин, деб текшириб кўрмоқчи бўлдим. Қарасам — Ока-сан, — Курати яна орқасига қаради, — совуқда тутқичга осилиб денгизга тикилиб турибди. Уни каютасига олиб бориш учун бирга олиб қайтаётсам, сизга дуч келдим. Синчков одамлардан ўргилдим! Денгизга қарашнинг нима қизиғи бор?.. Совуқ емаяпсизми? Қаранг, шолрўмолингиз сирғалиб ерга тушиб кетибди.

Куратининг сўзларини эшита туриб, Йоко унинг қишлоқи шевада гапириши ва хирилдоқ овози ташқи кўриниши ва феъл-атворига жуда уйғунлигини ўйлади — Йоко ўзидаги мудроқликни батамом сидириб ташлаб, қисқагина жавоб қилди:

— Йўқ, совуқ эмас.

Курати Йокога одатий бетакаллуфлик билан қараб, сўзида давом этди:

— Бу ёшларга кўз-қулоқ бўлиб турмасанг... Қани, кетдик!

У қулоқни битиргудек хахолади. Тўлқинларнинг шиддатли ўкириги аро янграган мазкур кулгиси билан у Йоконинг назарида шайтонга ўхшаб кўринди. «Ёшлар!» — бу сўз масхараомуз мурувват билан айтилганди, лекин Куратининг бундай гапиришга ҳаққи бор, деб ўйлаб Йоко ҳам унга истеҳзо билан жавоб беришни ўзига эп билмади. У ердан шолрўмолини олиб, итоаткорона унинг орқасидан эргашмоқчи эди, лекин оёқлари қотиб қолганидан худди магнитланганга ўхшаб жойидан қи-

мирламасди. Йоко бир қадам ташламоқчи бўлди-да, лекин совуқда увушиб қолган тиззалари пичоқ санчгандек зирқираб кетди-ю, беихтиёр бутун гавдаси билан олдинга мункиб кетиб, зўрға ўзини тутиб олди.

— Тўхтасангиз-чи!— зорланди у ноилож.

Ревизор билан изма-из кетаётган Ока шу заҳоти орқасига ўгирилди.

— Қўлингизга суяниб олишга рухсат беринг. Билман, одобдан эмас, биз эндигина танишганимизда... Оёқларимга бир бало бўлганга ўхшайди, қотиб қолибди шекилли,— дея гудранди Йоко.

Ока бир неча фурсат иккиланиб туриб қолди — бу оддийгина сўзлар, нақ кўкракка урилган мушт каби гангитиб қўйди. Ниҳоят, у индамай яқин келди. Йоко ҳали унга қўли тегмасданоқ, унинг худди аёлларникидек нозик, ингичка гавдаси титраётганини биларди. Курати орқасига қарамай, олдинда пошналарини тарақлатиб кетиб борарди. Бамисоли танаси дириллаб турган зотдор, семиз отга ўхшаб, дақиқа сайин ҳаяжони нафис тери остида туғён уриб турган ўспириннинг елкасига ёпишганча, Йоко Куратининг кенг елкасига рўпарасида худди душман тургандек қаҳрли нигоҳини қадаб судралиб борарди.

Ҳали ҳушёр тортмаган ревизордан анқиб турган Европа вискисининг ўткир ҳиди, бамисоли уни заҳарли туман каби чулғаб олаётганга ўхшарди. Елкасининг илтифотсиз тебранишида бошвоқсиз эҳтирос сезилиб турарди. Йокода ман этилган мевани татиб кўрган биринчи аёлнинг истаклари мавж урди. Ҳаммадан бурун шу одамнинг қалбига қўл солиб кўргиси келарди.

Айни пайтда, Оканинг елкасидаги қўли, унинг кўринишдан ниҳоятда нозик бўлган мушакларининг кутилмаганда таранглашаётганини ҳис қиларди. Икки эркакдан таралаётган ток Йоконинг юрагини қитиқлаб, унда туйғулар туғенини уйғотди. Қуруқшаган япроқ дарахтдан қандай узилиб тушса, у ўзининг бўлажак куёви ҳақидаги бебақо фикрларни ҳам шундай улоқтирди: «Кимура? Жонга тегди... Овозини ўчириб турса-чи!» Унинг томоғи қуруқшаб, нафас олиши қийинлашди, Оканинг елкасида турган қўли музлаб қолди. Табиий майл илинжида хиралашган кўзлари Куратининг елкасидан бошқа ҳеч нарсани кўрмасди. У ғайрихитиёр равишда Окага ёпишди ва унинг юзини қайноқ нафаси

билан куйдириб юборгудек бўлди. Курати эса ҳеч нарса бўлмагандек палубанинг хилват бурчакларигача фонари билан ёритиб ҳамма нарса жойидами, йўқми дегандек текшириб борарди.

— Сиз қаяққа кетяпсиз?— лабларини шундоққина Оканинг қулоқлари остига олиб келиб, меҳр билан сўради Йоко. Унинг овозида қаршилиқ кўрсатишни тўхтатган аёлнинг шиварида бўладиган интим оҳанглар пайдо бўлди. Ока бирон-бир сўз айтишга ҳоли келмай тол баргидек титраб кетди. Ниҳоят журъатсизгина сўради:

— Сиз-чи?

У Йоконинг жавобини сабрсизлик билан кутиб турди.

— Мен Чикагода тўхтасамми деб ўйлаяпман.

— Мен... мен ҳам,— зўрға товуш чиқарди Ока.

— Чикаго университетига ўқишга кирмоқчимисиз?

Ока иккиланди-ю бир оз сукутдан кейин:

— Ҳа,— деб гўлдиради.

«Гўл болакай...»— Йоко қоронғиликда кулиб қўйди. Унинг Окага раҳми келди. Лекин ханжардек ўткир ва яшиндек нигоҳини Куратининг елкасига югуртириб ўзича ўйлади: «Окага раҳмим келяпти, балки у менга ачинаётгандир». У, ўзининг устунлиги билан уни назар-писанд қилмаётган Куратига қандайдир нафрат билан қаради. У, чамаси, комбинацияларини усталик билан уюштириши натижасида доим Йокони мотга тўғрилаб қўярди. У илгарилари ўзида ҳечам бундай нафрат туймаганидан, уни енгилга ожиз эди.

Ҳамроҳлари билан хайрлашиб, каютасига кирган Йоконинг жазаваси тутди. У худди кўр одамдек атрофидаги нарсаларни кўрмасди. Муздек титроқ бармоқлари кимоносининг узун енглари дам ғижимлар, дам қўйиб юборарди. Шарф ва шолрўмолини беихтиёр ечиб ташлаб, Йоко сабрсизлик билан обисини ечди ва ҳатто сочларини ҳам ечмасдан ўзини ўринга отди. У қўллари билан ёстиқни қучоқлаб, юзини унга босиб нега йиғлаётганини ўзи ҳам билмаган ҳолда йиғлаб юборди. Қўзларидан ёш шашқатор оқиб, ёстиқни доғ қилаётган бир пайтда, қип-қизил лаблари эса шафқатсиз илжайишдан титрарди.

Йиғлаб-йиғлаб ҳолдан тойган Йоко, устини ёпмасданок ухлаб қолди. Ерқин чироқ тонг отгунча унинг бетоқат танасини ёритиб чиқди.

Саёҳат, умуман, бир маромда ўтарди. Тўғри, денгиз ва осмон, тўлқин ва булутлар дақиқа сайин алмашиб турарди. Бироқ йўловчилар буларнинг ҳаммасига паршонлик ва ҳафсаласизлик билан қарашарди, чунки улар шоир эмасдилар-да. Ҳамма зерикканди, шунинг учун қандайдир, ҳатто арзимаган можаро иштиёқида эдилар. Йоко ўзи томонидан ҳеч қандай ортиқча ҳаракат қилмасдан, барчанинг диққат марказида бўлиб қолганига ва номи тилларда дoston бўлаётганига ажабланмаса ҳам бўларди. Ўзича худди унга ёпишиб, музлаб қолгандек қуюқ туманлар орасидан ўзига йўл очиб бораётган пароходдаги аҳли жамоат Йокони ғийбат қилиш билан банд эдилар. Ҳамма ҳавас қилса арзийдиган, гап-сўзларга қараганда, ўтмишида бахти чопмаган бу гўзал ёш аёлнинг ҳар бир хатти-ҳаракатини диққат билан кузатишарди. Бари бир, ҳеч ким аниқ бир нарса билмасди.

Уша унутилмас тундан кейин у яна ҳаммавақт ўз-лигини сақлай оладиган аввалги Йоко бўлиб олди. У зоҳиран бировнинг иродасига бўйсунадиган бўлиб кўринса ҳам, лекин зум ўтмай ўз билгича иш қилишга қодир эди. Салонда илк дафъа пайдо бўлганида сиполикни қўлдан бермаган Йоко, ҳозирда ёш қизлардек завқшавқ-ла жилмайиб кўпинча пассажирлар билан қувноқ гап сотарди. Ҳатто Йоко ошхонадан қайтиб келаётганда ҳам зерикиб толиққан йўловчиларнинг тасаввурига таъсир қилиб, уларга хорикүлодда гаройиб томоша ваъда қилаётгандек бўларди. Ҳар гал Йоко ўз ҳамроҳлари қаршисида камалакдек турланиб намоён бўларди. У гоҳ юқори табақали яхши тарбия кўрган аёл, гоҳ нозик дидли санъат шинавандаси, гоҳ оқсуякларнинг урфларидан ҳазар қиладиган саргузаштлар ишқибози сифатида ўзини кўз-кўз қиларди. Бу ҳол ҳеч кимда ҳеч қандай шубҳа уйғотмасди. Йоко бу билан ҳаммага ўзининг ниҳоятда мураккаб, ҳар томонлама фозила эканлигини сингдиришга муваффақ бўла олди.

Йоко денгиз ҳавоси жон бахш этган сиренани эслатарди. Саёҳат бошлангандан бери барчанинг диққат-эътиборига молик бўлиб келаётган Тагава хоним энди ҳеч кимни қизиқтирмай қўйди. Бу ҳам етмагандек, унинг мавқеи, насл-насаби, маълумоти, ёши, хуллас, кўҳна расм-русмларга қатъий риоя қилишга ундовчи бошқа

барча хислатлари энди уни ташландиқ ибодатхонами-сол, сийқа ва шавқсиз қилиб қўйганди. Тагава хоним буни аёллик сезгиси билан дарров илғаб олди. Ҳамма-нинг оғзидан Йоконинг номи тушмас, Тагава хонимнинг шуҳрати эса кўз олдида йўқолиб борарди. Ҳатто доктор Тагава ҳам баъзан ўзини гўё хотини ёруғ дунёда умуман мавжуд эмасдек тутарди. Йоко, кўпинча, улар худди бегоналарга ўхшаб ўтиришларини ва бир-бирларига ер остидан кўз қирларини ташлаб қўяётганларини сезиб қоларди. Лекин аввалбошданоқ Йокога ҳомийларча муносабатда бўлган Тагава хоним, бари бир, энди у билан ўзгача муомаллада бўлолмасди. Ҳатто четдан кузатган киши ҳам унинг юзидан рашк аралаш адоватни уқиб олиши мумкин эди. «Разил, мунофиқ, қандай усталик билан ниқобланасан-а, қандай усталик билан мени тузоққа туширдинг-а!» Шунга қарамай, ўзини ҳеч нарса бўлмагандек тутди, бўлмаса ё ўзи Йоко даражасига тушиши, ёки уни ўз даражасига кўтариши керак эди. Оқибатда, Тагава хонимнинг Йокога муносабати кескин ўзгарди. Йоко эса гўё бу ўзгаришларни сезмагандек, Тагава хонимга ўзи хоҳлаганча иш тутишига қўйиб берди. Унинг бу тутуриқсизлиги оқибат-натихада Тагава хонимнинг ўзига зиён қилишини, лекин Йокога бу фақат қўл келишини у биларди. Йоко ҳақ бўлиб чиқди. Рақибининг чекиниши унга бўлган ҳурматни оширмади ҳам, ҳамдардлик билдирмади ҳам, қайтага унинг таъсири жуда тез тушиб кетди ва ниҳоят, Йоко ўзини Тагава хоним билан тенг тута бошлади. Унинг ғамхўр «дугона»си ўзини минг оҳангга солар, дам Йоко билан ҳайратомуз даражада юмшоқ ва олижаноб муносабатда бўлар, дам уни калондимоғлик билан камситар эди. Йоко эса осойишта қизиқиш билан Тагава хонимнинг қалбидаги ихтилофни афсунгар кўзойнакли илоннинг ўлим олдидан талвасасини кузатаётгандек кузатарди.

Тагава хоним фаҳм-фаросатини ишга солиб Йоко қалбининг энг муқаддас бурчакларига ҳам қўл солишга уринарди. Ниҳоят, у энг нозик ерини топдим, деб қарор қилди. Бунгача Тагава хоним Куратини ҳурмат-эҳтиром қилса-да, лекин у билан ўзини калондимоғ тутиб гаплашарди. Энди бўлса, муомаласини сезиларли ўзгартириб, у билан дилкаш суҳбат қура бошладики, буни фақат столда қўшни ўтирганга йўйиш қийин эди. Доктор хотинининг хоҳиши билан бўлар-бўлмасга дам-

бадам ревизорнинг каютасига бош суқишига тўғри келарди. Бунинг устига, Тагавалар деярли ҳар куни кечкурун Куратини ўз каюталарига таклиф этардилар. Доктор Тагава ҳурматли пассажирлардан ҳисобланарди, шунинг учун ревизор унинг улфатчилигидан юз ўғиролмасди. Курати врач Қороку билан бирга эр-хотин Тагаваларнинг узоқ сафарини кўнгилли ўтказишларининг пайида бўлардилар. Тагаванинг каютасида ярим кечагача чироқ ёниб турар, у ердан дам-бадам Тагава хонимнинг шарақлаган кулгиси эшитиларди.

Тагава хонимнинг ўйлаб топган бу нағмасига Йоко масхараомуз муносабатда бўлди. У ўзининг афзалликларини билар, лекин бирмунча олижаноб бўлишга ҳаракат қилар ва рақибаси ревизорни мафтун қилишга уринаётганига жиддий аҳамият бермасди. «У менга алоқаси йўқ туйғулар ва ғаразларни менга ёпиштириб, мўлжалдан янглишяпти. Курати деган ким ўзи, ахир? Кўпол, одамдан кўра ҳайвоний хислатлари кўпроқ, яна ўтмишда нима ҳунар кўрсатгани-ю, келажакда нима каромат кўрсатиши номаълум бўлган ревизорнинг суҳбатига ким зор. Бундай киши билан ишқибозлик қилгандан кўра, Қимуранинг муҳаббатини қувонч билан қабул қиламан... Шундай экан, Тагава хоним қандай хомхаёлларга борса бораверсин». Бари бир, шундай деб ўйласа ҳам, Йоко аламдан уни ғажиб ташлашга тайёр эди.

Бир куни оқшомда Йоко одатича уйқу олдидан сайр қилишга чиқиб, Окани кўриб қолди. У бир ўзи палубанинг бир чеккасида турар ва денгиздан кўз узмасди. Йоко секингина нақ унинг елкаларига тегай-тегай деб жуда яқин борди. Унинг кутилмаганда пайдо бўлишдан эсанкираб қолган Ока кетмоқчи бўлди, лекин Йоко унинг қўлларидан маҳкам ушлаб, тўхтатиб қолди. У Ока нима учун кетмоқчи бўлганини сезди: унинг юзларида кўз ёшларининг излари бор эди. Жуда ёш ва тортинчоқ Ока, улкан кемада янада нозик ва бебахт кўриларди. Йоко кутилмаганда бу ўспиринга нисбатан ўзида меҳрибонлик ҳис қилди.

— Нима учун йиғладингиз?— сўради Йоко қўлини унинг елкасига қўйиб ва қизлар бир-бирига мурожаат қилгандаги каби унинг юзларига эҳтиётлик билан боқиб.

— Мен... мен йиғлаганим йўқ,— деди уялиб Ока. У зўр бериб Йоконинг нигоҳидан қочишга интиларди. Ана

шу дақиқаларда у ҳақиқатанам қизларга ўхшаб кетди. Йоко уни қучоқлаб олгиси келди ва беихтиёр унинг елкасига ёпишди.

— Йўқ, йўқ. Сиз йиғлагансиз.

Баттар уялиб кетган Ока бошини қуйи солди-да, сувга диққат билан тикилди. У кўз ёшларини яшириб бўлмаслигини тушуниб, рўмолчасини олиб кўзини артди. Кейин гина аралаш Йокога қаради. Унинг худди қулупнайга ўхшаш қип-қизил лаблари юзининг оқлигини янада бўрттириб турарди. Рангларни нозик илғайдиган Йоко бу уйғунликка мароқ билан тикилди. Ока нимадандир жуда ҳам ҳаяжонланган эди. Тутқичларга ёпишиб турган қўли енгилгина титрарди.

— Кўз ёшларингизни артсангиз-чи!

Йоко енгидан атир сепилган рўмолчасини олди-да, уни Окага узатди.

— Раҳмат, рўмолчам бор.— Ока хижолатомуз ўз рўмолчасига қаради.

— Хўш, нима сабабдан йиғладингиз? Одобсизлигим учун маъзур тутасиз...

— Йўқ, йўқ, ундай деманг, илтимос... Шунчаки, денгизга тикилиб турган эдим, ўзим ҳам сезмаган ҳолда кўз ёшларим оқиб кетди. Соғлигим анчайин заиф, шунинг учун сал нарса ҳам таъсир қилаверади... Дарвоқе, булар ҳаммаси арзимаган нарсалар...

Йоко ҳамдардлик билан бош ирғади. У, Ока ўзи билан мана шундай ёнма-ён турганидан чексиз бахтиёр эканлигини яхши тушуниб турарди.

— Агар хоҳласангиз, менинг олдимга келинг. Суҳбатлашамиз...— деди Йоко дўстона ва тутқичда рўмолчасини қолдириб кетди.

Ока унинг ёнига боришга журъат қилолмади, лекин шу дақиқадан бошлаб улар тез-тез учрашиб, эски танишлардек суҳбат қура бошлашди. Ока жуда ҳам бўшбаёвгина эди, ҳаёт нималигини мутлақо билмас, катта жамоа уни довдиратиб қўйганди. Лекин Йоко хушмуомалалиги билан ўсмирни тез ўзига оғдириб ололди. Тез кунда у Оканинг яхши тарбия кўрган, ақлли ва жуда покиза эканлигига амин бўлди. Уятчанлик унга ҳанузгача аёллар билан алоқада бўлишга халақит берарди, лекин у нечундир Йокога жуда қаттиқ боғланиб қолди. У бўлса Окага худди суюкли укасидек ҳомийлик қиларди.

Яқиндан бери Ока Курати билан яқинлашиб қолганди. Агарда у Йоко билан суҳбатлашмаса, унда албатта ревизор билан сайр қиларди. Зеро, Куратининг дўстлари ҳисобланган пассажирлар билан Ока умуман суҳбатлашмасди. Гоҳида у Йокога ревизор ҳақида гапирар, у қўполга ўхшаб кўринади, аслида эса жуда ҳам илтифотли ва қобилиятли киши, ёши ва мавқеига қарамай ҳамма пассажирларга бир хил муомалада бўлади, деб айтарди. Ҳатто Ока унга Курати билан яқиндан танишиб олишни маслаҳат берди. Лекин Йоко ҳар гал буни жон-жаҳди билан рад этарди. Ока бундай киши билан қандай қилиб тил топишди, ҳайрон бўларди ва у ўша заҳоти таажжуб-ла: «Қандай қилиб у Куратидаги бундай ноёб фазилатларни кашф этишга мушарраф бўлдийкин?»— деб ўйларди.

Йокога фақатгина бу ўсмиргина талпинмасди. Тушдан сўнг меҳмонхонага ўтгач, йўловчилар одатда уч гуруҳга бўлинишарди. Эр-хотин Тагавалар энг кўп сонли даврани бошқаришарди. Бир неча хорижийлар, албатта япон коммерсантлари ва сиёсий арбоблар ҳам бу даврага мансуб бўлишиб, улар Тагаванинг ёнидан жой олишга шошилардилар. Иккинчи давра, асосан, чет элда ўқийдиган студентлар, олимлардан иборат эди. Уларнинг орасида ўша эса қоларли тушликда довдираб қолган дипломат ҳам бор эди. У ҳаммадан аввал учинчи даврага интила бошлади, унинг ортидан бошқалар ҳам эргашди. Учинчи давранинг марказида Йоко турар эди. У билан болалар дарров дўст бўлиб кетишди. Қордек оппоқ муслиндан кўйлак кийган, сочларига алвон лента таққан қизалоқлар, матроскалар кийган ўғил болалар худди гулчамбарга ўхшаб уни ўраб олишганди. У уларни навбати билан тиззасига ўтқазиб қучоқлар, эртақлар айтиб берарди. Меҳмонхонага йиғилганлар бу ажойиб даврани кузатиш учун кўпинча суҳбатларини тўхтатишарди. Ока донмо бу мафтункор аёлдан нарироқда бўлар, худди у билан дўстлигини билиб қолишларидан андиша қилаётгандек эди.

Фақатгина уч-тўрт киши бошқалардан алоҳида юришар эди. Бу даврага ревизор Курати ҳукмрон эди. Улар меҳмонхонанинг бурчагидаги унча катта бўлмаган виски учун стаканчалар ва сувга графин қўйилган стол атрофида ўтиришар, хушбўй тамаки чекишар ва нима ҳақдадир паст товушда суҳбат қуришарди, вақти-вақти

билан қаттиқ кулги кўтариб ёки Тагаваларнинг давра-сида нима гап бўлаётганига қулоқ солиб туриб, бирдан бутун меҳмонхонага эшиттириб қандайдир кулгили луқ-ма ташлаб туришарди. Уларни ҳаёсизлар, деб аташар-ди. Бу одамлар ким эканлигини ҳеч ким англаб етол-масди. Улар Окада беандишаликлари билан нафрат уйғотишарди. Йоко ҳам улардан эҳтиёт бўлиш керак-лигини ғайриихтиёрий суратда ҳис қилиб турарди. Улар Йокога эътибор бермаётгандек туюлсалар-да, аслида унинг ҳар бир қадамини кузатаётганликларини ғайри-шуурий тарзда сезиб турарди.

Шундай бўлса ҳам, кемада фақат бир киши — Ку-ратигина — унинг оромини бузарди. «Бундай бўлмайди, бўлмаслиги керак!» — дея ўзига-ўзи уқтирмоқчи бўлар-ди. Лекин бари бефойда. Ҳатто болалар билан ўйнаёт-ганда ҳам қийшанглаб сахт-сумбатини намойиш этиши фақатгина унинг эътиборини жалб қилиш учунлигини эътироф этмасдан иложи йўқ эди. Меҳмонхонада у бўл-маган вақтда болаларни овутиш хаёлига ҳам келмас, бола бечоралар зерикканларидан эснаб ўтиришаверар-ди. Бунақа пайтларда Йоко ҳеч ҳам улар билан қизиқ-масди. Шарт ўрнидан туриб каютасига кириб кетарди. Курати эса унинг атрофида гирдикапалак бўлишни ўй-ламасди. Айниқса, кечқурунлари Йоко палубада сайр қилиб юрганида Тагаваларнинг каютасидан ревизор-нинг гулдурос кулгиси эшитилганда, у ўзини қўярга жой тополмай қоларди. Унинг нафрати жўш уриб ва бир пайтда ўша томонга қадалган нигоҳи нақ темир девор-ни ҳам тешиб ўтгудек бўларди.

Бир куни тушдан кейин совуқ шамол эсиб, осмонда булутлар суза бошлади. Чайқалишдан кўрққан йўлов-чилар каюталарига биқиниб олдилар. Меҳмонхонада ҳаёт зоти кўринмасди. Бирдан қувониб кетган Йоко Ока-ни ўша ерга бошлаб келди. Улар тўзиб кетган сахтиён диванга нақ тиззаларини бир-бирига теккизиб ўтириб, карта ўйнамоққа бошлашди. Ока карта ўйинини ёқтир-масди, лекин Йоко билан ёлғиз қолиш унинг учун жуда қатта бахт эди. У хурсандлик билан картани чийлай бошлади. Йоко, у қандай уқувсизлик билан карталарни нозик эгилувчан бармоқлари билан тарқатишини томо-ша қилиб ўтираркан, оғзи гапдан тўхтамасди:

— Сиз ҳам Чикагога бораман дегандек бўлувдин-гизми? Анови оқшом ёдингиздами?

— Ҳа, шундай дегандим... Манови карта босадими?
— Эй, ким бундай катта карта билан босади? Сизда кичикроғи йўқми ўзи?.. Чикагода университетга кирмоқчимисиз?

— Мана буниси бўладими? Ҳали ўзим ҳам билмайман.

— Билмайсиз? Жуда қизиқ-ку... Сиз бу билан Америкага нимага бораётганимни ҳам билмайман, демоқчимисиз?

— Мен...

— Шундай қилиб, мен босяпман. Хўш, нима демоқчи эдингиз?

— Мен, кўриб турибсиз-ку...

— Нимани?— Йоко кўзларини унга тикди. Ока худди тавба қилаётгандек бошини қуйи солди. Хижолатдан қип-қизариб кетди-да, қўлида карталарни айлантирганча, иқроп бўлди:

— Ростини айтганда, мен Бостонга бормоқчи эдим. У ерда менинг ота-онам ўқиш учун пул юбориб туришадиган бир студент яшайди. У менинг машғулотларимни назорат қилиб туради, деб қарор қилинганди.

Йоко, у худди ғаройиб нарса ҳикоя қилаётгандек, ундан кўзларини узмай тикиларди.

— Лекин сизни кўрганымдан кейин, менда Чикагода қолиш истаги туғилди.— Ока қийинчилик билан дардини айтди.

«Қандай дилкаш болакай, бечора»,— деб ўйлади Йоко ва яна ҳам унга яқинроқ сурилди. Ока жиддий бўлиб қолди, ҳатто оқариб кетди.

— Агар гапларим сизга ёқмаса мени маъзур кўринг. Мен... фақат... бир нарсани — Сиз қаерда бўлсангиз, ўша ерда бўлишни хоҳлайман. Менга нима бўлганини ўзим ҳам билмайман.

Оканинг кўзларида ёш жилваланди. Йоко унга қўлларини узатмоқчи бўлиб турувди, шу пайт меҳмонхонага Курати кириб келди. У Йокога қиттаям зътибор бермай, ўсмирни ўзи билан олиб чиқиб кетди. Ока итоатгўйлик билан Куратига эргашди. Қаҳр-ғазабдан ўзини йўқотган Йоко ревизорнинг бетакаллуфлиги учун адабини бериб қўймоқчи бўлиб, ўрнидан сапчиб турди. Шу пайт унинг миясига бир фикр урилди: «Ахир, Курати бизни қаердандир кузатиб турган бўлиши мумкин-ку!» Унинг

лабларида онанинг кўкрагини кўргандаги мурғак бо-
ланинг кулгиси каби табассум жилваланди.

15

Бир кун Июко одатдагидан анча эрта уйғонди. Ке-
ма аста-секин жанубга силжирди: Америкага яқинлаш-
ган сари ҳаво иссиқлаша бошлади, лекин эрталаблари
ҳали ҳам куз ҳавоси каби салқин эди. Тоза ҳаводан
шимириб нафас олиш учун Июко каютасини тарк этиш-
га шошилди. У палубадан бошқа бортга ўтди ва бир-
дан ер тархини кўриб қолди. У турган жойида қотиб
қолди. Ингичка, зўрға кўзга кўринадиган чизик каби ер
денгиздан кўтарилиб турарди. У шу ўтган ўн кун ичида
ерни умуман унутиб юборганди.

Июконинг кўзлари севинчдан ёнди, у бортга яна ҳам
яқин келди ва узоқларга тикила бошлади. У ердан Ван-
кувер тоғларининг оқ тўлқинлар шиддат билан ялаёт-
ган пастак тизмалари кўзга чалинарди. Тўқ кўк, муд-
ҳиш рангдаги океан, серкўлик тўлқинлар қайнаб, мавж-
ланиб турган қирғоққа яқин борган сари оҳишта
кулранг-кўк тус олар, оппоқ қирғоқнинг нарёғида қо-
рамтир бўлиб кўринаётган ўрмон булутларга бурканган
осмон остида худди қайғули ва дардманд бўлиб кўри-
нарди.

Пароход илгарилаб бормоқда эди, олдинда бўлса
бир хил саҳройи манзара, холос. Фақатгина тонг қуёши-
нинг журъатсиз нурлари дока каби юпқа булутлар қа-
тини ёриб ўтганда, нурнинг нафис шуълалари тоғ ён-
бағирларида ва денгиз юзида жилва қиларди.

Денгизда яшашга кўникиб қолган Июко, ҳозир ерга
нафрат аралаш тикилиб турарди. «Демак, яна уч-тўрт
кундан кейин кема Сиэтл портининг пристанига кириб
боради. Қирғоқнинг энг чеккасидаги порт. Қарагайзор-
ни кесганларидан кейин ҳосил бўлган водийчада онда-
сонда уйлар кўзига ташланар, шарққа силжиган сари
улар кўпайиб, ниҳоят, улкан массивга айланарди. Бу —
худди Сиэтлнинг ўзгинаси. Ҳазин куз шамоллари сайр
қилиб юрган, бақувват, ҳар ёқдан келган забардаст ҳам-
моллар тўдаланиб турган портнинг мўъжазгина кема
тўхтайдиган жойига бизнинг кичкина «Эдзима-мару»
ўзининг ҳорғин танаси билан суйкалиб келганида, Ки-
мура ўзигагина хос бўлган эпчиллик билан тандан

югуриб чиқади-да, ўзини ҳақиқий америкаликдек тута бошлайди». Мана шу манзара Йоконинг кўз ўнгида жонланиб, намоён бўлди.

«Йўқ! Йўқ! Ҳеч қачон Кимура билан бўлишни истайман! Мен Токиога қайтиб кетаман!»— худди инжиқ боладек ўзиникини маъқулларди Йоко.

Унинг ёнидан ботинкасини дўқиллатиб боцман, орқасидан эса бедана юриш қилиб дастёр эргашиб ўта бошлашди. Уларнинг иккови ҳам эҳтиром билан Йокога салом беришри:

— Эртангиз хайрли бўлсин!

Улар унинг олдида худди олижаноб бошлиқ олдида тургандек туришарди.

— Йўл чаккангизга ҳам тегиб кетгандир. Ҳеч боқиси йўқ, атиги уч кун қолди, холос,— деди боцман ва қўшиб қўйди:— Биласизми, сизнинг ғамхўрлигингиз туфайли кекса матроснинг аҳволи кеча анча яхшиланиб қолди.

Утган шу қисқа вақт ичида Йоко йўловчилар ва кема командаси составининг диққат марказида бўлиб қолди, миш-миш ва фиқу фасоднинг чегараси йўқ эди. У матрослар орасида ҳам ҳайратомуз машҳур бўлиб кетди. Йўл юришининг саккизинчи кун, чигирда ишловчи кекса матроснинг оёғи лангар занжирига ўралиб қолди. Оқибатда, унинг суяги синди. Юқори палубага тасодифан чиқиб қолган Йоко, кема врачидан ҳам олдин, жабрланган матроснинг тепасига отилди. Чидаб бўлмайдиган оғриқдан оҳ-воҳ қилаётган кекса матросни матрослар хонасигача қангаматалаб одамлар кузатиб борди-ю, лекин ҳеч ким ичкари киришга журъат этмади. У ерда қандай сир-синаот борлигини ҳеч ким билмасди, лекин кубрик кемада машина хонасидан ҳам хавфли ҳисобланарди. Бебахт кимсанинг чекаётган азоблари Йокони ҳар қандай хурофий бидъатларни унутишга мажбур қилди. «Ким билади, балки бизга бош оғриқ бўлмасин деб, гумдон қилиб юборишлари ҳам мумкин. Ёши бир жойга бориб қолганига қарамай меҳнат қилишга мажбур бўлган кишининг, балки яқин хешлари ҳам йўқдир, ҳеч ким ёрдам бермас!»— деган қарорга келиб, дадиллик билан кубрикка кирди. Димоғига бўғиқ моғор аралаш қўланса ҳид урилди. Нимқоронғиликда қўпол хирилдоқ овозлар эшитиларди. Қоронғиликка ўрганиб қолган матрос кўзлари бир зум-

да Йоконинг гавдасига қаради. Шу заҳоти кубрикнинг ҳар бир бурчаги қандайдир ғайритабиий ҳаяжон билан йўғрилиб, ёшгина аёлнинг шаънига айтилган аччиқ кино, ҳақоратга тўлиб кетди. Кенг чалвор кийган, кўкраги жундор, очиқ, баҳайбат гавдали матрос астагина бошқалардан ажралди ва Йоконинг ёнидан уни сал бўлма-са елкаси билан туртиб юборгудек важоҳатда ўтиб кетди. Йокога рўпара келгач, унга чақчайиб назар ташлади ва умумкулги остида болохонадор қилиб сўкинди. Лекин Йоко у томонга қарамади. Она оғир бетоб фарзандига қандай парвона бўлса, Йоко ҳам чолнинг тепасида парвона бўла бошлади, унинг ўрнини бошқатдан солди, ёстигини тузатди. Шу дим, ифлос ковакда ҳеч кимга керак эмас, бечора матросга ачиниб, кўзига ёш қалқди. Йоко кубриктан чиқиб кетди, бир оздан кейин врач билан яна қайтиб келди. Сўнгра, боцманга эътирозга ўрин қолдирмайдиган оҳангда аниқ топшириқлар берди. Шундан кейингина кубрикни хотиржам тарк этди. Унинг юзида болаларга хос қувноқ кулги акс этиб турарди. Матрослар буни пайқаган бўлсалар керак, Йоконинг орқасидан бирорта ёмон сўз эшитилмади. Шундан бошлаб, улар Йокони ўзаро «Сингилча» деб атай бошлашди. Боцман ҳам унга айнан шу воқеани эслатди.

Йоко буни аллақачон унутиб юборган бўлса ҳам, беморнинг аҳвол-руҳиясини сўради. Боцман оғриқ тўхтаганини, бироқ чол, бари бир, майиб бўлиб қолса керак, деб айтди. Йоко боцман кетганидан кейин яна олисдан кўринаётган ерга қарай бошлади. Боцман ва дастёрнинг қадам товушлари коридорнинг охирига сингиб кетди. Йоконинг қулоғига фақат машиналарнинг заифгина тақтуқи, тўлқинларнинг бортга урилиб шовуллаши эшитилиб турарди.

Йоко яна ўз хаёлларига қайтмоқчи бўлди-ю, ammo кўз қири билан Оканинг у томонга келаётганини пайқаб қолди. У ажойиб ипак халати устидан иссиқ пальто кийиб олганди. Ҳар гал, хоҳ эрта, хоҳ кечми — Йоко палубага чиқди дегунча, Ока буни қанақадир йўл билан билиб олар ва унинг ёнида ҳозир нозир бўларди. Шунинг учун Йоко худди уни кутиб тургандек ўгирилди, эрка, худди тонг каби нафис табассум билан кутиб олди.

— Жудаям салқин,— деди Ока, худди бегона одамлар олдида уялиб кетган қизлар каби қизариб.

Осойишта табассум қилишда давом этиб, Йоко унинг кўлидан тутиб ўзига қаратди. Улар паст товуш билан ҳар хил олди-қочди нарсалар ҳақида суҳбатлаша бошладди.

Бирдан Ока худди ўта муҳим нарсани хотирлаган қиёфада ундан нари сурилди.

— Тамом унутибман. Курати-сан бугун сиздан бир нима ҳақда илтимос қилмоқчи эди.

— Чиндан-а?— Йоко пинагини бузмай гапиришга ҳаракат қилди-ю, лекин нафаси тикилиб, овози титраб кетди.— Нима ҳақда экан? Унинг менда қандай юмуши бўлиши мумкин?

— Қиттаям хабарим йўқ. Ўзи билан гаплашинг. У фақат кўринишидан кўпол, аслида жуда ҳам дилкаш одам.

— Сиз ҳали ҳам у ҳақда янглиш фикр қиялпсиэми? Бунақанги димоғдор, бетакаллф одамларга асти тоқатим йўқ... Агар унга мен билан кўришиш керак бўлса... Майли, марҳамат. Бориб уни бу ерга таклиф эта қолинг. Мен билан гаплашишни хоҳлар эканми,— Йоко кескин оҳангда давом этди,— уни бу имкониятдан маҳрум этиш яхши эмас.

— Ҳали турмаган бўлса кераг-ов.

— Бари бир, уйғотинг уни.

Ўзи яхши кўрадиган икки кишини яқинлаштириб кўйишдан масрур Ока дарров кетди. Уни нигоҳи билан кузатар экан, Йоко, юраги қаттиқ ураётганини ва чаккасидаги қони гупиллаётганини ҳис қилди.

Осмонни қоплаган булутлар ҳар ер-ҳар еридан сўкила бошлади ва улар орасидаги очиқ жойдан ғаройиб, мусаффо, худди атайлаб ювиб қўйгандек, эрта куз осмони кўзга ташланди. Ҳатто, қора-кулранг булутлар ҳам таниб бўлмайдиган даражада оппоқ ва енгил бўлиб қолдиларки, худди нафис тўрға ўхшарди. Денгизда ғайриоддий бир суратда ёруғлик ва соялар, оролларнинг диққинафас манзараси бир-бири билан қўшилиб айқаш-уйқаш бўлиб кетишди. Йоко юрагини тинчлантирмоқчи бўлди, лекин кўкси шодон рақс қилаверди. «Ҳал қилувчи жанг!»— хитоб қилди ўзи ҳақида Йоко. Кимура ва у билан боғлиқ барча нарсалар олис-олисларда қолиб кетди. Йокони ҳозир фақат биргина туйғу — болаларча саргузаштларга ташналик туйғуси ўз ҳукмига олган эди. Мавжудлигига у ҳозиргача сира ҳам шубҳа қилмаган

сирли кучлар унинг номаълум туйғуларига ҳокимлик қилишар, Йоко ҳам уларга эргашишга тайёр эди. Унинг аввалги ҳушёрлиги, мустақилликка бўйсунмасликка интилиши, «истаган пайтда эркакни бўйсунушга мажбур этиш керак», деган ақдаси — ҳамма-ҳаммаси унда тўлиб-тошиб турган туйғулар олдида бемаъно бўлиб қолди. Йоко ўзини эзиб турган ғам-ғуссани улоқтириб ташлади. Сирли кучларга ишониш қарори унга енгиллик ва қандайдир жўшқин бир сокинлик бахш этди. Кўзларида болаларча ҳаяжон учқунланиб турарди, у Оканинг қайтишини сабрсизлик билан кутарди.

— Ҳеч нарсани уддалай олмадим. Уринда ётиб олиб, тушда кўрганларини вайсаяпти, ҳатто эшикни ҳам очмади,— хабар қилди Ока паришон бир аҳволда.

— Қўлингиздан ҳеч нима келмадим! Ҳа, майли. Узим бораман.

Ока унинг учун йўқдай эди ҳисоб. Унга бирмунча шубҳали назар ташлаб, ҳаддан зиёд ҳаяжонга тушган ўсмирнинг олдидан ўтиб, Йоко торгина трапдан пастга югуриб кетди.

Куратининг каютаси машина бўлимидан торгина йўлакча билан ажратилган эди. Еп-ёруғликдан ярим қоронғига тушиб қолган Йоко, пайпаслаб юришга мажбур бўлди. Зилзила пайтидаги каби бутун коридорни титратиб турган машиналарнинг тарақ-туруғи, буғ ҳиди кўнглини беҳузур қиларди. Бўялган қипиқ аралаштирилган, дағал деворни ушлаганча Йоко, ниҳоят, Куратининг каютасига етиб олди. У эшик олдида тўхтаб, атрофга кўз югуртирди ва шаҳд билан тутқичдан тортди. Ҳовлиққанидан ҳатто тақиллатмади ҳам. Эшик енгил ва товушсиз очилди. Йоко эшик очиқлигини кутмаган эди. Чунки Ока: «Ҳатто эшикни ҳам очмади», деган эди-да. Йокони бу ажаблантирмади, шу лаҳзада уни сезиб қолишлари мумкинлигини англаб етди, бу фикр бошқа фикрларни унинг хаёлидан қувиб чиқарди: худди тушдагидек каютага кирган бўлса ҳам, эшикни тарс этиб ёпди.

Чекинишга энди кеч қолганди. Ока уйғотган Курати пижама кийиб, худди девдек ваҳимали бўлиб койкада чўзилиб ётар ва ҳадеб кутилмаган бу ташриф соҳибасига шишинқираган кўзлари билан тикиларди. Кўпдан бери кўриб келадиган ва унга шу қадар парвосиз бўлган бу кишининг рўпарасида пайдо бўлиб қолган Йоко тили

танглайига ёпишгандек, нима дейишини билмасди. У ўз ҳаяжонини босишга уринар, руҳий босиқлик касб. этмоқчи бўлар, лекин фикрлари чувалиб, лаблари эса ўз-ўзидан тентакнамо бир кулгига мойил бўлиб қолган эди. Курати совуққина, худди Його шу бугун тонгда унинг олдига келишини аввалдан билгандек, ҳатто у билан саломлашмасдан деди:

— Марҳамат, ўтиринг. Манави ер қулайроқ.

У кундузлари диван вазифасини ўтайдиган койкада жой бўшатиб нари сурилди. У, ҳаммавақт бўлгандек, сал такаббурлик ва мулойимлик билан сўзларди. Бироқ Його ҳамон тик турар экан, қатъий, ҳатто адоват билан сўради:

— Менга айтишларича, сизнинг менда қандайдир ишингиз бор экан...

Шу заҳоти пушаймон қилди: «Ўзимни ўзим фош қилдим».

— Ҳозир мен сизга ҳамма гапни тушунтираман. Ўтирсангиз-чи,— рад этиб бўлмайдиган қилиб гапирди Курати. Йогога бўйсунишдан ўзга чора қолмади. «Эртами ё кечми бари бир шу ерга ўтиришинга тўғри келади».— У Куратининг сўзларидан шу маънони англади ва ҳамма нарсага қандайдир бепарқлик туйди. У таслим бўлган эди.

Його диванга, Куратининг ёнига оҳиста ўтирди.

У оддийгина, шундай келиб ўтиргани учун ўзини жуда ҳам енгил сизди. Шу дақиқадан бошлаб Його йўқотаёзган ўзига бўлган ишончини яна тиклади. У Куратига зимдан қаради ва жилмайди. Бу жилмайишда ўзини телбаларча йўқотиб қўйиш йўқ эди. Чамаси, у ҳамма нарсани биларди.

— Шундай қилиб, мен билан нима ҳақда гаплашмоқчи эдингиз?— эслатди Його атайлаб босиқ оҳангда, овозига жиндаккина илиқлик аралаштириб, унинг қалин, ҳиссиётга тўла лабларида сал эрка, айни пайтда, қатъий ва ақлли илжайиш бор эди.

— Гап мана бундай. Бугун биз карантин пунктига етиб борамиз. Бугун кундузи. Божхонадаги карантин врачлари, биласизми, қанақа,— Курати катта кўрсаткич бармоғини букди-да, худди бирон нарсани ўзига тортаётган каби ҳаракат қилди. У Його билан шундай гаплашардики, худди рўпарасида ўзининг қадрдонларидан бири ўтиргандек эди. У деярли ҳеч вақо тушунмаётгани-

ни кўриб Курати давом этди:— Шунинг учун уни винога тўйдириш керак. Покерда ютқизиш керак, агар кемада гўзал аёллар бўлса, албатта рўпара қилиш керак.

Курати ёстиқ ёнида ётган трубкасини олди, тамаки қолдигини эзгилаб, чека бошлади.

— Ҳар бир кемада у худди денгиз махлуқи каби, ўзининг қилиқларини қилади. Балки сиз уни руҳонийга ўхшаган силлиқ ва сирпанчиқ медузасимон бошли деб ўйларсиз. Сираям унақа эмас, у жуда қувноқ, олифта, ёшгина врач. Мана, кўрарсиз, антиқа нусха. Кейин, мени шунақанги ковакка тиқиб қўйсалар, мен ҳам унга ўхшаган бўп қолардим.

Курати трубка ушлаган қўлини тиззасига қўйди. Йокога ўгирилди ва тўғри унинг кўзларига тикилди. Йоко ўзини худди Куратини паришонхотирлик билан тинглаётган қилиб кўрсатиб, столдаги суратларга қизиқиш билан қарар, енгил қўл ҳаракати билан тамаки тутунини ҳайдарди. «Сен мендан хўрак ўрнида фойдаланмоқчисан, майли, бу такаллуфсизлик бўлса ҳам, мен қаршилик билдирмайман».

Курати, чамаси, унинг фикрларини англади. Лекин буни билдирмади ва бошқа тушунтириб ҳам ўтирмади. У ўта босиқ хотиржамлик билан жавонга қўл узатиб, папирос солинган чиройли қутичани олди ва уни Йоконинг рўпарасига қўйди.

— Папирос чекмайсизми?

У Йокодан чекасизми, йўқми, деб сўрашни ўйлаб ҳам ўтирмади, у ҳам ўзини бу саволни эшитмаганга солди.

— Бу ким?— Йоко суратлардан бирига кўзи билан ишора қилди.

— Қани?

— Ана!— деди Йоко.

— Қаёқда ахир?— қайта сўради Курати ва унинг нигоҳи ортидан эргашиб ниҳоят деди:— Ҳа, буми? Бу менинг оилам — хотиним ва болаларим.

У қаттиқ қулиб юборди, лекин бирдан тўхтаб, Йокога ўтқир нигоҳ ташлади.

— Ҳа, ҳа... Столингиз устида оилангизнинг суратини сақлаб, яхши қилар экансиз.

У ўрнидан туриб столга яқинлашди. Уни қизиқиш ич-этини кемирар, айти пайтда, юрагида душманлик туйғуси ловиллади: «Қани, кўрай-чи, рақибам қандай махлуқ экан ўзи!» Бу чиройли аёл бир вақтлари гейша

бўлганми, йўқми ёки эрига ёқиш учун шундай кийиниб олганми, худо билади, лекин унинг «марумагэ» усулидаги причёскаси ҳамда башанг либоси профессионал гейшани эслатарди. Курати хонимнинг ёнида икки қиз тик туришар, учинчиси эса унинг тиззасида эди. Йоко расмини кўлига олди ва унга кўзлари билан еб юборгудек тикилди. Каютага ноқулай жимлик чўкди.

— О-Йо-сан!

Курати биринчи марта Йоконинг исмини атаб чақирди. Унинг дағал, титроқ овози Йоконинг нақ қулоқлари остида жаранглади ва бирдан кучли пайдор кўзлар уни шундай маҳкам қучоқладики, у ҳатто жойидан қимирлаёлмай қолди. Йоко, бу ёввойи ҳайвоннинг ҳужумига дуч келишини сезганди, у ҳатто буни фақатгина қалбан эмас, балки жисмоний интилиш билан кутганди. Аммо у бу ҳол шунчалик тез бўлади, деб ўйламаган эди. Уни қандайдир куйдирувчи бир совуқлик қамраб олди ва у беихтиёр қаршилиқ кўрсата бошлади. Орқасига енгилгина ташланиб Йоко унга бор нафрати билан тикилди. Унинг кўзларидаги муздек совуқ чақин ҳар қандай эркакни чекинишга мажбур қила оларди, лекин ўзига бино қўйган Куратига таъсир қилмади. Уларнинг юзлари деярли бир-бирига тегиб турарди. Йоко унинг қайноқ нафасини, телбаларча нигоҳини ҳис қилиб турарди. Унинг эҳтироси Йокога ўтди. Мириқиб ухлаган, соғлом аёлда бир куч пайдо бўлдики, бу куч аёлни ҳар қандай нарсага иккиланмай қурбон қила оларди. Йоконинг кўзлари ҳали ҳам нафрат-ла боқар, лекин уни мазкур куч ўзининг шиддатли домига тортаётган эди. Унинг тез-тез олаётган нафаси Йоконинг юзига худди қайноқ дўлдек уриларди. Унинг яллиғи томирларида куйдиргудек югурар ва Йоконинг борлиғи ҳар нарсани парчаловчи улкан майл тазйиқида қалтирарди.

* * *

Бирдан Куратининг қучоғи бўшашди-ю, Йоко қалқиб кетиб, кўзларини очди. Курати унга орқа ўгирганча эшикни қулфлашга уринарди. Лекин бунинг уддасидан чиқолмай қўполлик билан сўкинди. Бу худди сўнгги оғоҳлантириш каби янгради.

Курати Йокони қучоғидан бўшатганда, у ўзини худди онаси ташлаб кетган ташландиқ гўдакдек ҳис қилди.

Кучлари уни тарк этганди. Фақатгина вужудини чексиз алам — Йоко ҳали ҳеч қачон туймаган — ва иложсизлик қамраб олди. Бир нафас у ҳамма нарсани, ҳатто Куратини ҳам унутди. Кейин у ўринга ташланиб, бошини ёстиққа буркади ва титраб-қақшаб ўкириб юборди. Курати унинг тепасида сал-пал хижолат тортиб турарди. Йоконинг қалби жар соларди: «У мени ўлдирса яхши бўларди. Майли, ўлдирсин. Агар ўлдирганда ҳам бари бир ундан нафратланавераман. Мен енгдим, чинакамига голиб чиқдим, нега у мени ўлдирмайди, нега мендаги бу аламни парчалаб ташламайди? Йўқ, йўқ, мен мамотдан абадий баҳра олишни истайман. Мен ўлишни истайман».

16

Аралаш-қуралаш ғалати туйғулардан сархуш, ўзини чиндан ҳам ҳаёт ва ўлим орасида осилиб қолгандек ҳис қилган Йоко мастона одимлар билан каютасига йўналди ва у ерда тамом дармони қуриб ўзини диванга отди. Кўз остларида тимқора ҳалқачалар пайдо бўлган, юзи хира қўрғошин тусини олган, мижжа қоқмаётган кўзлари бир нуқтага қадалган, очиқ лаблари орасидан садафдек тишлари кўриниб турарди. Йоко ҳали ҳам жозибали эди — лекин унинг гўзаллигидан ажал иси келарди. У гоҳ кўзларини эринчоқлик билан очар, гоҳ яна мудроқ оғушига шўнғирди. Вақт-вақти билан юраги худди кўққисдан сесканиб кетиб, ҳаддан ташқари куч билан ўзини боғлаб турган хаёлотни улоқтириб юбормоқчи бўлса ҳам, бари бир, у жазавага тушиб қолган эди. Худди шундай, ошқозонида оғир, азобли оғриғи бор бемор ўзига морфийдан укол қилади ва оғриқдан сесканиб-сесканиб, аста-аста ўзини унута бошлайди. Йоко забт билан гирдобга тушаётган ўз қалбини идора қилишга ҳоли қолмаган эди. Боши худди безгак тутгандаги каби оғрирди, атроф худди сариқ дуд билан қоплангандек эди, ундан дам қизил, дам яшил учқунлар сачрарди. Эрталабки воқеаларни эслаганда Йоконинг нафаси бўғиларди, улар эса яна ва яна олис ўтмиш шарпалари билан галма-гал жонланар, бўшлиқда олис аксадодек эшитилиб, изсиз йўқоларди. Йоко бўлиб ўтган воқеаларга дарров кўника қолди, фақат негадир жуда ғамгин эди. Олдинда эса уни хаёлот кутарди. Йиглай-

вериб, шишиб кетган қовоқлари юмилиб борарди. Очиқ оғзидан отилиб чиқаётган оғир нафаси худди фарёдга ўхшарди. Диванга муккасидан тушиб ётганча Йоко, бехтиёр, уйқу оғушига кирди.

У уйқудан тушуниб бўлмайдиган қўрқувдан юраги ёрилгудек бўлиб, уйғониб кетди. Боши оғрирди. Қанча ухлаганини билмасди. Каюта кўзни оладиган нур билан тўлган эди. «Пешин бўлган шекилли»,— ўйлади Йоко. Шу пайтда бутун кемани ларзага келтириб момақалди-роққа ўхшаган ҳайқириқ эшитилди. Йоко юраги орқасига тортганча, нималигини тушунмай қулоқ солди. Йоко у томондан-бу томонга чайқаларди — кема шундай қил-яптими ёки иситма аралаш шундай туюляптими, билолмасди. Бир оз ўтгач, ҳайқириқ тинди ва Йоко бу Його-гамадан бери эшитмаган пароход гудоги эканлигини англади. «Қарантин пунктига келяпмиз, шекилли»,— ўйлади Йоко. У кимоносини тузатиб, тиззалаб турди-да, иллюминаторга ёпишди.

Оғир булутларга тўла осмон, ниҳоят, очилиб кетган, унинг мовий бағрини қуёшнинг ёрқин нурлари товлантирарди. Қарағайлар ўсган қоядор, хушманзара қирғоқ шундоққина ёнбошда турарди. «Эдзима-мару» кемаси бухтага кириб улгурган, машиналар бир маромда овоз чиқариб жимир-жимирга тўлиб-тошган сувда секин-секин сузиб борарди. Бу бурчак шиддаткор океанда узоқ йўл юргандан кейин дам олиш учун атайлаб барпо қилинганга ўхшарди.

Кичкина кўрфазнинг ичкарисиди мўъжазгина оқ уй кўзга чалинарди. Енгил шамолда инглиз байроғи ҳилпирарди. «Қарантин инспектори ўша ерда яшаса керак»,— ўйлади Йоко. Унинг фикрлари ойдинлашди. Шу дақиқада даҳшатли ўтмиши тағин унинг устига ёпирилди ва у қўрқув билан иллюминатордан узоқлашди. Ҳозиргина кўргани манзарасидан кейин жонланган ўтмиш ҳозирги аҳволи билан аралашиб кетди. Йоко бошида гужғон ўйнаётган фикрларни тартибга келтиришга уринди. У чаккасини бор кучи билан сиқди ва кўзларини кўзгуга кўтариб, озодликка чиққан ва унга қараб бирин-кетин келаётган хотираларни дадил кутиб олишга ҳозирланди.

Даҳшатли жарлик ёқасига келиб қолгани ва уни қандайдир сезилмас куч орқасидан таъқиб қилиб келаётгани ҳақидаги ўй-хаёл Йокони тарк этмасди. Қавму қа-

риндошлари уни Америкага жўнашга мажбур қилишганда, у ҳаётининг қолган йўлларини белгилаб олди: «Яхши, мен Кимурага тегаман. Янги ҳаётни бошлайман, узоқ изланишлардан кейин ўзимни америкача жамиятда кашф этишга уриниб кўраман. У ерда, ўз-ўзидан маълумки, аёлларга Япониядагидан бошқача назар билан қарайдиган Америкада, нималар қила олишим мумкинлигини кўрамиз. Мен ўзим истаган мамлакатда ва ўз вақтида, туғилишим зарур пайтда, туғилмаганман. Лекин Америкада мен ўз қобилиятларимни намойиш этишга, ҳатто у ерда қиролича бўлишга ҳам имкон топа оламан. Вақт ўтмасидан ўзимни қўлга олишим керак. Мен атрофимда ўралашган, сўнгра менга хиёнат қилиб, тақдирга ишонган аёлларга тупураман. Ҳа, мен ҳали кексайиб қолганим йўқ, нималарга қодир эканлигимни исботлайман. Бунда Кимуранинг ёрдамига умид боғлашнинг кераги йўқ,— ўйларди Йоко.— Лекин у халақит ҳам бермайди».

Япон—Хитой уруши бошланиши биланоқ Йокога тенгдош бўлган қизларда орзулар ўрнини қандайдир ноаняқ безовталиқ эгаллади. Ҳамма нарсани жуда ҳам кескин бошидан кечираётган Йоко ҳаммавақт дугоналарини энг ақл бовар қилмайдиган қилиқлар билан васвасага солар, айни пайтда, бу безовталиқни қандай қилиб енгиб ўтиш етти ухлаб тушига кирмаганди. Атрофдагилардан норозилиқ Йоконинг жинини кўзгарди. Аста-секин у ўзига қандай қулай бўлса, шундай иш тутишга ўрганиб қолди. «Майли, мен ҳаётни билмаган ҳам бўлиб чиқа қолай,— ўйларди Йоко.— Лекин менда ўткир ақл ва келишган қадди-қомат (кўпчилик бошқача фикрда бўлса ҳам, аёлнинг қудрати айнан шунда) ва ҳиссиётга ҳаддан зиёд берилиш қобилияти бор». Шундай қилиб, Йоко гирдобга шўнғиди. У жуда кўп қоқилди, лекин ҳеч ким унинг туришига кўмаклашмади. Йоко кўп бор жамоатга қарата хитоб қилгиси келарди: «Агар мен ёмон иш қилаётган бўлсам, адашаётган бўлсам ёрдам беринглар! Аёлларни қулликка маҳкум этадиган эркакларда қадимги Одам Атода бор бўлган покдомонликдан асар ҳам йўқ. Аёллар итоатгўй эканларида, эркаклар буни ҳисобга оладилар, агар аёллар салгина ўзбилармонча иш тутсалар, улар ўша заҳоти мустабидга айланадилар. Буни тақдирлайдиган резги қалб аёллар ҳам **товиллади**». Йоко гимназияда тишини тишига қўйди. Ун-

да биринчи муҳаббат — Кибэга нисбатан — уйғонганда, яъни ўн саккиз ёшида бокиралигини йўқотган эди. Тўсиқларга йўлиқиб оловдек ёнадиган ўткинчи эҳтироси бу тўсиқлар йўқолиши билан ҳамма нарсани охиригача куйдириб кул қилди ва Йоко ўз муҳаббатига ва севгилисига танқидчининг совуқ назари билан қаради. Наҳот, унга шу одам билан бир умр яшаш ёзиб қўйилган? Эркаклар унинг қалбини ўйинчоққа айлантирмоқчи бўлишарди, у ҳам эркаклар қалбига қараб улгурган эди. Шундай экан, нега у Кибэ деганлари билан, ўртамиёна студент, назаран жасур ва ҳаракатчан бўлиб кўринадиган кимса билан мажбуран боғланиши керак экан?! Йоко умидсизликдан қалтираб кетди ва Кибэ билан алоқасини узди.

Ҳаёт Йокони эркакка муте бўлишдан асраб қолди. Кажрафторнинг шевасини қаранг? Бошидан шунча шўришлар ўтказганига қарамай Йоко энди якка-ёлғиз қола олмасди. Бир марта эгри йўлга кириб олгач, у эркаклардан завқ-шавқ манбаини излашни қўймади, бу эса ўз навбатида Йокога ҳалокатли таъсир кўрсатарди. Маргимушга ўрганиб қолган, усиз бир лаҳза ҳам туролмайдиган бемор, айни пайтда, унинг қандай кучли заҳар эканини била туриб шундай қилади. Йоко ҳам худди шундай аҳволга тушиб қолганди. Атрофида гирдикапалак бўлиб, ўралашиб юрган эркаклар учун ўргимчакнамо совуққонлик билан ўз тўрларини тўқир эди. Улар ҳам беистисно ҳаммаси бу тўрга илинар эдилар. Ўзи ҳам билмаган ҳолда у раҳмсиз бўлиб қолди. Яшаш ташналиги Йокони кун-бакун беадад тортиш кучига эга бўлган қонхўр ўргимчак мисол маккорона тўрни тўқишга мажбур қиларди. Тўрига яқин келмаган ва уни ҳақоратлаган кимсаларга у йўлда ётган тош ёки ёғочдек қарар, совуқ муносабатда бўларди.

Сирасини айтганда, Йоко қалби нимани буюрса, шундай яшаши мумкин эди. Унинг ҳис-туйғулари билан бир пуллик иши бўлмаган одамлар қанчалар тўпос ва нафратомуз!

Қон-қариндошлари унинг кўзига очкўз, очофат тўда бўлиб кўринарди, холос. У отасини ожиз, бечора одам, деб ҳисобларди. Унга энг яқин одам, фақатгина, онаси эди. Бироқ Йоко унга ҳам кек назари билан қарар, базўр муросаи мадора қиларди. Онаси қизига алоҳида муомала қилиш кераклигини тушунар, лекин буни қа-

нақа қилиб амалга оширишни билмасди. Його сажияси онасининг чизиб қўйган чизигидан чиқмади, ҳайратомуз равишда тез шакллана бошлади, оқибат, онаси Йоконинг йўлида қизичалик латофатда танҳо ва барно бўлмагани учун рашк билан кузатиб юрадиган жодугар каби тўғаноқлик вазифасини ўтаб қолди. Бу, улар ўртасидаги жуда кучли, ҳеч ким тасаввур қилолмайдиган адоватнинг бош сабаби эди. Бу яширин кураш Йоконинг мураккаб феъл-атворига таъсир қилди, аynи вақтда, ўзига оҳанрабодек илаштирадиган ва рад этадиган хусусиятлар бахш этди. Лекин она — она. Його рад этгани билан бари бир уни бошқалардан кўра яхши тушунарди. Шуни ўйлаганда Йокода онасига нисбатан мислсиз илиқ ҳиссиёт пайдо бўларди.

Онасининг ўлимидан сўнг, Його ёлғизлигини чуқурроқ ҳис қилди. Асаблари бўшашиб, озиқ излаб дарахтдан-дарахтга учиб-қўнадиган қушча сингари, у эркакни қўйиб, бу эркакка лаззатталаб бўлиб ўтиб юрарди. Вақт-вақти билан унда яширинча бир туғён уйғонар ва уни руҳий тушкунликнинг тубсиз ботқоғига ташлаб юборар эди. «Мен шиддатли тўлқинлар қояли қирғоққа итқитиб ташлаган дарахт эмасман. Лекин шу дарахтдан ҳам ёлғизроқман. Мен шамолда парпирак бўлиб юрадиган, дарахтдан узилган, рамақижон япроқ эмасман. Лекин мен ана шу япроқдан ҳам ожизроқман. Наҳотки, бундан бошқа, бундан ўзга ҳаёт йўқ? Менинг ҳаётимни изга солиб юборадиган одам қани, қаерда?» Бунақа фикрлар ўз ҳаёти ҳақида жиддий ўйлаганида Йоконинг миясига тез-тез келиб турарди. Лекин фикрлар фикрлигича қоларди. Ғам-ғусса уни дам энагасиникига, дам Утиданинг олдига боришга мажбур қилар, у ердан эса қалби яна ҳам ҳувиллаб қайтарди. Ёлғизлик уни фаҳш ишларга бошлади. Лекин Йоконинг рўпарасида эркаклар ўзларининг заиф томонларини сездириб қўйсалар, у худди қиролича каби ўз асирдан ўша заҳоти юз ўгирарди ва кейин бўлган воқеани аҳмоқона бир туш каби эслаб юрарди. Барча бу сайру саёҳатлари нафратдан бўлак ҳеч қандай шон-шавкат олиб келмаслигига унинг ақли етиб турарди.

Худди шу туғён ва умидсизлик Йокода ўз тўрига тушган Кимурани ўзига эр қилиб танлаш туйғусини уйғотди. Ҳатто, у билан бирга яшаб кетса оламдаги барча оналалар каби яхши оила эгаси бўлиши мумкиндек кў-

ринди. Лекин бу хаёллар қалбини доим ўраб турган туғён пардасидаги ямоқларга ўхшаб кетарди. Йоко ўзини қўлга олиб, Америкада қандай яшаши кераклигини хотиржам ўйлаб кўрмоқчи бўлди, лекин унинг собиқ ҳаётида Кимура бахтга қарши жиддий роль ўйнайдиган киши бўлиб кўринмади, у шунчаки йўлидаги тўсиқдай; ҳеч ким у билан ҳисоблашиб ўтирмайдиган бир одам бўлиб туюлди. «Кимура билан яшайман», — пароходга ўтираётганда қатъий қарор қилганди у. Бироқ бу жиддий гап эмасди. Йоко қўли ва оёғи узилган қўғирчоғини қарерга қўйишни — ўйинчоқлар турадиган қутичага беркитишни ёки ташлаб юборишни — билмай қолган қизалоқдай ўзини батамом йўқотиб қўйган эди.

Ва, ниҳоят, Курати билан кутилмаган учрашув. Ўша, Йокогама причалидаги «Эдзима-мару»нинг палубасида, бу баҳайбат девга ўхшаган одамни биринчи бор кўрган кунидан бошлаб, у бу одамнинг ўзидан устунлигини яққол сезди. Бошқа даврда Курати унча катта бўлмаган пароходда ревизор бўлиб ишламаган бўларди. У ҳам, Йокога ўхшаб, бевақт туғилган. Йоко бутун қалби билан Куратини ёқлар ва шу билан бирга ундан чўчирди. Ҳамиша хотиржам ва бетакаллуф бўлган Йоко Курати бор жойда ўзини энг яхши томондан кўрсатишга уринарди ва ўз эркига қарши ўлароқ ҳаракат қилаётганига ўзи ҳам ҳайрон қоларди. У ҳатто бу сохта туюлса ҳам унга бўйсунушга тайёр эди. Ҳаёти фақатгина шу киши билан батамом қўшилиб кетгандагина ёрқинроқ бўлиши мумкин. Унга унчалик мос бўлмаган, забт этиб бўлмас истак Йокога сира ҳам ғалати туюлмасди. Бунинг устига, Курати ўзини бу ерда, ёнида йўқдек, пайқамаётгандек тутарди. Унинг бу нописандлиги Йоконинг дилини вайрон қиларди. У нима демасин, нима қилмасин, Курати бари бир, бефарқ қолаверар эди. Ўзининг гуноҳлари ҳақидаги ўй-фикрларни ҳам унутиб, Йоко Куратини ғалати тарзда ёмон кўра бошлади. Бу ғазаб борган сари қудратлироқ тусга кирар ва Йокони кўрқинчга соларди, лекин у бу ғазабни жиловлай оладиган ҳолатда эмасди.

Боз устига, бугун эрталаб юз берган воқеани айтмайсизми? Йоко бошини чангаллаганча тубсиз хаёлларга берилди. У бу пайтгача яшаб келган дунё бирдан чаппасига айланди. Кимура, Америка... сингиллари ва Садако... уни доимо ҳушёр туришга мажбур этадиган

ва ҳар қандай зулмга зарба беришга тайёр турадиган ўз қадр-қимматини англаш туйғуси куйиб кули кўкка совурилди. «Агар Куратини забт этолсам кифоя, қолган ҳаммасига розиман. Ҳар қандай залолат менга ширин туюлади. Фақат у меники, фақат меники бўлса бас... Шу чоққача мен билмаган чўрилик, менга асалдан тотлироқ бўлади!»— ўйларди Йоко қўли билан чаккасини қисиб ойнага тикиларкан. Мана шу, якто фикр, Йоконинг бошида бетартиб равишда ғужғон ўйнаётган қолган мулоҳазани енгди. Хотираси кўпдан-кўп лабиринтлардан ўтиб, уни ғалати мудроқ кайфият билан боғлиқ бўлган воқеаларга тақади. У дивандан оҳудек енгил сакраб турди ва жилмайди. Эрталаб рўй берган воқеалар унинг ўтмиши ва келажаги ўртасидаги чуқур марза бўлди, бундай ўзгаришдан унинг боши салгина айланди, холос.

Йоко шундай мулоҳаза қилар экан, эшик очилди ва Курати кириб келди.

— Тезда карантин инспектори келади,— ҳазил аралаш деди у, Йоконинг бирмунча ғайриоддий кўринишига эътибор бермасдан.— Биз қандай келишган бўлсак, ҳаммасини шундай қилинг, илтимос. Сиз бизга буюк бир хизматни ўтайсиз. Яна бунинг устига ҳеч қандай маблағ сарф қилмай. Ҳа, аёлларнинг қўлида қудратли ҳокимият бор. Айтганча, сизга, афтидан, анча-мунча маблағ сарфланаётир... Сиздан сўрайманки...

— Албатта,— жавоб берди Йоко. У буни шундай тақаллуфсиз ва шакаргуфтор айтдики, ўзи ҳам бунга ажабланди.

Курати чиқиб кетди, Йоко бўлса, гўдак каби, ширин лаззат оғушида каталакдай каютада гир айлана бошлади. У кўзгудаги ўз аксига қаради, сочларининг қандай тўзғиб кетганини кўриб, маккорона жилмайишдан ўзини туютолмасди.

17

Куратининг ўйлагани амалга ошди. Карантин инспектори пароходни текширишни ёрдамчиси кекса врачга топшириб, ўзи капитан рубкасида карта ўйнаб, капитан, Курати ва Йоко иштирокида гап сотиш билан машғул бўлди. Ҳаммавақт инглизчасига қаттиққўллик ва

инжиқлик билан олиб бориладиган, доимо анча-мунча кўнгилсизлик туғдирадиган текширув бу гал нари-бери, қўл учида тез бўлди. Карантин инспектори ўзини худди боғланиб турган жойидан озод этилгандек хушчақчақ ва ҳаракатчан тутаётган эди, у пароходда икки соат бўлди ва уни кўтаринки руҳ билан тарк этди.

Сезиб-сезилмай келиб тўхтаган «Эдзима-мару» шамол эсаётган томонга бурилиб, борт ёнидан инспектор катерининг жўнаб кетишини кутиб турарди. Олифталарча тўқ ҳаворанг сюртук кийган инспектор, катернинг қўйруғида турар, бортдан сал эгилиб уни нигоҳи билан кузатиб, Йоко билан турган капитанга ҳазил билан гап отишда давом этарди. Инспекторни катергача кузатиб қўйган Курати матросларга эҳтиётсизлик билан қандайдир майда-чуйдаларни тиқиштирди, сўнгра юқорига қаради ва ишора қилди. Чигир ғичирлади, трап тезлик билан юқори кўтарилди, Курати эса ҳар вақтда бўладигандек ундан палубага қараб чопиб кела бошлади. Инспектор Куратига шошиб-пишиб хайрлашишга ўхшаш нигоҳ ташлаб, атайлаб ярқироқ кимоно кийиб олган Йокодан кўз узмасди. У эса кўз қарашлари билан жавоб қайтарди. У ҳали ҳам бирон нарса дейишга чоғланарди, шу пайт, ҳалқа-ҳалқа оқ тутун чиқариб, қулоқларни батанг қилгудек бўлиб гудок чинқирди, винтлар остида сув шалоплади. Хайрлашув они етиб келганидан афсусланаётгани шундоққина кўриниб турган инспектор шляпасини силкитди ва бир нима деб қичқирди. Унинг сўзлари шовқинга қўшилиб кетди. Йоко жимгина кулямсираб ва бошини силкитарди. Кейин у инспекторга сочларини безаб юрадиган кичкина сунъий гулни иргитди. Гул инспекторнинг елкасига тегди ва сирғаниб оёқлари остига тушди. Инспектор бир қўли билан рулни ушлаб, иккинчи қўли билан гулни олди. Ундан бахтиёр одам йўқ эди. Борт олдида тўдалашиб турган ва бу сахнани кузатаётган учинчи класс пассажирлари чапак чалиб юборишди. Йоко ён-атрофига қаради. Европалик хонимлар (уларнинг орасида Тагава хоним ҳам бор эди), ҳаммалари бир кишидек унинг ярқироқ кўйлаги ва енгилтак қилиқларидан ор қилиб Йокога тикилиб туришарди.

«Эдзима-мару» кўтарган серкўпик тўлқинлар катерни чайқатиб юборди, инспектор мувозанатини сақлашга уриниб, беихтиёр пассажирларга таъзим қада этарди.

Оломон уни кучли қаққаға ва ора-чора ҳазил-мазах билан кузатишарди. Япон тилини тушунадиган, сочларига оқ оралаган капитан, одатича қизариб-бўзариб, Йокога гуноҳкорона назар ташлади. Йоконинг аччиқ-тизиқ гап-сўзларга ҳам, аёлларнинг норози боқишларига ҳам заррача эътибор бермай, катер томонга табассум йўллаётганини кўриб, хижолатдан қип-қизарганча, кўздан ғойиб бўлди.

Йокога эса ушбу манзара манзур бўлаётганди. Ҳаёт шавқи аъзойи баданини жимирлатиб юборди, лаблари ўз-ўзидан табассумга жуфтланарди. «Қаранглар, бугун мен онадан қайта туғилдим»,— деб жар солгиси келди. Инспекторни олиб кетган катер ҳамда қирғоқдаги оқ уй узоқда қолиб кетди, улар худди ўйинчоққа ўхшаб кўринарди. Йоко тутқични қўйиб юбориб, капитан каю-тасида бўлиб ўтган суҳбатни эслаб, жилмайганча кўзлари билан Куратини излай бошлади. У трюмга кирaverишда жиддий қиёфада эр-хотин Тагавалар билан суҳбатлашарди. Йоко одатий ҳолатида бўлганида, улар нима ҳақда суҳбатлашаётганларини дарҳол тушуниб етган бўларди, лекин бугун унинг қалби шодликдан жўшурар ва у учраган одамга қандайдир ширин сўз айтгиси ва жавобан ҳам шундай мулойим сўз эшитгиси келарди. У Куратининг олдига бормоқчи бўлди, лекин бирдан унинг қатъий нигоҳини пайқаб қолди-да, у ерга бориш ножонзилигини тушунди — Тагава хоним унга ошқора душманлик билан қараб турарди.

«Яна бурнингни суқяпсанми?»— дея Йоко ўзича тўнғиллади-да, ўша ондаёқ: «Билганингни қилмайсанми», деган қарорга келди. Бир он ҳам иккиланмай, Куратининг имо-ишорасига ҳам эътибор бермай, у дадил одимлаганча уларга яқинлашди ва бетакаллуф тарзда таъзим қилди-да, майин табассум билан ўримга кирмаган соч толаларини тўғрилади. Профессор Тагаванинг юзи табассум қилишга тараддудланди-ю, лекин Тагава хоним ғазабдан титраган товушда таъна қилди:

— Сиз ўзингизга ортиқча эрк бериб юборяпсиз.

Доктор Тагава ноқулайликни бартараф этиш учун бир нима дейишга уриниб кўрди. Бу Тагава хонимни баттар тутақтирди. Лекин у ортиқ бир сўз ҳам демади. Аёллик фаҳм-фаросати Йокога маълум қилдики, Тагава хоним Йоко ва Курати орасида қандайдир воқеа содир бўлганини билади, ammo бу воқеа нимадан ибо-

рат эканлиги унга қоронғи. Тагава хонимнинг бунчалар кескин, адоватли оҳангда гаплашиши фақат карантин инспектори билан карта ўйнагани учунгина эмас эди, албатта. Тагава хоним айнан ўша бошқа нарсани назарда тутаётганди. Йоконинг қулфи дили очилиб кетди. У бошини сал ёнбошга эгиб, Тагава хонимга ўта маъсум нигоҳ ташлади.

— Мендан Йоко хонимга ҳеч бўлмаганда саёҳат даврида кўз-қулоқ бўлиб туришимни илтимос қилишганди...— Тагава хоним осойишта илтифот билан гап бошлади, лекин ўзини тутолмади-да, охириги жумлани ғазабдан ютақиб гапирди. Тагава хонимнинг қаҳрли учқун сочаётган кўзлари Йоконинг осойишта-истеҳзоли нигоҳи билан тўқнашди, лекин шу заҳотиёқ ундан қайрилиб Куратига қадалди.

— Сиз батамом ҳақсиз,— деди Курати ўзига хос бўлмаган назокат билан гапиришга ҳаракат қилиб. У ҳозир сўналар безорижон қилган айиқни эслатарди. Кейин кутилмаганда жуда жиддий оҳангда давом этди:— Ревизор сифатида барча пассажирларнинг бехатарлиги учун жавобгарман ва хотиржамлигига зиён етказадиган ҳар хил нарсаларни бартараф қилишга интиламан.

У жилмайганди, юзидан ниқобини олгандек бўлди-қолди.

— Бу ҳаммаси ҳеч нарса, диққатни жалб этишга арзимайди. Мен Сацуки хонимдан шунчаки карантин инспекторининг кўнглини хушлашни илтимос қилгандим, холос. Йоко хоним туфайли биз карантиндан деярли икки соат ютдик. Одатда, бу ерда тўрт соат вақтни бекор ўтказишга тўғри келарди.

Тагава хонимнинг фиғони фалакка чиққудек бўлиб, унга эътироз тўфонини ёғдиришга шайланувдиямки, лекин Курати унинг гапини оғзидан олиб, бирмунча бетакаллуфроқ оҳангда деди:

— Менга қаранг, мазкур суҳбатимизни каютада давом эттирсак қалай бўларкин? Сиз қандай фикрдасиз, профессор! Каютам сал чоғроқ, лекин палубага қараганда ҳар ҳолда тинчроқ. Чой ҳам ичардик. Сацуки-сан, балки бизга баулфат бўларсиз?

У Йокога ўгирилди-да, Тагавага сездирмай афтини кулгили тарзда буруштирди.

Йокогамадаёқ Куратининг ортидан каютага кетаётганда илк дафъа ҳис қилган сигара ва вискининг хиёл

чучмал ҳиди Йоконинг ҳисларини жунбишга келтириб, юрагига чўғ ташлаганди.

Эр-хотин Тагаваларга заррача эътибор бермай ва Куратида қандай таассурот қолдиришини ўйлаб ҳам ўтирмай, ҳатто ўзига ҳам жирканч туюлиши мумкин бўлган табассум-ла беихтиёр жилмайди. Курати яна жиддий тус олди.

— Хўш, юрмайсизларми?— у яна эр-хотин Тагаваларга мурожаат қилди.

Лекин доктор Тагава хотинининг қилиғидан ғоятда афсусланган боодоб жентльмендек харислик билан узра сўради ва эр-хотинлар нари кетишди.

— Бир минутга киринг!— деди Курати Йоконинг юзига қарамасдан, Тагавалар кўздан йўқолгач. Йоконинг деб унга эргашди. Унинг ортидан қоронғи трапдан изма-из тушиб келаётган Йоконинг кўкраги Куратининг елкасига тегай-тегай дерди. Улар кубрик билан машиналар бўлими ўртасидаги қоронғи коридордан ўтишди ва Курати ўз каютасининг эшигини очди. Бирдан атроф ёришиб кетди ва Йоконинг шундагина ҳиссиз, иблисона қалб эгаси бўлмиш бу одамга худди биринчи бор кўриб тургандек нафрат ва қўрқув аралаш қаради.

Курати каютага киргач, чамаси, Тагава хонимни эслади шекилли, ўкинч-ла хўрсинди ва журнални стол устига улоқтирди, сўнг бошини эшикдан чиқариб қаттиқ овозда:

— Малай!— деб бақирди.

У эшикни зичлаб ёпди ва шундан кейингина Йоконинг тик боқди.

— Хўш?!— кулгидан сидкинганча деди у, ниманидир сўраяптими ёки ўзиникини тасдиқлаяптими, ҳайтовур: «Хўш, қалай, зўрми?»— демоқчи бўлди шекилли. У қўлларини белига тираб оёқларини керганча, Йоконинг болаларча ер тагидан қовоқ уйиб қараб турарди. Каютага дастёр мўралади.

— Шампанское келтир! Капитаннинг каютасида буғун буфетдан олганларимдан уч-тўрт шишаси қолганди. Тезроқ қимирла, оёғингни қўлингга олиб югур... Нега тиржаяпсан?

Чиндан ҳам, дастёр Курати Йоконинг билан гаплашаётганида юзингда кўзинг борми демай, тиржаяётганди. Куратининг оғир-вазминлиги Йоконинг ҳафсаласини пир қилди. Эрталабки хотираларнинг ҳали тахи бузилмаган.

ди. Шунинг учун Йоко каютани ҳаяжон-ла кўздан кечи-
рирар экан, уни эҳтирос ўз домига тортаётганини ҳис
қилди. Бу жуда машаққатли эди, кўкси сабрсиз безов-
талиқдан сиқилиб, бу ерда қолишга ҳам, кетишга ҳам
имкон бермасди. Ҳамма нарса унда адоват уйғотарди.
Тагава хоним ҳам, учинчи класс салонидаги йигирма
ёшлардаги иккита қиз ҳам, ҳадеб Куратининг атрофида
ўралашаверадиган баайни қиз болага ўхшаган Ока ҳам
ва ниҳоят, расмдан унга қараб турган Куратининг хоти-
ни ҳам. Ҳатто дастёр бола ҳам унинг устидан куляпти,
манави ҳиссиёт соҳибни бўлмиш одам қиёфасидаги ҳай-
вон эса у билан бекинмачоқ ўйнаяпти. Шундай эмасми,
ахир? Унинг ўзини бир лаҳзада бўйсундирган, тана ва
руҳни парчаловчи даҳшатли кучи бошқа аёлларга ҳам
айнан шундай таъсир этар балки? Балки у Йокони одам
ўрнида кўрмас? Унда бундай хотиржамлик қаёқдан
келган, нега у Йоко тилла ёғдирса ҳам алмашмайдиган
бугунги тонгдан кейин ҳам қилт этмайди?

Йоко бўй етгандан бери, доимо ниманидир —
нималигини ўзи ҳам билмасди — изларди. Ҳат-
то ўша «нимадир» шундоққина ёнида турганида ҳам,
уни ўз иродасига бўйсундиrolмасди, аксинча, худди
қўғирчоқ каби итоаткорлик билан унга бўйсунарди. Бу-
гун тонгда ҳамма нарса бошқача эди, у ниҳоят умр бў-
йи қидирган нарсасини топгандек бўлди.

Бари бир, унга буларнинг ҳаммаси яна хомхаёл бў-
либ туюлди. «Мени, умуман, назар-писанд қилмаган
одамда эҳтирос уйғотдим. Нима қилиб қўйдим ўзи. Ту-
затиб бўлмас хатога йўл қўйдим-ку, ахир. Энди ҳало-
катдан қандай қилиб сақланиш мумкин?» Эрталабки из-
тиробли хотиралар оғушида каютада бир лаҳза ҳам ёл-
ғиз қололмасди. Лекин, шундоқ чиқиб кетгандан кўра,
ўлиб қўя қолган ўнғайроқ. Қандай қилиб бўлмасин,
унинг қалбини забт этиш керак... Бир-бирига зид туй-
ғулар Йокога азоб берар, чехраси ўз-ўзига нафрат ҳис-
сини ифодалар, у тунд ва жимгина турарди. Қалбини
худди шайтончаникидек ирғишлатадиган ёрқин қувонч
қани? Курати унинг ўз ёғида қовурилаётганини фаҳм-
лармикин? У суянчиқсиз думалоқ идора стулига ялпа-
йиб ўтириб олиб, кулимсираганча, болаларча оққўнғил-
лик билан Йокога қарарди. «Бу одам маъсум гўдак қиё-
фасида ёвузлик қилиши ҳеч гап эмас», — деб ўйлади
Йоко. Йокога сира ҳам мана шундай хотиржамлик на-

сиб қилмади. Курати ўзининг ундан устунлигини яна нимада намойиш этаркан? Бу ташвишли фикр борган сари унинг осойишталигига даф қиларди.

— Профессор Тагавани қип-қизил аҳмоқ дейиш мумкин, унинг хотини ҳам аҳмоқ, лекин ақллилик қилганига ўлайми! Хо-хо-хо!

Курати тиззасига шапатилаб хахолаб кулиб юборди ва столдан сигара олди. Лекин Йоконинг куладиган ҳоли йўқ эди, унинг жаҳли чиқар, ҳатто йиғлагиси келарди. Унинг лаблари титрар, кўзлари намлангандек ялтирарди. У Куратига нафратли нигоҳини қадаб турарди, лекин у бепарво полга тикилганча, диққинафас чекмоқда эди. Йоко қалбини исканжада сиқиб турган бутун қаҳр ва хўрлигини Куратига тўкиб солишга ҳам тайёр эди-ю, лекин юраги дукиллаб кетди, томоғига алланима тиқилди. У лабларини қимтиганча, жим ўтирарди.

«У менинг кайфиятимни фаҳмляпти-ю, лекин парвосига келтирмаяпти». Йоко ўзини таҳқирланган ва ёлғиз сездди.

Дастёр шампанское ва қадаҳ кўтариб кирди. У камоли эҳтиром билан келтирганларини столга қўйди ва ёқимсиз иршайиб ер тагидан Йокога қаради. Лекин Йоко унга шунақанги жиддий тикилдими, ўша заҳоти дастёрнинг юзидаги кулгиси ўчиб, елкаларини қисиб, гуноҳ-корона қиёфада хизматкорларга хос шошқалоқлик билан чиқиб кетди.

Курати сигара тутунидан афтини тириштириб, шампанское қўйди ва патнисни Йоко томонга суриб қўйди. Йоко, ҳамон тик турганча, жимгина қадаҳга қўл узатди. Ҳа, бугун у ҳаммасини тескари қиляпти, юраги ҳалокат яқинлашаётганини сезгандек сиқилди, боши худди муз билан ўраб қўйилгандек муздек бўлиб кетди. Йоко томоғига тиқилган аламини мардонавор ичига ютди, лекин қайноқ кўз ёшлари кўзида айлана бошлаганди. Тилларанг вино тўла нафис қадаҳ Йоконинг қўлида титраганидан ичимлик юзида майда живир пайдо бўлди. Ҳаяжонини сездирмаслик учун Йоко бўш қўли билан сочларини тўғрилади, кейин оҳиста Курати билан чўқиштирди. Шундан сўнг бирдан кишандан қутулгандек тамоман бўшашиб кетди.

Курати одатий ҳаракат билан қадаҳни оғзига яқин келтириб, бошини хиёл орқага ташлаб, бир томчисини

ҳам қолдирмай ичди. Йоко Курати ҳар ҳўплаганда ке-
кирдак олмаси қандай ҳаракатланаётганига қараб тур-
ди, Йоко қадаҳни лабига ҳам теккизмай, патнисга қўйди.

— Ажабо!— дея хитоб қилди у,— совуққонлигин-
гизга ҳавас қилса арзиркан!

У бу сўзлар комил ишонч билан жаранглайди деб
ишонган эди, бироқ овози хиёнаткорона титраб кетди
ва у тишларини гириҳ қилиб, тўкилай деб турган кўз
ёшларини ирода кучи билан тутиб қолди.

Курати ажабланганга ўхшарди. У кўзларини катта
очиб, Йокога қаради ва нимадир демоқчи бўлди, лекин
Йоко қалтироқ товушда жўшқинлик билан гапида да-
вом этди:

— Оҳ, мен биламан, хабарим бор. Сиз ҳақиқатан
ҳам даҳшатли одамсиз! Сиз мени ҳеч нарса билмайди,
деб ўйлайсизми? Ҳа, мен ростданам ҳеч нима билмай-
ман, ҳеч нима...

У нима гапираётганини англамасди, фақат рашк ўти
алангаланиб бораётганини ҳис қиларди, холос. Бирдан
Курати уни ташлаб кетса-я — бу даҳшатли тахмин Йо-
конинг жони жаҳонини куйдирарди. У ҳеч қачон бундай
ҳолга тушмаган эди. Назарида худди ҳаёт билан видо-
лашаётганга ўхшаб туюлди. Бу одамни ташлаб кетиши-
га йўл қўйгунча уни ўлдириб қўя қоламан, деб ўйлади
Йоко.

Аъзойи баданида заифлик ҳис қилиб, Куратининг
оғушига йиқилиб тушмаслик учун ўзини зўр-базўр ту-
тиб турган Йоко, батартиб қилиб тузатилган койкага
чўкди, узун қошлари қаншарида туташиб, қирра бурни
янада ўткирлашиб кетгандек туюлди, бундан чехраси
янада уқубатли тус олди. Йоко ўзида тобора авж ола-
ётган бирон нарсани йиртиш ёки парчалаш истагини
бор кучи билан босганча, бармоқларини қисирлатди ва
жон-жаҳди билан «қулт» этиб ютинди.

Курати унга, ғаройиб нарса топиб олган боладек
ҳайрат аралаш қизиқиш билан қараб турарди. Курати
уни бошдан-оёқ — оппоқ тоби¹сидан тортиб — Йоко бир
оёғидаги туфлисини ечиб ташлаганди — то тўзиб ётган
причёскасигача қараб чиқиб:

— Сизга нима бўлди-а?— деб сўради.

Йоко кескин жавоб бермоқчи бўлди-ю, лекин журъ-

¹ Т о б и — қаттиқ материалдан тикилган японча пайпоқ.

ат этмади. Курати жиддийлашди. У лабининг чеккасига омонатгина қистирган сигарасини патнисга қўйиб, ўрнидан турди ва яна:

— Сизга нима бўлди? — деб сўради.

— Ҳеч нарса бўлгани йўқ, — Йоко ўзини босиб олиб, совуқ оҳангда жавоб қилди.

Курати унга нима бўлаётганига ақли етмас, Йоко эса ўз заифлигига иқроор бўлишни истамасди.

«Дарҳол кетиш керак». Йоко, башанг кимоносининг этакларига чувалашганча эшикка отилди. Лекин Курати унинг елкасидан тутиб қолди. У қолишга мажбур бўлди. Унинг қалбида на ғурур, на хижолат, на ҳатто заифлик бор эди. Бошга тушганни кўз кўрар! Йоко фақат бир нарсани ўйларди: ё уни ўлдиради, ёки ўзи ўлади. У боятдан бери тутиб турган кўз ёшларига эрк берди. Куратининг каттакон қўлини елкасида ҳис этганча ғазаб ва аламдан безгак тутгандек қалтирарди. Шу аснода яна унинг кўзи Курати оиласининг расмига тушиб қолди. Йоконинг бошига қон тепди, у ўзини йўқотиб, расмни қўшқўллаб чангаллади-да, гўё суратмас, баайни Куратининг ўзини йиртгандек уни жон-жаҳди билан йирта бошлади. Парчаланган қоғозни унинг кўкрагига зарб билан итқитди ва бутунлай ақдан озгандек унга ташланди. Курати беихтиёр қўлини чўзиб ўзини четга олди, лекин нафрат кўр қилган Йоко, тишларини ғижирлатиб, юзини унинг кўкрагига босиб елкасидан чангаллади, кейин ҳиқиллай бошлади ва охири хўнграб юборди. Бир қанча вақт каютадаги жимликни унинг жон-жаҳди билан йиғлаётгани бузиб турди.

Бирдан Йоко ўзининг орқасида Куратининг қўлини пайқаб, ток ургандек сесканиб кетди. Куратининг кўксига йиғлаб туриб ундан эркалаш тилаб олганини тушуниб турар ва ундан баттар уяларди. Кўққисдан у кўрқиб кетди ва ўзини четга олди, Курати унга яқинлашмоқчи бўлди. Йоко, мушукнинг зийрак нигоҳи таъқиб қилаётган саъва каби, каютада ўзини у ёқдан-бу ёққа ура бошлади. Лекин Курати уни зумда қўлидан тутиб олди ва кўполлик билан бағрига тортди. Йоко бөр кучи билан қаршилиқ кўрсатарди, лекин Куратида худди эрталабгидек, Йоко суратларни томоша қилаётгандаги каби ваҳший ҳирс уйғонди ва жиловлаб бўлмас истак алангасида титраганча Йоконинг суякларини синдириб юборгудек куч билан қаттиқ қучоқлади.

— Нима, сен мени яна аҳмоқ қилмоқчимисан?!— деди Курати гижиниб, лекин Йокога унинг овози момақалдироқдек жаранглади.

Мана булар интиқлик билан кутилган самимий эҳтиросга лиммо-лим сўзлардир. Йоко унинг қучоғидан қутулишга уринаркан, юрагидан зилдек юк кўчиб «мен»-лиги қайта тикланаётганини ҳис қила бошлади. Мана энди муғамбирликни ишга солса бўлади. У ҳиқиллашда давом этарди, лекин кўз ёшларида аввалги самимият йўқ эди.

— Истамайман! Қўйворинг!

Бу ғайритабиий ва сохта жаранглади.

Бинобарин, унинг ҳар бир сўзи Куратини баттар сархуш қиларди.

— Беҳудага қўйворадиган аҳмоқ йўқ!

Куратининг бўғиқ овози титрарди. Йоко йўқотган «ўзлигини» қайтара олганини тушунди, ўзини яна ҳам ожиз, яна ҳам хокисор кўрсатишга ҳаракат қилди. У Куратининг кучли қучоғида, худди қушчадек питирларди.

— Вой-вой, азбаройи худо, қўйворсангиз-чи! Утннаман!

— Йўқ энди, тузоққа тушдинг!

Йоко унинг ўпичларидан ўзини олиб қочаркан, баттароқ йиғлай бошлади. Курати ўлар даражада яранган йиртқичдек хирилларди. Йокога унинг томирларига қон ваҳшат-ла қуйилаётгани эшитилаётгандек туюлди. Йоко қулай пайтни пойлаганча уни ҳушёрлик билан кузата бошлади. Куратининг эҳтироси сўнгги нуқтасига етиб, узилай деганда, Йоко бирдан йиғлашдан тўхтади ва унга кўзларини тикди. Уларда Курати кутмаган куч ва қатъийлик мавжуд эди.

— Илтимос, қўйиб юборинг мени,— қатъий талаб қилди Йоко ва Куратининг сал бўшашган қучоғидан чаққон сирғалиб чиқиб, югуриб эшик ёнига бориб олди. Эшик тутқичидан ушлаганча орқасига ўгирилди ва кўзларини маъсумона ерга қадаб, хитоб қилди:— Сиз эр-талаб эшикни қулфлаб олдингиз... Бу зўравонлик. Мен...

У жаҳл устида яна бир нималар демоқчи бўлди-ю, лекин ҳеч нима айтмади ва чаққонлик билан эшикни тарақлатиб беркитди.

Курати, эсанкираб, бирмунча вақт туриб қолди-да, кейин қандайдир инглизча ҳақоратомуз сўзлар билан

қаттиқ сўкиниб, унинг орқасидан чопди. Қўз очиб юмгунча у Йоконинг каютасига етиб келиб, тақиллатди. Лекин Йоко жавоб бермади. Эшик ичкаридан қулфлоглик эди. У яна бир неча марта тақиллатди. Кейин Йоко унинг овози борича нималарнидир гапирганча врачнинг кабинети томон ўтиб кетганини эшитди.

Йоко ҳозир Қорокуни юборса керак, деб кутди, бироқ у ўйлаганча бўлмади, боз устига, Қорокунинг каютасидан дам-бадам қаттиқ кулги эшитилар, чамаси, Курати у ердан ҳали-бери чиқиш нияти йўққа ўхшарди. Куратининг врачнинг каютасида ўтириши, унда асабий бир тасаввур уйғотган эди. Мияси ҳозир бўм-бўш бўлиб қолганди. Қайфиятининг бундай кескин ўзгарганига унинг ўзи ҳам ҳайрон қолди. «Садако! Садако!» Худди қизи шу ерда, ёнгинасида тургандек шивирлаб чақирди Йоко. Бироқ ҳатто овоз чиқариб чақирилган энг азиз ном ҳам онгида аксланмас, унутилган хаёлотларни уйғотолмасди. Кишини бунчалик тез ўзгаришга нима мажбур қиларкин? Қизалоғига ачиниш ҳиссиданми ёки ўз қадри учунми, Йоко йиғлаб юборди. Кейин бирдан қатъият билан стол ёнига ўтирди. Бошқа буюмлар орасида ётган, ўзи алоҳида эъзозлайдиган, ўша пайтларда Японияда ғаройибот ҳисобланган доимий перосини олди ва унинг нафис учидан қоғоз узра тизилаётган сўзлар оқимини кузата бошлади.

«Сиз мендек муштипар аёлнинг ожизлигидан шафқатсизлик билан фойдаландингиз. Мен ғазабландим. Балки тақдиримнинг ўзи мени хориқулудда мазкур кема билан боғлагандир. Нима қилганда ҳам, ўтмишиму келажагимни йўқлик қаърига улоқтириб ташладим ва бамисоли денгиз ўти каби фақат ҳозирги ҳолатимдан номусдан азобланиб, тўлқинлар узра қалқиб турибман. Бироқ, бунинг сиз учун тариқчаям аҳамияти йўқ, бундан қалбим бениҳоя озор чекапти... Улим!..»

У қоғозни ғоят тезкорлик билан мазмунини ўзи ҳам ғира-шира англайдиган сўзлар билан тўлдирди, лекин «ўлим» сўзига келгач, тўхтаб қолди ва ижирғаниб йўғон чизиқ билан ҳамма ёзганларини ўчириб ташлади. «Курати билан самимий муносабатда бўлиш, демак, унга — мен билан хоҳлаганингча ўйнашавер, дейишдир». Йоко жаҳолатда қоғознинг бўш қолган қисмига палапартиш қилиб ажи-бужиларни чизиб ташлади.

Врачнинг каютасидан яна Куратининг қаҳ-қаҳ ур-

гани эшитилди. Йоко бошини кўтарди ва ҳаяжон-ла қулоқ солди, кейин эшикка оҳиста яқинлашди. Лекин у ердагилар яна жимиб қолишди. Йоко беихтиёр бутун жисми қулоққа айланганини пайқаб қолди ва яна стол ёнига қайтди. Чаккаси лўқилларди. Бошини тирсагига таяганча ҳардамхаёллик билан қоғозга иероглифлар ёзди, ниманидир чизди ва айни пайтда миясида тартибсиз равишда, бир-бирига зид фикрлар ғужгон ўйнарди.

«Агар орзу-истакларим рўёбга чиқса, у пайтда — менга на Қимураинг, на Садаконинг кераги бўлмасди. Куратининг қалбини забт этолсам, ҳаммаси мен ўйлаганча бўларди. Ҳа, ҳа! Борди-ю, орзу-истакларим амалга ошмаса, агар ижро этилмаса... Унда менга ҳеч ниманинг қизиғи йўқ. Унда мен гўзаломуз ўлим топаман... Нега... Нега мен... Бинобарин...» Йокони хуш кайфият чулғаб олди. У ҳиссиётга берилишга, ҳавойи орзулар домига туша олишига сира ҳам шубҳа қилмасди, бундан ийиб кетиб, ўзини ўзи қучоқлашга ва суйиб-эркалашга тайёр эди. Бундай лаззатли ҳис-туйғуни у Кибэ билан ажрашгандан бери бирон марта ҳам туймаганди. У мазкур ҳиссиёт амрига бўйсунгач, бутун борлиғи билан муҳаббат оғушига ўзларини отган ва аҳду паймонга биноан қўшалок ўлим¹ни афзал кўрган ошиқ-маъшуқларга хос кўнгил хотиржамликни ҳис қилди. Йоко бошини столга ташлаб, узоқ вақт қимир этмай ўтирди.

У ўзига келганда каютада ёрқин нур ўйнарди.

Бирдан лазаретнинг эшиғи шовқин билан очилди. Йоконинг бутун жисми қулоққа айланди. Кимдир бор оғирлигини ташлаб, унинг каютаси эшигини итарди, кейин у Куратининг хирилдоқ овозини эшитди:

— Сацуки-сан!

Йоконинг юраги тўхтаб қолгандай бўлди. У ғайри-ихтиёрий тарзда ўрнидан сапчиб турди ва бир бурчакка биқиниб, қулоқ солди.

— Сацуки-сан, ўтиниб сўрайман! Бир минутга очинг!

Йоко ёзган қоғозини шоша-пиша саватга ташлади. Доимий перони яширди ва жонсарак ҳолатда атрофига алаңлади-да, иллюминатор пардасини тортиб қўйди, сўнг нима қилишини билмай, яна жойида туриб қолди.

¹ Қўшалок ўлим — Японияда мавжуд таомилга кўра, баъзида бебахт севишганлар биргаликда ўзларини-ўзлари ўлдирдилар.

Курати тақиллатишини қўймасди — энди у муштини ҳам ишга солганди. Йоко кимоносига яхшилаб ўрандида, елкаси оша кўзгуга қаради, кўз ёшларини артиб, қошларини силади.

— Сацуки хоним!!

Йоко яна бир неча лаҳза иккиланиб турди ва ниҳоят, бир қарорга келиб, шошқич равишда эпизодик билан калитни буради.

Курати каяотага кириб, эшикни беркитди. У одатдан ташқари ғирт маст эди: у ўлгундек ичса ҳам, юзида ўзгариш бўлмасди. Баҳайбат гавдасини бөр бўйича ростлаб эшикка сўянганча, нарироқда ҳиссиз қотиб турган Йокога тешиб юборгудек тикилиб қолди.

— Йоко-сан ёхуд, мумкин бўлса, Сацуки-сан... Сацуки-сан! Мен нима қилаётганимни яхши биламан. Мен сизни Йокогамадаёқ севиб қолгандим. Сиз буни билмаслигингиз мумкин эмас. Зўравонлик? Ҳа! Зўравонлик деганингиз нима ўзи? Бу — сафсата! Агар хоҳласам, сизни ўлдиришим мумкин.

Унинг охири сўзлари Йокони шавқ-завққа солди.

— Сиз қандайдир Кимуранинг олдига кетаётганингизни биламан. Йокогама бўлимининг директори айтган эди. Мен, албатта, унинг қандай одамлигини билмайман, бироқ мен сизни ундан кўра кучлироқ севаман. Тушундингизми? Такабурликни жин урсин! Кўряпсизми — мен ҳаммасини очиқ-ойдин айтяпман! Тушунарлими?

Йоконинг кўзлари чақнар, у Куратининг сўзларидан сафоланарди. Унинг тақдирини ҳал қилган мазкур кун шу тахлит ўтди.

18

«Эдзима-мару» Викторияга кечга яқин кириб келди. Иллюминатордан узундан-узоқ ястаниб ётган соҳил кўринарди, қирғоқ бўйлаб чўзилиб кетган омборхоналар ва „Car to the Town. Fare 15 с.,“¹ деб ёзилган улкан оқ пештахта кўзга ташланарди. Пароход атрофидаги шовқин-сурон борган сари кучаярди. Бу ерда юкларни ва Америкага кириш ман этилган хитойлик-кулилар тушириларди. Иш билан банд бўлган Курати бу оқшом Йоконинг олдига кира олмади. Шовқин-сурон

¹ «Вагонлар шаҳарга боради. Йўлира ҳақи 15 центъ. [Иига.]»

кучайган сари, Йоко ўзини осойишта сезарди. У қачондир ўзининг доимий ҳамроҳи бўлиб қолган бу абадий ташвишдан осонгина қутуламан, деб ўйламаган ҳам. Унинг осойишталиги бежиз эмасди. Йокога сокин хотиржамлик инган бўлиб, у ҳозир ўзидаги ҳар қандай орзуларни енга олиши ва агар ўлиб турган бўлса ҳам бахтиёрликдан ирғишламаслиги мумкин эди. Қалби ҳамда жисмини хушбахт толғинлик қамраб олганди. Йоко бундан худди ширин туш кўргандай, худди бутун орзулари ушалгандек ва ниҳоят, йигирма беш йиллик қонли урушдан кейин сипорини юзидан олгандек лаззатланарди. Йоко диванда чироқ шуълаларига паришонлик билан тикилиб ётарди. Курати унинг ёнида йўқлигига салпал ачинарди, холос. Бироқ ҳозир ўзининг унинг устидан ҳокимлигига ишонар, бундан унинг лабларида хотиржам табассум ўйнарди.

Эртаси куни Йоко йўловчиларнинг унга бўлган муносабати кескин ўзгарганини пайқайди. Тагава хоним жон-жаҳди билан тиришганга ўхшайди. Яна ким бўлиши мумкин? Эри машҳури жаҳон одам, хонимнинг ўзи ҳам анча ёшга бориб қолган бўлса-да, жамиятда анчайин мавқега эга аёл. Йоко эса ёш, гўзал, эс-ҳуши жойида, ҳар қандай эркак унга эш бўлишни ўзи учун шараф, деб ҳисоблаши аниқ. Лекин Тагава хоним эмас, Йоко ҳимоясиз. Шу боис эркаклар қай бирини афзал кўришни билолмай иккиланишарди, чоғи. Жамиятда нуфузли лавозимни эгаллаган кишилар, кўпинча, валинеъмат бўлишга интиладилар. Тагава хоним ҳам бу қуролни ўз фойдаси учун ишлатишга устомон эди. У хоҳласа, Йоко пассажирлар эътиборидан қолишини биларди, агар пассажирларга бу эътиборни бемаъни эканлигини фош этса ва бу эътибор замирида яширинган ўткинчи шуҳратпарастлик, ҳаттоки шуҳратпарастлик ҳам эмас, Йоконинг хотирасида танти жўмард ёки жасур киши, ёки хушсурат эркак сифатида қолиш истаси борларни ҳам Йокодан юз ўгиртиришга қурби етарди.

Тагава хоним Курати унинг таъсир доирасидан чиқиб кетганига афсусланади. Шунинг учун ҳам бутун пароходдагилар, албатта, хонимнинг гоёт моҳирона сажъати туфайли Курати билан Йоко муносабати ҳақида билиб олишди. Ҳамма ёппасига Йокодан юз ўгирди. Ҳар ҳолда, Тагава хоним ҳузурида кўпгина йўловчилар Йоко билан бирмунча совуқ муносабатда бўлардилар.

Лекин ҳаммадан ҳам жувонни кўпроқ Ока ранжитди. Унга нимани бичиб-тўқишганини Йоко билмасди, лекин тонг аллақачон отган пайтда ўрнидан туриб палубага чиққанда, одатан борт ёнида кўрфазнинг сокин юзасига маҳлиё бўлиб турган Ока, уни кўрган заҳоти кўздан йўқолди. У ҳатто жон деб пароходни ҳам тарк этишга тайёрдек кўринарди, лекин бунинг иложи йўқ эди-да. Йоко қаерда пайдо бўлмасин, у худди арвоҳдек ғойиб бўлиб қоларди. Бари бир, Йоко ўзида унинг қаттиқ нигоҳини ҳис қиларди. Ока уни мудом кузатиб юрарди. Лекин бу ҳол уни қиттаям ҳаяжонлантирмасди.

Умумий совуққонлик Йокони хиёлгина афсуслантирди, холос. «Биз бугун Сиэтлда бўламиз,— хотиржам ўйларди у,— ва мен, ниҳоят, Тагава хоним ва бошқаларнинг нафратли назоратидан халос бўламан».

Бироқ Сиэтл Йокога янги ташвишлар тайёрлаб қўйганди. Чикагога боришга, Кимура билан ярим йил, йўқса, бир йил яшашга тўғри келарди. Ҳатто Кибэ ҳам унга икки ой бўлмасданоқ жонига текканди. Куратисиз эса у ҳатто бир кун ҳам яшай олмайди. Тўғри, Сиэтлга борганда яна яхшилаб ўйлаб олиши учун ихтиёрида уч-тўрт кун бўлади. Курати, шубҳасиз, бу ҳақда ўзи ҳаракат қилади. У фавқулодда машаққат билан қўлга киргазган фароғатини бундай майда-чуйда ташвишлар билан бузишни хоҳламасди.

Бошқа пассажирлар билан учрашиш Йокога жуда оғир эди ва Курати унга кўприкчага чиқишга рухсат берди. Ички Япон денгизини эслатадиган бу тор қўлтиқда пароход сузаяптими, йўқми — англаш қийин эди. Викторияда ёлланган лоцман ёнида турган капитан Йоко билан учрашганда ҳар галгидек қип-қизариб кетди ва саломлашиш ишораси сифатида фуражкасини кўтариб қўйди. Юзи Бисмаркка ўхшаб кетадиган, бўйи капитандан нақ икки баробар баланд кекса лоцман ўгирилиб Йокони диққат билан кўздан кечириб, шотландча акцентда базўр:

— Charming little lassell! Wha it that?¹-деди.

У Йоко инглиз тилини тушунмайди, деб ўйлаганди. Капитан хижолат бўлиб ўзича алланима деб шивирлади.

Лоцман қаҳқаҳлаб кулиб юборди ва Йокога яна бир бор қаради.

¹ Офатимон экан-ку. Ким ўзи бу? [Ингл.]

Унинг соддадил кулгиси Йокога ёқиб тушди. Мазкур кулги, қуруқ, очиқ куз тонги билан илғаб бўлмас даражада уйғунлашиб кетганди. Йоконинг ҳатто лоцманнинг елкасига қоқиб қўйгиси ҳам келди.

Пароход катта ва кичик оролчалар орасидан оҳиста ўтиб борарди, майда тўлқинлар бортга аста уриларди. Пешинда у бурунни айланиб ўтиб тез орада Порт-Таунсэндга кириб борди. Бу ерда америкалик ҳукумат одамлари кемани текширишарди, бу қуруқ расмиятчиликдан бошқа нарса эмасди.

Порт-Таунсэнд балиқчилар посёлкаси бўлиб, денгиз ҳисобига кенгайтирилган тошлоқ майдонга қурилганди, ҳатто кичкина бандаргоҳ ҳам бор эди. Бир хил, очиқ бўёқ билан бўялган, туйнуклари очилган квадрат яшикларга ўхшаш, икки-уч қаватли уйчалар тартибсиз суратда тик қиялик бўйлаб чўзилганди, тепаликнинг чўққисиди, мовий самода сув чиқарадиган шамол тегирмонлари оқ парраklarини эринчоқлик билан айлантисарди.

Пароход атрофида, шундоққина сув бетида, чорлоқлар оҳиста гир айланишар ва худди мушукка ўхшаб биғиллашарди. Қирғоқдан йўловчиларнинг бақирлиқларини эслатадиган баланд овозлар эшитиларди. Майин куз қуёшининг нурлари остида штурман рубкасига суяниб турган Йоко мўъжазгина гаваннинг ўзига хос ҳаётини кузатарди. Қалби осойишта, хотиржам эди. Ўтган ўн тўрт кун мобайнида у денгизни — поёнсиз, бебош, беқарор майл шавқида инграб, тўлғанувчи денгизни тушуниб ва севиб қолганди. Тўлқинлар сокингина денгиз сатҳини қандай қимирлатаётганини кузата туриб Момо Ҳаво йўқотилган жаннатни қўмсагандек, ўтган денгиз саёҳатини эсларди.

— Сацуки хоним, марҳамат қилиб бир минутга ўзингизни кўрсатинг. Йўқ, йўқ, пастга тушишингизнинг ҳожати йўқ,— қаердандир пастдан Куратининг овози эшитилди. Йоко юраги шодон урганча кўприк панжарасидан эгилиб қаради.

— One more over there, look!¹— деди Курати қандайдир америкаликка, кўринишидан божхона амалдори бўлса керак, Йокони кўрсатиб. У бош ирғади-да, блокнотига ниманидир ёзиб қўйди.

¹ Тепада яна бири бор, қаранг! [Ингл.]

Тез орада «Эдзима-мару» балиқчилар посёлкасини тарк этди. Бир оздан сўнг Курати кўприкчага кўтариляди.

— Here we are! Seattle is as good as reached now,¹ — деди у алоҳида ҳеч кимга мурожаат қилмай. Кейин лоцманнинг қўлини қисиб қўшиб қўйди: — Thanks to you².

Бирмунча вақт учала эркак ҳар хил нарсалар устида қизгин гап сотишди, кейин Курати, бир нарсани эслаб қолгандек, бирдан Йокотога ўтирилди:

— Мен ҳозир яна эсим оғунча банд бўламан, лекин бундан аввал сиз билан бафуржа гаплашиб олишим керак. Балки, пастга тушарсиз?

Йоко капитанга бош ирғаб хайрлашди-да, Куратининг ортидан йўналди. Трапдан тушар экан, у ўз рўпасида унинг кенг, бақувват елкаларини кўрди, лекин улардан аввалгидек қўрқмади. Улар Куратининг каютасига етиб келишди ва у Йоконинг елкасига қўл ташлаб, эшикни очди. Тамаки тутунидан хиралашиб кетган каютада бир нечта эркак ўтирарди. Йоко, Курати ва врач билан ҳар куни салонда кичкина давра қуриб ўтирадиган ва виски ҳўплаб, аҳён-аҳёнда бошқа пассажирларнинг суҳбатига безбетларча аралашадиган ўша шахсларни таниди. Йоко уларнинг орасида Короку ҳам борлигини кўрди. Курати Йоконинг елкасидан қўлини олмасдан, хотиржамгина ичкари кирди.

Одатда японларга унча ярашмайдиган америкача костюмларда бемалол ўтиришларига қараб, улар Тинч океанни биринчи марта сузиб ўтмаётган бўлсалар керак, деб тахмин қилиш мумкин эди. Улар ким ўзи, нима билан шуғулланади — Йоко бутун зеҳнини ишга солиб ҳам аниқлай олмади. У каютага кирганда уларнинг ҳеч бири ўзини таништиради, фақат қулай креслони эгаллаган биттаси туриб Йокога жой бўшатди ва ўзи деярли икки букилиб, кимдир ўтирган койкага бир амаллаб жойлашди. Бу ҳамманинг кулгисига сабаб бўлди. Лекин улар бир ондаёқ яна шавқсиз юзлари билан тортинмасдан суҳбатларини давом эттиришди. Бу одамлар Куратини ҳурмат қилишарди. У, кўринишидан, уларга Йоко билан муносабатларини гапириб берган кўринади

¹ Мана энди ўзимизни Сизтда деб ҳисоблашимиз мумкин. (Ингл.)

² Сиздан миннатдорман. (Ингл.)

ва у ҳам бора-бора уларнинг орасида ўзини енгил ва эркин сеза бошлади.

— У ерга бордикми, тамом, шубҳасиз кўнгилсизликдан бошинг чиқмайди. Анави аялашти — Тагаваннинг хотини ҳаммамизни булғатмагунча, сира тинчимайди.

— Ҳа, у чинданам заҳарли илоннинг ўзгинаси!

— Демак, ҳамма нарсани Кимурага очиқ-ойдин айтиш ва ишни ортиқча гап-сўзсиз битиришга тўғри келади.

Уларнинг суҳбат оҳангидан Йокога нисбатан яхши ниятдаликлари сезилиб турарди. Курати қовоғини солиб жим ўтирар, Йоко эса бу одамларнинг феъл-атворини аниқлашга, нимага шама қилаётганларини билишга интиларди. Шойи пахталик кимоно кийган ўрта яшар, афтидан, кўпни кўрган киши Йоконинг юзига синчковлик билан қараб деди:

— Сиз, энг яхшиси, шу пароход билан Японияга қайтганингиз маъқул.

— Мен ҳам шундай деб ўйлайман, — уни қувватлади Курати. — Сиз бунга қандай қарайсиз?

— Ҳм, — Йоко чайналди. У нотаниш одамлар олдида жавоб беришни истамади.

Шу пайт ўйчан қиёфада Қороку гапга аралашди:

— Бу ҳақиқатан ҳам энг маъқул йўл. Бетоб деб айтишдан ўнғайи йўқ. Майлига, ҳамма сизни қимирлай олмайди, деб ўйлаб қўя қолсин, шунинг учун, яхшиси, сиз кемадан тушмаганингиз маъқул, бўлмаса карантин врачлари инжиқлик қила бошлайдилар, сизни карантин пунктида ётишга мажбур қиладилар, яқинда шундай ҳодиса бўлувди, кейин халқаро чигаллик ёки қандайдир кўнгилсизлик юз бериши мумкин. Кема Японияга қайтиб кетадиган пайтгача сиз кемада қолсангиз яхши бўларди. Мен буларнинг ҳаммасини бошлаб тўғрилайман. Жўнаб кетиш олдидан эса, кемадан чиқишингиз, умуман, мумкин эмас, деб эълон қиламиз, тамом-вассалом.

Курати уни эшитмагандек, гапирди:

— Агар Тагава хоним Кимурага ҳар хил бўлар-бўлмас гапларни айтадиган бўлса, бу фақат — бизнинг фойдамизга бўлади.

Бироқ Йоко Кимуранинг ўжарлигини ва уни осонликча қўйиб юбормаслигини биларди. У ҳақда қандай мишмишлар юрмасин, Кимурани Йокодан айнитмоқчи бўлишмасин, у одатда уларни рад этарди:

— Мен унинг барча камчилик ва айбларини билман. Унинг никоҳсиз туғилган боласи борлиги ҳам менга жуда яхши маълум. Аммо насроний сифатида — мен уни қандай йўл билан бўлмасин, қутқариб қолмоқчиман. Ўзингиз ана шу халос этилган Йокони тасаввур қилиб кўринг-а. Мен ҳамманинг ҳаваси келадиган better haet¹ бўлишлигига ишонаман.

Шимолликларга хос бўлган бу қайсарлик Йоконинг қонини қайнатарди.

Йоко Куратининг хонасида тўпланган фитначиларнинг гап-сўзларини жимгина эшитарди. Корокунинг стратегик плани унинг учун энг ҳаққоний чора бўлиб кўринди. Унга меҳрибонлик билан қараб, Йоко шундай деди:

— Короку-сан, сиз менга ўзингни касалликка солгин деяпсиз, мен чиндан ҳам касалман. Доим сизга мурожат қилмоқчи бўлардим, сира бунга ботинмасдим. Ваҳимачиман, деб ўйлардим... Нима бўлиши мумкин-а? Мана бу еримда, қорнимда аҳён-аҳёнда қандайдир ғалати оғриқ пайдо бўлади... Йўлга чиқиш олдидан ҳам мени роса қийнаганди.

Икки букилиб ўтирган эркак кулиб юборди. Йоко унга қаттиқ қаради, кейин ўзи ҳам жилмайди.

— Балки, ҳозир гапиришнинг пайти эмасдир ёки ўзини касалликка соляпти, деб ўйларсиз, лекин менда чиндан ҳам қандайдир оғриқлар бўлиб туради... Мени кейин кўриб кўясизми, Короку-сан?

Шу билан йиғилиш ҳам тугади, Курати билан Йоко иккови ёлғиз қолишди. Йоко бармоғи билан Куратининг юзига нуқиб қўйди:

— Шундай қилиб, мен энди ростдан бетобман...

Узоқдан Сиэтл узра қуюқ тутун ва қурумдан ҳосил бўлган булут кўзга ташлана бошлагачгина Йоко ўз каюгасига чиқиб кетди. У европача тикилган оқ капот² кийиб, узун сочларини битта қилиб ўрди-да, ўрнига ётиб олди. Йоконинг касаллик ҳақида шикоят, ҳазил тариқасида қабул қилинган бўлса ҳамки, у анчадан бери ўзида лоҳаслик сезиб юрарди. Белига сал шамол тегса ёки ҳаяжонланса қорнининг пасти бураб оғрий бошларди. Пароходда оғриқ уни безовта қилмади, Йоко ҳам

¹ Энг яхши жуфти ҳалол [Ингл.].

² Капот — хотинларнинг уй ичида киядиган яқтакнамо кўйлаги.

бир неча йиллардан бери биринчи марта соғломлик за-
қини тотди. Бироқ йўл охирлаганда яна оғриқ бошлан-
ди ва ҳар гал зўрайгандан зўраярди. Оёқлари, бели тез-
тез увушиб қолар, кўз олди қоронғилашарди. Қорнини
силаганча ўринда ётаркан, Йоко пароход Сиеглга бор-
ганида нима бўлишини тасаввур қилишга уриниб кўрди.
Гарчи, зарур бир юмуши бўлмаса ҳам нима биландир
машғул бўлиш керак, одамларда ҳеч бўлмаганда па-
роходдан тушишга тайёрланиб турибди, деган фикр уй-
ғотиш керак, акс ҳолда, уларнинг режаси барбод бўли-
ши мумкин, деб ўйларди Йоко.

Йоко ўрнидан шошилиб туриб, чор-атрофга сочилиб
ётган ҳашамдор кийимларини тартибга солиб, чамадон-
га тахлай бошлади. Бугун ётишдан олдин кийиб юрган
кимоносини Йоко кийим илгичга шундай илдики, унинг
астари ва ички нафис кимоноси шундоққина кўзга таш-
ланиб турарди. Қурати қолдириб кетган трубка билан
хизмат журналинини тортмага яхшилаб беркитди ва у ер-
дан Қотонинг хатини олди. Ойна олдига у Қимуранинг
ҳамда сингилларининг суратини териб қўйди. Сал бўл-
маса энг муҳимини унутмаёзди. У Қорокуни чақирди
ва ундан дори тайёрлаб беришни ҳамда ҳарорат вара-
қаси келтиришини илтимос қилди. Сўнг Қороку келтир-
ган дорининг ярмидан кўпроғини ўша заҳотиёқ туфдон-
га ағдарди. Шундан кейин чамадондан Қимурага Япо-
ниядан бериб юборишган совғаларни олди. Унинг
орасида ҳидини ўзиёқ узоқда қолган Ватанни эслатади-
ган ҳар турли буюмлар бор эди. Йоко каютанинг ўрта-
сида тўхтаб, нафасини ростлади ва теварак-атрофига
кўз югуртирди. Ҳамма нарса Йокогамадан кетаётганда-
гидек эди. Фақат гуллар сўлиб қолганидан уларни таш-
лаб юборишга тўғри келганди. Йоко хотиралар хуш бў-
йи-ла йўғрилган буюмларга қараркан, юраги жизиллаб
кетди. Лекин бахтига дармонсизлик тез ўтиб кетди ва
ғайриоддий тарзда кўз ёшига сабаб бўлмади.

Каютада сокинлик ҳукм сураб, фақат чиғирларнинг
енгилгина шовқини эшитиларди. Йоконинг қалби ша-
молсиз кундаги кўл сатҳи каби осойишта эди, аъзойи
баданини ҳуморона ланжлик қамраб олганди.

Ошхонадаги соат учга занг урди. Унинг бўғиқ ово-
зини босиб тушмоқчидек, пароход-гудоги қулоқни қо-
мағга келтиргудек ўқирди. Йоко «Эдзима-мару» гаванга
кираётганини пайқайди. Нечундир қалбида бирдан са-

юсима гулгула қилди. Фикрлари ўзи учун ҳам қутилмаган тус олди. Пароходдаги узундан-узоқ саёҳат тугади. Мана, у ёшлигидан журналистикага ўқийман, деб жон-жаҳди билан интилган Америкада. Мана, у умр бўйи орзу қилган, лекин қадамранжида қиламан, деб етти ухлаб тушига ҳам кирмаган Америкада. Кимура, балки бандаргоҳда кўзларида ёш билан, қалбидаги ҳаяжонни босишга уриниб интизор кутаётган бўлса керак. Йоконинг нигоҳи Кимура ҳамда сингилларининг фотосурати-га тушди. У қизини, Садакони эслади, унинг суратини анави суратлар ёнига қўйишга журъат этолмаганди. Ота-она эркалашларидан маҳрум бечора қизча кўл бўйидаги сокин уйчада нима қилаётганикин? Йоко унинг кулишини кўз олдига келтирди ва шу заҳоти ғамгин тортди. Садаконинг йиғлаётганини тасаввур қилиб, борлигини чидаб бўлмас даражада ачиниш ҳисси қамраб олди. Кўксини беқиёс ғам-андуҳ исканжасига олди ва қайноқ кўз ёшлари ёноқларидан думалаб туша бошладди. Йоко ўзини диванга отиб, бош томонда турган рўмолни чангаллаб кўзларига босди. Бу — ўзига ҳам ноаниқ ҳиссиёт — ғам-ғуссаю андуҳга тўла, ҳаммасини ортиқ даражада дилкаш қилиб, уни ҳар нарсага кўниктирган ҳиссиёт қалбининг туб-тубидан отилиб чиқарди. «Бечора Садако, боёқиш сингилларим, шўрлик отаонам... Нега мазкур оромбахш дунёда фақат менинг қалбим ғамгин ва ёлғиз! Нега ҳеч ким менга ўхшаш муштипарларни қандай овутишни билмайди?» Кўз ёши билан суғорилган бундай узуқ-юлуқ фикрлар Йоконинг қалбидан бирин-кетин қалқиб чиқардилар. Йоко уларни бир муддат тўхтатиб қолмоққа уринарди-ю, лекин уддасидан чиқолмасди. Уларнинг ўртасида юлдузсиз тун ҳамда сокин денгиз сингари чексиз, зим-зиё, тубсиз, муҳаббату нафратни бир хил рангга бўяган ҳасрат қад кўтармоқда эди. Йоко ҳаётни лаънатламасди, лекин уни ўлимга ташналик ҳисси бетўхтов азобларди. Ўзига нисбатан раҳм-шафқатга тўлиб-тошган Йоко юзини ёстиққа буркаганча аччиқ кўз ёши тўкарди.

Ярим соатларча ўтгач, яна гудок чалинди. Пароход, чамаси, пристанга келиб тўхтаганди. Йоко бошини ҳорғин кўтарди. Юқорида, худди ёнғин тушгандек тўс-тўполон бўлаётганди: матрослар оғир ботинкаларини тарақлатганча палубада югуришар, бақириб-чақирришар, арқоннинг учини бири отиб, бошқаси иларди. Йоко пари-

шон қулоқ тутарди. Унинг қалби, обдан йиғлаб бўлган болага ўхшаб, бўм-бўш ва хира эди.

— Унинг каютаси манави ерда,— бирдан эшик ортидан Куратининг овози эшитилди. Бу сўзлар Йокога яшиндек таъсир қилди. У Кимура билан учрашувга ҳали тайёр эмаслиги учун, донг қотиб қолди. У гангиганча ўрнидан қўзғалди, шу ондаёқ ўз аҳволининг чорасизлигини англаб, қўлга тушган жиноятчидек бошини ушлаб қолди, кейин сочларини чангаллаб койкага йиқилди.

Эшик ғийқиллади. «Эшик очилди»,— базўр ингради Йоко, худди ўз-ўзидан халос бўлиш йўлини излаётгандек. Аъзойи бадани қотиб қолганга ўхшар, зўрға нафас оларди.

— Сацуки хоним, Кимура-сан ташриф буюрди.

«Куратининг овози, оҳ, бу Куратининг овози», Йоко девор томонга ўгирилди... «Куратининг овози».

— Йоко-сан.

«Бу эса Кимуранинг овози. Бу гал у ҳаяжондан титраяпти». Йоко ақлдан озяпман шекилли, деб ўйлади. «Йўқ, уларнинг икковини бирга кўриш мумкин эмас». Йоко ғужанак бўлиб олди, деворга тиқилди ва йиғламсираган узук-юлуқ овозда, унда ҳатто кулги оҳанги ҳам сезилиб турарди, қичқирди:

— Кетинглар... икковингизам чиқиб кетинг, ўтинаман! Ҳозироқ кетинглар, худо ҳаққи, ўтинаман!

Кимура ҳаяжон-ла Йоконинг тепасига келиб, қўлини унинг елкасига қўйди. Йоко эса кўрқув ва нафратдан баттароқ ғужанак бўлиб олди.

— Тегманг менга... Оғрияпти... Қорним... Кетинглар... Тезроқ...

Курати Кимурани чақирди, улар нима ҳақдадир шивирлашди, сўнг икковиям оёқ учида каютадан чиқишди. Йоко эса бўғилганча ҳалиям илтижо қилишини қўймасди:

— Утинаман, кетинг... кетинг...

Йоко ўзини тиёлмай бетўхтов йиғларди.

Кимура одоб юзасидан ошхонада Курати билан алланималар ҳақида гаплашиб, бир оз вақтини ўтказиб, Йоконинг каютасига кириб келганда у ҳамон юзини ёстиққа босганча аввалги ҳолида ётар, юраги эса хори-

қулодда ҳиссиётлар гирдобиди эди. Кимура ёлғиз келганини кўриб, у заифлигини енгиб, машаққат-ла ўгирилди ва деярли елкасигача яланғоч қўли билан сўзсиз унинг қўлини қисди. У Йокога юрак-бағри эзилиб қараб турар, қалин лаблари титрар, кўзларида ёш айланарди.

Йоко ўртага чўккан жимликни биринчи бўлиб бузишни хоҳламасди. Кимура эса гапни нимадан бошлашни билмасди. Улар қўлларини ажратмасдан шундай жимгина турардилар. Учрашувнинг илк дақиқаларида бўладиган ортиқ даражада ҳиссиётга берилиш йўқолди. Йоко ўзида яна одатда Кимуранинг эслаганда уйғонадиган нафратомуз хотиржамликни тиклай олди. У қалб қаъридан совуққон заҳарханда кўтарилиб келаётганини ҳис қиларкан, бундан ўзи ҳам ўнғайсизланарди. Ҳамон Кимуранинг қўлидаги қўли тердан ёпишқоқ бўлиб кетди. У қўлини тортиб олиб, аёлга боши билан бурканиб, қаршисида турган одам устидан маза қилиб кулгиси келарди. Кимура эса жимликнинг ноқулай тус олаётганини ҳис этар, лекин гапни нимадан бошлашни билмасди. Ва, ниҳоят, йиғи сезилиб турган, эшитилар-эшитилмас овозда севимли исми талаффуз этди:

— Йоко-сан!

Унинг овози ҳайратомуз ёқимли эшитилди. Йоко ҳатто, ҳеч қачон, ҳеч ким исмига бунчалик хаёлий жўшқинлик билан талаффуз қилмаганди, деб ўйлади. Шу боис у атайин унинг қўлини қаттиқ сиқиб қўйди ва эвазига яна бирон нарса дермикин, дегандек лабларига тикилди. Ниҳоят, Кимурага сўзамоллиги қайтди-ю, силлиқ, тутилмай гапира бошлади:

— Қадимда: «Бир кун минг йилга тенг!» дейишган экан. Мен сизни шундай зориқиб кутдим.

Бу шунчалик сийқаси чиқиб кетган сўзлар эдики, Йоконинг ҳафсаласи пир бўлди, унинг хахолаб кулиб юборишига сал қолди. Лекин унинг Куратигагина тегишли бўлган қалбида ҳам Кимуранинг самимий соддадиллиги устидан кулишга раҳмсизлик етишмади. У фақат гаши келиб ўйлади: «Айнан худди мана шу хислатини ёқтирмайман-да».

Лекин Йоко ҳам Кимурага ўхшаб хижолатдан қутулдмас, гап ўнқовини керакли оҳангга туширолмай гаранг эди, Курати кетгандан кейин у ўзини қандай тутса яқши бўлади, деб хотиржам ўйлаб олиш учун каютаси-

га биқиниб олганди. Шунда у Кибэни ташлаб кетаётганида ҳам аниқ бир режаси бўлмаганини, ҳамма ҳаракатлари кайфиятига боғлиқ бўлганини хотирлади. Шунга қарамай ҳамма, Йоко ипидан-игнасигача ҳаммасини пухта ўйлаган, деб ишонган эди. «Ҳечқиси йўқ, бир иложини топарман!»— деган қарорга келди у ва батамом хотиржам қиёфада Кимурага ўтиришни таклиф қилди. Кейин қўлини унинг тиззасига қўйиб, кўзига тик боқиб сўзлай бошлади:

— Ҳақиқатанам кўришмаганимизга анча бўлди-я. Сиз, бирмунча озиб қолганга ўхшайсиз.

Кимура ғоятда таъсирланганидан, аъзойи бадани қалтираб кетганини босолмади, кўз ёшлари эса ёноқларидан думаларди. Худди атайлаб қилгандек бир томчи кўз ёши бурнининг учида туриб қолди. Одамнинг кулгисини қистатадиган ушбу ёшга қараб, Йоко сўзида давом этди:

— Ташвишингиз бошингиздан ошиб ётганини яхши биламан, шунинг учун жуда ҳам ҳаяжонландим, қанот чиқариб учиб келгудек бўлдим, лекин аҳволимни тасаввур қилиб кўринг-а. Бу ерга келиш учун, деярли барча ашқол-дашқолларимни сотишимга тўғри келди, шунда ҳам зўрға учма-уч етди...

Кимура шошқалоқлик билан унинг сўзини бўлди:

— Мен буни жуда яхши тушунаман.

У бошини кўтарди. Бурнининг учидаги ёш томчиси шимига томди. Йокони негадир мана шу қирра бурун қизиқтириб қолди. У йиғидан бўлса керак, шишиб, қипқизил бўлиб кетганди ва ҳатто ялтирарди. Йоко одамни бундай ошқора томоша қилиш одобдан эмаслигини тушуниб турарди-ю, лекин ўзини тутолмасди.

Кимура эса мақсадга қандай ўтишини билолмай гаранг эди.

— Сиз Викторияда менинг телеграммамни олдингизми?— деб сўради у ўнғайсизланганини яшириш учун. Йоко ҳеч қандай телеграмма олмаган эди, бироқ иккиланмай жавоб қилди:

— Олгандим, раҳмат..

Йоко бундай қовушмаган ҳолатдан тезроқ қутулишни ўйларди.

— Мен ҳозиргина капитан ёрдамчисидан,— дея давом этди Кимура,— сиз бетоб бўлиб қолганингизни эшитдим. Сизга нима бўлди? Росаям азоб тортганга ўх-

шайсиз. Менинг хабарим бўлмади, мен фақат сизни бахтиёр ва шукуҳли кўрадиган дақиқаларни сабрсизлик билан кутдим. Синовлар сизни ўз ҳолингизга қўйишма-япти. Қаерингиз оғриди?

Йоко унинг гапларини эшитаркан, эркак томонидан аёлнинг қандай касал бўлганлиги тўғрисида юзингда кўзинг борми демай суриштириши нақадар назокатсизлик эканини ғараз-ла хаёл қиларди. Шунинг учун гапни чалғитиб, об-ҳаво ўзгариши ва овқатлар таъсирида ошқозонининг эски касали кўзгалиб, натижада у ётиб қолганини тушунтирди. Кимура эса унга ҳамдард қиёфада, пешонасини ачинганнамо тириштириб тингларди.

Бу тилёғлама суҳбат Йоконинг чаккасига тега бошлади. Кимура унинг хотирасида Сэндайдаги мудҳиш кунлар ҳамда онасининг ўлимини уйғотиб юборди... Суҳбат мавзуини ўзгартириш мақсадида у сохта жонланиш билан:

— Хўш, ишларингиз қалай?— деб сўради.

У «юмуш» ёки «аҳволингиз қалай» деб сўраш ўрнига атайлаб «иш» сўзини ишлатди.

Кимуранинг афт-ангори бир зумда ўзгариб кетди. У костюмининг юқори чўнтагидан каттакон полотнодан қилинган дастрўмол чиқарди, унинг тахини чаққонбузиб, шўлқиллатиб бурнини қоқди ва шундай чаққонлик билан уни яна чўнтагига солиб қўйди.

— Жуда ёмон,— деб жавоб қилди у товушида аччиқ алам билан. Лекин кўзлари жилмайиб турарди. Сан-Францискодаги япон консули ватандошларининг Америкада савдо-сотиқ қилишларига панжа орасидан қарашини, шу сабаб Сан-Францискода у, яъни Кимура инқирозга учраганини, чунки у ерда ўзи ўйлаганидан ҳам жиддийроқ тўсиққа — бошқа японларнинг рақобатига дуч келганини, ўзи хаёл қилганидек савдо-сотиқ билан ғарбда эмас, Американинг марказий районларида, айниқса, Чикагода шуғулланиш лозимлигини, Сан-Францискода жуда ҳам нуфузли немис корчалони билан танишиш шарафига муяссар бўлгани ва у воситачилик қилиш тўғрисидаги таклифини қабул қилганини, Сиэтлда шерикчилик ишларибоп магазин қидираётганини, Чикагода эса Япониянинг Чикагодаги фахрий консули, темир билан савдо қилувчи жуда йирик савдогарнинг хизматига кириш тараддудида эканлигини ва Америкадаги савдо битимлари борасида тажриба орттиришни ва маз-

кур савдогар ёрдамида Япония билан бевосита битим бошлаш мумкинлигини, шу мақсадда Чикагода ижара квартира топганлигини ҳикоя қилди. Квартира анчагина қимматга тушганлигини, лекин бўш хоналарини ижарага қўйилса, арзонроқ тушишини, аммо-лекин квартира яшаш учун жуда қулайлигини таъкидлади. У бундай масалаларда ғоят аниқликни ёқтирарди, шу боис, ҳамма нарса ҳақида атрофлича, ишбилармонлик билан гапирарди. Йоконинг юраги орқасига тортиб кетди, у ўзини ботқоқликдан зўр-базўр чиқиб олган одамдек ҳис қиларди. У Кимурани паришонхотир тинглаганча, уни синчковлик билан кузатарди. Бу ерда, Америкада, у таниб бўлмас даражада ўзгариб кетибди. Табиатан оппоқ териси, худди қандайдир усул билан пардозлангандек, ғайритабиий силлиқ эди. Қалин, мой суртилган, фарқ очилиб, ораста таралган қоп-қора сочлари терисининг оқлигини янада бўрттирарди. Оқ-сариқ европаликларда бундай зиддият учрамайди. Қотирилган ёқаси, галстуги ва умуман, Кимуранинг бутун қиёфаси унинг нозик дид соҳиби эканлигидан далолат бериб турарди.

— Учрашувимизнинг илк дафъасиданоқ сизга барча мазкур нарсалар ҳақида ҳикоя қилаётганим учун уятлиман.— У зўрма-зўраки жилмайди.— Аммо, ҳаққи рости ҳам, кейинги вақтда мен қаттиқ кураш олиб бордим. Сизни кутиб олишга бу ерга келиш учун зўрға пул йигдим.— Лекин унинг кўксига вазмингина тилла занжир ярақлаб турар, бармоқларини эса қимматбаҳо узуклар безаб турарди. Йоко улардан бирига — унашув маросимида ўзи тақдим этган тилла узукка назар ташлади-ю, ўзининг узугини тақмагани ёдига тушиб, шоша-пиша қўлини чойшаб остига яширди-да, уни энгаҳигача тортди. Кимура худди унинг қўли ортидан эргашгандек, нақ Йоконинг юзига эгилди.

— Йоко-сан!

— Хўш?

«Яна ишқий саҳна»,— андак асабийлик билан ўйлади Йоко, лекин тескари қараб олишга журъат этмади ва бундан ўзини баттар ноқулай сизди. Бахтига, шу пайт эшик тақиллади ва каютага Курати кириб келди. Йоко уни қувноқ нигоҳ-ла қарши олди.

— Жуда вақтида келдингиз-да. Менинг ҳали-ҳозирги қилиғим учун афв этинг. Миямга қандайдир бўлмагур нарсалар ўрнашиб олиб, бир оз инжиқлик қилдим.

Жудаям таассуфланыпман... Сиз, одатдагидек; банд бўлсангиз керак?

Курати унинг ярим истехзо-ярим ҳазил мулоҳазасини илиб олиб, шундай деди:

— Мен Кимура-сан туфайли, муҳим бир нарсани ёдимдан чиқарганимни пайқаб қолдим. Викторияда сизнинг номингизга Кимура-сандан телеграмма олгандик, лекин тўс-тўполонда уни сизга бериш эсимдан чиқибди. Айбдорман. Мен уни ғижимлаворибман...

У чўнтагидан тамаки илашган ғижимланган телеграммани чиқарди. Кимура Йокога ажабсиниб ҳамда шубҳа аралаш қараб турарди. Ахир, у телеграммани ўқидим, деди-ку. Бу назарга илмайдиган нарса эди-ю, лекин Йоко негадир хижолатга тушди. Лекин бир зумда ўзини қўлга олди.

— Жаноб Курати, бугун сизга нима бўлди?— дея хитоб қилди Йоко, сездирмай Куратига кўз қисиб қўйиб.— Ахир, мен телеграммани ўшандаёқ ўқигандим-ку.— У гап нимадалигини дарҳол тушунди ва шу оҳангда жавоб беришга уриниб:

— Шунақа денг? Эҳ-ҳа, ҳа... Эсим курсин, ғирт тентак бўлиб қолибман ўзиям. Ха-ха-ха...

Курати билан Йоко бир-бирига қараб хахолаб кулиб юборишди. Кимура ҳам уларга қараб кулиб юборди. Курати билан Йоко буни кўриб янада қаттиқроқ хахолашди. Улар ҳатто Кимуранинг олдида ҳам бир-бирларини осонгина тушунганларидан худди болалардек лаззатланишарди.

Лекин бу ажабтовур ҳодиса суҳбат оқимини бузиб юборди. Йоко билан Куратининг арзимаган сабаб билан ҳаддан ортиқ хушчақчақликлари, афтидан, Кимурани бирмунча ташвишга солиб қўйганга ўхшарди. Буни сезган Йоко ҳозирча, яхшиси, Кимура билан ёлғиз қолиб, суҳбатни керакли ўзанга буриб юборишга қарор қилди. У жиддий қиёфа касб этиб, ёстиқ тагидан Котонинг хатини олиб, уни Кимурага берди.

— Бу сизга Кото-сандан. Мен ундан ғоятда миннатдорман, тўғри, у баъзида ўзининг гўллиги билан юрагимни қон қилиб юборарди. Мен ундан сингилларимни мактабга жойлаштиришни илтимос қилгандим, лекин бари бир кўнглим нотинч... Қариндош-уруғларим бечорани роса обориб-обкелишаётган бўлса керак. Ҳамон

уларнинг бемаъни тортишувлари қулоғим остида жангларга турганга ўхшайди...

Сўхбат ниҳоят кундалик ташвишларга бориб тақалгач, Кимура тинчланди. У куёв сифатида Йоко билан сўхбатлашиш ҳуқуқи у томонда эканлигини ҳар томонлама таъкидлашга уринганча, Куратига қитъаям эътибор бермасдан, ўтган-кетганлардан гап бошлади. Курати воқеалар қандай тус олишини кузатиб бир-икки дақиқа кутиб турди-да, сўнг қўққисдан:

— Узр, мен ҳозир, — деб каютадан чиқиб кетди.

Йоко унга яшин тезлигида назар ташлаб, юзи гайритабiiй чўзилиб кетганини сизди.

Узига содиқ Кимура ўта такаллуф билан узр сўради-да, Котонинг хатини очди. Хат бир неча варақ чизикли қоғозга, майда ҳарфларда ёзилган бўлганлиги учун Кимура узоқ ўқиди. Йоко чалқанча ётган ҳолда, палубадаги юк ташувчиларнинг бақирик-чақирикларига қулоқ солганча, Кимурани кузатарди. У хатни камоли диққат билан, қошларини чимириб, чеҳрасида гоҳ уқубат, гоҳ шубҳа зоҳир қилганча ўқирди. Кимура хатни ўқиб бўлгач, енгил нафас олди ва Йокога:

— Марҳамат, сиз ҳам ўқишингиз мумкин, у рухсат берипти, — дея хатни узатди.

Йоконинг шу пайтда ушбу хатни ўқишга хоҳиши йўқ эди-ю, лекин қизиқиши устун келиб, сатрларга кўз югуртирди.

«Мен ҳеч қачон бу каби танг аҳволга тушмагандим. Сен жўнаб кетганингдан кейин Йоко-санга кўз-қулоқ бўлиб туриш масъулиятини ўз зиммамга олмоқчи бўлгандим, лекин бунинг уддасидан чиқолмадим. Агар менга рўйирост гапиришга ижозат берсанг, сен унинг қалбидан жой ололганингга шубҳам бор, деб айтаман. Мен ҳали аёл қалбининг сирларини тўла тушуниб етдим, деб айтолмайман, лекин бахтга қарши, тахминларим ҳаммавақт тўғри бўлиб чиқади. Йоко-саннинг сенга бўлган муҳаббати хусусига келсак, агар, умуман, уни муҳаббат дейиш мумкин бўлса — бу муҳаббат унинг қалбини бутунлай қамраб олмаган. Мен бу аёлларнинг нашо амоли деб ўйладим, лекин ҳақиқатан шундайми, билолмадим.

Еш аёллар орасига тушиб қолсам, албатта, ўзимни йўқотиб қўяман ва сўзларимни ҳам эплаб гапиролмайман. Аммо-лекин Йоко-сан билан ўзимни тамом бошқа-

ча ҳис қилдим, чунки у билан гаплашиш осон туюлди. Нега шундай? Бу мен учун жумбоқлигича қоляпти.

Йоко-сан, ҳақиқатанам, хориқулодда истейдод соҳибаси, бу борадаги мушоҳадаларинг тўғри. Лекин унда қандайдир ахлоқсизлик чоғишиб кетган, тўғри эмасми?

Ҳаққи ростини айтганда, мен бундай одамларни унча хушламайман, аммо айни пайтда уларга нисбатан ўзимда майл сезаман. Ушбу қарама-қаршилиқни жон деб ҳал этишни хоҳлардим. Менинг соддалигимга мурувват кўзи билан қарашингни илтимос қилардим. Йоко-сан, афтидан, бир вақтлари йўлдан озганга ўхшайди. Нега у ўзини бунчалик хотиржам тутуди?

Тангри иблисга иблисона гўзалликдан бошқа ҳеч нарса бермаган. Мен ҳам нечундир, Йоконинг ҳусни ҳам иблисона эмасмикин, деган хаёлга бораман.

Айборман, айборман. Мен ошириб юбордим чоғи, боз устига, беадабчилик қилишгача бордим.

Баъзида мен уни кўрарга кўзим бўлмайди, баъзида эса, бу қанчалик ғалати туюлмасин, ниҳоятда раҳмим келади. Мазкур сатрларни ўқигудек бўлса, Йоко-санинг тепа сочи тикка бўлиб кетса керак. У, одатда, аҳволи бир ҳолатда бўлишига қарамай, унга ачинишларини жинидан ҳам ёмон кўради.

Мен Йоко-сани тушунмайман ва сен қайси юрак билан уни хотинликка танлаганинга ажабланаман. Лекин ғишт қолипдан кўчиб бўлган экан, уни қандай қилиб бўлмасин, тушунишга интилишинг лозим, деб ўйлайман. Ҳаётларингиз тўла-тўқис бахтли бўлсин учун тангрига илтижо қиламан».

Чехрасида бениҳоя нафрат зоҳир қилганча Йоко хатни қайтариб берди. Кимуранинг юзи эса жиддий тус олиб, у ўқиганлари Йокода қандай таассурот қолдирганини билишга уринарди.

— Сиз бу ҳақда нима дейсиз?

Йоко истехзо-ла кулди.

— Бирон нарса дейишга ожизман. Қото-сан хатда ҳаётдагидан бирмунча ақллироқ кўринади.

Кимура, афтидан, ўзини қизиқтирган суҳбатни ҳаливери тўхтатмоқчи эмасди, лекин бу Йоконинг жонига тегди ва у жиддий тарзда:

— Қото-сан хоҳлаган нарсасини ўйлашга ҳаққи бор. Лекин сиз мен билан унаштирилганингиздан бери, менга ишонасизми, менга тушунасизми?— деб сўради.

— Албатта!— деб жавоб қилди Кимура қизғинлик билан.

— Шундай экан, гапни аччиқ ичакдек чўзишнинг нима ҳожати бор? У эса, кўряпсизми, мени тушунмасмиш... Лекин мен унинг тушунчасига бопта одам бўлсам, унда сариқ чақага арзимаган бўлардим? Дарвоқе, балки мен тўғримда шубҳа қиладиган жойингиз борми?

— Йўқ, йўқ...

— Ростданми? Шуни сизга айтишим керакки, мен қарор қилдимми, одатда охиригача қаттиқ тураман. Кейин мен ҳам одамман-ку. Ҳар хил майда-чуйдаларни топиб, улар учун истаганча танбеҳ бериш мумкин. Ишқилиб, қидирса топилади. Лекин бунга қараганда ҳам аҳмоқона бирон машғулот топиш жуда мушкул. Тутган ерини кесадиган, инжиқ аёлни ҳадеб юрагини титкилай-веришса доғи ҳасратда ўлиб кетиши мумкин. Ҳамма, худди келишиб олгандек, энг қабиҳ сифатларни менга ёпиштиришга урингани учун, шу аҳволга тушиб ўтирибман. Баъзида мен, сизни ҳам ўша одамларнинг бири деб ўйлаб, қаттиқ қайғуга чўмаман.

Кимуранинг кўзлари йилтиллаб кетди.

— Йоко-сан, сиз мен ҳақимда анчайин ёмон хаёлга боряпсиз!

У, Йоко ҳақидаги фикр-ўйларигина Америкада олиб боришга тўғри келган оғир, муросасиз курашида голиб чиқишига ёрдам берганини, унинг ҳамдардлиги бўлмаса, ҳамда унинг руҳлантирувчи сўзларисиз қалбию борлиғи қуриб-қовжираб қолиши мумкинлигини қизгин маъқуллай бошлади.

— Булар, менимча, ҳаммаси чиройли гаплар, холос,— совуққина деди Йоко ва бир оз жим қолиб, тўсатдан сўради:— Тагава хоним билан кўришдингизми?

Кимура, кўришмадим, деб жавоб қилди. Шунда Йоко аччиқ кулимсираб деди:

— Ҳечқиси йўқ, тезда кўришиб қоласиз. Биз бирга келганмиз. Исокова холам, билсам, ундан менга кўзқулоқ бўлиб юришини сўраган экан. У билан гаплашганингиздан кейин, мендан юз ўгирардингиз.

— Нега?

— Сиз аввал Тагава хоним билан суҳбатлашинг!

— Наҳотки, сиз таъна қилишга, айблашга лойиқ бирон хатти-ҳаракат қилган бўлсангиз?

— Ҳа, ҳа, ҳатто бир марта эмас.

— Тагава хонимга нисбатанми? Шундай ҳурматли хонимнинг танбеҳини эшитадиган нима иш қилдингиз?

— Шундай ҳурматли хонимнинг!— Кулги аралаш такрорлади Йоко, ҳазар қилганидан юзларини бужмай-тириб. Яна оғир жимлик чўқди.— Тагава хонимга шунчалар ишонар экансиз,— яна гапида давом этди Йоко,— яхшиси, сизга ҳаммасини бир бошдан гапириб берганим маъқулроқ.

Ярим истехзо-ярим кулги билан, сал-пал бўрттириб Йоко Тагава хонимнинг Йокогамадан жўнашгандан кейинги сирли, ғаразли кирдикорларини гапириб берди. Худди гап аллаким ҳақида кетаётгандек Йоко хотиржам, Тагава хоним ундан ревизор билан ножўя алоқалар қилди дея, шубҳалангани хусусида ахборот берди. Бари бир, у зоҳиран хотиржам кўринса-да, жаҳолатга тўлиб-тошгани билиниб турарди. Кўзлари гоҳ қаҳр-ла чақнар, гоҳ кўз ёшига тўларди. Кимура худди ток ургандек уни жимгина эшитарди. Йоко охиригача ўзини хотиржам тутди, бир хилда сўзлади ва охирида деди:

— Олижаноблик икки хил бўлади: ҳақиқий ва хўжа-кўрсинчасига. Одамлар ҳам улар билан бир вақтнинг ўзида учрашиб қолсалар, албатта, ҳақиқий олижаноблик доимо шубҳа остида қолади. Жуда қизиг-а, тўғри-ми? Дастлабки уч кунда мен денгиз касаллигидан қаттиқ азобландим. Шунда ана шу олижаноб Тагава хоним, зеро ҳар кун ошхонага борса-да, кўнгил учун бўлса ҳамки бир марта мендан хабар олмади. Мени безовта қиламан, деб қўрқди, чамаси. Ревизор эса врач билан тез-тез келиб турди. Кўриб турибсизки, мендан шубҳаланиш учун бу хонимда ҳамма асос бор. Кейин менинг қорнимда оғриқ турди, ҳамма йўловчилар менга ҳамдардлик билдиришди, бу эса Тагава хонимга асло ёқмади. Менга олижаноблик билан муомала қилиш ҳуқуқи фақатгина Тагава хонимга берилса-ю, қолган пассажирлар эса унга эътибор қилсалар, албатта, яхши бўларди. У ҳам эмас, бу ҳам эмас, ҳамма гап, ревизор унга унча рўйхуш бермаганлигидан келиб чиқди.

Кимура лабларини тишлаб унга қулоқ солар экан, кейин зўрға эшиттириб гўлдиреди:

— Тушунаман, тушунаман...

Йоко хаёлчан кимоносига тушган сочларини бармоқларига ўрай бошлади ва ундан кўзларини олмай, ғира-шира истехзоли кулиб, эътиборсизлик билан гапирди:

— Тушунасизни? Ҳм... Ҳўш, нима дейсиз?

— Сизнинг олдингизда қанчалар айбдорман! — жавоб берди Кимура ҳиссиётга тўла оҳанг билан. — Мен сизга ишонгандим ва ҳозир ҳам беқиёс ишонаман, айти пайтда, одамларнинг гап-сўзларига ҳам қулоқ солишга тайёр эдим. Мен янглишган эканман... Ўзингиз ўйлаб кўринг. Қариндош-уруғим, ёру биродарларимнинг эътирозига қарамасдан сизга уйланишга қарор қилдим. Сиз сиз яшасам мен учун ҳаёт ўз қимматини йўқотади. Ишонинг менга, энг узоғи билан ўн йилда ўз мақсадларимга етаман. Агар сизнинг муҳаббатингиздан маҳрум бўлсам... О, шу фикрнинг ўзигаёқ тоқат қилолмайман-а!.. Йоко-сан!

У Йокога яқин келди. Йоко бунчалик садоқатдан, содиқликдан ҳатто қўрқиб кетди. Кимура, ҳамма нарсани унутиб, ҳатто эркаклик ғурурини оёқ ости қилиб, унга ўз садоқати ҳақида онт ичяпти. Йоко бўлса уни алдаяпти. Йоконинг виждони изтиробдан санчиб кетди. Лекин уни чеки йўқ безовталиқ ҳамма нарсага кўра кўпроқ азобларди. У ўзида Кимуранинг хотини бўлиш учун зиғирдаккина ҳам майл сезмасди. Шу кишининг хотини бўлиши учун... У Курати ҳақида эслади — у Йоко учун чўкаётган одам сўнгги умид билан қарайдиган қирғоқдай бўлиб қолганди. «Агар Курати ҳозир ёнида бўлганида, у ўзини бир қадар хотиржам ҳис қиларди. Дарвоқе... Нима бўлса бўлар. Бу тўфонли бўғоздан ҳам сузиб ўтишга тўғри келади, бошқа йўл йўқ». Йоко иложи борица ўзини қўлга олиш ва Кимуранинг нафосати-га қандай жавоб бериш ҳақида ўйлай бошлади.

20

Эр-хотин Тагавалар, Йокога ҳатто бир оғиз сўз айтмай, хайрлашмасдан, кутиб олувчилар қуршовида виқор билан қирғоққа қадам босдилар. Бошқа йўловчилар унинг қаютасига мўралаб, у билан дўстона хайрлашдилар, лекин бир неча дақиқа ўтиши билан улар яна унутилиб кетардилар. Бу оқшом уни Курати йўқлади ва улар ярим кечагача валақлашиб ўтиришди. У бирдан Окани эслаб қолди. «У мендан сира-сира айрилишни истамасди, энди хоҳласа-хоҳламаса Бостонга боришига тўғри келади. Кетади ва мени унутади. Бари бир, у жуда ёқимтой йигитча, кейин ўзини ҳам олижаноб тута

билади». Лекин бу хотиралар ўткинчи бўлиб чиқди. Қалб эшигини чертиб улгурмасданоқ улар бир зумда қаергадир изсиз йўқолдилар. Фақат биргина — Кимурадан қандай халос бўламан, деган ташвиш уни тарк этмасди. Унинг қалбини даҳшатли, енгиб бўлмас бир қудрат — Куратига бўлган майл забт этган эди.

Юк тушириш икки кун давом этди. Ниҳоят, «Эдзима-мару» порт шаҳар учун одатий бўлган ур-йиқит ва шовқин-сурон ичра бандаргоҳга ҳисобсиз қон-қариндошлари кузатувидаги марҳумдек хотиржам ва тинчгина қайтди.

Эрталабдан кечгача матрослар палубани кокос ёнғоғи билан артишарди, Йоко бир хил кескин товушларни эшитар, унга худди эгов билан вақтни оҳиста йўқотишаётгандек туюларди... У яккаю ягона истак — Японияга тезроқ қайтиш истаги билан ёнарди. Бошқа ҳеч нарса уни қизиқтирмасди. У ҳатто бегона заминга бир марта бўлса ҳам кўз ташлашни истамасди. У ўз каютасига қамалиб олиб, худди боладек сабрсизлик билан жўнаб кетиладиган кунни кутарди. Ҳозирча у ўрнидан туришга ҳам журъат этмасди, ҳар куни келадиган Кимура яна қўққисдан кўриб қолишидан чўчирди.

Ҳар гал Кимура уни америкалик врачга кўрсатишга, карантин инспекторидан рухсат олиб, қирғоққа тушишга кўндирмоқчи бўларди. Лекин Йоко қаттиқ туриб розилик бермасди, ана шунда ўртага хавфли сукунат чўкарди. Йоко унга жуда усталлик билан тасалли берарди, бу ерда озмунча аччиқ ва тиззиқларни бошидан кечирмаган, аянчли тиланчига ўхшаб қолган Кимура унинг илиқ сўзлари-ю, ширин табассумларидан озмунча лаззат топмасди. У вақтига жуда ҳам қатъий амал қилар, Йоко эрталабки пардоз-андозини тугатиб бўлар-бўлмас кириб келар, ва ҳар гал чиройли саватчани тўлдириб ажойиб Калифорния узуми ё банан кўтариб олган бўларди, ёки бўлмаса таърифга сиғмайдиган чиройли гулдаста билан кириб келарди. Ҳар куни у Корокунинг диққатини ошириб, Йоконинг саломатлигини сўраб-суриштирарди. Короку унга мужмал жавоб берар ва «Йоко ҳозир ўрнидан туриши мумкин эмас», деб уқтирарди. Тоқати тоқ бўлган Кимура Куратига маслаҳат соларди, у эса улардан ҳам ошириб ақлга сиғмайдиган жавобларни берарди. Кимура ҳеч нарса қилолмай яна Йоко ёнига қайтар, йиғлаб юборгудек бўлиб илтижо

қилар, уни қирғоққа тушишга кўндирмоқчи бўларди. Кечқурунлари эса Йоко билан Курати кулишганча бир-бирларига куни билан бўлган воқеаларни айтиб беришарди.

Йоко борган сари зулмини оширарди, қайлиғини қийнаш унга ҳузур бағишларди. Ҳеч нарсадан шубҳаланмайдиган Кимурани Курати виждонсизларча таҳқирлаётганини аламли завқ билан кузатарди — у, чамаси, ўзининг бутун ўтмиши учун бор заҳарини Кимурага тўкиб солмоқчи эди. Бунақа пайтларда Йоко хотирасида ғира-шира сақланиб қолган Клеопатра ҳақидаги афсонани эсларди. Клеопатра ўзини муқаррар ажал кутаётганини сезгач, ўз-ўзини ҳалок қилмоқчи бўлади, у барча қулларни йиғиб, уларни заҳарли илонлар олдига ташлашни буюради. Клеопатранинг ўзи эса айбсиз қурбонлар ажал ёқасида қандай оху нола қилишларини кузатарди. Йоко учун Кимура лаънати ўтмишнинг рамзи эди. Онасининг мустабидлиги, Исокова хонимнинг найранглари, қариндош-уруғларининг зулми, жамиятдан қувилгани, эркакларнинг бир нарсаги бўлиб қолиш учун қилган шилқимлиги, унинг рўпарасида хушомадгўйлик қилган аёлларнинг ҳасади — ҳамма-ҳаммаси учун Кимура жавоб бериши керак: у энди, аёл эоти ўйлаб топишга қодир бўлган барча азоб-уқубатларни бошидан кечирришга мажбур эди.

— Сиз — кечалари ибодатхонага олиб бориладиган сомон қўғирчоқсиз¹, — бир гал унинг оғзидан шундай гап чиқиб кетди. Кимуранинг унинг сўзларини маъносини чақишга уринаётганини кўриб, қаттиқ асабийлашдида, кулиб юборди, кўзларидан эса бесабаб ғазаб ёшлари думалаб туша бошлади.

Унга Кимура билан ажрашганидан кейин худди илон терисини ташлагандек, ўз ўтмишини улоқтириб юбориши мумкиндек туюларди.

Гоҳ-гоҳида Йокода Кимура унга қандай итоаткорлигини Куратига бир кўрсатиб қўйиш истаги туғиларди. У Кимурага қўпол гапирар ва нимани хоҳласа шуни бажаришга мажбур қиларди. Бундай пайтларда ҳатто Куратининг Кимурага раҳми келиб кетарди ва икковини келиштириб қўйишга ҳаракат қиларди. Бир куни Йо-

¹ Таомилга кўра, душманга зиён етказиш учун унга ўхшайдиган сомондан қўғирчоқ ясаб ибодатхонага олиб бориб, михлаб қўйиш керак.

Йоко Кимурани ёнига ўтирғизиб, ўзининг Токиога қайтиш сабабини батафсил тушунтира бошлади. Шу пайтда Курати кирувди, Йоко дарҳол бошқача бўлиб қолди.

— Марҳамат, анави ёққа ўтиб ўтиринг!— қуруққина деди у Кимурага кўзи билан диванга ишора қилиб, сўнг Куратига мурожаат қилди:— Сиз эса, марҳамат, мана бу ерга ўтиринг! Бугун, ҳаво жуда ажойиб-а... Вақти-вақти билан гумбурлаётган нима ўзи? Худди момақал-дироқдек... Шунақанги одамнинг жигига тегадик!

— Бу юк ташувчи аравачалар.

— Ҳа... Мен пассажирлар жуда кўп бўлади, деб эшитдим.

— Ҳа, улардан баъзиларини мен оз-моз танийман.

— Кеча кечқурун анави гўзал аёл яна ҳузурингизда бўлдимиз? Сиз мен билан гаплашгани кирмадингиз.

Уйламасдан, сира ҳам андиша қилмасдан айтилган бу эҳтиётсиз сўзлар ҳатто Куратини ҳам хижолат қилди; у жавоб бермай, суҳбат мавзуини ўзгартириш мақсадида, Кимурага гап қотди:

— Хўш, сиз Мак-Кинли билан бўлган воқеаларга нима дейсиз? Даҳшатли воқеа, шундай эмасми?

Президент Мак-Кинли пистолетдан отиб ўлдирилганда «Эдзима-мару» ҳали Сиэтлга етиб келмаганди, ҳозир бутун Америка фақат шу ҳақда гапирарди. Кимура бўлиб ўтган воқеа тафсилотини газеталар ҳамда таниш-билишларидан билиб олганди, у бажону дил ҳикоя қила бошлаган эди, лекин Йоко қуруққина қилиб унинг гапини бўлиб, Куратига мурожаат қилди:

— Сиз, менимча, у аёлни йўлдан урдингиз-а? Гапни айлантриб, мени чалғитолмайсиз. Уша гўзал аёл ким? Соф америкалик аёлни бир кўрсам, армоним йўқ эди. Мени у билан таништиринг. Уни менинг ёнимга олиб келинг. Бошқа ҳеч кимса мени қизиқтирмайди, бу аёлни эса бир марта бўлса ҳам кўриш истагида ёняпман. Рос-тини айтганда, Кимура, бунақа нарсаларда унча фаро-сатсиз...— У Кимурага менсимай назар солди.— Айтинг-чи, Кимура-сан сиз бу ерда Lady Friend лардан ҳамни-шин орттирмадингизми?

— Эҳ-ҳа, бусиз бўлар эканми?— баланд овозда маъқуллади Курати, худди Кимуранинг бутун ишқий саргузаштларини биладигандек.

— Демак, сиз зерикмагансиз, тўғрими, Кимура-сан? Курати-сан, Кимура-сан қандай қилиб менинг қўлимни

сўраганини эшитишни хоҳламайсизми? У тўғри, қимир этмасдан ўтирарди, суҳбатни шундай оҳангда олиб борардики, худди ҳаёт учун эмас, худди ўлим учун кураш олиб борадиганга ўхшарди. Менинг онам бу пайтда қаттиқ бетоб бўлиб ётарди. Кимура унга, яъни онамга, мен сира ҳам унутмаслигим керак бўлган сўзларни айтди. Тўхтанг, тўхтанг... Ҳа-ҳа, эсладим...

Кимуранинг гап оҳангига маҳорат билан тақлид қилганча у гапида давом этди:

— «Агар битта-яримта бошқа аёл менинг қалбимга дахл қилгудек бўлса, майли, худо мени қаҳрига олсин»... Шунақа мазмунда эди шекилли...

Кимура қип-қизариб кетди ва Йокога қаттиқ, таъна-омуз тикилди. Ревизор елкаси оша Кимурага нигоҳ ташлади ва бор овози билан кулиб, унга мурожаат қилди:

— Хўш, Кимура-сан, ундай бўлса, менимча, худонинг олдида туппа-тузук гуноҳкор бўлиб қолгандирсиз?

— Сиз бошқаларни ҳам ўзингизга ўхшайди, деб хулоса чиқаряпсиз, шундайми?— зўрға овоз чиқарди, захарли кулиб Кимура. Унинг ҳамон тунд юзида таажжуб акс ётарди. У Йоконинг сўзларини қандай қабул қилишини билмасди: бегона одам олдида ҳам гапирса бўладиган ҳазил учун айтилган деса, ҳаддан ташқари енгил-такликнинг ўзи эди, ҳаммасини ҳазил фаҳмлаб қулай деса, ҳаддан зиёд кескин, тагдор гаплар эди. Йоко бадхоҳлик билан Кимуранинг юз ифодасини кузатар эди. Кимуранинг юзидан эса ғазаб ёғиларди. Йокода кўкрагида узоқ вақтдан бери туриб қолган қаттиқ нарсани суриб юборган шифобахш дори ичган каби хушкайфият бор эди.

Курати тез орада чиқиб кетди ва Йоко, қовоғи солиқ, хафақон Кимурани яна ёнига ўтқазди.

— Хўш, бу жаноб жирканчли-а! У билан бундан бошқа нарса тўғрисида гаплашиб бўлмайди. Сизга, менимча, эшитиш унчалик ёқинқирамади-а?— У ноз ва тилёғламалик билан пастдан, ҳозиргина Куратига қарагани каби хумор қаради, лекин Кимуранинг жуда ҳам кайфияти бузилган эди, шунинг учун дарров ўзини қўлга ололмади. Йокога, уни атайлаб ўзининг жиддийлиги билан енгиб олмоқчидек туюлди. Ичида Кимурадан қулса ҳам, у ҳамон унга мулойим қараб турарди. Кимура нимадан хавфсираётганини айтмоқчи бўлди-ю, бироқ журъат эълмади, бехосдан ўзимнинг асл ниятимни сез-

кириб қўймасам эди, деб чўчиди. Суҳбат дам-бадам узилганча яна ярим соатча давом этди. Ниҳоят, у журъат этиб:

— Демак, ревизор сизнинг ёнингизга кечалари ҳам кириб турадимиз?— деди.

У совуққон оҳангда гапирмоқчи бўлди-ю, лекин овози қалтираб кетди. Йоко унга худди қолқонга тушиб қолган тентак ҳайвонга қарагандек, шафқат юзасидан кулиб қараб, эътироз билдирди:

— Шундай кичкина пароходда бунақанги ишларни қилиб бўладими? Узингиз ўйлаб кўрсангиз-чи? Мен сизга нима ҳақда гапиргандим. Ревизор ва унинг ҳамтовоклари ҳозир бўш, ҳар оқшом ошхонада тўпланиб, ичишади, ҳар хил бўлмағур нарсалар ҳақида вайсашади. Менга эса ҳаммаси эшитилиб туради. Кеча Курати у ерда йўқ эди, шунинг учун мен бир уларни бопламоқчи бўлдим. Ҳамма гап шундаки, кейинги пайтларда пароходда турқи таровати шубҳали аёллар айланишиб қолишди, улар шовқин-сурон кўтариб, жонга тегишяпти. Хо-хо-хо, худо билсин, сиз нималарни тасаввур қилдингиз экан.

Кимура нима деб ўйлашни ҳам билмасди. У, умуман, Йоко нима деяётганини тушуниб етмасди ҳам ва бунга ҳатто умид ҳам қилмасди. Йоко эса маъсум жилмайди, кейин гапни устомонлик билан ревизор келганида узилиб қолган суҳбатга бурди, Токиога нима учун қайтаётганини келган жойидан ҳикоя қила бошлади.

Шундай қилиб, Йоко инжиқлик билан ақл бовар қилмайдиган вазият юзага келтириб ва яна уни йўқотди. У ўз қўлида маҳкам ушлаб турган мушук сичқон билан ўйнашгандек, ўйнашиб лаззат олишдан ўзини тиёлмасди. Кимурага гоҳо бир қарашдаёқ у нафрат, ғазабдан титраб кетарди, шунақа пайтларда, касаллигини баҳона қилиб уни қувиб соларди. Ёлғиз қолган Йоко, жаҳолат тутқаноғида қўлига нима тушса ерга улоқтирарди. «Мен энди унга ҳаммасини айтаман. Ҳатто ўйнашга ҳам ярмайдиган кишини атрофимда ўралаштиришдан ҳеч қандай маъно йўқ. Ҳаммасини тушунтириш керак, менинг қалбим тоза бўлишини истайман». Айни пайтда, Йоко, уста тadbиркор сифатида, ҳаётнинг ҳақиқий томонини ҳам унутмасди. Куратига мутлақ эга бўлиб олмагунча, Кимурани қўлдан чиқариш, фирт телбалик бўлади. «Қаерда ухлашингни билмасдан туриб олдиндан кавушинг-

ни ечма!»— онасидан болалигида эшитган мақолини эслаб, нохуш кулиб қўйди. «Ҳа, бу тўғри, Кимурадан ҳозир воз кечиш керак эмас»,— дея ўзига тўхтовсиз таъкидларди.

Бир куни Йоко Қўшма Штатлардан хат олди. У ажабланди. Унга бу ёққа, пароходга ҳеч ким ёзиши мумкин эмасдек туюлди. У аввал хатни очмоқчи бўлди, кейин ўйлаб қолиб, уни Кимурага берди, бу билан уни қуроллантирмоқчи, қўлига қурол бермоқчи бўлди: ўзи эса, қуролсиз жанг қилишни афзал кўрди. Қандай ечилмаган жумбоқлигини ечишга тўғри келаркин? Йоко қалби музлаб қолгудек бўлиб кутди. Хат Окадан бўлиб чиқди. У йўл-йўлакай хайрлашиб, қирғоққа тушиб кетганди. Ока ўзининг ташқи ва ички кўринишига мос бўлмаган расво дастхат билан ёзибди:

«Сиз пароходдан тушмасликка ва Японияга қайтиб кетишга қарор қилганингизни эшитиб қолдим. Агар бу рост бўлса, мен ҳам бетўхтов изимга қайтаман. Балки сиз менинг устимдан куларсиз, тентак деб ҳам ҳисобларсиз. Лекин мен ўзга бир чора тополмайман. Сиздан айрилиқда, бунинг устига бегона кишилар орасида мен ақлдан озишим мумкин. Мен Япониядаги жуда машҳур коммерсантнинг ўғли эканлигимни сиз билмайсиз. Онам ўлди, отам иккинчи бор уйланди. Утай онам билан муросамиз яхши эмас. Боз устига, болалигимдан соғлигимнинг мазаси йўқ, шунинг учун отам мени чет элга саёҳатга юборишга қарор қилди. Лекин мен ватанимни қўмсайман. Бундан ташқари, ҳеч ким мен билан сизчалик олижаноб, очиққўнгилик билан муносабатда бўлмаган, ғурбатда сизсиз бир кун ҳам яшай олмайман. Менинг акам ҳам, опам ҳам йўқ, тақдир ўзи сизни менга опа қилиб юборди. Менга раҳмингиз келсин, ўз укангиздек кўриб, муомала қилинг. Ҳеч бўлмаса, сизнинг овозингизни эшитадиган, сизни кўрадиган жойда бўлишимга монелик қилманг. Мен сиздан фақатгина шу марҳаматни сўрайман ва бу қавму қариндошларимда норозилик уйғотса ҳам, бетўхтов Японияга қайтаман. Ревизорга мен учун илтимос қилинг».

Йоко Кимурага (у буни сўраган эди) ҳеч нарса қўшмасдан, батафсил Ока билан муносабати ҳақида гапириб берди. Кимура унга хаёлчан қулоқ солиб ўтирди ва ниҳоят, у билан танишиш истагини билдирди. Йоко ги-

жиниб Кимура бундай олижанобликни Ока ёш бўлгани учун қияпти, деб ўйлади. «Нима қипти, ундай бўлса, Кимура Курати билан алоқамни Окадан эшитса эшита қолсин. У рашк ва ғазабдан фиғони фалакка кўтарилиб келганда, мен уни яна итоаткор қилиб ола биламан».

Эртасига эрталаб Кимура қаттиқ ҳаяжонга тушиб келди ва Ока билан учрашгани ҳақида батафсил сўзлади. Ока «Ориентал-отел»даги ҳашаматли номерда турарди. Эр-хотин Тагавалар ҳам шу меҳмонхонада туришаркан, Ока Кимурага: «Эр-хотинларнинг олдига танда қўяётган японлар жонимни ҳиқилдоғимга келтирди», деб шикоят қилибди. Ока Кимурани кўриб қувониб кетибди, уни худди акасидек иззат-ҳурмат билан кутиб олибди. Ока хижолатини енгиб Йокога мойиллигига иқрор бўлибди. Кимура ундан бошқача, ўзи қилмоқчи бўлган иқрорни кутган экан, буни эшитиб, ҳаяжонга тушибди, ҳатто йиғлаб ҳам олибди. Иккови узоқ вақт бир-бирига ҳамдардлик билдиришибди, Кимура унга ўз укаси каби муносабатда бўлишга қарор қилибди, Японияга қайтиш ҳақидаги фикрига қўшилмабди, воз кечишга ундабди.

Кимуранинг гапларига қулоқ солиб Йоко, ўзи тасаввур қилганидек, унинг ревизор билан алоқаси ҳақида қўшиб-чатиб, кўпиртириб Кимурага гапиришига Окага яхши тарбия кўрганлиги имкон бермаганлигини тушунди. Йоконинг гумонлари ўзини оқламади. У тайёрлаган спектакль актёрларнинг ёмон ўйнагани сабабли, муваффақиятли чиқмади. Лекин кейинчалик Йоко, келишган, гўзал, агар аёл кийимини кийгазиб қўйса, чиройли аёл деб ўйлаш мумкин бўлган йигитчани бир неча марта ҳузур қилиб эслаб юрди.

Кема Сиэтлга келгандан бир неча кун ўтгач, Кимура ниҳоят Тагавалар билан учрашишга муваффақ бўлди. Шу дамдан бошлаб у кескин ўзгарди, ўйчан ва тунд бўлиб қолди. Ҳатто у Йоконинг сўзларини эшитмай қолган ҳоллари ҳам бўлди, лекин бир гал ўзини тутолмай сўради:

— Сиз бу одам билан қандай қилиб дўстлик алоқалари қила оласиз?

— У ревизорни кўзда тутганди. Қошларини чимириб, худди оғриқдан азоб тортаётгандек, чап биқинини қўли билан ушлаб олган Йоко бир неча марта бош ирғади.

— Сиз мутлақо ҳақсиз. Бу одам билан муроса қи-

лишга менда зиғирча ҳам истак йўқ эди. Бироқ мен уни озмунча ташвишга солмадимми, бундан ташқари, у кўринишдан унча хуш таассурот қолдирмаса ҳам, жуда илтифотли ва ўктам киши. Матрослар ҳам, официантлар ҳам уни яхши кўришади, кейин,— хижолат бўлиб қўшиб қўйди Йоко,— мен ундан қарздорман.

— Пулингиз йўқми ҳали?— Кимура ҳам ўсал бўлиб кетди.

— Мен бу ҳақда сизга айтмовдимми?

— Ҳа-а, бу жуда ёмон,— чўзиб гапирди Кимура батамом ўзини йўқотиб, бармоқларини чалмаштириб иягига тираб, оёғи остига тикилганча, узоқ ўйга толди-да, кейин сўради:

— Сиз ундан қанча қарзсиз?

— Врач ҳаққи, дори-дармон — ҳаммаси бўлиб юз иенга яқин.

— Сира ҳам пулингиз йўқми-а?— чуқур хўрсиниб қайтарди Кимура.

— Йўқ, агар мабодо менинг аҳволим яхшиланмасдан, шу пароходнинг ўзида вақтинча Японияга қайтишимга тўғри келиб қолса, мен яна унинг ёрдамига таянаман.— Бу сўзларни Йоко худди кичик укасини кўндирётгандек жуда эркалаб айтди.— Мен, ҳаммаси ўтиб кетади, деб умид қиламан, лекин саёҳат қилаётганда, энг муҳими, энг майда икир-чикирларгача олдиндан кўра билиш керак.

Кимура аввалги ҳолатида, ўз хаёлларига чўмиб, жимгина, қимир этмасдан ўтирарди. Йоко энди нима дейишини билмасди, у зерикди, айни пайтда, Кимуранинг юзини қизиқиш билан кузатарди.

Кимура бирдан бошини кўтарди, юзидан ниманидир уқиб олмоқчидек Йокога синчков тикилди, кейин чуқур хўрсинди.

— Йоко-сан! Мен сизга ишонаман, агар охиригача ишонсам, тўғри иш қиляпманми-йўқми, билмайман. Яхшиси, мен фақат сизнинг бахтингиз ҳақида қайғурияман, десам яхши бўлади.

— Гапираверинг, марҳамат,— ярим ҳазил-ярим чин, дўстона оҳангда гапирди Йоко, лекин кўзлари бошқача ёниб турарди: «Қани бошқа яна бирон оғиз сўз айтиб кўр-чи, сени кечирим сўрашга мажбур қила оламан!»

Кимура унинг ўтқир нигоҳига дош беролмай, ноилож бошини қуйи солди ва жим қолди.

— Қани, гапирсангиз-чи, нима бўлди сизга?!— ҳамон дўстона ва ишонган овозда гапирарди Йоко.

Бироқ Кимура ҳамон бир қарорга келолмай, жим турарди. Бирдан Йоко уни ўзига қаратди, бошини сал кўтариб, унинг қулоғига шивирлади:

— Умрим бино бўлиб сизга ўхшаган ичимдагини топ одамни кўрганим йўқ. Нималарни ўйлаётганингизни менга рўйирост айтганингиз яхши эмасми? Оҳ, оғрияпти. Лекин унча, унчалик эмас... Айтсангиз-чи, бошингизда қанақа фикрлар чарх уряпти? Нима гап ўзи? Мен бунни билишим керак. Нега сиз худди бегоналарга ўхшаб ўтирибсиз? Оҳ, шунақанги оғрияпти! Марҳамат қилиб, мана, мана бу еримни қаттиқроқ ушланг. Оҳ, санчиб кетяпти... Оҳ...

Йоко кўзларини юмди ва ҳолсизланиб койкага йиқилди. Чойшабни юзигача тортиб, Кимуранинг қўлини биқинига босди. Қаттиқ қисилган тишлари орасидан инграш отилиб чиқди, елкалари ички фарёддан қалтирарди.

Кимура ҳамма нарсани унутиб, Йоконинг тепасида гирдикапалак бўларди.

21

«Эдзима-мару» Сиэтлга келганининг ўн иккинчи кунини арқонларни ечиб, Японияга қайтиши лозим эди. Ун бешинчи октябрда, яъни кема кетишига уч кун қолганда, врач Короку Кимурага ўзининг охирги қарорини айтди: Йоко саломат қолиши учун, яхшиси, Японияга қайтиши керак. Бу пайтга келиб Кимура Йоконинг қайтиши ҳақидаги фикр билан келишиб қолган эди. Йоконинг истаги шундай эканини англаб етган ва ҳаммасига қўл силтаб қўя қолганди — бари бир, энди ҳеч нимани ўзгартириб бўлмайди. Йокога уйланишни ҳали-ҳануз бутун ҳаётининг мазмуни деб билса ҳамки, у бу янги зарбани қўйдек ювошлик билан қабул қилди.

Юқори кенгликларга жойлашган Сиэтлда қиш фавқулодда қаттиқ келди. Қирғоқ бўйлаб ястаниб ётган серқоя тоғлар оппоқ қор билан қопланган эди. Йоко соқин оқшомлари кўришга ўрганиб қолган булутлар йўқолиб, унинг ўрнига совуқ, беўхшов, бир тутам пахтага ўхшаш қор булутлари пайдо бўлди. Оппоқ бу чойшаб

ҳозир осмондан тушади-ю, бутун ер юзини қоплаб оладиганга ўхшарди. Фақатгина қирғоқни ўраб турган суряшилранг қарағайларгина сира ҳам ўзгармаган эди. Сербарг дарахтлар ўзларининг япроқларини сездирмай ташладилар ва энди яланғоч ҳолда, осмонга ўткир шохларини қадаганча турар эдилар. Шаҳар кўзга ташланиб турган томондан эса, паға-паға қора тутунлар кўтариларди. Сиэтл қаҳратон, аёзли шимолий ярим шарга қараб силжиётган совуққа қаршилик кўрсатишга шошилаётганга ўхшарди. Ҳатто бандаргоҳнинг тош тўшамаси узра кўзга зўрға чалинган ўткинчиларнинг жунжиккан қоматларидан ҳам бетоқатлик аралаш ташвиш сезилиб турарди. Табиат чапдастлик билан ўз қиёфасини ўзгартирарди. «Эдзима-мару»да жўнаб кетиш учун тайёргарлик кўрилар, чиғирларнинг хирқироқ товуши борган сари баландроқ эшитиларди.

Эрталаб, одатдагидек, Кимура келди. Ғайритабиий заҳил юзлари кучли ички нотинчликни шундоққина акэттириб турарди. Унинг сўзларига қараганда, «жуда ноҷор аҳволга тушиб қолганди». Отаси ўлгандан кейин унга қолган барча мерос пулга чақилиб, Японияга мол харид қилиш учун жўнатилган эди. Агар у ёққа бирор хабар юборса, албатта молни тўхтатишади, унда эса ортиқча пул йўқ. Кимура, Йокога уйланиш орзусида бўлиши билан бирга, у ҳеч бўлмаса бир оз пул билан келади, деб ўйлаганди. Бинобарин, унинг умидлари оқланмади, бунинг устига у Йокога қайтиш учун кира ҳақи ҳам тўлаши керак. Учрашув қувончи тўйдан олдин чалинган ноғора бўлиб чиқди ва узоқ давом этмади, ҳаммаси бўлиб уч-тўрт кунга чўзилди, сўнгра яна кутиш, яна якка-ёлғизлик.

Йоко, бари бир, Кимура Куратига ёрдам сўраб мурожаат қилишдан бошқа чора тополмаслигини тушунди. Шундай бўлди ҳам Кимура Куратини каютага чақирди. У ўзини узоқ куттириб қўймади. Курати жомакор костюмида жуда банд қиёфада кириб келди. Кимура унга стул суриб қўйди ва одатдаги қуруқ оҳангини ўзгартириб, илтифотли бир тарзда Йоко ҳақида ғамхўрлик қилишни илтимос қилди. Шундагина Курати ўзини вақти жуда зиқ одам қилиб кўрсатишни бас қилиб, ўрнашиб ўтириб олди ва ҳар қачонгидек, Кимуранинг кўзларига хотиржам тикилди ва уни диққат билан эшитишга ҳозирланди. Куратининг аксича, Кимура ўзини

жуда ноқулай сезар, стулда тинчгина ўтиролмасди. У ҳамёнидан эллик долларга чек олиб, Йокога узатди.

— Курати-сан, барча воқеадан хабардор бўлганимдан кейин, унинг олдида гапираверганим маъқул. Бу мен эга бўлган нарсанинг ҳаммаси!— у аянч кулги билан қўлларини ёйди ва жилетининг чўнтагини уриб қўйди. Унда олтин занжир ҳам, узук ҳам кўринмасди. Фақатгина чап қўлидаги никоҳ узуги етимчалардек ялтирарди, холос. Йоко ўзини ҳайратдан тийиб қололмади.

— Йоко-сан, мен бир амаллайман!— шошиб-пишиб гапирди Кимура.— Эркак ҳар маҳал осонгина ўз ўрнини топиб кетади. Бундай синовлар, ҳатто фойдали. Бу пул камлигига, сизга, ҳар қалай, етмаслигидан, жуда уятли сезяпман ўзимни... Йокога шунчалик ғамхўрлик қилаётганингиз учун сиздан жуда миннатдорман, Курати-сан. Кўряпсиз, мен яширмайман, биз ҳозир икковимиз жуда расво аҳволдамиз. Сиз уни фақат Йокогамагача элтиб қўйинг, ундан у ёғига бир йўлини ўйлаб топарман. Агар йўлкира ҳақи етмай қолса, бу ғамхўрликни ҳам зиммангизга олсангиз, ўтинаман сиздан!— Ревизор қўлларини кўкрагида қовуштирганча Кимурага қаттиқ тикилиб ўтирарди.

— Сизда сира ҳам пул йўқми?— ўсмоқчилади у.

Кимура зўрма-зўраки хахолаб жилетининг чўнтагига уриб қўйди.

— Бўм-бўш!

— Бундай қилиш ярамайди,— деди Курати ўзининг одатий норозилик аломатлари сезилиб турган хирқироқ овози билан:— Ҳозир йўлкира тўлашнинг сира ҳам ҳожати йўқ. Бунни Токиода, фирманинг бош бошқармасида қилса ҳам бўлади. Ҳатто Йокогама бўлимининг директори ҳам бу ишни қўллайди. Шундай экан, сиз ҳеч нарса ҳақда безовта бўлманг. Бу чекни эса қайтиб олинг. Бегона юртда пулсиз юриш жуда ёмон.

Курати шундай ишонч билан гапирдики, бир оз тараф қилгандан кейин Кимура таслим бўлиб, Куратининг марҳаматидан бош тортмасликка қарор қилди, ревизордан яна Йоко ҳақида ғамхўрлик қилишни сўраганча чекни ҳамёнига солди.

— Хўп, хўп, бошқа бу ҳақда гаплашмайлик, мен Сацуки-сани ўз назоратимга оламан.

Курати бетакаллуф кулиб Йокога қаради. У дам уни-

сига, дам бунисига қараб, икки эркакнинг суҳбатига қулоқ соларди. Одатда, Йоко кучсиз томонга ён босарди. Кучли одам ўзининг устунигидан фойдаланиб, кучсизни таҳқир қила бошларди, у бунга чидаб туролмай унга ёрдамга шошиларди. Ҳозир кучсиз Кимура бўлиб чиқди. У тушиб қолган ҳолат ҳам аламли, ҳам оғир эди. Йоко буни тушуниб турарди, лекин қанчалик ғалати бўлмасин, Кимурага заррача бўлсин, раҳми келмади. Ҳар қандай эркак — келишган, иқтидорли, бой, мафтункор бўлмасин — Курати билан солиштирганда ип эшолмасди. Курати бор жойда кучсиз шафқат эмас, нафрат уйғотарди.

«Қандай бебахт йигитча бу! Отасидан жуда эрта айрилди ва ҳаётнинг марҳаматсиз гирдобига дуч келди. Лекин у бўш келмади, жуда қаттиқ ишламоқда, ўзини бекаму кўст тутуди, ҳали ҳам ишим бор ва келажагим таъминланган, деб ҳисоблайди. Унинг қалбида эса фақат қайғу ва ўксизлик бор. Унга таянч бўлиши керак бўлган севимли хотин эса хиёнат қилиб, бошқанинг этагини ушлаб кетди. У бўлса, сира ҳам шубҳаланмай, ўша бошқага ёрдам сўраб мурожаат қиляпти, ҳалокатга маҳкум нарсани сақлаб қолишга уриняпти». Йоко Кимурага нисбатан ўзида ачиниш ҳиссини уйғотмоқчи бўлиб, шундай ўйларди. Бари бир, бўлмади. Бу ҳам етмагандек, унинг кулгиси қистади.

«Хўп, хўп, бошқа бу ҳақда гаплашмайлик, мен Сацуки-санни ўз назоратимга оламан». Бетакаллуф кулги билан айтилган бу сўзларни эшитиб, Йоконинг кулиб юборишига сал қолди, Кимура ундан кўз узмаётганини кўриб, ўз вақтида ўзини қўлга ола билди.

— Мен сизларга бошқа керак эмасманми? Мен кетишим керак, ишларим бошимдан ошиб ётибди, — такаллуфсизлик билан хитоб қилди Курати ва чиқиб кетди. Кимура ва Йоко у кетиши билан ўзларини ўнғайсиз сезишди ва бир оз вақт бир-бирларига қарашга ҳам журъат этмай, жим қолишди.

Курати кетгач, Йокони куч-қувват тарк этди. Шу пайтгача бўлган воқеаларни у томоша деб қараётган эди. Ҳозир Кимуранинг қалби қанчалар ғуссага тўла эканлигини ўйлаб, Йоко азбаройи ҳаяжонланганидан йиғлаб юборай деди. Яна у кимга ачинишини билмасди: унгами ёки ўзигами?

Кимура Йокога қайғуриб қараб, хитоб қилди:

— Йоко-сан, фақат йиғламанг. Мен бунга тоқат қилмайман, тинчланинг. Бахтли кўнларга ҳам етамиз. Кимда-ким тангрига ишонса — билмадим, сизда бундай ишонч бормикин, лекин сизнинг онангиз қаттиқ эътиқодли аёл эди, ҳатто Сэндайда сиз ҳам ишонар эдингиз — у синов купларида эътиқод ва тасалли билан доимо олға бориши керак. Тангри ҳар нега қодир, шунинг учун мен ҳеч иккиланмай унга умид кўзи билан қарайман.

Унинг овози қатъий ва жасурона эди. Тасалли? Лекин Йоко Кимурани олдинда нима кутаётганини тангридан кўра яхшироқ билади. Тез орада унинг орзу-умидлари ўрнини кўнгилсизлик, кейин мушкулот эгаллайди. Йоко танлаган йўлда, боши берк кўчада тугайдиган шу торгина сўқмоқ йўлда Кимура осмон баробар нарвон қурмоқдаки, ундан фаришталар чиқиб, тушиб юришади. Эҳ, бунда қандай ишонч, эътиқод бор, ахир?!

Йоко бирдан ўзини Кимуранинг ўрнига қўйиб кўрди. «Мана мен уни ўзим хоҳлаган оҳангга соляпман, мени ҳам кимдир, ҳатто нимадир ўйинчоқ қилиши мумкин-ку, ахир? Қимнингдир кучли қўли совуққонлик ва шафқатсизлик билан менинг тақдиримни бошқаряпти. Унинг орзу-умидлари тутундек тарқалиб кетмасидан, менинг орзуларим барбод бўлмайди, деб ишона оламанми? Кимура — яхши, мен эса — тубан». Йоконинг шу тобда олижаноб ва яхши бўлгиси келди.

— Кимура-сан, — илтижо қилди у, — сиз албатта бахтиёр бўласиз, бу шубҳасиз. Нимага дуч келманг, сира руҳингизни туширманг. Сиздек яхши одамнинг пешонасига нуқул бахтсизлик ёзилган бўлиши мумкин эмас... Менинг бошим узра туғилганимдан бери тавқи лаънат осилиб туради, ҳаққи ростини айтганда, менда тангрига ишонмасликка ҳамма асосларим бор, ишонмайман... мен нафратланишим керак... Қулоқ солинг... Мен бари бир ишонаман, шунинг учун журъатсизликни ёқтирмайман. Мен қатъийман, мен келажакка мардона қарайман ва тангри менга ўхшаганларни қандай жазолашини кутаверамаман.

Унинг қалбини аллақандай алам тўлдириб юборди, у бунинг учун кимни айблашни билолмасди.

— Сиз, балки, бундай эътиқод бўлмайди, деб айтарсиз... лекин... Лекин менинг ишончим мана шунда. Ҳақиқий ишончим!

У кўзларида айланган қайноқ кўз ёшларини рўмолчаси билан артди ва Кимурага дадил боқди.

— Бунақанги суҳбатни бас қилайлик. Қанчалик кўп гаплашсак, келажак шунчалик қайғули бўлиб бораверади. Бахтга ташна одамларга бундай мавзуларда суҳбатлашиш ярамайди. Қулоқ солинг... Сиз батамом ҳасратта ботибсиз. Мен бу ерда алланималарни гапирганим учун, шунчалик ранжишнинг ҳожати йўқ. Ахир, сиз эркаксиз-ку...

Ранги оқариб кетган, хомуш Кимура нафасини ичига ютиб, кўзларини ердан ололмасди.

Шу дақиқада кутилмаганда эшик очилди ва кимдир кечирим сўраб каютага кириб келди. Довдираб қолган Кимура билан Йоконинг рўпарасида ўша жароҳатланган, Йоко ғамхўрлик қилган кекса матрос намоён бўлди. У оқсоқ бўлиб қолгани сабабли ортиқ матрос бўлиб қололмаслигини, лекин бахтига, Оклендда унинг мўъжазгина ферма эгаси бўлган жияни борлигини, ўша жияни уни бир амаллаб боқиб олажagini айтди. Бугун у Йоко билан хайрлашгани ва яна бир бор миннатдорчилик билдиргани кирибди.

Йоко, йиғидан қизарган кўзларини пирпиратиб, қўлидан келганча уни юпатди.

— Э, қўйсангиз-чи, мен ахир қариб, хароб бўлганман, бундай иш қилишга қувватим борми? Жаноб ревьюер ва боцман ачинганлари учун мени ушлаб туришганди, мен ҳам хурсанд эдим шунга... Мана, худонинг газабига учрадим...

Чол ихтиёрсиз кулди. У Японияда салом йўллайдиган ҳеч кими қолмаганини ва яна шунга ўхшаш қайғули бир-икки оғиз гап айтганда Йоко йиғлаб юборай деди, бошини тасдиқлаганнамо лиқиллатди ва ниҳоят, Қимуранинг байбайлашига қарамасдан ўрнидан турдида, у келтирган ҳамма меваларни саватчага жойлади ва уларни кекса матросга берди.

— У ерда, қирғоқда кўнглингиз хоҳлаганча мевалар бўлиши мумкин, шундай бўлса ҳам буларни олволинг. Агар саватчадан яна бир нима топсангиз, мендан совға деб ўйланг, фақат эҳтиёт бўлинг, ўғирлаб қўйишмасин.

Мўйсафиднинг келиши Йокони асил ҳолига қайтарди.

— У қанчалар оддий ва самимий, шундай ажойибки. Бунақанги чолларга жон деб теккан бўлардим... Унга бирон-бир совға қилмай бўладими!

У ҳамон қовоғи солиқ ва сукут сақлаётган, кўзлари болаларники каби катта-катта очилиб кетган Кимурага қаради.

— Биласизми, мен унга нима совға қилдим? Сиз менга берган никоҳ узугимни... Ундан бошқа менда ҳеч нима йўқ эди-да.

«Нега бу аёл шунчалар беқарор ва беғам?»— Кимуранинг юзидаги ҳар бир чизиқча шундай деб қичқиргудек бўлиб кетди. У бир нарса демоқчи бўлди-ю, лекин фикридан қайтиб, чуқур хўрсиниб қўя қолди.

«Бунчалар кишини диққинафас қилиб юборадиган одам!»— газаби келиб ўйлади Його ва ўзида уни яна ҳам жонини ҳиқилдоғига келтириш истаги туғилиб, маъсум қиёфада деди:

— Кимура-сан, сингилларим учун, албатта, қариндошларим ва Кото-сан учун ҳам совға-салом сотиб олишингизни истайман. Қуп-қуруқ қўл билан уларнинг кўзига кўриниш менга жуда ноқулай. Исокова холам, менимча, Тагава хонимдан аллақачон хат олган бўлса керак, бу хат Токиода қанча тўс-тўполон келтириб чиқарган бўлса ажабмас. Мен уларни жўнаб кетаётганимда анча ташвишга қўйдим, умуман, сингилларимни ташлаб келдим уларга. Сиз мени совға-саломларсиз юборсангиз, улар сиз ҳақингизда нима деб ўйлаши мумкин? Уларнинг маломати мен учун ўлимдан ҳам оғир бўлади. Нима бўлса ҳам ажойиб нарса сотиб олинг. Менга бермоқчи бўлган ўша пулларингиз етса керак, тўғрими?

Кимура инжиқ болани кўндираётгандек жўрттага юмшоққина деди:

— Яхши, агар сиз шуни истасангиз, мен совға-салом сотиб оламан. Фақат бу пулларни сиз ўзингиз билан бирга олволсангиз яхши бўларди-да. Совғаларни Йогогамада сотиб олсангиз ҳам бўларди. Менимча, пулсиз боргандан кўра, совғасиз борган афзалроқ.

— Мен у ерда бир илож қилиб, кунимни кўриб кетарман, совғага келсак... Мен ҳозир Йогогамада нима сотиб олишим мумкинлигини кўрсатаман. Мана, яхшилаб қаранг!— У кўзи билан тоқчада турган шляпа солинган коробкага имо қилди.— Биз Кото-сан билан Йогогамада сотиб олганимизда энг яхшиси шу деб ўйлаган эдик. Пароходда хонимлар қандай кийиниб юришганини кўргач, бунга бошқа қарагим келмай қолди. Тагава хонимда эса қандай ажойиб европача кўйлак бор эди!

Йўқ, мен ортиқ. Японияда сотиб олинган европача кийим-бошларни: кўйлакни ҳам, шляпани ҳам, костюмни ҳам киймайман.

Кимура шляпага диққат билан назар солди.

— Ҳа, чини билан фасони эски удум бўйича тикилган, лекин сифати жиҳатидан бу ердаги энг яхши маҳсулотлардан қолишмайди.

— Мана шуниси ёмон-да. Буюм қанчалар қиммат бўлса, модадан қолгандан кейин шунчалар бадбуруш кўринади.

— Балки бу пуллар сизнинг ўзингизга керакдир, тўғрими?— қўшиб қўйди у бир дақиқа тин олгач.

— Йўқ, йўқ, мен бари бир бу пулни сизга бермоқчи эдим,— деди Кимура ўзини оқлашга урингандек шошилиб.

— Қаранг, шунчалар тентакманки,— унинг гапларини эшитмагандек давом этди Йокко,— сизни унутиб валдирайверибман. Йўқ, энди мен бу пулларни сира ҳам олмайман. Мен шундай қарор қилдимми, тамом, мени ҳеч ким бошқача йўл тутишга кўндиролмайди,— тантанали тугатди сўзини у.

Йоконинг ўз сўзидан қайтиши унинг характериға ёт эканлигини Кимура яхши биларди. Совға-салом сотиб олишдан бўлак иложи қолмаганини англаб, у ҳеч нарса демади.

* * *

Шу куни кечқурун ишдан сўнг ревизор одати бўйича Йоконинг каютасига кириб келди, лекин хоним уни унчалик илтифот билан кутиб олмади, нимадандир нохушлиги кўриниб турарди.

— Ҳўш, мана ҳамма иш жой-жойида. Ун тўққизинчида эрталаб соат ўнда йўлга чиқамиз,— хушнуд эълон қилди Курати, бироқ Йокко миқ этмади. Курати унга тушунмай қаради.

— Зиногар!— хитоб қилди у ниҳоят ғазабдан кўзлари ёниб.

— Нима бўлди?— Курати овозини кўтарди, кулишда давом этиб.

— Умримда бунақанги раҳмсиз одамни биринчи кўришим. Бечора Кимурани қара, у шундоғам азобда-ю, сен бўлсанг, ўзингни таҳқирларинг билан устига устак... Йўқ, сен даҳшатли одамсан.

— Нима бўлди?— даҳшат билан такрорлади ревизор Йоккога яқинлашиб.

— Нима бўларди!— Йокко юзидаги дарғазаб ифодани сақлаб қолишга уринди, лекин Куратининг соддадил кўринишидаги нимадир унга таъсир қилдими, ўзини тутолмай, маҳкам сиқилган тишларини кўрсатиб кулиб юборди.

Курати ҳам кулиб, аини пайтда, қовоғини солиб деди:

— Бу яна қанақа бемазагарчилик!

У стулни чироққа яқинроқ суриб, узун оёқларини узатиб ўтирди-да, газетани очиб, ўқишга тутинди. Курати каютага кириб қолганда, доим тиқилинч бўлиб кетарди. Унинг тагчарм қоқилган, Йоконинг диққатини тортган ботинкаси шундай катта эдики, у ўзини хандон уриб кулиб юборишдан зўрға тиярди. Эрка бир нигоҳ билан у каттакон болаларга жуда ўхшаб кетадиган ҳукмдорининг бошидан оёғигача қараб чиқди. Каюта жимжит эди, фақат Куратининг қўлидаги газета шитирларди, холос. Аста-аста тун чўкиб борарди.

Йоконинг хаёли Кимурага қайтди.

У банкдан пул олиб қўлтиғига совға-саломларни қистириб, ҳатто овқатланмасдан Жексон кўчасидаги японлар яшайдиган меҳмонхонага қайтганида шаҳар чироқлари ёнади, тутунга аралашиб кетган совуқ туманда ҳориган ишчилар зўрға қадам босиб боришарди. Унинг хонасидаги кичкинагина ўчоқда арзон кўмир ёнади, абажур билан тўсилмаган чироқнинг ёрқин нури бўм-бўш, йиғиштирилмаган хонани ёритиб туради. Кимура чироқ тагидаги лиқилдоқ курсида, каминдаги оловга тикилиб ўтириб ўйлайди. Кейин ғамгин назар билан хонага қараб чиқади ва яна оловга қарайди-да, йиғлайди.

Ревизор шовқин билан газетани варақлади.

Бошини қуйи солиб ва юзини қўллари билан беркитиб Кимура йиғлаяпти ёки илтижо қиляпти. Йокко Курати оша қараб, Кимуранинг илтижосини эшитмоқчи бўлди. У эшитяпти, ҳа, эшитяпти... Кўз ёшлари билан бўлиниб турган аянчли илтижо сўзларини эшитяпти. Йокко пешонасини тириштириб, Кимура у ҳақда нима ўйлаётганини билиб олмоқчи бўлди, лекин удалай олмади.

Курати яна саҳифа варақлади.

Йокко ҳушёр тортди, лекин Кимура ҳақидаги фикр-

лар уни яна ўз домяга тортиб кетди. Дарёдаги барглар, худди шундай, шох ёки тошга урилиб, кейин яна йўлида давом этади. Тўсатдан у Ока ҳақида хотирлади. Бечора! У ҳам, балки, ҳали ухламагандир. Ким ўзи бу — Кимурами ёки Ока? Ути сўник ўчоқ олдида ухламай ўтираверади, ўтираверади... Тун охирлаб қоляпти, хонага кирган совуқ унинг оёқлари сари полдан ўрмалаб боради. Лекин у совуқни ҳам сезмай икки букилганча стулда ўтирибди. Атрофда ҳамма уйқуда. Кимуранинг қайлиғи Йоко ҳам Куратининг қўйнида жимгина ухламоқда...

Шу ерга келганда Йоко, қизиқ бир китобни ёпган одамдек чуқур хўрсинди ва Куратига қаради. Бу фикрларнинг ҳаммаси, уни енгилгина тўлқинлантирди, лекин унинг қалбидаги муқаддас сирли туйғуларига тегмасдан, унинг тасавурида яратилиб, узоқда, аллақачон ўқилган роман саҳифаларидек бўлиб ўтди.

— Сиз ҳали ётмайсизми? — ҳукм сураётган жимликни бузишдан қўрқиб зўрға эшитиладиган нафис овозда сўради у Куратидан.

— Иҳм, — жавоб берди Курати, газетадан кўз олмасдан папирос тутатиб.

Бирмунча вақт ўтгандан кейин у қаттиқ хўрсинди:

— Нима қиламиз, ухлаймизми?

Курати туриб ўринга кирди. Йоко кулчадаккина бўлиб унинг кўкрагига тикилди ва тезда оҳиста нафас олиб, гўдакларга ўхшаб қаттиқ, ширин уйқуга кетди.

Курати кўзларини юммай узоқ ётди, кейин секин чакирди:

— Ҳей, бераҳм!

Йоко ҳамон бир текис нафас оларди. Тонг отишдан олдин эса уни бўлмағур нарсалар қийнай бошлади. У ҳаммасини эслаб қололмади, фақат ўзи истамаган ҳолда бир одамни ўлдирганини биларди, холос. Унинг бир кўзи негадир иккинчи кўзининг устида эди, пешонасидан қора қон оқарди. У қандайдир қўрқинчли куларди, кулгиси эса «Кимура!», «Кимура!» бўлиб эшитиларди. «Кимура, Кимура», деган аввал секин, кейин баланд, яна баландроқ ҳайқириқлар тинмай қайтарилиб, Йоко-ни ҳар томондан ўраб ола бошлади. У даҳшатдан қўлларини силтаб, қочиб кетмоқчи бўлди, лекин жойидан кўзғалиб бир қадам ҳам босолмасди.

Кимура!

Кимура! Кимура!
Кимура! Кимура! Кимура!

Кимура! Кимура! Кимура! Кимура!

Йоко совуқ терга ботиб уйғонди. Юраги гупиллаб урарди. Титроқ қўллари билан у қаттиқ уйқуга кетган Куратининг кўксини пайпаслаб топди.

— Менга қара!— у Куратини чақирди, лекин у жавоб бермади.

Йоко қўрққанидан кучи борича уни силкита бошлади.

Лекин Курати тирракдек қотиб ухларди...

22

Йоко ажойиб ёқимли ҳислар оғушида кўзини очди. У хризантеманинг кучсизгина ҳидини туйди. Енида бошини ўраганча Курати ухлаб ётарди. Унинг нафас олиши деярли билинмасди. Одатда бадавлат меҳмонхоналарда бўладиган, ярқироқ шойи кўрпаларда тирқишдан тушиб турган куз қуёшининг ёруғ шуъласи жилваланарди. У, чамаси, жуда баландга кўтарилганди. Америкага, ундан кейин Японияга қилинган узоқ сафар натижасида Йоко ҳали ҳам пароходдаги каби чайқалаётгандай ҳис қиларди ўзини. У кенг, юмшоқ ўрин солиб ётган кўйи қилт этмай тун бўйи ухлаганида ўзгача бир лаззат туйди. Ҳозир иссиқ, лекин дим бўлмаган кенг хонада елкаларигача очиқ қўлини бошига қўйиб, чалқанча ётиш, юмшоққина сочларининг қитиқлашини сезиш, ялтироқ, гулли, ёғоч шифтга тикилиб хаёлга чўмиш унга жуда ғаройиб кўринарди. Йоко ҳеч қачон бунчалик тасвирлаб бўлмайдиган ҳаловатни тотиб кўрмаган эди.

Бир қанча вақтдан кейин, пастдаги соатлар тўққизга бонг урди. Йоконинг хонаси учинчи қаватда жойлашганди, лекин мусатффо, қуруқ ҳавода соат занги бу ерда ҳам аниқ эшитиларди. Курати бирдан кескин ҳаракат билан кўрпани улоқтириб ташлади, туриб ўтирди, кўзларини уқалади.

— Қара-я, дарров тўққиз бўлибди-я!

Унинг баланд, хирилдоқ овозини эшитиш жуда ғалати эди. Курати қанчалик қаттиқ ухламасин, ўз одати бўйича аниқ бир вақтда уйғонарди. Унинг салқиган юзи нима учундир Йоконинг кулгисини қистатди.

У ҳам ўрнидан турди, ўринни йиғиштириб, чеккунича (пароходда Йоко чекишга ўрганганди) Курати ювиниб хонага қайтиб келди. Кейин формасини кия бошлади. Йоко қувноқлик билан унга ёрдамлаша бошлади. Унинг вужуди ва кийимидан фақатгина унинг ўзигагина хос бўлган, доим Йокони ҳаяжонга соладиган ажиб ҳид келиб турарди.

— У-бу нарса еб олишга вақт йўқ. Яна бутун кун бўйи тиним йўқ, кечроқ келаман. Биз учун байрам йўқ, ҳатто император туғилган куни ҳам ишлаймиз.

Йоко шундагина бугун байрамлигини эслаб қолди ва қалби яна ҳам жўшиб кетди.

Курати кетди. Йоко балконга чиқиб, пастга қаради. Икки чеккасига олчалар ўтқазилган Момидзидзака кўчаси кескин бурилиб денгизга туташиб кетганди. Кўчадан тўқ кўк костюм кийган Курати жадал одимлаб борарди. Сакуранинг ярмиси тўкилиб кетган гуллари қипқизил товланарди. Уйларни безаб турган япон миллий байроқлари қилт этган шабадасиз ҳавода муаллақ турарди. Уларнинг орасида, шаҳар очиқ савдо порти эканлигини эслатиб инглиз байроғи ҳам кўзга чалинарди. Божхона бандаргоҳида бир нечта кемалар, шу жумладан, «Эдзима-мару» ҳам турарди. Мачтадан-мачтага байрам муносабати билан ташланган байроқчалар поёнсиз океан тархида ўйинчоққа ўхшаб кўринарди.

Узоқ саёҳати Йокога тушдек кўринарди. У Курати билан «Эдзима-мару»да яна Японияга, тўғрироғи, Йокогама портига қайтиб келганидан кейин, порт яқинидаги меҳмонхонага жойлашишди. Бундай жиддий ўзгариш унинг ҳаётида бўлмагандек эди. Тетик, ўзи ҳам тушунмаган орзуларга тўлиб-тошган Йоко, номерга қайтиб келди. Хушбичим кийинган ходима ўринларни тартибга келтирарди. Токчадаги каттакон гулдонда бир қучоқ хризантема турарди, сал шамол турса ҳам хонага зўрға илғаса бўладиган, кишини ўйга толдирадиган хуш бўй тараларди. Йоко чуқур нафас олиб, уни шимираб экан, ниҳоят, ўзини япон заминида ҳис қилди.

— Бугунги кун қандай ажойиб. Кечқурун, эҳтимол, сизнинг ишларингиз кўпайиб кетса керак, — деди Йоко ходимага, иштаҳа билан нонушта қилар экан.

— Ҳа, бугун иккита банкет бўлиши керак. Лекин бизнинг баъзи бир доимий миждозларимиз ташқи ишлар

министрлигига овқатланишга боришади, шунинг учун ҳамма номерлар банд бўлмаса керак.

Ходима Йокога диққат билан қаради, кеча кечқурун келган, тушуниб бўлмайдиган, доимо бу ерда юрганларга асти ўхшамайдиган бу гўзал аёл кимлигини билиб ёлмоқчи бўлди.

Йоко бугунги кунни қандай ўтказишни билмас, куз кунлари борган сари қисқариб бораётган бўлса ҳам, унга кун жуда узун туюларди. У индинга Токиога қайтади, ҳозир магазинларни айланса соз бўларди, лекин Кимура унга бир талай совға олиб келиб берган, бунинг устига ёнида деярли пули йўқ эди. Оппоқ, ёрқин кимонога ўралганча — у бу кимонони Америкада кийиш учун буюртирган эди ва Японияда мутлақо киймоқчи эмасди — Йоко асабий ҳолда энди нима қилишини ўйлаб хонада у ёқдан-бу ёққа юра бошлади.

«Қотога телефон қилишга уриниб кўраман», — деган қарорга келди у. Бу фикри ўзига маъқул тушди. Уни қон-қариндошлари қандай кутиб олади, бўлиб ўтган воқеаларга Токиодагилар қандай муносабатда бўлади — буларнинг ҳаммасини билиб олиши жуда муҳим эди. Йоко ходимани чақириб уни Токио билан улашни сўради. Байрам муносабати билан бўлса керак, Токиони дарҳол олиб беришди. Йоко ажиб жилмайганча зиналардан чопқиллаб тушди. Коридорда унга бир ҳолатда кийинган эркак ва аёллар учрашди, чамаси, улар эндигина уйқудан туришган бўлса керак. Уларга қарашнинг сира ҳам қизиғи йўқ эди. Йоко телефон будкасига отилиб кириб, эшикни мақкам беркитди-да, трубкани кўтариб гапира бошлади:

— Бу Гиити-санми? Ҳа-а... Гиити-сан, биласизми, ҳаммаси шундай ғалати бўлдики.

Бирдан тутилиб қолди. Тўғри, ҳаяжонга тушиб турган ҳолатида бу унинг айта оладиган бирдан-бир сўзлари эди, лекин шуларнинг ўзи ҳам уни фош қилишга етарли эди. Кото (албатта-да!) жавоб беришга шошилмасди. У Йоко айтган сўзларни эшитмаганлиги мумкин эмасди, шунга қарамай, бари бир, қайта сўради:

— Нима?

Йоко қош қўяман деб кўз чиқарганини дарров тушунди.

— Қўйинг бу гапларни. Узингиз соғ-саломатмисиз, ишқилиб?

— Ҳа,— деган, телефонда айниқса қуруқ жаранглаган лўнда жавоб эшитилди. Кейин Йоконинг қулоғига қуйидаги сўзлар аниқ-таниқ эшитилди:— Кимура-чи... Кимура-кун қандай яшайпти? Сиз уни кўрдингизми?

— Ҳа, кўрдим,— тез жавоб берди Йоко.— У соғ-саломат. Раҳмат. Фақат менинг унга жуда раҳиман келди, Гивти-сан. Сиз мени эшитаяпсизми? Мен индинга Токиода бўламан. Лекин холамникига боролмайман, тушуняпсизми? Шундай, хоҳламаяпман. Гап бундоқ, эшитинг. Сукия кўчасида «Сокакукан» номли меҳмонхона бор. Ҳа, «Кўш турна»... Тушундингизми?.. Мен ўша ерда тўхтаман. Сиз келасизми?.. Лекин мен сизга албатта баъзи бир нарсаларни айтишим керак. Бўптими? Утинаман, албатта келинг! Икки кундан кейин эрталаб-а? Раҳмат. Кутаман. Албатта келинг.

Кото истар-истамасгина, бир маромда, худди ниманидир айтолмаётгандек жавоб берарди. У трубкани Йоконинг қўнғироқдек ёқимли овози ўзининг одатдаги таъсирини кўрсатгани учун ҳам қўйиб қўймаётган эди. Йоко унинг гап оҳангидан у жон деб кўришишдан бош тортишга тайёр эканлигини тушунди-да, кайфияти негадир бирдан бузилди қолди.

Уни қариндош-уруғлари ва таниш-билишлари Токиода қандай кутиб олишларини тасаввур қилди, лекин у бундан кўрқмасди, бироқ ҳозир Кото билан гаплашганидан кейин, аҳвол у таҳмин қилганидан кўра жиддийроқ ҳолатда эканлигини англади. Йоко телефон будкасидан чиққанда меҳмонхона бекаси ўзининг идорасидан бош чиқариб у билан саломлашди. Йоко уни биринчи бор кўриб туриши эди, у бека номерига келиб, қандай жойлашганини сўраб-суриштираганидан норози бўлди, боз устига, у билан жуда калондимоғлик билан муомала қиляпти. Умуман, Йоко хонасига расво кайфиятда қайтди.

Унинг қиларга ҳеч қандай иши йўқ эди. Фақатгина деразадан кўчага бетоқат қараганча Куратининг қайтишини кутишдан бўлак иложи қолмаганди. Йоконинг қалбида заифгина акс-садо берганча Синагава қалъасидан тўпдан отилган салют садолари эшитилди. Бодалар эса кўчада Хитой қарсилдоқларини (улар энди урфга кира бошлаганди) шақиллатишарди. Оқсочлар об-ҳаво яхшилигидан фойдаланиб, барча номерларнинг деразасини очиб ташлашганди. Улар қўлларида чўтка ва супурги

ушлаганча, бир-бирларига беодоб ҳазил гаплар отишар, атайлаб шовқин солишарди. Кейин улар ровонни юва бошладилар. Чамаси, бутун бошли меҳмонхонада бир ўзи қолган Йоконинг хонасини йиғиштиришни улар, умуман, хаёлларига ҳам келтирмаётганга ўхшарди. Йоко буни оёқ остида ўралашавермай, туёғингни шиқиллатиб қолсанг-чи, деган маънода тушунди.

— Балки супуриб-сидирилган бошқа хоналар бордир. Мени вақтинча ўшалардан бирига кўчириб тура қолинг. Менинг хонамни ҳам марҳамат қилиб тозаланглар. Хонани йиғиштирмай туриб ровонни ювиш бўлмагур нарса,— деди у оқсочга бирмунча кескин оҳангда. Бу эрталабки ходимадан бошқаси эди, у ўрта яшарлик, юриш-туришидан йокогамалик эканлиги, кўринишидан кўнни кўрганлиги билиниб турган оқсоч норози қиёфада бўйра тўшалган коридордан Йокони қўшни хонага кузатиб қўйди.

Бу хонада, гарчи йиғиб-терилган бўлса ҳам, бугунгача биров яшагани билиниб турарди, бурчакда ҳали ҳам хибати¹ турибди, кўмир солинадиган яшик устига газеталар уюб ташланганди. Очилган тирқишлардан хонага қуёшнинг илиқ нурлари ёғиларди. Йоко бўйрага ўрнашиб олиб кўзлари ёрқин нурдан қамашиб, оқсоч унинг хонасида нима қилаётганига диққат билан қулоқ соларди. Йоко қаерга бормасин, у худди ўз уйдек ҳамма нарсаларини ёйиб ташлар, ҳатто энг қимматбаҳоларини ҳам яширмасди. У безанишни яхши кўрар, шу билан, айти пайтда, буюмларига тамоман беэтиборлигини кўрсатмоқчи бўларди. Аммо шу билан бирга, хизматчилар бир балони бошламасин, деб ҳушёр кузатиб юрарди. Бурчакда турган газеталарни кўриб, Йоко Японияга келганидан бери бир сатр нарса ўқимаганлигини эслади ва ерда ётган газеталардан бирини қўлига олди. Газетадан скипидар ҳиди келарди — чамаси, газета яқинда олинган эди. Биринчи саҳифада йўгон ҳарфлар билан ёзилган «Яшасин бизнинг император!» сарлавҳаси остида императорнинг сурати босилган эди. Биринчи полосодаги мақолада шу йил июнь ойида Ито кабинети ўрнини эгаллаган Кацура кабинетига хилма-хил талаблар қўйилган эди. Чет элдан олинган хабар-

¹ Хибати — тўртбурчак ўчоқ, чинни еки бронзадан қилинади. Японияда кенг тарқалган иситиш асбоби.

ларда граф Чириковнинг Хитойдаги рус-япон иқтисодий муносабатларига бағишланган нутқи батафсил баён қилинганди. Иккинчи бетда адабиёт профессори Томигунининг «Японияда аёлларнинг кўтарилиши» деб номланган мақоласининг давоми босилганди. Мақолада социалист Фукуда, шунингдек, машҳур шоира Акико Отори¹ хонимнинг номлари тилга олинганди. Ҳозир буларнинг ҳаммаси Йокога жуда узоқ туюлди. Учинчи бетда унинг кўзига йирик ҳарфлар билан терилган исм кўзга ташланди — Кибэ Кокё. У беихтиёр ўқишга бошлади, кейинги жумланинг ўзиданоқ тепа сочи тикка бўлиб кетди.

«ЙИРИК БИР ПАРОХОД КОМПАНИЯСИГА ҚАРАШЛИ ПАРОХОДДАГИ ҒАРОЙИБ МОЖАРО

Ревизор ва йўловчи хонимнинг шармандали муҳаббати. Йўловчи хоним — Кибэ Кокёнинг собиқ хотини», — жар соларди сарлавҳалар. Йоко тез-тез сатрларга кўз югуртириб, қуйидагиларни ўқиди:

«Мамлакатимиздаги энг катта пароход компаниясига қарашли пароходда ғаройиб можаро рўй берди. Шу пароходнинг ревизори, яқинда Америкага қилинган рейсда, хизмат вазифасини ўтаётиб, биринчи классдаги йўловчилардан бир аёлни Америкага тушмасликка кўндирган ва у билан яширинча Японияга қайтган. Бу бузуқ аёл ўз вақтида Кибэ Кокёга турмушга чиққан эди, лекин кўп ўтмай ундан қочиб кетди. Ҳозир бу аёлнинг куёви бор, у билан никоҳланган ва куёви ундан аввал Америкага жўнаб кетган. Йўловчилар учун энг жиддий масъулиятда бўлган ревизорнинг жавобгарликка лойиқ хатти-ҳаракатида фақатгина ўзининг номини эмас, ҳатто фирманинг ҳам обрўсини ерга уради. Газетамиз бу воқеа ҳақида барча маълумотларга эга, лекин биз бу одамларга товба қилиш учун имконият бериб, уларни эълон қилишга шошилмаймиз. Агар жорий этилган муддатда улар ўз ахлоқларини ўзгартирмасалар, газетамиз бўлган воқеаларни батафсил босиб чиқаради, ҳайвон даражасига тушиб қолган бу одамларга лаънат ёғдиради ва пароход компаниясидан жавоб кутади. Газета

¹ Акико Отори — машҳур япон шоираси, «Патила сочлар» тўпламининг автори. Ҳиссий, ишқий шеърлари билан донг қозонган.

ахборотларини диққат билан кузатиб боришни ўз ўқувчиларидан ялтимос қилади».

Йоко лабларини асабий тишлаб ўқиди. У аввалига сира эътибор бермагани газетанинг номини аниқлаш учун яна биринчи бетига қаради. Бу газета — «Хосэй-симпо» бўлиб чиқди. Йоко газабдан кўкариб кетди ва аъзойи баданини ларзага солган титроқни ҳечам босолмади. «Хосэй-симпо» — доктор Тагавага қарашли эди. Бундай мақоланинг унинг газетасида пайдо бўлиши Йоко учун кутилмаган ва айни вақтда, қонуний ҳол эди. Тагава хоним тубан, ёвуз аёл бўлиб чиқди. Маълумотларни сўзсиз у берган. Газета мақоласини бошқа газеталардан олдинроқ босишга, шу билан бирга ўз ўқувчиларининг қизиқишини уйғотиб қўйишга интиланган эди. Энди газета Тагава хонимдан яна маълумотлар кутади. Агар бу бошқа газета бўлганида, Йоко Куратининг ёрдамида кўнгилсизликлардан қутулиш учун ҳамма нарсани қилишга рози бўларди. Аммо бу Тагава хонимнинг қўли эканлиги, демак, бари бир, ҳеч нарса қилиб бўлмаслигини алам билан ўйлади. Биргина йўл — пароход компанияси билан музокара олиб бориш қолганди. Тагава хоним шунчалар ифлосликка борадими-а... Йоко унинг пароходдаги ҳақоратларини яна эслади.

— Номерингиз тозалаб қўйилди, — хабар берди оқсоч, фусума ортидан қараб ва жавоб кутмай пастга тушиб кетди. Йоко оқсочнинг бундай ҳурматсизлик билан қилган муносабатига бефарқ қаради ва қўлида газета билан ўз хонасига қайтиб келди. Хона наридани бери тозаланган, ҳатто чўтка ҳам девордаги токча остида қолган эди. Йоко ўзига хос чаққонлик билан ҳаммаёқни тартибга келтирди ва сумка ҳамда шамсиясини олиб, меҳмонхонадан чиқди.

У кўчада ишларини вақтли тугатиб, Нокэяма ибодатхонасига байрам сайлига йўл олган оқсочларни кўрди. Йоко уларни шошиб-пишиб ҳаммаёқни тозалагани сабабини шундагина тушунди. У уларни нигоҳи билан кузатди ва негадир қайғуга чўмди. Йокога обисига бекитилган газетадан қирқиб олинган парча унинг кўксини куйдираётгандек туюлди ва уни йўл-йўлакай сумкачасига солиб олди. У қаёққа боришини ҳам билмасди, бошини қўйи солганча Момидзидзака бўйлаб, шамсиясининг учи билан эриб бораётган ерни уриб борарди. Йоко қандайдир ифлос, кичкина бурчакка келиб қолганлиги-

ни пайқади. Уни тасөдиф, Кото билан бирга бўлган ўша «Согамия»га бошлаб келган эди. Бу ерда ҳамон қадимги иероглифларини қурум босган фонус осилиб турарди. Сезиб қолишмасин, деб чўчиган Йоко бу ердан тезроқ кетишга шошилди.

Вокзал майдони шундоққина ёнида экан. Куз қуёши ёрқин нур сочарди. Канал устига солинган кўприкдан тўда-тўда бўлиб йўловчилар шошилиб кетиб боришарди. Йокога ҳамма қизиқиш билан унга қараётгандек кўринди. Бошқа пайтда уни минглаб кўз кузатганда ҳам сира хижолат бўлмас эди. Лекин у ҳозиргина манави машъум мақолани ўқиди, бунинг устига, у эгнига тасқара кимоно кийиб олганди. Балки ҳамма гап кимонодадир, шунинг учун Йоко меҳмонхонадан чиққанига пуншаймон қилди.

Мана, бандаргоҳ. Қичкинагина гиштин божхонада икки қатор зарҳал тугмали тужурка, флотча фуражка кийиб олган ёшгина чиновниклар ўз ишлари билан машғул. Улар Йокога худди кеча пароходдан тушаётганида эслаб қолишган эски танишлардек қарашди. Улар газетада у ҳақида мақола босилганини пайқашмадимкин? Йоко фикрлари васвасли бўлиб бораётганлигини пайқади. У кетиши керак эди, лекин Йоко буни уддалолмади. У бандаргоҳда тушки вақтда ўзининг катта гавдасини виқор билан тутиб Курати кўриниб қолади, деб ўйларди.

Йоко соҳилдаги «Гранд-отел»га қараб юра бошлади. Курати қирғоққа чиққан заҳоти уни илғаб олар ёки у бутун борлиғи билан ўзи пайқар, шунинг учун ён-атрофига қарамасдан кета бошлади. Аста-секин бандаргоҳ орқада қолди. Соҳил билан кўчаларни туташтириб турган темир занжирлар олдида гувернанткалар назоратида европаликларнинг болалари ўйнаб юришарди. Уларни нақ бузоқдек келадиган итлар қўриқлашарди, Йокони кўриб болакайлар дўстона жилмайишди. Болалар деймо унга Садакони эслатарди — унинг қалби дардли сиқилди, кўзларида ёш айланди. Йоко, айниқса, ҳозир болаларга сўнгсиз қайғу билан қаради ва худди улардан қочишга уринаётгандек, орқага, божхонага ўгирилди. У ерда аввалгидек одам кўп, лекин уларнинг орасида ревизор кўринмасди, «Эдзима-мару»га боришга эса Йоко журъат этолмасди. Божхона ходимларининг ўткир нигоҳлари остида сайр қилиб юриш қандайдир

Ёқимсиз ~~журниди~~ ва Йоко божхонанинг асосий дарвозасидан ўтиб, префектура бошқармаси томон ҳамгин одимлай бошлади.

Бу кун Йоко Куратини кутиб олчазор хиёбонида анчагина айланиб юрди. Ниҳоят, чанг ва терга ботган Курати Момидзидзакадан юқорига томон шошқич қадам ташлаганча пайдо бўлди. Ноябрь ойи бўлгани учун кечга томон бирмунча совиб, шамол турди. Байрам тўс-тўполонида толиққан одамлар оқимига аралашиб кетган Курати шундоққина олдига қараб келарди, чеҳраси нимадандир норози кўринишда эди. Уни кўриши биланоқ Йоконинг кучига куч қўшилиб, дарҳол кайфияти кўтарилди. Олча орқасига яшириниб у Куратини олдинга ўтказиб юборди, кейин унга етиб олиб, оҳиста ёнма-ён кета бошлади. Курати ҳайратланганча Йоконинг совуқдан кўз ёшлари қотиб қолган шахло кўзларига худди: «Қаердан пайдо бўлиб қолдинг?»— деб сўрамоқчидек тикилди. Бир неча ҳафта бадалида бир-бирларидан бир дақиқаям айрилмаганлари учун Йокосиз ўтган бу кун шу қадар узун туюлади, деб ўзи ҳам ўйламаганди, шу боис бу қўққис учрашувдан хурсандлиги билиниб турарди. Бахтиёр Куратига қараган заҳоти Йоко барча ҳам-ташвишларини унутди. У Куратининг ифлосликдан қол-қорайиб кетган кўлини чангаллаб, қайноқ лабларини босгиси келиб кетди. Лекин ҳатто яқинлашиш ҳам даҳшатли бўлган кўчада бундай қилиб бўлармиди. У хафа бўлиб, Куратига ўзининг норозилигини намойиш қилиш мақсадида, нозланиб деди:

— Меҳмонхонани елкамининг чуқури кўрсин. У ерда мени одам ўрнида кўришмаяпти. Агар хоҳласанг ёлғиз ўзинг боравер.

— Нима бўлди?— Курати тўхтади ва ажабланганча Йокога қаради.— Бундай аҳволда (у ифлос қўлларини кенг ёйиб кўрсатди ва қовоғини уйди) мен сени кузатиб боролмайман.

— Бўлмаса меҳмонхонага боравер.

Курати билан ёнма-ён оҳиста қадам ташлаганча Йоко, хиёл-миёл бўрттириб, беканинг устидан арз қилди ва оқсочларнинг ахлоқсизлигидан шикоят қилиб, тезроқ

«Сокакукан»га кўчиб ўтишни хоҳлаётганини баён қилди. Курати уни бир четга қараганча, афтидан, ниманидир мулоҳаза қилаётгандек тинглади ва меҳмонхонага яқинлашганларида бирдан тўхтади.

— У ердан телефон орқали бўш номер бор-йўқлигини хабар қилишлари лозим эди. Суриштириб кўрмадингми мабодо?— Йоко Куратининг бу топширигини бутунлай ёдидан чиқарганди, шунинг учун хижолатомуз бошини чайқади...— Ҳа, майли, телеграмма берамиз. Сен кетаверасан, мен буюмларни йиғиштириб, ортингдан бугун кечасиёқ йўлга чиқаман.

Йоко ҳечам бир ўзи кетгиси келмасди. Лекин кимдир буюмларни йиғиштириши керак-ку.

— Бари бир ҳам иккаламиз бирга поездга ўтиришимиз мумкин эмас,— деб қўшиб қўйди Курати. Йоко эндигина юрак ютиб, бугунги «Хосэй-симпо»нинг номери ҳақида сўрамоқчи бўлди-ю, лекин бирдан қўрқиб кетиб, нафасини ичига ютди.

— Сенга нима бўлди?— таънаомуз сўради Курати. Йоконинг осойишталиги зоҳирий бўлиб, у нимадандир ташвишланаётгани сезилиб турарди. Жуда сусткаш Курати, шу билан бирга ҳамма нарсани бир лаҳзада сеза олиш каби ҳайратомуз қобилиятига эга эди. Йоко, ҳеч нарса бўлмади, деб жавоб қилди, шундан сўнг, у бошқа суриштириб ўтирмади.

Йоко, ўламан саттор номерга кирмайман, деб тархашлик қилиб туриб олди ва шу ердаёқ Курати билан хайрлашишга қарор қилди. Курати рози бўлиб Йокога синчков тикилди ва орқасига қарамай меҳмонхона томон юриб кетди. Йоко ўкиниб ва қандайдир ҳафсаласизлик билан унинг ортидан қараб қолди. Кейин баёнсиз гурур билан мийғида жилмайди-да, ҳали-ҳозиргина Курати кўтарилиб келган Момидзидзака бўйлаб пастга қараб юриб кетди.

У вокзалга етиб келганда ҳаммаёқда газ фонусларни ёқишганди. Таниш-билишлардан биронтасини кўриб қолишдан хавфсираган Йоко поезд йўлга тушгунча ошхонада биқиниб ўтирди, сўнг лип этиб биринчи класс купесига чиқиб олди. Кенггина вагонда ҳеч ким йўқ эди, фақат башанг кийинган хотинлари билан учта хорижлик ўтирарди. Улар, афтидан, ташқи ишлар министрлигидаги махсус зиёфатга кетишаётганди. Йоконинг пайдо бўлиши ўзининг одатдаги таъсирини кўрсатмай қолма-

ди: чет элликлар камоли қизиқиш ва мамнуният билан назар ташлашди. Лекин Йоко ўзининг ёқтирган ҳаракати билан сочини тузатиб ўтирмади. У намойишкорона қиёфада сумкаси ва шамсиясини тиззасига қўйиб, купенинг бурчагига бориб ўтирди. Тасодифан ташланган нигоҳга у осойишта, софдил нигоҳ билан жавоб қайтарарди. Уни ҳамроҳларининг на ёши-ю, на ташқи қиёфаси зиғирдагам қизиқтирмасди — унинг кўз олдида мудом Курати турарди.

Поезд Симбаси вокзалига кириб келди. Йоко мағрур қадам ташлаганча вагондан чиқди. Унинг олдига қўлида телеграмма ушлаган сямисэн¹ кўтариб кетаётган гейшанинг дастёрига ўхшаш башанг кимоно кийган абжир болакай чаққон югуриб келди. Бу «Сокакукан» меҳмонхонасидан юборилган чопар эди.

Хотиралар, Йокога Йокогамадагидан ҳам кучлироқ тарзда ёпирилдилар. Йоко меҳмонхонадан юборилган рикша аравасида ўтирганча кечки Гинза²ни томоша қиларкан, кўзига ўз-ўзидан ёш қуюларди. Садако яшайдиган шаҳарга қайтиб келганлиги ҳақидаги фикрнинг ўзиёқ юрагини ташвишли ва лаззатли уришга мажбур қиларди. «Айко билан Садаё балки мени кутиб сабр кўсалари тўлгандир. Амаки билан хола албатта уларга ҳар хил бўлмағур қабиҳликларни шипшишаётгандир. Бўлганча бўлди, гишт қолипдан кўчди. Хоҳлаганларини валдирайвермайдиларми! У сингилларини ўз қаноти остига олади, бунга ҳеч ким халақит беришга журъат этолмайди...» Рикша бирдан Овари-тё муюлишига бурилди-да, қоп-қоронғи, тор кўча бўйлаб югуриб кетди. Йоко меҳмонхонага яқинлашаётганларини фаҳмлади.

«Сокакукан»га қандайдир бой томонидан сотиб олинган собиқ гейша хўжайинлик қиларди. Курати унга ҳомийлик қиларди, улар орасидаги муносабатлар дўстона эди. У билан Курати олдиндан келишиб олганди. Рикша меҳмонхонага яқинлашаётгани боисидан, Йоконинг қалбида ғира-шира беҳаловатлик уйғонди, у тез орада учрашиши лозим бўлган нотаниш аёлга нисбатан қандайдир ноаниқ адоват ҳис қилаётган эди. У кўйлагини тузатиб, причёскасини тартибга келтирди.

¹ Сямисэн — сутрага ўхшаш ноҳин билан чалинадиган уч торли музыка асбоби.

² Гинза — Токионинг асосий кўчаларидан бири.

Рикша кўча бурчагидаги кўҳна, янгитдан оқланган улкан гиштин бино олдида тўхтади. Ерқин ёритилган эшик тагида Йокони бир нечта аёл кутиб турарди. Киноносининг этагини бир оз кўтарганча Йоко аравадан тушди ва ўша заҳотиёқ эшик тагида турган аёллардан қайси бири меҳмонхона бекаси эканлигини фаҳмлади. Бу ўттиз ёшлардаги, паст бўйли, кўримсиз, лекин ғайратли ва ақлли чеҳрали, жуда озода кийинган аёл эди. Унга нисбатан меҳри товланган Йоко у билан айниқса очикқўнгиллик билан сўрашмоқчи эди, лекин у Йоконинг шахтини қайтарди.

— Кейин бафуржа сўрашаверамиз. Сиз, балки, совқотгандирсиз. Юқорига марҳамат қилинг.

У ўзи олдинга тушди. Оқсочлар меҳмоннинг кўнглини овлаш учун шошиб қолдилар. Қираверишдаги деворда улкан соат осиклик турарди, вестибюлда бошқа ҳеч нарса йўқ эди. Аёллар кенгина, серқатнов пиллапоядан юқорига кўтарилишди. Бошқа номерлардан коридор орқали ажратилган Йоконинг номери учта ёнма-ён хонадан иборат эди. Хоналар ёғ тушса ялагудек тоза эди, хибати устида турган мис чойнақдан атрофга ёқимли илиқлик таратиб буг чиқаётганди.

— Сизни меҳмонхонага таклиф қилишим керак эди-ю, лекин сиз балки чарчагандирсиз, марҳамат, хоҳлаганингизча жойлашаверинг. Ҳамма учта хона сиз учун ҳозирланган.

Бека Йокони узунчоқ хибати қўйилган энг кичкина хонага бошлаб кирди.

Шу ерда улар бир неча оғиз сўз билан тиллашдилар, шу тариқа танишиб олдилар. Шундан кейин бека, худди Йоконинг ҳолатини тушунгандек, оқсочлари билан тезда чиқиб кетди. Йоко, ҳақиқатанам, озгина бўлса-да, бир ўзи қолгиси келаётганди. У қалин шойидан тикилган хаорисини ечди, обисининг тагидан майда-чуйда буюмларини олди ва енгил тортиб, қотиб қолган елкаларини тўғрилади. Бирдан ўзида кучли чарчоқ ҳис қилиб, у хибатининг четига тирсаги билан суяниб, бордон устига баҳузур ёнбошлади. Хибатида турган, вақт ўтиши билан қорайиб кетган чойнақдан енгил шовқин солганча қуюқ оқ буг кўтариларди. Хибатида жуда ҳам қимматбаҳо олча дарахтининг ўтини оҳиста ёнарди. Деворга мўъжазгина, нафис жавонча ўрнатилган бўлиб, унинг ёнида камбаргина токчага оқ хризантема солинган чи-

ройли чинни гулдон осилганди. Ҳавода тутатқининг хуш-бўй иси уфуриб турарди. Тарам-тарам қилиб ялтиратилган криптомериядан қилинган шифт, силлиқланган пўстоқ билан безатилган устунлар — ниҳоят, тор, дим као-тадан қутулиб чиққан Йоконинг кўзини қувонтирар ва у хонани ниҳоят ишончли бошпана топгандек хуш кайфият билан кўздан кечирарди. Йоко тут дарахтидан қилинган қутичани олдиға суриб, ичига сумкаси, ҳамёни ва бошқа майда-чуйдаларини солди ва ҳузур билан унинг силлиқ локланган деворчаларини қўли билан силади.

Қаердадир, одатда, бу районда эшитиш мумкин бўлган шодон музыка янграрди. Байрам бу ерда ҳам сезилиб турарди. Ташқаридан болалар кийиб юрадиган ёғоч бошмоқларининг ҳамда аёллар гэтасининг тақ-туқи бетўхтов эшитилиб турарди. Йоко уларнинг тўқиллашига қулоқ солиб, башанг кийинган гейшалар, қалин упа суртилган ёноқларини чимчилаётган тунги совуқдан жунжикиб, қадамларини беихтиёр тезлатаётганларини тасаввур қиларди. Катта, икки ўринли аравалар тарақатуруқ қилиб ўтди. Йоко яна бир бор ниҳоят ишончли бошпана топганлигини хаёлига келтирди. Бу ерда унга ҳеч ким кўз олайтиришга журъат этолмайди.

Ғафат янги қовурилган балиқ билан овқатланган Йоко ванна қабул қилиб, сочларини ювди, улар ипақдай майин тортиб, ялтирардилар. Пароходда у сочини юва олмаганди — ичимлик сув етишмасди. У ўзини пардек енгил ҳис қилди. Кечки овқатдан кейин бека у билан суҳбатлашгани келди.

— Бугун энди келармикин? Анча кеч бўлиб қолди, — деди бека, худди ҳозиргина Йоко нима ҳақда ўйлаётганини пайқагандек.

— Билмадим-м... — деди мужмал қилиб Йоко ва совқотгандек жунжикиб кетди.

Юкатани бошқа биронта иссиқроғига алмаштириш лозим, деб ўйлади у ва бирдан ўзининг ҳамма кийимларини ёмон кўриб кетди. Оқсочлар олдида ярқироқ, кўзга ташланадиган кимонода кўринишни истамасди. Йоко маъюс қиёфада нигоҳини бекага қадади.

— Манави кимоноларга қаранг-а. Мен қишни Америкада ўтказаман деб мўлжаллаганим учун мановиларни тиктирган эдим, энди бўлса уларни кўрарга кўзим

йўқ. Сизда оддийгина кундалик кўйлак топилмайдими? Мен сиздан шундай миннатдор бўлардимки...

— Нималар деяпсиз? Қани менга қаранг-чи!— Бека ҳазиллашгандек бўйи қандай пастлигини кўрсатмоқчи бўлиб қаддини ростлади. Кейин ўйланиб турди-да, худди рақс тушаётган гейшадек, тиззасига шапатилаб қўйиб:— Яхши,— деди.— Мен сизга Курати-санни ажаблантиришингизга ёрдам бераман. Угай синглимининг қомати қўйиб қўйгандек сизникига ўхшаган. Бундай ўхшатиш учун мени маъзур тутинг. Боз устига, у сизга тенгдош ҳам. Ундан сиз учун кимоно олиб турсакмикин-а? Причёска ҳам қиламиз... Хўш, розимисиз?

Йокога бу ҳазил қизиқарли туюлди ва у ўйлаб ўтирмай рози бўлди.

Кечаси соат ўн иккига яқин «Сокакукан» меҳмонхонасига тўртта рикша ҳамроҳлигида Курати етиб келди. Беканинг маслаҳатига кўра Йоко уни кутиб олишга чиқмади. Мугамбирона жилмайганча у осойишталигини сақлашга уринарди, лекин вужудини қамраб олаётган журъатсизликдан тиззалари қалтирарди. Курати бека уни кузатиб қўйишига сабри чидамай шовқин-сурон билан хонага бостириб кирди. У яхшигина кайф қилиб олган эди. У Йокога назар ташлаб, хоналарни адаштириб юбордим шекилли, деб ўйлаб секин жуфтакни ростламоқчи бўлди-ю, лекин қаршисида ўтирган сочи баланд қилиб турмакланган, қора ёқали кимоно кийган аёлда Йокони таниб қолди ва одатда тунд чехраси кулгидан ёришиб кетди.

— Бу нима майнабозчилик?— дея тўнғиллади у ва Йоконинг қаршисидаги бордонга оғир чўкди.

Унинг ортидан кириб келган бека бир дақиқа гоҳ унга, гоҳ Йокога қараб турди-да, кейин кулиб юборди ва уларнинг ёнига ўтириб, шодон бидирлай бошлади:

— Хўш, хўш... Ажойиб... Сизлар худди қўғирчоқ шаҳзода билан маликага ўхшайсизлар.

Учаловлари қаттиқ хахолаб юборишди. Бирдан бека жиддий қиёфада Куратига мурожаат қилди:

— Сиз бугунги «Хосэй-симпо»ни...

Йоко унинг тарафига шошқич, огоҳлантирувчи нигоҳ ташлаганди, бека тилини тишлаб қолди.

— Нима демоқчи эдингиз?— овозини кўтариб сўради Курати, бекага ҳорғин кўзларини тикиб.

— Кўр эшитганини, кар кўрганни қўймас экан,—

ҳеч нарса бўлмагандек оғзидан чиқмай ёқасига ёпиштирди бека. Яна учаловлари кулиб юборишди.

Қурати билан бека бирмунча вақт, улар ажралишгандан бери қандай воқеалар бўлганлиги ҳақида гаплашиб ўтиришди, кейин Қурати Йокога ўгирилди-да, бетакаллуфлик билан:

— Бориб ухла,— деди.

Йоко Қурати билан бекага синчков тикилиб, барча ишларни қандай қилиб яхшироқ тўғрилашни ҳал қилишни маслаҳатлашишлари кераклигини тушунди-да, итоаткорона ўрнидан қўзғалди.

Катта хонада икки кишилик ўрин тайёрлаб қўйилганди. Кичкина хонадан вақт-вақти билан Қурати билан беканинг гап-сўзлари яққол эшитилиб турарди. Уларнинг муносабатлари Йокода зигирдагам шубҳа уйғотмаса-да, у қулоқ солишдан ўзини тия олмасди.

Йокога негадир Қурати нуқул чўнтагини титкилаётганга ўхшаб туюлди, унга, афтидан, нимадир керак бўлганга ўхшарди. Кейин у: «Саквояжга солибман шекилли», деди. Йоко сесканиб кетди. Ахир, у ерга «Хосэй-симпо»дан қирқиб олинган парча беркитиб қўйилганди-да. У хонага югуришнинг энди ҳожати йўқ эди.

— Наҳотки, у бу ҳақда билган бўлса,— овозини бирмунча баландлатиб, ҳайратомуз сўради Қурати. У, шубҳасиз, мақолани топиб олганди.

— Албатта, ахир, бу ҳақда гап бошлаганимда, гапирманг, деган ишорани қилди-ю. Сизни хафа қилишни хоҳламаган шекилли. Қандай ёқимтой-а, тўғрими?— Буни бека гапирди, сўнг сукунат чўкди.

«Уларнинг олдига чиқсаммикин?»— деб ўйлади Йоко. Лекин шу заҳотиёқ, ҳозирча ҳаммасини Қурати билан беканинг ихтиёрига қолдириш керак, деган қарорга келди-да, боши билан адёл остига шўнғиди. Анча вақт ўтгандан кейин Қурати кириб келганда Йоко енгил, осойишта уйқу оғушида эди.

Эрталаб Йоконинг бутун вақти бека ҳамда газмол сотувчи боққол билан суҳбатда ўтди, у ниҳоят меҳмонхонадан чиқишга отланганда эса қуёш телага кўтарилганди. Қурати кеч ётган бўлишига қарамай, саҳармар-

донлаб Йокогамага кетганди. Аламдан афтини бужмай-тирганча Йоко асабини қўзғатадиган ярқироқ кимоно-сини, унинг устидан эса яна бошқа, беканинг қариндошидан омонатга олишган — гербли қора шойидан тикилган кимонони кийди.

Ҳаво очиқ ва иссиқ эди, у тош ётқизилган қўшни кўчага чиққач, рикшанинг энг муносибини танлади-да, Икэнохатага олиб боришни буюрди. У Садако билан учрашувни юраги орзиқиб кутар ва унинг қўлчаларини, ипакдай майин сочларини силашни кўз олдига келтирарди. Арава Мэганэбаси кўпригидан ўтгач, кўча охиридаги катта соат кўзга ташланганда, Йоконинг сабр косаси тўлди, назарида, рикша имиллаб юраётганга ўхшаб, ҳали-бери манзилга етолмайдигандек туюларди. Ҳаяжонланганидан гоҳ Садакога совға қилиб олиб кетаётган ўйинчоқ билан қалпоқчани қўлида айлантирар, гоҳ тирноқларини араванинг қалин матодан қопланган чодирига ботириб, тинчланишга беҳуда уринарди. Ниҳоят, рикша Икэнохатага етиб бориб, жинкўчалар бўйлаб югуриб кетди. Йоко уни гоҳ ўнгга, гоҳ чапга қайрилишини айтиб йўл кўрсатиб борарди. Ивасаки қўрғонининг орқасидаги кичкина муюлишнинг бурчагида Йоко аравадан тушди. У бу ерда атиги бир ой бурун бўлганди, лекин назарида нақ бир йил, ҳатто икки йил ўтиб кетгандек туюлди, шунинг учун бўлса керак, ҳамма нарса эски тос, эски ҳаммомдек турганини кўриб ҳайратга тушди. У ариқ бўйлаб чўзилган, чириган тахта девор билан ўралган мўъжазгина ибодатхонанинг ҳовлисини кесиб ўтди. Ибодатхона қошидаги ижара олинган майдонда кичкинагина уйча турарди. Йоконинг кекса энагаси шу ерда яшарди. Ошхона олдида тепа шохлари шафқатсиз тарзда буталган иккита соявонгул шаклидаги қарағай ўсарди. Уларнинг ўртасига ходача ташланган эди. Ходачада қуёшнинг илиқ нури остида болаларнинг кимоноси ва жун кийимлар ёйиб қўйилганди. Бу жажжи кийимлар Йокони шундай таъсирлантириб юбордики, у сал бўлмаса йиғлаб юборай деди. Садаконинг овози эшитилмасди.

Ҳаяжонини босиш учун Йоко эшик олдида тўхтади ва чий орасидан оҳиста ҳовлига назар ташлади. Қуёш тушиб турган ровонда, Йокога орқа ўгириб, кимоносининг узун тизимчалари орқасига боғланган Садако тиззалаганча жуда жиддий қиёфада, синган ўйинчоқлари-

ни ўйнаб ўтирарди. Йоконинг деим ўз ишига муккаси-дан кетган одамни кўрганда кўзига ёш айланарди; бу — даласида жон куйдириб ишлаётган деҳқонми, орқасига боласини опичиб, қўлида байроқча ушлаганча темир йўл кесиб ўтиладиган жойда турган аёлми ёки юк тўла ара-вани қаро терга ботиб тепаликка итараётган эр-хотин-ми — бари бир. Мана ҳозир Садакони кўриши билан Йоко гўёки қаршисида ростданам жудаям қайғули ман-зара намоен бўлгандек, юрагини сирқиратувчи ғуссани ҳис қилди.

— Сада-тян!-- Йиғи аралаш чақирди Йоко. Садако, сесканиб кетди-да, орқасига ўгирилди. Йоко эшикни очиб, қизининг олдига югурди. Отасига ўхшаш нозик-ниҳол қизалоқ яқинда номаълум ёққа дом-дараксиз го-йиб бўлган онасининг осмондан тушгандек қўққис пай-до бўлганидан таажжубланганидан тили калимага кел-май қотганча фақат унга қўрқа-писа қараб турарди.

— Сада-тян, ойижонингни танимаяпсанми? Оппоқ қиз бўлиб ўтирганингни кўриб бошим осмонга етди! Қан-дай яхши ўйнаб...— Йоконинг овози титраб кетди.

— Ойижон!— Садако бирдан бақириб юборди ва ўр-нидан сакраб туриб, югурганча ошхонага отилди.— Бу-ви, ойижоним келдилар!

— Нималар деяпсан?!— ҳайрат-ла хитоб қилди эна-га. Шошқин қадамлар эшитилди ва нафаси оғзига ти-қилиб, йўл-йўлакай бошидаги сочиқни ечганча меҳмон-хонага энага югуриб кирди. У Садаконинг қўлидан уш-лаб олганди. Аёллар қарама-қарши ўтириб, жимгина, кўзларини ерга тикдилар. Икковларининг кўзларида ёш айланарди.

— Сада-тянни менга беринг!-- деди бир зум сукут-дан кейин Йоко ва Садакони кекса энаганинг тиззаси-дан олиб, бағрига босди.

— Хоним... Мен ҳеч нарса тушунмай қолдим. Жуда-ям хафа бўлдим! Нега қайтиб келдингиз? Ҳар хил бўл-мағур мишмишларни эшитиб, юрагинг эзилиб кетади... Мен-ку қулоқ солмасликка ҳаракат қиламан... Менга тушунтиришининг ҳожати йўқ, қариб миям айнаб қолган, бари бир ҳам ҳеч нарса тушунмайман. Мен фақат ка-сал бўлиб қолмадингизмикин, деб хавотирланаётган-дим. Соғ-саломат бўлсангиз, демак, ҳаммаси жойида экан. Албатта, бечора Садако-санга ачинасан, киши...

Йоко ўзига бениҳоя содиқ кампирнинг таъналарини

ҳасрат-ла эшитди. Энага нуқул ақли кирарли-чиқарли бўлиб қолганини таъкидларди, ҳақиқатда эса анча фаросатли, қатъий феъл-атворли, лекин кўҳна матонат соҳибаси эди. Эридан эрта бева қолган энага зоҳидона ҳаёт кечирар ва шу боис қариндош-уруғларидан қулоғига чалинган Йоконинг енгилтаклиги ҳақидаги гапларга ишонгиси келмасди. Кампир бу ёруғ дунёдаги яккаю ягона илинжи бўлмиш Йоко билан фахрланарди. Шунинг учун Йоко унинг кечинмаларини яхши тушунарди.

Энага билан Садако... Йоко беихтиёр улар билан меҳр-муҳаббат муҳитида, осойишта, ҳар қандай номусли аёл каби ҳузур-ҳаловатда яшасам қандай яхши бўларди, деб хаёл қилди.

Лекин Куратини эслаган заҳоти, томиридаги қони жунбишга келарди. Осойишта, таркидунё ҳаёт кечириш унга тўғри келмайди! На иссиғию на совуғи бўлмаган соф севгидан нима фойда? Агар яшар экансан, яшаётганингни ҳис қилиб яшаш керак! Агар севар экансан, ҳаётингни қурбон қилиб бўлса ҳам севги нашидасидан лаззатлан! Мазкур ҳиссиётлар Йокога тинчлик бермасди. Унинг онгида ғайритабиий равишда фавқулоддаги икки интилиш ўзаро муроса қилишарди. У ўзига хос кенг кўнгиллик билан осонлик билан биридан иккинчисига кўчиб юраверарди. Кўпинча бундай кўчиш онгсиз равишда бўларди. У беҳад кўнгли бўш ва шафқатсиз бўла оларди. Баъзида унга жисмида иккита турли хил одам яшаётганга ўхшаб туюларди. Йоко гоҳ ўзидан мағрурланарди, гоҳ ўзини-ўзи кўрарга кўзи бўлмай қоларди.

— Сада-тян, хурсандчиликни қарагин-а, ойижонинг тезда қайтиб келди... Биласизми, Йоко-сан, қизингиз жудаям мўмин-қобил бўлиб юрди, бирор мартаям ойнси ҳақида сўрамади, фақат бирдан нима ҳақдадир хаёл суриб кетади. Унга қараб юрагим эзилиб кетарди. Бир марта ҳатто қизчамиз касал бўлиб қолмадимикин, деб ўйлаб қолдим. Ҳаммаси сизни жудаям соғинганлигидан экан.

Энага гоҳ Йокога, гоҳ онасининг тиззасига жойлашиб олиб унга диққат билан қараб ўтирган Садакога қараб ҳикоя қиларди. Йоко қизининг илиқ, шафтолиникидек майин тук билан қопланган ёноғига ёноғини босганча қулоқ соларди.

— Сизнинг феъл-атворингиз маълум, бари бир, ҳеч

нарсаса ишонтиролмайман, шунинг учун ишларим ҳақида гапириб ўтирмайман. Фақат бир нарсани илтимос қиламан, қариндошларимга қулоқ солманг. Мен билан бирга пароходда бир бўлмағур аёл ҳам кетаётган эди. У аҳмоқлик қилиб бу ерга нима бўлганлиги ҳақида ошириб-тошириб, қўшиб-чатиб, ҳаммасини аралаш-қуралаш қилиб ёзиб юборибди, бу ҳақда эса бирон-бир жанжални кутиб юрувчи ҳангоматалаб одамлар илиб олишибди. Бу ҳали хамир учидан патири, қандай даҳшатларни тарқатишлари мумкинлигини тасаввур ҳам қилолмайсан. Болалигимданоқ, ўзингиздан қолар гап йўқ, ғалати қилиқларим бор эди, лекин агар мени қийнамаганларида балки бундай бўлмасмидим. Мен, сиз, айнан сиз, буни тўғри тушунишингизни хоҳлардим. Ахир, бундан буён ҳам хоҳлаганимча иш тутаман. Эсингизда бўлсин, мен ҳақимда нима гапирсалар ҳам, менга бари бир. Ахир, мен қандай бемаънигарчилик қилсам ҳам фақат сиз, ростакамига, чин юракдан менга ҳамдардлик билдиришингиз мумкин... Мен иложини топдим дегунча келиб тураман, сиздан эса болага бундан буён ҳам ғамхўрлик қилишингизни илтимос қилардим. Эшитяпсанми, Сада-тян? Бувингга қулоқ солиб, ақлли қиз бўлгин. Ойжонинг сени жудаям яхши кўради ва қаерда бўлмасин, сени ҳеч қачон унутмайди. Келинлар, бу юракни қон қиладиган суҳбатга чек қўяйлик. Яхшиси, тушлик тайёрлайлик. Бугун онажониси ширин овқат пиширади, Сада-тян эса унга ёрдамлашворади, хўпми?

Йоко шошиб ўрнидан турди ва Садако билан бирга ошхонага йўналди. Энага уларга эргашди. Унинг юзи ғамгин бўлиб, хўжалик ишлари билан шуғулланаркан, дам-бадам яширинча бурнини тортиб қўярди.

Ошхонада Йоко Қибэ билан Хаямада яшаганларида тутишган ўша эски идиш-оёқлар сақланганини кўрди. Садако билан учрашувдан ҳаяжонланган Йоко, ўтмишни эслатувчи буюмларни кўриб янада юраги эзилиб кетди. Бутун бугунги кун роҳатбахш бахтиёрлик билан тўлиқ бўлди, у бундай хушбахтликни анчадан бери туймаётган эди. Ҳамма нарсани чаққон ҳамда тез қила оладиган Йоко европача уч хил овқат ва пирожное тайёрлади. Садако хурсандлигидан ўзини қўярга жой тополмас ва онасига сидқидилдан ёрдам берарди: гоҳ пичоқ, гоҳ тарелкаларни олиб келиб берарди. Ниҳоят, ҳаммалари шодон стол атрофига ўтирдилар, овқатла-

ниб бўлишгач эса, оилавий шароитда кечгача вақтларини кўнгилли ўтказдилар.

Кечқурун Йоко сингиллари билан учрашиши лозим эди, шунинг учун кечки овқатдан воз кечиб, энаганинг уйини тарк этди. Садако гамгин тусда эшик олдида турар, энагаси эса меҳрибонлик билан унинг елкасидан қучарди. Қизча у кўздан йўқолгунча онасининг орқасидан қараб қолди. Садаконинг тимсоли мудом Йоконинг кўз олдида турарди, зулмат қаърига сингиб кетган аравада ўтирганида у неча бор кўз ёшларини артиб олди.

Меҳмонхонада унинг кайфияти ўзгарди. Вестибюлга кирибоқ у ижарадор ҳамда хизматкорларнинг ҳашамдор пойабзаллари орасида бир жуфт арзон, ифлос гэтага кўзи тушди. Демак, сингиллари келиб уни кутиб ўтиришибди экан-да?! Уни эшик тагида кутиб олган бекадан Куратининг ўрнини бошқа номерга солишни илтимос қилиб, ўзи оҳиста юқорига кўтарила бошлади.

Йоко фусумани сурди. Сингиллари бир-бирларини қучоқлаганча йиғлаб ўтиришарди. Опасининг қадам товушларини эшитиб Айко кўз ёшларини яшириш мақсадида бошини янада қуйроқ эгди. Садаё эса дарҳол ўрнидан сакраб туриб, ҳиқиллаганча Йоконинг бағрига ёпишди. Йоко ўзининг одатдаги жойига — хибатининг олдига ўтирди, кенжа синглиси эса тиззасига ёпишганча, анчагача юпана олмади. Унинг озгин елкаси йиғидан титрарди. «Улар мени қандай интизорлик билан кутишган, энди бўлса севинганларидан ўзларига келолмаяптилар!» — деб ўйлади Йоко, сўнг сингиллари унга қаттиқ боғланганликлари ва итоатгўй эканликлари ҳақидаги фикрдан кўнгли кўтарилди. Бироқ Айко, нарироқда кўз ёшини ютиб, одоб сақлаб ўтирганча, такаллуф билан таъзим қилиб қўя қолди. Бу Йоконинг жаҳлини чиқарди. У Айко билан мулойим муомалада бўлишни истарди, лекин у ўзининг хатти-ҳаракати билан асабини кўзғатмоқда эди, шунинг учун Йоко қаҳрли нигоҳ билан кичкина бақалоқни кузатиб ўтирарди.

— Илк учрашувдаёқ сенга насиҳат қилишни истамовдим, лекин марҳамат қилиб айт-чи, худди мен сенга бегонадек таъзим қилишингга бало борми? Хушмуомалароқ бўлсанг, бир еринг камайиб қоладими?

Айко индамай ва қандайдир эсанкираган тарзда Йокога кўзларини кўтарди. Ушбу қўйникидек ювош, чиройли бичимдаги катта-катта, узун киприklar билан сояланган, қўш ойга ўхшаш кўзларда на қўрқув ва на жаҳлга ишора ҳам йўқ бўлиб, фақат уларда кўз ёшлари йилтиллаб турарди. «Унинг нигоҳи фақат қайғулига ўхшаб кўринади, у бир оз ғамгин, ўйчан, ҳатто ҳиссиётни ифода этиб турибди», худди истехзоли танқидчидек Йоко Айконинг кўз ифодасини баҳоларди. «Мана шу шоирона ва қалб тераилигини ифодаловчи нигоҳга ноил бўлган ҳар қандай эркак ҳам ўзини нақ арши аълода ҳис этиши турган гап»,— деган фикр йилт этди Йоконинг миёсида. Садаё сербар белбоғли кимонода келганди, Айко эса уринқираган хакама кийганди, дарвоқе, бу ҳам Йокога ёқмади.

— Дарвоқе, буларнинг ҳечам аҳамияти йўқ. Келинлар, овқатланамиз,— деб таклиф қилди Йоко, кўнгилсиз фикрларни нари қувиб ва оқсочни чақирди.

Садаё ўзини худди ҳамма нарсага рухсат берилган эрка-тантиқ боладек тутарди. У болаларча очиқкўнгиллик билан, Қотонинг уларни қандай қилиб Тазима хоним пансионига олиб боргани ва Тазима хоним уларни жонидан ҳам ортиқ кўриши, қандай хонада яшашларидан тортиб қанақа овқатлар ейишларигача завқ-шавқ билан ҳикоя қиларди. Айко қисқа, лекин жуда ўринли қайдлар қўшиб турди.

— Қото-сан онда-сонда бўлса ҳам сизлардан хабар олиб турадимиз?— деб сўради Йоко.

— Йўқ, қорасиниям кўрсатмайди,— лаб-лунжини осилтириб жавоб қилди Садаё.

— Хат ёзадими?

— Ҳа, ёзади. Тўғрими, Ай опажон? Иккаламизга баб-баравар қилиб ёзади.

Айко сипо жилмайганча, ер остидан Садаёга қараб қўйди.

— Йўқ, Саа-тян тез-тез хат олиб туради,— деди у, худди бу жуда муҳимдек. Кейин қўшиб қўйди:— Қото-сан бизни пансионга олиб бориб қўйганда, у: «Менимча, сизлар учун қўлимдан келгани мана шу, фақат иш юзасидан келиб тураман. Лекин, мабодо, бирор нарса керак бўлиб қолса, ёзиб юборинглар», деди. Сўрайдиган ҳеч нарсамиз йўқлиги учун у келмайди.

Йоко Қото қандай қилиб қизларни пансионга олиб

борганини тасаввур қилиб, жилмайди. Швейцарга ўхшаш, ҳар доимгидек соқолини чала олган Қото хижолат тортганча эркакшода, олима аёл Тазима хоним билан гаплашяпти, мана шу уятчанлиги унинг йўғон, барваста қоматига ҳечам мос тушмасди!

Сингиллари ҳар хил аҳамиятсиз нарсалар ҳақида гап сотишарди, лекин Йоко бу чексиз давом этиши мумкин-маслигини биларди. Турган гап, ёшлари турли хил бўлган сингилларига ўзининг ҳозирги аҳволини тушунтириш жуда мушкул эди, боз устига, уларга шундай тушунтириш керакки, бу уларнинг мурғак қалбларига ярамас таъсир кўрсатмаслиги керак. Йоко нима дейишини билмай, сиқилиб кетди.

— Татиб кўринглар-чи!— Йоко сингилларининг олдига Америкадан келтирган ширинликлардан қўйди, ўзи эса чека бошлади. Садаё ажабланганидан кўзларини дум-думалоқ қилиб дангалига сўради:

— Опажон, наҳотки чекиш яхши бўлса?

Айконинг нигоҳи ҳам ҳайратни ифодаларди.

— Менда қандай ярамас одат пайдо бўлганини кўр-япсизларми? Лекин дунёда шундай ғам-ташвиш ҳамда кўнгилсизликлар бўладики, уларни сизлар тасаввур ҳам қилолмайсизлар. Шуларни бошдан кечириш осонроқ бўлсин, деб чекапман. Ҳозир ҳаммасини сизларга тушунтиришга уриниб кўраман, хўш деганда, диққат билан эшитинглар.

Йоко сингиллари олдида жиддий қиёфада ўтирар ва Қуративнинг кўксига ёпишиб, мастона назар билан унинг қорача, мардонавор юзига тикиладиган ёшгина қизча ёки ҳатто қизни қитгаям эслатмасди. У ҳозир кўпроқ ўрта ёшли, мулоҳазакор ва қатъий иродали аёлга ўхшаб кетарди. Ҳатто жажжи Садаё ҳам бундай ҳолларда катта опаси билан қандай муомалада бўлишини яхши биларди. У Йокодан узоқлашиб, жиддий қиёфада нарироққа ўтирди. Бундай пайтда Йоко, ҳеч кимга, ҳатто Садаёга ҳам унинг иззат-нафсига тегадиган заррача ҳаракатни кечирмасди. Лекин у мулоийм ва дўстона оҳангда гап бошлади:

— Мен Кимура-санга эрга тегишим кераклигини, шу мақсадда Америкага жўнаганлигимни биласизлар. Лекин, ҳаққи ростини айтганда, Кимура-сан бир марта эрга тегиб чиққан аёлга уйланишни унчалик хушламаётганди. Мана шунинг учун ҳам мазкур никоҳга негадир

юрагим чопмаётганди. Шунга қарамай, мен сўз бергандим, сўзимнинг устидан чиқиш учун йўлга отландим. Лекин йўлда тобим бўлмай қолди ва ҳатто қирғоққа тушишга ҳам мажолим бўлмади. Натижада ўша пароходдаёқ қайтишимга тўғри келди. Кимура-сан менга уйланиш ниятидан қайтмабди, мен ҳам аввалгидек розиман, лекин начора — касаллик халақит берапти. Буни тан олишим ноқулай, лекин на Кимура-санда, на менда сармоя бўлмай, натижада Америкага саёҳат вақтида ва қайтаётганимда мен пароходда ревизордек имтиёзли мансабни эгаллаб турган одамнинг олиҳиммат ёрдамидан фойдаланишга мажбур бўлдим. Унинг олижаноблиги туфайлигина мен Японияга қайтиш ва сизлар билан дийдор кўришиш имкониятига эга бўлдим. Мен Куратига — анави одамнинг исми шундай — Санкити Курати — қандай миннатдорчилик билдиришни ҳам билмайман, — Йок сингилларига Куратининг исми қандай иероглифлар билан ёзилишини кўрсатди. — Балки, Ай-сан бу одам ҳақида холамдан ёки бошқа бирор одамдан ҳар хил бўлмағур гапларни эшитганидан, менга ишонмаётгандир. Мен бекорга қайтиб келмадим, менда бунинг учун муҳим ва жуда жиддий баҳоналар бор. Шунинг учун ҳеч кимга қулоқ солманглар. Фақат менга ишонинглар, хўпми! Мен, умуман, эрга тегмаслигим мумкин. Мен учун сизлар билан бўлишдан ҳам қувончлироқ ҳеч нарса йўқ. Агар Кимура-саннинг пули кўпайиб, менинг соғлигим яхшиланса, балки, биз бир ёстиққа бош кўярмиз, лекин бу қачон рўй беради — номаълум, унгача эса.. мен бирон жойдан ижарага уй олсаму ҳаммамиз биргаликда бахтиёр яшасак-чи? Сен розимисан, Саа-тян? Шунда пансионга қайтишнинг ҳожати қолмайди.

— Опажон, пансионда ҳар куни кечаси йиғлаб чиқаман. Ай-сан яхши ухлайди, ахир мен кичкинаман-ку, жудаям хафа бўламан, — деди Садаё.

Ҳозиргина шодон гапириб ўтирган Садаёдан бундай ғамгин иқрорни эшитган Йоконинг янада кўнгли бузилиб кетди.

— Мен ҳам йиғлардим, — деди Айко. — Саа-тян фақат кечқурун ҳиқиллаб, кейин ухлаб қоларди. Опажон, мен шу вақтгача Саа-тянга ҳеч нарса айтмагандим... Сиз тўғрингизда нималар дейишмаяпти... Саа-тян билан холамникига борсак — узоқ вақт йўқлаб бормаслик ҳам яхшимас — у ерда ҳам шунақанги гапларни эшитасан-

ки... Бурнингни суқадиган жой қолмади. Кото-сан ҳам ёзмай қўди... Фақат Тазима-сәнсэйгина бизга ачинади, лекин...

Йоконинг қони қайнаб кетди.

— Бўлди, бас. Мени кечиринглар. Афтидан, мен ҳам ҳар доим тўғри иш қилмас эканман... Агар отамиз тирик бўлганда, биз барча мазкур кўнгилсизликларни кечиримизга тўғри келмасди (Йоко атайин онаси ҳақида эсламади). Етимни ранжитишдан осони йўқ. Бунчалик йиғлашнинг ҳожати йўқ, Ай-сан! Сен синглингдан ҳам баттарроқ йиғлоқи экансан-ку! Мен қайтиб келдим, энди ҳаммасини ўз устимга оламан, сизлар эса одамларнинг бўлмағур гап-сўзларига эътибор бермай, хотиржам ўқишларингни давом эттираверинглар.

Хибатидаги олов ўчай деб қолганди. Тунги салқин тушиб қолганди. Уйқусираган Садаё юмилиб кетаётган ёшли кўзларини ишқаганча Йоконинг ҳаяжондан оқариб кетган ҳайратомуз юзига қарарди. Айко эшитилар-эшитилмас ҳиқиллаганча тескари ўгирилди.

Йоко уни овутиб ўтирмади, чунки ўзининг юраги ҳам сиқилиб кетганидан, йиғисини базўр босиб турар ва аъзо-йи баданини қамраётган титроқни босиш учун диққат билан хибатига тикиларди.

Ўтмиш хатоларини тузатиш учун янгича ҳаёт тарзини бошлаш керак. Бошқа йўл йўқ. Мана шу фикр ва иложсизликдан Йоконинг қалби музлаб қолгандек бўлди.

Шунга қарамай, катта хонага сингиллари жой солиб ётишганидан бир соатлар чамаси ўтгач, Йоко қаршидаги номерга Курати келганини эшитди-ю, дарҳол ўрнидан сакраб турди. Бирмунча вақт у сингилларининг нафас олишига қулоқ солиб турди-да, юзлари қизарган қизалоқлар қаттиқ ухлашаётганига қаноат ҳосил қилгач, халатини елкасига ташлаб, хонадан сирғалиб чиқди.

25

Яна бир кундан кейин меҳмонхонага Кото қўнғироқ қилди ва Йоко уни соат тўққизларда қабул қила олдими, йўқми, билиб беришни илтимос қилди. Йоко унга соат ўндан кейин кела қолсин, деб айтинглари, деб буюрди. У, Кото билан Курати Йокогамага кетганда учрашганим яхшироқ, деган қарорга келди.

... Йоко Токиога келгач, холаси билан Исокова хонимга ўзининг қайтиб келганлиги ҳақида хабар берди, лекин на униси ва на буниси уни келиб кўриш у ёқда турсин, ҳатто хатларига ҳам жавоб беришни ҳам ўзларига эп билмадилар. Келиб унга тасалли берсалар, ҳатто қораласалар ҳам майли эди. «Мени сариқ чақага ҳам олишмаяпти»,— деб ўйлади Йоко, лекин кейин, бир жиҳатдан шуниси ҳам яхши, ташвиш камроқ бўлади, деган қарорга келди. У Кото билан учрашади ва ундан Токиода ўзи ҳақида қандай мишмишлар юрганини билиб олади, бундан бу ёқ ўзини қандай тутишни эса ўйлаб кўришга улгуради.

Меҳмонхона бекаси унинг кўнглини овлаш мақсадида Йокодан бир қадам нари жилмай, атрофида гирди-капалак бўлгани-бўлган эди. Бунини у, турган гап, Куратининг илтимосига биноан қилаётганди, зотан, Курати зоҳиран дағал кўринишига қарамай, ҳар бир майда-чуйдагача эътибор берарди. Газета репортёрлари қандайдир йўл билан Йоконинг қаердалигини билиб олиб, меҳмонхонага танда қўйиб қолишди, лекин бека уларни устомонлик билан жўнатиб юборарди. «Энди меҳмонхонага яқинлашишга юраклари дов бермайди,— қовоғини уйганча ҳикоя қиларди у,— узоқдан Йоконинг ҳар бир қадамини кузатишяпти». Бир вақтлари Йоко Қибэнинг маъшуқаси бўлганлиги, афтидан, газетачиларда алоҳида қизиқиш уйғотганга ўхшарди. Ешлигида у журналист бўлишни орзу қиларди, лекин ҳозир нимадир билиш илинжида пашшахўрда бўлаётган анави одамларни энг жирканч табақага тақар, «репортёр» сўзи эса кўнглини айнитарди. У ўз вақтида Сэндайда ўзи, онаси ва газета муҳаррири ҳақида қабиҳ қалбаки мақола босилганини эсдан чиқаргани йўқ. Йоко, мақоладаги фактлар онасига нисбатан қай даражада адолатлилигини билмасди-ю, лекин ўзига, яъни Йокога келадиган бўлсак, у турган-битгани бўҳтон эди. Боз устига, онаси газета саҳифасида, тантанали суръатда оқланган эди, Йокодан эса тўхмат тамғасини олиш хаёлларига ҳам келмади. Барча мазкур аччиқ сабоқлар охир-оқибат Йокони бешафқат қилиб қўйди. У «Хосэй-симпо»даги мақолани ўқиганида, ҳаммадан аввал, бирор-бир газета орқали бир амаллаб Тагава хонимга жавоб зарби берилса зўр бўларди-да, деб ўйлади. Бу унчалик қийин бўлмайди, чунки бари бир ҳам Тагава хоним учун эзгулик гуруч

аталадек гап, лекин бундай зарбдан кейин у бирон жойда кўринишга ботинолмайди. Лекин, ҳар ҳолда, Йоко ўз режасини амалга оширмади, чунки газетачилар билан борди-келди қилишга тоби тоқати йўқ эди.

Эрталаб Курати билан Йоко, одатдагидек, бека билан бирга нонушта қилишаркан, Йоко машъум мақолача ҳақида аллақачоноқ хабардор эди, деб ҳазиллашишарди.

— Улгундек банд эдим, шунинг учун бирон нарса қилиб ўтирмадим... Ахир, шошмашошарликда ҳамма ишнинг расвосини чиқариш мумкин эди-да. Лекин нимадир ўйлаб топиш керак, бўлмаса бошинг галвадан чиқмаслиги турган гап.

Курати столга овқат ейдиган илгични ташлаб, нигоҳини Йокодан бекага кўчирди.

— Албатта, чорасини топиш керак. Кулгилл, тўғри-ми?— ақлли кўзларида жиддий ифода зоҳир қилганча гап бошлади бека.— Мана шу мақола туфайли хизматингизда бирор-бир кўнгилсизлик рўй бергудек бўлса, росаям алам қилади. «Хосэй-симпо»да бир нечта яхши танишларим бор. Агар хоҳласанглар, ўнқовини топиб, улар билан гаплашиб кўришим мумкин. Бўлмаса, икковинглар ҳам ниҳоятда бепарвосизлар.

Курати жавобан нимадир деб минғирлаб қўя қолди. У, афтидан, беканинг гапига қўшилишга ҳам тайёр эди, лекин Йоко, бека ишни қанчалик уddaбурунлик билан олиб бормасин, ушбу машмашани бости-бости қилиб юбориш мушкул, деб маълум қилди, кейин бу ҳаммаси нечундир Йокога қарши душманлик кайфиятида бўлган Тагава хонимнинг иши эканлигини, «Хосэй-симпо» эса доктор Тагавага қарашли эканини, мана шу сабабли ҳам мақола у ерда босилганлигини тушунтирди. Тагава билан газетанинг алоқаси Курати учун гоаят қутилмаган ҳол бўлди.

— Мен бўлсам, бу Қороқунинг иши бўлса керак, деган хаёлга бориб юрувдим. Ишончсиз йиғит. Дарвоқе, агар у бу ишга қўл урганда, мақоланинг бунчалик тез пайдо бўлиши даргумон эди.

Курати осойишта ўрнидан турди-да, кийиниш учун қўшини хонага чиқди.

Ходима стол устини йиғиштириб улгурмасданоқ, Кото келганини хабар қилишди.

Йоко бир оз довдираб қолди. Буюртирган кўйлаги

ҳали битмаган эди, шу боис у беандишароқ, қоматига ёпишиб турадиган, қора атлас ёқали йўл-йўл кимоно кийди, баъзида гейшалар шундай кимоно кийишарди. У ўзини ушбу либосда жуда эркин ҳис қиларди, Курати ҳам кимоно жуда ярашган, деб уни мақтаганди. Қора атласдан кўкиш астарли қилиб тикилган оби кийинишни тугалларди. Сочини думалоқ қилиб турмаклар, талоқ қадаб қўйди. «Хўп, майли, бари бир. Ҳайратлантириш бўлса, аввалбошданоқ бўлгани тузук». Йоко қайта кийинмасликка қарор қилди.

Кото хонага журъатсизгина кириб келди. У қиттаям ўзгармаганди. Унга, афтидан, нимаси биландир ресторанга ўхшаб кетадиган меҳмонхона манзур бўлмаганди. Боз устига, Йоко ўзининг кўриниши билан бутунлай ҳайратда қолдирди. «Аввалги Йоко шуми?» — чеҳрасида шундай савол қотиб қолганди.

— Ҳа-а, Гити-сан, саломалайкум. Кўришмаганимизга ҳам минг йил бўлди-ёв! Совқотмадингизми? Хибатига яқинроқ ўтиринг. Кечирасиз, бир дақиқа, — Йоко шундай дея туриб, чаққон эгилиб қутидан гербли хаорини олди-да, ўрнидан қўзғалмай, уни кийди. Латиф, зўрға илғайдиган хуш бўй хонага ёйилди. Йоко, ўзининг ташқи кўриниши Котода қандай таассурот қолдирганини сезмаётгандек, унга кечагина ажралишган укасидек бемалол муомала қиларди, башанг кимоносида эса худди уни бирон ўн йилдан бери кийиб юргандек ўзини эркин ҳис қилмоқда эди. Кото паришон қиёфада турарди. «У ҳамон ўшандайлигича, — деб ўйлади Йоко, — қуйиб қўйгандек ярашган хакама, хирароқ қоғоз кимоно, хаорининг бурилган қоғоз иплари». — Бу ердаги шароит бирмунча ғайритабиийроқ, лекин ўзингизни уйдагидек эркин ҳис қилишингизни илтимос қиламан. Бўлмаса, гапимиз қовушмаслиги мумкин.

Йоконинг овозидаги бамайлихотир, ишончли оҳанг бора-бора Котони тинчлантирди, у юмшаб Йокога соддадил ва шу билан бирга синчков нигоҳини қадади.

— Аввало сингилларим учун миннатдорчилик билдиришга рухсат этинг. Улар ўтган куни олдимга келишган эди, икковлари ҳам жуда хурсанд.

— Айтарли ҳеч нарса қилолганим ҳам йўқ, фақат уларни пансионга элтиб қўйдим, холос, — соддагина деди Кото. — Ўзингиз соғмисиз?

Бир қанча умумий гап-сўзлардан кейин Йоко эҳтиёт-

корлик билан гапни ўзини қизиқтирган мавзуга буриб юборди.

— Жўрттага қилгандек, ҳаммаси шундай бўлиб қолди, натижада Америка қирғоғига қадам қўймасданоқ орқамга қайтишимга тўғри келди. Тўғрисини айтинг-чи, сиз бу ҳақда қандай фикрдасиз?

Хибатининг чеккасига таяниб ўтирган Йоко гоҳ бармоқларини чалиштирар, гоҳ яна уларни ёзиб юборганча кўзини узмай Котонинг юзига тикиларкан, унинг фикрларини уқиб олишга ҳаракат қиларди.

— Яхши, мен сизга ростини айтаман,— бир оз олдинга эгилганча қатъий жавоб қилди Кото.— Декабрда мени армияга чақиришади. Шунинг учун лабораториядаги ишларимни тартибга келтира бошладим. Бошқа ҳеч нарса ҳақида ўйламадим ва ҳеч нарса билан қизиқмадим. Сизнинг қайтиб келганингизни, ўзингиз Йокогамадан қўнғироқ қилганингиздан кейингина билдим. Мен ўшанда, бунинг учун жиддий сабаблар бўлса керак, деб ўйлагандим. Лекин сизнинг қўнғироғингиздан кўп вақт ўтмай мен Кимура-кундан хат олдим. Хат «Тайхоку-қисэн-кайся» компаниясига қарашли пароходда, афтидан, «Эдзима-мару»дан икки кун аввал етиб келди. Мана шу хатни ўзим билан олиб келувдим. У мени ҳайратдан донг қотириб қўйди. Хат жуда узун, агар ўқишни хоҳласангиз, уни сизга қолдиришим мумкин. Лекин, қисқа қилиб айтганда...— Кото, хатда келтирилган фактларни хотирасида тиклаб, тартибга келтираётгандек бир зум ямиб қолди,— Кимура-кун, сизнинг Японияга фавқулодда қайтишингизга қайғурганга ўхшайди. Яна унинг ёзишича, елкангиз узра шайтон таҳдид қилаётганмиш... Ҳеч бир тирик жон ҳақида сизчалик нотўғри фикр юритишмайди... Ҳеч ким сизнинг мураккаб феъл-атворингизни тушунолмади, ҳеч ким қалб қаърингизда яширинган қимматбаҳо нарсани топишга ҳаракат ҳам қилиб кўрмади. Шунинг учун ҳамма, ўз ҳолича, сиз тўғрингизда янглиш фикрда бўлади. Унинг ёзишича, сизнинг қайтувингиз ҳақида Японияда ҳар турли мишмишлар тарқалиши мумкин, лекин агар мен ҳам ғийбатларга ишонгудек бўлсам, у қаттиқ хафа бўлармиш... У сизни ўзининг жуфти ҳалоли деб ҳисоблайди ва сизнинг касалликдан азоб тортганингиз устига, яна жамиятнинг таъқибига ҳам бардош беришингиз лозимлигидан чуқур таассуфланади. «Одамлар нима деб гапиришмасин,—

деб ёзибди у,— агар сен менга ишонч билдирсанг, ўзимни жуда бахтиёр ҳисоблардим. Агар унга ишонишни хоҳламасанг, менга ишон, уни ўзингни синглинг деб ҳисоблаб, унинг номини булғанишдан асра...» Албатта, у буларни баландпарвоз ибораларда ифода қилган, лекин, умуман, у ерда тахминан мен ҳозир сизга айтиб берганларим ёзилган. Шунинг учун...

— Шунинг учун...— сабрсизлик билан такрорлади Йоко, ўзида ғайритабiiй қизиқиш ҳис қилиб, шу билан бирга ниҳоятда вазминлигини сақлаб турарди.

— Шунинг учун... Гап бундай... Мен манави хатда ёзилганларни сизнинг, яъни телефонда айтган: «Ҳаммаси шундай ғалати бўлдики», деган сўзларингиз билан қандай уйғунлаштиришга мутлақо ақлим етмаяпти. Унда ҳали Қимуранинг хатини кўрмагандим, лекин сизнинг гап оҳангингиз... балки телефон айбдордир...

Сизнинг овозингиз ҳаддан ташқари энгил жаранлаганди. Тўғриси айтганда, кўнглим алағда бўлиб, ўзимни ноқулай ҳис қилдим. Мен нима ўйлаган бўлсам, ҳаммасини рўйирост айтяпман, илтимос, жаҳлингиз чиқмасин.

— Нима учун жаҳлим чиқиши керак экан? Мен билан очиқ гаплашаётганингиздан жудаям хурсандман. Ўзим ҳам, бошқача гапиришим лозим эди, деб кейин тушундим. Қимуранинг фикрича, одамлар мени тушунишмайди, лекин менга бунинг қиттяям аҳамияти йўқ. Мен болалигимдаёқ бунга кўникиб қолганман. Мен тўғримда шундай адолатсиз ва нотўғри фикрда бўлаётганларига баъзида жаҳлим чиқса ҳам, буларнинг ҳаммаси фақат кулгимни қистатарди, тушуняпсизми? Мана шунда... телефонда сизнинг овозингизни эшитгач, севиниб кетганимдан оғзимдан ғайририхтиёр равишда ана шу ўйланмаган сўзлар чиқиб кетди. Қимуранинг илтимосига биноан, менга рамхўрлик қилаётган ревизор Куратига келсак, у жуда илтифотли, самимий одам, лекин биз у билан пароходда танишганлигимиз учун мен уни ҳамма нарса тўғрисида маслаҳатлашиш мумкин даражада дўст деб ҳисоблай олмайман. Сизнинг овозингизни эшитган заҳоти, ўзимни душман асирлигидан халос этилгандек ҳис қилдим... Дарвоқе, ўзимни оқлашимнинг ҳожати йўқ. Яхшиси, ўзингиз қандай яшаётганингизни гапириб беринг.

Кото Йокога хўмрайиб қараб ўтирарди, унинг кўз-

ларида асил порсо соҳибининг юксак орзу-мақсадларнинг қалин пардаси остига яширинган ҳис-туйғулари яшиндек чақнаб турарди. Ҳаддан зиёд уятчан Кото, суҳбатдошига бир оз кўниккач, ўзи ҳам сезмаган ҳолда унга гўё ҳар бир ҳужайрасигача киришга интилгандек синчков нигоҳи-ла қарай бошларди. Сурбетликдан холи бўлган бу нигоҳ Йокода ноаниқ безовталиқ уйғотарди. Бундай қараганда, Кото калтафаҳм бўлиб кўриниши мумкин эди — нарсаларнинг туб моҳиятига тушунмай, кундалиқ ғам-ташвишларни жуда ёмон идрок қиларди. Йокото, Кото уни тушунишга ёшлиқ қилади, деб қанчалиқ ўзини юпатмасин, лекин унинг майин ва шу билан бирга зийрак нигоҳи, бир кунмас-бир кун у албатта Йоконинг кўнглига кириб боришидан далолат бериб турарди. «Ҳар ҳолда, бу дақиқани узоқ ва сабот-ла кутишига тўғри келади», — ўзича хурсанд бўларди Йокото.

Кото Йокотога ошкора ишончсизлик билан қараганча, ҳикоясини давом эттирди. Кимуранинг хатини ўқигач, у нима қилишини билмай, дарҳол Йоконинг Кугиданадаги уйига кўз-қулоқ бўлиб турган холасеникига жўнади ва ундан жиянининг қайтиб келаётгани муносабати билан қандай фикрда эканлигини аниқлашга уриниб кўрди. Лекин хола, афтидан, Котонинг майли ким томонда эканлигини аниқлашга қийналиб ва панд еб қолмаслик учун, гапни чалғитиб, эҳтиёткорлик билан жавоб бериб, унга Исокова хонимга мурожаат қилишни тавсия қилди.

Исокова хоним билан Кото унинг Цукидзи ибодатхонаси қошидаги иш кабинетида учрашди. Исокова хоним ўн кунча аввал Тагава хонимдан мактуб олганлигини, ушбу мактубда Тагава хоним Йоконинг пароходдаги шармандаларча хатти-ҳаракатини муфассал тасвирлаганини маълум қилди. Тагава хоним, жумладан, бундай деб ёзган эди: «Мен Йокони эҳтиёт қилиш у ёқда турсин, йўлда унга кўз-қулоқ бўлиб туришга ҳам ожизлик қилдим, оқибатда, ҳатто у билан хайрлашишни ҳам муносиб кўрмадим. Узунқулоқ гапларга қараганда, у касаллигини баҳона қилиб ҳамон пароходни тарк этмаган, лекин агар у Японияга қайтгудек бўлса, унда унинг ре-визор билан муносабатлари биз ўйлаганга қараганда нақадар чуқур илдиз отганлиги равшан бўлади. Шундай муҳим топшириқни удалай олмаганим учун гуноҳимдан ўтишингиз амримаҳол, лекин менга нисбатан мурувватли бўлишингизни илтижо қиламан, чунки уш-

бу вазифани бажаришга иқтидорим етмади». Исокова хоним Котога, Тагава хонимни беш палжасидек яхши билишлигини, шу боис хатдаги гаплар ростлигига кафил бўла олишини, шунинг учун ҳам уни Йоконинг яқин қариндошларига кўрсатишни зарур деб топганлигини айтиб берди. Оилавий кенгашда, агар Йоко «Эдзимамару»да Японияга қайтиб келгудек бўлса, у оғир жиноят қилди, деб ҳисоблашни ҳамда Кимурага хат ёзиб, унашувни бекор қилишлигини талаб қилишни ва барча қариндош-уруғларнинг Йоко билан борди-келдиларини тўхтатиб, уни оқ қилишга қарор қилинди.

— Буларнинг ҳаммасини эшитганимда,— дея давом этди Кото,— бутунлай довдираб қолдим. Мана, сиз ҳозир анави ревизор ҳақида мутлоқ осойишта гапирдингиз, мен учун эса у ҳақдаги савол ҳануз мужмаллигича қолди. Сиз билан учрашгунга қадар мен анча иккиландим. Лекин мен, ҳар ҳолда, сиз билан гаплашганимдан кейин ҳаммаси ойдинлашса керак, деган қарорга келдим. Шунинг учун ҳам келдим.. Кимура-кунга чин юракдан ачинаман, у бутун дунёда якка-ёлғиз, боз устига, Исокова хонимдан анави машъум хат борса, билмадим, қай аҳволга тушаркин. Агар буларнинг ҳаммаси ёлғон бўлса, менга айтинг. Мен икки томонни ҳам эшитмай туриб бундай жиддий иш ҳақида бирон қарорга келолмайман,— дея гапини хулосалади Кото Йокога маъюс ва синчков тикилиб.

«Сурбетлигини қаранг-а!»— деб ўйлади Йоко. Кейин вазиятини ўзгартирмай ярим ачиниш, ярим истеҳзо аралаш гап бошлади:

— Ҳа, албатта, сиз ўзингизча лозим топган хоҳлаган саволингизга жавоб беришим, истаганларингизни ҳикоя қилишим мумкин, лекин сиз менга қиттаям ишонмаганингиздан кейин бундан қандай маъно чиқиши мумкин?

— Мен сизнинг гапларингизни эшитмоқчиман, агар сизнинг айтганларингиз ҳақиқатга яқин бўлса, жон деб уларга ишонишга тайёрман.

— Бундай ўлчов билан инсоний ҳис-туйғуларга эмас, фақат сизнинг илмий машғулотларингизга ёндашиш мумкин. Ахир, мен Кимуранинг олдида ҳеч қандай айбланиш қилмадим, демадимми? Лекин сиз ишонмаганингиздан кейин, бошқа ҳеч қандай қўшимча қилолмайман. Агар сиз шубҳаланишда давом этсангиз, мабодо,

Курати-сан фақат яқин дўстим деб қасам ичгудек бўлсам ҳам, бари бир, бефойда... Ахир, шундай эмасми?

— Демак, сиз ҳақингизда Исокова хонимнинг сўзларидан келиб чиққан ҳолда фикр юритишимни хоҳлайсизми?

— Билганингизни қилмайсизми. Ҳар ҳолда, бу ишда сизнинг маслаҳатингизга зорманда жойим йўқ.

Бу гапларни айтarkan, Йоконинг қиёфаси мулоим ва дўстоналигича қолаверди. Лекин Кото ушбу суҳбатни давом эттиришга ҳаддан зиёд ақлли эди, шунинг учун у индамай қўя қолди. У Йоконинг гоҳ чоғиштириб, гоҳ айираётган бармоқларига синчков тикиларкан, худди: «Агар ҳаммасини рўйирост гапириб берсанг, қандай яхши бўларди-я»,— деяётганга ўхшарди.

Соат ундан кейин ушбу кварталда сокинлик чўқарди. Йоко тарновда ёмғир томчилари тақирлай бошлаганини эшитди. Бу Йоко Токиога қайтганида бери ёғаётган биринчи ёмғир эди. Кўчада куздагидек салқин тушиб қолганига қарамай, чойнакнинг буғидан исиб кетган хона илиққина эди. Сукунат юракни сиқа бошлаганди, уни бузиш учун Йоко бошини кўтарди-да, деразага қараганча гап қотди:

— Буни қаранг, ёмғир ёға бошлаганини сезмай қолибмиз-а!

Кото жавоб бермади, фақат хўрсинганча кирпникидек калта қирилган бошини солинтирди.

— Агар сизга охиригача ишонолсам, қанчалик бахтиёр бўлишимни ўзим ҳам билмайман. Менга Исокова хонимдан кўра сиз билан суҳбатлашиш ёқимлироқ. Бу фақат, сиз деярли менга тенгдош бўлганингиз ҳамда ниҳоятда гўзаллигингиз учунгина эмас. (Кото шундай дея туриб худди қиз боладек қип-қизариб кетди.) Исоковасан ҳамма нарсага ўз нуқтаи назаридан ёндашади, бу эса менга, тўғриси айтганда, ёқмайди. Лекин сиз... Нега сиз, шу феъл-атворингиз билан менга ҳаммасини очиқ-ойдин айтишга юрагингиз дов бермаяпти. Сиз ҳозир айтганларингизга ишонолмайман. Кескин сўзларим учун афв этинг. Лекин бунга ўзингиз ҳам сабабчисиз. Бугунги учрашув ҳақида Кимура-кунга бор ҳақиқатни ёзиб юборишдан бошқа иложим йўқ. Сизнинг ишларингиз ҳақида нима деб ўйлашни ҳам билмайман... Фақат бир нарса ҳақида илтимос қиламан. Агар сиз Кимура-кун билан ажралишмоқчи бўлсангиз, бу ҳақда у тезроқ

билгани яхши. Уни ўйлаган сарим юрагим пора-пора бўлиб кетяпти!

— Лекин, хатнинг мазмунига қараганда, Кимура менга ишонади шекилли?— деб сўради Йоко. Кото жавоб бермади. Йоко ҳаяжонини босишга мадори қолмаганди. Бундай дақиқаларда унинг нутқида ҳамсуҳбатини ҳайратда қолдирадиган қатъийлик зоҳир бўларди. Аввалгича Котога мулоим назар ташлаганча, у қаҳр-ғазабинини зўрға босиб турган титроқ овозда, юрагида йиғилиб қолган барча дардини тўкиб солмоқчи бўлиб гап бошлади:

— Бас, етар. Мен ўшандаёқ Кимурага тегишни хоҳламайман, деб худонинг зорини қилган бўлсам ҳам Исокова хоним мени зўрлаб унга эрга берди. Энди бўлса, изоҳимни эшитишни ҳам хоҳламай, Кимурага никоҳни бекор қилиши ҳақида маслаҳат беришга тайёр. Бу мени нафақат ғазаблантиряпти, жонимни ҳиқилдоғимга келтиряпти. Ҳа, ҳа, мен ёмонлик қилган одамларни кечирадиган аёллар тоифасидан эмасман. Сиз аввалбошданоқ мен ҳақимда нотўғри фикрда бўлдингиз ҳамда Кимурага бўлар-бўлмас маслаҳатлар бердингиз. Унга нима деб айтсангиз айтаверинг, бунга эътироз билдириб ўтирмайман... Лекин шуни билиб қўйингки — сиз Кимуранинг энг яқин дўсти бўлганингиз учун ҳам, бошқаларга қараганда кўпроқ сизга суянган эдим. Ҳаттоки келишингизни илтимос қилиб безовта қилишга ҳам журъат этдим. Ғалати туюляптими? Кимура сизга ҳам, менга ҳам ишонади, мен ҳам Кимура билан сизга ишонаман, сиз эса фақат Кимурага ишонасиз, мендан эса шубҳаланасиз... Дарвоқе, шошмай туринг... Шубҳаланасиз — бу у сўз эмас. Ҳа. Сиз ўзингизни менга ишонишга мажбур қилолмайсиз... Шундай экан, маслаҳатлашишга яна анави Курати-санни чақиришдан бошқа иложим йўқ. Мени қанчалик қоралашмасин, ёлғиз ўзимга қанчалик қийинлигини билишмайди. Қарамоғимда сингилларим бўлмаганда ҳам бир нави эди.

Дярли икки букилиб ўтирган Кото қаддини ростлади ва бирмунча ҳаяжонли овозда деди:

— Сизга бундай дейиш ярамайди, деб ўйлайман. Агар анави киши деб сизни беҳуда қоралашаётган бўлса...

У сўзини тугатишга улгурмади. Хонага кимоно кийган Курати кириб келди. Йоконинг ҳисобича у аллақач-

чон Йокогамага жўнаган бўлиши лозим эди. Ҳатто Йоко учун ҳам Куратининг пайдо бўлиши кутилмаган ҳол бўлди, у Куратига огоҳлантиргансимон қараб қўйди. Лекин Курати на унинг нигоҳини, на Котони пайқамангандек хибатининг ёнидаги бордонга оғир чўкди.

Кото, афтидан, унинг Курати эканлигини фаҳмлади шекилли, қандайдир йиғинчоқ, янада жиддий қиёфа касб этди. Бўлиниб қолган суҳбатни тиклашни хаёлига ҳам келтирмай, кўзини ерга тикиб индамай ўтирарди. Кото унинг юзини кўра олмаслигидан фойдаланган Курати Йокога, меҳмонни тезроқ жўнатишини имо қилди. Яхшиям, ҳамон Кото миқ этмасди, шунинг учун Йоко уни Курати билан таништириб ўтирмади. У эркакларга чой қуйиб берди, кейин ўзи ҳам осойишта чой ича бошлади.

Кото ўрнидан турди.

— Хўп, майли, мен энди борай. Биз, тўғри, ҳамма нарса ҳақида гаплашишга улгурмадик, лекин шунга қарамай, мен хайрлашишга ижозат сўрайман. Қолганларини, агар бунга зарурият туғилиб қолса, хат орқали маълум қиламан.

У фақат Йокога таъзим қилди-да, чиқиб кетди. Йоко, гейшаларнинг либосида уни вестибюлгача кузатиб қўйди.

— Мени афв этинг. Бугун негадир ишимиз ўнгидан келмади. Лекин мен сиз билан яна бир марта кўришишни хоҳлардим. Албатта, келинг. Илтимос қиламан. Хўпми?— дея шивирлади у Котога. Лекин у жавоб бермади ва ёмғир ёғаётганига қарамай соябон ҳам сўрамай жўнаб қолди.

— Шундай вақтда бостириб киришинг аҳмоқона иш бўлди, бир оз сабр қилсанг бир нарса бўлармиди,— дея Куратига таъна қилди Йоко хонага қайтиб келгач. Курати чойини ичиб бўлди-да, ликобчани тарақлатиб столга қўйди.

— Сен уни лақиллатмоқчи бўлясанми, лекин у унча-мунчага бўш келмайдиган, саботли йигитга ўхшайди. Тентаклар билан, улар қип-қизил тентак бўлган тақдирларида ҳам эҳтиёт бўлиб муомала қилиш керак. У билан яна бир оз гаплашганимда, сенинг барча айёрликларинг сариқ чақага ҳам арзимаслигини кўрган бўлардинг. Умуман, у билан алоқа қилишнинг сенга нима кераги бор? Тушунмайман! Агар Кимуруни ҳечам

миянгдан чиқариб юбора олмаётган бўлсанг, унда бошқа гап.

Курати такаббуруна жилмайганча Йокога қаради. Йоконинг назарида устидан бир челак сув қуйиб юборишгандек бўлди. Курати унинг Кимуруни, Куратининг қалбини батамом забт қилиб олмагунча чангалида ушлаб туриш ҳақидаги ниятини пайқаб қолган бўлса-я?

Кўнгли хотиржам бўлиши учун Курати унга расмий равишда уйланиши керак, бошқача қилиб айтганда, хотини билан ажралиши лозим, бу жуда муҳим. Унгача эса қандай қилиб бўлмасин, Кимуруни қўлдан чиқариш керак эмас. Агар мабодо газета мақоласи туфайли жанжал кўтарилиб, Курати ишдан ҳайдалгудек бўлса, унга ачинса ҳам, лекин Кимурунинг этагини тутгани энг оқилона тадбир бўлади. Бироқ Йоко Куратидан ўз мулоҳазаларини сир тутарди, фақат гап орасида ажралиш ҳақида ишора қилиб қўймоқчи эди, холос.

— Шундай ёмғирда негадир ҳеч қасқа боргим келмади. Балки юдофу¹ тановул қилиб, ётиб ухлай қоламизми?— деб таклиф қилди Курати.

У ёнбошламоқчи бўлувди, лекин Йоко уни қаддини ростлаб ўтиришга мажбур қилди.

26

— Айтишларича, у Митода гейшалик қиларкан, лекин Курати-сан уни сотиб олганига ҳам етти-саккиз йил бўлиб қолди. Мана шу аёл гейшалик қилганига ҳеч ҳам ақлинг бовар қилмайди, чунки у жудаям камсуқум-да. Бу ўз-ўзидан тушунарли. Айтишларича, у митолик дворяннинг қизи бўлган ва гейшалик қилишга улгурмаёқ уни Курати-сан ўзига хотин қилиб олган. Қисқаси, у жудаям боодоб аёл бўлиб, олижаноб фазилатлар соҳибаси, ажойиб бека ва рафиқа.

Буларнинг ҳаммасини, яъни Куратининг хотини ҳақидаги маълумотларни, бошқа янгиликлар қаторида унга «Сокакукан»нинг бекаси бир куни кечқурун, одатдагидек, Йоко билан валақлашгани кирганда гапириб берди. Йоко унинг ҳар бир сўзини хотирасига муҳрлаб қўйди. У Куратининг хотинининг фазилатлари ҳақида қанчалик кўп билгани сари, уни шунчалик қаттиқроқ

¹ Юдофу — ловияли таом.

рашк қиларди. Йоконинг назарида худди қаршисида бе-хосдан ўтиб бўлмас тўсиқ пайдо бўлганга ўхшарди. Бир вақтлари ҳатто ўзи севган Кибэга нафрат туйғусини ҳис қилгач, Йоко у билан ажралишган эди. Лекин баъзида, юрагини ларзага келтириб унда ғалати ҳис-туйғу, яъни орзиқишга ўхшаш ҳиссиёт туғён урарди. Бахтга қарши, Йоко ўзича Курати ҳам хотинига нисбатан шундай ҳиссиётни туяяпти, деб ўйларди. Болаларга бўлган меҳр-муҳаббати-чи? Мазкур туйғуни эркаклару аёллар бир хил куч билан ҳис қилиш-қилмасликларини Йоко билмасди. Лекин ўзининг меҳр-муҳаббати энг теран туюлар ва уни бирор-бир одамники билан тенглаштиролмасди. Йоко кўпинча қизи ўзининг ташқи кўриниши биланоқ унда Кибэга нисбатан деярли севгидек кучли ҳиссиёт уйғотишини пайқарди. Баъзида унга Садако унинг Кибэга бўлган севгисининг меъаси эмас, балки аксинча, Садаконинг дунёга келиши уларнинг севгисига сабаб бўлгандек туюларди. Шунда у бирдан отаси уни қанчалик яхши кўрганлиги ҳақида ўйлаб кетарди. Сағир бўлиб қолгач, Йоко отасини фавқулодда меҳрибонлик ҳамда маъюслик билан эсларди, отаси ўз меҳрини ошкора намоён қилмаса-да, лекин ҳар доим қизлари ортидан мулойим, суюкли нигоҳ-ла кузатиб қоларди. Демак, эркак ҳам худди аёлдек ўз жигарбандига кўнгили кўйиш қобилиятига эга экан-да. Барча шунга ўхшаш хаёллар ҳамда хотиралар мудом Йоконинг қалбини ҳаяжонлантирар, тинчлик бермасди. Боз устига, Куратининг болалари билан хотини шу ерда, Токиода яшашарди ва у ҳар куни улар билан кўришиб туради — Йоко бунга шак-шубҳа қилмасди.

У ўзи севадиган одамни қанчалик ўз таъсир доирасига қамрай олдидикин? У маъшуқи ўзига бутунлай тегишли эканлигига қаноат ҳосил қилмагунча фароғат топа олмайди! У ҳар куни, ҳар оқшом ўзига-ўзи мана шундай қийноқ, мана шундай шафқатсиз савол-жавоб билан мурожаат қиларди. Пароходдалигида туйган ҳузур-ҳаловатли кайфияти йўқолганди, у ҳақда фақат қайғу-да хотирлаш мумкин эди. Нега у яна осойишталигини йўқотди? Йўқ, нимадир қилиш керак, иложи борича тезроқ қўлидан келган ҳамма ишни қилиш керак, бўлмаса кеч бўлиши мумкин. Лекин буни нимадан бошлаш керак? Агар сен душманингни енгмасанг, у сени енгиб қўйиши турган гап. Нечун иккиланиши, нимани ўйлаши

керак? Агар Курати ўзи ташлаб кетган одамларини унутмас экан, Йоконинг севгиси кунпаякун бўлиб, черепица синиғига айланади-қолади. Унинг қалбида ўтмиш инқирозга учраганини Курати билиб қўйсин. Энди Кибэ ҳам, Садако ҳам йўқ. Хаттоки Кимура ҳам йўқ. Ҳаммасини ташлаб юбораман, ҳаммасини унутаман. Лекин Курати ҳам ўтмишини унутиши лозим. Курати унинг қанчаллик матонатлилигини, сарфланмаган назокату қизғин ҳис-туйғулари сероблигини ҳали татиб кўради. Репортёрларнинг ҳужумидан қўрққан Йоко иложсиз ҳолда меҳмонхонада ўтирар ва Куратини кутиб ўзининг ҳавойи хаёлларига бериларди. Белидаги оғриқнинг кучайиши ҳамда елкасининг зирқираши уни янада асабийлаштирди.

Курати кеч қайтган кунлари Йоко ўзини қўярга жой тополмай қоларди. У Курати яшайдиган ўртадаги хонага борарди-да, хаёл ҳофизаси билан унинг образини жонлантиришга ҳаракат қиларди. Пароходда ўтказилган шоду хуррам кунлар ҳақидаги хотиралар, худди жўрттага қилинаётгандек ҳадеганда кела қолмасди. Йоко хаттоки Куратининг уйини ҳам тасаввур қила олмасди, унинг хаста хаёли яккаю ягона манзарани чизарди, холос, қизлари қуршовидаги Курати шароб ҳўплаб ўтирибди, хотини эса унга мулозамат қиляпти.

Хонадаги ечиб қўйилган Куратининг одми кийимлари Йоконинг хаёлларини жунбишга келтирарди, холос. Йоко уларни юзига босганча деярли ярим ҳушсизлик ҳолатида кийимдан анқийётган Курати танасининг, қимматбаҳо вино ҳамда тамакининг ҳидини ҳузур қилиб ҳидларди. Курати оила аъзолари орасида вақтини кўнгилли ўтказаётганлиги ҳақидаги фикрнинг ўзиданоқ Йокода ҳамма нарсани бузиб-ёриш, яксон қилиш истаги тугён урарди.

Лекин Курати келиши биланоқ, ҳатто ярим кечада бўлса ҳам, Йоко худди ёш боладек бахтиёр бўлиб қоларди. Хавотир-ташвиш ҳамда гулгула йўқолиб, у худди мудҳиш туш кўриб уйғониб кетгандек, хушбахтлик оламига шўнғирди. Йоко Куратининг истиқболига отилиб, унинг кучли кўкрагига ёпишиб оларди. Жарангдор, бахтиёр овозда меҳмонхонанинг бир маромдаги ҳаёт тарзига раҳна солган нарсалар ҳақида батафсил ҳикоя қиларди; гўё мазкур барча икир-чикирлар ҳам унга улкан ҳузур бағишлайдигандек. Курати унинг овозини

эшитибоқ сархуш бўлиб қоларди. Улар хушбахтликларининг чўққиси қаердалигини билишмас, бу дунёда улардан бошқа ҳеч ким мавжуд эмасдек туюларди. Улар фавқулодда бир хил хаёл суришар ва ҳис қилишарди. Унинг «мен хоҳлайман»и Йоко учун «бош устига»га айланарди. Ҳамма нарсада шундай эди. Йоко нима иш қилмасин, нонушта олдидан ликобчаларни столга қўйиши ҳам, кийим-бошларни тахлаши — ҳаммаси Куратига ёқар, ҳаммаси айни унинг кўнглидагидек эди.

Шунга қарамай, энг хушбахт онларида ҳам Йокони битта хаёл таъқиб қиларди: «Курати оиласи билан қандай иш тутади?» Лекин Куратига қараши биланоқ унинг қалбини ўз шубҳа-гумонлари ҳамда ваҳималари учун андиша ҳисси қамраб оларди. У Курати билан бир тану бир жон бўлиб кетганди, шу боис унинг Куратини хотини ва болаларидан тортиб олиш режаси: ҳаттоки бунинг учун Садакони қурбон қилган тақдирда ҳам, ўзига аҳмоқона ҳамда хаёлий бўлиб туюларди.

«Ҳа, афтидан, ниҳоят бутун умрим бўйи излаган нарсамни топганга ўхшайман. Бахтимни деярли қўлга киритганлигим ниҳоятда ғалати ва ажиб, лекин битта-яримта, сен унинг чўққисига эришдинг, дегудек бўлса, мен ўша заҳоти тил тортмай ўламан. Ҳузур-ҳаловатнинг олий лаззатини татиб кўриб, кейин унинг узоқлашаётганини кузатиш... У бир кунмас-бир кун узоқлашиши мумкинми?»— дея хаёл сурарди Йоко, худди лаззатли уйқу оғушида роҳатланаётгандек.

Токиога келишганига бир ҳафта бўлгандан кейин Йоко меҳмонхона бекаси ёрдамида Сиба мавзесида икки қаватли уйни ижарага олди. Уй гулчи боғбоннинг «Тайкоэн» қўрғонининг ортидаги «Коёкан» меҳмонхонасининг қаршисига жойлашганди.

«Коёкан»нинг ходимларидан бири бой савдогарга ўйнаш тутинади, бой қизнинг ҳусну малоҳатига қойил қолиб, унга мана шу қўрғонни қуриб беради. Унинг дугонаси бўлмиш «Сокакукан» меҳмонхонасининг бекаси унинг бошқа уйга кўчмоқчилигидан хабардор эди, чунки бу ер унга беҳисоб уруғ-аймоқлари билан торлик қилиб қолганди. Шунинг учун бу аёлга ўзига муносиб тураржой топишга киришиб, Йокога унинг уйини ижарага олишни таклиф қилди.

Курати уйни кўздан кечиргач, криптомерий ўрмонзори қуёшни тўсиб турганини айтмаса, у муваққат бош-

пана сифатида ярайди, деган қарорга келди. Дарҳол кўчиб ўтишга қарор қилишди. Лекин ниҳоятда эҳтиёт бўлиш лозим эди. Буюмларни аста-секин таший бошлашди. Ҳаммолларни Сибадан ёллашди, оқсочларга эса буюмларни Куратининг уйига жўнатишяпти, деб эълон қилишди. Ниҳоят, деярли барча ашқол-дашқоллар янги жойга ташиб бўлинган кунларнинг бирида кечқурун совуқ шамол эсиб, ёмғир ёғаётганда вақтни ғанимат билган Йоко соябонли аравачага ўзини урди. Йоконинг ўзига ушбу эҳтиёткорлик ортиқчадек туюлди, лекин бека ўз айтганида туриб олди. У Йоко ҳақида ғамхўрликни ўз зиммасига олганлигини, шунинг учун уни хавф-хатарсиз жойга жойламагунча кўнгли хотиржам бўлмаслигини маълум қилди.

Нақ жўнаш олдидан, яъни Йоко ўзи учун тикилган янги кўйлакни кияётганда бека кириб келди. Ёқасига тўғнағич қадаб Йоко кийинишни ниҳоясига етказди. Бека унга қаради-да, қўлларини ишқалаб:

— Ишқилиб, ўша ёққа эсон-омон кўчиб олсангиз, елкамдан нақ тоғ ағдарилгандек бўлади-да,— деди.— Лекин сизга осон бўлмайди. Унинг хотинини эслашим биланоқ, сизга ҳамда бечора у аёлга қандай муносабатда бўлишимни билмай қоламан. Сизга ҳам тушунаман, аммо-лекин унинг хотининга ҳам — жудаям ажойиб аёлда — юрак-бағрим эзилиб кетади. Мен сиз учун доим қўлимдан келган ҳамма яхшилиқни қилишга тайёрман, лекин ҳаққи ростини айтадиган бўлсам, икковингларнинг олдинларда ҳам гуноҳорман. Шунинг учун, бу мен томондан нонкўрлик бўлса ҳам, бугундан бошлаб сизнинг ишларингизга аралашмайман, деган қарорга қелдим. Илтимос, мен ҳақимда ёмон фикрга борманг. Мен нима қилишни билмай қолдим, фақат зоҳиран ғайратлига ўхшаб кўриняпман, холос.

Бека кўз ёшларини кимоносининг енги билан артиб улгуролмасди. Йоко на ранж-алам, на ўкинч туймас, фақат қайғуга ўхшаш илиқ ҳиссиёт қалбини тўлдирганди.

— Нега энди сиз ҳақингизда ёмон фикрда бўлишим керак экан? Агар умрим бино бўлиб битта-яримта менга сиздек муомала қилган бўлганда, оёғига бош уриб таъзим бажо қилиб, раҳмат деган бўлардим. Сиз менга онам қилмаган яхшилиқларни қилдингиз. Балки, вақти келиб, сизга ўз миннатдорчилигимни билдириш имко-

ниятига эга бўларман... Сизга катта раҳмат. Синглингизга салом айтиб, кимоно учун миннатдорчилик билдириб қўйинг.

Токчада бека ва унинг ўғай синглисига миннатдорчилик белгиси сифатида қолдирилган иккита американча саквояжга кўз қирини ташлаб Йоко меҳмонхонани тарк этди.

Ёмғир шамол аралаш уриб турарди. Одам билан гавжум бўлган кўчада энди ҳеч зоғ кўринмасди. Сийрак булутлар орасидан ҳилол ойнинг хира нури ёриб ўтарди-ю, лекин уни дам-бадам шошқич бостириб келатган қора булутлар тўсиб қўярди. Иссиқ хонадан чиққанлари учун намхуш совуқ ҳаво жон-жонидан ўтиб кетди. Бека, ҳурпайган причёскасини шамол ва ёмғир ихтиёрига бериб қўйиб, ҳатто оқсоч боши узра ушлаб турган шамсия остига беркинишни хаёлига ҳам келтирмасди — қўлидан чиқиб кетаётган арава тутқичини ушлашга уринаётган рикшага, афтидан, жуда ҳам муҳим алланарсани тушунтираётганди. Йоко, у, аравакашга ҳамёнча қистирганини сезиб қолди.

— Хайр! Оқ йўл! — деярли бараварига қичқаришди аёллар. Рикша арава чодирини куч билан юлқилаётган шамолнинг қаршилигини енгганча зимистон қўйнига отилди.

Лекин шамол увиллаганча рикшанинг юз-кўзига урилар ва у ноилож қадамини сусайтиришга мажбур бўларди. Бир неча кундан бери меҳмонхонадаги хибати олдида нар и кетмаган Йокога совуқ суяк-суягидан ўтиб кетаётганга ўхшаб туюларди.

Аввалига Йоко беканинг Куратининг хотини ҳақидаги гапларига жиддий эътибор бермаганди, лекин ҳозир бу нарса негадир оромини ўғирлаганди. «Алданган бўлишим, қўғирчоқдек эрмак қилган бўлишлари ҳеч гап эмас. Курати оиласидан воз кечишни хаёлига ҳам келтирмайди. Узоқ сафарда кўнгил очиб ўзини овунтириш учун менинг бошимни айлантирган, холос».

Йоко Курати билан муносабатда ҳар қандай чегарадан ўтиб кетганини ва бунга биринчи навбатда ўзи сабабчи эканини биларди — ахир, илк қадамни унинг ўзи ташлаганди-да, шунинг учун ўзини хўрлангандек ҳис қиларди. У ўзбилармонлик билан қилган хатти-ҳаракатини ниҳоят бахт кулиб боқди, деб ҳисобларди. Лекин унга қувонч барвақт ташриф буюрди, бахти эса хаёлий

бўлиб чиқди. Курати аввалгидек унга меҳрибон, у бахтли — Йоко бунга шубҳа билдирмайди. Лекин унинг гўзал ва содиқ хотини, учта қизи бор, шу сабаб унинг ишқибозлиги қанча давом этишини худо билади.

Аравага бостириб кираётган шамол ҳеч кимга кераги йўқ, ҳамма томонидан рад этилган Йоконинг қалбини музлатарди... Қувонч қани? Ҳузур-ҳаловат қани? Эрта-индин бошига тушадиган машаққатлар уни гулгулага солмоқда. Айёр тақдир яна уни мазах қилди. Лекин тақдирдан қочиб қутулиб бўлмади. Ула-ўлгунча... У ўлимга тайёр, лекин аввал ана шу машаққатларни татиб кўришни истарди. Йоко азобланиб роҳатланиптими ёки роҳатланиб азобланиптими, ажратолмасди. У шунча жабру жафо чекишига қарамай, ҳамон эҳтиросли муҳаббатининг қудратидан лол эди. Унда гўё юрагини тахтакачлашаётгандек ҳиссиёт ҳукмрон эди.

Арава қўққис тўхтади-ю, Йоко ҳам хаёл оғушидан чиқди.

Бўрон ҳамон қутуларди. Рикша оёғи билан шамолда тебранмаслиги учун араванинг тутқичини босиб турди ва чодирни кўтарди. Олдинда зулмат ичра чироқнинг хира нури милтилларди. Ёмғир томчиларининг шитирида Йокога, қутураётган денгиз ўкиригига монанд, қандайдир даҳшатли овозлар эшитиларди. Улар гўё бахтсизликдан дарак бериб огоҳлантираётганга ўхшарди.

Йоко аравадан тушди. Шамол уни оёғидан чалмоқчи бўлар, сочлари билан кимоноси бир зумда жиққа ҳўл бўлди, лекин у худди ҳеч нарсани сезмаётгандай бошини азод кўтариб осмонга тикиларди. Учлари нақ қопқора булутларга тиралганча, булутлардан ҳам қорароқ, қуюқ криптомерий дарахтзори шовилларди. Бамбук тўсиқ ортидаги бута шамолдан ергача эгилиб кетган, қуриган барглари ҳавода тинимсиз рақс тушарди. Йокога бирдан шундоққина ерга чўкиб, жуда узоқ ўтиргиси келиб кетди.

— Ҳой, тезроқ кира қолмайсанми. Ивиб кетасан-ку! Эшик олдида туриб, чироқ алангасини қўли билан паналаганча Курати бақираётган эди. Шамол унинг овозини узоқларга олиб кетди. Куратининг пайдо бўлиши Йоко учун бутунлай кутилмаган ҳол эди.

Қаердадир узоқда, худди дераза эшиги қулаб тушгандек гумбурлаш эшитилди. Шамол қулоқни қоматга келтириб дарахтзор узра ҳайқирди. Аравасини суриб

кетишидан хавотирланган рикша Йокони кузатмади, фақат фонусни бир оз юқори кўтарди-да, ортидан нимадир деб қичқирди. Йоко истар-истамас уй томон судралиб кетди.

Курати уни кутиш баҳонасида отиб олишга ҳам улгурибди: унинг юзи қип-қизил бўлиб, бўртиб турарди. Йоконинг юзи эса докадек оқариб кетганди. Йоко йўлакдаги пиллапояга ҳолсиз чўкди-да, ифлосланган гетасини ечди. Кейин даҳлизга киргач, маъносиз нигоҳини Куратига тикди.

— Совқотмадингми? Қани бўла қол, юқорига чиқамиз,— деди Курати қўлидаги чироқни ёнида турган оқсочга бериб, сўнг тик, чиройли пиллапоядан юқорига кўтарила бошлади. Йоко жиққа ҳўл бўлиб кетган пальтосини ечмай, унга эргашди.

Иккинчи қаватдаги хоналарда ёрқин электр чироқ ёниб турарди. Дераза ромлари қаттиқ ғижирларди. Уй томига худди миҳ қоқилаётганга ўхшарди — ёмғир шунчалик қаттиқ тарақларди. Дим меҳмонхонадаги стол устида таббости солинган ликобчалар бетартиб териб ташланган бўлиб, виноли шиша ҳам турарди. Лекин Йоко уларга кўз қирини ташлар-ташламас Куратига отилди, Курати уни кўкрагига босиб, маҳкам қучоқлади ва қайноқ ёноғини Йоконинг ёноғига суйкаганча у билан бирга бордонга чўкди.

— Вой-бўй, бутунлай совқотиб кетибсан-ку! — дея хитоб қилди Курати. — Ҳақиқий музнинг ўзи!

Курати Йоконинг кўзига қарамоқчи бўлган эди, лекин у юзини унинг кенг, иссиқ кўксига яширди. Унинг қалбида қарама-қарши ҳиссиёт — нафосат ва нафрат мавж урарди, Йоко ўзини туюлмаб йиғлаб юборди. Улабини тишлаганча узуқ-юлуқ, деярли асабий ҳиқиллашини тўхтатишга беҳуда уринарди. «Агар мана шу тахлит, унинг кўксига ўлиш насиб қилсайди! Ёки уни ҳам ўзим ҳис қилаётган ҳиссиётни бошидан кечирришга мажбур қилсаммикин».

Курати Йокодан нозиктаъб, меҳрибон хотинидан кутгандек меҳрибонлик ва севги, қувонч ҳамда завқшавқ кутганди, шу боис, унинг ғайритабиий қилиғини ҳайратланиб кузатарди.

— Сенга нима жин урди, а? — деб сўради у сокин, жиддий овозда ва Йокони кўксидан ажратмоқчи бўлди, лекин у худди инжиқ боладек бошини чайқаб, унга ян-

да қаттиқроқ ёпишарди. «Агар манави кучли, матонатли кўкракни гажиб, унга боши билан беркиниб олиш мумкин бўлсайди,— деб ўйларди Йоко,— ундан лахта-лахта қон оқса ҳам майлийдди!»

Аста-секин Йоконинг кайфияти Куратига ҳам ўта бошлади. У энтикиб нафас олганча тобора Йокони қаттиқроқ бағрига босарди. Деярли ҳушсизлик ҳолатига тушган Йоко Куратидан хаёлан бўғиб қўя қолишни илтижо қиларди. Кейин бошини кўтармай, кўз ёши аралаш ютинганча қаттиқ шивирлади:

— Мен билан қолинг деб ялиниб ўтирмайман... Агар ташлаб кетишни ихтиёр қилган бўлсангиз, марҳамат, ташлаб кета қолинг... Фақат... Фақат... Ҳаммасини яширмай дангал айтаверинг, эшитаясизми... Сизнинг ўйинингизда пиёда бўлишни хоҳламайман.

— Нималар деб валдираяпсан?— худди ёш бола билан гаплашаётгандек майин ва таъсирчан шивирлади Курати нақ унинг қулоғига энгашиб.

— Фақат шу ҳақда... Фақат шу ҳақда қасамёд қилинг... Мени алдашларини хоҳламайман... хоҳламайман...

— Ким алдаяпти... нима деб?

— Менга бундай муомала қилишларига чидолмайман.

— Йоко!— Курати эҳтирос алангасида ёнарди. Лекин бу одатда Курати Йокони бағрига босганда томирларини қиздирувчи тийиқсиз ҳирс-шаҳват эмасди. Энди унга эркалашга ўхшаш бир нима чоғишганди. Йоконинг хурсандлигининг чеки йўқ эди-ю, лекин бари бир бу ҳам унинг учун кам эди.

Унда Курати билан унинг хотини ҳақида гаплашиш истаги юрагини ларзага соларди. Йоко ана шу гўзал, боодоб аёл ҳақида ўйлагани сари, у Курати билан ўзи ўртасида чақиртиканак бўлиб тургани учун ҳам уни кўрарга кўзи, отарга ўқи йўқ эди. Курати уни, яъни Йокони ташлаб кетса ҳам майли, лекин аввал у Куратининг юрагини анави аёлдан тортиб олиши керак. Йоконинг орзуси борган сари шиддатли тус оларди, лекин у бу ҳақда гапиришга ҳам журъат этолмасди. У агар бунга амалга оширадиган бўлса, обрўси уч пул бўлишини яхши тушунарди. Йоко ўзидан жаҳли чиқарди. Нега Курати доим жиддий суҳбатдан ўзини олиб қочади? Балки у бундай суҳбатни ортиқча деб ҳисоблармикин? Йўқ,

йўқ, бусиз мумкин эмас. Курати хотинини севишда да-
вом этиб, уни, яъни Йокони ҳам севади. Балки эркак-
ларга бундай ҳаёсизларча иккига бўлиниш хос бўлса
керак-да. Фақат эркакларгамикин? Ахир, унинг ўзи ҳам
Курати билан учрашгунча бир вақтнинг ўзида учта, баъ-
зида ҳатто тўртта эркакни ҳам сева оларди-ку. Утмиш
қилмишларига яраша жазосини тортяпти. Йокони қай-
ғули, хаёлфаромуш, бир-бирини ништар каби санчувчи
шубҳа-гумон, муҳаббатнинг қулига айланган одамнинг
шубҳаси ич-этини кемирар — мазкур ҳолдан тойдирадиган
сиқувдан юраги тарс ёрилиб кетадиганга ўхшарди.

Йоконинг юраги сиқилгани сари Куратининг асабла-
ри таранглашиб борарди. Ниҳоят, у Йокони бағридан
куч билан ажратди-да, унинг кўзига қаҳрнок тикилди:

— Нега бекордан-бекорга обидийда қиляпсан? Мен-
га ишонмайсанми?

«Қандай қилиб ишонай!» — дея бақиргиси келди Йо-
конинг, лекин ўзини пастга урмаслик учун тилини тиш-
лади, фақат унга индамай худди кўз ёши дарёсида су-
зиб юргандек, йиғлаган кўзлари билан таънали тикилди.

— Бугун мени фирма бошқармасига чақиришди.
Мендан кемада нима воқеа рўй берганини билиб олмоқ-
чи бўлишди. Мен уларга ҳаммасини рўйирост айтиб
бердим. Ҳатто газетада биз ҳақимизда ёзишганда ҳам
қўрқмагандим. Бари бир, эртами-кеч ҳаммаси ошкор бў-
ларди. Яхшиси, ҳозироқ билиб олиша қолсин. Тез орада
мени балки ишдан ҳайдашса ҳам ажабмас, лекин мен,
Йоко, қайғуриб ўтирмайман. Балки кулгили кўринаёт-
гандирман, а? Ўзимга-ўзим ифлослик суркаб, суюнпя-
манми?

Курати яна Йокони қучоқламоқчи бўлганди, лекин у
ўзини четга олиб, унинг тиззасидан сирғалиб тушиб,
ёноғини бордонга босди. У Куратининг гапларига жуда-
ям ишонгиси келарди. Лекин бирдан у буларнинг ҳам-
масини ўйлаб чиқарган бўлса-чи? Нега у хотини ва бо-
лалари ҳақида ҳеч нима демаяпти? Шунда Йоко Кура-
тида фақатгина ҳайрат уйғотаётган кўз ёш тўкишдан
бошқа иложи қолмаганди.

Дераза ортида, қоп-қора тун бағрида бўрон қутур-
моқда эди.

— Менга ишонмаслигинг мумкин, лекин рост гапи-
раётганимга ўзинг амин бўласан... Бировга ялинишни
ўлгундек ёмон кўраман.

Курати зўр-базўр ўзини босди-да, чекиш асбобини яқинига суриб, сигара олди.

Йоко даҳшат-ла Куратининг аччиғини чиқараётганини ўйлади. Ҳеч ҳам бунга йўл қўйиб бўлмасди. Бу ҳақда ўйлашнинг ўзи даҳшат — ахир, бу нарса уни ажралиш ҳақидаги фикрга олиб келиши мумкин-ку. Лекин у бари бирам ўзини босиб ололмай, бўроннинг увиллаши остида ҳўнграб йиғлашда давом этди.

27

«Нима ҳақда ўйлаётгандим ўзи? Асабларим бутунлай бўшашиб кетибди. Ҳеч бундай аҳволга тушмагандим-ку».

Бу кеча Йоко пастки қаватдаги хонада ухлади. Курати юқорида қолди. Бу уларнинг бошқа-бошқа ётган илк тунлари эди. Курати унга ниманидир тушунтирмоқчи бўлди, лекин Йоко қуруққина жавоб бериб оқсочга унга ўринни пастга солишни буюрди. У ётишга ётди-ю, лекин деярли соат иккигача у ёқдан-бу ёққа ағдарилариб ухломмади. Унинг тасавури Курати билан хотини ўртасидаги муносабатлар борасида янгидан-янги ақл бовар қилмайдиган режаларни илгари сурар, шу аснода ўзининг шахсий тақдири ўзига энг қайғули тусда намоён бўларди. Охир-оқибат бутунлай ҳолдан тойгач, у безовта ташвиш-хавотир оғушида уйқуга кетди.

У бирдан юрагини исканжага олган ғам-ҳасратдан уйғониб кетди: ёки ёмон туш кўрдими, ёки совқотиб қолдими, ўзи ҳам билмасди — Йоко анчадан бери тунни ёлғиз ўтказмасди-да. Афтидан, шамол электр симларини узиб юборган шекилли: ўринга ётаётганда у чироқни ўчирмаганди, лекин у ҳозир ўчиб қолганди. Бўрон хиёл пасайганди, бундан куз туни айниқса осойишта туюларди. Қўшни хонада чигиртка чирилларди. Йоконинг уйқуси қисқа ва енгил бўлди, лекин тонгги салқин уни тетиклантириб, фикрларини равшанлаштирди. Курати билан алоқа қилгунига қадар у ёлғиз ўзи ухларди, лекин ҳозир назарида нимадир етишмаётганга ўхшар, ғам-ғуссадан юраги тарс ёрилиб кетгудек бўларди ва у узоқ йиллар давомида қандай қилиб ёлғиз яшай олганига ҳайратланарди. Ниҳоят, Йоко Куратининг самимийлигига шубҳаланишнинг ҳожати йўқ, деган қарорга келди. Тўғри, Японияга қайтиб келганларига атиги бир неча кун бўлди, лекин муносабатлари эса аввалгидек.

Севги-муҳаббат кўз ўнгини хиралаштирган бўлса ҳам, Йоко ҳар ҳолда ҳушёр фикрлаш қобилиятини йўқотмаганди. Кеча кечқурун ўзини нақадар аҳмоқона тутди-я! Одатда Йоко қанчалик қони қайнамасин, ўз ўзини идора қила биларди, шунинг учун кечаги асабий жазавасига ниҳоятда хижолат бўлаётганди. Йоко энгаҳи билан топ-тоза кўрпа жилдининг салқинини ҳис қилганча ўзи билан ўзи тиллашарди.

— Кеча нима тўғрисида ўйлагандим? Асабларим бутунлай бўшашиб кетибди. Ҳеч бундай аҳволга тушмагандим-ку!

Йоко бир оз кўтарилиб бош томонида турган сув солинган ликобни пайпаслаб, озгина ичди. Муздек сув томоғини ҳузурбахш музлатганча, оҳиста ошқозонига ёйилди. Йоко сакэ ичмаган бўлса ҳам, ўзини худди ичкилик карахтлигидан кейин чанқовини босгандек ҳис қилди — бу бутунлай янги, нотаниш ҳиссиёт эди. Юраги ёнар, оёғи эса музлаб қолганди. У оёғини қимирлатиши биланоқ, оппоқ чойшабдан совуқ чиқаётганга ўхшаб туюларди. У Куратининг кенг, мардона кўксини кўз олдига келтирди. Совуқ ва оташин севги сал бўлмаса уни юқорига зинғиллатай деди. Лекин у ўзидаги ушбу орзунини босишга муваффақ бўлди ва яна руҳий осойишталик топди. Агар у яна ўзини кечагидақа тутиб, Куратини хотини ҳақида гапиришга мажбур қилолмаса, унда муддаосига эришолмайди. Ҳаммасини совуққонлик билан тарозига солиб кўриш керак. Шу хаёл оғушида Йоко яна ширин уйқуга кетди.

У Курати ухлаб ётганида уйғонди ва тезгина кийиниб мўъжазгина боғчага олиб чиқадиган ровоннинг эшигини очди. Гулпуштадаги ўт-ўланлар ва буталар шамолда эгилиб-букилиб ерга қапишиб ётарди. Шундоққина боғчанинг орқасида криптомерий ҳамда қарагайлар ўсадиган ўрмонча бошланарди, ўрмонча ортида эса «Тайкоэн» қўрғонининг ҳайҳотдек ҳовлиси кўриниб турарди. Йоконинг кўз олдига осойишта, хилватнишини гўша намоеън бўлди, бундай хилватгоҳни фақатгина чекка қишлоқлардагина топиш мумкин бўларди. У ўзининг Токио далигига ва шундоққина ёнларидаги қувноқ кварталда «Сокакукан» меҳмонхонаси жойлашганлигига ақли боғвар қилмасди. Бу шовқин-суронли ва гавжум шаҳар бағридаги осойишта оролча эди.

Тонгги туман узра қуёш нурлари ёриб ўтаркан, крип-

томерийнинг сояси узун-узун тасмамисол ёмғирдан кейин қора тус олган намхуш ерга тушарди. Боғ олчаннинг тўкилган баргларида ранг-баранг доғга ўхшаб кетганди — қуёш нури тушиб турган жойда сариқ ва қизил, соядагиси эса зарғалдоқ ва бинафшарангда товланарди. Мазкур олачипорликни хризантема гуллари тўлдириб турарди. Лекин табиатнинг бу мўъжаз манзараси Йокони қувонтирмади. Боғ ё қатъий тартибли, тоза ва саранжом-саришта бўлиши, ёки кўркем ва ҳашаматли бўлиши лозим. Бу ерда эса ҳаммаёқ палапартиш! Йоконинг сабри чидамай ҳаммаёқни йиғиб-тозалаб, ўз хоҳишича саришталагиси келиб кетди.

Лекин у аввал ҳовли-уйни бошдан-оёқ айланиб, ҳар бир бурчакка кўз ташлашга қарор қилди. Эшикнинг ёғирлаган шовқинига оқсоч қиз югуриб келди, Йокони унинг ҳам ортидан эргаштирди. Бу — кеча Йокони кутиб олган қиз экан. Кўринишидан шаддод, ёқимтойгина ўн тўққиз ёшлар чамасидаги бу қиз, ҳақиқатда, жуда камсуқум бўлиб, вафодор хотин бўладиганлар сирасиданлигини бир кўришдаёқ билса бўларди. Уни меҳмонхона бекаси тавсия қилганди, у «Соқакукан»га тофу¹ олиб келадиган миждозиннинг қизи бўлиб, оқсочнинг отасини яхши биларди.

Цуя (оқсочнинг исми шундай эди) Йоконига пиллапоя остига жойлашган мўъжазгина емакхонани ҳамда чой ичиш маросимини тантанали ўтказишга мўлжалланган, деворларига токча ўйилган ва даҳлиздан коридор билан ажратилган улкан хонани кўрсатди. Коридорнинг охирида ваннахона ҳамда катта ошхона жойлашганди, уларнинг ёнида эса яна иккита чоғроқ хоналар (ҳамма нарса бу ерда уй эгаси яшаганлигидан далолат бериб турарди) бор эди. Хоналарнинг жиҳозланишида алоҳида нафосат муҳри мужассамлашганди. Оқсоч деразани очиб, Йокони яна битта анчайин чоғроқ боғни кўрсатди. Уйдаги дарахту гуллар нисбатан батартиб сақланарди. Уларга қараб баҳри дилинг очиларди. Лекин тўсиқ ортидаги қандайдир пастаккина бинонинг ифлос томи Йоконинг таъбини хира қилди — бу қўшни уйнинг ҳожатхонасига ўхшарди. Ошхонанинг ёнидаги энг кичкина хонада Цуя яшарди. Оқсочга ажратилгандан бошқа бешала хонада пиромонлар бўлиб, учтасининг ҳатто

¹ Тофу — сояли сузма.

деворларида токчалар ҳам бор эди, Курати уларни расмлар ва майда-чуйда безаклар билан безатишга улгурганди. Уй архитектураси ва боғнинг тузилишида Йоконунча-мунча тасаввурга эга бўлиб, ҳатто ўзининг шахсий дид-фаросати бўлса-да, расм ҳамда каллиграфик ёзувларнинг фаҳмига бормас ва уларни баҳолашга ожизлик қиларди. Мазкур санъатнинг билимдонлари билан суҳбатларда унинг табиий зийраклиги қўл келарди, баъзида эса у ёш рассомларнинг таҳсинига сазовор бўлган асарнинг қимматини кўра олмаган ҳоллари ҳам бўларди. Унинг ўзи ҳам рассомлик санъатини ва адабиётни ўртамиёна обивателдан дурустроқ фарқ қилмаслигини тушунса ҳам, лекин ўжарлиги буни тан олишга йўл қўймасди. Рассомлар орасида ҳам қадимий ноёб буюмлар билан қизиқувчи ва ўтмиш осори атиқаларини кўкларга кўтарувчи назокатли жанобларга ўхшаш қуруқ олифталари ҳам учрайди. Йоконана шу риёкор олифталикдан холи эканлиги билан мағрурланар ва шу боис уйга осилган расмларни томоша қила туриб уларнинг ҳақиқий қийматини аниқлашга уринмасди ҳам. Унинг учун расмлар жой-жойида осиклик турганининг ўзи етарли эди.

Цуянинг хонаси саранжом-саришта йиғиштирилган бўлиб, ошхона ёғ тушса ялагудек озода эди. Буларнинг бари Йоконинг баҳри дилини очди. Энди унга шинамгина уйи ҳамда чаққон, озода оқсочи борлигини англашнинг ўзиёқ хуш ёқарди, Йоконинг эрталаб уйғонгандаги ёмон кайфияти аста-секин тарқалди.

Йоконана Цуя олиб келган иссиқ сувда ювинди-да, юзига упа сурди. Руҳи анча енгил тортиб, кечаги оқшом ҳақидаги хотира энди уни қийнамасди. Йоконана оҳиста иккинчи қаватга кўтарилди. У Куратига эркаланиб суйкалишни ҳамда кечирим сўрашни хоҳларди. У эҳтиёт-ла тўсиқни сурди. Қоронғи хонадан димоғига иссиқ ва фақат Куратигагина хос бўлган ҳид урилди. У чалқанчасига ётганча, қаттиқ ухламоқда эди. Йоконана югуриб келиб унинг кўксига ёпишди ва қўли билан бўйнидан қучоқлади. Курати уйғонди ва индамай унинг сочининг дилни қитиқловчи хушбўй, ҳозиргина очилган гулнинг бўйига хос нафис исини, унинг кийимининг алоҳида бўйини ҳидлади. Кейин эринчоқлик билан ғўлдиради:

— Турдингми? Соат неча бўлди?

Ҳозир Курати кап-катта болага ўхшарди. Йоконана беихтиёр ёноғини унинг қайноқ ёноғига босди.

— Саккиз бўлди. Тура қол, бўлмаса Йогогамага кеч қоласан.

— Йогогамага?— деди чўзиб Курати, қўли билан оҳиста қирпиникидака сочини силаганча.— Йогогамада қиладиган ишим қолмади. Мени ҳайдашмоқчи бўлиш-япти, қайси яхшиликлари учун уларга хизмат қилишим керак экан? Ҳаммаси сен туфайли! Шайтонча!

У Йоконинг бўйнидан қучоқлаб, бағрига тортди...

Бирмунча вақтдан кейин Курати ўрнидан турди, у кечаги машмашаларни бутунлай унутгандек ва тунни якка-ёлғиз, Йокосиз ўтказмагандек, мутлақ осойишта эди. Бу — Йоконинг бир қадар ҳафсаласини пир қилди, лекин аввалгидек қалби шодликка тўла, ўзини бахтиёр ҳис қиларди. Його ошхонага югуриб келиб нонушта ҳозирлай бошларкан, худди бундай қизиқарли ишни илк мартаба бажараётгандек алоҳида бир лаззат ҳис қиларди.

Мўъжазгина емакхонада нонушта қилишди, унинг бир бурчагини аллақачон қуёш эгаллаб олганди. Бир вақтлари Хаямада уларнинг Кибэ билан ҳам кўнгилли нонушталари бўлиб турарди. Лекин ҳозирги кайфияти ўшандагисига ҳеч ҳам ўхшамасди, ҳар ҳолда, Йоконинг ўзига шундай туюларди. Баъзида Кибэ ошхонага бош суқиб, гурур-ла узоқ вақт ўзига-ўзи овқат тайёрлашга мажбур бўлганини ҳикоя қиларкан, гуручни ювиб, оловни ёқиб юборарди. Аввалига бу Йоконинг кўнглини очарди, лекин вақт ўтиши билан Кибэнинг қозон-товоққа ўралишишидан жиркана бошлади. Боз устига, Кибэ кун сайин танбаллашиб, ўзи қўлини совуқ сувга ҳам уришни хоҳламагани ҳолда ҳар нарсага бурнини суқаверар ва ўзига бино қўйган, ёқимли, жарангдор овозда Йоконинг жиғига тегиб узундан-узоқ шеърларни ўқирди. Шундай вақтда у дағаллик билан алам қиладиган нимадир деб юборишига сал қоларди. Курати аввалбошданоқ бундай хотинчалиш ишларга қўл урмасди. Ювиниб бўлгач, у худди тантиқ болакайдек дарҳол дастурхонга келиб ўтириб олар ва Його нима берса ҳаммасини пок-покизасига туширарди. Агар унинг ўрнида Кибэ бўлганда ҳар бир овқат ҳақида донишмандона фикрлашга ва деярли овқатга қўл урмасдан туриб Йоконинг санъатини оғиз кўпиртириб мақташга бошларди. Ҳозир ҳам у Курати таёқчаларни қандай чаққонлик билан ишлатишини томоша қила туриб меҳрибонона жилмайишдан ўзини тутиб туролмади.

Курати ликобни нари суриб, таёқчаларни столга ташлади-да, зериккан қиёфада сигарасини буруқсатди, сўнг атрофига эринчоқлик билан назар ташлади. Кейин қўққисдан сакраб турди-да, йўл-йўлакай кимоносининг этакларини йиғиштирганча оёқ яланг боққа югуриб чиқиб кетди. Мабодо, Геркулес тикувчиликка тутинса, қанчалик қовушмаса Курати ҳам боғни йиғиштира бошлашда шундай эпсизлик қилди. Лекин ҳали қуримаган рутубатли ернинг ҳаммаёғида унинг улкан излари тушиб қоларди. Курати бегона ўт-ўланларга қўшиб ҳали сўлимаган хризантемаларни ҳам аямай юла бошлади. Унга қараб турган Йоко боғнинг тақдиридан хавотир ола бошлади. У устунга суяниб, ровоннинг чеккасига ўтирганча тинмасдан хахолаб куларди: ўзининг қиёфаси билан Курати унинг кулгисини қистатаётганиди.

Курати чарчагач, анчагача «Тайкоэн» қўрғонини томоша қилди, сўнг Йокога тез яқинлашиб уни ифлос қўллари билан қучоқлаб, бағрига босди, ёноғини унинг бурнига суйкаганча лабларини чўччайтирди. Йоко шўх жилмайганча ён-атрофига қаради-да, унинг юзларини кафти билан беркитиб ўпди. Шундан кейин Курати янги куч-ғайрат билан ишга киришди.

У шу тахлит кечгача ишлади. Оқшом чойшабини ёя бошлаганда Йоко боғга чиқди. Курати, илтифотсизлик билан, эрмак учун ишлаётганга ўхшаб туюлган Курати ҳаммаёқни саранжом-саришта қилиб, аниқ режа асосига солиб чиқибди. Йоконинг таъбини хира қилган ҳожатхонанинг томини эндиликда атайин бу ерга кўчириб ўтқазилган эман дарахти тўсиб турарди. Уйга олиб борадиган йўлканнинг икки четидаги гулпушталардаги саллагуллар устига совуқ урмаслиги учун эҳтиёткорлик билан хашак ташлаб қўйилганди.

Вақт-вақти билан «Коёкан» меҳмонхонасидан куй ва ашула эшитилиб қолар, «Тайкоэн»дан эса шамол атиргулларнинг ифорли исини олиб келар, буларнинг бари криптомерий ўрмони билан қуршалган уйда яшовчиларнинг кўнгилларини янада хуш қиларди. Курати билан бахтиёр ҳаётдан лаззатланиш ҳиссидан Йоконинг қалби шодликка тўлганди. Авваллари у бир этак бола туғиб, уй бекаси бўлиб олган ва уни тушунишни хоҳламаган собиқ дугоналаридан жаҳли чиқарди. Йоко уларнинг устидан кулиб, уларга эргашгунча ўзимни-ўзим ўлдираман, деб қасамёд қиларди. Лекин у ҳозир булар-

нинг барини унутганди. Эндиликда у дугоналари танлаган йўлдан қўлдан бой берилган фурсатнинг ҳам ҳиссасини чиқариш учун орқа-ўнгига қарамай елдек югуришга ҳам тайёр эди.

28

Тушмисол бахтиёрлик деярли бир ҳафта давом этди. Йоко кайф-сафони жонидан ортиқ кўрарди, шунинг учун ҳар бир кунни хушвақт ўтказишга беихтиёр интиларди. Ҳаммадан ҳам у мазкур маишатининг осойишталигини бузишдан қўрқарди. Қайтиб келганидан бери атиги бир марта кўришишган сингиллари байрамларда меҳмонга борамиз, деб қатъий ўтинишарди, лекин Йоко гоҳ касалман деб, гоҳ уй бетартиб бўлиб ётибди, деган баҳонада уларга рад жавобини берарди. У Кимуранинг мактублари ё Исокова хоним, ёки Кото номига келаётган бўлса керак, деб тахмин қиларди, лекин улар Йоконинг адресини билмасдилар, шунинг учун ҳам унга юборолмасдилар. Вақт-вақти билан Йоко азобли меҳр билан Садако ҳақида ўйлар, уни қанчалик кўп ўйлагани сари шунчалик кучлироқ унутишни хоҳларди. Фақатгина Куратининг хотини ҳақида ўйлаганда Йоконинг юраги қаттиқ сиқилар ва нафаси оғзига тиқилгудек бўларди. Лекин у бундай беҳуда хаёллар билан мазкур дақиқаларнинг завқ-шавқини бузишни истамасди. У Куратининг эркалашини ютоқилик билан кутганча қандай қилиб бўлмасин унинг кўнглини овлашга тиришарди. Агар у ҳам Йокони Йоко севганчалик жон-жаҳди билан севса, мушкул савдо ўз-ўзидан ҳал бўларди, кўярди.

Курати ҳам, афтидан, Йокога беҳад боғланиб қолганини сезар ва Йоко тутаётган лаззат қадаҳидан бетўхтов нўш қилишни хоҳларди. Табиатан серғайрат бўлган Курати, бу ёққа кўчиб келишганидан бери, гарчи ўзининг эътиборича бундай ҳаёт тарзи унинг учун ёт бўлса ҳам, бирон марта ҳам уйни тарк этмади. Улар худди илк бора севги қадаҳини сипқараётган навқирон йигит ва ғунчасимон қиздек, яъни дунёдаги барча нарсани, ҳаттоки ҳаётнинг ўзини ҳам унутиб, ягона орзу-умид билан ёнишар, қалбларини бир-бирига жо-бажо қилиб, бу билан ҳатто жисму жонларини емиришдан ҳам ҳайиқмай тийиқсиз ҳирс-шаҳватга берилиб, беқиёс лаззат оғушида сармаст бўлишарди. Дарвоқе, улар нафақат лаззатланишарди, кўпроқ бир-бирларининг жонларини қий-

нашар ва мазкур азоб-уқубатдан ҳам лаззат топа билишарди. Курати газеталарга ёзилишни бас қилди, лекин адреси ўзгарганлигини маълум қилиб қўйди, шу боис, почтани канда қилмай олиб келиб туришарди. Нафақат хатлар, ҳатто конверт устидаги ёзувлар ҳам ўқилмасди; Цуя хатларни боғлам-боғлам қилиб тахлаб Йоконинг кичкина хонасидаги токчага териб қўярди. Йоккога фақат сингиллари ёзишарди. Лекин на Курати, на Йоко ёлғизликдан зерикишмасди. Боз устига, улар бундан ғурурланишар ва ўта бахтиёр эдилар. Дарвозада биргина сўз ёзилган табличка осиқлик турарди: «Кимура»: «Кимура — энг оддий фамилиялардан бири. Бу ер бизнинг бахтиёр ошиёнимиз эканлиги ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмайди», — деб маълум қилди Курати. Лекин, Йоко Курати бундай биқиниб яшашга узоқ чидолмаслигини тушунарди. Бир куни кечки овқатдан кейин у Куратининг тиззасида, ноз-карашма-ла шивирлашиб ўтирганда бирдан — оҳ, қандай даҳшат! — у худди шу сонияда Курати эсноғини зўр билан қайтарганини сезиб қолди. Шунда у бахт абадий эмаслигини тушунди. Лекин унинг хориқулудда тез поёнига етиб қолганлиги ниҳоятда алам қилди. Зўр машаққат билан тикланган қаср шундоққина кўз олдинда емирилаётганга ўхшарди. У Куратининг бағрига тикилганча кечаси билан мижжа қоқмади.

Эртасига Йоко яна шодон ва тетик кайфиятда юрди. У жон-жаҳди билан қувноқ ва бахтиёр қиёфасини сақлашга уринар ва Куратига бўлган беқиёс севгиси туйфайли бундай ҳолатга осонгина ва ҳеч бир қийналмай эришарди.

— Менинг хонамга бориб қизиқарли машғулот билан шуғулланамиз, бўптими? — дугонасига мурожаат қилаётган кичкина қизалоқдек таклиф қилди Йоко. Ҳўкиздек бесўнақай Курати қовоғини уйганча унинг ортидан эргашди.

Йоконинг хонасидаги ҳар бир нарсада аёллик латофати сезилиб турарди. Шарқ тарафдаги ойнадан ноябрь қуёшининг илиқ нурлари ёғилиб турарди. Деворга осиқлик думалоқ, кашта тикилган ёстиққа пуркалган Америкадан келтирилган атирнинг ифорли иси хонада билинар-билинмас сезиларди. Йоко шойи ёстиқни деворга яқин суриб, унга Куратини ўтқазди-да, токчадан бир неча хат боғламларини олди.

— Бугун ғоримиздан тумшуғимизни бир чиқарайлик-чи. Менимча, бу анчайин қизиқарли иш бўлса керак,— деди Йоко, Куратига яқинроқ сурилиб.

Курати хатларга тўйиб овқат еб, энди ошқозонида оғирлик сезаётгандек афти буришиб қаради, лекин бир оздан кейин қизиқиб кетиб, бирин-кетин конвертларни оча бошлади.

Ҳатто энг зерикарли, хизматга доир ёзишмалар ҳам ташқи дунёдан узилган оролда яшовчи, ёки тўғрироғи, юксак деворлар билан қуршалган жозибали тутқунлик бандилари бўлмиш севишганлар учун кутилмаганда қизиқарли эрмакка айланди-қолди. Курати билан Йоко оддий, ҳеч бир эътиборга лойиқ бўлмаган сатрларни ҳам синчиклаб ўқиб, улардан қандайдир махфий маъно топишар ва ҳар бир сўзда фақат ўзларигагина маълум бўлган мазмун касб этишиб, завқ-шавқ билан ҳою ҳавасга берилишарди. Йоко бошқаларни илҳомлантириб, иштиёқ уйғотишга суяги йўқ эди. Худди шу дақиқаларда, айниқса, мафтункорлик касб этганди. Унинг лабларидан учаётган ҳар бир сўз ўзининг ғоятда нафосати билан ажралиб турарди. Боғламлардан бирида Окадан келган хатлар бор экан. У Йокони кемадаги дўстона илтифоти учун миннатдорчилик билдириб, Японияга Йоко қайтиб келган ўша кемада қайтиб келганлигини маълум қиларди. Шу сабабли уйдагилари уни суст иродали одам деб ҳисоблашаётганини, аслида аввал ҳам шундай таъна қилишганини ва бу ҳол уни жудаям ранжитаётганлигини ёзарди. У Йоконинг адресини билишга интиланлигини, лекин билолмаганлигини, кейин пароход компаниясида Куратининг адресини аниқлаш бахтига муяссар бўлганлигини, мана, ниҳоят, унга хат ёзаётганлигини батафсил баён қилганди. У Йокони опасидек ҳурмат қилишини, доим у ҳақда ўйлашини, шу боис, баъзида ўз ҳиссиётлари ҳақида гапириш ёки ёзишга рухсат беришини илтимос қиларди. Йоко хатга, харобадан яхши сақланган йигитчанинг ҳайкалини топган археологдек синчков муносабатда бўлди.

— Агар мен Айконинг ёшида бўлганимда, у билан биргаликда ўзимни нобуд қилган бўлардим. Ахир, йиллар ўтиши билан энг нозик қалбли одам ҳам сенга ўхшаб қолади.

— Сенга ўхшаш деганинг нимаси?

— Яъни сенга ўхшаш қароқчиға айланади-да.

— Эй, йўқ, бекорларни айтибсан.
— Ҳечам-да. Тўғрироғи, айнан сенга ўхшаш. Яхши-
си, сенга қалбан, унга жисман тааллуқли бўлганимда
яхшироқ бўлармиди.
— Тентак! Қалбингни бошимга ураманми.
— Бўлмаса унга бера қолайми?
— Беравер. Сенда у кўп бўлса керак-да, менга деса
унга таг-туғи билан бермайсанми!

— Лекин сенга раҳмим келади, шунинг учун битта-
сини, энг кичкинасини сенга қолдира қоламан.

Улар кулиб юборишди. Курати Оканинг хатини жа-
воб қайтариш лозим бўлган хатлар сирасига қўшиб қўй-
ди. Бу — Йокони ажаблантирди.

Кейин улар Курати номига юборилган Котонинг ха-
тини топиб олишди. Лекин конвертдан Кимуранинг Йо-
кога йўллаган узундан-узоқ мактуби чиқди. Бир хил чис-
ло билан белгиланган Кимуранинг яна иккита хати чиқ-
ди. Йоко уларни ўқимаёқ йиртиб ташлади.

— Тентаклик қилма! У ерда нима ёзилганлиги ҳар
ҳолда қизиқ-ку,— деди Курати Йокога танҳо ҳукмрон-
лигидан ғурур ҳисси сезилиб турган такаббуруна та-
бассум билан.

— Бундай хатлар фақат иштаҳани бўғади, холос,—
дея эътироз билдирди Йоко афтни жиркангандай буж-
майтириб. Улар яна хахолаб кулишди.

Уларнинг кўзига «Хосэй-симпо» редакциясидан юбо-
рилган хат тушиб қолди. Курати, ўша вақтда ишни бос-
ти-бости қилиш учун ўзи редакцияга мурожаат қилган-
лигини тушунтирди. Лекин эндиликда бу машмаша
тугади, шунинг учун уни ўқиб ўтиришнинг ҳожати йўқ.
Бу гал Курати конвертни очиб ўтирмай йиртиб ташла-
ди. «Қизиқ, хатни йиртаётганда нимани ўйладийкин?»—
хавотир-ла ўйлади Йоко бирдан ўзи Кимуранинг хатини
йиртганлигини эслаб. Лекин шу заҳоти тинчланди. Нав-
батдаги боғламда уларнинг эътиборини пароход ком-
паниясининг муҳри босилган каттакон конверт жалб
қилди. Курати хиёл қошини чимирди — унинг чеҳрасида
дақиқалик иккиланиш зуҳур топди — кейин конвертни
Йокога бериб, уни очишни буюрди. Йоко беихтиёр уни
олди-ю, юраги қўрқувдан тўхтаб қолгандек бўлди. «Ҳар
ҳолда, Курати мени деб...» У юзи бўзарганча конвертни
оҳиста очди. У ерда дипломга ўхшаш иккита ҳужжат
ва расмий хат чиқди. Бу компаниянинг Куратини иш-

дан бўшатиш ҳамда ишдан бўшатишда бериладиган ёрдам пул тўлаш ҳақидаги буйруғи эди. Хатда, шунингдек, ёрдам пулини олиш тартиби ҳам маълум қилинганди. Буйруқни тиззасига қўйганча Йоко саросимада индамай ўтирарди. У ҳаммаси мана шундай ёмон тугайди, деб ўйламаганди. Демак, Курати рост гапирган экан-да? Демак, Курати ҳақиқатанам унга боғланиб қолган экан-да? Қўзи ачишиб, томоғига бир нима тиқилгандек бўлди. Йоко ҳозир йиғининг вақти эмаслигини тушунарди-ю, лекин ўзини зўр-базўр босиб турарди.

— Сенинг олдинда қанчалик гуноҳкорман... Кечир... Мен сенинг маъшуқанг, ўйнашинг бўлиб қолишга ҳам тайёрман, фақат мен билан бўлсанг бас. Ҳа, ҳа, тўғри, менга бошқа ҳеч нарса керакмас... Мен шунга ҳам хурсанд бўламан!

Курати йиғлаётган Йокога осойишта ва диққат билан қараб тураркан, гўё: «Шундан кейин сен билан нима ҳақда ҳам гаплашай?»— демоқчи бўлаётганга ўхшарди.

— Қанақа маъшуқа, қандай ўйнаш? Менинг сендан бошқа ҳеч кимим йўқ. Хотинимга ажралиш ҳақидаги хатни Йокогамага келган заҳотимоқ юборганман.

Йоко йиғидан тўхтаб, нафасини ичига ютганча, ҳайратомуз Куратига қараб турарди.

— Эсингдами, бир куни пароходда сени Кимурадан кўра қаттиқроқ севаман, дегандим. Мен сўзларимни шамолга ташламайман. «Сокакукан»да яшаган биринчи кунларимизда, мен, умуман, Йокогамага бормадим. Ҳаммадан ҳам хотинимнинг қариндош-уруғлари билан мувокара юритиш жонимга тегди. Лекин иш бир тўхтамга келган заҳоти, мен озгина ашқол-дашқолим билан сен келишингдан хиёл олдинроқ бу ёққа кўчиб келдим... Мана, энди ҳаммаси жойида ва мен ҳам осойиштаман... «Сокакукан» бекасини ҳам бу қоғоз довдиратиб қўйса керак.

Эндиликда Йоко ўз севгилисининг ипидан-игнасига ча билиб олди. Унинг хотини ҳақидаги хавотирли ўйлари йўқолди. Йоко кўз ёшларини артмасдан Курати томонга сурилди-да, қўлини унинг елкасига қўйиб, ёноғини унинг кўксига босди. Уни кечаю кундуз азобга солган масала ҳал бўлган, Йоко ўз шодлигини қандай изҳор қилишни билмасди. Лекин у негадир енгиллик ҳис қилмади, худди у Куратининг ташлаб кетилган хо-

тини каби бирдан маънос тортди. Курати Йоконинг сакчидай қоп-қора, ҳурпайган сочларини шавқ-ла силаганча, хориқулодда жиддийлик билан деди:

— Мана, ниҳоят, худди унгурда яшайдиган айиқдек яшай бошладим. Енбошлаб ётишу бармоғингни сўришдан бошқа иш йўқ. Хотиним билан қизларимни унутдим, деб беҳуда сафсата сотиб ўтирмайман. Улар ҳақида ўйлаганимда ҳали-ҳануз юрагим сирқираб кетади... Ахир, мен ҳам одамман-ку... Лекин менга бу ер яхши, бахтлиман, шундай экан, яна нима керак?.. Мен, афтидан, ғирт тентакка айланяпман шекилли.

Курати Йокони жон-жаҳди билан қучоқлади. Куратининг сўзлари Йокони сармаст қилиб қўйганди, у мазкур жон бахш этувчи шаробдан тинмай сипқаришни хоҳларди. У бошини эгганча ўзига-ўзи бетўхтов: «Якка ўзинг азоб чекишингга йўл қўймайман. Мен ҳам Садакодан воз кечаман»,— деб қайтарарди. Бу фикр унинг кўнглини бўшаштириб юборди.

Курати кимонодан ҳам кўксига ором олаётган Йоконинг ёноғи оловдек ёнаётганини ҳис қиларди. Унинг кўз ояди хиралашиб, худди чақалоқдек Йокони оҳиста теб-рата бошлади. Дераза ортида яна аччиқ қиш шамоли эса бошлади, ўрмонзор бўғиқ шовуллар, қуруқ барглар худди қушлардек чарх уриб, юмшоқ шилдираб, унга қоп-қора соя ташлаганча сёдзига келиб уриларди. Лекин хона иссиққина эди. Дарвоқе, Йоко хона иссиқми ёки совуқми, сезмасди ҳам. У фақат қалбини қандайдир ширин оғриқ қамраб олаётганини ҳис қиларди, холос. «Шу тахлит бутун бир умр ўтиб кетса ҳам майлийди! Шу тахлит тушдек осойишта абадийлик қаърига кўмилсам ҳам майлийди!» Эндиликда, яъни уларнинг юраклари биргина муаззам, зеҳигача навозиш билан лиммо-лим тўлган юракка қўшилиб кетган вақтда, Йоко бундай бемисл саодатдан мосуво бўлгандан кўра ўлимга ҳам рози эди.

Бир қанча вақтгача Курати Йоко билан иккаловларининг бегона кўзлардан нарида якка-ёлғиз яшаётганларидан хурсанддек туюлганди. Йоко уйни ёр тушса ялагудек озода тутар ва Курати ўзини ҳузур-ҳаловатда сезсин учун ҳамма нарсани муҳайё қилишга интиларди.

ўз ўрнида Курати ҳам Йоко сайр қилаётганда баҳри дили очилсин деб, ҳаво очиқ кунлари боққа чиқиб қора терга ботиб ишларди. У «Тайкоэн» қўрғонининг хўжайини билан гаплашиб, яна битта эшик қурди, энди уйдан ташқарида ҳам сайр қилиш мумкин эди. Уй эгалари ҳам ўз навбатида уларни безорижон қилмасликка интилардилар. Атиргуллар экилган боғ қишда маъюс, қаровсиз манзара касб этарди. Шундай бўлса ҳам, баъзи бир гул тупларида битта-яримта сўлғин гунчалар совуқ ҳамда қировга жон-жаҳдлари билан қаршилик кўрсатиб, очилишга ҳаракат қилардилар. Турли рангдаги гунчалар ҳатто, деярли яланғоч новдаларнинг энг учларида ҳам матонат рамзидек ўзларини кўз-кўз қилиб турардилар. Аёз урганидан гулбарглари заъфарон тус олиб, юмилиб қолганди, шунинг учун қуёш сахийлик билан нур сочаётган бўлса-да, уларда очилишга куч етмасди. Осойишта ва хушвақт Курати билан Йоко гуллар орасида сайр қилиб юришарди. Баъзи сокин оқшомлари улар «Тайкоэн»нинг асосий дарвозасидан ташқарига чиқиб «Коёкан» меҳмонхонасининг олдидаги жудаям нишаб тепалик бўйлаб Тосёгу ибодатхонаси томон оҳиста одимлашарди. Ҳозир қиш бўлгани учун бу ерда онда-сонда ўткинчиларни ҳисобга олмаганда, уларнинг хилватнишин сайрларига ҳеч ким халақит бермасди. Йоко гоҳида йўлларида дуч келиб қоладиган аёлларнинг кийим-бошларини камоли диққат билан кўздан кечирарди. «Аёл, у нақадар хунук ҳамда дидсиз бўлмасин, бари бир, албатта, ўзга аёлларнинг кийимларини кўздан кечириши лозим»,— деб тушунтирди бир куни Йоко ҳамроҳига.

Худони берган куни янги кўйлак кийиб, сочини ҳам шунга мослаб турмаклайдиган Йоко ўзининг кайфиятида ҳам алланечук янги хислатни топди: фақатгина Курати эмас, ўзи ҳам ёлғизликларидан диққинафас бўла бошлаганди! Бир куни улар тепалик ёнбағридан ўтган хилват йўлдан ўқдек учиб кетаётган дабдабали фойтун ва рикшаларни кузатиб туришди. Кенг кўча нақ «Коёкан» меҳмонхонасигача чўзилган эди, у ердан эса одатда «Но»¹ пьесаларига хос бўлган мусиқанинг таниш оҳанглари эшитилмоқда эди. Афтидан, томоша охирлаётган-

¹ «Но»— японча ниқоблар театри, энг қадимий япон театрларидан бири. «Но» театрининг гуллаган вақти XIV аср охири ва XV аср бошларига тўғри келади.

га ўхшарди. Фақат шундагина улар бугун якшанба эканлигини эсладилар.

Йоко уларнинг зоҳидона ҳаёт тарзлари қанчалик лаззатли бўлмасин, абадий давом эта олмаслигини ва тез орада поёни етиб келишига борган сари равшан ақли етиб турарди. Бир куни Курати одатича боғда уймалашаётганда Йоко Цуяга қоғозлар ташланадиган саватчани олиб келишни буюрди ва худди ёмон иш қилаётгандек ҳиссиёт билан бир вақтлари ўқимай йиртиб ташлагани Қимуранинг хатларини қидира бошлади. Қалин қоғознинг беҳисоб қийқимлари орасидан у Қимуранинг қўли билан ёзилган парчаларни топди-да, уларни харислик билан ўқиркан, худди ҳали чизиб тугатилмаган расмни томоша қилаётгандек, қандайдир баён қилиб бўлмайдиган ажабтовур ҳайратни туйди. Бирдан унга батартиблик билан узуқ-юлуқ сатрларга сингдирилган ўзининг ўтмиши гавдалангандай бўлди. Лекин Йоко воқеликка қайтишга шошилди — мазкур барча хотиралар унга кўнгил айнитар даражада жирканч эди. У қоғозли саватчани ошхонага олиб борди-да, Цуяга уларни орқа ҳовлида ёқиб юборишни буюрди. Ҳатто ўзи ҳам эски хатларга назар ташлашга қарор қилган экан, унда Курати зиқликдан қанчалик қийналаётганикин, деб ўйлади Йоко. Оҳ, бу хавfli белги! Боз устига, улар дарвишларга ўхшаб фақат ҳаво билан қаноатланмайдилар-ку. Курати ҳали-ҳозирча пул ҳақида оғиз очиб, бир нарса демаяпти-ку, лекин тез орада ҳамёнларининг қоқланиши турган гап. Ревизорлик моюнаси-дан беш-ўн танга йиғиб қўймаган бўлса керак, чунки у ўзини чеклашга ўрганмаган. Фақат шу туфайли ҳам уларнинг ёлғизликлари ниҳоясига етиши ҳеч гапмас. Хўш, нима бўпти, деб ўйларди Йоко, бу балки икковлар учун ҳам хайрли бўлар.

Кунлардан бир куни кечқурун Курати ҳаётлари ҳақида гап очиб қолди. У узоқ вақт ҳардамхаёллик билан қандайдир китобни варақлаб ўтирди-да, кейин қўққисдан:

— Кел, сингилларингни қанотимизга олайлик... кейин, қизинг ҳам шу ерда тарбияланишини хоҳлардим,— деди.— Ахир, мен бирваракайига учтасидан айрилдим, ўлгундек зерикяпман.

Йоконинг юраги сапчиб тушди, лекин у тезда ўзини тутиб олди.

— Ҳа, ҳа...— жўрттага сокин, бамайлихотир оҳанг-да жавоб қайтарди у ва Куратига қаради.— Балки, яхшиси, қизларингни олиб кела қолайлик, ҳеч бўлмаса битта ёки иккитасини? Хотининг ҳақида ўйлаганимда беихтиёр кўзим ёшланаверади... (Йоконинг кўзлари ҳақиқатанам ёшга тўлиб турарди.) Мен риёкорлик қилиб, оилангга қайт демайман. Мен буни ҳечам хоҳламайман... Ачиниш бошқа-ю, бизнинг сен билан муносабатларимиз бошқа. Булар бутунлай бошқа-бошқа нарсалар, шундайми, ахир? Агар хотининг мени лаънатлаб, ўлдиришга уринганда уни аяб ўтирмасдим. Лекин унинг итоаткорона ота-онасининг уйига қайтиб кетгани менга ёмон таъсир қилди. Бари бир ҳам умрим бўйи курашиб қўлга киритган бахтимни бировга бериб қўя олмайман. Сен мени ташлаб кетмагунингча, мен завқ-шавқ билан курашда давом этаман... Лекин мен болаларни бу ерга олиб келишга, умуман, қарши эмасман. Хўш, розими-сан?

— Тентаксан... Ҳозирги шароитда бўладиган гапни гапирсанг-чи,— деди узуқ-юлуқ қилиб Курати ва тескари ўгирилди.

Ҳақиқатанам, Куратининг хотини ҳақида ўзи ўйлаганларини яширмай айтди: аммо-лекин, болалар ҳақидаги гаплари очиқ-ойдин ёлғон эди. Йоконга Куратининг хотини ҳақидаги ҳар қандай эслатув юрагини хун қиларди. Ҳатто унинг уйдан келтирилган буюмларга нисбатан ҳам Йоконга нафрат туйғусини туярди. Рақибасининг болаларига нисбатан Йоконга адоват ҳамда нафратдан бўлак нима ҳис қилиши мумкин эди! У бу ҳақда Куратини янада кўпроқ ўзига мойил қилиш учун айтганди, холос. Шунинг учун Куратининг жавоби уни тўлалигича қаноатлантирди, тўғри, унинг кескин оҳанги бирмунча гангитиб қўйди. Йоконга ўзига хос ишонч билан Куратининг қалб қаърига кира олдим, деб ўйласа ҳам, вақти-вақти билан ноаниқ безовталиқ кўнглини хира қилиб турарди.

— Ўзим бу ҳақда илтимос қилганимдан кейин, иккиланишининг нима ҳолати бор?

— Бўлмаган гапни йиғиштир, бу ерга сингилларингни ёки Садакони олиб кел.

Курати Йоконга худди гўё қалбининг ҳар бир ҳужайрасини кўриб тургандек назар ташлади ва ҳар дамгидек бирмунча нохуш жилмайди.

Йоко, гўё хоҳламагандек, Куратига ён босди. Улар Йоконинг сингилларини Тазиманинг пансионидан олиб келишга қарор қилишди. Шу боисдан Куратига шу атрофдан ўзига ижарага квартира топишга тўғри келди. Сингиллари ҳали уларнинг муносабатлари ҳақида ҳеч нарса билишмасди. Яхшиси, бир оз сабр қилиб, қулай пайтғни топиб, сўнг ҳаммасини очиқ-ойдин гаплашишса бўлади. Курати эътироз билдирмади. Тез орада улар хоҳлаган вақтда учрашиб, алоҳида яшаш янада жозибалироқ эканлигига амин бўлдилар. Курати яшашлари учун ишлаб пул топиши лозим эди, бундан ташқари, унинг жўшқин ғайрат-шижоати ўз тадбиқини тополмай доғда эди. У дам-бадам нима билан шуғуллансам экан, деган хаёлга борарди. Ниҳоят, у ҳаракат режасини ишлаб чиқди-да, ҳозирча ижарада турган жойидан жилмасликка қарор қилди, чунки бу ерда унинг бўлғувси мижозлари Йокони кўрмасдилар-да.

Йоконинг ҳаёти аста-секин бир маромга тушмоқда эди. Декабрнинг охирида имтиҳонларни топшириб бўлишгач, Тазиманинг пансионидан мўъжазгина юклари билан сингиллари кўчиб келишди. Кўчиб ўтганларига айниқса Садаё ўзида йўқ севинди. Йоконинг хонасидаги ойна олдига опа-сингиллар иккита кичкина столча қўйишди. Шу вақтгача ўзини қўл-оёғи боғлангандек ҳис қилиб юрган Цуя ҳам хурсанд бўлиб кетди. Фақат Айкогина хурсандлик аломатларини кўрсатмас, сипо эқтиром кўргазиб итоатгўй эди.

— Ай опажон, бу ер қандай нашъали-а, тўғрими? — ҳаяжон-ла хитоб қилди Садаё қўлини ровондан, яланғоч қишки боғдан кўзини узмай қараб турган Айконинг елкасига қўйиб.

— Ҳа, — ҳолатини ўзгартирмай, минғирлади Айко шундоққина ёнгинасида.

— Сен негадир ҳечам хурсанд бўлмаёсан, — деди Садаё таънали оҳангда, унинг елкасидан силтаб тортиб.

— Йўқ, нега энди, жудаям хурсандман, — лоқайдлик билан жавоб берди Айко.

Меҳмонхонада кирларни тахлаётган Йоко ялт этиб қаради ва уни уришиб беришдан ўзини базўр тутиб қолди, ҳар ҳолда, эшикдан келмасидан тешикдан ҳайдагандек бўлмасин деган андишага борди.

— Сокинликни қаранг-а! Пансиондан ҳам тинчроқ экан. Лекин анави ўрмонзор туфайли кечасилари даҳ-

шатли бўлса керак-а. Бир ўзим ҳожатга қандай борарканман, ақлим етмаяпти... Вой, Ай опагон, уни қарангин, анави ерда эшик бор экан. Балки ундан қўшни боғга ўтса бўлар. У ёққа боришга рухсат берасизми, а, опагон?— дея мурожаат қилди у Йогога.— У кимнинг уйи?

Садаёнинг кўзига нима тушса барчаси қизчада катта қизиқиш уйғотар ва у бир дақиқа ҳам чакаги тинмай гоҳ Йогога, гоҳ Айкога мурожаат қилганча уларни саволга кўмиб ташларди. Қўшни боғда атиргуллар ўсишини эшитган Садаё оёғига шоша-пиша гэтасини илиб ҳозироқ ўша ёққа бормоқчи бўлди. Айко ҳам унга эргашганди, лекин Його уни тўхтатди.

— Ай-сан, сен қаёққа отланиб қолдинг? Олдин буюмларингни саранжомлаб, ҳамма ишларингни қилиб бўлгин-да, кейин ўйнагани борасан.

Айконинг узун киприклари пастга йўналди ва у итоатгўйлик билан хонага қайтиб кирди. Бироқ бу кичик кўнгилсизлик ҳеч кимнинг кайфиятига таъсир қилмади ва кечки овқат ниҳоятда завқ-шавқ билан ўтди. Садаё тасаввурини ҳаяжонга солган ҳамма нарса ҳақида шавқ билан вижирлар, у мавзудан бунисига беқарор сакрарди. Ҳатто Айко ҳам ўзини кулгидан тўхтатолмади, уни мазах қилишганда эса уятчанлик билан қизариб кетарди.

Куннинг таассуротларидан чарчаган Садаё элдан бурун ётиб олди. Ерқин чироқ остида қарама-қарши ўтиришган Його билан Айко, одатда анчадан бери бир-бирларини кўришмаган яқин одамлар ҳис қиладиган енгил хижолатни ҳис қилишарди. Його Курати ҳақида аввал фақат Айкога ҳикоя қилиш дурустроқ бўлса керак, дея қарорга келди.

— Мен сизларни ҳали жаноб Курати билан таништирмадим,— дея гапира бошлади у жиддий оҳангда,— яъни «Эдзима-мару»даги анави ревизор билан. (Айко итоат-ла бош ирғади.) У мен ҳақимдаги барча ташвишларни ўз устига олган. Бу ҳақда ундан Қимура-сан илтимос қилганди. Курати-сан менга нисбатан катта илтифот кўргизиб, мана шу шинам уйни излаб топди. Қимура-сан Америкада ҳар хил молиявий ишларни амалга ошириш ниятида юрипти, лекин унинг ишлари унчалик муваффақиятли бўлмаяпти чамамда. У ҳамма сармосини ишга сарф қилгани учун менга ҳеч нарса юборол-

маяпти. Қариндошлар менга қайси кўз билан қарашларини ўзинг ҳам яхши биласан. Қанчалик ноқулай бўлмасин, Курати-санга бирмунча вақт бизга ғамхўрлик қилиб туришини илтимос қилишдан ўзга чорамиз йўқ. Ишнинг бу ёғини доим назарда тутишингни илтимос қилардим. У вақт-вақти билан бу ерга келиб туради... Одамлар мен ҳақимда бўлмағур гапларни бичиб-тўқиб юришгандир... Пансионда у-бу гаплар қулогингга чалинмадими, Ай-сан?

— Йўқ, ҳозирча ҳеч ким ҳеч нарса деганича йўқ. Ҳар ҳолда, юзимизга айтишмади. Лекин...— Айко опасига чиройли, ҳар доимгидек қайғули, ўйчан кўзларини кўтариб қаради. — Лекин анави газета бор-ку, ахир...

— Қанақа газета?

— Ие, ҳали опажоним у ҳақда билмайдими? «Хосэй-симпо»да сиз ва анави Курати исмлик жаноб ҳақида яна битта катта мақола босилди-ку.

— О!— Йоко ҳайратини яширолмади. Бу суҳбат унинг учун фавқулодда эмас эди, у хоҳлаган вақтда бўлиши мумкин эди. Лекин иккинчи мақола ҳақида шу вақтгача беҳабар қолганлиги уни эсанкиратиб қўйди. Самимий ҳайрат уни Айконинг олдида оқларди ва шу маънода Йоко учун фойдали бўлди. Айко гарангсиганча опасига қараб турарди.

— Қачон?— деб сўради Йоко.

— Ойнинг бошида эди шекилли. Мана шунинг учун ҳамма фақат шу ҳақда гапиришяпти. Мен Тазима хонимга опамизнинг олдига кўчиб кетамиз, пансионга эса фақат ўқиш учун қатнаймиз, дедим. У, афтидан, кўп нарсани сўраб-суриштиришга улгурган, балки қариндошларимизга ҳам ёзгандир, ҳар ҳолда билмадим, бугун бизларни ҳузурига чақириб: «Мен сизларни ҳайдамоқчи эмасман, лекин ўзинглар бу ерда қолишни истайсизларми, ахир»,— деди. Бизга нимагадир ор-номус... пансионда яшаш жудаям кўнгилсиз, шунинг учун сизникига боришга изн сўрадик...

Табиатан камгап Айко ҳозир ниҳоятда мулоҳазали ва раво гапираётганди, шундан кейингина Йоко синглиси нечун нохуш кайфиятда эканлигини фаҳмлади. У жаҳли чиққанидан жони ҳиқилдоғига келай деди. «Қачонгача анави Тагава хоним кўзимга чўп суқишда давом этади? Нима қилгандаям Исокова холажоним унинг қил ўтмас дугонаси-да. Лекин агар қолажоним ҳақиқа-

тавам менинг ақлим киришини хоҳлаганда, доктор Тагавани манави мақолани босмасликка ёки ҳеч бўлмаганда раддия эълон қилинишига кўндирган бўларди. Тазима ҳам балки ёрдам бериши мумкин эди. Бу ҳақда сингилларим билан гаплашгунча, яхшиси, ўзимни бир оғиз огоҳлантириб қўйса бўлмасмиди». Тўғри, Японияга қайтиб келганидан кейин у Тазимага бирон марта ташриф буюрмаганди. Лекин шароит шуни тақозо қилганлигини наҳотки тушунишга фаҳм-фаросати етмаса. «Жамиятда мендан қанчалик ҳазар қилишаркан». Агар жамият деб аталувчи нарса қандайдир шаклга эга бўлганда, Йоко ҳузур-ла унинг таъзирини бериб қўйган бўларди. Унинг аъзойи бадани титрарди, лекин овози ҳамон осойишта эшитиларди:

— Қото-сандан хабар борми?

— Баъзида ёзиб туради.

— Сизлар-чи?

— Биз ҳам.

— У газета хусусида ҳеч нарса дедими?

— Йўқ, ҳеч нарса демади.

— Бу ернинг адресини унга маълум қилдингларми?

— Йўқ.

— Нега?

— Сизни хафа қилишдан қўрқдик.

«Бу қизнинг балога ақли етади»,— деб ўйлади Йоко кўрқув ва сергаклик билан. Шу сабабли сингисини Йоконинг назарида ўзининг соддадил кўриниши биланоқ душман қароргоҳидан келган айғоқчидек туюларди.

— Хўп, майли, ёта қол. Балки чарчагандирсан,— деди Йоко совуққонлик билан чироқ тагида камсуқумлик билан кўзини ерга қадаб, боодоб ўтирган сингисига ер остидан қараркан. Айко итоаткорона ўрнидан туриб, баахлоқлик юзасидан таъзим қилиб чиқиб кетди.

Соат ўн бирларга яқин Курати келди. У улар одатда беркитишмайдиган кичкина хона орқали хилват эшикдан кириб келганди. Чойгумдан кўтарилаётган буғга дарғазаб тикилиб турган Йоко шу заҳотиёқ унинг қадам товушларини илғаб олди. У сапчиб турди-да, худди мушукдек писиб унинг истиқболига шошилди, Курати остонадан ўтар-ўтмас, Йоконинг борлигини ҳис қилиб, ҳар доимгидек уни қучоқламоқчи бўлди. Лекин у қаршилик кўрсатди. У эшикни зич ёпиб, чироқни ёқди. Хона дарров ёришди-ю, лекин янада совуқлашганга ўхшади. Йо-

ко Куратининг юзи қип-қизиллигини сизди — у, афтидан, одатдагидек ширакайф эди.

— Сенга нима бўлди, авзойинг бузуқ кўринади,— Йоконинг юзига синчков тикилганча сўради Курати.

— Сабр қил. Хибатини бу ёққа олиб келаман, бўл-маса сингилларимни уйғотиб юборишимиз мумкин — улар ҳозиргина ухлашди.

Йоко мўъжазгина хибатини олиб келиб, унга кўмир солди ва овқат тайёрлади.

— Авзойим бузилмасдан ҳам бўларканми... Бугун жаҳлим чиққанидан дунё кўзимга тор кўриниб кетди. «Хосэй-симпо» биз ҳақимиздаги ҳамма нарсани ипидан-игнасигача босиб чиққанидан хабаринг борми?

— Биламан, шунгаям ота гўри — қозихонами! — деб жавоб берди Курати бепарво оҳангда.

— Анави Тагава хоним ўтакетган аблаҳ экан, — дея тишларини ғижирлатди Йоко.

— У қип-қизил аҳмоқ, боз устига ўлгундек сурбет, — дея тўнғиллади Курати.

«Хосэй-симпо»да босилиши эҳтимол бўлган мақола-ни Йоко кўриб қолмаслиги учун, деб тан олди Курати, бу ерга кўчиб келишганидан кейин газеталарга ёзил-май қўйганди. Мақола ҳақида унга Цуя орқали бир одам маълум қилди. (Йоко уни Куратининг каютасида кўрганди. Йоко ўзини қандай тутиши лозимлигини му-ҳокама қилишаётганда у пахтали шойи халатда етти букилиб ўринда ўтирганди. Унинг исми Масаи эди.)

Пароходсозлик компанияси бу қабиҳ мақола эълон қилинмаслиги учун қўлидан келган ҳамма ишни қил-ди, лекин редакция ҳеч қандай муомалага юрмади. Шун-да иш фақат газетачиларнинг очкўзлиги ҳамда ўша вақтда одат тусига кириб қолган пора бериш ишини барбод қилиш иштиёқидагина эмаслиги ойдин бўлди. Улар мақола босилганидан кейин пароходсозлик ком-панияси бўлиб ўтган воқеага кўз юмолмаслигини ва дарҳол унинг тафтиши билан шуғулланишини, оқибатда эса, Курати билан врач Короку жазоланишларини на-зарда тутган эди.

— Бу ҳаммаси ярамас Тагаванинг иши. Афтидан, жони чиққанидан ўзини қўярга жой тополмаяпти ше-килли. Лекин, бир жиҳатдан ҳаммага ошкор бўлгани яхши бўлипти... Ҳар ҳолда, ҳар бир одам олдида ўзинг-ни оқлаб ўтиришнинг ҳожати қолмапти. Мана шу арзи-

мас нарса деб ҳалиям қайғуриб ўтирибсанми? Тентаг-ей... Сингилларнинг шу ердами? Ҳеч бўлмаганда улар ухлаб ётишганда кўриб олай. Расмда — эсингдами, пароходда кўрсатгандинг — улар жудаям ёқимтой эдилар.

Улар емакхона билан ётоқхона ўртасидаги фусумани оҳиста суришди. Сингиллари қарама-қарши солинган ўринда осойишта ухлаб ётишарди. Кўк абажурли тунги чироқнинг нури хонани худди денгиз тубига ўхшатиб қўйганди.

— Анави ердагиси ким?

— Айко.

— Манавиниси-чи?

— Садаё.

Йоко шундай чиройли сингиллари борлигидан фахрланиб юрарди. Қалбига аллақандай илиқлик югурди. У оҳиста тиззалади-да, Курати унинг юзини яхшироқ кўра олиши учун Садаёнинг пешонасига тушиб турган соч тутамини эҳтиёткорлик билан суриб қўйди. Куратига секин гапириш жудаям қийин бўлишига қарамай, у:

— Ё қудратингдан, бу қизалоқ Садаё, икки томчи сувдек сенга ўхшайди-я... — деб шивирлади. — Айко... ҳм... ахир, бу ҳақиқий гўзаллик тимсоли-ку. Ҳеч қачон бунақасини учратмаганман. Ишқилиб, сенинг ортингдан эргашмаса бўлгани.

Курати, улкан, нақ Айконинг юзидек келадиган кафтини узатиб, мафтункорлик билан унинг қизил суртилгандек яшнаб турган лоларанг лабларига қўлини теккизди. Йоко қўрққанидан титраб кетди. У Айко ўзини ухлаганга солиб ётганини фаҳмлади ва Куратига кўзи билан имлаб, оҳиста хонадан чиқибди.

30

«Мен Сизга ҳар куни эмас — тўғрироғи, ҳар куни эмас, ҳар соатда ёзмаётганимнинг боиси, ёзгим келмаётганидан эмас. Мен Сизга туну кун ёзишим мумкин, менимча, бу ҳам камлик қилади, фақат шароит тақозоси билан ёзолмаяпман. Эрталабдан кечгача худди машинадек тиним билмай ишлашим керак.

Бу хат, менимча, Сиз Американи тарк этганингиздан бери Сизга йўллаётган еттинчи мактубим. Лекин мен уни бўлиб-бўлиб, ҳар бир бўш дақиқамдан унумли фойдаланган ҳолда ёзаяпман, шу боис, гўё Сизга кунига икки-уч марта мактуб ёзаётганга ўхшаб туюлади. Сиз бўлсангиз, ўшандан бери мени жавоб билан бахтиёр қилмадингиз.

Яна қайтараман: Сиз қандай хатога, қандай эҳтиётсизликка йўл қўйган бўлсангиз ҳам, ҳаммасига чидашга ва кечирिशга ўзимда куч топишимга ишонаман — сабрбардошим нақ Исоникидан ҳам собитроқ. Мени нотўғри тушунмаслигингизни сўрайман. Мен ҳаммага ҳам чидамли эмасман, фақат Сиз истисносиз. Сиз доим менга яхши таъсир кўрсатардингиз. Сиз туфайли мен муҳаббат қудратини ҳис қилдим. Сиз туфайли жамиятда ахлоқий бузилиш ёки гуноҳ деб аташадиган нарсаларни беқиёс кечирish мумкинлигини ва кечира туриб, кечирish имкониятининг ўзи одамни қанчалик маънавий поклашини тушундим. Сизнинг муҳаббатингизни қозониш орзусида қанчалик матонатли бўла олишимни ҳис қилдим. Мен Сиздан жудо бўлишни хаёл қилишга ҳам қўрқаман, яъни менга илоҳий куч ато қилган санамдан жудо бўлиш ўлим билан баробар. Мен олло таоло инсонни шундай синовларга дучор қилиш даражасида қаҳрли эмаслигига ишонаман, чунки унга чидаш одам боласининг қўлидан келмайди. Ҳозир Сизни мендан тортиб олиш, худога шак келтириш билан баробар. Мен Сизни илоҳа демоқчи эмасман, лекин олло таолони фақат Сиз туфайлигина иззат-икром қилишим мумкин.

Баъзида ўзимга ўзимнинг раҳмин келади. Агар ҳамма нарсага ўз ақл-идроким, фаросатим ҳамда эътиқодим ёрдамида эришишга муяссар бўла олсам, қанчалар бахтли ва озод бўлган бўлардим, деб ўйлайман, шунда ҳалқаларни — мени Сизга занжирбанд қилган ҳамда Сизнинг фикр-хаёлингизсиз бир қадам ҳам силжинга қўймайдиган ҳалқаларни лаънатлагим келади. Шу билан бирга мен учун ушбу ҳалқалардан ҳам қимматлироқ ҳеч нарса йўқлигини биламан. Бундай ҳалқалар йўқ жойда озодлик ҳам йўқ. Шунинг учун ҳам мени Сиз билан боғловчи ҳалқалар, менинг озодлигим демакдир. Наҳотки, Сиз, бир вақтлар юрагингизни ҳады қилмоқни ваъда қилиб, энди ора йўлда ташлаб кетишга отланиб қолибсиз? Сиз менга бир сатр ҳам нома ёзмадингиз. Лекин мен, агар дунёда ҳақиқат бор бўлса, у албатта тантана қилишига қатъий ишонаман ва Сиз албатта менга насиб қиласиз. Чунки онт ичаманки — ҳатто худо ҳам бунга шоҳид — Сизни севиб қолганимдан бери бирорта аёлга кўз қиримни ҳам ташламадим. Сиз менинг софдиллигимга шак-шубҳа келтирмассиз, деб ўйлайман.

Сиз бир вақтлар ноҳўя қилиқлар қилиб, дунёдан умидингизни уздингиз ва эҳтимол, эндиликда руҳан пок-ланишга умид қилмайсиз. Агар шундай бўлса, унда сиз янглишасиз ва бирдан-бир нажот янглишишни бартараф этмоқликдирки, бўлмасам, Сизнинг ўтмишингиз кун сайин ўзингизга янада аянчли туюлаверади. Наҳотки, сиз менга ишонмасангиз? Наҳотки, бу ёруғ дунёда Сиз-нинг гуноҳларингизни қувонч-ла унутишга ва қучоқ очиб кутиб олишга тайёр турган ҳеч бўлмаганда битта одам борлигига ишонмасангиз?

Майли, мазкур аҳмоқона мулоҳазаларни бир чеккага йиғиштириб турайлик.

Кечаги мактубимни давом эттираман. Бугун жаноб Гамильтон қўнғироқ қилиб, зудлик билан ҳузурига келишимни илтимос қилди. Чикагода қиш мен ўйлаганимдан кўра совуқроқ, Сэндай билан ҳеч бир таққослаб бўлмайди. Қор ҳечам йўқ, лекин Улуғ кўл, айниқса, Эри томондан эсадиган шамол суяк-суягингача ўтиб кетади. Пальтомни устидан яна битта кенг ва каттароғини кийиб олдим, лекин бари бир ҳам ўлардек совқотдим. Жаноб Гамильтон зудлик билан Сан-Луисга, келаси йили ўша ерда катта кўргазма ташкил қилиш борасидаги кенгашга кетаётган экан, менга ҳам ўзига шерик бўлишни таклиф қилди. Мен сафарга тайёр эмасдим, лекин ўзимча американча ҳаёт тарзи мана шундан иборат бўлса керак, деб ўйладим-да, шундай кетаверишга аҳд қилдим. Уйдан ҳатто хонани ҳам қулфламасдан югуриб чиқиб кетдим, профессор Бабкокнинг хотини анг-танг бўлиб қолган бўлса керак. Лекин Америка, Америка-да. Бу ерга қандай кийинган бўлсам шундайлигимча келиб ҳеч қандай ноқулайлик сезмаяпман. Лекин бизда, яъни Японияда, ҳатто Камакурага борадиган бўлсанг ҳам, ўзинг билан бир талай буюмларни — ҳатто жунрўмолдан тортиб чамадонгача олишинг керакки, бу маънода Япония ҳали ҳақиқий цивилизацияга эришмади. Биз бу ерга келганимизда, вокзалнинг ўзидаёқ дарҳол соқол-мўйловимизни қиртишлаб, туфлиларимизни тартибга келтирдик, шу ҳолда, ҳатто балга ҳам уялмай бораверишимиз мумкин эди. Вокзалдан тўппа-тўғри кенгашга жўнадик. Ўзингизга маълумки, мазкур районда немисларнинг таъсири жуда кучли. Кўргазма очилгандан кейин бизга америкаликлардан ҳам кўра немислар билан кўпроқ рақобатлашиш учун бор кучимизни ишга соли-

шимиз керак бўлади. Нонушта вақтида мен яна жаноб Гамильтон билан одатда Японияда харидоргир бўлган кимоно ҳамда бошқа баъзи бир буюмлар ҳақида суҳбатлашдим. Суҳбат кўргазма очилиши арафасида бўлаётгани учун жаноб Гамильтон сўзларимга эътибор билан қулоқ тутди. У Такасима фирмаси билан алоқа ўрнатиш учуноқ мол буюриб, сўнг уларни ўз магазинимда сотишга ҳаракат қилиб кўраман, деди. Шунда молиявий ишларим бирмунча яхшиланарди. Дўконинг бўлмагандан кейин, Япониядан мол ёздириб олиш жуда мушкул. Лекин жаноб Гамильтоннинг дўкони орқали кўп нарса сотиш мумкин бўлади. Ушанда мен Сизга ҳозиргига қараганда кўпроқ пул юбориш имкониятига эга бўламан. Мен дарҳол телеграф орқали, қулай фурсат бўлиши биланоқ мол юборишларини хабар қилдим. Менимча, юк қин кунларда етиб келса керак.

Ҳозир анча кеч бўлиб қолди. Жаноб Гамильтонни махсус зиёфатга таклиф қилишганди, жини ёқтирмайдиган тумтароқли табрик нутқлари билан уни жонига роса тегишаётгандир. У жуда ғайратли ва ишчан одам. Бундан ташқари, у ортодоксаль черковининг ионачиси ҳамда жонбоз ихлосманди. У менга ўзига ишонгандек ишонади ва ҳаттоки, қадрлайди. Мансаб поғоналаридан кўтарилишимга ҳам ёрдам берса керак, деб ўйлайман. Энди келажак бирмунча ёрқинроқ туюлаяпти.

Мен Сизга бетўхтов ёзишим мумкин. Лекин шиддатли курашга тўла эртанги ҳаётга тайёргарлик кўриш учун (мазкур сўзлар билан президент Рузвельтнинг „Strenuous Life“ китобининг номини таржима қилишга уриниб кўрдим. Ҳозир бу ерда мана шу сўзлар жуда машҳур) перони бир четга қўйиб туришга тўғри келади. Сиз мен билан қувончимни бирга баҳам кўрасиз, деб умид қилсам бўладими?

Кеча Сан-Луисдан қайтиб келдим. Мени жуда кўп хат кутиб қолган экан. Почта ёнидан ўтаётганимда, почта қутисини кўрганимда, почтальон билан учрашганимда Сиз ҳақингизда эсламаган дақиқам бўлмаган бўлса керак. Сизнинг дастхатингиз билан билан битилган конвертни топиш илинжида столдаги барча хатларни ағдар-тўнтар қилиб ташладим. Афсуски, яна ҳафсалам пир бўлиб, юрагим зардобга тўлди. Балки ҳафсалам пир бўлишга бўлар, лекин умидимни узмайман. Ҳа, худди шундай, Йокосан, ишонинг. Мен, Лонгфелло поз-

масидаги Евангелина мисол менинг қалбимни ростакамга тушуниб етгунингизгача сабр-тоқат ҳамда камсукумлик билан кутаман.

Кото-кун ва Ока-куннинг хатлари қайғумни бирмунча енгиллатди. Кото-кун армияга қақрилишидан беш кун бурун ёзган экан. Унинг ёзишича, ҳалигача Сизнинг адресингизни билолмабди, шу боисдан ҳам менинг мактубларимни жаноб Куратига юбораётган экан. Мазкур олди-берди, афтидан, Кото-кунга ниҳоят даражада кўнгилсиз шекилли. Ока-кун эса, ҳар вақтдагидек, атрофдагиларнинг уни тушунмасликлари ва оилавий ихтилофлардан ҳаддан ташқари эзилмоқда. Ҳамма гап шундаки, бу ҳақда бировга гапиришга журъат этолмайди. Шу боис, унинг саломатлиги кундан-кунга ёмонлашмоқда. У ёзган баъзи бир нарсалар ҳақида идроким нуқтаи назардан фикр юргизишга ожизман. Шунингдек, Сиз унга қачонлардир хат ёзишингизга қаттиқ ишонади ва ўзининг халоскоридек хатингизни бетоқатлик билан кутяпти. Агар сиздан хат олгудек бўлса, ҳис қилиши лозим бўлган миннатдорлик ва ҳаяжон туйғуси ҳақида шундай ҳайрат билан ёзадики, унинг хатларини худди эҳтирбсли романи ўқигандек маза қилиб ўқийсан, киши. Умуман, унинг хатларида ўзимнинг қалбим нидоси эшитилаётгандек бўлади-ю, хат ўқий туриб йиғламоқдан бери бўламан. Нега ҳеч бўлмаса икки оғиз хабар ёзиб юбора қолмайсиз-а? Балки, бунинг учун жиддий ваз-карсонларингиз бордир, лекин қанчалик бошимни қотирмай, қандай ваз-карсон бўлиши мумкинлигини тасаввур қилолмайман. Япониядан келадиган хабарларни, қандай бўлишидан қатъи назар ҳар доим сабрсизлик билан кутаман. Лекин ҳар гал почтани кўраётганимда мени маъюслик қамраб олади. Агар эътиқодим басаломат бўлмаганда ҳолим нима кечиши мумкинлигини хаёлимга ҳам келтиролмайман.

Хатни уч кундан кейин давом эттиряпман. Бугун профессор Бабкок ва унинг рафиқаси билан Лэшема театрида Толстойнинг «Тирилиш» пьесасини томоша қилдим. Мисс Уэлш ўйнади. Пьесада насронийларни нафратлантирадиган жойлари ҳам бор, лекин сўнги пардаларнинг улуғворлиги барча томошабинларни мафтун қилиб қўйди. Мисс Уэлш ҳайратомуз ҳаққоният билан ўйнадики, гўё саҳнага роман қаҳрамонининг ўзи чиқиб келгандек туюлди. Агар Сиз ҳали «Тирилиш»ни

ўқимаган бўлсангиз, уни ўқиб чиқишингизни қатъий маслаҳат бераман. Бундан олдин мен Япониядалигимда Толстойнинг Қ. нинг таржимасида босилган «Тавбах» си-нигина ўқигандим. Лекин спектаклни кўрганимдан кейин, имконият туғилиши биланоқ ёзувчининг ижоди билан батафсил танишингга қарор қилдим. Японияда ҳали-ҳозирча Толстой асарларини санокли одамларгина биледи, деб ўйлайман. Лекин мен Сизнинг ҳеч бўлмаса «Тирилиш»ни ўқиб чиқишингизни хоҳлардим, китобни, масалан, «Марудзэн» дўкошига буюртма қилсангиз ҳам бўлади. Ушбу асардан жуда кўп нарса олишингиз мумкинлигига кафил бўла оламан. Ҳаммамиз ҳам худо олдида бирдек гуноҳқормиз, лекин агар ўз гуноҳларимизга иқрор бўлсак, худоёи таолонинг суюк бандаларига айланишимиз мумкин. Жаннатга бундан бошқа йўл йўқ. Келинг, худо томонидан ёритилган уфққа, ҳали худога нисбатан эҳтиросли туйғумиз ва инсонларга севги-муҳаббатимиз совимасдан туриб отланайлик.

Йоко-сан! Мабодо, қалбингизда қора доғлар ёки бўшлиқ бўлса, худо ҳаққи, умидсизланманг. Бу ёруғ дунёда Сизни қандай бўлсангиз шундайлигингизча қабул қиладиган, Сиз билан биргаликда азоб чекишга тайёр, Сизнинг қайгуларингизга ҳамдард одам яшаётганини унутманг. Мен Сиз учун курашаман. Сиз ҳаёт билан курашда қандай жароҳатлар олган бўлманг, мен Сизни эҳтиёт қилган ҳолда келажагимиз учун ҳаёт-мамот жанги олиб боришга ҳозирман. Агар менга ё ишни, ё Сизни танлашни буюришса унда мен, худонинг энг арзимас бандаси сифатида, ҳаётимни инсон бахти учун қурбон қиламан.

Оҳ, перо ҳамда забоним ожизлик қилиб қолди. Энг самимий туйғулар ва дуо билан мактубимни тугаллаялман. Агар ушбуни Сизга жаноб Курати топширгудек бўлса, унга менинг саломимни айтиб қўйинг.

Жаноб Курати томонидан Сизга харжланган пул масаласига келсак, бу ҳақда мен олдинги хатимда ёзган эдим, умид қиламанки, Сиз уни ўқиган бўлсангиз керак.

Худо бизга мададкор!
13 декабрь 1901 йил».

Курати иш ташвишлари билан банд бўлиб Янги йил-

ни кутгани келолмаслигини айтди. Сингиллари Янги йил кўнғироқларининг жарангини эшитмасдан туриб ётмай-миз, деб хархаша қилдилар, лекин ғайритабий сокинликдан ҳайратланган Йоко юқорига чиққанда, уйқу фолиблик қилибди шекилли, улар ухлаб қолишибди. Цуя Йокодан бекитиб Куратига «Хосэй-симпо» газетасини бергани учун ҳайдаб юборилганди, энг олижаноб ниятга мувофиқ иш кўрган Курати уни мажбур қилган бўлса ҳам, Йоко қизга бу сотқинлигини кечира олмади. Йоко Цуянинг унга ўлгудек содиқлигини, жудаям ҳурматлаб, астойдил севишини яхши биларди. Цуя аввалбошданок Йокога ҳам ташқи кўриниши билан, ҳам феъл-атвори билан, ҳам саранжом-саришталиги билан жуда ёққанди. У кўнғилдагидек ходима бўлиб, айниқса, майда-чуйда юмушларни қойилмақом қилиб бажарарди, шунингдек, Йоконинг одатларини тез ўзлаштириб олиб, унга жон-дили билан хизмат қилишга уринарди. Лекин газетага боғлиқ кичик ҳодиса Йокони сергаклантирди ва Куратининг «Сокакукан» бекаси олдида ноқулай аҳволга тушиб қолғанимиз мумкин, дейишига қарамай, у Цуяни, уй-ҳодимаси вазифасини сингилларим ҳам бажаришлари мумкин, деган баҳона билан ҳайдаб юборди.

Кейинги вақтда Йоко бекордан-бекорга асабийлашаверар, кечалари ёмон ухларди. Мана ҳозир ҳам совуқ бўлишига қарамай у ўринга ётмай, кундузи Куратидан олиб келиб беришган Кимуранинг хатини ўқиш тарадудидида хибатининг четига суяниб ўтирарди.

Хат қалин ва афтидан, анчагина қимматбаҳо почта қоғозига йирик ҳарфлар билан битилган эди. Йоко уни ўқиркан, бундай қоғозга хат битиш ортиқча ҳашаматдан бошқа нарса эмас, деб ўйларди. Ҳатто болаларча содда ва лекин зўраки донолик иси келиб турган, шунингдек, энг юксак ҳиссиётлар билан йўғрилган жумлаларда ҳам, Йокога, қанчалик ажабланарли бўлмасин, манфаатдорлик иси уфуриб турганга ўхшарди.

Хатни ҳаммасини сидирғасига ўқиш зерикарли эди, шунинг учун Йоко сатрларни ташлаб ўқирди. Ниҳоят, у санасига етди-да, хатга совуққонлигича қолаверди. Аммо-лекин бу гал одатдагидек уни йиртмади. Йиртмасликка унинг баъзи мулоҳазаси бор эди. Унда Йоко ни ўйлатиб қўйган нимадир мавжуд эди. Тез орада Кимура қандайдир Гамильтон — фахрий япон консули — ёрдамида, Япониядан жўнаш олдида ўта дадиллик би-

лан ишга қўшган маблағини қайтариб олиш имкониятига эга бўлади. Бундан чиқди, у Кимура билан узил-кесил орани очди қилмасдан тўғри қилган экан. Ҳар ҳолда, у «ётар жойини танламасдан туриб сандалини ечмайди», бундай аҳмоқлик унга ёт. Эндиликда Курати бутунлай унинг ҳукмида. Лекин у ўзи бу ҳақда индамаса ҳам, пулга муҳтож, Курати Япониядаги барча очиқ порт лоцманларининг союзини ташкил қилиш ғояси билан ёниб юрибди, лекин қисқа муддатда буни қилиб бўлмайди. Боз устига, вақт ҳам нобоп — Янги йил байрами кунлари. Шунинг учун Кимурага илтифотсизлик кўрсатиш мумкин эмас.

Йоко шундай мулоҳаза қиларди-ю, лекин қалб қаърида оғриқ ҳис қиларди. Кимурани қийнаш, кейин эса бу олижаноб одамдан охирги пулларини ҳам шилиб олиш — халқда айтиладиган «цуцумотасэ»¹дан бошқа гап эмас. Йоко алам билан қанчалик тубанлашиб кетганлигини ўйларди. Лекин ҳозир унинг учун дунёда Куратидан қадрлироқ кимса йўқ эди. У ҳақда ўйлаганида юраги жазиллаб, сиқилиб кетарди. У хотин ва болаларини қурбон қилди, ишидан мосуво бўлди, ҳаттоки жамиятдаги обрўсининг тўкилишига ҳам эътибор бермади — буларнинг бари Йокога бўлган севгиси туфайли, фақат у билангина яшаяпти. Йоко ҳам маъшуқи учун ҳар нарсага тайёр. Баъзида Садакони жудаям кўргиси келарди-ю, лекин у ўзидаги бу хоҳишни босарди, қизи билан кўришмасликка қилган аҳдида қатъий турар, бунинг натижасида Курати уни янада кучлироқ севади, деб ўйларди. Бир кунмас-бир кун у, балки Кимурага молиявий харжларини қайтаришга қурби келиб қолар. Ҳозирги қилаётган иши эса, фақат сиртдан цуцумотасэ. Шундан сўнг Йоко ўзига-ўзи: «Ишга кириш!» — деди. Хатнинг хаёлчан қўлида ушлаб ўтирган сўнгги варағи, шитирлаганча тиззасига тушиб кетди.

Йоко бирмунча вақт чироқ нурида нақш ясаганча чойнакдан кўтарилаётган буғни паришонхотир кузатиб ўтирди. Кейин оғир хўрсиниб токчадан қутичани олдида, нигоҳини қаергадир юқорига тикиб, хат ёзадиган

¹ Цуцумотасэ — бошқа тилга таржима қилинмайди, унинг маъноси қуйидагича: эр билан тил бириктирган хотин хиёнатни ус-талиқ билан ташкил қилади ва натижада эр хотини билан сохта ўйнашини фақш устида тутиб олади-да, кейин ўз қурбонидан пуд талаб қилади.

чўткачани ғажиганча нима ҳақдадир ўйланиб қолди. Бирдан, худди уйқудан уйғонгандек, у тезда тушсиёҳдонда аъло навли хитой тушини кукунлади-да, шунда атрофга мушкнинг ажиб иси таралди, сўнг қизгин, худди эркакларникига ўхшаш дастхат билан бир ўтиришда юпқа япон қоғозига қуйидагиларни ёзди:

«Ёзишни бошласанг бас, ҳеч қачон тугатолмайсан. Бирор нарсани сўраб-суриштиришни бошласанг ҳам, саволларнинг охири бўлмайди. Шунинг учун ҳам ёзмаётган эдим. Сизнинг ҳамма хатларингизни, бугун олганимни истисно қилганда, ўқимай йиртиб ташлаганман. Сиздан илтимос, нега шундай қилганимни тўғри тушунишга ҳаракат қилинг.

Сизга ҳам, жамият кўз олдида обдан тубанлашганим ҳақидаги овозлар етиб борган бўлса керак. Қандай қилиб ўзимни Сизнинг хотинингиз дея оламан? Ҳар ким экканини ўради, дейишади-ку. Туғишганларим, қариндошларим ва ҳаттоки дўстларим томонидан рад қилинганимдан бери, нима қилишимни билмайман. Фақатгина Курати-сан, негалигини ўзим ҳам билмайман, мени ташлаб кетмади ва учаламизга ғамхўрлик қиляпти. Қай даражагача тубанлашим мумкин? Ҳақиқатанам, ҳар ким ўз хизматига ярашасини олади.

Сизнинг хатингизни, яъни бугун олганимни ҳам ўқимасдан йиртиб ташлашим лозим эди-ю, лекин... Ўз тураржойимни ҳеч кимга маълум қилмаётганим сабабини туншунтириб ўтиришнинг ҳожати йўқ бўлса керак.

Бу, менинг охирги хатим бўлса эҳтимол, Сизга омад тилайман ва худодан Сизнинг муваффақиятга эришишигизни илтижо қиламан.

Мана, ҳозиргина Янги йил қўнғироқлари жаранглади.

Янги йилга ўтар кечаси.

Кимура-санга

Йодан».

Йоко хатни конвертга солди-ю, чўткачани олиб шошқич ва чиройли қилиб адрес ёзди. Кейин бирдан хатни юлқиб олиб йиртмоқчи бўлди, сўнг ўйланиб туриб, уни бордон устига итқитди. Заҳарханда кулги лабларига хиёл тегиб ўтгандай бўлди.

Шундоққина ёнгиналарида, Дзодзёдзи ибодатхонасида Йоконинг қалбида ширин орзиқиш уйғотганча, Янги йил қўнғироқлари қаттиқ жарангларди. Олисидаги бошқа ибодатхоналарнинг қўнғироқлари унга жўр бўлишди. Уларнинг жаранг-журунгига қулоқ солиб ўтирган Йоко, тун сукунатида бошқа товушларни ҳам илғагандек бўлди. Соат ўн иккига бонг урди, кимдир ҳаяжонли овозда машҳур шоирларнинг шеърларини ўқирди.

Нимадандир қўрқиб кетган товуқлар қақалашарди. Йоко, инсоннинг ҳаёти гоят ғайритабиий, деб ўйлади. Совқотган Йоко ўрин солишга тараддудланди.

31

1902 йилнинг совуқ январини бошланди. Айко билан Садаёнинг қишки таътиллари тугай деб қолганди. Йоко Тазима хонимни ўлгундек ёмон кўргани учун сингилларини пансионга яна юборишни ҳечам хоҳламасди. Фақат шунинг учунгина эмас, балки мазкур хонимнинг ҳузурига бориш лозимлигини ўйлаганидаёқ негадир Йокони хижолат ва ҳадиксираш ҳисси қамраб оларди. Йоко негалигини ўзи ҳам билмаган ҳолда Тазима хоним билан Йокогама бўлимининг директори Нагатадан кўрқарди. Бу балки уларни такаббур ёки хавфли одамлар, деб билгани учунгина эмас, уларнинг кўзига кўринишга журъати етишмаслиги учун бўлса керак. У талабалар сингилларини жонидан тўйдиришларини тасаввур қилиб, уларни Иигура районидаги «Юран» номли хотинқизлар гимназиясига жойлаштиришга қарор қилди, буни Тазиманинг мактаби уйдан жудаям узоқлигига йўйди, холос.

Сингиллари гимназияга кетган заҳотилари Курати Йоконинг олдига келар ва улар қайтгунларича унинг олдида қоларди. Баъзан уларни энг яқин дўстлари, бошқаларга қараганда кўпроқ Масаи йўқлаб келарди. У Куратидан бир қадам ҳам ажралмас, қаерга бормасин соядек ортидан эргашиб юрарди. Шу билан бирга, лоцманлар уюшмаси тузиш ишида ҳаммадан кўп тер тўкарди. Зоҳирий бўшанглик ва бетайинлиги билан бирга, у ханжарсифат ўткир хирадманд ва зийрак нигоҳ соҳиби эди. Даҳлизга кирганда, пала-партиш ечилган пойабзалларни тартиби билан териб, ҳамма шам-

сияларни бурчакка суяб қўярди. У дарров гулдондаги гуллар сўлий бошлаганини, уйдаги чой ҳамда шириликлар тугай деб қолганини сезиб, эртасига эрталабданоқ ҳаммаёқни саранжом-саришталашга киришарди. У камгап бўлгани ҳолда жудаям хушмуомала эди. Масаи суҳбатдошини кўз остидан айёрона кузатганча, ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ, бирдан маъносиз хахолаб кулиб юбориши мумкин эди. Йоко уни кўпроқ била боргани сари, ҳам ҳайратга тушар, ҳам жигига тегарди. Йоко, Масаи билан Курати фақатгина уюшма тузишнигина эмас, балки яна қандайдир, афтидан, махфий масалаларни ҳам муҳокама қилишларини сезар, аммо-лекин бу ҳақда бирон нарса билишнинг уддасидан чиқолмасди. У бу ҳақда Куратидан сўраб билмоқчи бўлди-ю, лекин у худди ҳеч нарса бўлмагандек гапни бошқа ёққа буриб юборди.

Ҳар ҳолда, Йоко ўзини орзу қилган бахт чўққисига яқинлашгандек ҳис қиларди. Курати нимадан хурсанд бўлса, у ҳам ўшандан хурсанд бўлар, Йоконинг қувончи Куратининг ҳам қувончи эди. Бу табиий ҳамоҳанглик атрофидагилар билан мулоқотда Йокони хушчақчақ ва вазмин қилиб қўйди. Уйлаган нарсасининг уддасидан чиқадиган Йоко учун ибратли ва меҳрибон рафиқа ролини бажариш ҳеч бир қийинчилик туғдирмасди. Сингиллари ҳам уни дунёда уларнинг опаларидан яхши опа йўқ, деб ҳисоблашар ва унинг барча ишларини маъқуллашарди. Ҳаттоки Йоко доим худди ўғай она ўғай қизига қилгандака муомала қиладиган Айко ҳам яхши тарбия топган қизлардек итоатгўй эди. Айко ўзининг ўн олти ёшида ҳақиқий гўзал бўлиб етилишига ҳам Йокодан миннатдор бўлиши лозим эди.

Бир неча ҳафта мобайнида Айко тоғ-тошдан топилган дағал лаълдан жило берилган қимматбаҳо тошга айланди. У бирмунча тўлароқ ва Йокога қараганда бўйи пастроқ эди, лекин унинг бу камчилиги деярли бежирим қадди-қомати, ҳайратомуз оппоқ, силлиқ териси, дўмбоқ елкаларию ғоят нозик қўл-оёқларидаги бирмунча калтароқ бармоқлари билан билинмай кетарди; ҳар ҳолда, Йоконинг ҳаракатлари зое кетмади. У Айконинг сочларини ўз дидига мослаб оройишлади, шунда қиз янада жозибадор бўлди. Синглисининг гўзаллигини сайқалларкан, Йоко ажойиб сурат яратган рассомдек қувонч ҳамда гурур ҳиссини туярди. Тун қаърини ёриб

чиққан ёруғликдек Айконинг нозик юз бичими нақ Зухронинг ҳам суқини келтириши турган гап эди. Худди локлангандек ялтироқ, қуюқ, пешонасига тушиб турадиган сочлари қоронғилик билан уйғунлашиб кетар, нур тасмасида юнонларникига ўхшаш тўғри бурни, катта катта намхуш кўзлари, таранг, гўштор лаблари яққол кўзга ташланиб турарди. Айко ғира-шира бурчакда ўтириб, ёруғликка ўзининг маъюс, ўйчан кўзлари-ла диққат билан тикилишни яхши кўрарди — мана шу дақиқаларда у нақ гўзаллик тимсоли бўлиб кўринарди.

Курати Йоко деб ҳамма нарсадан воз кечди, шу сабаб у ҳам шунга яраша яхшилик қайтаришни хоҳларди. У ўз қалбидан Садакони — ўзида бўлган энг қимматли нарсани ҳайдашни қарор қилди. Лекин бу ниҳоятда машаққатли бўлиб, қалбини ўртаб юборди. Тўғри, Токиога қайтиб келганидан сўнг у қизининг олдига атиги бир марта борди, лекин вақт-вақти билан унга пул юбориб турар ва энагадан қизчанинг соғлиғи ҳақида хабар қилиб туришини илтимос қиларди. Энаганинг жавоби доим гина-кудуратга тўла бўларди. Японияга қайтиб келганингиздан нима фойда? Ўзингиз ўйлаб кўринг-а, бола ота-она меҳрисиз ўсиши мумкинми? Энаганинг ҳам тўридан гўри яқин. Садакога қизамиқ чиққан, у бетўхтов онасини сўрайди. Йоко унинг овозини эшитмаётгани ажабланарли ҳол», — энага деярли ҳамма хатида шунни таъкидлар ва Йоконинг юрагини захарларди.

Йоко ўзини қўярга жой тополмас, қандайдир куч уни ҳеч кимга билдирмай қўрган дарвозасидан сирғалиб кўчага чиқишга чорлар, лекин Куратини эслаган заҳоти тишини тишига қўйиб, ўткинчи васвасани енгишга уринарди.

Ҳамон Окадан дарак йўқ эди. Курати, унга хат жўнатишни унутганга ўхшайди. Окаки Кимурага шундай қайғули мактуб йўллаган экан, агар унинг адресини билганида албатта ҳузурига оёғини қўлига олиб юғуриб келган бўларди.

Кейинги вақтларда у Ока ва ўзининг бошқа танишбилишлари ҳақида бот-бот хаёлга толарди, ҳолбуки, авваллари уларни кўришга кўзи йўқ эди. У ҳатто Йокога ма бандаргоҳида илашиб қолган йигитчани ҳам эслади. Ҳар гал Йоко Курати унинг фикрларига қандай муносабатда бўларкин, деган хаёлга борар ва ўзига-ўзи бун-

дан кейин мана шундай бемаъни фикрларни ҳатто тушимда ҳам эсламайман, деб аҳд қиларди. Курати ҳамма нарсага бепарво қарар, шунинг учун Йоко шу вақтгача ўз фамилиясини Кибэнинг оилавий рўйхати¹дан ўчиртирмаган эди. Тўғри, у Куратининг собиқ хотини, унинг оилавий рўйхатида қолган-қолмаганлигини билмасди. Гурури уни бу ҳақда сўрашга йўл қўймаганди. Боз устига, Курати бундай расмийликларга қилчаям эътибор бермасди. Бу ҳақда гап очгудек бўлса, Курати Йоко қўрқоқлик қиляпти, деб ўйлаши мумкин эди, Йоко эса унинг бундай хаёлга боришини сира ҳам хоҳламасди. Ҳақиқатда эса, Йоконинг мағрурлиги ортида барча аёлларга хос қўрқув яширинган эди — у ўз маҳбубидан ҳайиқар ва унинг жаҳлини чиқаришдан жудаям қўрқарди. Ўзини шу даражада унинг продасига бўйсундирган эди. У буни яхши билар ва шунга қарамай ўзида Куратини ўз хоҳлаганича иш қилишга мажбур қилишга куч топа биларди. Куратининг хотини унинг миясидан чиқмасди. Йоко уйи яқинида учратадиган ҳамма аёлларни шубҳаланиб кўздан кечирарди. Йоко уни «Эдзима-мару»да кўрган сурати орқали таниб олишга ишончи комил эди. Лекин унга ўз рақибасини бирон мартаям учратиш насиб қилмади ва баъзида худди уни алдашгандек ғалати ҳиссиёт қамраб оларди.

Кемада саёҳат бошланганида ҳис қилган соғломлик туйғуси эндиликда қайтарилмаётгани. Совуқ тушиб қолганди ва у дам-бадам қорнининг пастки қисмида симилаган оғриқ сезар, бели эса худди унга совуқ тошлар осиб қўйилгандек оғир эди. Кечасилари эса кўпинча оёғи музлаб қоларди. Авваллари Йоко гўё томирларида қон эмас, ўт-олов оқаётгандек совуқни писанд қилмасди. Энди бўлса, Курати оёқларинг ях-а, деб нолиганда, ҳайратланарди. Болалигиданоқ кўпинча елкалари қотиб қоларди. Ҳозир эса бу оғриқ борган сари оғирроқ тусда намоён бўлиб, Йоко мудом бадан уқаловчи ходимани таклиф қилишга мажбур бўларди. У қорнидаги оғриғи ҳар ойда қайтарилаётганини сезиб қолди-да, ўзида қандайдир аёллар касаллиги бошланган бўлса керак, деган қарорга келди, лекин, ҳар ҳолда, бунга ишонгиси келмас ва у ўзини ёмон ҳис қилаётганига бошқачароқ изоҳ топишга уринарди.

¹ Японияда оилавий рўйхатлар мавжуд, эрнинг оилавий рўйхатига, масалан, хотиннинг исми ёзиб қўйилади.

Бўйида бўлиб қолмадимикин? Бу фикр Йокони шодлангириб юборди. Худди чўчқага ўхшаб бир талай бола туғиб ташлаш, албатта, даҳшат! Лекин биттагина, тагин Куратидан бола кўришни Йоко жон-жаҳди билан истарди ва бу ҳақда мудом худога илтижо қиларди. Ахир, у Садакони туққан-ку, демак, ҳали бола кўриши мумкин. Лекин унинг ҳозирги ҳолати ҳомиладорликка ҳечам ўхшамасди.

Январнинг охирида, у мўлжаллаганидек, Кимурадан пул келди. Йоко уни ҳеч нарсани ўйламай сарфларди. Курати ҳам озмунча пул бермасди, лекин ҳар ҳолда Кимураники бошқа-да!

Қуёшли кунларнинг бирида Курати иккаловлари қарама-қарши ўтириб вино ичишмоқда эди. Йоко қўшни боғдан эшитилаётган булбулнинг сайрашига қулоқ солиб турди-да, кўзини Куратига қадади.

— Мана, баҳор ҳам келди,— деди у хаёлчан.

— Негадир у бу йил шошиб қолди, шекилли.

— Бирор ёққа борамизми?

— Ҳали совуқ-ку!

— Ҳа, албатта... Уюшма ишлари қалай?

— Ишлар... Ҳаммаси жойида бўлган заҳоти кетамиз... Росаям чарчадим.— У афтини ҳорғин буруштирди-да, бир кўтаришда сакэни ичиб юборди.

Йоко уюшма ташкил қилиш ишлари ёмон кетаётганлигини тушунди. «Унда шунча пул қаердан келаётганийкин?»— деган фикр йилт этди Йоконинг миясида, лекин у шоша-пиша бошқа нарса ҳақида гапира бошлади.

32

Февралнинг бошларида ҳаво кескин ўзгарди. Эрта-лабдан қуёш чарақлаб, кун илиққина бўлиб турди-да, куннинг иккинчи ярмида эса шамол қўрғошиндек булутларни ҳайдаб келиб, шовқин-сурон билан криптомерий дарахтзорини остин-устун қилиб юборди. Бирмунча вақт давом этган илиқ-иссиқ кунлардан кейин атроф-теварак қандайдир жудаям бадқовоқ кўринарди. Совуқ ҳаводан мана ҳозир қор юлдузчалари ўйноқлаб туша бошлайди, деб ўйлаш мумкин эди. Йоко емакхонага котацу¹ни олиб

¹ Котацу — полда махсус ўйилган тешикка ўрнатиладиган манқал.

келди-да, устига Курати кийиши лозим бўлган кийим-бошларни ташлаб қўйди. Шанбада сингиллари вақтлик роқ қайтишарди. Курати буни билса ҳам атай имирсилаб ўтирарди. Йоко йўл-йўлакай Курати билан гаплашганча ошхонага идиш-оёқларни олиб чиқаётганди.

— Менга қара, О-Йо,— дея баланд овозда унга мурожаат қилди Курати (у эндиликда Йокони доим мана шу кичрайтирилган исм билан чақирарди),— бугун мен сингилларингни кутиб тураман, кейин хоҳлаган вақтимда кела оладиган бўламан.

Йоко қўлида латта ушлаганча шоша-пиша хонага қайтиб кирди.

— Нега энди айнан шу бугун?..— У столни артиш учун эгилди.

— Чунки бундай мушук-сичқон ўйини ўлгудек жонимга тегди.

— Ҳа, ҳа, албатта.

Йоко столча ёнига ўтириб, қўлида латтани ғижимлаганча, ўйланиб қолди. Аслида бу таклифни унинг ўзи аллақачон қилиши лозим эди. Курати билан сингиллари йўғида ёки улар ухлаб ётганларида яширинча учрашиш, аввалига ҳатто ўзига ҳам гаштли туюларди — бу ёшлигини эслатарди. Бундан ташқари, у сингиллари ҳаётининг бу томонини билишларини истамасди — Йоко уларни шубҳали майллардан эҳтиёт сақламоқчи бўларди. Мана шунинг учун ҳам у сингилларини Курати билан таништиришни иложи борича орқага суриб келмоқда эди. Лекин ҳозир учрашув муқаррарлигини ва уни бундан буён кечиктиришнинг ҳожати йўқлигини тушунди. Боз устига, бу танишув Курати билан ўзига янги қувонч, янги туйғулар ҳады қилиши турган гап.

— Яхши, бугун бўлса бўла қолсин... Фақат, илтимос, кийиниб ол.

— Жуда соз!— Курати дарҳол ўрнидан турди ва жилмайди. Йоко унинг елкасига кимоно ташлаб қучоқлади ва кўкси билан унинг кенг, бақувват елкасига ёпишганча, шивирлади:

— Улар яхши қизчалар. Илтимос, уларни сев... Лекин Қимурага тааллуқли ҳамма нарса улар учун ҳозирча махфий, тушундингми? Мен ўзим уларга ҳаммасини ётиги билан гапириб бермагунимча, ўзингни ҳеч нарсадан хабаринг йўқдек тут. Хўпми?.. Баъзида па-

ришонхотирлик орқасида ортиқ даражада самимий бўлиб кетасан. Сендан ўтинаман, тилингга эҳтиёт бўл.

— Бу нима бемаънилик! Ахир, бари бир ҳам билиб олишади-ку.

— Фақат кейинроқ. Ҳозир буни ошкор қилиш мумкин эмас.

Йоко оёқ учида кўтарилиб Куратининг бўйнидан ўпди. Улар бир-бирларига қараб жилмайишди.

Шу вақт кўча эшик шовқин билан очилиб, Садаёнинг жарангдор овози эшитилди:

— Вуй-бўй, совуқни қара-я!

Йоко қўрқа-писа беихтиёр Куратидан узоқлашди. Улар қизлар шунчалик тез келишади, деб кутишмаганди. Емакхонани даҳлиз билан ажратиб турадиган сёзнинг сурилаётгани ва Садаёнинг шовқин қадамлари эшитилди.

— Опажон, қор ёғпти!— деб бақирди Садаё Йоконинг хонасидаги фусумани оча туриб. Садаё афтидан, опаси уни: «Аҳа... Росаям совқотдингми»,— деган сўзлар билан кутиб олишини кутган бўлса керак, бирдан Йоконинг хонада якка эмаслигини кўриб қолди. Котажу олдида қандайдир баҳайбат одам ўтирарди. Қизча ҳайратдан кўзларини катта очиб, шу заҳотиёқ даҳлизга қочиб кетди.

— Ай опажон, бизникида меҳмон бор экан!— овозини бир оз пасайтириб хабар қилди у опасига. Курати билан Йоко жилмайганча бир-бирларига қараб қўйишди. Улар:

— Ахир, манави ерда гэта турибди-ку, кўрмаяпсанми?— деган Айконинг осойишта овозини эшитишди.

Ниҳоят, қизлар хонага кириб келишди. Улар ўтиришди, Айко, ҳар доимгидек одоб сақлаб, Садаё эса болаларча шовқин-сурон билан, кейин таъзим қилиб, баб-баравар: «Ассалому алайкум», деб салом беришди. Йоко Айкодайлик вақтида католик мактабига борарди, у ерда қонун-қоидалар жудаям қаттиқ эди, шунинг учун у хунук, худди ўғил болаларникига ўхшаш кийим-бош кийишига тўғри келарди. Шу сабабли, худди ўч олмоқчидек, Айкони нозик дид билан кийинтирар ва у ҳаманинг диққатини ўзига тортарди. Айконинг тенгдошлари қиладиган одатдаги силлиқ турмакланув ўрнига Йоко унинг сочларини энсасига йиғиб, Америкада урфга киргандагидек, энлик қора лента билан ўриб, капалак-

нусха қилиб боғлаб қўйганди. Айко эгнига тўқ бинафшаранг жужунчадан кимоно ва бир-вақтлар Йоконинг ўзи кашф қилган камарбанд билан безатилган калта кашемир хакама кийганди. Садаёнинг калта қилиб қирқилган сочига қип-қизил лента тақилганди. Тиззасига-ча қисқартирилган хакама кийиб ўз қилиқлари билан катта қизларга тақлид қилаётган қизча жудаям аломат кўринарди. Совуқ қизларнинг ёноғини қизартириб, кўзларидан бир неча томчи ёш чиқазганди, бу уларни янада мафтункор кўрсатарди.

Йоко қизларга жиддий нигоҳ ташлаганча:

— Ваалайкум ассалом,— деди.— Бугун одатдагидан вақтлироқ келдингларми... Хоналарингизга бориб китобадафтарларингизни қўйиб, хакамаларингни ечиб келинлар. Кейин шошмасдан баъзи нарсалар ҳақида гаплашиб оламиз.

Қизларнинг хонасидан бирмунча вақт Садаёнинг қувноқ чуғур-чуғури эшитилиб турди. Тезда улар қайтиб киришди. Айко хонаки кимоносини кийиб, энлик белбоғ боғлаб олганди. Садаё эса фақат хакамасини ечиш билан чегараланганди.

— Хўш, манави ёққа ўтиринглар.— Йоко сингилларини ўзининг ёнига ўтқазди.— Бу — жаноб Курати-сан. У ҳақда мен сизларга бир марта меҳмонхонада гапиргандим-ку. У баъзан бизникига кириб туради, лекин сизни у билан таништиришнинг мавриди келмаётганди... Бу — Айко, бу эса — Садаё.— Йоко хижолатомуз Куратига ўгирилди. У эса, одатича, осойишта жилмайганча бошини хиёл силкиди-да, жиддий оҳангда гапирди:

— Хурсандман. Иккаловлариям бир-бирларидан чиройли эканлар-ку!

Унинг нигоҳи Садаёда атиги бир дақиқагина тўхталди-ю, лекин Айкога узоқ тикилиб қолди.

Айко, осойишта, хижолат тортмай, Куратининг кўзига мулойим қараб турарди. Уларда ҳали эркак билан аёлнинг фарқига бормайдиган аллақандай соддалик порлаб турарди. Шу билан бирга Айкода, эркакларни яхши биладиган ва уларда ўз жозибасини синаб кўришга интиладиган ахлоқсиз аёлларга андак ўхшашлик хусусияти бор эдики, шу сабаб унинг кўзларининг бешавқ ифодаси ўта ғалати туюларди.

— Сен билан танишганимдан хурсандман. Ёшинг нечада?— Айкодан нигоҳини узмай сўради Курати.

— Биз сиз билан бир оз танишмиз. Мен сизни бир марта кўргандим,— кўзини ерга қадаб, бепарво оҳангда жавоб берди Айко. Йоко, Айко шу ёшида эркаклар билан шунчалик дадил гаплаша олади, деб гумонсирамаганди, шунинг учун беихтиёр синчковлик билан унга қаради.

— Шунақа дегин? Қаерда?— деб сўради Курати, афтидан, у ҳам ҳайрон бўлганди.

Айко кўзини ердан узмай, индамай ўтирарди. Хонада гўё адоватнинг энгил шарпаси йилт этгандай бўлди. Бу Йоконинг назаридан четда қолмади ва у: «Мен Куратига уларни биринчи марта кўрсатганимда Айко ҳали ухламаган экан-да. Балки у мана шуни назарда тутаётгандир»,— деб ўйлади. Йоко Куратининг чеҳрасида ҳам энгил саросима акланганини сезди. «Ҳечқиси йўқ!»— деб ўзига далда берган бўлди Йоко.

Садаё болаларча соддалик билан мана шу айиққа ўхшаш бесўнақай киши ўйин бўйича ўртоқ бўлиши мумкин, деган қарорга келди. У одатда мактабда кўрган эшитганларини ипидан-игнасигача опасига айтиб берарди. Курати унинг шўхчанлигини орттирди, бу ерга кўчиб келишганидан буён меҳмонлардан бегонасираб қолган Садаё ҳам гаплашадиган одам топилганидан хурсанд эди. Тушдан кейин Курати кетди. Йоко, кеч ноушта қилганини баҳона қилиб, сингилларига ўзлари овқатланаверишларини буюриб, ўзи уларнинг рўпарасига ўтирди.

— Курати-сан ҳозир қандайдир фирма ташкил қилляпти, шунинг учун дам-бадам кенгаш ўтказиб турипти,— деди у.— Унинг квартирасида унга халақит беришаркан, шу боис у бу ерда ишлари билан шуғулланишга рухсат сўради. Шунинг учун вақт-вақти билан бизникига келиб туради. Фақат биласанми, Саа-тян,— дея танбеҳ берди Йоко,— меҳмоннинг қулогини қоқиб қўлига бериш ярамайди. Яхшиси, бирор нарсани тушунмай қолгудек бўлсанг, масалан, инглиз тилидан ёрдам беришни илтимос қилгин. Кўнгина нарсаларни у мендан яхшироқ билади... Сен бўлса, Ай-сан, Курати-сан бизникига меҳмон бўлиб келганида, илтимос қилишларини кутиб ўтирмай, унга ўзинг мулозамат қилгин.

Сингиллари овқатланиб бўлиб, столни йиғиштираётганларида кўча эшик оҳиста гичирлади. Садаё ўқдек отилиб Йоконинг хонасига кирди.

— Опажон, кимдир келди. Бугун куни билан бизникига меҳмонлар келишяпти. Қизиқ, ким келганикин?

Садаё қизиқиб қулоқ солди. Йоко ҳам ким келди экан, деб ҳайрон бўлаётганди. Орадан бир оз вақт ўтгач, эркак овози оҳиста, кирсам мумкинми, деб сўради. Садаё даҳлизга югуриб кетди. Айко эса кимоносининг энгидаги боғичларини ечганча ошхонадан чиқиб келди. Тезда Садаё Йоконинг олдига визит карточкаси билан қайтиб келди. Қимматбаҳо зар ҳал югуртирилган карточкада: «Хадзимэ Ока», деб ёзилганди.

— Оҳ, худоё, уни ҳечам кутмагандим-а!— деган гап чиқиб кетди Йоконинг оғзидан ва у Садаё билан биргаликда даҳлизга шошилди. Урта бўйли, худди қиздай иболи ва чиройли Ока, соябонини буклаб, гўё қизил суртилгандек қип-қизил бармоқлари билан пальтосидан эриётган қор заррачаларини қоқмоқда эди. У хижолатла уялиб турарди.

Йоко меҳмонни юқорига бошлаб чиқди ва ойнабанд эшик ортида кўзга ташланаётган қор сепалаган ажойиб манзарани ғурур-ла намойиш қилди.

— Бизнинг жойимиз яхши-а, тўғрими? Совқотган бўлсангиз керак? Ташрифингиздан хурсандман. Бугун жуда вақтида келдингиз-да. Машҳур «Тайкози» бизга қўшни, анави дарахтзор ортида «Қоёкан» меҳмонхонаси жойлашган. Манави криптомерий ўрмонзорини шунақанги яхши кўраманки, асти қўяверасиз. Қор ёғиб, у янада жозибалироқ кўриниш касб этди.

Ока кўзни қамаштирувчи ярқироқ шарпадек гоҳ қорбўрон аро кўринаётган, гоҳ ғойиб бўлаётган ўрмонзорнинг ажиб гўзаллигидан ҳайратланаётганини изҳор қилди.

— Қизиқ, сиз мени қандай топдингиз? Куратидан мактуб олдингизми?

— Йўқ.— Ока сирли жилмайди.

— Ажабо... Унда қандай қилиб?..

Улар ровондан меҳмонхонага қайтишаётганди. Ока шошилмасдан деди:

— Сиздан таклифнома олмасдан туриб келишга журъат этолмай юргандим, лекин бугун шундай қорбўронда ҳеч қандай меҳмонингиз бўлмаса керак ва сиз мени қабул қилишдан бош тортмассиз, деб ҳузурингизга келишга қарор қилдим...

Холаваччам «Юран» хотин-қизлар гимназиясида

ўқийди, деб изоҳ берди Ока. Уша холаваччаси, унга гап орасида, Янги йилдан бошлаб уларнинг гимназиясига чиройли опа-сингил Садукилар ўқишга киришганини — улар чор-атрофга «Гўзаллар қўрғони» номи билан машҳур ибодатхона ўрмонзори ортидаги Сибонинг уйида турувчи уч опа-сингилдан икkitаси эканлигини ва уларнинг опаси — айнан «Хосэй-симпо»даги мақоладан кейин турли мишмишларга сабаб бўлган анави ҳайратомуз гўзал эканлигини гапириб берди.

Ғийбатга суяги йўқ гимназисткалар янги ўқувчи қизлар ҳақда ҳар балони тўқиб-бичий бошлабдилар. Бу гап-сўзлар менга етиб боргач, мен дарҳол гап ким ҳақида кетаётганлигини англадим, лекин кун-бакун ташрифимни орқага суравердим.

Дунё бевафо, деб ўйлади Йоко ва ўзи ҳақидаги гап-сўзлар ишқилиб сингилларимга зиён қилмасайди, деб ташвишга тушиб қолди. Шу вақт Айко тайёрлаб берган чойли патнисни қатъиятсиз кўтарганча Садаё кириб келди. Садаёнинг оғзи қулоғида эди. Бугун ҳаётларининг зерикарли бир хилдалигини меҳмонларнинг ташрифиди бузганди. У думалоқ, жилмайишга монанд чеҳрасида самимий қувонч барқ урганча хушмуомалалик билан Окага таъзим бажо келтирди. Пешонасига тушган сочини орқага суриб, йигитга софдил нигоҳини тикканча у опасига яқинлашди ва баланд овозда:

— Бу ким?— деб сўради.

— Бориб Ай-санни чақириб кел. Мен сизларга меҳмонни таништираман.

Ока кўзлари ёшлангудек камоли диққат билан хибатига қараб турарди. У бирмунча озибди. Дарвоқе, балки, бу Йокога шундай туюлгандир. У бошқа одам қиттаям эътибор бермаслиги мумкин бўлган ўзининг оилавий ихтилофларидан жудаям қаттиқ қайғурарди, лекин бу ҳақда оғиз очиб бир нима демаган бўлса ҳам, ҳозир тасалли-юпанч истарди.

— Намунча ҳовлиқавермасанг, Саа-тян?— пастдан Айконинг овози эшитилди.— Бирам ичинг қизиб кетяптики!

— Шунча вақт ўзга оро бериш яхшимас. Опажоним тезроқ келинлар, деб буюрганди,— Садаёнинг овози яққол эшитилди, унда тортинчоқликдан асар йўқ эди.

Йоко жилмайганча Окага мулойим қараб қўйди. У ҳам бошини кўтариб жилмайди, лекин Йоконинг ниго-

ҳига тўқнаш келгач, лоладек қизариб кетди-да, кўзини четга олди. Хибатининг четида турган бармоқлари тит-рарди.

Тез орада хонага Айко билан Садаё кириб келишди. Улар Йоконинг ортида тўхташди. Йоко ўрнидан турмай, уларни қўли билан имлаб чақирди ва деди:

— Бу ёққа яқинроқ келинглари... Булар менинг сингилларим. Дўст бўлишинглари илтимос қиламан. Бу эса, жаноб Хадзимэ Ока, биз битта пароходда кетгандик... Ай-сан, сен билмайсанми... Кечирасиз, холавачангизнинг исми нима?— дея мурожаат қилди У Окага.

Йигит бутунлай эсанкираб қолди. Оканинг хижолат чекиш ва қизариш хусусияти одамларни ҳам унга жалб қилар, ҳам ихлосини қайтарарди. Ока шоша-пиша ўрнидан турди, лекин шу заҳоти яна аввалги ҳолатини эгаллади, кейин, афтидан, бунга афсусланди.

— Нима?

— Биз ҳақимизда гапириб берган қизнинг оти нима?

— Ҳа-а, унинг ҳам исми Ока.

— Унда мен уни танийман. У биздан бир синф юқорида ўқийди,— тўғри Оканинг кўзига тикилганча маълум қилди Айко, Курати билан гаплашгандаги каби вазмин овозда.

Унинг нигоҳи ҳар доимгидек ифбатли эдики, ҳатто бу ахлоқсиз туюларди — бошқача қилиб айтганда, у шу қадар ахлоқсизлигидан ифбатли бўлиб кўринарди. Ока нигоҳини Айкодан узолмай қолди ва бундан қулоғининг учигача қизариб кетди. Бунга сезган Йоко ўзида Айкога нисбатан янада кўпроқ адоват сизди.

— Курати-саннинг аҳволи қалай?— деб сўради Ока, ниҳоят, суҳбат мавзуси бошқа томонга бурилганидан хурсанд бўлиб.

— Курати-сан дейсизми? У, бахтга қарши, ҳали-ҳозир кетган эди-я... Лекин менинг олдимга бот-бот келиб турасиз, деган умиддаман. Курати-сан қўшни, деярли ёнма-ён туради ва биз балки биргаликда овқатланишимиз мумкин бўлар. Мен қайтганимдан бери биринчи марта бу уйда меҳмон қабул қиляпман. Тўғрими, Саатян?.. Мени зиёрат қилганингиз жуда яхши бўлди. Мен анчадан бери сизни кўрмоқчи бўлиб, Курати-сан қачон адресингизни айтаркин, деб кутиб юрувдим. Ахир, сизга мактуб йўллай олмасдим-да. (Шундай деб, Йоко йигитчага маънодор қараб қўйди, гўё бу билан: «Ўзингиздан

қолар гап йўқ?» демоқчидек эди.) Кимура-саннинг мактубларидан сиз ҳақингиздаги ҳамма гапни биламан. Унинг ёзишича, жуда кўп кўнгилсизликларни бошингиздан кечирибсиз.

Ока ниҳоят хижолатини енга олди. Хаёли ҳам, нутқи ҳам бирмунча равонлашди. Айко унга атиги бир марта осойишта ва синчков қаради-да, кейин тескари ўгирилиб, бир нуқтага тикилганча, афтидан, бутунлай бошқа нарса ҳақида ўйлай бошлади.

— Энг катта мусибатим — иродаминг сузлиги,— дея гапира бошлади Ока.— Ота-онам мени албатта коммерсант қилишмоқчи, отамнинг касбини мерос қилиб олишимни исташяпти. Балки, бу яхшидир. Лекин ҳамма бало шундаки, мен коммерция ишида алифни калтак деёлмайман. Бўлмаса ҳаммининг гапига жон деб қулоқ осган бўлардим, айниқса, онаминг — ахир, бари бир ҳам заиф соғлигим билан бошқа ҳеч нарсага ярамайман. Лекин... Баъзида, жон-жон деб гадоё бўлганим яхши эди, деб фараз қиламан. Менга оила бошлиғи эканлигимни эслатишгани ҳамоно ўзимда шунақанги чидаб бўлмас уят ҳиссини туяман ва менга ўхшаш ҳеч балога ярамайдиган одамларни аяб ўтиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман... Мен ҳали бу ҳақда ҳеч ким билан гаплашганим йўқ. Японияга қўққисдан қайтиб келганимдан бери, ортимдан ҳатто кузатув уюштиришган... Бундай оилаларда самимий дўстлар бўлмайди, шунинг учун юракдан суҳбатлашувчи одам ҳам йўқ... Мен ниҳоятда ёлғизман.

У жуда жиддий гапираркан, Йокога аянчли тикиларди. Унинг оҳангдор овози бир оз титрар, сўзларида бадқовоқ ҳавою қорларни чирпирак қилиб эшикни гижирлатаётган шиддатли шамолга нисбатан анчайин вазмин ғам-андух сезиларди. Йоко иродаси суз одамларни тушунмасди, лекин Ока қатъий ҳаракатларга ҳам қодирлигини биларди, ахир, у Америкага борган жойида яна худди ўша пароходда Японияга қайтишга журъат этди-ку. Агар унинг ўрнида бошқа йигит бўлганда ҳеч бир иккиланмай қариндошларининг далил-исботларига розилик билдирган, ёки ҳеч бўлмаганда, хўжакўрсинга отасининг ишини қувонч-ла давом эттиришга майл изҳор этган бўлар эди. Ока эса, бу иш қўлимдан келмайди, деб икки оёғини бир этикка тикиб турибди.

Ҳақиқатанам, ахир, ҳар ким ҳам коммерсант бўла-

вермайди-ку! Оканинг қариндошлари эса ҳеч нарсани тушунишни хоҳлашмасди, фақат оҳ-воҳ қилишни билишарди. Йоко уларни калтафаҳм, деб ҳисобларди. Нега энди улар сал кўпроқ қатъият намоён қилиб, ўзларидаги мазкур аҳмоқона иккиланишни енголмасикинлар? Унинг ўрнида Йоко мол-мулкка эгалик қилиб, роса айшишрат қилиб, уни ҳол-жонига қўймаганлар устидан мазза қилиб кулиб, кўнглини бўшатиб олган бўларди ва «Хўш, кўнглингиз жойига тушдимиз?»— деган маънода бирон нима деган бўларди. Унга ҳатто Оканинг мужмаллиги алам қилди. Лекин шу билан бир вақтда у шунчалик ёқимтой эдики, Йоко бирдан уни бағрига босгиси келиб кетди. Ока ғоят маҳорат билан тайёрланган кўк чойни ичиб, нозик дид билан ишланган ликобчани томоша қила бошлади.

— Ликобча сизнинг диққат-эътиборингизга арзимайди.

Ока худди қандайдир қўполлик қилиб қўйгандек қип-қизариб кетди ва бошини қуйи солди. У, афтидан, шароитга мос келадиган хушомадли гапларни айтишни урдасидан чиқолмасди. Йоко, унинг биринчи марта ташриф қилган уйда узоқ ўтириб қолишни ноқулай ҳисоблаётганини фаҳмлар ва ҳар қандақасига уни кетишига йўл қўймасликка тиришарди.

— Қор тўхтагунча, яна бир оз ўтиринг. Ҳозир мен сизга яқинда олиб келиб беришган ҳинд чойидан дамлаб бераман, ундан ичиб кўринг-а, марҳамат. Ахир, сиз чойнинг мазасига тушунасиз-ку. Сизнинг фикрингизни билишни хоҳлардим. Яна ҳеч бўлмаса бир дақиқа тўхтаг, илтимос қиламан,— дея уни қолишга ундарди Йоко.

Куратининг улфатчилигида ўзини эркин тутган Садаё аввалига ётсираб турди-да, кейин секин-аста Окани ҳам ўзиники қилиб олди. У Оканинг саволларига ўзининг мулоим овозчаси билан жавоб қайтарарди, суҳбат учун мавзуси тугаб индамай қолганда эса, соддадиллик билан ҳар хил майда-чуйдалар ҳақида сўрай бошларди.

Гўзал қизларнинг самимийлиги ва меҳрибонлигидан кўнгли ийиб кетган Ока келганидан бери оғзининг танобини йиғолмасди. (Тўғри, Айко ўзини бирмунча сипо тутарди.) Навқирон аёлларнинг сочиданми, ёки баданиданми, ёки бурчаклари қизил хибатиданми келаётган

хушбўй ис ҳамда иссиқ хона Оканинг кетишига монелик қиларди. Аста-секин у кўникиб, ўзини эркин тута бошлади ва ҳатто ўзининг ғам-ташвишларию кўнгилсизликларини ҳам унутди.

Мана шу оқшомдан кейин, Ока «Гўзаллар қўрғони»нинг муқим меҳмонига айланди. Баъзан бу ерда у Курати билан учрашиб қолар ва улар мамнуният билан нароходда кечирган кунлари ҳақида эслашарди. У ҳамма нарсага Йоконинг кўзи билан қарарди. Йoko нимани яхши деб ҳисобласа, у ҳам ўша нарсани яхши, дерди. Йokoга нима ёқмаса, сўзсиз у Окага ҳам ёқмасди. Фақат Айко масаласида уларнинг фикрлари бир-бирига мос келмасди. Йokoга Айконинг феъл-атвори ёқмаса-да, опа-сингиллар бир-бирларига жудаям боғланиб қолгандилар. Аммо-лекин Ока Айкони чин юракдан севиб қолганди.

Нима бўлгандаям, Оканинг уларникида пайдо бўлиши «Гўзаллар қўрғони» ҳаётига ранг-баранглик киритди. Баъзида опа-сингиллар Курати билан Ока ҳамроҳлигида сайр қилиш учун «Тайкоэн» дарвозасидан ташқари чиқишар ва мазкур байрамона кайфиятдаги гўзал гуруҳ ўткинчиларда ҳайратомуз қизиқиш уйғотарди.

33

Тез орада Кото ҳам Йоконинг адресини билиб олиб, февралда Кимуранинг мактубини Куратининг воситачилигисиз бевосита Йоконинг ўзига юборди. Унинг ўзи эса, ҳамон ўздан ҳатто бир оғиз ҳам қўшимча қилишни истамасди.

Котони ўзига яқинлаштириш, демак, Кимура билан орани бузилишини яқинлаштириш деган сўз эди. Бошқа томондан эса, агар мана шу содда қалб устидан ўз ҳукмронлигини ўтказа олса, Кимуранинг кўнгли тинчиган бўларди. Йoko Котони табиатига хос шўхлик туфайли ҳам ўзига қарам қилиб олмоқчи эди. Лекин унинг бу хоҳиши орзулигича қолаверди.

Кимуранинг ишлари эса, бахтга қарши, яхши ривожланмоқда эди. У «Чикаго трибюн» газетасидан қирқиб олинган парча юборди, унда «Еш соҳибкорлар» рубрикаси остида «Япониянинг бўлажак Пибодиси»нинг сурати ва мақталган мақола босилганди. Жумладан, мақолада, Кимура жаноб Гамильтон қўл остида ишловчи

ёшларнинг ичида энг қобилиятлиси эканлиги, унинг бодоб ва жамият манфаатларини чуқур тушунадиган ажойиб соҳибкорлиги ва яқин орада Японияда ҳам худди ҳозирда Америка Пибодисида эришгандагидака обрў қозонишига шубҳа йўқлиги таъкидланарди.

Вақт-вақти билан Кимура Йокога жуда катта пул юборар ва ҳаммаси бўлиб Куратидан қанча қарз бўлиб қолганлигини маълум қилишини сўрарди. У Йоконинг қарзи қанчалигини аниқ билса бир амаллаб керакли пул миқдорини тўплаб юборган бўларди. Кимура, Йоко иложи борича Куратининг ҳомийлигидан қутулишга ҳаракат қилиши лозимлигини уқтирар ва шундагина жамиятнинг хайрихоҳлигига эришиши мумкинлигини таъкидларди. Курати деса жонини ҳам беришга тайёр Йоко эса фақат заҳарханда жилмайиб қўя қоларди.

Куратининг ишлари хуржун эди. Унинг ўзининг таъкидлашича, улар ташкил қилаётган уюшмага фақат япон лоцманлари киришлари лозим бўлса ҳам, Курати уларга албатта Шарқ ва Ғарбий Америка бўйидаги барча портлардаги шундай уюшмалар билан музокара бошлашлари зарур, деб айтарди. Аммо-лекин АҚШнинг Ғарбий штатларидаги япон муҳожирлиги масаласида кўтарилган шов-шув натижасида у ерда японларга қарши кайфият кучайганди. Шу сабабли, америкаликлар билан бўлажак музокаралар боши берк кўчага кириб қолганди.

Йоко Куратининг квартирасига хорижликлар, кўри-нишларига қараганда, америкаликлар тез-тез ташриф буюришларига эътибор берди. Бир куни ҳашаматли фойтунда Куратининг ҳузурига жуда пўрим кийинган жаноб келди. Йоконинг назарида у нақ Америка миссиясининг хизматчисидек туюлди. Бошқа гал эса, исқирт, гижимланган шим кийган, жудаям ёқимсиз қиёфали одам келганига кўзи тушиб қолди.

Февралдан бошлаб Курати сезиларли даражада қош-қовоғи солиниб, қўрс, кўп ичадиган бўлиб қолди. Баъзан Масаини астар-пахтасини ағдариб сўкарди. Лекин унинг Йокога бўлган ҳиссиёти аввалгига қараганда янада кучайса кучайдики, камаймади, баъзан у Йоконинг севгисига турли далил-исботлар талаб қилиб мудом қийнарди. Йоко ҳаяжонидан терисига сиғмасди, бу унга худди шаробдек таъсир қиларди.

Кунлардан бир куни сингилларини ухлатгач, Йоко

кечаси Куратининг олдига келди. У якка-ёлғиз, қовоғини уйганча виски ичиб, бисквитни таббости қилиб ўтирган экан. Қандайдир ҳужжатлар, денгиз портлари белгиланган карталар бетартиб сочилиб ётган столда яна битта қадаҳ турарди. Афтидан, кимдир, ҳар ҳолда, Масаи бўлса керак, ҳали-ҳозиргина кетганга ўхшайди. Курати Йокони одатдан ташқари хўмрайиб кутиб олди, ҳужжатларга назар ташлаб, уларни ўзининг узун қўллари билан йиғиштириб, девордаги жавонга яшириб қўйди. Шундан кейингина ёнгинасига ёстиқ қўйиб, Йокога ўтиришни ишора қилди ва қарсак урди.

— Стакан билан зельтер суви олиб кел,— деб буюрди у кириб келган ходимага ва Йокога жиддий нигоҳи-ла тикилди.

— Йо-тян, сен Кимурадан пул олиб турасанми? Тўғриси айт... (Уни сингиллари олдида Йоко деб чақириш ноқулай эди, шунинг учун у бирмунча вақт О-Йосан, деб атаб юрди. Кейин Йоко Садаёни Саа-тян деб атаганини эшитиб қолиб, миясига учала опа-сингилни ҳам кичрайтирилган исм билан чақириш фикри келди: Йо-тян ва Саа-тян.)

— Нима бўпти?— Йоко Куратининг нигоҳини осойишта кутиб олди. У столга таянганча ёнбошлаб, бармоғига соч тутамини ўрарди.

— Ҳеч нарса, фақат мен ўзига тегишли аёлни бутунлай бегона одамга боқтириб қўядиган бефаҳмлардан эмасман.

— Қўрқиб кетдингми?— Йоко пинагини бузмади. Ходима кирди-ю, суҳбат узилиб қолди. Бирмунча вақт улар сукут сақладилар.

— Ҳозир Такэсибага кетяпман. Мен билан борасанми?

— Боролмайман. Эрталаб сингилларимни гимназияга кузатишим керак.

Йоко буни шунчаки айтган эди. У кўпинча сингилларини қўшни қўрғондаги кампир қаровида қолдириб кетаверарди. Бугун эса айниқса Курати билан бирга бўлгиси келаётганди. У билан Кимура ҳақида, ахир, ўзи гап очди-ку, гаплашиб олиш лозим эди.

— Уларга ўқишга бормай қўя қолинглар, деб хат қолдира қол,— деди Курати. Йоко столдан ручка олдида, қоғозга шоша-пиша, Курати бетобланиб қолганли-

гини ва унга қараш учун эртагача қолишлигини ёзди. Агар эрталабгача келмаса, улар эшикни беркитиб, гимназияга кетаверишлари мумкин. Бу орада Курати апилтапил кийинди-да, қоғозларни ўзининг каттакон портфелига жойлаб, қулфи яхши беркилдимикин, деб текшириб кўрди, кейин бошини солинтириб, ер остидан қараганча ўйланиб турди ва ниҳоят, калитни қўнж чўнтагига яширди.

Кеч соат ўнлар эди. Дзюдзёдзи ибодатхонаси олдида улар рикша ёлладилар. Баланд, совуқ осмонда тўлин ой осилиб турарди.

Такэсиба меҳмонхонасида уларни кутиб олган ходима Куратини танирди, шунинг учун дарҳол икковларини боғдаги икки хонали алоҳида флигелга жойлаштирди. Шамол пасайганди, лекин кун жуда ҳам совуқ эди. Йоконинг оёқлари худди қорга кўмилгандек совқотиб кетганди. Курати ванна қабул қилди, ундан кейин иссиққина, шўр сувга Йоко тушди, бир оздан кейин оёғи аста-секин исий бошлади.

Ходима кечки овқат тайёрлади. Бу Йоконинг Курати билан деярли биринчи бор узоқ сафарга чиқиши эди. Уларнинг қалбида аллақачон унутилган, одатда икковлон сафар қилган вақтда пайдо бўладиган илиқ ҳиссиётлар уйғонганди. Хонага ўтлоқ ортидаги тош тўсиқни ялаётган денгиз тўлқинларининг оҳиста шалоплаши эшитиларди. Ойнадан тўлин ой мўраларди. Доимо Айко билан Садаёнинг, ёки Курати квартирасидаги қўшнилари борлигини ҳис қилиб туришдан безор бўлган икки қалб, ҳибати ёнида ўтириб осойишталикдан роҳатланишмоқда эди. Улар бутун дунёда ёлғиз ўзлари эди. Куратига худди эрига қарагандек қарашга ўрганиб қолган Йоко, яна бирдан унинг тимсолида ўйнашини кўргандек бўлди. Йокода уни ўчакиштириш ва эҳтиросини уйғотиб, кейин хоҳлаганича асалдай ширин муҳаббат шаробидан симириш истаги уйғонди. У Курати ҳам шуни хоҳлаётганини беихтиёр ҳис қилди.

— Қандай яхши! Нега авваллари бу ерга келмаган эканмиз-а? Бу ерда ҳамма нарсани унутасан, киши.

Ваннадан кейин қизариб, силлиқ бўлган ёногини силаганча Йоко хиралашган кўзлари билан Куратига тикилди. У ҳам худди кайфи ошгандек сигарасини буруқсатганча ер остидан Йокога қаради. Сигаранинг ҳиди доим Йокони ҳаяжонга соларди.

— Ажойиб. Лекин миямдан ҳалиги суҳбатимиз кет-
маяпти. Қанчалик жирканч...

— Қимура ҳақида айтяпсанми?!— Йоко ҳайратлан-
ганча Куратига қаради.

— Менинг пулларимни хоҳлаганингча сарф қилиш-
га қўрқасанми?

— Ахир, улар етмайди-да.

— Нега бўлмаса индамайсан?

— Гапиришнинг нима ҳожати бор? Қимура юборяп-
ти-ку, бўлди-да, тўғрими?

— Тентак!— Курати елкасини силтаб, ярим ўтирил-
ди ва Йокога жаҳл-ла қаради. Йоко жавобан денгиз
ортидан кўтарилиб келаётган ёзги ойдек жилмайди.

— Қимура Йо-тянни жон-дили билан севади!

— Йо-тян бўлса уни севмайди, билдингми!

— Ҳазилни йиғиштир! Мен жиддий гапиряпман.
Бизга Қимуранинг ҳожати йўқ. Менинг ақидам — ке-
раксиз одамларнинг барчасидан воз кечиш. Ҳатто у хо-
тиним ёки болаларим бўлса ҳам, кўзимга қара-чи... Ях-
шилаб қара... Сен ҳалиям менга ишонмайсанми? Қиму-
рани хоҳлаган вақтда мени унга алмаштириш учун эҳ-
тиёти шарт сақлаяпсанми?

— Бемаъни гап.

— Нега унда бўлмаса у билан хат ёзишасан?

— Пул керак бўлгани учун, холос.— Йоко осойиш-
талиқ билан суҳбат бошланган мавзуга қайтди. У ўзи-
га сакэ қуйиб ичди. Куратининг жаҳли чиққанидан, ҳат-
то дудуқлана бошлади.

— Бу нақадар ярамаслигини наҳотки тушунмасанг?
Сен мени лойга булғаяпсан... Бу ёққа кел!— Курати Йо-
конинг қўлидан чангаллаб, тиззасига энгаштирди.— Га-
пир!.. Яширма... Қимура билан эмаслигинга ачинаётган
бўлсанг керак? Хотинлар, ҳамманглар шундайсизлар.
Хоҳласанг, Қимуранинг олдига бор, ҳозироқ жўна. Мен-
га ўхшаш тамом бўлган одам билан пачакилашиб ўти-
ришдан нима фойда? Дарвоқе, сен, афтидан, икки ёқла-
ма ўйинга ўрганиб қолгансан. Фақат мени лақиллата-
ман, деб хомтама бўлма! Хом ўйлайсан!

Курати Йокони итариб юборди. Йоко хафа бўлмади,
аксинча, мафтункор жилмайиб гапирди:

— Узинг ниманиям тушунардинг...— Йоко елкаси би-
лан унинг тиззасига суянди, лекин бу гал Курати уни
итариб юбормади.

— Нимани тушунмас эканман?— деб сўради у бир мунча сусткашлик билан ва қўлини сакэга узатди. Уртага сукунат чўкди. Курати яна гапира бошлади-да, бирдан Йоконинг оҳиста йиғлаётганини эшитиб қолди. Бу кўз ёшлар уни довдиратиб қўйди.

— Нега Кимурадан пул олиш ярамас экан?— дея гап бошлади Йоко эшитилар-эшитилмас овозда, ўзини гўё бор кучи билан кўз ёшини тийиб тургандек қилиб кўрсатиб.— Аҳволинг қандайлигини билмайди, деб ўйлайсанми? Ишсиз сенга қанчалик оғирлигини жуда яхши биламан, ахир, бунинг ҳаммаси мен туфайли-ку. Мен аҳмоқ бўлсам ҳам, кўриб турибман-ку. Ҳамма нарсадан воз кечиб яшашни на сен, на мен ёқтирмаймиз. Сенинг пулларингни хоҳлаганимча сарфлардим. Сарфлардим, лекин... юрагим эзилиб кетарди. Сени деб, ҳар нарсага тайёрман. Шундан кейин Кимурага ёзиб юбордим. Сен бўлсанг, яна шубҳаланяпсан! Мени носамимийликда гумонсирашинг нақадар даҳшат... Наҳотки, мен шунга лойиқ бўлсам?..— Йоко Куратидан узоқлашди-да, юзини кимоносининг енги билан яширди.— Ундан кўра мени ўғирлик қилишга юборганинг яхши эди... Сен бир ўзинг қийналиб пул топяпсан... Мен-чи? Мушкул аҳволга тушиб қолганингдан кейин, тўғриси айтиш керак эди... Мен билан маслаҳатлашиш лозим эди. Ёки мен сенга бегонаманми?

Курати ҳайратланганидан кўзи қинидан чиқиб кетай деди, лекин шу заҳотиёқ гўё ҳеч нарса бўлмагандек кулиб юборди.

— Мана қандай ўй-хаёлларга борган экансан. Тен-так! Олижаноб ҳис-туйғуларинг учун раҳмат. Қатта раҳмат... Лекин қанчалик қашшоқлашмай, иккита, ҳаттоки, учта аёлни ҳам боқишга сармоям етади. Агар ойи-га уч-тўрт юз сўм топмасам, ўзимни ўзим осиб қўяман. Сен билан маслаҳатлашишнинг ҳожати йўқ. Шундай нарсалар борки, уларни билишинг шарт эмас. Ўзинг ҳаяжонланасан, қистокқа оласан, мен эса, ўзингдан қолар гап йўқ, бекордан-бекорга ташвишланишни ёмон кўраман.

— Энди буниси нотўғри,— шоша-пиша эътироз билдирди Йоко.

Суҳбат яна бўлинди. Соатнинг даранглагани бу ерга, яъни флигелга зўрға эшитилди. Ун икки бўлганди. Хона янада совиб кетди. Лекин Йоко соат бонгини ҳам

эшитмади, совуқни ҳам сезмади. Аввалига у комедия қўймоқчи бўлди-ю, лекин кейин беихтиёр ўз ҳис-туйғуларини ҳукмига тушиб қолди. У Куратига бутунлай берилиб кетиб, Кимуранини ўз севгисининг қурбони қилганига, ўзига-ўзи ачиниб кетди, боз устига, Куратининг пулларини қаердан олаётганлигини бўйнига олмаётганлиги алам қилди. Фақат ҳозиргина, ўзининг Куратига ва ўз навбатида Куратининг Йоконига қанчалик боғланиб қолганлигини чинакамига ҳис қилди — улар худди бир жону бир тандек бирлашиб кетгандилар. Нима ҳодиса бўй бермасин, Йоконини уни ташлаб кетолмайди. Агар иш ажралишга бориб етса, Йоконини албатта ўлиб қолади. Аҳмоқона, шу билан бирга ёпишқоқ хоҳиш — Куратининг кўкрагига тишини ботириб, унинг юрагини суғуриб олиш истаги Йоконини ҳам-қайғу тубига улоқтирди. Улар индамай ўтиришарди, лекин Куратига, афтидан, Йоконининг кайфияти ўтган бўлиб, у ҳам қандайдир ажабтовур руҳий ҳолатга берилди.

— Балки ҳаммасига ўзим айбдордирман,— дея гапира бошлади ниҳоят Куратининг бўғиқ овозда.— Бир вақтларини пулдан жуда қийналиб қолдим. Лекин кейин: «Турмушни беш қўлимдай биламан, тажрибам етарли»,— деб ўйладим-да, ўзимни қўлга олдим. «Заҳар ичганингдан кейин, шишаси билан сипқар»,— деган қарорга келдим ва,— шунда Куратини атрофига қараб олди-да, овозини пасайтирди,— манави уюшма ишига аралашиб қолдим. Анови лоцман йигитлар ўзларига ўзлари муккамал денгиз карталарини қилиб ололадилар ва мустаҳкамланган районларни ҳатто мутахассислардан ҳам яхши билишади. Биз ана шу карталарни қўлга киритиш иши билан шуғуллана бошладик. Ўйлаганимиздан кўра камроқ тушираётган бўлсак ҳам, шоҳона яшашимизга етиб ортапти.

Қўрқув Йоконининг томоғини хип бўғиб қўйди. У бирдан нега кейинги вақтларда Куратининикига ҳар турли шубҳали хорижликлар танда қўйиб қолишганини тушунди. Унинг қўрқиб кетганини сезиб Куратини, Йоконининг ўзининг сўзларини тўғри тушунганлигини англади ва юзида маккорона илжайиш зоҳир бўлди. Қўзида шижоатли мардлик ва куч чақнаб турарди.

— Жирканяпсанми?

Ҳа, унга булар жирканч эди.

У ўзига нисбатан нафрат туйғусини туймоқда эди.

Йоконинг назарида, ўзини мана ҳозир барча ҳамроҳлари билан денгиз тубига чўкиб кетаётган кемада тургандек ҳис қиларди. Куратини хоин, сотқин, деб аташса керак. Унинг бирдан Куратидан нарироқ бўлгиси келиб кетди. Лекин бу қандайдир дақиқа давом этди, холос. Балки, Куратини даҳшатли хавфдан қутқаришга уриниб кўриш керакмикин? Куратининг раҳмдиллиги Йокода қўрқув билан чоғишиб кетган ҳайрат уйғотди. Курати унинг иккиюзламачилиги учун ҳазар қила қолсин, Йоко бундан қўрқмайди. Шунда уни деб Курати қанчалик разолатга, қанчалик расвогарчиликка қодир эканлигини кўради ва шу билан ўзининг ҳамиша оч қалбини тўйдирди. Унинг назарида, шундагина Курати уни янада қаттиқроқ севадигандек туюларди, фақат шунинг учуноқ Йоко ҳар қандай қурбонликка ҳам тайёр эди. Ахир, Куратидан фақат унинг ишлари деб нафратланиб бўлармиди? У тезда ўзини босиб олди. Чехрасидан қўрқув аломатлари йўқолиб, лабига енгилтак таннозининг ҳиссий, мафтункор табассуми қалқди.

— Сен мени бир оз қўрқитиб юбординг... Лекин мен ҳамма нарсага тайёрман.

Курати унинг сўзлари ортига яширинган чуқур бевозталиқни илғаб олди.

— Майли, биз бир-биримизга тушундик. Кимурага келсак... Кимурадан ҳам пул сиқиб олавер, бари бир. Шунчалик паст кетган эканмиз, ҳеч нарса йўқотмаймиз. Йо-тян... Яшаш керак!

— Яшаш керак! Яшаш! Яшаш!— Йоко куч билан Куратини ўзига тортди. Улар стол устида турган ҳамма нарса тарақлаганча полга учиб тушганини эшитишди, кейин койнот ранг ва товушдан мосуво бўлган аланга қаърига чўкиб кетди. Шиддатли, ҳамма нарсани ер билан яксон қилувчи ҳиссиёт уларни қамраб олганди. Йоко ўзининг қаердалигини — жаннатдами ёки дўзахдами — билмасди. Дунёда олий ҳузур-ҳаловатдан ҳам ёқимлироқ, ҳамма нарсани гардга айлантириб, ўз алангасида куйдириб, ёндириб юборадиган бирон нарса бормикин. Йоко Куратига қандайдир ўткир ва шу билан бирга ширин оғриқни ҳис қилганча ёпишиб, шўхчан сархушлик оғушида унинг тирсагидан сал юқорироғини жон-жаҳди билан тишлаб олганди, шу билан бирга унинг мустаҳкам бадани жунбишга келганини ҳис қиларди.

Йоко соат ўн иккидагина уйғонди. Уни гўё ер қаъридан тортиб олишгандек, ўзини оғир сезарди. Курати худди ўликдек ухлаб ётарди. Криптомерий дарахтидан қилинган дераза эшиклари хирароқ қизғиш нур таратарди. Қуёш, афтидан, жуда баланд кўтарилган шекилли, ажойиб очиқ ҳаво турарди. Хонада сакэ билан тамакининг чучмал-нордон ҳиди чоғишиб кетган бўлиб, тешикдан сизиб кираётган қуёш нурлари нимқоронғиликни шаффоф қаҳрабо тасмадек кесиб ўтарди. Ҳаттоки Курати ҳам, доим ғайрат-шижоати қайнаб турадиган, ҳатто тушида ҳам жўшқин фаолияти тўхтамайдиган, ҳар доим қип-қизил Курати мазкур тонгда ранги мурдадек оппоқ, яланғоч қўлида эса ғайритабиий кўк томирлари биланглаб турарди. Йоконинг боши айланди, у қилиб қўйган ёвузлигидан кейин ўзига келган жиноятчидек бениҳоя даҳшатга тушди-да, оҳиста хонадан сирғалиб чиқди.

Тиккага келган қуёшнинг ёрқин нурларидан кўзи қамашиб кетган Йоко кўзини қисди. Қуруқ ҳаво томоғини қақратиб нафас олишни қийинлаштирарди. Йоко гандираклаб кетди-да, кираверишдаги деворга суянди. Худди зарбдан ҳимояланаётгандай, у юзини қўллари билан беркитиб, бошини эгди.

Йўловчилардан четланганча Йоко денгизга чиқди. Тўлин ой вақти яқинлашиб қолгани учун, у қирғоқдан анча узоқлашган эди. Кўз олдида ботқоқликни эслатувчи яланглик намоён бўлиб, қуёш қамишнинг қуруқ пояларида ялтирарди. Табиатда ҳеч нарса ўзгармаганди, одамлар одатдагидек меҳнат қилишмоқда эди. Йоко гоҳ сув пасайишидан ҳосил бўлган балчиқли тубни томоша қилар, гоҳ кўзини булут тангачалари билан қопланган кўм-кўк осмонга тикарди. Агар кеча бўлган барча нарса — рост бўлса, унда ҳозир кўриб турганлари — туш. Агар буларнинг ҳаммаси — ўнги бўлса, унда кечаги воқеалар туши бўлиши керак.

Йоко паришонлик билан кўз олдида намоён бўлган манзарани кузатарди. У аста-секин ўзига келмоқда эди, лекин бош оғриғи ва бош айланиши кучайди. Боши оғриб, елкаси тўнгиб, оёғи музлаб қолди.

Йўқ, кечаги кун — туш эмас... Ҳозир кўриб турганлари ҳам туш эмас... Қандай шафқатсизлик, қандай ноинсофлик! Нега энди дунё кечадан бери ўзгариб қолмади?

Кўз олдида намоён бўлган осойишта манзарада ўз ўрнини топа олармикин? Узи боғланиб қолган гирдобнинг нақадар тубсизлигини Йоко ғайритабиий жиддийлик билан мушоҳада этди. У чўққайиб ўтириб, аччиқ йиғлаб юборди.

Унинг қалб кўзгусида фақат битта йўл — қоп-қоронғи ва мудҳиш — очилган бўлиб, бу йўлдаги гуноҳни ювиш учун тавба-тазарру дарвозалари қаттиқ ёпилганди.

34

Йоко сингилларини қаноти остига олиб, уларнинг ўқиши ва тарбияси билан шуғулланиб, ўзида масъулият ҳиссини туйиб, қисқаси, уй бекаси бўлгач, унда хотинлик ва оналик туйғуси уйғонди. Энди уни Куратига нафақат эҳтиросли севгигина боғлаб турмасдан, уни одам сифатида қадрлай бошлади. Ниҳоят, саодатли хотир-жамликка эриша бошлаганга ўхшаб туюларди. Лекин Йоко Курати аста-секин ундан узоқлашайтганини ҳис қилмай қолмади. Йоко ҳам қониқмаслик ҳиссини туймоқда эди. Курати унга ўрганиб қолганиданми ёки ундан совиганиданми, ишқилиб, ҳар ҳолда, ундаги аввалги эҳтирос сўнганди. Буни англаган Йоко қаттиқ қайғуга берилди. Ахир, бутун борлигини бағишлаган севги-муҳаббат гуллари ҳазон бўлишига йўл қўя олармиди? Унинг севгисида чўққи бўлмаслиги керак. Кўтарилиш қанчалик тик бўлмасин, тоғга осонлик билан чиқишга ҳали куч-қуввати етиб ортади. Ҳали юрагида ўт алангаланиб турган ва куч-қуввати етарли экан, у атрофини қуршаган ҳузур-ҳаловатсиз манзараларга маҳлиё бўлиш билан қаноатланмайди ҳамда олма пиш, оғзимга туш, дегандек қўлини қовуштириб ўтирмайди. У умрбод чўққига тирмашиб яшайди, лекин ҳеч қачон унга етолмайди. «Эдзима-мару»дагидек Куратининг бебошвоқ, бутун борлигини ларзага солган, деярли жозибали эҳтироси абадий бўлсин!

Такэсибадаги тун Йокога «Эдзима-мару»даги ҳаётини эслатди. Агар эртасига у ўлиб қолган бўлганда, бу қандай ажойиб иш бўларди. Бироқ, уйғонганида у ўлимни хаёлига ҳам келтирмасди. Айш-ишратнинг қонмас иштиёқи Йокони журъатсиз қилиб қўйганди. У ўз майлини қондириш шавқ-завқини яна ва яна татиб кўрмоқ

учун ҳар бир нарсадан воз кечган бўларди. У ҳатто ўз фурурини ҳам қурбон қилишга, Куратининг кўз олдида суюқоёқ аёлдан ҳам қабиҳроқ кўринишга қўрқмасдан, энг оташин шаҳват гулобидан татиб кўришга ҳам тай-ёр эди. Улар бир-бирларидан иложи борича кўпроқ ҳиссий шавқ юлиб олишга интилишарди, бу эса ихтиёрий ўз-ўзни ҳалок қилиш билан тенг эди. Улар аста-секинлик билан ўзларини ҳам жисман, ҳам руҳан емирмоқда эдилар.

Аммо-лекин Йоко учун (Курати бу ҳақда қандай фикрда эканлигини у билмасди) мазкур жирканч емирилиш ортида сўнгги умиди яширинганди. Унда ҳаётдан иложи борича кўпроқ юлиб қолиш истаги ётардики — бу истакни Йоко юрагидан қувиб солишга қурби етмасди. Балки шундай дақиқа келадики, деб ўйларди у, Курати унинг сеҳр-жодуси тўрларига бутунлай ўралиб қолиб, ўзлигини йўқотади.

Яқинлашувларига илк қадамни ўзи ташлаган Йоко ҳалигача, Курати уни, у Куратини севганга қараганда камроқ севади, деб хавфсирарди. Бу нарса доим уни хавотирлантирар, қалбига ғулғула соларди. Мана шунинг учун ҳам уни фикрлаш, мулоҳаза юритиш қобилиятидан маҳрум қилишни жон-жаҳди билан истар ва ўз ниятини амалга ошириш учун барча чора-тадбирларни қўллашга уринарди. У Куратини оиласи билан алоқасини узишга мажбур қилиб, бутунлай бўлмағуродамга айлантирди, лекин булар унинг назарида кам эди. Такэсибадаги ўша тунда уни жиноятга, шармандаликка нима мажбур қилганини билиб олди. Бу унга таърифлаб бўлмайдиган қувонч бағишлади. Ахир, Курати ташқи дунёдан узоқлашгани сари, деб ўйларди Йоко, унинг устидан бўлган ўзининг ҳукмронлиги шунчалик кучайиб боради. Унинг шармандалигини тақдирлаш учун Йоко унга ўзининг бебошвоқ эҳтиросини ҳадаётарди, чунки у ўзича маҳбуби айни шуни истаётган бўлса керак, деб ҳисобларди. Аммо-лекин Йоко, буларнинг ҳаммаси кучларини пароканда қилиб, у охир-оқибат Куратининг жонига тегиши мумкинлигини тушунмасди.

Шу сабабми ёки бошқами, ҳар ҳолда, Такэсибадаги тундан кейин уларнинг муносабатлари ўзгарди. Йигирма олтинчи баҳорини кутиб олганига қарамай, у бир неча ёшга ёшаргандай эди.

Олхўри дарахтлари куртак ота бошлаган очиқ кунлардан бирида ровонда Куратининг елкасига қўлини қўйиб у билан ёнма-ён турган Йоко чумчуқларнинг ошиқ-маъшуқ ўйинини қизиқиб кузатарди. Шу вақт кимдир даҳлизга кирди.

— Ким бўлди экан?

— Балки Окадир,— деб тўнғиллади Курати.

— Йўқ, Масан-сан бўлса керак.

— Ҳа, йўқ, Ока.

— Кел, баҳслашамиз,— деб таклиф қилди Йоко таноз қизларга ўхшаб ва даҳлизга йўл олди. Курати тўғри топганди: Ока келибди. У билан кўришар-кўришмас, Йоко қўлидан чангаллаб, оҳиста деди:

— Келганингиз жуда яхши бўлди-да. Сизга манави костюмингиз жудаям ярашибди. Ранги ҳам ажойиб экан, айти баҳорбоп. Биз Курати билан бас бойлашдик, келган сизми ёки йўқми, деб. Тезроқ кира қолсангиз-чи.

Йоко меҳмонхонага қўлини, ҳозиргина Куратининг улкан елкасида турган қўлини Оканинг нозик елкасига қўйиб кириб келди.

— Мен ютқаздим, Сен топишга уста экансан,— дея мурожаат қилди Йоко Куратига.— Сенга ён босишим керак эди. Ҳозир ютуқни оласан, жойингдан қимирламай қараб тур.— У меҳмонни жон-жаҳди билан қучоқлаб, унинг ёноғидан ўпиб олди. Худди қиз боладек қизариб кетган Ока унинг қучоғидан ўнғайсизланиб қутулишга ҳаракат қиларди. Курати илжайиб:

— Жинни!— деди.— Бу аёл кейинги вақтларда мияси айтиб юрибди. Елкасига бир-икки уриб қўйинг-чи, Ока-сан.. Улар ҳалиям шуғулланишяптими?— Курати шифтга ишора қилди.

Йоко Окага орқасини ўғирди-да:

— Қани, бир туширинг-чи!— деди. Кейин нигоҳини шифтга кўтариб, жарангдор овозда, ноз-карашма билан бақирди:— Ай-сан, Саа-тян, Ока-сан келди! Дарсларингни қилиб бўлган заҳотиларинг, пастга тушинглар!

— Яхши!— деган жавоб эшитилди ва зинапоядан ўқдек учиб Садаё тушиб келди.

— Саа-тян, дарсларингни қилдингми?— деб сўради Курати.

— Ҳа, ҳозиргина қилиб бўлдим,— деб жавоб қилди Садаё ва шу заҳоти чеҳраси кулгидан гул-гул ёниб кет-

ди. Айко пастга тушишга шошилмасди. Уни кутиб ўтирмай, тўртовлари столча атрофига ўтириб чой ича бошлашди. Ока жиддий қиёфада ўтирарди, ниҳоят, дудуқланганча гапира бошлади:

— Мен сизга кичкинагина илтимос билан мурожаат қилмоқчийдим. Рухсат берасизми?

— Ҳа, ҳа, албатта, жоним билан, сиз нима десангиз... Тўғрими, Саа-тян?— дея гап бошлади Йоко ҳазиломуз оҳангда, лекин шу заҳотиёқ жиддий тортди.— Марҳамат, гапираверинг. Бизникида уялишингиз етмай туровди.

— Менга ҳозир гапириш осонроқ, чунки Курати-сан шу ерда-да. Сизларникига Кото-санни олиб келсам майлими? Мен у ҳақда Кимура-сандан эшитганимга анча бўлди, лекин менга нотаниш одамнинг олдига боришга журъатим етмасди. Бироқ ўтган якшанбада Кото-саннинг ўзи ҳузуримга келиб, сиз билан яна бир бор кўришиши лозимлигини айтди. Чоршанба кунлари у бошлиқларнинг топшириқларини бажарар экан ва шу кун бирпасга чиқиши мумкин экан. Ҳозир чақириб келайми?

Йоко Окага сездирмай яширинча Куратига: «Менга қўйиб бер»,— дегандек қараб қўйди, сўнг осойишта овозда:

— Мумкин, албатта,— деди.

Курати ўта маънодор қилиб бошини силкиб қўйди.

— Бўлмасам-чи, албатта, мумкин!— деб қайтарди яна Йоко, «албатта» сўзига урғу бериб.— Менга, турган гап, ўзингиз Кото-санни чақириб келишга боришингиз жудаям ноқулай, лекин агарда сиз уни бошлаб келсангиз, жуда зўр бўларди-да. Саа-тян ҳам хурсанд бўлади, тўғрими? У яна битта дўст орттиради... тагин қанақа денг, ҳарбий.

— Яқинда Ай опажоним ҳам Ока-сандан Кото-санни олиб келишини сўраган эдилар,— деди бор овозда Садаё.

— Ҳа, ҳа, Айко-сан ростданам менга бу ҳақда илтимос қилгандилар,— деб одоб билан унинг гапини тасдиқлади Ока ва чиқиб кетди. Орадан бирмунча вақт ўтгач, Курати ҳам ўрнидан турди.

— Хотиржам бўл, мен ҳаммасини рисоладагидек қиламан,— деди Йоко, Ока билан хайрлаша туриб Куратига.— Келса келаверсин, шуниси яхшироқ.

— Эҳтиёт бўл. Бу тип — Кото негадир жудаям

ўжар... Дарвоқе, бундан баттари бўлмайди. Лекин бугун, яхшиси, кетганим дуруст...

Йоко боғга қараган мўъжазгина хонани йиғиштирди, хибатига хушбўй тутатқилардан қўйди-да, нима қилиш кераклигини осойишта режалаштирганча, Котони кута бошлади. Улар кўришмаган вақт мобайнида, у балки янада жиддий ва одамови бўлиб қолгандир. Уни яна бир маротаба алдашга уриниб кўриш жуда мароқли бўларди-да. Фақат Кимура билан муносабатларини мустаҳкамлаб олса, бас.

Ярим соатдан кейин Ока Хитоцуга казармасидан Котони бошлаб қайтиб келди. Йоко Садаёни меҳмонни кутиб олишга юборди.

— О, Садаё-сан, кап-катта қиз бўлиб қолибсан-ку,— даҳлиздан Котонинг йўғон, дағаллашган овози эшитилди. Нимадир жаранглади — Кото, афтидан, қиличини ечди шекилли, бир дақиқадан сўнг у Йоконинг ҳузурида қўпол, унниқиб кетган қора рангдаги ҳарбий формада намоён бўлди. Хонага ачимсиқ ҳид таралди. Йоко уни самимий дўстлик, ифбатли қизлардек мулоғим, шаффоф табассум билан кутиб олди.

— Қайси шамол учирди, Кото-сан? Қандай даҳшатли бўлиб кетибсиз? Мен билган Котодан фақат оппоқ пешонангизгина қолибди. Оббо, бунчалик қовоғингизни солманг. Ахир, кўришмаганимизга, назаримда, минг йил бўлганга ўхшайди. Мен бутунлай умидимни узиб қўювдим, энди ҳечам келмасангиз керак, деб ўйловдим... Келиб жуда-жуда зўр иш қилибсиз-да. Сизни бошлаб келган Ока-саннинг отасига раҳмат... Раҳмат!— Йоко уларнинг ҳар бирига чақноқ нигоҳ ҳадя этганча енгил таъзим бажо келтирди.— Роса қийналаётган бўлсангиз керак-а! Балки иссиққина ванна қабул қилишни рад этмассиз? Ҳали-ҳозиргина тайёрлаган эдик.

— Мендан шундай ҳид келаётгани учун жуда хижолатдан лекин ҳатто юз марта ванна қабул қилсам ҳам бари бир фойдаси бўлмайди... Миннатдорчилик билдираман.

Котонинг чеҳраси бир оз юмшади. «Ҳалиям ўлгундек содда-я»,— деб ўйлади Йоко.

— Кечирасизу қай вақтгача бўшсиз? Ҳа-а, олтигачами? Унда вақт тигиз экан. Майли, ваннани қўя қолайлик, яхшиси, суҳбатлашиб ўтирамиз. Хўш, қалай хизмат қиляпсиз? Мамнунмисиз?

— Ҳозир армияни хизматга кирмасимдан аввалгидан ҳам кучлироқ ёмон кўраман.

— Сиз-чи, Ока-кун?

— Ҳозирча муддатни кечиктиришди, лекин бари бир ҳам тиббий комиссия мени ўтказмаса керак, ҳарбий хизматга яроқсиз, деб топишяпти. Оҳ, армияга олинди-ганларга қанчалик ҳавас қилишимни билсангиз эди... Агар жисмонан бақувватроқ бўлганимда, балки руҳан ҳам бақувватроқ бўлармидим, лекин...

— Эй, бу гапингиз ўринсиз,— афтидан, шахсий тажрибасини назарда тутиб эътироз билдирди Кото.— Шундай бақувватлардан бири менманми? Лекин армиядаги хизматим давомида, у ердаги кўпгина одамлар дедек соппа-соғу аёллардек қўрқоқ эканлигига амин бўлдим. Менга, афтидан, шунчалик заиф феълу атворим билан буқадек бақувват бўлишлик табиатан белгиланган экан, шекилли. Ўзимни ўтга-чўққа уриб юрибман. Бу қарама-қаршилиқ ҳали менга жуда қимматга тушса керак.

— Намунча бир-бирларингиз олдида камсуқумликда машқ қиляпсизлар? Ока-сан унчалик заиф эмас, Кото-санга келсак, унинг руҳий матонати...

— Агар бу сиз башорат қилганча бўлганда бугун бу ерга келмаган бўлардим. Боз устига, Қимура-кун ҳам аллақачоноқ бир қарорга келишга мажбур қилган бўларди,— унинг гапини бўлиб, қизгин эътироз билдирди Кото.

Йоко ҳаммасини сўзсиз тушунди, лекин унга ясама ҳайратлангандек қаради.

— Ҳа, мен ҳаммасини тўкиб солишга қарор қилдим... Ока-кун, кетманг. Шуниси яхшироқ.

Кото бир неча сония Йокога синовчан тикилиб турди-да, кейин хаёлларини тўпламоқчи бўлгандек, кўзини ерга тикди. Ока ҳам Йокога ер остидан қараганча, ювош тортиб қолди. Йоко эса пинагини ҳам бузмади, фақат ёнида ўтирган Садаёга Айкога кечки овқат тайёрлашга ёрдамлашиб юборишни ва соат бешга «Мицуэнтэй» ресторанида бир неча хил овқат буюришни шивирлади. Кото сакраб-сакраб чиқиб кетган Садаёнинг ортидан кузатди-да, оҳиста бошини кўтарди. Ҳаттоки офтобда қоп-қорайган бўлишига қарамай, унинг қизариб кетгани сезилиб турарди.

— Мен, биласизми...— Кото тарқоқ фикрларини йиғиб олмоқчидек жимиб қолди.— Агар сиз... чамаси, сиз бундай эмас дерсиз, агар сиз анави тафтишчи Куратига хотин бўлмоқчи бўлсангиз, мен сизни айбламайман. Агар бу воқеа рўй бергудек бўлса, нима ҳам қилиб бўларди... Мен тушунаман... Яна шуниси ойнадек равшанки, менимча, сиз буни қилишга қобилсиз — менга маълум бўлгани шу. Лекин унда бу ҳақда Кимурага очиқ-ойдин айтинг. Мен сиздан мана шуни илтимос қилмоқчийдим. Сизнинг, жаҳлингиз чиқар, лекин мен Кимурага бир неча бор сиз билан алоқани узишни маслаҳат бергандим. Бу ҳақда сизга олдинроқ айтмаганим учун айбдорман, бунинг учун мени кечиринг.— Кото бошини хиёл эгди, Йоко жавобан индамай бош ирғади.— Лекин Кимура ҳадеб бир нарсани ёзади: «Йоко менга берган ваъдасини қайтариб олганлиги ҳақида ёзиб юбормагунча ва Курати билан никоҳлари бўлганлигини хабар қилмагунча мен ҳеч кимнинг гапига ишонмайман. Мен фақат Йоконинг сўзи ва юрагига ишонаман. Сен менинг яқин дўстим бўлишингга қарамай, бу ўрнида маслаҳатларинг қароримнинг қатъийлигига путур етказолмайди». Кимура мана шундай, — дея ғамгин ўз фикрини билдирди Кото ва кейин осойишта давом этди: — Бу масалага вэтиборсиз муносабатда бўлишингиз мени бирмунча қайратлантиряпти.

— Хўш... Яна нима демоқчисиз?— Йоко унинг гапларига камоли диққат билан қулоқ солаётгандек хиёл олдинга эгилди.

— Кимура сизни зиёрат қилишимни ва ишларингиз қандай кетаётганлигини билишимни сўраганига анча бўлганди, уни, айниқса, саломатлигингиз ташвишлантиряпти. Лекин ўзим ҳам бартараф қилолмаган қандайдир номаълум инжиқлик унинг илтимосини бажо келтиришимга халақит берарди. Лекинига озибсиз. Рангингиз ҳам ёмон.— Кото Йокога диққат билан қаради. Йоко: «Оғзига келганини гапираверсин»,— дегандек такаббуруна илжайди ва нигоҳини Окага кўчирди.

— Ока-сан, ҳозир Кото-сан айтган ҳамма гапларни өшитдингизми? Сиз эндиликда ўзимизнинг одам бўлиб қолганингизни таъкидлаб ўтиришимнинг ҳожати бўлмас керак. Кото-санга мен ҳақимда ўйлаганларингизни яширмай ҳаммасини айтиб беринг. Ҳечам тортиниб ўтирманг... Хафа бўлмайман.

Ока довдираб қолганидан, қип-қизариб кетди. У Котонинг ёнида олча гули бронза гулдон ёнида қандай кўринса худди шундай кўринарди. Бирдан Йоконинг миясига келган бу ўхшатиш унинг ўзига ҳам ажойиб туюлди. Ҳаттоки мана шундай муҳим суҳбат ҳам уни ишга қиттаям алоқаси бўлмаган бўлмағур нарсалар ҳақида фикрлаш қобилиятидан маҳрум қилолмасди.

— Буларнинг бари ҳақида ҳакамлик қилиш менга йўл бўлсин...

— Бекор бундай деяпсиз. Ҳақиқатда қандай фикрда эканлигингизни айтсангиз олам гулистон.— Кото Окага ўгирилди.— Ахир, мен шартаки одамман, янглишим ҳам мумкин. Марҳамат, гапираверинг...

— Ростданам, нима дейишимни ҳам билмайман... Ҳатто Кимура-санга қанчалик раҳмим келаётганини ҳам ифодалаб беролмайман. Бу фавқулодда яхши одамга ҳозирда қанчалик қайғули ва якка-ёлғизлигини ўйлаганим сари юрагим сиқилиб кетади. Лекин, ахир, ҳар кимнинг тақдири ҳар хил шаклланади-ку, тўғримасми? Шу боис, ҳамма индамай ва сабр-тоқат билан унга итоат этиши лозим. Бировнинг эркига тажовуз қилиш — бу ҳаммадан ёмони. Ақалли, мен шундай ўйлайман. Лекин бу менинг шахсий фикрим. Агар бошқача фикрлаган бўлганимда, бир дақиқаям яшай олмаслигимга имоним комил. Баъзида мен Йоко-сан, Кимура-сан ва Курати-сан ўртасидаги муносабатни бирмунча тушунаётгандек бўламан, лекин чуқурроқ ўйлайдиган бўлсам, ўйлайвериб бошим қотиб қолади. Ҳатто баъзида ўзимга-ўзим тушунолмайману, шунинг учун менинг шубҳаларим ҳавойи хаёлларимнинг меваси, деб ўйлайман... Кото-сан ҳали менинг уйда қандай ёмон яшаётганлигимни билмайди, уйда қалбимни оча оладиган ҳеч кимим йўқ... на опам, на сингилларим. Йоко-сан билан танишганимдан кейин руҳан яқин одамимни топгандек бўлдим. Шундан кейин ҳаёт гўзал бўлиб кўрина бошлади. Йоко-сан ҳеч қачон Кимура-сан билан муроса қилиб кетолмайди. Мени кечирингу, лекин ўйлашимча, ҳозирги шароитда тахминим тўғри бўлиши керак. Қолганига имоним комил эмас. Билмадим, бегона одамга бундай нарсалар ҳақида ёки ҳатто ҳар хил гумон-тахминларга бориш жоизмикан. Балки, сўзларим ҳаддан ташқари дадил жаранглар, лекин мени ўзига бино қўйган, деб ҳисобламасликларингни сўрардим. Мен иложи борича тақдирга тан беришга ҳаракат қиламан ва унга хилоф бирор нарса

лейишга ҳамда таъна қилишга қўрқаман... Мен, афтидан, бўлар-бўлмас нарсаларни валдираб росаям бошларингни қотирдим, шекилли...

Гапининг охирида Ока шивирлашга ўтиб, худди мадордан кетгандек жимиб қолди. Балки, ҳозир, яхшиси, индамаслик керак, деган қарорга келгандир. Ҳеч ким огиз очиб гап қотмади, фақат тамакининг ожиз ҳиди ҳавода муаллақ туриб қолганди. Ниҳоят, Кото чидолмади.

— Ҳатто Ока-кундек оғир-вазмин одам ҳам (Ока хижолат-ла эътироз билдирмоқчи бўлди-ю, лекин Котонинг гапини бўлишга журъат этмай, лоладек қип-қизарганча индамай ўтираверди), сиз билан Кимура ўртасида тотувлик йўқлигини тушуняпти. Тўғрими?

Йоко ўзини шундай ажабтовур сокинлик дағал равишда бузилганлигидан норози бўлгандек кўрсатиб жавоб қилди:

— Америкага жўнамасимдан аввал, Йокогамага кетаётганимда сизга ҳаммасини батафсил гапириб берган эдим-ку. Мен буни бошқаларга ҳам айтгандим.

— Нега бўлмаса, у ҳолда... Лекин ўшанда, балки Кимурани олдига ўзимни сингилларим учун қурбон қил-япман, деган ўйда борганмидингиз. Ахир, сизнинг бошқа ҳимоячингиз йўқ эди-да. Лекин нима учун... нечун ҳозир ҳам Кимура билан аввалги муносабатларингизни сақлашингиз керак?

Ока худди бу кескин сўзлар ўзига қаратилгандек нигоҳини Котодан Йокога кўчириб хижолат-ла бошини қуйи солди. Ниҳоят, у чидолмади-да, оҳиста юқорига чиқиб кетди, у ерда ҳеч ким йўқ эди. Йоко бу Ока учун машаққатли синов эканлигини тушунарди, шунинг учун ҳам уни тўхтатиб ўтирмади. Кото ҳам, афтидан, унинг иштироки бефойда, деб ҳисоблаб огиз очиб бир нима демади. «Гулсиз бронза гулдон...» — қалбида истехзо-ла кулимсиради Йоко.

— Мен, аввало, Курати-сан қай даражада ҳомийлик қилишини биласизми, деб сўрамоқчи эдим?

Кото нима дейишини билмай гангиб қолди, лекин шу заҳоти яна ҳужумга ташланди.

— Ока-кундан фарқли ўлароқ мен буржуа оиласида туғилганман ва шунинг учун ҳам хушмуомалалик фазилатига эришиш бахтига муяссар бўлмаганман. Агар бирор-бир дағал гап айтиб юборсам, кечиринг. Анави Курати ҳатто хотин-бола-чақасини ташлаб кетди... Дарво-

қе, жудаям содиқ хотинини... Бу ҳақда газетада ҳам ёзишганди.

— Аҳ-а, гап бу ёқда денг. Газетада ёзишганди... Хўп, майли. Ҳаммаси шундай бўлганди, дейлик. Буларнинг ҳаммасининг менга қандайдир алоқаси бор, деб айтмоқчимисиз?

У жаҳл билан кўмир тўла яшиқни олдиға сурди-да, хибатига яна кўмир ташлади. У ердан учқун учиб чиқиб Йоко билан Котонинг ўртасидан чарсиллаб ўтди.

— Бирам расво кўмир эканки. Афтидан, сув сепишмаганга ўхшайди. Ҳатто кўмир сотувчилар ҳам, уйда фақат аёллар бўлгани учун уларга дуч келганини тикиштирса бўлаверади, деб ўйлашади шекилли,— деди Йоко қовоғини солиб. Котога, афтидан, унинг сўзлари таъсир қилди шекилли:

— Мен қўпол одамман...— деди у.— Агар кўнглингизга ботадиган бирор гап айтган бўлсам кечиринг. Қимуранинг жонажон дўсти бўлганим учун, бу демак, фақат унинг хотиржамлиги ҳақида қайғураётибди, деган сўз эмас. Лекин мен бутун қалбим билан унга хайрихоҳман... Агар юрагингиздаги барча гапларни менга тўкиб солганингизда мен ўзимда сизни ҳам, уни ҳам тушунишга куч топган бўлардим. Балки жудаям дангалчилик қилаётгандирман? Лекин мен дунёни қуёш нури-ла чароғон бўлган ҳолда кўргим келади. Эки бу мумкин эмасми?

Йоко жавобан унга мулоим жилмайиб қўйди.

— Сизга ҳавасим келади. Тотув оилада ўсиб-улғайиш, ҳамма нарсага очиқкўнглилик билан қарашни ўрганиш — бу қандай ажойиб! Агар қолган одамлар ҳам сизга ўхшаганда, дунёдаги барча ихтилофлар йўқолиб, осойишталик ўрнатилган бўларди. Ока-санга ўхшаганларга эса жон-дилимдан раҳмим келади. У менинг, айнан менинг тасаллимга муҳтож эканлигини кўрганимдан кейин, раҳмим келганидан уни Куратининг кўз олдида ўпдим... Мен унга жудаям ачинаман.— Йоконинг ранги ўчди.— Мана ўзингиз ўйлаб кўринг-а, Кото-сан, мен ҳам сиз каби вақтичоғлик ҳамда хурсандчиликни яхши кўраман, лекин ўжар бўлиб, одамлардан четланиб юришга, ўз хоҳишинг билан ўзинг ҳақингда сохта тасаввур ҳосил қилишингга тўғри келади. Ҳозир, балки сиз буни тушуниб етмассиз... Вой-бў, соат беш бўлибди-ку. Мен Айкога кечки овқат тайёрлашни буюргандим. Сиз

сингилларимга кўриниш беринг, улар сизни анчадан бери кўришмаган. Бўптими?

Кото бирдан қаддини ростлади.

— Мен кетаман. Кимурага тайинли бирор-бир хабар қилмасдан туриб, сизларникида овқатланишга виждоним йўл қўймайди. Йоко-сан, сиздан ўтинаман, Кимура ни қутқаринг. Ўзингизни ҳам халос этинг. Тўғриси айтганда, сизни олисдан кузатганимда, сиз менда нафрат туйғусини уйғотасиз. Лекин ўзингиз билан ҳамсухбат бўлганимдан сўнг, қалбингизда ўзингизни-ўзингиз ҳам алдай олмайдиган нимадир борлигини ҳис қиламан. Шунинг учун ўзимга аччиғим келиб, сизга беадаб гапларни гапириб юбораман. Сизни ўраб олган муҳит но-боп. Энг қимматлиси — бу ҳаёт, келгуси ҳам эмас, ўтмиш ҳам эмас, балки ҳозирги ҳаёт ва мен уни шундай яшашим керакки, кейин бирон нарса ҳақида афсусланмай. Мен қоқилишим, йиқилишим мумкин, лекин бари бир ҳам бошқаларга ўхшаб умидсизланиб, зорланиб юрмайман. Йиқилсам — туриб оламан. Балки тентакдирман ҳамда бошқа одамларга ўхшамагандирман, лекин мен айнан шундай яшашни хоҳлайман.

Шу маҳал хонада ёрқин электр чироғи пориллади.

— Ҳақиқатанам кўринишингиз анча дардчил, — деди Кото Йокога ачинганнамо қараб. — Тезроқ тузалинг. Ҳозир эса менга рухсат беринг.

Ҳатто оҳудек зийрак Ока ҳам Йоконинг мазаси қочганлигини сезмаганди, ҳиссиз Кото эса бунини дарров пайқаб, ўз ташвишини изҳор қилди. Соддадил йигитнинг илиқ ҳиссиёти Йоконинг кўнглини ийдириб юборди.

— Ай-сан, Саа-тян, — деб қичқирди Йоко, — тезроқ бу ёққа келинглар, Кото-сан кетиб қоляпти, уни қолишга кўндиринглар.

Садаё даҳлизга чопиб чиқди-ю, лекин Куратининг бўйнига осилиб оладигандек Котога ҳам осилишга журъат қилолмай, унга тортиниб қараганча индамай туриб қолди. Унинг ортидан йўл-йўлакай бошидаги сочиқни ечганча Айко пайдо бўлди. Лампанинг нури унинг юзига тушди. Котони, афтидан, унинг гўзаллиги танг қолдирганди. У худди сеҳрлангандек, ҳатто саломлашишни ҳам унутиб, еб қўйгудек бўлиб қизнинг кўзига тикиларди. Айко жилмайганча — у жилмайганда ёноғида кулдиргич пайдо бўлади — ҳеч бир ҳадиксирамай Котога энгилгина таъзим қилди.

— Яхшимас, Кото-сан,— деди таънаомуз Йоко.— Сингилларим, сиз уларга қилган ҳамма яхшиликларингизга миннатдорчилик билдиришмоқчи эди. Балки, овқатлари унчалик мазали бўлмаган бўлса ҳам, бари бир, сиз албатта татиб кўришингиз лозим. Эшитяпсизми? Саа-тян, чоп, унинг фуражкеси билан қиличини яшириб қўй,

Садаё дарров Қотонинг қўлидаги фуражкесини тортиб олди, шундан сўнг унинг хонага қайтиб киришдан бошқа иложи қолмади.

Йоко Куратига одам юборди.

Катта меҳмонхонага тузалган стол атрофида бу уйда камдан-кам бўладиган шовқин-сурон ҳукмрон эди. Курати кириб келганда бешаловлари ўз жойларида овқатланишга тайёрланиб ўтиришарди.

— О, марҳамат, кираверинг. Бугун бизникида хурсандчилик авжида. Манави ерга ўтиринг, марҳамат.— Йоко Қотонинг ёнидаги жойга ишора қилди.— Курати-сан, бу жаноб — Гиити Кото, Кимуранинг жонажон дўсти. Мен сизга у ҳақда гапиргандим. У бизникуга жуда камдан-кам келади. Бу эса Санкити Курати, «Эдзима-мару»нинг собиқ тафтишчиси.

Курати осойишта келиб Қотонинг ёнига ўтирди.

— Мен сизни «Сокакукан»да бир бор кўргандек бўлудиму, лекин танишиш шарафига муяссар бўлмовдим, бунинг учун кечирим сўрайман. Бу муруввати учун илтифотли бекамиздан миннатдорман. Сиз билан танишганимдан хурсандман.

Бошини хиёл эгганча Кото индамай Куратининг кўзига тикилиб турарди. Курати қовоғини солди, у ўзининг бемулоҳаза айтиб юборган сўзларидан ноқулай аҳволга тушганди, лекин шу заҳотиёқ ўзини тутиб олди ва жилмайганча яна Котога мурожаат қилди:

— Ушандан бери анча ўзгариб кетибсиз, сизни таниб бўлмайдим-я. Япон—Хитой уруши даврида мен ҳам ярим ҳарбий бўлганман. Бу жуда қизиқ. Лекин баъзидир бирмунча қийин ҳам бўлади, тўғрими?

— Ҳа,— дея қисқа жавоб қилди Кото, кўзини столдан кўтармай.

Куратининг тоқати тоқ бўлди. Ҳаммалари буни сезишди ва кайфиятлари дарҳол бузилди. Ҳатто Йоконинг устомонлиги ҳам вазиятни ўзгартиролмади. Айниқса

Ока кўпроқ қайғурмоқда эди. Фақат Садаёгина шодон ва бепарво ўтирарди.

— Ай опажоним янглишиб, салатга сирка ўрнига ҳаддан ташқари кўп зайтун ёғи қуйиб юборди.

— Саа-тян доим шунақа чақмачақарлик қилади,— дея унга ювошгина қараб қўйди Айко, лекин Садаё қит-таям хижолат бўлмай, гапида давом этди:

— Лекин кейин мен яна сирка қуйдим, шунинг учун, балки у жудаям нордон бўлиб кетган бўлса керак. Яна кўкатлар қўшилганда яхши бўларди.

Ҳаммалари беихтиёр кулиб юборишди. Кото ҳам кулди, лекин шу заҳотиёқ жимиб қолди. Бирдан у овқат ейдиган таёқчаларни бир чеккага қўйди.

— Мен туфайли шодон кайфиятингиз ғамгин тус олди. Кечиринингларни сўрайман. Кетишим керак.

— Йўқ, йўқ, нималар деяпсиз, бўлмаган гап,— дея уни қолишга кўндирмоқчи бўлди Йоко.— Овқат тамом бўлгунча биз билан қолинг, илтимос қиламан. Кейин ҳаммамиз сизни кузатгани чиқамиз.

Лекин Кото ҳеч нарсга эшитишни хоҳламасди. Ҳаммалари овқатланишни тугатмай ўринларидан туришди. Кото этигини кийиб, қиличини осиб, мундирининг таҳини тўғрилай туриб, диққат билан Айкога қаради. Бошиданок гап-сўзларга аралашмаган Айко ҳозир ҳам индамасди, фақат катта-катта очилган ювош, ўйчан кўзлари билан Котога таънаомуз қараб турарди. Бу Йоконинг синчков нигоҳидан яширинолмади.

— Кото-сан, бизникига албатта тез-тез келиб туринг. Ҳали сизга айтадиган гапларим кўп, сингилларим ҳам хурсанд бўлишади. Бизларни эсингиздан чиқармай келиб туринг, хўпми?

Йоко Котога дўстона қараб қўйди. У бесўнақай честь берди-да, тунги зулматга чулганган ўрмонзорда кўздан ғойиб бўлди, йўлкадаги шағал этиклари остида гичирлаб кетди.

Бу вақтда меҳмонхонада қолган Курати, худди ўзи билан ўзи гаплашаётгандек, жаҳл билан:

— Тентак!— деди.

Йоко билан Курати Такэсиба сафаридан қайтгач, дам-бадам уйни тарк этиб, бирор хилватроқ гўшада,

одамлардан узоқроқ ерда муҳаббат лаззатини тоттишарди. Баъзан улар Масаи ёки Куратининг хорижий танишларидан биронтаси, асосан, америкаликлар билан бирга жўнаб кетардилар. Куратининг бу одамлар орасида нима сабабдан тез-тез бўлиб туриши Йоккога беш қўлдек аён эди, улар аёллик гўзаллигини қанчалик қадрлашларини билар ва фақат аёллик латофати билангина эмас, балки назокатли хулқ-одоби ҳамда инглиз тилини аъло даражада билиши билан ҳам уларни мафтун этганди. Бу шак-шубҳасиз Куратининг ишига албатта фойда келтирарди. Унинг пули кўпайгандан кўпайиб борарди. Курати ва Кимурадан олинаётган пул эвазига Йоконинг уйида ўртамиёна одамлар етишолмайдиган тўла-тўкислик пайдо бўлди. Йокко энди Садакога кўпроқ пул юбориш имкониятига эга эди. У, ҳаттоки, аёлларга хос бўлган тежамкорлик билан пул жамғариб, банкда жорий счёти очтирди.

Бироқ Курати кундан-кунга жоҳил ва қўпол бўлиб борарди. Энди унинг кўзларида аввалги беғамлик ва ишонч йўқолганди. Булар ўрнини хавотирлик қамраб олганди. У вақт-вақти билан ҳе йўқ, бе йўқ, ўз-ўзидан дарғазаб бўлар ва бўлар-бўлмас сўзлар билан Масаи ва бошқа шерикларини уришгани-уришганди.

Йокко кун сайин соғлиғи ёмонлашиб бораётганини ҳис қиларди. Курати қанчалик қўрс бўлиб бораётган бўлса, у Йоккодан шунчалик эҳтиросли, ёндириб кул қилиш даражасидаги ҳис-туйғуни талаб этарди. Йокко эса ўз-ўзидан Куратининг талаб ва хоҳишига бўйсунарди. Шу ўринда Йоконинг ўзи ҳам Куратидан телбаларча шундай муҳаббатни талаб этарди. У ҳеч нарсани ўйлаб-нетиб ўтирмай Куратига маъқул бўлган барча ишни бажарарди. Аланган оташ олган эҳтиросли ҳис-туйғу мия билан юракни ҳаддан ташқари ишлашга мажбур этар ва оқибат-натияжада Йокони қаттиқ асабланишига олиб келарди. Бундай пайтларда Йокко асаблар таранг тортилган танадан иборат бир гувалага айланиб қоларди. Шундан сўнг тўла-тўкис совуқ бир тушқунлик пайдо бўларди. Тириклик кучларининг шундай ҳолдан тойгунча синовдан ўтказиш, ўзига нисбатан бундай шафқатсизлик узлуксиз давом этарди. Куратининг феъли борган сари чидаб бўлмайдиган аҳволда қўпол бўлиб бормоқда эди.

Йокко бўлса тез-тез ғамгинликка бериладиган бўлиб

қолди. Баъзида белининг симиллаб оғриши чидаб бўлмас даражага етар, елкалари эса жонсизланиб қоларди. Унинг наздида эти билан суяклари орасига шайтон кириб олиб оёқларини суякларига, бошини эса этига тираб, гўё гавдаларини тўғриламоқчи бўлар, бу вақтда елкалари худди айрилиб кетгудек бўлиб, юраги уришдан тўхтаб қоларди, натижада нафас олиши қийинлашарди, шу он у қайта нафас олишдан умидини узарди-ю, баногоҳ дабдурустдан юраги дукиллаб ура бошлар, ҳаттоки юрагининг уриши яққол эшитиларди ҳам. Мияси эса дам қуюқ туманга ғарқ бўлгандек, дам муздек зилол сувга тўлиб қолгандек туюларди. Буларнинг ҳаммаси Йокода ҳаётга нисбатан нафрат уйғотарди.

Унга айниқса бир дақиқалик роҳатдан сўнг пайдо бўладиган бу изтироб азоб берарди. Бу маъносизликни — зерикишми ёки умидсизликми — нима деб аташни ўзи ҳам сира билмасди. Бу маъносизлик гўё уни ўлимидан кейин ҳам тинчитмайдигандек бўлиб туюларди. Буларни тамоман хаёлидан чиқариб ташлаш учун Йоконинг бирдан-бир имконияти бор эди, холос, у қандай ўткинчи бўлмасин, қанча азоблар келтирмасин, янги ишқмуҳаббат кетидан қувиш билан юпана оларди, холос. Қурати ҳам ўз хоҳиши йўлида борган сари ваҳший бўлиб борарди. Шундай қилиб, улар қаттиқ қўл ушлаган ҳолда қаергадир, чексизликка қараб телбаларча югуриб кетардилар.

Қунларнинг бирида Йоко эрталабки ваннани қабул қилиб бўлгач, мўъжазгина хонадаги кўзгунинг қаршисига келиб ўтирди-да, ўз аксига ҳайрат ҳамда қўрқув билан боқди. Кўзгу унинг чеҳрасини бирмунча ўзгартириб хира кўрсатса-да, сўнгги пайтларда у бениҳоя ўзгариб кетганлигини жуда яхши биларди. Кўзларининг атрофига, ҳозирда улар янада каттароқ кўринарди, бинафша ранг соя солганди, бу Йоко ўйлагандек уни тубсиз ва сирли, худди ўрмондаги шаффоф қўл мисол қилиб кўрсатарди. Бурни эса янада қирралашган, ёноқлари билинар-билинемас салқиган, чеҳрасига ўзгача ҳусн бахш этиб турувчи кулгичлар йўқолганди, бироқ қарашлари ўзгача — ўйчан ва ғамгин тус олганди. Бу ҳолат қанчалик ғалати туюлмасин, ҳиссий ҳаяжонланиш натижасида Йоконинг кўринишида жонланиш пайдо бўлган эди. Йоко фақат бир нарсага — иягида пайдо бўлган дағал чизик яққол кўзга ташланиб туришига сира кў-

николмасди. Юзни эринмай яхшилаб пардоз қилиш керак, деган ўйга борди Йоко ва шу ондаёқ кўйлаklarини ўйлаб фиғони фалакка чиқди, чунки аллақачоноқ уларни янгилаш вақти келганди. Шу ўй қолган ҳамма дилхиралиklarини зумдаёқ йўқ қилиб юборди.

Йоко юзига билинар-билинемас қилиб упа суртди, ияк ва кўзларининг атрофини усталлик билан пардоз қилди, сўнг сочини орқасига турмаклаб, жиддийлашган чеҳрасидаги дағалликни йўқотиб, ўзгача латофатли тус бериш мақсадида чаккаларига гажакларини тушириб қўйди. У пардоз-андозни жойига қўйгач, яна бир бора юзига диққат билан тикилиб қаради-ю, нафаси ичига тушиб кетди, чеҳрасидаги гулгун гўзаллик ва ўзгаларни мафтун этувчи ҳуснига соя рахна солганига чинданам амин бўлди. У энг одми кўйлагини таълаб кийди-да, дарҳол Этигояга жўнаб кетди.

Йоко тушга қадар магазинма-магазин санқиди. У нозик дид соҳиби эди, ҳамёни тўла пул билан нарса харид қилиш унга бир дунё ҳузур бахш этарди. Этигояни айланиб чиққач, энг одил йўлни топиш мақсадида изланишда ҳориб-чарчаган рассом каби ниҳоятда чарчаганини ҳис этди.

Ўйга қайтгач, Оканинг даҳлиздаги бежирим ботинкасига кўзи тушди. Йоко ўз хонасига ўтиб, харид қилган нарсаларини қўйди-да, бир пиёла сув ичди, сўнг астагина ҳеч кимга билинтирмай яширинча махфий нарвондан юқорига кўтарила бошлади. У худди ёш боладек Окада янги кўйлаги қандай таассурот қолдиришини билишга ошиқарди. У фусумани очди-ю, Ока билан Айкога кўзи тушди. Садаё эса хонада кўринмасди, ҳойнаҳой у «Тайкоэн»га ўйнагани кетган бўлса керак.

Ока қандайдир китобга мук тушиб олганча ўтирар, афтидан, шеърлар тўплами бўлса керак. Ен-атрофида яна бир қанча китоблар сочилиб ётарди. Айко бўлса айвончага чиқиб олиб, панжарага тирсагини тираб олган ҳолда настга қараб турарди. У пиллапоядан кўтарилаётган пайтда Ока билан Айко бутунлай ўзга ҳолатда — ўзларини тамоман бошқача тутиб турганларига имони комил бўлди. Афтидан, бу ҳолатда туришларининг ҳеч ажабланидиган ери йўқ эди, Ока китоб ўқиётганди, Айко эса айвончада турарди, лекин шу тобда бундай кўринишдаги ҳолат кишига ниҳоятда ғайритабиий бўлиб туюларди.

Баногоҳ Йоконинг қалбини нохуш ҳис қамраб олди. Талтайиб ўтириб олганча гўеки ўзини китоб ўқишга берилгандек қилиб кўрсатаётган Ока Йокони кўргач, дарҳол ўзини йиғиштириб олди-да, қандайдир ўта совуқ қонлик билан китобни ёпиб қўйди. У Йоко билан одатдагидан кўра бир оз бетакаллуфлик билан саломлашди. Айконинг кўриниши ниҳоятда вазмин эди. У опаси томон ўгирилди-да, назокат ҳамда бепарволик билан саломлашиб, таъзим қилди. Йоко Айконинг ҳозиргина йиғлаганини пайқади. Афтидан, улар ҳозир Йоконинг ташқи кўринишига эътибор қиларли ҳолатда эмасликлари яққол кўзга ташланиб турарди.

— Саа-тян қаерда?— тик турганча сўради Йоко. Ешлар уялиб барабар гапирдилар, бироқ Ока Айкога ўғринча қараркан, гўлдираб қолди.

— Мен ундан қўшни боғга чиқиб гул узиб келишни илтимос қилгандим,— деди Айко Йокога юзини кўрсатмаслик учун бошини қуйи солиб.

— Ҳм...— заҳархандалик билан ўзича кулиб қўйди Йоко. У ўтириб олди-да, Окага синовчан тикилиб:

— Нимани ўқиётган эдингиз?— деб сўради.

Сўнг қўлига унча катта бўлмаган мўъжазгина чиройли қилиб муқоваланган китобни олди. Қора сочлари патила-патила, ниҳоятда соҳибжамол аёлнинг боши, найза санчилган юрак... Найзадан оқаётган қон томчилари худди китобнинг номи «Патила сочлар»ни ёзаётгандек бўлиб кўринарди. Бу машҳур шоира Акико Оторининг шеърлар тўплами эди, бу шоира ҳақида ҳаттоки китоб ўқишни жини суймайдиган Йоко ҳам эшитганди. Яна бу китобнинг ёнида «Тонгги юлдуз» адабий журнали, Сюнъунинг «Анжир»и, Тёминнинг «Бир ярим йил»и ва бошқалар сочилиб ётарди.

— Уҳ-ҳў, Ока-сан, сиз ҳақиқий романтик экансизку! Сизга шундай нарсалар ёқадими?— кинояли табасум билан унга мурожаат этди Йоко.

— Бу Айко-саннинг китоби. Мен эндигина бунга кўзимнинг қирини ташлаётгандим, холос,— хотиржамлик билан эътироз билдирди Ока.

— Бу-чи?— деб Йоко «Бир ярим йил»ни кўрсатди.

¹ Наказ Тёмин (1847—1916)— япон мутафаккири, «халқ ҳуқуқлари учун ҳаракат»лар назариётчиси, мутлақ ҳокимиятнинг ашаддий душмани.

— Буни Ока-сан менга ўқиш учун олиб келди. Кошки, мен уни ўқиб тушунсам,— опасининг илондек чақиб оладиган сўзларидан ўзини мудофаа қилаётгандек деди Айко.

— Ростданми? Ундай бўлса, Ока-сан, сиз чинданам реалист экансиз-да, а?— синглисининг гапига эътибор бермай деди Йoko.

Барча файласуфларни ларзага солган бу китобнинг иккала томи китоб ўқишни сираям жини ёқтирмайдиган Куратининг китоб жавонида турарди, кези келганда Йoko ҳам айрим жойларини қизиқиш билан ўқирди.

— Бу ерда менга бегона бўлган дунё таърифланган, шунга қарамай бу китобда қалбимга яқин бўлган ўй ва ҳислар ўз рамзини топган... Мен бу нарсани севаман, лекин бу менинг реалист эканлигимдан далолат бермайди,— камтарлик билан гапини яқунлади Ока.

— Лекин китобнинг асосий ғояси — ўжарлик билан қатъийлик мадҳиясидир. Менимча, сиз учун на униси, на буниси мос келмаса керак деб ўйлайман,— дея эътироз билдирди Йoko.

— Сиз шундай деб ўйлайсизми?— Ока ўтирган еридан қўзғалиб қўяркан, Йокони унинг нозик еридан ушлашидан қўрқиб тургани яққол кўзга ташланиб турарди. Одатдагига қараганда бу сафар суҳбат сираям қовушмаётганди. Йoko устомонлик билан Айкога пичинг аралаш ғазабини сочди.

— Ай-сан, шунча китобларни харид қилишга қачон улгура қолдинг, а?— сўради Йoko.

Айко бир оз иккиланиб тургач, хотиржамлик ва самимийлик билан шундай деди:

— Уларни харид қилиш хаёлимнинг кўчасига ҳам келмаганди. Буларнинг ҳаммасини Кото-сан юборибди.

Йoko довдираб қолди. Бу — ўша Кото, кечки овқатдан воз кечиб кетиб қолган ва ўшандан бери қорасини кўрсатмай дом-дараксиз жуфтакни урган Кото эди... Э, гап бу ёқда экан-да...

— У нима ваядан тўсатдан китоблар юборибди? Сен ундан китоб сўраб хат ёзганмидинг?— қўрслик билан сўради Йoko.

— Ҳа... Мен ундан хат олдим ва...

— Қанақа хат?

Айко бошини болаларча қуйи солиб, лом-ним демай турарди. Йokoга Айконинг ўжарлик қилиб шундай ту-

риши беш қўлдек аён эди, у асаби жунбишга келаётганини сизди.

— Хатни менга кўрсат-чи!— жиддий тарзда сўради Йоко. Айко қимир этмай ўтираркан, лабини ўжарлик билан тишлаб олганди. Йоко шу тобда хатни яна сўрамоқчи бўлиб турганди, Айко даст ўрнидан туриб хонани тарк этди. Шу пайт Йоко Окага еб қўйгудек бир қараш қилди, бундай нигоҳдан тажрибасиз ёш йигитнинг дағдағ титраши ёки уни жинидан баттар ёмон кўриб қолиши ҳеч гап эмасди. Ока Йоконинг бундай қарашига дош беролмади ва қиз боладек қип-қизариб кўзларини ергатикди. Йоко бўлса унинг нозик қад-қоматидан кўзини узмай безрайганча ҳамон кузатишда давом этарди. Ока азбаройи кўрқиб кетганидан ҳатто туфугини ҳам ютолмай қолди.

— Ока-сан!— чақирди уни Йоко. Ока журъатсизлик билан бошини кўтарди. Йоко эса унга таъна тўла нигоҳ билан боқиб турарди.

Қўлида оқ европача конверт ушлаган ҳолда Айко қайтиб кириб келди. Йоко атайлаб хатни зарда билан синглизининг қўлидан юлқиб олди-да, худди ноёб ўлжани қўлга киритгандек уни палапартишлик билан ўқиб чиқди. Бироқ хатда ёзилган сатрлар оддий гапдан иборат эди. Кото ўз хатида қизлар катта бўлиб қолганлигини ва у кўрмаган вақт ичида нақадар ўзгариб кетганликлари ҳақида баён қилганди: меҳмондорчиликнинг охиригача қолмай улар тайёрлаган таомларни еб маза қилмаганидан жуда афсусланарди; ўз феъл-атворига қараб иш тутгани учун кечирим сўраганди. Яна у ўз хатида ўзгаларнинг дунёқарашлари ва одатларига тақлид қилиш унга ёқмаслиги, ҳар қандай вазиятда ҳам ўз маслағяга эга бўлиши кераклигини, Куратининг қизларга ўтказаетган таъсирига барҳам бериш истаги борлигини ҳам баён қилганди. Кото хатининг охирида Айко илгаригидек шеърлар ёзаётгидими, йўқми, деб қизиқибди, бу шеърларни ўқиш иштиёқи борлигини ҳам айтибди — чунки бир хил ҳарбий ҳаёт жонига текканди. Хат Айко билан Садаё номига ёзилганди.

— Ай-сан, ахир бу ғирт тентаклик эмасми. Худо билсин, бу хатни ўқиб чиққач, ўзингни осмоннинг еттинчи қаватида ҳис қилиб, бемаъни шеърларингни Кото-санга кўрсата бошлагандирсан. Тариқчайм тортинмабсан-да... Ҳойнаҳой, бу китоблар билан бирга хат ҳам келгандир.

Айко ўрнидан туришга чоғланган ҳам эдики, бироқ Йоко уни тўхтатди.

— Бу алфозда то қош қорайгунча у ёқдан бу ёққа юриб хат ташийдиган кўринадан... Айтмоқчи, қош ҳам қорайиб қолибди... Саа-тян қаёққа йўқолди? Уни дарҳол чақир, кечки овқатга ҳозирлик кўриш керак.

Айко китобларни бир кучоқ қилиб йиғиб олди-да, уларни иягига тираганча хонадан чиқиб кетди. Йоконинг наздида Айко ўзини жўрттага юмшоқсупурги ва қўй оғзидан чўп олмагандек қилиб кўрсатиб, унинг раҳмини келтирмоқчига ўхшаб кўринди. «Қани энди бир-биринглар билан кўз уриштириб кўринглар-чи!»— хаёлидан ўтказди Йоко уларни диққат билан кузатаркан. Лекин Йоко шу тобда нигоҳ ташлаш билан бир-бирларига далда бериш иштиёқи уларнинг кўнгилларини қанчалик безовта қилаётганини аниқ-таниқ фаҳмлаб турарди. Нохуш шубҳалар унинг дилига азоб берарди. Ёш кўнгил ёшини қидиради, ёшларнинг ҳис-туйғуси жўш уриб аланган оташга айланаётгани ва шу ҳис-туйғуларни, деб Ока ҳаттоки Йокони осонгина эсидан чиқара олиши мумкинлиги ҳақидаги фикрдан ўзини қўйгани жой тополмасди. У ўзини тинчлантириш мақсадида белбоғидан тамакидонни билан трубкасини олди-да, шошилмай чека бошлади. Трубкасининг учи тасодифан Оканинг хибати устига иситиш учун қўйиб турган қўлига тегиб кетди. Шу зумдаёқ Оканинг танасига электр токи югургандек бўлди. Ёшлик... ёшлик...

Орага ноқулай сукунат чўмди. «Ока нима деган экан-а, Айко нима учун йиғлаганийкин? Айко кўз ёши қилиб нима ҳақида шикоят қилганийкин, а?»— хаёл сурарди Йоко. Унинг кўз ўнгиди ўзи жуда кўп маротаба мазасини тотиган, кети узилмас хушторлик завқ-шавқ манзаралари намоеън бўлди. Ока билан Айко балоғат ёшига етгандилар, шунинг учун бундан ажабланмаса ҳам бўларди. Йоко яқингинада жисми жони билан ўзини севиб юрган, ҳаттоки, унга сажда қилган бу боодоб ва олижаноб, жуда уятчан Ока унинг қўлидан сирғалиб чиқиб, кичик синглиси Айкога дил розини айтишига у чидай олармиди. Айко нима сабабдан кўз ёши тўкканини Йоко жуда яхши фаҳмларди. Айко ўзи билан Куратининг кейинги пайтлардаги ахлоқсизлигидан шикоят қилганига ишончи комил эди; Йоко ҳирсий муҳаббати сабабли Айко ҳамда Садаёдан нафратланиши, уларга

бўлган муносабати худди ҳақиқий эри бор хотиннинг ўйнашларга бўлган муносабатидек эканлигидан нолиганди. Афтидан, Айко бу гапларни одатдаги маънос совуққонлик билан баён қилиб берган бўлса ажаб эмас... Ёш қалблар бир-бирлари билан топишишган, албатта.

Йоконинг қалбини рашк олови ўртаб юборди. У Ока томон сурилиб, унинг қалтираётган қўлини қаттиқ сиқди. Ока қўлини хибати устига қўйиб турганлиги сабабли қўли иссиқ ҳамда терлаб кетганди. Балки бунга қўрқоқлиги сабаб бўлаётгандир?..

— Сиз мендан қўрқасизми?— деб сўради Йоко Оканинг башарасига тик боқиб.

— Ҳечам-да...— деди Ока дадил ва хотиржамлик билан. Бу пайт Ока ўзини қўлга олволганди. У Йоконинг кўзига тик боқиб турарди, йигитни сиқиб ушлаб турган қўли Йокога жонсиздек бўлиб туюларди. Йоко ўзини алдангандек ҳис қилар, ўзини бепарво қилиб кўрсатишга ҳарчанд уринмасин, бари бир, бунга қурби етмасди. Ҳар қандай ҳолда ҳам ўзини йўқотмай тута олиш қобилияти ва қатъийлиги қаёққа йўқолди экан-а?

— Сиз Айкони севасизми? У сизга нима деди? Айтинг. Сиздек одамнинг муҳаббатини қозониш унинг учун катта бахт. Мен синглимнинг бошига шундай бахт қуши қўнганидан бағоят хурсандман ва буни сизга сираям таъна қилмоқчи ҳам эмасман. Шунинг учун сиз менга тортинмай ҳамма гапни гапираверишингиз мумкин... Гапнинг индаллосини айтганда, гапириб ўтиришнинг ҳожати ҳам йўқ, шундоғам ҳамма нарсага тушуниб, кўриб-билиб турибман. Сиз мен билан очиқчасига гаплаша оласизми? Лекин мен бунга сариқ чақачаям ишонгим келмайди! Сиз менга гапирган гапларингизни ёдингиздан чиқарган бўлсангиз, бу даҳшат-ку, ахир. Бундай гапларга мен жиддий қарайман. Сизнинг ҳар бир сўзингиз ёдимда. Агар мени ўз опангиз ўрнида кўрсангиз ҳаммасини очиқ-ойдин айтаверинг. Мана, кўрасиз, Айко учун қўлимдан келган ҳамма ишни қилишга тайёрман... Қани, гапирар қолинг...

Йоконинг овози шиддатли ва кескин эди. У дам-бадам ўзи ушлаб турган Оканинг қўлини титраб-қақшаб силкитиб қўярди. У ўзини қўлга олиб, кўз ёшини ҳарчанд тиймасин, бари бир, ўкраб-ўкраб йиғлаб, хумордан чиққиси келарди. У ўз севгилисини бевафоликда айблаётгандек қизиққонлик билан гапирарди. Ниҳоят,

унинг кайфияти Окага ҳам таъсир этди. Ока иккинчи қўлини Йоконинг қўли устига қўйиб уни сиқди-да, титроқ овозда гапира бошлади!

— Севишга... қодир эмаслигимни билмайсизми? Ўзим ёш бўлсам-да, лекин қалбимнинг қўри ўчган. Мен фақат севгисига етишишга мушарраф бўла олмайдиган аёлнигина севишим мумкин. Агарда мени бирон кимса севиб қолгудек бўлса борми, шу ондаёқ қалбим сўнади-қолади. Қанчалик орзу қилмай, бирон кимсага ёки бирон нарсага қанчалик интилмай, орзум ушалиши ҳамано қизиқишим йўқолади-қолади. Шунинг учун ҳам мен даҳшатли равишда якка-ёлғизман. Бўм-бўш қалбимдан бўлак ҳеч вақом йўқ. Мен буни жуда яхши ҳис қилсам-да, лекин шунга қарамай етишиб бўлмайдиган нарсани зўр иштиёқ билан орзу қилавераман. Якка-ёлғиз қолиш даҳшатлими ёинки мени тинч қўймайдиган орзу унданам қўрқинчлими, бунга баъзан ўзимнинг ҳам ақлим етмайди. Жўшқин фаолият орзусига тўлган ёш қалбга эга бўлишни хоҳлашимни қани энди сиз бир тасаввур қилсангиз эди. Бироқ мен бундай ёш қалбга эга эмасман... Айниқса, баҳор фаслида дунё кўзимга маъносиз бўлиб кўринади. Бу ҳақда мен Айкога тасодифан гуллаб қўйибман. У бўлса гапимдан йиғлаб юборди. Мен яхши иш қилмаганимни, бундай гаплар ҳақида ҳеч кимга лом-мим деб оғиз очмаслигимни дарҳол фаҳмладим...

Оканинг тилида баён қилаётган гапи юз ифодасига ҳечам тушмасди: унинг ташқи кўриниши лоқайд эди, ҳаттоки қовоғидан қор ёғарди. Йоко унинг ҳозирги кайфиятини тушунса-да, лекин унинг гапираётган гаплари гашига тегарди; қандайдир шайтон уни йўлдан оздираётганди.

— Сиз Айкони шу гаплардан кейин йиғлади, дедингизми? Қизиқ, жуда қизиқ. Хўш, нимаям дердик. Хўп, сиз айтганча ҳам бўлди деяйлик...— Шу пайт Йоко ўзини тутолмай йиғлаб юборди.— Ока-сан, билсангиз эди, менинг ҳам дилим ғам-ғуссага тўла... Шундай ғам-ғуссага тўлаки, айтсам тилим куяди, айтмасам дилим.

— Тушунаман,— кутилмаганда майинлик билан жавоб қилди Ока.

— Сиз мени тушунасизми? — кўзида ёши билан сўради Йоко Окага ниҳоятда яқинлашиб энгашаркан.

— Тушунаман... Сиз худди қаноти синган фаришта-

нинг ўзгинасисиз. Афв этинг мени. Мен сизни илк бора кўрганим ондаги сизга бўлган ҳис-туйғуларим ҳалигача ўчмаган. Сиз ёнимда бўлсангиз, мен ғам-ғуссадан фориғ бўламан.

— Елғон! Мен аллақачоноқ сизнинг меъдангизга урганман. Менга ўхшаган ахлоқи бузуқ кимса...— Йоко Оканинг қўлини қўйиб юборди-да, рўмолчасини кўзига олиб борди.

— Мен сира ҳам бу ҳақда гапирмоқчи эмасдим,— ўзини йўқотиб гўлдиради Ока, сўнг маъюс тортиб жим бўлиб қолди. У қанчалик ўзини ёмон ҳис қилмасин, ҳечам йиғламасди, ана шундан унинг юзи янаям ўта ғамгин кўринарди.

Март ойининг кечки туни осуда эди. Олча дарахтининг энг тепасидаги жануб тарафга қараган новдаларга қаерлардандир учиб келган оппоқ гулбарглар ёпишиб олгандек кўринарди. Бир оз совуқ олган қизил баргли олча дарахтини тун пардаси ўраб олишга ошиқмоқда эди. Дарахт тепасида аста-секинлик билан ҳали ҳам ўзида бир оз ёруғлик сақланиб қолган мовий само сузиб борарди. Атроф сокин эди, фақатгина қўшни боғдан боғбон қайчисининг бир маромда шиқиллаган овози эшитиларди, холос.

Ешлик ўтиб боряпти... Рашк ўрнини ғам-ғуссага тўлган ҳис чулғаб олди. Йоко баногоҳ онасини эслаб кетди. У онасининг ўтган ўша кунлардаги мусибатли дамларини эслади, ўшанда Йоко онасидан Кибэга бўлган муҳаббатини ҳимоя қилганди. Энди ўзининг бошига ҳам худди ўшандай кун тушиб турибди. Бунга иқдор бўлиш жуда-жуда оғир эди. Ҳеч кутилмаганда қалбида энг азиз инсон сиймоси пайдо бўлди — бу Садаконинг сиймоси эди. Йоконинг ўзи ҳам бундай тасаввурларнинг қаёқданам миясига келиб қолишига ҳайрон эди. Бу ҳеч кутилмаганда рўй берарди, лекин шу билан бирга Йокога қаттиқ азоб келтирарди. Йоко бордонга ўзини ташлади-да, ўкраб йиғлаб юборди.

Кимдир айвонга чиқди. Йоко дарҳол бу Курати эканлигини фаҳмлади ва шу қадар нафрати кўзиб, бутун вужудини жон қулоққа айлантирди-да, у нима қилаётганини билишга жон-жаҳди билан тиришди. Ана, у ошхонага ўтиб, Айкони чақирди. Сўнг улар қувалашганча айвонча ёнидаги кичик уйга киришди. Бир оз ҳаммаёқ

сув қуйгандек жимжит бўлиб қолди. Сўнг дабдурустдан Айкониңг оҳиста:

— Йўқ, йўқ! — деб эътироз билдирган овозини яққол эшитди.

Униңг овозида ҳеч қандай ғазабланиш оҳанги сезилмасди, у Куратиниңг қучоғидан чиқишга уринаётгани шундоғам билиниб турарди. Курати қизни ўз ҳолига қўйишга мажбур бўлди.

Кучли зарбадан мағлубиятга учраган Йоко шу лаҳзадаёқ йиғидан тўхтади.

Тез орада пиллапояда Куратиниңг оёқ шарпаси эшитилди.

— Мен ошхонага чиқаман, — деди Йоко дабдурустдан қисқагина қилиб, сўнг Окани тарк этди-да, афтидан, ҳеч нарсани сезмаган кишидек шитоб билан мафий нарвончага чиқди. Шу лаҳзадаёқ Йоко билан урилиб кетишига оз қолган Курати меҳмонхонага кириб келди. Хонага сакэниңг қўланса ҳиди таралди.

— Мана, баҳор ҳам келди. Олчалар қийғос гуллабди. Ҳой, Йоко! — билинар-билимас овозини баландлатиб, бўғиқ овозда гапирди Курати. Бироқ Йоко унга жавоб берарли ҳолатда эмасди. Дастрўмолини тишлаганча, титраётган қўллари билан деворни ушлаган ҳолда пиллапоядан пастга қараб тушиб келарди.

Униңг боши чир-чир айланарди, наздида, гўё коинот ағдар-тўнтар бўлиб кетаётганга ўхшарди. Йоко айвонга югуриб чиқди-ю, оёғига боғга киядиган гэтасини кийишга уринди, бироқ ҳаяжонланганидан ҳарчанд уринмасин, уни оёғига киёлмай боғга ялангоёқ чиқди. Шу алфозда у омборхонага қандай қилиб бориб қолганини сезмади ҳам.

36

Йокода тез-тез юракни ларзага солувчи хафагарчилик содир бўла бошлади. Қандайдир арзимайдиган нарсага ҳам у ҳаддан ташқари дарғазаб бўлиб тутақиб кетардики, оқибат-натижада ўзини-ўзи идора қилолмай қоларди. Улкага баҳор ўз сепини ёйганди, теварак-атроф келинчакдек гул-гул очилиб кетганди. Айко билан Садаё янаям гўзаллашиб, бир ҳуснига ўн ҳусн қўшилганди. Улар тана аъзолариниң ҳар бир ҳужайраси билан баҳорни ҳис қилишар, уни шимириб ўзларини қўярга

жой тополмас эдилар. Бироқ Айко баҳор келганидан дили қувончга тўлмаган кимсадек, бепарво ва хафа бўлиб юрарди. Айниқса, Садаё бутунлай ўзгача эди. Унинг келишган ёш гавдаси айнан киши кўз ўнгида баҳор шираси билан тўлиб бормоқда эди. Фақат Йокогина баҳор келиши билан янаям озиб, бир ҳолатда бўлиб қолди. Устига-устак, авваллари гуттаперчадан қилинган коп-токка ўхшаш дум-думалоқ ва таранг елкалари эндиликда юпқа кўйлаги остидан чиқиб, қоқ суякка айланиб қолганди. Бўйни ҳам ингичка тортиб кетганди. Худди сочининг оғирлигини кўтаролмай эгилиб кетаётганга ўхшарди. Йоко озгинлик ва маъюслик домида қолди. Кўнгилини кўтарувчи алоҳида гўзаллик бахшида қиладиган очилиш энди насиб этмаслигини ниҳоят у тушунди, уни ёз эмас, балки совуқ қиш кутарди.

Аввалгидек оташлар энди унга қувонч келтирмасди. Чунки бу оташ ўрнини жисмоний азоб эгаллаганди. Баъзан бу азоб уни умидсизликка олиб келарди. Шундай бўлса ҳам Йоко тасаввурининг бор кучи билан ўтмишдаёқ қолиб кетган ишқ-муҳаббатнинг хаёлий чўққиси томон интиларди. У Куратини ўзига кишанлаб олишга тиш-тирноғи билан ҳаракат қиларди. У бунини қанчалик сабрсизлик ва зўр иштиёқ билан орзу қиларкан, шунчалик ич-этини еб борарди. Йоко ўзининг бор ғайритабиий гўзаллиги билан Куратини мафтун этишга ошиқардики, бу гўзаллик энди чириндиларнинг нурланишига ўхшарди, унинг гўзаллиги энди сўлиган гейшаларга хос бўлган гўзаллик эди.

Бунга иқдор бўлиш унинг учун нақадар оғир эди! У ўзини аввалги соғлом Йоко билан солиштирарди. Бироқ, Йокони биринчи бор кўрган киши уни жуда гўзал, деб тан оларди ва ҳеч янглишмай Японияда учрамайдиган таннозлар тоифасидан эканлигини эътироф этмай иложи йўқ эди. У қадди-бастидаги нуқсонларни кийим билан яширишни ўрганиб олганди.

Шу вақтда япон-рус ва япон-америка муносабатларида мудҳиш белгилар пайдо бўлди, бутун мамлакатни яқинлашиб келаётган бўрон ҳақидаги туйғу қамраб олганди. «Мудҳиш синовларга тайёргарлик кўрайлик!»—деган шиор газеталар саҳифасидан тушмасди. Лекин одамлар оғир уруш йилларини унутган эдилар. Хитой компанияси уларга узоқ бир нарсага ўхшарди ва ҳозир ривожланиш бошланган бир пайтда улар лаззатланиш

билан ҳаёт хурсандчилигига берилиб, ундан иложи бо-
рича кўпроқ фойдаланиб қолишга ҳаракат қилардилар.
Натурализм модада эди. Машҳур тентак Тёгю Такайма¹
тарафдорлари Ницше фалсафасининг шиори остида
ғоявий тўнтариш эълон қилиб, «Ҳаётдаги гўзалликка си-
ғиниш», «Киёмори ҳақида»² каби мақолалари билан чи-
қиб турдилар. Консерваторлар феъл-атвор собитлигию,
аёлларнинг либослари ҳақида жон-жаҳдлари билан
баҳслашардилар, шу тобда кўкноридан униб чиққан
сон-саноқсиз уруғлар каби ҳамма ерда янги ғоялар пай-
до бўларди. Ешлар тобора ҳаётни диққат билан куза-
тиб борардилар, бирор янгиликни, мамлакат тақдири-
даги қандайдир ўзгаришларни сабрсизлик билан кутар-
дилар — Йокога бундай ўзгаришларнинг ифодаси ҳа-
қиқий янгилик бўлди. Уша вақтларда Японияда на ҳа-
қиқий артистлар, на ҳақиқий кабаре маълум эмасди,
шунда Йоко дарҳол ҳамманинг эътиборини жалб этди.
У билан учрашаётган барча одамлар: хоҳ эркак, хоҳ
аёл бўлсин, унга ҳайрат билан суқланиб боқардилар.

Бир кун эрталаб Йоко ясан-тусанни жойига қўйиб,
Куратицинг ёнига йўл олди. Курати бўлса донг қотиб
ухлаб ётарди, Йоко уни уйғотишга мажбур бўлди. Хо-
нанинг бир бурчагида кечки овқатнинг қолдиги уюлиб
ётар, ундан қўланса ҳид тараларди. Демак, Курати ярим
кечагача базми жамшид қилибди-да. Фақатгина унга
таниш бўлган сумка девордаги токчага олиб қўйилган-
ди, холос. Йоко ҳар вақтдагидек хонада сочилиб ётган
хатларни ким жўнатганлигига болаларча маъсумлик
билан тикилди. Кўп ичганидан боши оғриб турган Ку-
рати пахмайган сочини қашиганча ланж бўлиб ўрни-
дан турди.

— Намунча саҳарлаб келмасанг, устига-устак, ясан-
тусан қилиб олганингга бало борми?— тўнгиллади у
Йокога киё боқиб қараркан, ёлғондакам эснаб. Бун-

¹ Тёгю Такайма (1871—1902)— публицист ва файласуф.
Ницше ғоялари таъсири остида эди. Ҳаёт гўзаллигига сиғиниш ғоя-
сини зўр бериб тарғибот қиларди. Япон-Хитой уруши даврида
ашаддий шовинист сифатида ўзини намоён қилди.

² Киёмори Тайра — XII асрнинг кучли феодалларидан.
Тайра уруғининг бошлиғи (жануби-ғарбий Япония). Шарқий феодал
уруғи Минамото билан узоқ давом этган курашда Киёмори Тайра
мағлубиятга учради. У ўзида ўша давр жангчисининг ақлли, айёр
қамда жасурликдек типик хусусиятларини мужассамлаштирган эди.
Япон халқ эпоси қаҳрамони.

дан уч ой илгарилари ё бўлмаса бир ой муқаддам ҳам Курати кечалари ўзининг забардаст, айни куч-қувват ёғилиб турган бор гавдаси билан ўрнидан даст турарди-да, Йокони ҳеч қандай гап-сўзсиз, ҳатто унинг қаршилиқ кўрсатишига ҳам қарамай, ўринга итқитиб юборган бўларди. Його ҳар тарафга сочилиб ётган буюмларни йиға бошлади, хатларни алоҳида қилиб жойлади, майда-чуйда ва чой идишларини саранжомларкан, Куратига қиё ҳам боқмай қуруққина қилиб:

— Ахир, кеча келишган эдик шекилли, мен шу пайтда келаман демаганмидим?— дея жавоб қайтарди.

— Бекорга овора бўлиб келибсан,— деган овози эшитилди Куратининг, у худди кечаги гапни ғира-шира эслаётгандек қилиб кўрсатишга уринаркан:— Мен бу-гун бандман,— деди.

Курати керишиб ўрнидан турди. Його босиб келган бор қаҳру ғазабини ичига ютди. «Аччиқланмаслик керак! Бўлмаса Курати ундан тамоман совиб кетади». Бироқ шу билан бирга Йоконинг қалб тубида уни ғазаб отига миндирувчи ғалаён ҳам жўш ура бошлаганди. Шу лаҳзадаёқ жаҳл билан хонани тарк этмоқчи ва ҳис-туйғуларини жиловлаб, то Куратининг ўзи унинг ортидан муҳаббат изҳор қилиб ялиниб бормагунча қайтиб келмайдиган ҳам бўлди. Лекин Його миясига келган бу фикрни ҳар томонлама тарозуга солиб кўргач:

— Ҳа, ростданам бемаврид келибман... Бўлмаса бошқа пайт келайми? Эсизгина. Ҳаво бирам ажойибки!.. Ростданам, ҳеч иложинг йўқми? Ёлгон гапираётганинг шундоққина кўриниб турибди. Ташингда менга бандман дейсану кетганимдан кейин ичишга ружу қўясан... Йўқ демай юра қолгин, майлими? Атрофга бир қарагин-а!— Його қулочини ёйиб ўрнидан турди — кимоносининг кенг-мўл узун енги чиройли бурмали бўлиб тушиб турарди; у юзида зўр-базўр табассум пайдо қилганча Куратига яқинлашди-ю, тахтадек қотиб қолди. Курати бўлса унга худди ҳусни жамолига маҳлиё бўлиб сеҳрланиб қолган бир кўйда тикилиб турарди. Айтишларича, ҳақиқий гўзалларни ажратиб турадиган тиниқ, жилосиз сутдек оппоқ тери; гўё қайғу булутига ўхшаш кўзлари атрофидаги бинафшаранг ярим доира, юзига билинар-билинемас даражада суртилган упу, очқизил рангдаги дудоқлар; чақноқ қора кўзлар; орқага турмаклаб қўйилган ялтироқ қора сочлар; испан усу-

лида ясалган тошбақа косасидан қилинган катта тароқ; нозик, сутдек оппоқ бўйинга ёпишиб турган тўқ қизил ёқа, белбоғининг қип-қизил боғичлари; тўқ кўк рангда товланувчи кимоно баданига шундай ёпишиб турардики, гўё унинг эгаси ҳозиргина ёмғирда қолганга ўхшарди; юпқа бинафшаранг носкиси кимононинг тагидан кўриниб турарди — бинафшаранг носки кийиш Йоко ўйлаб чиқарган нарсаларнинг бири эди — буларнинг ҳаммаси хонанинг тонгги нурларида бир-бирлари билан нозик уйғунлашган ҳолда Йокога қандайдир ғайритабиий гўзаллик бахш этарди.

Курати гапиришга оғиз жуфтламоқчи бўлган ҳам эдики, Йоко аста-секин унинг шундоққина қаршисига келиб қўлини унинг кўкрагига қўйди.

— Жонингга тегдим-а, шундайми, очигини айтавер. Эшитяпсанми? Кейинги пайтларда ўзингни мендан олиб қочадиган бўлиб қолдинг. Ўзимни ўзим кўргани кўзим йўқ, ўзимга шундай жирканч бўлиб кўриниб кетаманки... Гапир. Ҳозироқ. Шу ердаёқ гапир... Очигини айтавер. Қани, айт: «Бу кунингдан ўлганинг яхши!» демайсанми, ёки ўлдираман сени, деб айта қол. Билсанг эди, оғзингдан шу сўзларни эшитсам, ўзимни шундай бахтли ҳис этган бўлардимки. Менинг қандай бахтиёр бўлишимни сен тасаввур ҳам қилолмайсан... Мен ҳамма нарсага тайёрман, негаки, ҳаммасини очиқ-ойдин билишни истайман. Қани, гапира қол... Мен энг даҳшатли гапларни эшитишга ҳам тайёрман... Сираям қўрқмайман. Рост, очиги, сен ҳақиқатанам чидаб бўлмас даражада...

Йоко юзини Куратининг кўкрагига яширди. Аввалига у аста-секин обидийда қилди, сўнгра бирдан жазаваси тутиб, худди бирон-бир ярамас нарсадан ижиргангандек Куратидан ўзини юлқиб олди-да, ўринга ўзини отиб, овозининг борича фарёд кўтарди.

Кейинги пайтларда Курати Йоконинг ғалати, тушуниб бўлмайдиган қилиқларига анча кўникиб қолганди, лекин кутилмагандаги унинг бу қилиғи Куратини додиратиб қўйди. У Йоконинг ёнига келди-да, қўлини унинг елкасига қўйди. Йоко худди бирон нарсадан қўрққандек чўчиб тушди-да, Куратининг қўлига ташланди. У шу тобда чиройли кимоно кийиб ҳар дақиқада тиш-тирноғи билан ташланишга шай бўлиб турган ёввойи мушукка ўхшарди. Унинг аъзойи бадани титрарди. Ға-

заб, қўрқув ва нафрат Йоконинг вужудида бир бутун тугунга айланиб, бир-бири билан кураш олиб борарди. Йоко худди кимдир биров уни шу ондаёқ арши аълога олиб чиқиб кетишидан қўрққандек, тиш-тирноғи билан бордонга ёпишиб олганди. Курати унинг бақриб йиғлаган овозини қўшнилар эшитиб қолмасин деган андишада Йоконинг елкасини силай бошлади, қайси йўл билан бўлса ҳам уни тинчителишга ҳаракат қиларди, бироқ Йоко уни ўзидан нари итариб аввалгидан баттарроқ ўкраб йиғларди.

— Сенга шундай туюлаётгандир,— шундоққина унинг қулоғи остида оҳиста шивирлади Курати. Бироқ Йоко аввалгидек бош чайқарди. Шунда Курати бор кучи билан уни бордондан кўтариб олди-да, оғзини кафти билан беркитди.

— Хўш, қани, ўлдирмоқчимисан — ўлдир. Ўлдирмайсанми?!— қичқирди Йоко ва ғазабдан ўзини йўқотиб жаҳолат васвасасида Куратининг кафтини шартта тишлаб олди.

— Оҳ, оғритдинг-ку! Жинни-пинни бўлиб қолдингми?!— Курати Йоконинг бўйнига ёпишди-да, тиззасига босиб бўға бошлади. Қандайдир ҳаддан ортиқ севинчдан Йоко нафас олиши қийинлашаётганини ҳис қилди. «Куратининг қўлида жон бераман», деган ўй унга хуш ёқиб, хотиржамлик бағишлади. Танаси юмшаб, тишлари очилиб қолди, Куратининг қўли назарида бўш тургандек туюлди, сўнг Курати Йоконинг башарасига беҳосдан бир шапалоқ туширди, сўнг кетма-кет тарсаки тушира кетди. Афтидан, бу Йокога жуда хуш ёқарди. Бундан у сармаст бўла бошлади. «Яна ур, яна!» дея у лабларини қимирлатарди-ю, бироқ овози чиқмасди. Сўнг у беихтиёр калтакдан ўзини муҳофаза қилиш учун Куратининг қўлини ушлаб олди. Лекин Курати шу он уни тирсаги билан чунонам қаттиқ босдики, бундан Йоко ҳатто қимир этолмай қолди, фақат Куратининг унинг қалбини поймол қилиб ҳарсиллаб нафас олаётган башарасини шундоққина юзи олдида ҳис этгач, зарб билан оёқларини қимирлатиб қўя олди, холос.

— Аҳмоқ!.. Секинроқ гапирсанг ҳам эшитардим, қулоғим кар эмас-ку... Сени ташлаб кетаманми ёки йўқми, буни бақриқ-чақриқсиз ҳам ҳал қилса бўлади-ку... Аҳмоқ... Бутун уйни бошингга кўтариб мени шармандамни чиқармоқчимисан. Бунга қандай ботиндинг, а?!

У Йокони бордонга итқитиб юборди.

Йоконинг ортиқ кучи қолмаганди, ҳатто йиғлашга ҳам қурби етмасди. чалқанча тушиб ётаркан, худди ух-лашга ҳозирлик кўраётгандек кўзини юмиб олганди. Курати бўлса ҳарсиллаб нафас олганича, елкаларини ба-зур силаркан, Йоккога диққат билан тикилди.

Орадан, чамаси, бир соатлар вақт ўтганди. Йокко яна аввалги қувноқ ва беғам ҳолатига қайтганди, худди яқин орада ўрталарида ҳеч қандай уриш-жанжал бўлмагандек эди. У Курати билан биргаликда Симбаси вок-залига йўл олди ва бу ерда аёллар учун ажратилган ярим қоронғи залда ўнгиб кетган чарм диванда ўтириб билетга кетган Куратини кута бошлади. Залдаги аёл-лар дарҳол гап-сўзларини тўхтатиб, афтидан, Йокко ҳақида шивир-шивир қилиб гаплаша бошладилар. Йокко бўлса қаддини роз тутиб, бамайлихотир, ҳеч қандай кибру ҳавосиз, тортинмай қўлидаги шамсиясининг оқ қаҳраболи дастасини маҳкам сиқиб ушлаб олган ҳолда ўтирарди. Аёллардан бири унинг кўзига жуда таниш кўринди. Йокко бу аёлларнинг чеҳрасини диққат билан кузатаркан, ўзи ҳақида нималар деб ғийбат қилишаётганини билишга ҳаракат қиларди.

«Сизлар ўзингизни гўё мендан ажабланган ва жир-канаётган қилиб кўрсатяпсизлар, лекин аслини олган-да-чи, ич-ичингиздан менга ҳавасингиз келяпти. «Одоб чегарасидан» чиқишдан қўрқадиган бўлсангиз, бундай дабдабали кийимлару олтин-кумуш безакларингизнинг ва уна-элик чаплаб пардоз қилишингизнинг нима ке-раги бор сизларга. Буларнинг бари жамиятдаги ўз мав-қеингизга диққатни жалб этиш ёхуд ҳақиқий эрингизга ёқиш учунми? Фақат шунинг учунми, а? Балки сизлар ўтиб кетаётган эркаклар нигоҳини ўзингизга жалб этиш-ни хоҳларсиз? Разил, қўрқоқ, ич-ичидан бижиб кетган товламачилар!»

Йокко ғурур билан бу аёлларнинг ҳаммасидан ўзи-нинг минг чандон устунлигини ва улар ип эшолмайди-ган даражада олимақом кийинганини ўйлади. Шунинг учун ҳам маликалардек улуғворлик билан ўтирарди.

Залга яна бир аёл кириб келди. Ие, бу Тагава хо-ним-ку! Йокко уни бир қарашдаёқ таниди-ю, лекин та-ниб-танимасликка олди. Агар Куратининг номи тилга олинмаса у энди ўзини жуда яхши тута биларди. Тага-ва хоним бу ерда Йоконинг пайдо бўлишини ҳатто ёт-

ти ухлаб тушида ҳам кўрмаганди, шунинг учун ҳам унга парво қилмай ўтиб кетди.

— Минг бор узр. Сизни куттириб қўйдим,— деди у пичир-пичир қилишаётган аёлларнинг ёнига келаркан. Улар ҳали батамом кўришиб улгурмаган ҳам эдиларки, тўдалашиб турган аёллар Тагава хонимнинг атрофини ўраб, унга ниманидир секингина шипшитдилар. Йоко хотиржамлик билан уларни кузатиб ўтирарди. Тагава хоним, афтидан, аянчли аҳволда саросимага тушиб елкаси оша Йокога қайрилиб қаради. Йоко худди шу дақиқани интизорлик билан кутиб турганди. У иззатини сақлаган ҳолда бошини хиёл ўгирганди, нигоҳи Тагава хонимнинг нигоҳи билан тўқнашди. Улар бир-бирларига қараб жилмайишди, бироқ бу табассумлари остида адоват борлиги яққол сезилиб турарди, «Беҳаё алвасти!» деб ўйлади Йоко, сўнг ўрнидан туриб, рақибасининг истиқболига юра бошлади. Тагава хонимнинг ранги бир оз оқариб, саросимага тушгач, шарт тескари ўгирилиб кетмоқчи ҳам бўлди, лекин фурсат ўтганди. Хонимлар Йокони ҳойнаҳой уялса керак, деб ўйлаган эдилар, чунки Йоко ўз ҳусни билан уларни камситганлиги учун ўч олиш мақсадида унинг устидан кулишга тайёр турардилар. Бироқ Йоко гўёки ўртада ҳеч нима бўлмагандек Тагава хонимнинг ёнига келиб, одатга кўра хиёл таъзим қилди. Тагава хоним ҳам ўз ўрнида унга жавобан аста таъзим қилиб саломлашгач, гердайиб:

— Сиз ким бўласиз?— деган саволни берди.

— Йо Сацуки,— жуда хотиржам, рақибасига монанд кибор билан жавоб қайтарди Йоко.— Мен учун «Эдзима-мару»да қилган барча ишларингиздан бағоят хурсандман. Бундан ташқари... «Хосэй-симпо»ни ўқиб жудаям ҳузур қилдим.— Йоко ҳар бир гапидан сўнг Тагаванинг юзида қандай ўзгариш аломати содир бўлаётганини қизиқиш билан кузатиб турарди.— У шундаям қизиқарли эканки. Сиз ҳаммасини батафсил, очиқ-ойдин қилиб ёзибсиз... Бу сизнинг фақат шу иш билан шуғулланишингиздан далолат беради, деб ўйлайман. Айтгандек, Курати-сан ҳам шу ерда у билет олиш учун кетганди. Унинг ёнига олиб чиқайми?

Алаmidан кўкариб кетган Тагава хоним нима деб жавоб беришини билмай тилини тишлаб қолди. Ниҳоят, у тишларини гириҳ қилганча кеккайиб:

— Мен бу ерда гаплашишни истамайман, Агар мен-

да гапингиз бўлса, уйимга ташриф буюришингиз мумкин, — деди.

Афтидан, у Куратининг келиб қолишидан чўчирди. Лекин Йоко ўзини жўрттага соддаликка солиб унга эътироз билдирди:

— Йўқ, йўқ, нималар деяпсиз, сизни овора қилиб-а... Илтимос, бир оз сабр қилсангиз, Мен ҳозир Куратисанни чақираман.

Йоко бир зумдаёқ зални тарк этди. У шўхлик қилиб бадхоҳлик билан Тагава хоним ҳозир дугоналарининг олдида қандай саросимада турганини кўз олдига келтириб кулиб қўйди. Шундай чиқаверишда билет олиб келаётган Куратига кўзи тушди.

Биринчи класс вагонда йўловчилар сийрак эди. Тагава хоним билан ҳалиги аёллар ё бировни кутишаётганди, ёки кузатишаётганди. Улар бошқа қайтиб келишмади. Йоко бу учрашувни Куратига оқизмай-томизмай ҳикоя қилиб берди, улар маза қилиб кулиб ичаклари узилди.

— Бечора, балки ҳозир у сени эшикдан кириб келади деган ўйда дағ-дағ титраётгандир.

— Демак, сен аёллар олдида унга шундай деган бўлсанг, у қаёққаям қочарди дейсан.

— Мен яна кимнидир учратишимизни кўнглим сезяпти. Ҳар доим ҳам шундай бўлади-ку, битта меҳмон келса, иккинчисини кутасан, сўнг учинчисини... Ажойиб-а!

— Кўнгилсизлик ҳам шундай — бири содир бўлди дегунча кетидан бошқаси ҳам эргашиб келаверади, — деди Курати қовоғини уюб, маънодор оҳангда.

Эрталабки жазавадан сўнг Тагава хоним билан содир бўлган ҳодиса Йоконинг кайфияти кўтарилишига сабабчи бўлди. Агар вагонда булардан бошқа ҳеч ким бўлмаганда борми, Йоко бор шайтонлигини ишга солиб жиннилик қилган бўлар ва Куратининг афтини бужмай-тириб ўтиришига сира йўл қўймаган бўларди.

«Дунёда эркин яшашга халақит берувчилар бунчалар кўп экан-а?» — дил-дилидан хафа бўларди Йоко, бироқ ҳозир шу ўйлаган ўйи ҳам унинг кулгисини қистатиб юборди. Уларнинг рўпарасида ёши бир ерга бориб қолган эр-хотин хўмрайиб, қовоқларидан қор ёғган ҳолда ўтиришарди. Йоко бир неча дақиқа уларга диққат билан тикилиб турди. Йокога уларнинг такаббурлиги

ниҳоятда кулгили ва қизиқ туюлди. У бунга чидаб туролмади, рўмолчаси билан оғзини беркитганча пиқ этиб кулиб қўйди.

37

Осмонда бир парча булут сузиб юрарди. Фақат баҳор фаслидагина шундай паға-паға булутлар сузиб юриши турган гап. Баҳор ўз сепини ўнтача чорбоғ уйлاردан ташкил топган эски ташландиқ Камакура¹ ён-атрофига ёйганди. Камелия ва олчанинг гул барглари оқ қумли йўлкани қоплаганди. Баҳор фаслида ҳаттоки кўзга ташланмайдиган оддий дарахтлар — «ҳашакилари» ҳам киши кўзига ўзгача тусда фусункор бўлиб кўринарди. Шолипоялардан эшитилаётган қурбақаларнинг уйқу келтирувчи вақ-вақи қулоқни қоматга келтирарди.

Ҳали таътил кунлари бошланмаган эди, шунинг учун ҳам бу ерда деярли одамлар кўзга ташланмасдилар. Фақат аҳён-аҳёндагина қишлоқ аҳли учраб турарди. Улар, афтидан, ибодатхоналарни баҳор фаслида зиёрат қилиш учун узоқдан келган эдилар. Ҳар қайси тўданинг бошлиғи қўлида қизил байроқ ушлаб турарди. Аёллару эркаклар гулларга беланиб олгандилар: аёллар гулларни сочларига қадаб олган бўлсалар, эркаклар бўлса ки-моноларининг ёқасига қадаб қўйгандилар.

Қуратининг кайфияти бир оз кўтарилди. У Йоко билан станциядан унча узоқда бўлмаган шинамгина ресторанда тушки овқатни тановул қилди. Боғдан ибодатхонанинг томи кўзга ташланарди. Бу ибодатхонани ҳар хил ном билан: ҳам Ниттёсама, ҳам Домбуксама номи билан юритишарди. У ердан ногоранинг «так-тум, така-тум»и бир маромда эшитиларди. Ногора садоси остида кўз касалига шифо тилаб дуо ўқишарди. Шарқ тарафда кўм-кўк майсаларга бурканган Бёбу² тоғи қад кўтариб турарди, унинг ҳозирги кўриниши кўзни ўйнатадиган гулдор либосдан ҳам гўзал кўринарди: унинг тик нишаблари тоғ-хижоб деган номни ҳақиқатанам ўзида мужассам этганди. Майсазордаги калта қилиб қирқил-

¹ Камакура — энг қадимги япон шаҳарларидан бири. Токиога яқин жойлашган.

² Бёбу — том маънода: қатма-қат парда.

ган ўтлар ҳали яхши ўсмаганди, лекин ёш қарағайлар ям-яшил бўлиб кўзни қувнатиб ярақларди, серяпроқ олча эса чунонам қизил гулга бурканиб, тепа шохлари эгилганди. Бўйин атрофи кенг ўйилган оқ авасэ кийиб олган официантка кулимсираб, «чинакамига ёз бўлиб кетди-я», деди. Йоконинг миясини кетма-кет ҳар хил ўйлар қамраб оларди.

— Қандоғам яхши-я! Бугун шу ерда қолайлик.— Улар энг зарур нарсаларни ўзлари билан бирга олиб, рикшага ўтирдилар-да, Эносима томон кетдилар.

Қайтиб келаётганларида эса Гокуракудзи ёнбағрида улар рикшага жавоб бериб юбордилар-да, денгиз томонга юрдилар. Қуёш ўз жамолини Инамурагасаки бурни ортига беркитаётганди, қирғоқ бўйларига аста-секинлик билан тун ўз пардасини тортаётганди. Қоцуба бурни юқорисидаги жарлик тепасида кўм-кўк майсага беланган европаликларнинг оппоқ дачаси жойлашган эди. Ботаётган қуёш нурлари остида у худди олифта таннознинг яшилрангга бўялган сочидаги олмосга ўхшаб ялтиларди. Нақ қоялар биқинида мўъжазгина ўйлар жойлашган эди — денгиз бўйидаги ўчоқлардан осмонга томон ўрлаётган тутун туман билан қўшилиб кетиб, денгиз узра ёйилиб борарди. Соҳилдаги қумлар нам эди, Йоконинг гэтаси қумда ботиб қоларди. Уларга башанг кийинган эркагу аёллар дуч келишарди. Йоко нафис кийими ва ташқи гўзаллиги билан бу аёлларнинг барчасидан устун туришига қайта-қайта ишончи комил бўлар, ана шундай дамларда у бир оз фахрланиб ўзида қандайдир хотиржамликни ҳис қиларди. Афтидан, Курати ҳам ёнида шундай гўзал ҳамроҳи борлигидан фахрланиб қўярди.

— Мен бу ерда бирон кимсани учратиб қоламанми, деб қўрққандим, лекин бахтимизга ҳеч кимни учратмадим. Юр, Қоцубога борамиз, у ердан Комёдзи ибодатхонасидаги олчаларни томоша қилиб қайтиб келамиз. Унгача кечки овқат пайти ҳам бўлиб қолади.

Курати лом-мим демай бошини ирғаб қўйди, холос. Йоко баногоҳ денгизга томон нигоҳини тикиб:

— У ер денгиз бўлса керак, шундайми?— деб сўради ундан.

— Жуда ҳам фаҳминг ўткир-да!— Курати Йоконинг соддалик билан бир кишининг кўзига очиқ-ойдин ташланиб турар арсалар ҳақида болаларча сўраш

одатини жуда яхши биларди ва ҳар доимгидек «Яна бошлади!» демоқчи бўлгандек, энсаси қотиб тиржайиб қўйди.

— Мен яна денгизнинг қоқ ўртасида бўлиб қолишни жуда-жуда хоҳлардим.

— Ҳўш, унда нима бўларди?— сўради Курати ва унинг юзида қандайдир ачиниш аломати пайдо бўлди; балки у ўтмишда узоқ вақт умри кечган денгиз ҳаётини эслагандир.

— Шундай қилгим келяпти. Пароход қудратли тўлқинлар оғушида чайқалиб, қутурган шамоллар орасидан ўзига йўл очган ва кўринишдан ҳар дақиқа ағдарилишга тайёр турган дамдаги ўша кунларни эсласам, юрагим дук-дук ура бошлайди-да, яна менда йўлга тушиш иштиёқи пайдо бўлади. Бу ерда нимаям бор?— Йоко очиқ шамсияси билан қумни кўрсатди.— Мен негадир ўша изғирин оқшомда палубада ҳаёл суриб турганимда сен қўлингда чироқ ушлаб олган ҳолда Ока билан ёнимга келганинг аниқ-таниқ ёдимда. Ушанда мен куй эшитгандим, ҳа, ҳақиқий денгиз куйини тинглагандим. Қуруқликда эса бундай куйни эшитишни қанчалик орзу қилмагин, бари бир эшитолмайсан. Ҳ-ҳ-ей, ҳ-ҳ-ей, ҳей-ей, ҳе-е-е-ей... Бу нима?

— Сен нима ҳақида сўраясан?— Курати ҳайрон бўлиб Йокога тикилди.

— Ҳалиги овозлар!

— Қандай овозлар?

— Денгиз овози... Худди кимнидир чақираётгандек туюлади... Ёинки бир-бирларини чорлаётгандек...

— Ахир, ҳеч қандай овоз эшитилаётгани йўқ-ку.

— Ушанда мен эшитганман... Бундай саёз ерда бирон кимани эшитиб бўлармиди?

— Қизиқ, неча йиллар давомида денгизда юрган бўлсам-да, бари бир ҳеч қандай овозни эшитмаган эканман.

— Ростданми? Қизиқ. Айтгандек, бу куйни эшитиш учун куй тинглаш қобилияти бўлиши керак одамда. Лекин мен ўша оқшом куйни аниқ эшитдим, деб айтолмайман. Уларнинг овози даҳшатли эди... Улар, афтидан, нима деб тушунтирсам экан, улар бир-бирлари билан боғланишга ҳарчанд ҳаракат қилсалар-да, ҳеч боғланишнинг уддасидан чиқолмасдилар... Денгиз тубида сон-саноксиз одамлар йиғилиб олиб, уларнинг ҳар бири

бўғиқ, худди жон таслим қилаётгандек: «Ҳе-ей, ҳ-ҳей!» деб ўзлари томон чорлардилар. Бу овоздан кишини ҳаттоки ваҳм босарди... Тўғри, ҳозир ҳам қаердандир шу овозлар эшитилаяпти.

— Кимура бақираётган бўлса керак,— хандон ташлаб кулиб юборди Курати.

Бироқ Йоко тишининг оқини ҳам кўрсатмади. У нигоҳини яна денгиз томонга тикди. Узоқларда, зўрға кўзга ташланадиган Осима ороллари ғира-шира кўзга ташланарди.

Улар ўзлари сезмаган ҳолда Намэри дарёсининг қуйиладиган ерига келиб қолдилар. Бунгача улар Инасэ дарёчасидан кечиб ўтаётганларида Курати Йокони унга Йокогамада шилқимлик қилган йигитчани белидан ушлагандек, уни ҳам белидан шундай қучди-да, унча кенг бўлмаган оқимни кечиб ўтди. Намэри дарёси жуда ҳам кенг эди. Дарёнинг торроқ жойини излаб, оқимга қарши кўтарила бошладилар, лекин дарё кенгайгандан кенгайиб борарди.

— Жонга тегди! Қайтмаймизми?— иккиланиб таклиф қилди Йоко, гарчанд у ўзбилармонлик билан Комёдзига етиб боришга аҳд қилган бўлса ҳам. Лекин улар Комёдзигача бўлган масофанинг ярмисини ҳам бөсиб ўтмаган эдилар. Унинг гэталари қумга ботиб қоларди, ниҳоят Йоко ҳолдан тойди.

— Ҳов анави ерда кўприк бор. Жиллақурса ўша ергача борайлик,— хўрсиниб деди Курати ва қирғоқ бўйлаб жойлашган тепаликлар томон элтувчи йўлдан юра бошлади. У Йоконинг қўлидан ушлаб борарди. Йоко тамоман ҳолдан тойган эди, ўзига бўйсунмаётган оёқларини зўрға судраб босар, нафаси сиқиб қолганида оған билан ҳаво олишга ҳаракат қиларди. Бу чарчоқ Йокога чинданама соғлом эмаслигини яна бир бора эслатди. Унинг юраги қинидан чиқиб кетгудек ҳолда дукиллаб урарди.

— Бир оз тўхтаб тур, яна денгиз қисқичбақаларини босиб олмайлик, жудаям юриш қийин бўляпти,— гўёки ўзини оқлаётгандек бир неча бор қайта-қайта гапирди Йоко. Чинданама бу ерларда қизил денгиз қисқичбақалари сероб эди, улар қисқичларини юқорига ваҳимали суратда кўтариб, шитир-шитир қилганча виқор билан судралиб борардилар. Айниқса, улар баҳор фасли охирлаб бораётганда кўп учрарди.

Кумли тепаликдан ўтиб олгач, улар Дзаймокудзага олиб борувчи йўлга чиқдилар. Йокони қандайдир ғалати — тушуниб бўлмайдиган бир ҳис чулғаб олди. У ўзини шундоққина қирғоқдан кўзга ташланиб турган Мида-рэбаси кўприги томон юришга ҳеч мажбур қилолмасди. Бироқ Курати ҳамон юришда давом этар, Йоко норози бўлган ҳолда унинг қўлига осилганча судралиб борарди. Кўприкда ҳеч зор кўринмасди. Лекин кўприкка яқинроқ жойда қамишдан қилинган кичикроқ бир ошхона-нинг чийпарда билан тўсиб ажратилган бир хонасида, афтидан, шу ернинг эгаси бўлган кампир дўконини ёпишга шошилаётган эди. Курати билан Йоко кўприкда турганча дарёга боқардилар. Сал лойқаланиб оқаётган Намэри қирғоқларида ўсган ҳали ёш қамишлар илдизини ювиб сокин оқарди. Дарё гўё кумли тепаликларга фарқ бўлгандек, улар ортидан кўринмас, сўнг узоқдан яна жилваланиб кўзга ташланар ва ниҳоят қирғоқларга бир меъерда гўзал бўлиб урилаётган тўлқинларга кўшилиб кетарди.

Баногоҳ Йоко пастда кимдир қамишлар орасида тими-рскилланаётганини кўриб қолди. Бу кимса бечораҳол кийинган, бошида дарё қирғоғида кийиб юриладиган соябони кенг похол шляпа, қўлида қармоқ ушлаб ўтирган эркак эди. У шляпасининг соябони остидан кўзларини йилтиратиб Йоконинг кўзига тикиларди. Йоко унга диққат билан тикилиб қаради-ю, дарҳол ортига тисарилди. Бу кимса — Кибэ Кокё эди.

Кибэ Кокё жудаям қариб кетганди, балки пешонаси-га бостириб кийиб олган шляпаси уни шундай кўрсатаётгандир. Кибэнинг юзи худди ниқобдагидек ҳаракатсиз эди. У қармоққа нимадир илиниб, худди аёл сочи тола-сидек сув сатҳида сузиб бораётганини кўрмас эди.

Ҳаттоки совуққон Йоко ҳайратдан донг қотиб қолганди. Унинг қулоқлари остида: «Ҳей, ҳе-е-ей!» — деган овоз эшитилди. Йоко Куратига қўрқиб қаради. Афтидан, Курати ҳеч нарсани сезмаган ҳолда аста-секинлик билан қоронғилик қўйнига кириб бораётган мовий самони кузатишга берилиб кетганди.

— Ортга қайта қолайлик, — илтимос қилди Йоко қалтираган овозда.

Курати унга хотиржамлик билан тикилди.

— Совуққотмадингми? Лабларинг оқариб кетибди! — деди у кўприк панжарасидан қўлини оларкан.

Улар бир неча қадам қўйишга улгурмаган ҳам эдиларки, кўприк тагидан: «Бир дақиқа тўхтаб туринглар!» деган овоз эшитилди. Курати ортига ўгирилиб қаради-ю, қошини чимириб қўйди. Қамишлар шитирлаб очилиб, оёқ товуши эшитилди — улар қаршисида Кибэ намоён бўлди. Йоко аллақачоноқ ўзини босиб олганди, у ҳар нарсага тайёр турарди.

Кибэ ўта одоб билан бошидан шляпасини олиб, Курати билан саломлашди-да, дарҳол Йокога юзланди.

— Жуда гаройиб учрашув бўлди-ю. Анчадан буён кўришмагандик!— деди у.

Йоко Кибэнинг бундан бир йил муқаддам қандай эканлигини эслаб, у гапни ҳозир таънадан бошлайди, деб қўрқиб турганди, лекин Кибэнинг оғир-вазминлиги Йокони хотиржам қилди. Лекин шу билан бирга сергаклантирди ҳам. У Кибэнинг кайфияти баҳор ҳавоси каби тез ўзгаришини биларди, энди унга фақат бир нарса аён эди: Йоко шундай йўл тутиши керак эдики, Курати иложи борича Кибэ ҳақида кейинроқ билсин, шунинг учун Йоко Куратидан аввал гап бошлашга ошиққанча, табассум билан:

— Буни қаранг-а, шундай кимсасиз гўшада дуч келибмиз... Жуда таажжубдаман. Сизни учратганимдан гоят хурсандман. Сиз шу ерда истиқомат қиласизми?...— деди.

— Истиқомат қиламан деёлмайман... Шунчаки хорзор бўлиб юрибман. Ха-ха-ха!— Кибэ сохта қаҳқаҳа уриб кулди ва болаларга ўхшаб шляпасини энсасига суриб қўйди. Сўнг шляпасини шоша-пиша бошидан олиб Куратига юзланди:

— Менинг тўсатдан худди осмондан тушгандек пайдо бўлиб қолганим ва Сацуки-сан билан бетакаллүф гаплашаётганим ҳойнаҳой сизга қизиқ туюлаётгандир. Мен тамом бўлган одамман, мен қачонлардир Сацуки оиласининг меҳмондорчилиги ва ғамхўрлигидан баҳраманд бўлганман. Менинг исмим сизларга айтишга арзимайди ҳам, туриш-турмушим шу... Узоққа кетаётибсизларми?

Кибэнинг кичик кўзларидан собит ирода ва ақл ёғдуси нур сочиб турарди, бироқ соқоли ўсиб пахмайиб кетганидан ва сочининг анчадан буён олинмай патила-патила бўлиб кетганидан бу ёғдуни фақат Йокодан бошқа кимса фаҳмлай олмасди. Турган гапки, Курати ўзини

таништириб ўтирмади, фақат «сени қайси жин ургур чақириб келди», демоқчи бўлгандек шунчаки шляпасига кўлини бир оз теккизиб қўйди.

— Комёдзига бориб келмоқчи эдик.— жавоб қилди Курати.— Лекин манави дарёдан ўтолмаётибмиз... Ана-ви кўприкдан ўша томонга ўтса бўладими?

Улар ўгирилиб кўприкка қарадилар. Кўтарма устидан ўтадиган йўл тоғгача бўлган жойгача оқариб кўри-нарди.

— Утса бўлади, лекин қирғоқ бўйлаб борган маъ-кул. Яна дарёни кесиб ўтса ҳам бўлади. Мен сизларни кузатиб қўяман.

Йокони икки хил ҳис қамраб олди: ҳам Қибёдан тезроқ қутулишни истаса, шу билан бирга у билан ажра-лишгандан кейин нималар бўлгани ҳақида очиқчасига гаплашиб олишни жуда-жуда истарди. Уларнинг поезд-даги тасодифий учрашувларидан сўнг, Йоко бу учра-шувни сўнгги учрашув деб ўйлаганди, Қибё ниҳоятда ўзгариб кетганди. Йокога Қибё тажрибалироқ бўлиб кў-ринди, энди у билан жиддий ва очиқчасига дилдан ҳу-морни ёзиб гаплашса бўларди. Қибёнинг уст-боши бир ҳолатда эди, чамаси, у қўл учида кун кўрса керак. Йо-конинг унга раҳми келиб кетди.

Курати олдинда, унинг ортидан эса Йоко билан Қибё олдинма-кетин қадам ташлаганча борардилар. Улар шу тариқа орқаси қизил майда қисқичбақаларга тўлиб кет-ган қумлоқ йўлдан дарё томон тушиб келардилар.

— Мен одамларнинг гапларидан ва газеталардаги хабарлардан сизнинг ишларингиз қандай эканлигини биламан... Одамзот — ғаройиб зот!.. Мен бўлсам, ўшан-дан кейин андоқ ривоят қилганларидек, даврадан чиқиб кетганман. Қай бир ишга қўл урмай, ишим чаппасига кетаверарди. Хотиним билан болаларимни қишлоққа жўнатиб юбордим, ўзим бўлсам бу ерларда ёлғиз дай-диб юрибман. Қармоқ ҳар кунги ҳамроҳим. Ўтирволиб сувнинг оқишига тикилганча термиламан, онда-сонда би-ронта балиқ илиниб қолади, ҳа, сакэга газак қилишга... Ха-ха-ха.

Қибё яна сохта кулиб қўйди-ю, гўё кулгиси эски яра-сини худди янгилаётгандек шу ондаёқ кулишдан таққа тўхтади. Бир жуфт гэта остидан қумнинг гижирлагани өшитиларди, холос.

— Умуман, якка-ёлғизман, деб айтолмайман. Яқин-

да мен бир киши билан танишдим. У мусалласни қум-тепаларга кўмиб, сўнг ўша ерда сайр қилиб, ичиб маст бўлиш билан ўзини овутиб юрарди. У ҳаддан ташқари ажойиб ҳаёт фалсафасини олға суради. У ўта даражада тақдирга ишонарди, ичиб олгач, фатализм ҳақида сафсата сотарди. Ҳақиқий дарвиш эди!

Курати анча олдинга кетиб қолганди. Шунинг учун ҳам уларнинг гапини эшитмасди. Йоко сабрсизлик билан Кибэнинг илгаригидек кўнгилчанлик қилишини кутарди, бироқ у шунчаки бепарво бўлиб қолганидан фақат кулгисигина эмас, балки ҳамма нарса ҳам унга сохта бўлиб кўринарди.

— Ҳозир сиз нима иш билан шуғулланыяпсиз?— сўради Йоко Кибэга бир оз яқинлашиб. Кибэ бўлса ўзини Йокодан олиб қочди-да, яна ғалати кулиб қўйди.

— Нима билан шуғулланыяпсиз, дейсизми? Одам нима қилиши мумкин? Мана, баҳор ҳам ўтиб бормоқда,— деди у дабдурустдан. У Йокога бир қараб қўйди-да, дарҳол кўзини четга олиб, узоққа — денгиз осмон билан туташадиган тарафга қарай бошлади.

— Мен сиз туржам, дилдан ёзилиб суҳбат қилишни хоҳлардим,— тилёғламалик билан бир оз товушини пасайтириб деди Йоко. Афтидан, унинг сўзлари Кибэга заррача ҳам таъсир этмаганди.

— Ростданми?.. Нимаям дердим, жуда қизиқ... Мен... Шундоғам кўриб-билиб турибсиз менинг туриш-турмушимни, баъзи пайтларда сизнинг бахтингизни тилаб ибодат қиламан. Жуда кулгили, а, тўғрими. Ха-ха-ха!

Йоко нимадир деб эътироз билдирмоқчи бўлганди, лекин у гапни бошқа ёққа буриб юборди.

— Ҳув анавини кўряпсизми? Ўша Осима. Худди осмонда булут сузаётганга ўхшайди, тўғрими? Осима Изду ярим ороли яқинига, худди мен балиқ тутадиган жойнинг рўлгарасига жойлашган. Ҳар куни у янгича кўришишга эга бўлади. Аҳён-аҳёнда вулқондан тутун чиқаётгани кўринади.

Яна орага жимлик чўкди. Гэтанинг тақиллашига қирғоққа урилаётган тўлқинларнинг шовуллаши қўшилиб кетарди. Негадир Йоконинг кўнгли борган сари хижил бўлиб борарди. Шу билан бирга яна Кибэ билан учрашиш иштиёқи аланга оларди.

— Кибэ-сан, сиз ҳойнаҳой мендан хафа бўлсангиз керак... Лекин мен сизга албатта битта муҳим гапни

айтишим лозим. Сиз бир йўлини қилиб келолмайсизми? Яқин кунлар ичида. Менинг адресим...

— Қидириб бўлса ҳам бораман. Бир чорасини қиларман... Энг қулай сўз, «бирон чорасини топиб», дегани... Қандайдир қилиб... «Аёл киши бир гап айтишим керак, деганида, ундан қуруқ суҳбатинигина кутмай, оғушинга олишга ё бўлмаса қуруқ қайтишга тайёр бўлиб тур». Қандай ажойиб айтилган сўзлар-а! Ха-ха-ха...

— Жудаям ошириб юбордингиз,— ярим ҳазил, ярим чин қилиб деди Йокко.

— Ҳаддан ташқарими ёки йўқми... ҳар ҳолда, бу очиқ-ойдин ҳақиқат,— яна кулди Кибэ ва тагин, аввалгидек, ярасига тегиб кетгандек, кулгидан тўхтаб қолди. Курати сувнинг лабига яқинлашиб келди, лекин дарёни кечиб ўтишининг иложи йўқ эди. У қовоғидан қор ёққанча Кибэ билан Йоккога ўгирилиб қаради.

— Хўш, дарёни кечиб ўтишингизга ёрдам берайми?— Кибэ шу сўзларни айтди-ю, ўсиб ётган қамишларнинг орасини шартта ёриб, улар орасида ғойиб бўлди. Сўнг тез орада у кичикроқ, таги ясси қайиқни эшганча қайтиб келди. Йокко Қибэнинг балиқ тутадиган асбоблари йўқлигини пайқаб:

— Менга қаранг. қармоғингиз қани?— деб сўради.

— Қармоқми? Қармоқ, менимча, дарёда сузиб ётгандир. Балки шу ёққа сузиб келар, балки келмас,— жавоб қайтарди Кибэ, сўнг кутилмаганда ҳақиқий қайиқ ҳайдовчидек қайиқни қирғоқ томон енгил ҳайдаб кетди. Учовлари қайиқда турганча ҳар дақиқада қайиқнинг тўнтарилиб кетишидан жонларини ҳовучлаганларича йўлга равона бўлдилар. Курати Кибэдан тортинмай-нетмай Йокони маҳкам ушлаб олганди. Кибэ эшкакни енгил бошқариб борарди. Бир неча марта қайиқ эшкагини қулочкашлаб босгач, қайиқ эсон-омон қирғоққа етиб келди. Курати эпчиллик билан ерга сакраб тушди-да, Йоккога қўлини узатди. Кибэ ҳам қўлини Йоккога узатди, у Кибэнинг қўлини ушлаб олди. Йокко Кибэнинг қўлини ҳаддан ташқари маҳкам қисиб олганиданми ёки у эшкак эшиб чарчаганлигиданми, хуллас, уларнинг қўллари бир-бирлари билан бирлашганда титраб кетди.

— Катта раҳмат,— деди Курати Кибэга.

Кибэ қайиқдан тушмади. Кенг соябонли шляпасини бошидан олганча:

— Энди сизлар билан хайрлашишга тўғри келади... Қоронғи тушиб қолди, — дея қўшиб қўйди у, — оёгингиз остига диққат билан қараб бординг. Хайр.

— Хайр. — Курати билан Йоко юз метрлар чамаси масофани босиб ўтмаган ҳам эдиларки, дабдурустан ҳаммаёқ ёп-ёруғ бўлиб кетди. Комедзи ортидаги тоғ чўққиси тепасида ой ўз жамолини намоён қилганди. Йоко ортига ўгирилиб қаради. Қоронғилик оғушида бинафша рангга беланган қумлоқтошда худди хитой соялар театридаги каби қайиқни қамишлар орасида эшиб кетаётган Қибэнинг қора шарпаси кўзга ташланди. Йоко шамсиясини очиб юборди ва Куратида шубҳа уйғотмаслик учун ҳазиллашганча унга шамсиясини силкитиб қўйди. Улар яна бир неча юз қадам масофани босиб ўтдилар. Бу гал Курати ортига ўгирилиб қаради. Бироқ Кибэ энди кўздан ғойиб бўлганди. Йоко соябонини йиғиштира бошлади, унинг кўзларида ёш милтиллади.

— У ким? — деб сўради Курати.

— Сенга бари бир эмасми?

Қоронғиликда Йоконинг кўз ёшлари кўзга ташланмас, лекин овози қалтираб чиқарди.

— Ишқий саргузаштни бошидан кўп кечирган аёллар тоифаси алоҳида бўлади-да.

— Ҳа, гапингда жон бор... Менинг бир қарашдаёқ кўзга ташланмайдиган, қашшоқларга ўхшаш ўйнашларим ҳам кўп бўлган...

— Сендан ҳамма нарсани кутса бўлади.

— Шунинг учун ҳам мен сенинг меъдангга урган бўлсам керак!

Курати «яна бошланди», деб ҳали ўйлаб улгурмаган ҳам эдики, Йоко ўзини бехосдан қумга отди ва қаттиқ тутқаноғи тутган одамдек талвасаланиб, ҳаммаёғи қумга беланди, афтидан, у ҳозир худди жон таслим қилаётганга ўхшаб кўринарди. Курати афсусланганча тилини тақиллатиб қўйди.

Бу тун Йоко мижжа қоқмади. Меҳмонхонага қайтиб келгач, у оқсочларнинг ҳаммасига бирма-бир танбех бериб, захрини сочиб чиқди, улар иложи борича Йоконинг кўзига кўринмасликка ҳаракат қилардилар. Курати аввалига ўзини мажбур қилиб, уни юпатмоқчи бўлди, лекин иложини қилолмагач, қўлини силтаб, бошқа хонага чиқди-да, ухлагани ётди.

Баҳор тунини ҳаммаёғни унсиз чулғаб олмоқда эди.

Қаердадир узоқларда қурбақаларнинг вақир-вуқури қулоқни қоматга келтирарди. Ниттёсама ибодатхонаси атрофидаги чакалакзордан бойўғлиларнинг хунук овози эшитилди. Бу товушлар Йоккога уни таҳқиромуз масхараляётгандек бўлиб эшитилар, шу билан бирга, қандайдир ғам-кулфатдан дарак бераётгандек туюларди. Орадан маълум дақиқа ўтгач, бир маромдаги «қху, қху, қху» деган овоз эшитиларди, бу овоз ҳар сафар дарахтнинг бир новдасидан келаётгандек бўларди. Ён-атрофдагиларнинг ҳаммаси ширин уйқуда эди. Йокко ғазаб отидан аста-секин туша бошлади. Маъносизлик ва ёлғизлик ҳисларигина уни қамраб олганди, холос.

Йоконинг тутаётган ҳар бир иши ва ҳар бир сўзи борган сари уни Куратидан тобора узоқлаштириб бораётганди. Бугун Курати ундан нимани кутаётганини жуда яхши биларди. Йоконинг бекордан-бекорга ғазабга миниб, ўжарлик қилиши Куратининг ихлосини қайтарди. Бундай воқеалар қанчалик тез-тез такрорланиб турса, Курати ўз ҳирсини қондириш учун ўзга — янги ўйнаш топниш ҳаракатига тушиб қолади. Ҳақиқатан ҳам у Айкога тузоқ қўймаётганмикан? Йокко ўтган умрига бир назар ташлаб, Курати билан ораларидаги муносабат қандай юзага келганини хотирлагач, ўзининг ҳаддан ташқари чегарадан чиқиб кетаётганлигига иқрор бўлди. Бироқ Куратини ўзига ром қилишнинг бундан бошқа йўли йўқ эди. Аммо Куратини ҳам заиф томонлари йўқ эмасди. Куратининг муҳаббатини қозонмоқчи бўлган Йоккода бу хусусиятлар йўқ, деб ўйлайсизми? Йокко узоқ ўй ўйлагач, ўзини шундай ёмон кўриб кетдики, ҳатто ўзини кўрарга кўзи бўлмай қолди.

«Негаям Қибэни ташлаб кетдим, Кимурага негаям азоб беряпман? Қибэ билан ажралишгач, ўзим танлаган йўлдан боролдимми? Ҳаммасига, мени Кимуранинг қучоғига ташлаган Исокова холам айбдор. Унга бўлган нафратим қачон бўлса ҳам тарқармикин. Мен шунчалар аҳмоқ бўлмасам, унинг ҳийла-найрангига учармидим! Фақат Куратини қўлдан чиқармасликни истардим. Фақат у билан овуниб юрардим, холос. Фақат овуниб юрардимгина эмас, балки у билан бахтли ва шоду хуррамликда яшамоқчи эдим. Мен Куратидан ажралиб кетишимга сира-сира ишнолмасдим. Афсус қилмай унинг пойига ташлаган ҳаётимни бус-бутунлигича унга бағишлагандим. Энди менда нима қолди? Хўш, нимага эга

бўлдим? Ахир, Курати эртами-индин мени ташлаб кетиши мумкин-ку. У менинг хонамдан чиқиб кетаётганида қанчалар лоқайд эди-я! Ҳозироқ бориб унинг оёғи остига йиқилиб, кечирим сўрайман. Қулдек бошимни ерга уриб, ундан раҳм-шафқат сўраб ялиниб-ёлвораман... Ҳа, шундай қиламан... Бироқ Курати менга қиё боқмай, тошдек қотиб ўтираверса-чи? Йўқ-йўқ. То тирик эканман, унинг менга нисбатан бепарво қарашига тоқат қилолмайман. Балки Қибэдан кечирим сўрасаммикин?.. Лекин у қаерда яшашлигини билмайман-ку».

Йоконинг озгин елкалари титрарди, худди Курати уни ташлаб кетгандек кўз ёшлари адо бўлмагунча аччиқ алам-ла зор-зор йиғлади. Тунги сукунатни фақат унинг хўрсиниб йиғлаши бузарди, холос.

Орадан бир неча дақиқа ўтгач, у шахт билан ўз олдига сиёҳдон билан қоғозни суриб, қўлининг дир-дир титрашини базўр босиб, энагасига қисқача хат ёзди. У ўз хатида энагаси ва Садако билан ораларидаги алоқани узаётганлиги ва шу ондан бошлаб уни ўзларига бегона деб ҳисоблашларини сўраб ёзди. Мабодо, у ўлиб-нетиб қолса, шу конверт ичига солинган хатни Қибэга олиб бориб беришини энагасидан илтимос қилди. Қибэ албатта Садако тарбиясини ўз зиммасига олади. Қибэга йўллаган хатида шундай деб ёзганди:

«Садако — Сизнинг қизингиз. Бунга уни бир кўриш-даёқ гапимга иқрор бўласиз. Мен шу тобгача ўжарлик қилиб унинг отаси борлигини айтмагандим. Энди мен бу фоний дунёдан бош олиб кетар эканман, ишонаман-ки, Сиз гуноҳимдан ўтарсиз. Ҳеч бўлмаса Садакони назорат қилиб туришни ўз зиммангизга олсангиз.

Йоконинг ўлиmidан сўнг Садаконинг отасига,
Садаконинг бахтиқаро онасидан».

Шашқатор кўз ёшлари қоғозга тўкилиб, Йоко ёзган хатини чаплаштириб юборарди. Йоко конвертни Токиога келгач, банкдаги қолган пулларнинг ҳаммасини қизига ўтказилгани ҳақидаги қоғозни конвертга солиш мақсадида уни атайлаб ёпиштирмади.

Сўнгги қурбон... Балки у ҳали-ҳанузгача кўнглини узолмаётган энг севимли хилқатини қурбон қилиб бўлса-да, Куратининг севгисини қайтарсамикин,

Раҳм-шафқатсиз азиз-авлиёлардан ўз илтижоларини даргоҳида қабул этишни сўраб, энг ноёб хилқатларини қурбон қилган қатъиятли қадим одамлардек, у ҳам дуо-гўйлик иштиёқи билан ёнди. Ўз қароридан таъсирланиб кетган Йоко яна ўкириб юборди. У ўзининг қилмоқчи бўлаётган бу ишини жасорат деб биларди.

«Менга мадад бер, мадад, мадад!»— дея қўлини илтижо билан юқорига кўтарди, лекин кимга илтижо қилаётганини билмаган ҳолда бутун вужуди билан фарёд кўтарарди. Ниҳоят, у ўзини тутиб олгач, кўз ёшларини артди-да, хонасини тарк этиб, аста-секин даҳлиз бўйлаб йўналди. Деярли ҳамма чироқлар ўчирилганди, фақат ойнабанд эшикнинг тирқишидан тушаётган ойнинг хира шуъласи унинг йўлини ёритиб турарди. Озиб чўп бўлиб кетганидан бўйи янаям новча бўлиб кўринган Йоко шарпа чиқармай қадам ташлаб борарди. Сўнг у эҳтиёткорлик билан фусумани очди-да, Курати ётган хонага кириб келди. Тунги чироқ хонага хира нур таратиб турарди. Курати пишиллаб ухларди. Йоко астагина Куратининг бош томонида бордонга тиз чўкди-да, унинг юзига тикила бошлади.

Йоконинг дўрдоқ лаби титрарди. У Куратидан нигоҳини узолмасди, кўзлари жиққа ёшга тўлганидан Курати гира-шира бўлиб кўринарди. Йоко тамоман тушкунликка тушиб кетганди, ўзининг ҳолига ачинарди. Тақдири қанчалик аччиқ, қанчалик аламли экан-а! У ҳўнграб йиғлай бошлади. Курати уйқу аралаш норозилик билан алланима деб гудранди-да, бошқа ёнбошига ағдарилиб ётди. Йоко кўрққанидан жим бўлиб қолди.

Лекин шу он яна ҳўнграб йиғлашда давом этди. Ҳамма нарсани унутиб, Куратининг тепасида ўтираркан, узоқ вақт юм-юм йиғлади.

38

— Хўш, нимадан кўрқяпсан? Илматуғмани ҳалқага киргизсанг Сўлди-да,— деди Курати ўзига хос бўлган энг майин оҳангда. У оқ кўйлакда Йокога орқа ўгириб турарди. Дили сиёҳ бўлган Йоко худди кечирилмас хато қилиб қўйгандек қўлида илматуғмани асабий айлантитарди.

— Кўйлакни ювишдан олганимда бу бутунлай ёдимдан кўтарилибди...

— Узни оқлашнинг ҳожати йўқ... Тезроқ бўла қол, илтимос.

— Ҳозир,— итоат-ла жавоб қилди Йоко. У Курати-га яқин келди-да, илматугмани тақишга уриниб кўрди, лекин бунинг уддасидан чиқолмади: ёқа жудаям қаттиқ оҳорланган бўлиб, боз устига, қўллари титрарди.

— Кечир, илтимос, кўйлагингни бир минутга ечиб тур.

— Шунча оворагарчилик... Наҳотки, шундайлигича тақиб бўлмаса?

Йоко яна уриниб кўрди, лекин яна уддасидан чиқолмади. Курати энди расмана жаҳли чиқа бошлади.

— Бўлмаяптими?

— Ҳозир, бир дақиқа чидагин.

— Илматугмани бу ёққа бер. Қўйвор, ўзим. Шундай осон...— Курати Йокога ўқрайиб қараб, илматугмани тортиб олди. Ва яна унга орқа ўгириб, уни ўзи тақишга тутинди. Лекин унинг ҳам қўли титрамоқда эди, шунинг учун уни ҳалқага киргизолмади.

— Ҳой, ёрдам берсанг бўлармиди!

Йоко бўшашиб қўлини узатди, лекин илматугма бордон устига тушиб кетди. Йоко энгашгандиямки, боши узра Куратининг овози гулдуради:

— Аҳмоқ! Ҳеч ким сенга халақит беришни сўрамаганди!

Йоко эътироз билдирмади.

— Кечир, илтимос. Халақит бериш хаёлимда ҳам йўқ эди...

— Сен бўлсанг халақит беряпсан! Буни яна қандай аташ мумкин?.. Вой-бў, у ерда эмас. Мана-ку!— деб бақирди у лабини норози чўччайтириб, иягини чўзиб ва ер тепиб.

Йоко бунга ҳам чидади. У ниҳоят илматугмани топиб, қаддини ростлаганда, Курати кўйлагини ечаётганди.

— Юрагимни қон қилиб юбординг! Ҳой, кимонони бер-чи.

— Ички кимонога ҳали ёқа тикилмаганди. Ҳозир кўйлагинг тайёр бўлади, бир оз сабр қил,— хушомад-гўйлик билан гапирди Йоко.

— Сендан сўраётганим йўқ. Ай-тян!— дея баланд овозда чақирди Курати.

Йоко шунда ҳам бор кучи билан ўзини тутишга ҳаракат қилди. Пиллапоядан кўтарилиб, ўзининг одатдаги

ювош қиёфасида Айко хонага осойишта кириб келди. Курати дарҳол оғзи қулоғига етгудек жилмайди.

— Ай-тян, барака топкур, манави илматугмани тақиб бер.

Айко нима ҳодиса рўй берганлигини билмаган қиёфада, қоматини кўз-кўз қилганча ғалати бир тарзда эгилиб бордон устидаги кўйлакни олди. У, афтидан, Куратига хизмат қилаётган Йокони пайқамаетганга ўхшарди. Кейинги вақтларда Йоко ҳар нарсадан гумонсирайдиган бўлиб қолганди, ҳозир ҳам Айконинг хатти-ҳаракатини жирканч сурбегликдек қабул қилди.

— Нега бировнинг ишига бурнингни суқяпсан? — ўзини тиёлмай тутақиб кетди Йоко ва Айконинг қўлидан кўйлакни тортиб олди.

— Сен... Мен Айкодан илтимос қилдим, нега ўзинг суқиялпсан, — амрона деди Курати. Лекин Йоко ҳатто унга қиё ҳам боқмади. У Айкога қараб турарди.

— Сенинг жойинг — пастда. Сен ҳатто оқсочлик вазифасини ҳам қойиллатиб бажаролмайсан-ку, бировларнинг ишига бурнингни тикқанингга ўлайми. Жўна, — деди дарааллик билан Йоко.

Айко унга гап қайтармади ва индамай чиқиб кетди.

Уйда жанжаллар бот-бот бўлиб турарди. Бир ўзи қолиб тинчлангач, Йоко одатда ўзининг тийиқсиз ғазабидан афсусланади ва Айкога нисбатан хушмуомала бўлишга ҳаракат қиларди. Унинг олдидаги айбини ювиш учун Йоко Садаёга қаттиққўллик қилар, уни Айко ҳузурида қийнади, фақатгина авваллари яхши кўргану, лекин кейин ёмон кўриб қолган одамларинигина шундай қийноққа солишлари мумкин эди. Йоко бунинг бемаъни, ваҳшийлигини билиб турса ҳам, лекин ўзини тиёлмай қоларди. Боз устига, вақт-вақти билан анчадан бери йиғилиб қолган жаҳлини кимдандир олиш эҳтиёжини сезарди. Қимга бўлмасин жароҳат етказиш — одамга бўлмаса бирорта ҳайвонга, ҳайвонга бўлмаса дарахтга, дарахтга бўлмаса унда ўз-ўзига — унга расмана шодлик келтирарди. Боғдаги бегона ўтни юла туриб у бирдан ўзини, ёшли кўзлари билан чўққайиб ўтириб, жон-жаҳди-ла қандайдир арзимас ўтни юлаётганини сезиб қоларди. Мана шу ҳиссиёт уни Куратининг қучоғида ҳам қийнади — шунда у ҳеч қандай лаззат ҳиссини туймасди. У Курати етказадиган шафқатсиз жисмоний оғриқдан қониқиш толишни хоҳларди-ю, лекин тополмасди,

Анчадан бери Куратининг қучоғи Йокога кўнгилдаги шодликни келтирмасди. Аксинча, бу худди дўзах азоби-дек туюларди. Дақиқалик яқинликдан кейин нафрат уйғотувчи азоб-уқубат бошланарди, беҳуш бўлишга беҳуда уринишлар ўрнини жирканчли ланжлик эгалларди. Йоконинг сусткашлиги Куратининг аччиғини келтирар ва унда даҳшатли нафрат уйғотарди. Йоко буни тушуниб қолгач, уни фожиавий ожизлик ҳисси чулғаб олди. У Куратида қандай қилиб бўлмасин аввалги эҳтиросини уйғотишга ҳаракат қиларди. Лекин Курати сезиларли даражада ундан узоқлашаётганди. Боз устига, дағал муомалада бўларди. Ҳатто шундай кун келдики, Курати унга тўғридан-тўғри, худди башарасига тупургандек:

— Кейинги вақтда мен билан бўлишни хоҳламай қўйдинг. Афтидан, ўйнаш топганга ўхшайсан,— деди.

«Нима қилиши керак?»— бош оғриғини енгмоқчи бўлгандек қўлини пешонасига қўйиб, азоб-уқубат ичида ўйларди Йоко.

Бир куни у юрак ютиб, махфий равишда докторга борди. Доктор азобланишининг сабабини осонгина аниқлади: аёллар касаллиги. Йоконинг назарида, доктор ўта билағонлик билан ниҳоятда муқаррар нарсаларни гапиряпти, унинг оппоқ, ҳеч нарса англамайдиган чеҳраси — даҳшатли тақдири яширинган ниқоб бўлиб, докторнинг сўзларида ўзининг мудҳиш келажаги ҳақидаги каромат пинҳон турибди. У докторнинг олдидан дарди дунёси қоронғи бўлиб қайтди. Йўлда кела туриб у китоб дўконига кирди ва аёллар касаллигига оид бир талай китоблар сотиб олди. У ҳамма нарсани билиши зарур. Хонасига беркиниб олган Йоко ўзини қизиқтирган энг асосий нарсани ўқиб чиқди.

Бачадон букиғини операция қилиб тўғриласа бўлади, шамоллашни шикастланган жойни кесиб ташлаш йўли билан даволаш мумкин. Бачадонни тўғрилаш вақтида жарроҳнинг эҳтиётсизлиги натижасида тешикчалар пайдо бўлиш эҳтимоли бор, бу эса ўткир бачадон яллиғланишига олиб келиши мумкин. Йоконинг миясига буларнинг ҳаммасини Куратига гапириб бериб, кейин операцияга ётиш фкри келди. Бошқа вақт, соғлом ақлга бўйсунганча, ўйлаб-нетиб ўтирмай бу ишни қилган бўларди. Лекин ҳозирги ҳолатида у ҳақиқатда мавжуд бўлмаган нарсагагина фикр билдириш қобилиятига эга бўлиб, фақат хаёлий нарсалар унга ҳақиқий бўлиб туюларди. Ку-

ратини унинг касали шубҳасиз жиркантирса керак. Агар мабодо касали унчалик даҳшатли бўлмаса-ю, у касалхонадалик вақтида Куратининг ҳайвоний ҳирси уни, худо билади, қай қўйларга солишлигига ким кафил бўла олади. Балки Йоко адашаётгандир, лекин Айконинг Куратига бефарқ эмаслиги рост бўлса, у уйда йўқ вақтида, Курати синглисининг бошини айлантириши турган гап. Еш ва тажрибасиз Айкони, албатта, Куратининг қўпол, ваҳшиёна эҳтироси жазб этмаса керак, синглиси унга қандайдир адоват-ла муомала қилиб, ҳаттоки рад этса керак. Лекин Курати беҳаёлиги билан ажралиб туради. Боз устига, у худди нашадек таъсир қилувчи, тушунтиришга тил ожиз, ўзига жазб қилувчи куч соҳиби бўлиб, ҳеч бир аёл унинг олдида ўзини тутиб туролмасди. Ҳеч қандай бурч ва одоб ҳисси билан боғланмаган, фотиҳ эркакнинг беҳад ибтидоий қудрати жозибали таъсир қилади ва ҳар қандай аёлда ҳам хоҳиш уйғотиш қобилиятига эга. Булардан ташқари мана шу итоатгўй Айко нақ йўрғаклигиданоқ Йокога адоват кўзи билан қарайди. Шунинг учун ҳар нарсани кутиш мумкин. Рашк Йокони ҳамма нарсани унутишга мажбур қилди. Куратини ушлаб қолиш учун ҳар қандай жабру жафо чекишга тайёр эди.

Бир қанча вақтдан буён Курати йўқлигида Йоконинг ҳузурига ўқувчига таниш Масаи келадиган бўлиб қолди. «Итвачча! Унинг дастидан сал бўлмаса қўлга тушиб қолай дедим. Энди у билан бирга иш қилишдан худонинг ўзи асрасин»,— деб маълум қилувди Курати бир куни Йокога. Шу гапдан бир ҳафтаям ўтмовдики Масаи кириб келди. Авваллари ташқи кўринишига алоҳида эътибор бериб, олифта бўлиб юрадиган Масаи эндиликда бутунлай ўзига қарамай қўйганди — ёқаси тердан яғири чиқиб кетган, шимининг тиззаси йиртилиб ётарди. Йоконинг уйга таклиф қилишини ҳам кутиб ўтирмай, у худди эски қадрдонлардек дадиллик билан даҳлиздан меҳмонхонага кирди ва афтидан, Европадан келтирилган қимматбаҳо конфет бўлса керак, чиройли қутичани очди-да, уни Йоконинг олдига қўйди.

— Жудаям таассуфдаман, Курати-сан ҳали-бери қайтмайди. Маъзур тутингу, лекин бошқа вақт келишингизни илтимос қиламан. Бунга эса ўша вақтгача ўзингизда асраб турарсиз,— деди Йоко чехрасига гоят илтифотли тус бериб, лекин гангитиб қўядиган даражада

совуққон ва жиддий оҳангда. Аммо-лекин Масаи пинагини ҳам бузмади. У бамайлихотир, чўнтагидан портсигарини чиқариб тилла ҳалли сигарета олди-да, хибатидаги кулни эҳтиётлик билан титиб сигаретасини тутатди ва осойишта хушбўй тутун чиқара бошлади.

— Ҳали қайтмадимми? Бу айни муддао... Нақ ёз бўлиб кетибди-я. Қўшнилариингнинг атиргуллари, балки очилгандир-а... Ахир, ўтган йилигина биз сиз билан Тинч океанни икки марта кесиб ўтгандик, лекин шунгаям анча бўлганга ўхшайди-я, тўғрими? Ушанда ҳамма ишларимиз қойилмақом кетаётганди. Бизнинг ишларимиз ҳам ҳеч қандай шубҳа туғдирмасди... Дарвоқе, Сацуки хоним...

Масаи, худди Йоко билан жуда муҳим нарса ҳақида маслаҳатлашмоқчидай, кулдонни бир чеккага суриб қўйди-да, бутун борлиғи билан олдинга сурилди. Йоконинг жони ҳақилдоғига келди ва ғазаб билан: «Қандай безбетлик», деб ўйлади. Агар шунга ўхшаш ҳодиса Йоко ўз гўзаллиги ва ақлининг куч-қудратини ҳис қилиб турган вақтда рўй берганда, у ғайриоддий осойишталик билан уни қопқонга илинтирган ва ўзи тўқиган тўрга ўзини тушириб, жонини кўзига кўрсатиб қўйган бўларди. Ҳозир бўлса у душманини бемалол ўз қароргоҳига кириб келишига йўл қўйди, энди унинг ҳаяжонланиб, афсусланишдан бошқа чораси йўқ.

Масаи бирмунча вақт индамай унинг юзини ўткир нигоҳи билан пайпаслаб турди-да, сўнг, афтидан, ҳаракат қилиш вақти етди, деб ўйлаб, гап бошлади:

— Менга озгина бўлса ҳам қарз бериб туринг.

— Наҳотки, менда сариқ чақа ҳам йўқлигини билмасангиз? Сиз менга бегона эмассиз, шу сабаб бир иложини топган бўлардим. Лекин Куратининг бир ўзи учаламизни боқиб турган бир вақтда мен нимаям қила олардим. Масаи-сан, ўзингиздан қолар гап йўқ-ку, негадир сизга тушунолмай қолдим. Яхшиси, Курати билан гаплашсангиз бўларди, у сизга бирон-бир жўяли маслаҳат берармиди. Менинг эркакларнинг ишига аралашим одобдан эмас.

— Келинг, очиқчасига гаплашиб олайлик. Ахир, мен сиз билан кеча ёки бугун танишганим йўқ... Курати-сан билан муносабатимиз бузилганини наҳотки билмасангиз? Агар билсангиз, бундай маслаҳат беришингиз ўтакетган бераҳмлик-ку, — Масаи худди ниқобини олиб таш-

лагандек ўзини бирмунча эркинроқ тутиб, ўрнашиб ўтириб олди, лекин сўзлари аввалгидек мулойим эди.— Курати-сан мени ёмон кўриб қолган бўлса-да, унга ёмонлик қилиш ёки ўч олиш хаёлимда ҳам йўқ. Бу хислатлар менга ёт. Агар бирон нарса содир бўлгудек бўлса, мен ҳам у билан барабар, ҳатто кўпроқ зарар кўришим мумкин. Бироқ... Демак, сиз билан ошимиз пишмас экан-да?

Йоко чўчиб қолди. Масаи Куратининг ҳамма сир-асорларини беш қўлидай биларди, шу сабаб мабодо мушкул аҳволга тушиб қолса, уни бирорта кўнгилсизликка дучор қилиши мумкин эди. Бунга йўл қўйиб бўлмайди. Ҳа, албатта, мумкин эмас. Йоко қийин ҳолатдан қандай чиқишни билмасди.

— Қандай қилиб сиз, ҳозирги аҳволни била туриб, менинг олдимга келдингиз?.. Айтайлик, менда пул топилди ҳам, лекин бари бирам бу бефойда-ку. Мен қандай бўлишимдан қатъи назар, сиз у билан алоқани узган экансиз. Куратининг пулидан қарз бера олмайман.

— Нега энди Куратининг пулидан? Ахир, сиз Кимура-сандан ҳам бирмунча тегиш олиб турасиз-ку... Ана ўшандан... Мен кўп сўрамаяпман, шундай, биринчи галга...

Масаи ўзига яширинча ўйнаш орттирган суюқоёқ хотинидан пул талаб қилаётгандек, Йоко билан ўзига бино қўйган ҳолда сурбетларча гаплашарди, охир-оқибат хамирдан қил суғургандек, ундан осонлик билан уч юз иен суғуриб олди. Кечқурун Курати келганда бу ҳақда унга гапириб беришга Йоконинг журъати етмади. Ўзининг ҳамма жамғармасини Садакога юборгани учун, ёнида ҳемири ҳам қолмаганди.

Шундан кейин Масаи деярли ҳар ҳафта Йокодан пул ундиргани келадиган ва ҳар гал Куратининг шубҳали ишлари ҳақида батафсил ҳикоя қиладиган бўлди. Куратининг шериклари, одатда, «Эдзима-мару» саломида кунда-шунда одамлар бўлиб, улар сакэ ичиб, чекканча бир нималар ҳақида сирли шивирлашиб ўтиришарди,— бу одамларнинг касб-корини ўзининг шунчалик синчковлигига қарамай ҳатто Йоко ҳам аниқлай олмасди. Уни қўрқитиш учун Масаи ўзидан ҳам қўшиб-чатишини биларди, лекин бари бир унинг ҳикояларидан тепа сочи тикка бўлиб кетарди.

Курати Япон-Хитой уруши давриданок тафтишчи

бўлиб ишларди, шу сабабли, ҳарбий денгизчилар ва савдо флоти денгизчилари орасида жуда кўп таниш орттирганди. Ҳозир у ҳарбий ахборот йиғиш иши билан шуғулланувчи гурӯҳга раҳбарлик қилаётганди. Йоко Куратининг маънос ва кўрс бўлиб қолганлиги сабабини тушунди. Охир-оқибат, Йоко Масаи уни ҳимоя қилиши мумкин, шунинг учун ундан юз ўгиришнинг ҳолати йўқ, деган қарорга келди. Кечасилари у Масаининг гапларини эслаб эзилар, ухлолмасди. У зиммасида яна бир муҳим сирнинг оғир юкини кўтариб юриши лозим эди. Курати ҳам, афтидан, бунинг сезди. У вақт-вақти билан Йокога ўзининг жиддий, шубҳали нигоҳи-ла тикилишини одат тусига киритганди, Курати у ортимдан жосуслик қилмаяптимикин, деб хавфсирарди. Шу тахлит ўрталарида яна бир ғов пайдо бўлди.

Лекин бу билан иш тугамади! Курати бераётган пулдан Йоко Масаи учун ҳеч бўлмаса озгина ҳам орттиролмасди, шунинг учун ҳар турли баҳоналар билан Кимуранинг пул юборишга мажбур қиларди. Агар у бу ишни Курати учун ёки сингилларининг сарф-харажатлари учун қилган бўлганда қандайдир ўзига хос фахр, ҳатто дилхасталикка яқин шодлик ҳиссини туйган бўларди. «Севгилим учун ҳамма нарсага тайёрман». Лекин бу пуллар Масаининг чўнтагига тушарди. Йоконинг юраги сиқилар, ҳолбуки, бу қандайдир даражада Куратининг фойдасига хизмат қилаётганини у жуда яхши биларди. Ҳар бир переводига Кимура албатта узундан-узоқ нома кўшиб жўнатарди. Унинг Йокога бўлган муҳаббати пасаймади, аксинча, кун-бакун янада алаңгаланиб борарди. Ишда, деб ёзарди Кимура, хато ва янглишишларга йўл қўйилганди, шу боис кутилган муваффақиятга эришилмади. Лекин, ҳар ҳолда, у кредитдан фойдалана олишга муносиб ишонч қозонолди, Йокодан ҳеч нарсадан уялмай, зориққан заҳоти унга хабар қилишини сўраганди. Йоконинг виждони қийналарди. Баъзида ҳаммасига Кимурага иқдор бўлиб, у билан орани очди қилишга ҳам тайёр бўларди. Буларнинг ҳаммаси қалбини ханжардек тилкалар, жиғига тегиб, асабини кўзгатар, касалини янада кучайтирарди. Гуллар ойи — май охирлашиб, кўмкўк барглари ойи — июнь яқинлашиб қолганди. Йоко жудаям озиб кетди, фақат кўзлари жонсарақ йилтирарди. Секин-аста у жинниларча жазаваси тутадиган одамга айланиб бормоқда эди.

Полициячилар ёзги формаларига ўтиб бўлишганди, лекин ҳаво дам-бадам ўзгариб турарди: кунлар исиб кетганда ҳамма полициячиларнинг оппоқ либосига суқ билан қарар, ногоҳ совиб кетганда эса полициячиларга раҳмлари келарди. Аввалдан ҳаво очиқ бўладими ёки ёмғир ёрадими, деб каромат қилиш қийин эди. Табиатнинг бундай беқарорлигидан Йоконинг соғлиғи ҳам ёмонлашди. У белида мудом асабга тегувчи симиллаб оғришни ҳис қилар, бош оғриғидан азобланар ва дам-бадам алам билан ўтиб кетган ёшлигини эсларди. У илгарилари об-ҳаво соғлиққа шунчалик кучли таъсир кўрсата олишини хаёлига ҳам келтирмасди, энди бўлса ўнгида ҳам, тушида ҳам — хаёлидан об-ҳаво нари кетмасди. Ҳар тонг туриб яна бир даҳшатли кунни жирканч-ла кутиш ўлим билан баробар эди!

Майнинг бошидан бери Курати Йоконикига кам келадиган бўлиб қолди. Баъзида у бир неча кунлаб қорасини кўрсатмасди. Йоко унинг камқатнов бўлиб қолишига безорижон қилиб юборадиган севгиси, ғайритабий рашкию бениҳоя асабий жазавасигина сабаб эмаслигини ғира-шира англарди. Куратининг корхона деб аталадиган ишида қандайдир машъум хатога йўл қўйилган бўлиб, ҳатто Йоко ҳам Курати бирор-бир нарсани тузатишга ожиз эканлигини биларди. Курати ё қарздорларидан, ёки шериклариданми яшириниб юрган бўлса керакки, шунинг учун сувга тушгандек дом-дараксиз бўлиб кетарди. Бари бирам Йоко беқиёс азобланарди.

Бир куни у Куратидан ўз ишлари ҳақида очиқ-ойдин гапириб беришини талаб қилди. Ахир, бу қандай бемаънилик — у, яъни маҳбуби ўз тўрасига таҳдид қилаётган хавфни билиб турса-ю, ёрдам беролмас.

— Бу айни аёллар бурнини суқадиган иш эмас. Агар мабодо мушкул аҳволга тушиб қолиб, арқоннинг бир учи бўйнимга тушиб турганда ҳам иккинчи учи сенинг бошинга таҳдид солишини истамайман. Шунинг учун ўз ишларимга аралаштирмайман. Қаерда бўлмасин, кимда-ким сўраб-суриштирмасин, сен ҳеч нарсани билмайман, деб қатъий туришинг керак... Шу биринчи ва охиргиси бўлсин. Бўлмаса бутунлай кетиб қоламан.

Куратининг охирги сўзлари шундай маънос ва қаҳрли жарангладики, Йоконинг жони хуноби ошди ва у бундан

буён аҳмоқона саволлар билан унга бошқа тиргалмасликка қарор қилди. Масайнинг ҳикоясидан ҳам бу ишда аёлларнинг бирон-бир ёрдами тегиши даргумонлигини тушуниш мумкин эди. Йоконинг сукут сақлашдан бошқа иложи қолмаганди.

Бир вақтлар Йоко бошқаларга ишонадиган бўлса ҳеч қачон кўзлаган мақсадига эриша олмаслигига қатъий амин бўлганди. У ахлоқ ақидаларидан этак силкиб, ўзи танлаган йўлда «Эдзима-мару»даги учрашувга йўлиқди, бу учрашув унга ғайритабиий ҳузур-ҳаловат бағишлади ва унинг олдида кўз қамаштирадиган келажак эшикларини ланг очгандай бўлди. Лекин бир йил ҳам ўтмай, пок номини картага тикиб, бутун жону жаҳонини бағишлаган янги ҳаёти қумга қурилган уйдек нурай бошлади. Қанчалик машаққат билан тикланган минорасининг ағанашига шамолнинг енгилгина эсиши кифоя бўлди. Йоко дам-бадам ўз жонига қасд қилиш ҳақида ўйлайдиган бўлиб қолди. Курати бирор ёққа кетганида, унинг квартирасига бориб орқасидан: «Муҳим иш чиқиб қолди, дарҳол қайт», деб телеграмма юборади. Кейин осойишта, нақ Куратининг каравоти устидаги қилич дамига ўзини ташлайди. Бу ўз ҳаётига нуқта қўйишнинг энг қулай усули бўлса ажабмас. Куратининг қалбида ҳали севги учқуни сўнганича йўқ. Ва, балки, унинг ҳаёт шами ўчай-ўчай деб турганда мазкур севги ҳеч бўлмаса бир дақиқага ёрқин алангадек ялғиланар. Бу жуда ажойиб бўларди-да. Унга шундан бошқа ҳеч нарса керакмас.

Бир куни кечқурун Курати уйда йўқлигида Йокони беқиёс умидсизлик чулғаб олди-ю; у ўзини идора қилолмай уйдан чопиб чиқди. У на иссиғу на совуқни ҳис қиларди, фақат кўз олдида жажжи қўнғизчалар хиралик қилиб айланишарди.

Йоко бир оз йўл босгандан кейин қўққисдан бир неча кундан бери ювинмаганлиги эсига тушиб қолди-ю, даҳшат-ла, ўлганидан кейин унга қараш нақадар жирканч бўлса керак, деб ўйлади. У уйга қайтиб, оҳиста ваннахонага ўтди-да, иссиққина сувга тушди. Сингиллари аллақачон ухлаб қолишганди. Бамбукдан қилинган вешалкада иккита ҳўл сочиқ осиклик турарди. Йоконинг юраги сирқираб кетди: у сингиллари ҳақида ўйлаганди. Лекин бу уни аҳдидан қайтара олмади. Йоко сипо кийиниб яна Курати ҳузурига йўл олди.

Йоко унинг уйига яқинлашганда, у ердан шоша-пиша сочини «марумагэ» усулида турмаклаган, ўрта бўйли аёл чиқиб кетди. Йоко уни тузукроқ кўролмади қолди. Кеч бўлиб қолганди, боз устига, кўчадаги фонуслар ҳам хира ёритарди, лекин назарида бу аёл «Сокакукан»нинг бекасига ўхшаб туюлди. Йоко қичқириб юборай деб, қадамни тезлатди. Улар орасидаги масофа борган сари қисқара борарди, ниҳоят, аёл фонус тагидан ўтаётганда Йоко унинг юзини яхшилаб кўришга муваффақ бўлди. Шак-шубҳасиз, у «Сокакукан» бекаси эди. Во ажабо? У ўзига ишонгандек ишонган аёл, бундан чиқди, уни алдаб юрган экан-да? Унинг «Мен Куратининг хотини олдида ҳам гуноҳкорман, шунинг учун бугундан эътиборан, сиз билан ҳам, анови аёл билан ҳам алоқамни узаман. Мени афву этинг»,— деган сўзлари Йоконинг ёдида. Мана шундай олиҳиммат сафсаталарга ишониб Йоко қанчалик калтафаҳмлиқ қилибди-я. Ҳамма нарса кўз олдида сузиб, унга гўё ҳозир ғам-андуҳдан ёки кўксини исканжага олаётган яна қандайдир даҳшатли нарсасдан ўлиб қолаётгандек туюлди. У олдинда кетаётган аёл ортидан қува бошлади. Лекин у ёнидан ўтиб кетаётган рикшани тўхтатди. Уни кўздан қочирмаслик учун Йоко югурмоқчи бўлди-ю, лекин оёқлари ўзига бўйсунмасди. «Атрофдаги сокинликни бузиб бақирсаммикин! Йўқ, бу шармандалик-ку»,— деган фикр лип этди миясида. Гилдирак остида шағал гижирлатиб рикша жойидан кўзгалганда, етишига атиги ўн қадамча қолганди, Йоко, нафаси оғзига тиқилиб, бор кучи билан чопиб борарди, лекин улар орасидаги масофа қисқариш ўрнига тобора ортиб борарди, охир-оқибат, Йоко кеч қоронғилигида якка-ёлғиз қолди. У ҳеч бир мулоҳазасиз ҳалиги аёл рикша ёллаган жойгача юриб бораверди. Бошқа бирортаям рикша кўринмасди. Энди етиб бўлмайди! Йоко, худди бирор нарсани ўқиш мумкиндек, диққат билан ерга қараб турарди. Бу «Сокакукан»нинг бекаси эканлиги шак-шубҳасиз эди. Бўй-басти ҳам, соч турмаги ҳам, майда қадам ташлаб юриши ҳам... ҳаммаси айнан уникига ўхшарди. Курати, кетяпман, деб албатта алдаган, ҳозир шубҳасиз уйда ўтирган бўлса керак. Афтидан, манави аёлнинг даллолчилигида аввалги хотини билан ярашишга қарор қилганга ўхшайди. Дарвоқе, бунинг ҳечам ажабланидиган ери йўқ. Ахир, у хотини билан неча йил бирга яшашган-ку? Ахир, у учта ажойиб қиза-

лоқларни туғиб бермаганми? Ахир, Курати кун сайин ундан, яъни Йокондан узоқлашмаётимиди? Бу ерда ни-магаям ажабланиш керак? Бари бирам, ҳар ҳолда, буларнинг барига иқрор бўлиш унинг учун жудаям таҳқирли. Курати ҳаммасини тўғридан-тўғри айтса бўларди-ку! Унинг гапларини эшитишга иродаси етарли. Агар пешоналарига ажрашиш битилган бўлса, Йоко кетади! Алам қилмайдими? Бундан ортиқ ҳақорат бўлмас! Унинг хотини тумшайган ҳолда, ачинганча кўз ёши тўкиб: «Ундай бўлса, мени йўқ деб ҳисоблайвер, О-Йо хонимга шундай раҳмим келяптики...» — дейди. ...Унга қараш ҳам, гапларини эшитиш ҳам нақадар даҳшат... Йў-ўқ! Бугун Курати Йоконинг қанақалигини билиб олади.

Худди кайфи бордек Йоко гандираклаганча Курати яшайдиган мебель билан жиҳозланган хоналарга қайтиб келди. Нафаси бўғзига тиқилганидан оғиз очиб гапиришга ҳоли қолмаган Йоко уйга кириб борди-да, ходиманинг нигоҳида: «Бу телба яна келибди!» — деган таънани ўқиди. Йоко лабини жилмайишга монанд қийшайтирганча конторка ортида ўтирган кишига бош ирғади-да, зинапоя томон йўналди. Оёқлари чалишиб кетаётганди. Мана, ниҳоят, Куратининг хонаси. Фусума олдида тўхтаган Йоко қўққисдан ҳўнграб йиғлаб юборди-да, қаттиқ йиғлаётганига ўзи ҳам ҳайрон бўлиб қолди. Бугун, ҳозир ҳаёти тугайди, севгисига ҳам чек қўйилади. У кескин ҳаракат билан фусумани сурди.

Хонада Курати йўқ эди. Бундай бўлишини хаёлига ҳам келтирмаганди. Ҳамма нарса батартиблик билан йиғиштириб қўйилган, ҳатто ўзига яхши таниш ис ҳам сезилмасди. Йоко йиғидан тўхтади. У оёғида зўрға турганча хонага кирди ва атрофига аланглади. Аттанг! Албатта уйда бўлиши лозим бўлган Курати, гўё эриб кетгандек, бирдан қаёққадир йўқолганди. Йоконинг аъзойи бадани бўшашиб кетди. У олдига бемаъно тикилиб, сочлари тўзғиган, кимоноси барлари очилган ҳолда ўтирарди.

Худди қалин ўрмондагидек теварак-атрофи сокин эди. Йоконинг кўз олдида қора соя липилларди. У бунинг қандай соя эканлигини фаҳмлай олмас, фақат жиғига тегаётганини ҳис қиларди, холос. Ниҳоят, тоқати тоқ бўлган Йоко худди хирахандон соядан ўзини ҳимоя қилмоқчи бўлгандек, қўлини кўтарди. Лекин у йўқолмади. Қўрқувдан Йоконинг эти жимирлашиб кетмагун-

ча бу ҳол давом этаверди. Ниҳоят, унинг фикри тиниқлашди.

Йоко бирдан мебелланган хонага хос шовқин-суронни илғай бошлади. Қора соя борган сари хиралашиб, аста-секин йўқолди. Энди у чироқ атрофида айлана бошлади. Унга диққат билан қараган Йоко, бу тунги капалак эканлигини тушунди. Йоко тинчланиб, нима қилиш керак, деб ўйлай бошлади.

Қайси бири ҳақиқату, қайсиниси туш? У уйдан чиқди. Бу шубҳасиз. Ярим йўлдан қайтиб, ванна қабул қилди. Нега? У бундай телбаликни қилиши мумкин эмас. Лекин Йоко у ерда иккита ҳўл сочиқ осиқлик турганини аниқ-таниқ эслайди. Шундай қилиб, буларнинг ҳаммаси яхши. Кейин у «Сокакукан» бекасини қувиб етмоқчи бўлди... Мана шу вақтдан, афтидан, туши бошланяпти шекилли. Анови капалак эса унга қора соя бўлиб туюлди. Худди мана шунга ўхшаш ўрта бўйли аёл ҳам кўзига кўринган бўлса керак. Дарвоқе, Курати, ҳар ҳолда, қаёққа йўқолдийкин, ахир, у уйда бўлиши керак эди-ку?.. Йоко ўз хаёлларини бир занжир ҳалқасига тизолмасди.

У қўнгироқ қилиб портъени чақирди.

— Менга қаранг, манави капалакни ҳайдаб юборинг, илтимос. Кейин ҳалиги... бу ерга сочини «марумаг» усулида турмаклаган, ўттиз ёшлар чамасидаги аёл келмадими? Ҳали яқинда... Дарвоқе, анча бўлдими ёки яқиндами, ўзим ҳам билмайман?

— Бу хонага ҳеч ким кирмайди,— деб жавоб қилди портъе ҳайратланган қиёфада.

— Мен бу хона ҳақида сўраётганим йўқ. Бошқа мебелланган хоналардан ана шундай аёл чиқмадими?

— Ҳм... Ҳа, бир соатча аввал шундай аёл кетганди.

— Балки, у «Сокакукан»нинг бекасидир?— деб сўради Йоко таъкидан осойишта, юмшоқ, лекин эътирозга ўрин қолдирмайдиган оҳангда.

— Йўқ, у аёл эмас эди,— ишонч-ла жавоб берди портъе.

— Унда ким эди?

— У бошқа хонага меҳмонга келганди. Мен сизга унинг исмини айта олмайман, бизга бу мумкин эмас.

Йоко кейинги сўраб-суриштиришлар бефойдалигини тушунди-да, портъега жавоб берди.

У эндиликда ҳеч кимга ишонмасди. Балки, у ростданам «Сокакукан»нинг бекаси бўлмаслиги мумкин, ле-

кин портъе Курати билан тил бириктириб уни алдаши мумкин эмасми?

Ҳақиқат қаерда? Йоконинг ўлгиси келиб кетди. Мана шундагина у бу ерга келишдан асил мақсадини эслади. Азоб-уқубатдан пораланган юраги ҳамма нарсдан ва ҳаммадан ихлоси қайтган, ҳамма томондан ташлаб кетилган Йоко ҳаммани ташлаб, мазкур ёлғон дунёни тарк этишни ихтиёр этди. У ёқда, яъни ўзга дунёда, ғарибларга на раҳм-шафқату на меҳру муҳаббат кўр-газишади. Унинг ҳамма шодликлари-ю қайғулари, барча кулфатлари сув юзидаги совун пуффагидек ғойиб бўлади. Йокони ўлган ҳолда кўрганда Курати қайғурадими, йўқми — унга бари бир. Дарвоқе, Куратининг ўзи мавжудми? Қандайдир бегона аёлни у «Сокакукан»нинг бекаси деб юрибди, беканинг ўзини эса бегона аёл, деб қабул қилиши мумкин эди. Ҳаёт ҳам худди шундай — у ёлғон тасаввурдан бошқа нарса эмас. Мана шундай бебошвоқ ўйлар Йоконинг хиралашган онгида пайдо бўларди. Қалб қаърида эса бу дунёни тарк этиш қарори қатъийлашмоқда эди. Йоконинг тиниқ, совуқ кўзларидан бир қатра ҳам ёш оқмади. У осойишта нигоҳи билан хонани оҳиста кўздан кечирди, хаёлпарастлардек ўридан туриб, шкафга яқинлашди-да, у ердан Куратининг ўрини олиб, хонанинг ўртасига солди. У бирмунча вақт ўринда кўзини юмиб ўтирди, кейин яна ўридан туриб, шкафдан Куратининг револьверини қидира бошлади. одатда, Курати уйдалигида доим уни қўл остида сақларди. Ниҳоят, уни китоб жавонининг ғаладонидан, хат уюми, кераксиз ҳужжатлар ва расмлар орасидан топди. У қандайдир тушунарсиз бефарқлик билан револьверни олиб, хавфсираб, пастга осилтирилган қўлида ўзидан бирмунча нарроқда ушлаганча, ўринга келиб ўтирди. Ҳақиқатда эса у қиттаям кўрқмаётганди. Уриннинг ўртасига ўтириб олиб у револьверни тиззасига қўйиб, қўлида ушлаганча бирмунча вақт томоша қилиб ўтирди. Кейин уни кўтариб, кўксига тираб тепкисини кўтарди, шиқ этган товуш эшитилди ва шу заҳотиёқ Йоконинг худди электр токи ургандек бадани таранглашди. Лекин худди шаффоф сувдек осойишталигича қолганди. Йоко револьверни яна тиззасига қўйди.

Бирдан унга яна ниманидир қилолмагандек туюлиб кетди. Айнан нималигини ўзи ҳам билмасди, лекин худди кимнингдир қатъий буйруғига итоат қилгандек ўр-

нидан турди-да, китоб жавонига яқинлашди ва у ердан расмларни олиб томоша қила бошлади. Негалигини ўзи ҳам билмасди.

Бирмунча вақт ўтгач, Йоко ўзини қандайдир аёлнинг расмига диққат билан қараб турганини сезиб қолди. У расмни узоқ томоша қилди... Вақт-вақти билан Йокода ҳис қилиш ва фикрлаш қобилияти қайтиб қоларди — савдойиларда ҳам шунга ўхшаш ҳушига келиш аломатлари зоҳир бўлиб туради. Манави расмни томоша қилишдан мақсади нима? Тезроқ узлатга чекиниш керак? Айтганча, манави аёл ким?.. Э-э, бу унинг хотини-ку. Ҳм, бу аёлнинг ёшлигидаги сурати экан. Чиройли. Курати, афтидан, ҳануз уни эсидан чиқармаган шекилли? Аёлнинг учта жажжигина қизчалари бор. «Мен ҳали ҳам уларни эслайман»,— деган эди бир куни Курати. Мазкур расмга бу ерда жой йўқ. Ҳа, албатта, жой йўқ. Курати бўлса уни эҳтиётлаб, асраб юрибди. Бу аёл Куратини оиласига қайтариш илинжида. У тирик. У — кўланка эмас! У тирик, тирик... Яна бир зум... яна бир зумдан кейин Йоко Куратининг ҳаётини енгиллатган бўларди. Яна бир зумдан кейин у манави тирик аёлга бахт келтирган бўларди. Ҳалокатдан беҳос қутулиб қолган одамдек, Йоконинг чеҳрасида телбанамо шодлик белгилари намоён бўлди. Йоко кўзини катта очганча, сал бўлмаса қўлидаги расм билан сакраб тушай деди. Лекин шу пайт чидаб бўлмас рашк ва қаҳру ғазаб афтини буруштириб юборди. «Ҳа, майли, яхши!»— дея гўлдирадди у тишларини фижирлатганча. У расмга тишларини ботириб, жаҳл билан иккига бўлиб ташлади ва бирдан даҳшатла ўкирганча ўзини ўринга отди...

Хонага қўрқиб кетган хизматчи югуриб кирганда, Йоко револьверни адёл остига яшириб, йиғлаб ётарди. Унғайсизлигини пардалаш учун портъе:

— Емон туш кўрдингизми?— деб сўради.— Жудаям қаттиқ бақирганингиз учун, ҳатто тақиллатмасданоқ югуриб кирувдим...

— Ҳа, тушимга қора капалак кирибди,— деб жавоб қилди Йоко.— Шунақанги жирканчки! Уни тезроқ ҳайдаб чиқаринг!

Йоко шундай деб кўз ёшларини артди.

Йоконинг ҳар гал тутқаноғи тутгандан кейин хафалиги янада ошарди. Баъзида, у ўзича ўйлаб топган дунёсидан яна бошқа — ақлга сиғмайдиган, сирли дунё мав-

жуддек туюлар ва у гоҳ бу, гоҳ у дунёда яшаётганга ўхшарди. Сингиллари унинг ғалати қилиқларини қўрқатиписа кузатишарди. Курати Айкодан доим пичоқ ҳамда бошқа кескир асбобларни беркитиб қўйишни илтимос қиларди.

Фақат Оканинг олдидагина Йоко бундай қилиқларини қилишга журъат этолмасди, шунинг учун ҳам у, афтидан, Йоко ҳақида сингиллари айтган гапларга жиддий эътибор бермас эди.

40

Июнь оқшомларидан бирида ниҳоят қадамранжида қилган Курати ойналари боққа қараган хонада сакэ ичиб ўтирарди. Қош қорайиб, уйда чироқ ёқишган эди. криптомерий дарахтларидан бир талай майда чивинлар учиб келиб, лампочка атрофида жонга тегиб гингиллашарди. Том остида эса тўп-тўп искаптопарлар учиб юришарди. Озгин елкалари шундоққина билиниб турган, оддийгина, ёзги кимоно кийиб олган Йоко ёқасини асабий тортқилаганча жиддий қиёфада стол ёнида ўтирар ва елпигичи билан сакэнинг ҳидига учиб келган искаптопарларни ҳайдарди. Йоко билан Курати аввалгидек суҳбатлашишмасди, ўшанда улар тонг отгандан кун ботгунгача гаплари ҳам, мавзулари ҳам тугамайдиганга ўхшарди. Ҳозирда эса гаплашишга чоғланган заҳотлари оғизларидан ўз-ўзидан кўнгилсиз гаплар чиқиб кетар ва шунинг учун иккаловлари ҳам индамасликни афзал кўрардилар.

— Саа-тян ҳалиям инжиқлик қиляптими?— деб сўраб қолди бирдан Курати сакэдан хўплай туриб, гўё бу жуда муҳимдек ва худди ҳаво билан биргаликда нохуш кайфиятини ҳам чиқариб юбормоқчидек пишқириб нафас олди.

— Ҳа, айниқса охириги кунларда одамнинг жонини кўзига кўрсатгудек қиляпти.

— Шундаям бўлиб туради. Фақат унга нисбатан жудаям қаттиққўллик қилиш ярамайди.

— Баъзида ростданам дунёдан кўз юмиб кетгим келади,— дея бирдан ноҳўя гапириб юборди Йоко ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ.

— Менда ҳам баъзан шундай бўлиб туради. Фалокатга учраган одамнинг мушкул аҳволдан қутулиши ан-

чайин қийин бўлади. У таги тешилган кемадек ҳалокатга маҳкум... Лекин мен курашишга уриниб кўраман... Асосийси, хавф-хатардан чўчимаслик керак, шунда ҳаммасини енга оласан.

— Мутлақо тўғри!— дея унинг гапини маъқуллади Йоко, Куратига иситма оташида йилтираган кўзлари билан тик қараганча.

— Айтгандай, анави нусха Масаи бу ерда бўлиб турадими?— Курати гап мавзуини ўзгартирди. Йоко тан олишдан қўрқмасди, чунки Курати бунга тадрижан осойишта муносабатда бўлишига ишончи комил эди, жуда борганда: «Бу бемаъни одамча сендан кўмак кутяпти, лекин энди бари бирам ҳеч нарсани тўғрилаб бўлмайди. Унинг очидан ўлиб қолмаслиги учун ёрдамнингни аяма»,— дейиши мумкин. Аммо-лекин Курати уни ичдан пишганликда айблашидан қўрқибми, ёки Куратида бўлганидек ўзида ҳам махфий сир бўлиши мумкин-ку, деб ҳисоблаганиданми, ишқилиб, ўзига ҳам маълум бўлмаган майл орқасида, рад жавобини қилди:

— Йўқ.

— Келмайдими? Мени лақиллатмоқчи бўляпсанми?— деди таънаомуз Курати.

— Йўқ,— бир четга қараганча ўзининг гапида туриб олди Йоко.

— Елпиғичингни бер-чи. Чивинлар жонга тегди-ку... Унинг келганлигини биламан.

— Сенга бундай бемаъни гапни ким айтди?

— Бунинг аҳамияти йўқ...

Йокони Куратининг тўғри жавобдан қочиши жаҳлини чиқарди ва у индамади.

— Йо-тян! Аёлларга хушомадгўйлик қилишни жиним ёқтирмайди. Уни сариқ чақага ҳам олмай ёлғон гапиришим мумкин, деб ўйламагн.

Йоко жавоб бермасди. Куратини унинг фироқ-димок қилиши жиғига тегарди.

— Менга қара, Йоко! Шундай қилиб, Масаи келяптими ёки келмаяптими?— деб кескин сўради Курати. Уни, афтидан, нафақат мазкур факт қизиқтирарди, аксинча, Йокони ёлғон гапираётганлигига тан олдириш истаги хуруж қиларди. Йоко Курати томонга ўгирилди-да, унга ажабланганча қаради:

— Ахир айтдим-ку, келмаяпти деб, мендан шундан бошқа ҳеч нарса эшитмайсан. Билмадим, балки сенинг

«Йўғинг» меникига қараганда бутунлай бошқача бўлса керак?

— Жин урсин, сакэ ҳам томоғимдан ўтмаяпти. Сенинг олдинга келиш ва ҳордиқ чиқариш учун зўрға вақт топсаму, сен бўлсанг ҳар хил бўлмагур нарсаларни ўйлаб топасан ҳамда қандайдир арзимас нарса деб ҳадеб тўнингни тескари кийиб оласан. Бундан сенга қандай фойда, а?

Ғам-андух Йоконинг қалбини тўлдирганди. У Куратининг оёғига бош уриб, илтижо-ла: «Мен оғир касалман, аввалгидек сенга эҳтиросли маъшуқа бўла олмайман. Сенга дилсиёҳлик келтираётганимдан таассуфланман. Лекин, сендан илтижо қиламанки, мени ташлаб кетма, севгингдан мосуво қилма. Жисман сенга мансуб бўла олмасам ҳам ва лекин, юрагим токи уриб турар экан, сенинг маъшуқанг бўлиб қолишни хоҳлайман. Бундан бошқа йўл тутолмайман. Менга раҳм-шафқат қил ва ҳеч бўлмаса юрагимни ҳадя қилишимга рухсат бер. Агар сен менга тўғридан-тўғри хотинингни бу ёққа чақирмоқчи эканлигингни айтсанг, эътироз билдирмайман. Фақат менга раҳм қилиб севсанг бас!»— деб айтгиси келарди. Балки гаплари Куратини эритиб, у кўз ёши тўккайча: «Мен сени яхши кўраман, лекин хотинимни ҳам унутолмайман. Сен жуда яхши фикрни айтдинг. Сенинг ақлли маслаҳатингдан фойдаланиб, бахтсиз хотинимни ёнимга чақираман. У сенинг олтин юрагингни муносиб тақдирлайди. Хотиним билан оила бўлади, сен билан эса севги-муҳаббат»,— дейди. Агар шундай қилиш мумкин бўлганда Йоко ўзини қандай бахтли ҳис қилган бўларди. У қайтадан дунёга келгандек бўлиб, унинг олдида ҳақиқий, шаффоф ҳаётга йўл очилган бўларди. Томоғига ёқимли кўз ёши тикилди. Аммо-лекин Курати: «Аҳмоқона гапларни йиғиштир. Сен касалхонага ётишинг керак, ҳамма харажатларни ўзим тўлайман»,— деса, демак, унда Йоконинг самимий сўзлари, ёрқин фикрлари шафқатсиз равишда тупроққа қориштирилган бўлади ва бу унинг учун дўзах азобидан ҳам даҳшатлидир. Агар шундай жавоб олишга мингдан бир илинжи бўлганда ҳам Йоко Куратига мазкур илтижо билан мурожаат қилишга қурби етмайди. Унинг узини ҳам шунга ўхшаш фикрлар қийнаяпти шекилли. У аввалги хушчақчақ, хушфеъл Йокони топишга ҳаракат қилар, ҳеч бўлмаса қисқа муддатга ўтмишни қайтариб, бўшлиқ ва

умидсизликни орқага суришга интиларди. Йоко буни яхши билар, Куратига бутун қалби билан раҳми келарди-ю, лекин бари бир, у билан учрашганида ўзидаги уни ўлдиришга бўлган ўткир нафратни енгилга куч-қудрати етмасди.

Куратининг сўзлари Йоконинг жон-жонидан ўтиб кетди, у бутунлай руҳсизланиб, бор кучи билан йиғлаб юбормасликка ҳаракат қиларди. Курати, афтидан, Йокони қандай ҳис-туйғулар қийнаётганини тушунди шекилли:

— Йоко! Нега бунчалик бегонасираб кетдинг-а!— деб сўради. Курати унинг қўлини ушламоқчи бўлди, лекин Йоко жаҳл билан уни тортиб олди.

— Аксинча, сен бегонасираб кетяпсан,— деган гап отилиб чиқди оғзидан ва ёноғидан йирик-йирик қайноқ ёш томчилари оқа бошлади. «О-о, ҳаёт бунчалик азобуқубатли бўлмаса»,— дея қалби нолаю фиғон чекарди.

Яна адоватли сукунат чўкди. Шу вақт даҳлизда кимдир киришга ижозат сўради. Йоко Котонинг овозини таниб, шоша-пиша кўз ёшини артди. Айко юқоридан пастга тушди ва бир оздан кейин меҳмон ҳақида хабар бериш учун хонага кирди.

— Уни юқорига кузатиб, чой билан сийлагин. Келишга топган вақтини қарангу — нақ тушликда-я,— деди афсус-надомат-ла Йоко. Лекин Кото жуда вақтида келганди. Бўлмаса Йоконинг жазаваси бошланиши турган гап эди, бу эса Куратининг баттар кўнглини қолдирган бўларди.

— Бориб гаплашвоқай-чи,— Йоко ўрнидан турди.— Сен шу ерда ўтириб тур. Кимура ҳақида сўрагим келяпти.

Курати бир оғиз ҳам жавоб қайтармай, сакэли ликобчани қўлига олди.

Ефрейтор погонли ҳарбий кийим кийган Кото Садаё билан нима ҳақидадир суҳбатлашиб ўтирарди. Йокога қараган одам, унинг ҳали-ҳозиргина йиғлаган демасди. Қисқа сўрашгач, Кото ҳар доимгидек дарҳол ишга ўтди.

— Безовта қилганим учун кечирасиз.— Эртага бизда навбатдаги инспектор кўриги, казармаларни айланиб чиқишади. Буюмларим тугиб қўйилган рўмолни ювишга бериш эсимдан чиқиб қолибди. Ҳозир капралдан материал сотиб олиш учун ими-жимиде жавоб сўрадим. Лекин рўмолнинг четини қайтарадиган одам бўлмагани

учун, сизнинг олдингизга югуриб келдим. Сиздан шуни қилиб беришингизни илтимос қилмоқчийдим, фақат эудлик билан керак.

— Бундан осони бораканми! Ай-сан!— дея қаттиқ овозда чақирди Йоко. Айко ўзига хос бўлмаган шошқалоқлик билан кириб келди. Йоко бирдан Куратини эслаб қолди-ю, юраги орқасига тортиб кетди. Лекин кейинги вақтда у Айкога ғоятда мулойимлик билан муносабатда бўлаётгандики, гўё Садаёга бўлган муҳаббати Айкога кўчибди-да, деб ўйлаш мумкин эди. Йоко агар қалбидаги бошқа одамларга бўлган севгисини ўчириб ташласа, шунда Курати билан муносабатлари мустаҳкамланишига хурофиёна ишонишда давом этарди. Агар у жондан азиз Садаёсига қаттиққўллик билан, жини ёқтирмайдиган Айкога эса ўзини мажбур қилиб бўлса ҳам мулойим муомала қилса, балки Куратининг кўнглини ийдира олар. Шу сабабли ўзининг барча шубҳа-гумонларига қарамай Айкога таъна қилмасликка ҳаракат қиларди.

— Ай-сан! Кото-сан манави рўмолни кўклаб беришни илтимос қиляпти. Шуни тезроқ қилиб беришга ҳаракат қил. Сиз билан эса Кото-сан кўшни хонада гаплашиб оламиз. Пастда Курати-сан ўтирипти, лекин сиз, балки уни кўришни унчалик хоҳламассиз... Марҳамат!

У Котони кўшни хонага бошлаб чиқди. Кото безовта бўлганча дам-бадам соатига қараб кўярди.

— Кимура бирон нарса ёзаяптими?— Кото энди Кимуранинг исмини одобли «кун» олд кўшимчасисиз талаффуз қилар, гўё бу билан Кимура Йоконинг эри эмас, балки унинг яқин дўсти эканлигини таъкидламоқчи бўлаётгандек бўларди. Бугун ҳам Йоко бунга алоҳида эътибор берди. У Кимура ёзаётганлигини ва ҳатто тез-тез ёзаяпти, деб жавоб қилди.

— Яна омади келмаяпти шекилли?

— Ҳа, афтидан, ишининг мазаси йўққа ўхшайди.

— Хатларидан кўриниб турибдики, ишлари бутунлай орқага кетган. Кўргазма очилишини яна бир йилга кечиктиришипти, натижада Кимура аввалгидан ҳам оғир аҳволга тушиб қолган. Ёш йигит учун бу унчалик даҳшатли эмасу, лекин, ҳар ҳолда, омади юришмаётганига ачинасан, киши. Балки, у сизга пул юбормаётгандир-а?

«Қандай шаккоклик!»— деб ўйлади Йоко. Лекин Ко-

то бу гапни ҳеч бир ғаразсиз сўрагани учун Йоко ачи-
тиб жавоб беришни хоҳламади.

— Нималар деяпсиз, аввалгидек юборишда давом
этяпти.

— Ҳа, Кимура шунақа одам,— Йокодан ҳам кўра
кўпроқ ўзига мурожаат қилгандай ҳаяжон-ла гапирди
Қото Йоконинг осойишта жавобидан ҳайратда қотган-
ча.— Наҳотки, Кимура юбораётган пуллар қўлингизни
куйдирмаяпти?— деди у кескин равишда Йоқонинг кўзи-
га тик қараб ва ҳаяжонланганидан мундирининг тугма-
ларини қип-қизил, худди мой суртилгандек ялтираб тур-
ган бармоқлари билан гоҳ шитоб қадаб, гоҳ ечиб.

— Йўқ, нега энди?

— Ахир, Кимуранинг ўзи муҳтожликда яшаяпти-ку...
Ўзингиз ўйлаб кўринг...— Қото Йокога қизғин ва дар-
газаб нутқини ёғдирмоқчи бўлиб турувдиямки, лекин
Йоконинг сингиллари ўтирган қўшни хонага очиладиган
фусума суриб қўйилганини сезиб қолиб, гапни бошқа
ёққа буриб юборди.

— Охирги учрашувимиздан бери сиз янада озиб ке-
тибсиз.

— Қалай, Ай-сан, тайёр бўлдимиз?— бутунлай бош-
қача оҳангда сўради Йоко ва Айконинг: «Йўқ, яна оз-
гина қолди», деганидан фойдаланиб, унинг олдига йўнал-
ди. Садаё столга суянганча, руҳсиз кайфиятда кечки оқ-
шом пардаси ёйилган боғга қараб ўтирар ва атрофида
бўлаётган воқеаларга ҳеч қандай қизиқиш билдирмасди.
Иҳота бўйлаб саф тортган дарахтлар орасидаги ёруғ-
ликда турфаранг тусдаги атиргуллар кўринарди. «Ке-
йинги вақтларда Садаё ростданам қандайдир ғалати бў-
либ қолди-я».— деб ўйлади Йоко. Айконинг қўлидаги
матонинг ҳали ярмиям кўкланмаганди.

Йоко авж олай деган ғазабини зўр-базўр босиб:

— Эндигина шуни қилдингми?— деди.— Сенга нима
бўлди, Айко-сан? Бу ёққа бер, ўзим қиламан. Сен-чи...
Саа-тян, сен ҳам... Қото-санни олдига бориб, уни зерик-
тирмай ўтиринглар.

— Мен бориб Курати-сан билан гаплашиб тура-
ман,— қўққисдан маълум қилди Қото. Йоко жавоб бе-
ришга ҳам улгурмовдиямки, у зинапоядан туша бошла-
ди. Йоко Айкога кўзи билан ишора қилди ва у Қотони
пастга кузатиб, эркакларга мулозамат қилиши керак-
лигини тушунди-ю, шоша-пиша чиқиб кетди.

Тикиш билан машгул бўлган Йоко нина устида ўтиргандек хавотирда эди. Ҳеч қандай муросасозликни тан олмайдиган Кото билан бутунлай ўзини идора қилиш қобилиятини йўқотган Курати рўпара бўлишганда нима бўлишини худо билади? Кото билан бугунги учрашувдан кейин Кимуранни лақиллатиб юришга, афтидан, эндиликда муваффақ бўлмаса керак. Аммо-лекин Котонинг гаплари унинг қалбида Кимурага раҳм-шафқат уйғотди. Бутун вужуди билан Куратини сева туриб, у Кимуранинг аҳволи руҳиясини қалбан ҳис қила оларди. Ошиқ йигитнинг туйғуси аллақачоноқ унга Курати билан Йоконинг муносабатлари қандай тусга эга эканлигини айтиб берганди. У ҳаммасини билади, шу боис ҳам бениҳоя ғам-андух чекади. Лекин қалбан ғоятда очик-кўнгил бўлгани учун Йокога ўзига ишонгандек ишонади ва унинг самимийлиги бир кунмас бир кун қизнинг юрагида акси садо топажагига умид қилади. У ҳар дақиқада ҳолига маймунлар йиғлаши мумкинлигига қарамай, бениҳоя қийинчилик билан қўлга киритган пулларини Йокога юборарди. Ҳа, ҳақиқатанам ажабланарли, нечук ушбу пуллар қўлини куйдирмасийкин. Тўғри, ўзига содиқ Йоко, Кимуранинг характеридаги худбинлик хусусиятларини илғаб ололмайдиган даражада калтафаҳм эмас эди, албатта. Кимуранинг Йокога бўлган ҳаддан ортиқ ишончида ҳам, жигар-бағри қон бўлиб топган пулларини юборишида ҳам совуққон манфаатдорлик ҳисоб-китоби ётганлигини беш қўлидек биларди. Кимуранинг унга бўлган ҳис-туйғуларини, ўзининг Куратига нисбатан ҳиссиёти билан солиштириб кўрган Йоко униқини айтарли кучли ва самимий эмас, деб ҳисобларди. Ахир, бир тупканинг таги бўлмиш Америкада ўтириб, ўша ердан кимнингдир севгисига сазовор бўлишга интилиш фирт тентакликнинг ўзгинаси-ку. Йоко Кимуранинг ўрнида бўлганда, ҳамма нарсадан воз кечиб, гадойга айланса айланарди-ю, лекин оёғини қўлга олганча Америкадан жўнаб қолган бўларди. Ундан кўра, Йоконинг ортидан Японияга қайтиб келган Ока тўғриқўнгил ва самимийроқ. Тўғри, Окада бир бурда нон топиш зарурати йўқ. Лекин, ишга боши билан шўнғиб, келгусидаги ҳаёти ҳаққи маҳрумиятларга ҳам бардош бераётган экан, унинг фикру зикри севгидан кўра кўпроқ савдосотиқ билан бандлигини эътироф этиш ёқимсиз эди. Агар Кимура ҳамма ишларини ташлаб, ҳемирсиз қол-

са-да, Японияга Йоко билан биргаликда битта кемада қайтиб келганида, балки Йоко уни ҳалок этган бўларди, аммо-лекин у ҳақдаги маъсум ва ёрқин хотира ўла-ўлгунича қалбида яшаган бўларди... Бунга шак-шубҳа йўқ. Кимура эса раҳм-шафқатга лойиқ оддийгина одам. У севадиган аёлнинг қалби эса бошқа одамга тааллуқли. Фақат мана шунинг ўзиёқ фожионадир. Курати Йокодан бошқа бирорта одамни севиши амримаҳол. Фақат ҳозир у Йокодан бир оз узоқлашиб қолди-да. Лекин мана шунинг ўзиёқ унинг қалбида безовталиқ ва ланғиллаган темирдек қизғин рашк оташини туғдирди. Кимуранинг қанчалик азоб чекаётганини тасаввур қилиш қийин эмас... Ҳа, у Кимурага нисбатан ўта даражада шафқатсиз — бу фикр Йоконинг юрагини зирқиратиб юборди. «Наҳотки, Кимура юбораётган пуллар қўлингизни куйдирмаяпти?» — деган сўзлар бетиним қулоқлари остида жаранглаб турарди.

Хаёл билан бўлиб Йоко рўмолни тикиб бўлганини ҳам сезмай қолди, сўнг чокни қўли билан яхшилаб текислади. Садаё аввалгича столга тирсақлари билан таянганича ўтирар ва ҳатто чивинларни ҳам ҳайдамай боққа бепарво тикиларди. Қуюқ, қоп-қора сочлари тагидан кўриниб турган қулоғининг солинчоғи худди совуқ ургандек қизариб кетганди, Йоко Садаё нимадандир хафа бўлиб йиғлаётганини бехато топди. Йокога бундай кайфият таниш эмас, деб айтиб бўлмасди. У ҳам чамаси Садаёдалиқ вақтида, олам бирдан унга ғамгин туюлар ва ёрқин, шодон кайфиятига ғам-андух бостириб кирарди. Жуда ҳам серҳаракат бўлган Йоко, ажабланарли тарзда болалигида қўрқоқ эди. Ёз кунларидан бирида бутун оилалиги билан шимолдаги чекка қишлоқлардан бирига боришганди. Йўлда улар улкан, бўм-бўш меҳмонхонада тунаш учун тўхташди. Ҳаммалари ёнма-ён ётишди. Йокони энг четга, девор тоқчаси ёнига ётқизишди. Уни негадир чидаб бўлмас даражада ваҳм босиб, тоқчада осиклик расмдан ва бошқа буюмлардан устига қандайдир ғалати мавжудотлар ўрмалаб келаётганга ўхшаб туюларди. У титраб-қақшаб ҳеч ухлолмасди, шунда у уйқуга кетаётган отаси билан онасининг ўртасига суқулмоқчи бўлганида эса ҳайдаб юборишди, боз устига, кап-катта қиз бўла туриб ҳар хил бўлмағур нарсаларни валақлаётгани учун койиб беришди. Уни уришаётганларида қизалоқ ухлаб қолди ва эрталаб уйғонгани-

да эса ўзини роса даҳшатга солган жойда ётганлигини кўрди. Кечкурун эса, ровондан қаровсиз боғни томоша қила туриб, у бирдан тунги ҳодисани эслаб қолди ва қалби андуҳга тўлди. Уни ҳамма ташлаб кетди, ҳаттоки ота-онаси ҳам. Унга меҳрибонлик кўрсатаётгандек туюлган одамлар, алдашарди. Ҳаммалари ҳам уни ўзларидан нари итариш учун қулай баҳона кутиб юришарди. Нега у шу вақтгача буни тушуниб етмади? Ҳамма уни рад қилгач эса, у худди ҳозиргидек, ёлғизликда боғни ғамгин, томоша қилиб ўтиради. Жажжигина Йоко шундай ўйларди, ота-онаси уни қанчалик юпатмасин, у ҳечам овунмасди.

Садаёга қараб туриб у ўз болалигини хотирлади ва унга қўққисдан Садаё — бу жажжи Йокодек туюлди. Бирон-бир нарса рўй беради-ю, унга эса қачонлардир бу ҳодиса рўй берганга ўхшаб туюлади. Унга Садаё — Садаё эмасга, «Тайкоэн» ҳам «Тайкоэн» эмасга, «Гўзаллар кўрғони» — «Гўзаллар кўрғони» эмасга ўхшарди. Йоконинг калласи худди туманга йўғрилганга ўхшар ва туман аро фақат биттагина фикр аниқ-таниқ қалқиб чиқарди: Садаё қани-ю, болаликдаги ўзи қаерда? Шуни ўйлаганда ҳаммаёқ бўм-бўш ва ғамгин тус олди. Ўзининг ожизлигини сезиб, Йоко қўлида нина ушлаганича қотиб қолди ва нигоҳини қоронғилик қўйнига чўмаётган ўрмонзорга тикиб ўтирган Садаёнинг чироқ шуъласи ёритиб турган юзига кўрқув билан қараб қолди.

— Саа-тян! — деб чақирди Йоко, фақат чидаб бўлмас сокинликни бузиш мақсадида. Садаё жавоб бермасди... Йоко чўчиб тушди. Садаё қандайдир арвоҳ томонидан сеҳрланиб, ўтирган жойида қотганча ўлиб қолмадимикин? Агар у яна бир марта унинг исмини атаб чақирса, манови ёқимтой қизча шамолнинг енгил эсишидан тўзғиб кетган кулдондаги кул ёки инсон овозини эшитиши биланоқ кўздан йўқоладиган арвоҳдек йўқолиб қолмасмикин? Кейин фақат кечки қоронғилик қаърига чулланган «Тайкоэн» ўрмонзорини, ровон ва мўъжазгина столча қолмайдими? Авваллар бундай ўйхаёллар учун Йоко ўзини-ўзи койиб: «Қандай телбалик!» деган бўларди, лекин ҳозир булар уни даҳшатга солаётганди.

Шу вақт пастдан Куратининг қаттиқ ҳаяжонли овози эшитилди. Йоко худди босинқирашдан уйғонгандек бўлди. Анави ерда, дераза олдида Садаё ўтирибди, ҳа, Садаёнинг худди ўзи. Йоко тиззасидан сирғалиб туша-

ётган материал парчасини шоша-пиша кўтариб олди-да, пастдан эшитилаётган овозларга қулоқ солди. Афтидан, у ерда аҳвол анча жиддийга ўхшайди.

— Саа-тян, Саа-тян!— Йоко ўрнидан туриб, синг-лисига яқинлашиб уни қучоқламоқчи бўлди-ю, лекин шу вақт аҳди эсига тушиб қолиб, қалбидан раҳм-шафқатни ситиб чиқариб, жиддий тарзда гапира бошлади:— Сени чақиришганда, Саа-тян, жавоб қайтаришинг лозим. Нима бўлди, нега қовоқ-тумшугингни осилтириб ўтирибсан? Ошхонага бориб, идиш-товоқларни ювиб қўй... Ҳеч иш қилмай, бекорчихўжа бўлиб ўтирибсан. Яхшимас!

— Лекин опажон, мен бетобман...

— Бўлмағур гапларни ўйлаб чиқараверма! Кейинги вақтларда сен ўзингни ёмон тутяпсан. Агар инжиқлик қиладиган бўлсанг, қулоқ солиб ўтирмайман.

Садаё қип-қизариб кетди ва чеҳрасида ғамгин ҳамда таънаомуз ифода билан Йокога ўгирилди. Йоконинг юраги қинидан чиқиб кетай деди. Томоғига нимадир тиқилиб қолди, худди ўткир муздек сумалак санчишгандек юраги санчиб кетди. Қандай аҳволга тушиб қолибди-я... Йоко бу ерда туришга қурби етмай, шошганча пастга тушиб кетди.

Куратининг гапини бўлганча Кото ҳаяжон-ла гапираётганди.

41

Пастда, зинапоя олдида опамни чақираймикин ёки йўқми, деган хаёлда Айко турарди. Йоко унинг ёнидан ўтиб хонага кирди. Енглари шимарилган саржа кимонда ечилган ёқасидан жундор кўкраги кўриниб турар, энгаҳини такаббуруна кўтарганча худди хурмодек қип-қизариб кетган Курати эшикнинг рўпарасида чироқ тагида ўтирарди. Кото тўғри ва жиддий тусда Йокога орқа ўгириб ўтирарди. Йоконинг асаблари таранглашди, у ғазабини базўр босди. «Жонга тегди! Ҳаммаси ўз навбати билан кетаверсин». Боши оғирлашиб, белидаги оғриқ шу даражада азоб бераётгандики, худди у ерда катта кўрғошин пуфак қадалиб турганга ўхшарди. Бу Йоконинг янада ғазабини қўзғотиб юборди.

— Узи нима ҳақда тортишяписизлар?

Бу гал Йоконинг суҳбатга боодоб аралашишга оесо-

йишталиги етмай қолди. Одатда у вазминлигини йўқотмас, афт-башарасини қиттай ҳам ўзгартирмай, ҳар қандай қийинчиликни ҳам фақат ўзигагина маълум усуллар билан бартараф қила оларди, лекин ҳозир Йокода бундай ўзига ишончи йўқ эди.

— Нима ҳақда... Манави такаббур йигитча ҳаддан ташқари одобсизлик қиляпти. Икки сўзнинг бирида Кимуранинг яқин дўстиман, деб тилини бир қарич қиляпти. Хўш, мен... ахир, мендан ҳам Кимура-сан илтимос қилганди, шу боис бемаъни панд-насиҳат эшитишга тоқатим йўқ. У сизнинг манфаатларингизни назарига илмаган ҳолда, айб устига айб тоғини ортыпти, шунда мен унга бўлмағур сафсата сотаётганлигини айтдим.

Курати бу сўзларни худди Йокога эмас, бутунлай бошқа одамга мурожаат қилаётгандай айтди ва яна Котога ўгирилиб олди. Лекин у бундай ҳақоратга нима деб жавоб беришни билмай, индамай ўтирарди.

— Агар уялаётган бўлсангиз, гапирмаслигингиз ҳам мумкин. Ҳар ҳолда, эндигина йигирмадан ошган бўлсангиз керак. Агар сизнинг ёшингиздаги одам бегоналарнинг ҳаётига бетакаллуф тумшуғини тикадиган бўлса, яъни худди сизга ўхшаб, демак, у ўтакетган аҳмоқ бўлади. Бундан ташқари, ҳақиқий эркак, гапиришдан аввал ҳар бир сўзини ақл тарозисига солиб олиши керак.

Куратининг овозида ғазаб оҳанги жарангларди. У осойишталигини сақлаш мақсадида димоғидан эшакқурт ёғилгудек бўлиб ўтирар ва елпиғич билан елпинганча, зўраки бепарволик билан ҳозиргина сув сепилган боғни томоша қиларди.

Яна бирмунча вақт Кото индамай ўтирди-да, сўнг Йокога ўгирилди.

— Йоко-сан, марҳамат қилиб ў-ўтиринг.— хиёл дуққланганча гапирди у.

Фақат шундагина Йоко ҳамон эркакларга паришонхотир назар ташлаганча тик турганини фаҳмлаб қолди. Бу ўтакетган бемаънилик эди. У ҳеч қачон бундай ҳолга тушмаганди. Йоко ўзини қўлга олишга тиришиб Кото билан Куратининг ўртасига ўтирди. Котонинг ранги девор бўлиб кетган, чаккасидаги томирлари бўртиб турарди. Секин-аста Йоко ўзини тутиб олди.

— Кото-сан,— деди у,— Курати-сан озроқ отиб олган, шунинг узун ҳозир жиддий суҳбатлашишнинг вақ-

ти эмас. Тортишув нима ҳақда кетаётганлигини билмайман-ку, лекин шундай бўлса ҳам шуни кейинги сафарга қолдира қоламиз, хўпми? Бошқа бирор нарса ҳақида гаплаша қолайлик. Вой эсим қурсин! Ай-сан, хонангга бориб тикишни тезроқ тугалла. Мен деярли тугатай дедиму, лекин...— Йоко афтидан мазкур баҳсни бошдан-оёқ эшитиб турган синглисини жўнатишга қарор қилганди.

Кото ниҳоят тинчланиб гапириш салоҳиятига эга бўлди.

— Балки, Курати-сан билан гаплашмаслигим керакмиди, лекин сизнинг иштирокингизда гапирсам бўлаверди. Мен сизни доим, буни хушомад деб ўйламанг, самимий одам деб ҳисоблардим, аммо-лекин Курати-сан ҳақида бундай деб бўлмайди. Гапларимга яхшилаб қулоқ солиб, фақат ўзингизга хос самимийлик билан айтганларим ҳақида ҳукм чиқаринг.

— Айтганча, бугунга шунинг ўзи ҳам етар? Нима демоқчи эканлигингизни олдиндан оқ биламан. Мен сизнинг мулоҳазаларингизни қадрлайман, сизни тушунаман ва ҳечам хафа бўлмайман. Сизни қийнаётган ўй-мулоҳазалар менга ҳам тинчлик бермаяпти, шу боис, яқин кунларнинг бирида мен албатта бу ҳақдаги ўз мулоҳазаларимни сизга маълум қиламан, лекин сиздан ўтинаман, ҳозирча қўйиб турайлик...

— Мен эса, шу бугун гапларимга қулоқ солишингизни сўрайман. Ҳали мен армияда эканман, бундай қулай имконият яқин-орада бўлмаслиги мумкин.... Боз устига, казармамга қайтадиган вақтим ҳам бўлиб қолди. Шунинг учун мени чидам билан эшитишингизни илтимос қиламан.

«Нимани хоҳласанг, шуни гапиравер. Мен ҳам бўш келмайман, эгарига яраша тушови деганларидек, жавобингни бера оламан»,— деган хаёлда Йоко мазахомуз жилмайиб қўйди. Курати ҳамон совуққонлик билан боғни томоша қиларди. Кото, худди хонада Курати йўқдек, Йокога ўгирилди-да, унинг кўзларига тикилди. Ҳатто унинг софдил нигоҳида деярли болаларча тортинчоқлик сояси йилт этгандек бўлди. У одати бўйича кўксидаги тучмачасини гоҳ ечиб, гоҳ тақиб гапира бошлади:

— Ўзимнинг қатъиятсизлигим натижасида шу вақтгача на сиз, на Кимура учун бирон-бир нарса қилолмаганлигимдан қаттиқ хижолатдаман. Аллақачоноқ бирон

чорасини топиш керак эди-ю, лекин... Фақат Кимура ҳақида ўйлаяпти; деган ҳаёлга борманг, ахир, у ҳақда ўйлаш, демак, сиз ҳақингизда ғамхўрлик қилиш демакдир. Шундай қилиб, Курати-саннинг олдида менга айтинг-чи, Кимурага тегиш ниятингиз борми? Ҳаммаси сизнинг жавобингизга боғлиқ, бўлмаса мазкур баҳсингиз уч пуллик фойдаси йўқ. Агар сиз бундай ниятим йўқ, десангиз, қиттаям ажабланмайман, сизни ҳам кўндиришга ҳаракат қилмайман. Кимурага ачинаман. Сиз, балки, унинг тимсолида ўз келажагига ишончи барқарор иродали одамни тасаввур қилсангиз керак. Балки шундайдир, лекин у бунинг устига жуда нозиктабиат одам. Унинг ҳафсаласи пир бўлишини бир тасаввур қилиб кўринг-а!

Лекин нима ҳам қила олардинг! Аввалбошданоқ ҳаммаси рисоладагидек бўлмаганди... Ҳеч бўлмаганда ўзингиз айтган гапларга орқа қиладиган бўлсак. Лекин нима бўлганда ҳам, агар фикрингиздан қайтган бўлсангиз, унда буни очиқ айтишингиз лозим. Дарвоқе, бу гапларни қўя турайлик, ўтмиш ҳақида гапиришдан нима наф? Йoko-сан, сиз ўзингизни ўзингиз тушунишга уриниб кўрмадингизми? Балки, сиз бирор нарсада янглишгандирсиз? Фақат мени тўғри тушунишингизни илтимос қиламан. Мен сизни ўйламасдан иш қиляпсиз, демоқчи эмасман. Бировларнинг иши ҳақида ҳукм чиқариш қийин, албатта, лекин сизни қандайдир ғайритабиий ҳолда кўриш мен учун жуда оғир. Айтишлари-ча, ҳаёт жуда мураккаб нарса. Мен сизнинг ҳаётингизни кузатяпман. Балки бу менгагина шундай туюлаётгандир, лекин у ҳақиқатанам менга мураккаб туюляпти. Шундай бўлиши керакми? Имоним комилки, агар кучқудратни аямай, виждонан иш юритиладиган бўлса уни қуёшдай ёп-ёруғ қилиш мумкин. Шунда ниҳоят, бошқа, покиза Йoko бошини баланд кўтарсин... Балки, бир кун келиб фикрларим ўзгарар, лекин ҳозир бошқача ўйлай олмайман. Ҳаётда нималар бўлмайди дейсиз: қийинчиликлар ҳам, носозликлар ҳам, уриш-жанжаллар ҳам, лекин у ёқ-бу ёққа бурилмай, белгиланган йўлдан қатъий равишда қадам ташлаш керак. Анчадан бери сизга ёрдам бергим келарди-ю, лекин лаънати журъатсизлигимдан, ҳаммаси менсиз ҳам яхши бўлиб кетади, деб ўйлардим. Аммо-лекин, бундан бу ёқ чидолмайман.

Курати-сан сизга уйлансин, шунда Кимура тақдир-

га тан беришга мажбур бўлади. У қайғуради, лекин, ме-
нимча, бу ноқулайликда ич-этини егандан минг марта
аълороқ. Мана шунинг учун ҳам Курати-саннинг режа-
ларини билмоқчи бўлувдим. Аммо у мен билан гапла-
шшини хоҳламади, аксинча, худди аҳмоқ одамдек муо-
мала қилди.

— Одам ўзини аҳмоқона тутгандан ёмони йўқ,— Ку-
рати нигоҳини ойнадан узиб, мазахомуз тиржайганча,
Котога: «Сен ростанам худо урган аҳмоқсан», демоқчи
бўлгандек қушқараш қилди-да, яна совуққонлик билан
тескари ўгирилиб олди.

— Бу тўғри. Мен, балки, устимдан мазах қилишла-
рига йўл қўйиб берганим учун ҳақиқатан аҳмоқдирман.
Лекин сизда... сизнинг виждонингиз йўқ, менга ўхшаш
одамларда бўлганидек. Аҳмоқ бўлсам ҳам, буни жуда
яхши тушунаман. Шунинг учун ўзимнинг аҳмоқлигимни,
сиз шундай деб ҳисоблаганингиз учун эмас, бутунлай
бошқа маънода тан оламан.

— Бу тўғри. Сиз ўзингизни аҳмоқ деб ҳисобласа-
нгиз ҳам, баъзида: «Наҳотки аҳмоқ бўлсам?» деган ха-
ёлга борасиз. Мен эса сизни камоли ишонч билан аҳмоқ
дейман. Фарқ фақат мана шунда.

— Сизга раҳмим келади.

Котонинг кўзларида ранж-аламдан эмас, қандайдир
бошқача, балки жуда кучли ҳиссиётдан пайдо бўлган
ёш турарди. Бу кўз ёшлар унинг нигоҳига ғайритабиий
мусаффолик жазб этгандики, кўз қаъридан қўққисдан
доғ тушмаган, қалбининг энг махфий бурчаги кўринаёт-
ганга ўхшарди. Ҳатто Курати ҳам нима дейишини бил-
май қолди-да, ҳайратланганча Котога қараб қўйди. Йо-
кода ҳам янги, қандайдир алоҳида туйғу пайдо бўлди.
Гўё у танийдиган аввалги Кото йўқолиб, унинг ўрнига
софдил, кучли йигитча пайдо бўлганга ўхшаб туюлди.
У билан айёрлик қилиш гуноҳи азим эди. Його энди
унга нисбатан нафрат туйғуларини туймас ва Кото яна
ҳар доимгидек ҳамманинг меъдасига тегиб кетган гап-
ларни валдираяпти, деган хаёлга ҳам бормас, аксинча,
Котони деворга қисиб қўйгандек туюлган Курати «Сиз-
га раҳмим келади» ибораси билан ер билан яксон қи-
линганлигини тушунди. Котонинг самимийлигига фақат
ўзиникидек самимийликдан бошқа ҳеч нарса дош берол-
масди. Курати бунга қодирми ёки йўқми — Його кафил
бўла олмади. Бир неча дақиқа Курати ажабланганча

Котога қараб турди, кейин хижолатомузлигини яшириш учун стол устидаги ликобчани олиб совиган сакэни ичиб юборди. Йоко Котонинг синчков нигоҳига дош беришга мадори етмасди, шунда у катта қийинчилик билан бунёд этаётган ҳаёти кунпаякун бўлаётганини даҳшат-ла ҳаёлидан ўтказди. Шу боис у Куратига тақлидан сукут сақлашда давом этди. Осойишталигини сақлаш учун Йоко трубкани қўлига олди, лекин шу заҳотиёқ бутунлай тескари иш қилаётганини тушуниб қолди.

Қото бирпас индамай турди-да, кейин яна жиддий оҳангда Йокога мурожаат қилди:

— Бундай бегонасираманг. Яхшиси, юракда йиғилиб қолган гаплардан гаплашиб оламиз. Хўпми? Мен тажрибасиз одамман, лекин сизнинг Курати билан турмушингиз менга қандайдир охиригача тушуниш қийин бўлган нарсасдек туюлади. Сизнинг тушунтиришларингиз эса, сохта узрхоҳликдан бошқа нарса эмас. Узимнинг ҳафтафақмлим натижаси ўлароқ, мен буни шу тахлит тушунаман. Шунинг учун ҳам сизнинг Кимурага муносабатингизни аниқламоқчиман, сиз ҳаммасини виждонан тан олишингизни хоҳлайман. Ҳозир Кимурага якка-ёлғиз қанчалик оғирлигини, мудҳиш шубҳа-гумонлардан ич-этини еяётганини бир дақиқагина тасаввур қилиб кўринг-а... Дарвоқе, мазкур сонияда сиздан буни талаб қилиш бефойда албатта... Боз устига, Айко-сан билан Садаё-санни бундай аҳволдан халос қилиш сизнинг бевосита бурчингиз, деб ҳисоблайман. Сизнинг ҳар бир хатти-ҳаракатингиз, ҳар бир сўзингиз бошқаларни ҳам ниҳоят даражада жароҳатлашини тушунсангиз-чи, ахир. Ҳатто четдан кузатганингда ҳам — даҳшатга тушасан киши. Бир кунмас-бир кун инсоннинг ҳаётида шундай дақиқа бўладики, шунда у барчаси учун ҳисоб-китоб қилиши лозим. Қелажак ҳақида ўйламасдан бировларнинг ҳисобига айш-ишрат қилиб, дунёни сув босса ҳам тўпига чиқармаслик — даҳшат, жудаям даҳшат! Сизнинг жуда кўп яхши фазилатларингиз бор, Йоко-сан. Мен буни биламан. Сиз ахир бировдан сариқ чақа қарз бўлсангиз ҳам, ўзингизни хотиржам ҳис қилолмайсиз. Лекин негандир. Кимура учун истисно қилдингиз. Ахир, бу сизнинг энг олий бурчингиз-ку. Наҳотки, ундан қарзингизни осойишталик билан кўпайтиравериш мумкин бўлса? Менимча, мумкин эмас. Нега энди сиз ўзингиздаги бор яхши хислатларни ўжарлик билан йўққа чи-

қаряпсиз? Наҳотки, мана шундай аянчли ҳаёт кечириб сизга ёқса?.. Мен фикрларимни очиқ-ойдин тушунтиришни уddалай олмайман, лекин... сиз, балки ҳаммасини тушунгандирсиз...

Кото бир неча марта ҳаяжон-ла бармоқлари билан қовоғини силаб қўйди. У, афтидан, ҳамма нарсани унутган бўлиб, ғинғиллаганча уни талаётган чивинларни ҳам сезмасди. Котонинг гапларини эшитиш ниҳоятда азобли эди. Йоконинг қалб қаърига ўтириб қолган сирпанчиқ балчиқ, у лойқалатиб юборишдан қўрқадиган балчиқ, бирдан чайқалиб, кўз олдида суза бошлади. Юрак деворчаларида у эҳтиёткорлик билан шуваб келган тешикча яна очилиб, кўзни қамаштирувчи ёрқин нур бостириб кирди. Лекин ғишт қолипдан кўчиб бўлганди. Кото уни сохталикда айблаганда, Йоконинг қалбида нимадир қалқиб кетди, лекин у алам билан қўл силкиди — унинг сўзларини унутиш керак, қўлидан бундан бошқа иш келмайди.

— Мен сизни доим тўғри тушунардим. Ҳозир ҳам нима демоқчилигингизга ақлим етиб турибди. Тез орада албатта Қимурага хат ёзиб юбораман, шунинг учун кўп койинаверманг. Кейинги вақтларда сиз, менимча, Қимурадан ҳам кўпроқ асабийлашяпсиз, чамамда, лекин мен сизнинг олижаноб қалбингизни қадрлайман. Қурати-сан ҳам ҳаммасини тушуниб турибди. Лекин сиз... нима десамикин... сиз ҳаддан ташқари очиқкўнгиллигингиз билан унинг жигига тегдингиз. Шундайми, ахир. Қурати-сан, а? Келинлар, бу кўнгилсиз суҳбатни тўхтатайлик, яхшиси, сингилларимни ҳам чақириб, бошқа бирор қизиқроқ нарсалар ҳақида чақчақлашайлик.

— Агар гапга чечан бўлганимда сўзларим қалбингизга йўл топа олган бўларди, лекин, афсус, ожизман. Ҳар ҳолда, ҳақиқатни гапирганимга имоним комил. Сиздан ўтинаман, Қимура-санга албатта хат ёзинг. Турган гап, хатингизнинг мазмуни билан ишим бўлмайди...

Кото яна нимадир қўшимча қилмоқчи бўлди-ю, лекин шу вақт Айко қўлида рўмолчани кўтарганча кириб келди. Кото рўмолчани олди-да, соатига шошқич назар ташлади. Худди унинг бу қилиғини сезмагандек Йоко гапира бошлади:

— Ай-сан, Кото-санга анави ўйинингни кўрсат-чи... Кото-сан, бир дақиқа сабр қилинг. Бугун биз сизга га-

ройиб нарса намойиш қиламиз. Саа-тян юқоридами? Йўқ? Унда қаерда? Саа-тян!

Маъюс қиёфали Садаё кириб келди. Унинг ёноқлари худди ҳозиргина йиғлагандек қизил доғлар билан қопланганди. «У ростданам ошхонага бориб, буюрганимдек, якка ўзи у ерда идишларни ювипти-да», деб ўйлади Йоко. Унинг юраги оғриқдан сиқилиб, кўзлари намланди.

— Қани, қизлар, яқинда гимназияда ўргатишган рақсни ўйнаб берингла-чи. У хиёл котильонга ўхшаб кетади-ю, лекин таъкидлайман, хиёлгина, лекин ўзи бутунлай бошқача рақс. Қани, бошладик.

Қизлар меҳмонхонага ўтишди. Курати дарҳол жонланди, Кото ҳам ҳали-ҳозиргина бўлиб ўтган гап-сўзларни унутгандек жилмайди-да: «Қизиқ, жуда қизиқ», деганча уларнинг ортидан йўналди. Айко пайдо бўлиши биланоқ Кото ҳам жонланиб кетди, бу ҳолат Йоконинг назаридан четда қолмади.

Опа-сингиллар рўпарама-рўпара туришди. Айко, ҳар доимгидек, ўзини осойишта тутарди. Тенгдошларига хос уятчанлик унга ёт эди, фақат бешавқ чехрасида киприклари ярим туширилганди. Хушчақчақ, беғам, сал нарсага ҳам уялиб турадиган Садаё бу оқшом жудаям сўлғин ва нимадандир саранг кўринарди. Ушбу гўзал навқирон жуфтдан ҳадсиз ғам-ғусса уфуриб турарди.

— Бир, икки, уч,— дея команда бера бошлади Йоко. Опа-сингиллар, қўлларини бошларига қўйганча, оҳиста рақс оҳангига айлана бошладилар. Қазармада гўзаллигу нафосатни эсидан чиқарай деган Кото, бирмунча вақт қизларнинг нозик ҳаракатларига мафтун бўлганча томоша қилди.

Бирдан Садаё юзини қўллари билан беркитганча даҳлиз ёнидаги мўъжазгина хонага чопиб кириб кетди. Шу заҳотиёқ ҳаммалари унинг энтикиб-энтикиб йиғлаётганини эшитишди. Гангиб қолган Кото қизалоқнинг ортидан отилмоқчи бўлди-ю, лекин Айконинг ҳеч гап бўлмагандек бамайлихотир рақсни давом эттираётганини кўриб тўхтаб қоли. Айко, унинг бирдан-бир тилаги опаси томонидан устига юкланган вазифани бажаришдан иборатдек, рақс тушишда давом этарди.

— Ай-сан, бас қил,— оҳиста, лекин асабий оҳангда деди Йоко қаҳр-ғазабини зўрға босганидан титраб. Уни совуққон қиёфада рақсни давом эттираётган Айконинг тошбағирлиги нафратлангирар, шу билан бирга буйру-

ғига қулоқ осишга журъат қилган Садаёнинг ўзбошим-чалиғи жаҳлини чиқарарди. Айко қўлларини пастга тушириб, жойида осойишта қиёфада турарди.

— Саа-тян, бу нима деган гап, нега ўзингни беодоб тутяпсан? Ҳозироқ орқангга қайт!— деб бақирди Йоко. Лекин қўшни хонадан ҳамон Садаёнинг аянчли энтикиши эшитилиб турарди. Қизгин меҳрибонликнинг теска-риси бўлган нафрат Йоконинг юрагини куйдирди ва Айкога Садаёни қандай қилиб бўлмасин олиб келишни қатъий буюрди.

Айко тезда қайтиб келди. У одатига хилоф равишда, ташвишли кўринарди. У, Садаё, чидаб бўлмайдиган оғриқдан шикоят қилаётганини айтди. Пешонаси ҳам худди чўғдек куйдираётганди.

Йоконинг юраги орқасига тортиб кетди. Умрида бирон мартаям касал бўлмаган Садаё иситманинг қанақа бўлишини билмаса ҳам керак. У бир ҳафтадан бери инжиқлашиб қолганди, агар безгак бўлган бўлса, унда шу ўтган вақт ичида касаллик хавfli тус олган бўлиши керак. «Бирдан ўлиб қолса-я?»— деган даҳшатли фикр миясида қора қуюндек чарх урди. Йоконинг кўз олди қоронғилашиб кетди. «Хўш, нима қипти, ўлса ўлар. Ким билади, балки бу қурбон натижасида Курати Йокога қаттиқ боғланиб қолар? Мен уни қурбон қиламан!»— дея мулоҳаза қиларди Йоко қандайдир тушунтириб бўлмайдиган осойишталик билан, шу билан бир вақтда бениҳоя даҳшатни туйганча. У тарашадек қотиб қолганидан, ҳатто Курати билан Кото хонадан қандай чиқиб кетишганини ҳам сезмади.

— О, Йо-сан! Тезроқ бу ёққа келинг, унинг иситмаси бор! Ҳар ҳолда, бу йиғининг оқибатидан эмас,— деган Куратининг ташвишли овозини эшитди Йоко.

Бу овоз худди уни уйғотгандек ҳамда ҳақиқатга қайтаргандек бўлди. У кичкина хонага югуриб кирди. Садаё кулала тушиб, юзини ёстиққа босиб ётарди. Йоко тиззалаб ўтирди-да, унинг энсасига қўлини текказди. Қизча алангаи оташ бўлиб ёнарди.

Йоконинг қалбида нимадир узилиб кетгандек бўлди. Ҳамма нарса кунпаякун бўлди: бечора Садаёга қаттиқ-қўл муомалада бўлишга ҳаракат қилгани ҳам, ҳаттоки унинг ёш жонини қурбон қилиб бўлса ҳам Куратини ушлаб қолишга интилиши, хурофиётга ишонмаслиғига қарамай телбанамо аҳд қилгани қимматга тушди. Ҳозирги

дақиқада унинг қалбини яккаю-ягона орзу қамраб олганди: Садаёни сақлаб қолиш. Йоқо ҳеч қачон ҳозиргидек ҳаётга бениҳоя меҳр-муҳаббат улимдан қўрқиб қиссини туймаганди, жондан азиз жигари ўлим чангалига тушиб қолганди-да. У Садаёни ўлим чангалига топшириб қўйгунча, ўзини бурда-бурда қилишга ҳам тайёр. Йоқо унинг ўлимига сабабчи. Фариштадек бегуноҳ қизалоқ!.. Хаёлан энг ақл бовар қилмайдиган манзараларни тасаввур қилар, бари бирам ҳаммасига ўзини айблар ва бундан баттар изтиробланарди.

Садаёнинг елкасини силаганча Йоқо аянч ва илтижо билан гоҳ Куратига, гоҳ Котога ва ҳатто Айкога қарарди. Ҳамманинг чеҳрасида табиий безовталиқ муҳрланганди, лекин Йоқога улар мунофиқлик қилаётганга ўхшаб туюлишарди.

Қото казармага кета туриб, йўл-йўлакай докторни айтиб кетаман, деди. Синглисининг олдидан кимдир узоқлашганда, худди мана шу «кимдир» ўзи билан Садаёнинг ҳаётидан бир бўлагини олиб кетаётгандек Йоқога чидаб бўлмас даражада оғир эди.

Кеч кирди, лекин уй эшиклари занжирланмаганди. Ниҳоят, доктор келди. У Садаё ич терлама билан оғриганини айтди.

42

— Опажон... кетманг...

Садаё худди ёш боладек заиф ва инжиқ бўлиб қолди. Йоқо палатадан чиқди, лекин қулоғи остида ҳамон Садаёнинг сўзлари жарангларди. Оқ халатли ҳамшира қоронғи, кенг коридорда сандалини шалоплатганча Йоқони кузатиб келарди. Йоқо ўн кеча-кундуз овқату уйқуни унутиб Садаёга қараб турди. Оёғи чалишиб кетар, вақт-вақти билан худди ҳозир калласи узилиб тушадигандек ғалати туйғу пайдо бўларди. Асаблари таранг тортилганди. Барча овозу ранглар чидаб бўлмас даражада ўткир туюлиб, асабийлаштирарди. Садаёда ич терлама касалини аниқлашган оқшомда, Йоқо бечора синглисини университет клиникасининг юқумли касалликлар бўлимига олиб борди ва у билан қолди. Курати қасалхонага бирон марта ҳам келмади. Йоқо уйда бир ўзи қолган Айқодан хавотирланарди. У бир вақтлари ўзи ҳайдаб юборган Цуяни чақиришга қарор қилди ва

уни чақириб келиш учун меҳмонхонага одам юборди, лекин Цуя Кёбаси даҳасидаги касалхоналардан бирида ҳамшира бўлиб ишлаётган экан! Касални боқиш учун Курати яшайдиган мебелли хоналардан кекса ходимани ёллашга тўғри келди. Йоконинг ўн кун қандай ўтиб кетганини сезмади, унга гўё кечагина клиникага келганга ўхшарди, холбуки, бу ерда ўтказилаётган ҳар бир кунни худди йилдек узун туюларди.

Вақт имиллаб ўтганда Йокони ҳам-ғусса қамраб олар ва унинг хаёл кўзгусида Курати билан Айко гавдаланарди, шунда Йоконинг уларнинг чеҳрасига таҳлика ҳамда рашк оташида тикиларди. Ахир, янги оқсочи Курати яшайдиган уйдан келган ва у Куратига итдек содиқ бўлса керак. Айко эса уйда ёлғиз... Ун кун мобайнида нималар бўлмайди, дейсиз? Бундай шубҳа-гумонлар Йокони ҳатто у қаттиқ уйқуга кетган бемор Садаёнинг юзига, унинг ярим юмуқ кўзларига, иситмадан қуруқшаб кетган лабларига тикилиб ўтирганда ҳам азоб берарди. Шунда кўксини қаҳру ғазаб тилкалар ва у ўрнидан сапчиб туриб, оёғини қўлга олганча уйига югургиси келиб кетарди.

Вақт тез ўтганда эса, Йоконинг учун фақат Садаёгина мавжуд эди. Уз вақтида Садаё энг кенжа қиз бўлгани учун ота-онаси қизгин севишарди, у шунингдек, Йоконинг ҳам жон-дили эди. Мана шу жудаям қувноқ, соддадил ва ўзбилармон қизалоқ, қип-қизил етим, Йоконинг бемаъни аҳдининг қурбони, қўққисдан оғир бетобланиб, эндиликда ўлим тўшагида титраб-қақшаб, ёрдам беришларини илтижо қиларди. Тубсиз жарлик лабига осилиб қолган одамгина, бармоғи чангаллаган ер нураган сари худди шу тахлит ялиниб-ёлворарди.

Рўй берган ҳамма нарсага, фақат у, яъни Йоконинг айбдор. Ачиниш ва доғу ҳасратдан юраги тарс ёрилиб кетай дерди. «Садаё ўлса ўла қолсин, лекин у ўз ўлими олдидан менинг меҳр-муҳаббатимнинг чексиз қудратини ҳис қилиши лозим. Ҳа, Садаёга озор бердим, унга нисбатан тошбағирлик қилдим, у бечора эса менга беҳад ишонарди ва севарди...» Йоконинг ўкинчининг чеки чегараси йўқ эди, уни телбалик даражасидаги шафқатсизлигини англаш ҳисси ич-этини кемирарди. Бундай дақиқаларда у ҳатто Куратини ҳам унутарди. Унинг борлигини яккаю-ягона истак қамраб олганди: қандай қилиб бўлмасин Садаёни ўлим чангалидан қутқариб қо-

лиш ва у тузалиб кетгач, меҳр-ла авайлаб бағрига бо-
сиб, кўз ёши аралаш унга: «Саа-тян, тузалганинг қан-
дай яхши бўлди. Мендан жаҳлинг чиқмасин. Мен тавба-
тазарру қилдим ва эндиликда сени доим эҳтиёт қилиб,
ардоқлаб юраман»,— дейди. Його мана шундай хаёл-
ларга чўмганда, вақт яшин тезлигида ўтиб, Садаёнинг
ўлим дақиқаларини муқаррар яқинлаштирарди. Ҳар
ҳолда, Йогога шундай туюларди.

Муттасил ташвиш ва бесаранжомлик Йоконинг қал-
бини пароканда қилиб, бунингсиз ҳам заиф соғлиғига
акс таъсир кўрсатди. Лекин асабий таранглик натижаси
ўлароқ Його бунинг ҳам деярли сезмасди. Лекин ҳар
ҳолда, уни кўпинча Садаё ё нобуд бўладиган, ёки ту-
залиб кетадиган кунгача яшасам керак, деган даҳшатли
кўнгил ғашлиги қамраб оларди.

Мана шундай тушқунлик кайфиятида ўтирган кун-
ларидан бирида қўққисдан Курати келиб қолди. Унинг
келганини эшитган Його худди онадан қайта туғилган-
дек бўлди, ушбу дақиқада унинг учун Куратидан бош-
қа ҳеч ким мавжуд эмас эди, у дунёдаги ҳамма нарса-
ни, ҳатто Садаёни ҳам унутганди.

Коридорга Садаёнинг қаттиқ бақирғи эшитилиб ту-
рарди, лекин ҳамма нарсага қулоғи қар бўлиб қолган
Його энага аёлни чақириб келиш учун йўналди. У йўл-
йўлакай кўйлагини тортиб қўйиб, одатий ҳаракат билан
сочини тузатди. Қабулхона ёп-ёруғ эди. Эшик ёнидаги
ойнада Його Куратининг паҳлавон гавдасини ва унинг
ёнида, ўз ҳайратига биноан, мўъжазгина нозик қадди-
қоматли Окани кўрди.

У на ҳамшира, на Окага эътибор бермай Курати-
нинг олдига чоғиб борди-да, унинг бағрига ўзини олди.
Унинг қалбида хотиралар тўфони, яъни уни сархуш қи-
либ абадул-абадга Курати билан чамбарчас боғлаган
барча нарса кўтарилганди — Його унинг шойи кимоно-
сига тўқиниб яна ўзига қадрдон, фақат Куратигагина
хос ҳидни туйди.

— Хўш, қалай, аҳволи дурустми?

«О, бу овоз, унинг овози...»— дея ўйлади Його узоқ
вақт зиндонда ўтирган ва қўққисдан чироқ нуруни кў-
риб қолган кишидек ғамгин. Куратининг раҳминини кел-
тириш учун у ҳақиқатни бўрттириб кўрсатишга қарор
қилди.

— Аҳволи оғир. Бечорагина, ўлим ёқасида.

— Жипни бўлма... Шунчалик ҳам руҳингни туширасанми? Негадир ўзингга ўхшамаяпсан. Унинг олдига ўзим кириб боқай-чи?

Курати шундай дея туриб, нарироқда турган ҳамширага ўгирилди. Фақат шундагина Йоко бу ерда Курати билан ёлғиз эмасликларини эслади. Бу вақт ичида телба бўлиб қолмадимикин? Ҳамшира, бутун қиёфаси билан манави гўзал аёлнинг қандайлигини билиб олдим, деяётганга ўхшарди. Ока стул суянчиғини ушлаганча камсуқумгина бўлиб турарди. Унинг чехрасида ташвиш аломатлари зоҳир эди.

— Вой, Ока-сан, сиз ҳам синглимни кўргани келдингизми. Раҳмат,— юмшоқлик билан деди Йоко, сўрашишга бирмунча кечикканлигини ҳис қилиб. Ока қипқизарганча, индамай бош ирғади.

— Биз ҳозиргина учрашиб қолдик, мана кўриб турибсан, бирга кела қолдик. Лекин Ока-сан, сиз, яхшиси, қайтсангиз бўларди, чунки...— Курати Йокога қаради.— Касаллик ҳар ҳолда касаллик-да...

— Мен албатта Садаё-санни кўришни хоҳлайман. Утинаман, мени ҳам унинг олдига киргизинг,— деди қатъий оҳангда Ока. Ҳамшира бу орада иккита халат олиб келди. Ока анчайин уринган халатни олиб, Куратидан олдин шоша-пиша кийди. Йоконинг миясида шу аснода режа пишиб етилди. «Бизникига тез-тез бориб тургани маъқул. Балки Курати билан Айкога халақит берар. Агар Ока билан Айко бир-бирларини севиб қолсалар... агар ҳатто севиб қолишган тақдирда ҳам, бу жуда боп иш бўларди. Оканинг саломатлиги заиф, лекин жамиятда мавқеи ва пуллари бор. Айко учун жуда яхши жуфт, менинг ўзимга ҳам асқотиб қолиши мумкин». Лекин шу заҳотиёқ Йокода рашк ўти ғимирлаб, анави лаънати Айко, ўзининг назарида, бутунлай унинг ҳукмида бўлган Окани ундан тортиб олаётганлигини гувоҳи бўлишга тўғри келади. Йоко олдинда, эркаклар унинг ортидан юриб кетишди. Улар бўғма билан оғриган болаларнинг хирилдоқ инграшларини эшитиб боришарди. Садаёнинг палатасидан ҳамшира бош чиқарди. У қизча билан гаплашишда давом этиб, Йоко томонга бетоқат назар ташлаб кўярди. Йоконинг қулоғига Садаёнинг ниманидир қатъий таъкидлаётган овозчаси эшитилди. Йоко ҳамма нарсани, ҳатто Куратини ҳам унутиб палатага югуриб кириб кетди.

— Ниҳоят, қайтдингиз-а!— деди ҳамшира. Садаё устидан адёлини отиб ташлаб, юзини қўллари билан беркитганича ҳўнграб йиғлаб, ўрин устида ўтирарди. Йоко ҳадиксираб синглисига яқинлашди.

— Нега бундай қулоқсизлик қиялпсан, Саа-тян?.. Уриндан туриш мумкин эмас, бўлмаса ҳеч қачон тузалмайсан. Сени кўргани сеvimли амакиларинг Курати билан Ока-сан келишди, мени эшитялпсанми? Қани, ўрнингга ётиб, анави ёққа қарагин,— дея унга гапирарди Йоко.

У Садаёни ўта мулойимлик ва эҳтиёткорлик билан қучоқлади-да, ўрнига ётқизиб қўйди. Садаёнинг ёқимтой чехраси қип-қизариб, тўзиган майин сочлари пешонасига ёпишиб қолганди. Агар касаллигини сездириб турувчи кўзларию пўрсилдоқ лабларини айтмаса, унинг ҳозирги кўриниши бутунлай соғлом эди. Қовоқлари шишиб, қон қуйилган кўзлари иситма яллиғида ялтиллاردди, бир нуқтага тикилган нигоҳида қўрқув ва тоқатсизлик қотиб қолганди. Садаё нигоҳини Йокога қаратганда, у кучининг борича қаердадир, орқада турган кимнидир қўрмоқчи бўлгандек бетоқатланарди. Порсиллаган лаблари офтобда қуритилган апельсин бўлакчаларига ўхшарди, Йоконинг ҳукмига итоат қилган Садаё, эринчоқлик билан ҳеч бир қизиқишсиз кўзини Курати билан Ока турган томонга қаратди. У гўё: «Улар келгани билан осмон узилиб ерга тушармиди?»— демоқчи бўлгандек эди. Кейин яна Йокога узоқ нигоҳ ташлади, ўқтин-ўқтин ва тез-тез нафас олиб:

— Опажон... Сув... Муз... Кетманг...— зўрға эшитиларли қилиб шивирлади Садаё ва дармонсизланиб кўзларини юмди. Еноғи узра йирик ёш томчилари думалай бошлади.

Курати бутун борлиғи-ла ташвиш-хавотир ифодаланганча, кулранг хираликаро тўхтамай совуқ ёмғир ёғётган деразага орқа ўгириб турарди. Ока камдан-кам йиғларди, лекин ҳозир эса Куратининг орқасига яшириниб кўз ёшларига эрк берганди. Ҳатто қайрилиб қарамасдан ҳам Йоко унинг йиғлаётганини биларди, бу эса уни ғазаблантириб, норозилик ҳиссини уйғотди. «Садаёга бир ўзим ғамхўрлик қиламан. Ҳеч кимнинг раҳм-шафқатининг ҳожати йўқ. Ун кун бадалида бир мартаям хабар олишга арзишмайди-ку, энди бўлса марҳумнинг тепасида тургандек обидийда қилишяпти». Бармоғига

уралган пахтани совуқ сувда ҳўллаб Садаёнинг лабига томиза туриб Йоко, ўзининг мазкур фикрларини Курати билан Окага тўкиб солишдан зўрға тийиб турарди.

Пигирма минут шу тахлит ўтиб кетди. Ялангоч пелли, ғарибгина жиқозланган палата қуюқлашаётган ғира-ширада янада ғариб кўринарди. Садаё дам-бадам Йоконинг қўлини чангаллаб, худди алаҳлаётгандек: «Опажон, мени тузатинг, ўтинаман», ёки; «Оғрияпти... оғрияпти... дори», ёки: «Термометрни хоҳламайман»,— дерди. Йоко даҳшат-ла, Садаё мана ҳозир нафас олишдан тўхтайди, деб ўйларди.

— Ҳўш, кетамизми?— Курати Окани шоширди. Ока, афтидан, нима деб жавоб беришни ўйлаётгандек индамади, кейин бир қарорга келиб:

— Ўзингиз қайтаверинг. Кун бўйи бўшман, бу ерда қолишимга рухсат этинг. Мен Йоко-санга ёрдамлашишни хоҳлайман,— деди.

У Куратига мурожаат қиларди-ю, лекин унинг илтимоси Йокога тегишли эди. Ока қатъий характери билан ажралиб турмасди, лекин Йоко билан Курати тажрибадан шуни яхши билардиларки, агар у бирор-бир нарсага бел боғласа, албатта амалга оширмай қўймайди. Шу сабаб, Йоко унга қолишга рухсат берди.

— Унда мен бора қолай. О-Йо-сан бир минутга мумкинми...— шундай дея Курати эшикка йўналди. Йоко ухлаб қолган Садаёнинг қўлидан кимоносининг енгини оҳиста бўшатиб олди-да, Куратининг ортидан чиқди. У дарҳол, ҳали-ҳозиргина, Садаёга ғамхўрлик қилаётган Йокога сира ўхшамай, қандайдир ўзғариб қолди. Йоко Курати билан бирга коридор бўйлаб қабулхонага йўл олди.

— Жуда ҳорғин кўриняпсан. Ишқилиб, ўзингга эҳтиёт бўл.

— Ҳечқиси йўқ... Менга балоям урмайди. Ўзинг қалайсан? Балки, жудаям банддирсан?— деб сўради Йоко ниҳоятда кескин оҳангда, унинг сўзлари Куратининг қалбини бургилашиши хоҳлаганди.

— Бутунлай ўралишиб қолдим. Уша кундан бери бирон мартаям сеникига ҳам боролмадим.

У алдашни хаёлига ҳам келтирмай осойишта гапирарди. Йоконинг кескин оҳанги уни қиттаям хижолат қилмади. Йоко унинг гапларига лаққа ишонай деди-ю, лекин шу заҳоти эси ўзига келди. «Нима деб ёлғонни

тўқияпти?.. Ахир, бу бориб турган ёлгон-ку. Наҳотки, у мана шу ўн кун ичида, ўн кун-а, ҳамма имконияти бўла туриб, бирон мартаям криптомерий ўрмонзоридаги уйга бош суқмаган бўлса?» Худди оёғи остидаги замин бирдан қаёққадир сирпаниб кетаётгандек, Йоко гандираклар кетди ва уни қаҳру ғазаб қамраб олди.

Қабулхонада Курати халатини ечди, ҳамшира унга пуркагичдан зарарсизлантирадиган суюқлик пуркади. Суюқликнинг ўзига хос ҳиди Йоконинг ҳушини ўзига келтирди. Кейинги вақтларда Йоко, соғлиғи кун сайин заифлашаётганини тобора аниқроқ ҳис қилаётганди, шу сабабли Куратининг мустаҳкам соғлиғи-ю, соғлом руҳини — кўрарга кўзи йўқ эди. Куратига дардисар бўляпман, деб ўйларди Йоко, у доим қандайир янги саргузаштларни қидиради. Йоко эса унинг учун сўлиган гулдек гап.

Ҳамшира чиқиб кетди. Курати деразага яқинлашиб, чўнтагидан каттакон тимсоҳ терисидан қилинган ҳамёнини чиқарди-да, ундан ўн иенлик банкнотларнинг йирик пачкасини ажратди. Мазкур ҳамён билан Йоконинг талайгина хотиралари боғлиқ эди. Улар биргаликда ўтказган «Такэсиба» меҳмонхонасидаги тундан кейин ва бошқа шу каби учрашувлардан сўнг Курати Йокога мана шу ҳамённи берар ва у хотиржам ҳолда хизматкорлар билан сахий ҳисоб-китоб қиларди. Шу дам унинг миясига негадир, бу ҳол энди ҳечам қайтарилмайдди, деган фикр келди. Лекин бўш келмаслик керак, деган қарорга келди у юраги тўхтаб қолаётганини ҳис қилиб.

— Пуллар тамом бўлиши биланоқ, битта-яримтани, хоҳлаган вақтда юборавер... Ишларимнинг мазаси йўқ. Анави лаънати Масаи ишимни пачава қилганга ўхшайди. Сергакликни қўлдан бой бермаслик лозим. Шунинг учун, бу ерга тез-тез келиб туроламанми, йўқми, ўзим ҳам билмайман.

Курати қабулхонадан чиқиб, ҳўл ботинкасини кийди, намдан оғирлашиб қолган шамсиясини очиб, қеқагина хайрлашиб, зимистон қаърига қадам ташлади. Кўча бўйлаб бир хил ораликқа ўрнатилган фонусларнинг нури кўм-кўк ҳўл баргларида сирғалиб, ялтираганча халқобларда жилоланарди. Жанубий дарвоза томон аста-секин узоқлашаётган Куратини нигоҳи билан кузатганча, Йоко бирдан бу ерда ёлғиз қололмаслигини ҳис қилди.

У оёғига илинган гэтани кийганча касалхонадан югуриб чиқди ва ёмғир остида Куратининг ортидан югурди. Олча ва қайрағочлар ўсиб ётган майдонча яқинида тош ва ғишт уюмлари уйиб ташланганди — бу ерда қурилиш кетаётганди. Майдон бўм-бўш ва сокин эди. Токионинг марказида мана шундай хилватнишин жой борлиги ҳатто ғалати туюларди. Фақатгина фонус ташлаётган нур тасмасига тушаётган қиялама ёмғир томчилари ожиз ялтирарди. Йoko ёмғир томчилари ёқасидан бўйнига тушгандагина совуқни ҳис қилди. Фаслга хос бўлмаган совуқ ҳаво тушганди, бундай ҳол баъзида Контода¹ бўлиб турарди. Йoko унга етиб олди, у бутунлай ивиб кетган, сочидан сув оқарди. Фонуснинг хира ёруғида Йoko Куратининг чеҳрасидаги безовталиқни илғади. Узини тутолмай, унинг шамсия ушлаган қўлини чангаллаб олди.

— Бегона одамдан пул олишга виждоним йўл қўймапти. Уларни қайтариб ол.

Йоконинг қўли асабий титрарди. Шамсиядан сирқётган томчилар кимононинг матосига сингиб, баданини музлатарди. Йoko безгак билан оғриган одам бирор-бир муздек нарсага тегиб кетганда бўладиган нохуш титроқни ҳис қилди.

— Асабларинг қақшаб кетибди. Ҳеч бўлмаса мени ўйласанг бўларди. Шубҳа-гумоннинг ҳам чеки чегарасини билиш керак-ку, ахир. Сенга маъқул тушмайдиган нима қилдим? Агар иложи бўлса, тушунтир.— Афтидан, Куратининг сабр косаси тўлганди.

— Сен устомонлик билан одамнинг бош-кўзини айлантириб қўясанки, натижада айтадиган гапларингни ҳам айтолмайсан, киши. Нега энди Йoko жонингга текканини, у бундан буён сенга керак эмаслигини тан олмайсан? Ҳақиқий эркаклар бундай қилишмайди. Ма, бошингда қолсин!— Йoko пул пачкасини Куратининг кўкрагига ниқтади.— Буни хотинингга қайтариб бер. Шунда ҳаммаси эски ҳаммом, эски тослигича қолади, яна шунга айтишга рухсат бер, яъни...

«Айко» — сал бўлмаса тилидан шу сўз чиқиб кетай деди. Лекин қўрқув томоғини хип бўғиб қўйди. Бугун у илк маротаба Куратининг хотини ҳақида гапирганди.

¹ Конто — Токиога ёндош Япониянинг шарқий районларидан бири.

Бундай ошкора рашк уни баттар бегонасирашиб қўйиши мумкин эди. Шу боис шу вақтгача Йоко бундай суҳбатдан ўзини эҳтиёт қилиб юрарди. Лекин ҳозир у тажанглашиб, сал бўлмаса сингисининг номини ҳам айтиб юборай деди. Йоко бу ерга, уни тарк этишдан олдин Курати ўзининг кучли қўллари билан қучоқлаб, кенг илиқ кўксига босади, деган илинжда югуриб келганди. Бу хоҳиш у Куратини ҳақоратлаган ушбу дамда ҳам тарк этмаганди. Лекин унинг оғзидан чиқаётган ҳар бир сўз уларнинг ораси бузилишини яқинлаштирарди, холос.

Йоко нақ бақиргудек бўлиб гапирар ва Курати уларнинг можароларини биров эшитиб қолмаса гўргайди, дегандек дам-бадам ён-атрофга алангларди. Уларнинг бир-бирларига жудаям қаттиқ кўнгил қўйганларидан, айрилгунча ўлимни афзал кўришарди-ю, лекин бемаъни шубҳа-гумон ҳамда қониқмаслик чақиртиканакдек ғов бўлаётганди, буни нафақат тан олмасдилар, ҳатто ўйлашга ҳам қўрқардилар. Улар тасодифий ўткинчилардек ажралишлари лозим — бу даҳшатли заруратни Йоко ҳозир айниқса ўткир ҳис қилди. Ҳатто Куратининг ён-верига аланглашини ҳам Йоко, ўзича қулай вақтини топиб қочиб қолиш пайида бўляпти, деб қабул қилди. Унинг Куратига нисбатан алангаланаётган нафрати нафасини қайтарар, шу билан бирга беихтиёр янада унинг қўлига жон-жаҳди-ла ёпишарди.

Дақиқалик сукунатдан сўнг Курати бирдан шамсиясини отиб юбориб, қўллари билан Йоконинг бошини чангаллаб, қўполлик билан бағрига босди. Йоко қутулиб чиқишга уринди, кейин пулларни тўғридан-тўғри лой ерга улоқтирди. Улар худди ёввойи ҳайвонлардек ёқалашишарди.

— Бор йўқол, жин урсин... Тентак! — дея кескин тўнғиллади Курати ва Йокони итариб юборди-да, ердан шамсиясини олиб, орқа-ўнгига қарамай шитоб юриб кетди. Жаҳл-ғазаб ва рашкдан ўзини йўқотиб қўйган Йоко унинг ортидан югурмоқчи бўлди-ю, лекин оёқлари ўзига бўйсунмасди. Еноғини қайноқ кўз ёшлари куйди-рарди. Йоко ўзидан тобора узоқлашаётган Куратига аза тутаётганди. Ёмғир шивалаб ёгарди. Оқ парда билан тўсилган касалхонанинг деразаларида ёрқин чироқ ёнар, бундан маънос касалхона палаталари янада бад-қовоқ кўринарди.

Йоко юраги пораланганча ўзи ерга улоқтирган пул-

ларни олди. Ахир, Садаёни даволаш учун пул тўлаш керак эди-да. Яна кўзидан аламли кўз ёшлари дувиллаб тўкила бошлади.

Ока беморнинг тепасида парвона бўлганча алламаҳалгача касалхонада қолиб кетди. Камгап, зийрак Ока Садаёнинг ҳар бир хоҳишини сўзсиз илғаб оларди. Ўз вазифасига совуққонлик билан қарайдиган ҳамшира у билан тенглаша олармиди! Його ҳамширани ором олишга юборди-да, Ока икковлари беморнинг муз солинган жалтачасини алмаштириб, иссиғини ўлчаб ўтиришди.

Садаё дам ўтмай ҳушсизлик ҳолатига тушиб қоларди. У айниқса уйга кетаман, деб илтижо қилганда, уни бошқа ёнбошига ағдариб: «Мана, уйга ҳам келдинг!»— деб юпатишарди. Шунда у севиниб жилмаярди. Шундай дақиқаларда Йоконинг виждони қийналар ва Садаёга қараш унга ўлим билан баробардек туюларди. Агар Садаё ўлиб қолса, у қандай яшайди? Ахир, синглисининг шундай аҳволга тушганига ўзи айбдор-да! У қизалоқдан меҳр-муҳаббатини дариг тутмаганда, Садаё бундай оғир дардга чалинмаган бўларди. Инсон қалбининг қасоси қанчалик даҳшатли! Йоконинг юраги, дунёдаги ҳеч бир врач енгиллата олмайдиган азоб-уқубатдан сиқилиб кетди.

Кўк рўмол билан тўсилган чироқ Садаёнинг юзига соя ташлаб турарди. Қизчанинг боши билан қорнида муз солинган халтачалар ётарди. Унинг нафас олиши жуда оғир ва ўқтин-ўқтин эдики, мана ҳозир тўхтаб қолаётганга ўхшарди. Баъзида у босинқираб, алланималар дерди. Ока бурчакда кўзини Садаёдан узмасдан, изтиробли қиёфада ўтирарди. Чироқнинг кўкиш нурида унинг ранги айниқса нопармон кўринарди. Його шундоққина ўриннинг олдида Садаёнинг юзига термилиб ўтирар ва ҳеч бир ҳожатсиз, дам-бадам, у ҳаракатсиз ўтирса қизалоқнинг аҳволи янада ёмонлашуви мумкин, деган қандайдир хурофий даҳшат ичида муз солинган халтачаларни алмаштириб турарди.

Қисқа тун поёнига етай деб қолганди. Його, Қурати билан айрилиқ шундай қўққисдан бўлади, деб ўйламагани учун, бу ҳақдаги фикрнинг ўзиёқ кўз ёшининг дарёдек оқишига сабаб бўларди.

Кутилмаганда у уйида нима бўлаётганини тасаввур қилди. Оқсоч қилиб ёлланган кампир аллақачон ухлаб қолган. Курати билан Айко балки даҳлиз ёнбошидаги муъжазгина хонада ёки юқоридаги қизлар ётоғида отамлашиб ўтиришган бўлса керак. Айконинг Куратига қандай муносабатда эканлиги номаълум, у шундайям айёрки, шу вақтгача қалб эшигини бирон мартаям очмади. Балки у Куратига нисбатан ҳеч қандай майл ҳис қилмаслиги мумкин. Лекин Курати шундай тулкики! Бундан ташқари, Айко уни, яъни Йокони унчалик ёқтирмайди. Мана шу оқшомда Айко ундан ўч олишни хоҳламайди, деб ким кафиллик бера олади? Балки аллақачон гишт қолипдан кўчиб бўлгандир. Унда бугун, мана шундай сожин кечада... Худди қўққисдан қуёш ўчиб қолгандек, Йоконинг юраги совуқ зулматга чулғанди. «Мен ўша Айкони икки бармоғим биланоқ мажақлаб ташлайман»,— ҳаяжон-ла ўйларди Йоко. Унда, худди заҳарли илондек ўч олиш иштиёқи туғилди. У оҳиста Окага ўғирилди. Ока Садаёга ҳардамхаёл тикилиб турарди, лекин Йоконинг жаҳлдан бурушиб кетган чеҳраси уни ниҳоятда таажжублантирдик, Ока сесканиб кетиб, кўзини четга олди.

— Ока-сан, худо ҳаққи, илтимос қиламан, ҳозироқ меникига боринг. Ҳамма ортиқча лаш-лушларни Куратиникига юборинг, Айкога эса барча зарур буюмларни олиб бу ерга кўчиб келишини айтинг. Агар у ерда Курати-санни учратсангиз, унга манавини бериб қўйинг-да, мен уларни қайтариб берганимни айтинг.— Йоко шундай дея туриб қоғозга пул пачкасини ўради-да, уни Окага топширди.— Фақат қанча вақтингиз кетса ҳам, буни шу бугун бажаринг. Илтимосимни бажарасизми?

Ҳеч қачон гап қайтармайдиган Окани ҳар қандай соғлом ақлдан ҳоли бу сўзлар, афтидан, саросимага солиб қўйди. У деразага яқинлашиб, парда ортидан кўчага назар ташлади. Кейин чўнтагидан нафис нақш ишланган тўлла соатини чиқарди-да, қатъиятсиз овозда деди:

— Менимча, бу анчайин қийин... Бирданига шунча буюмни олиб келиш...

— Айнан мана шунинг учун ҳам сизга орқа қилияман-да. Дарвоқе, албатта, сизга оғир бўлади... Унда гап бундай. Кампирга хатча қолдиринг, сиз уни уйдан топасиз, у эртами-индинми ҳамма нарсани Курати-санникига олиб бориб қўйсин. Ўйлашимча, бу сизга оғирлик қил-

маса керак? Еки бари бир ҳам қийнаб қўядими? Хўш, калай? Майли. Ярим кечагача ушлаб қолганим етмагандек, ҳар хил илтимослар билан жонингизга тегяман... Саа-таян, ҳеч нарса бўлгани йўқ. Мен Ока-сан билан гаплашяпман. Ҳеч қандай поезд йўқ, осойишта ухлай-вер... Нега Садаё бундай даҳшатли нарсаларни гапир-япти? Кечаси, бир ўзим қолганимда ваҳмга тушаман... Илтимос, уйингизга кетаверинг... У ерга эса рикша юбора қоламан...

— Рикша юборганингиздан кўра, яхшиси, ўзим бора қоламан.

— Агар Курати-сан сиз тўғрингизда ёмон фикрга борса-чи?

— Мен Курати-сандан кўрққаним учун бормайман деяётганим йўқ эди.

— Тушунаман. Албатта, сиздан илтимос қилмаслигим керак эди.

Ниҳоят, Окага Айконинг олдига жўнашга тўғри келди. Йоконинг мўлжалича, бу кеча шубҳасиз Айконинг олдида бўлган ва Оканинг келишини туш ҳам кўрмаган Куратини хижолатга солиши керак эди. Куратининг мана шу саросималанишиёқ Йоко учун шифобахш малҳамдек таъсир қилган бўларди. У навбатчи врач хонасига бориб ҳурпайган ҳамширани уйғотди-да, рикша ёллашни илтимос қилди.

Ока хаёлчан қиёфада палатадан чиқди. У кетиш олдида гул ўралган парафин қоғозни очиб, уларни ўғринча Садаёнинг бош томонига қўйди.

Орадан бирмунча вақт ўтгач, Йоконинг қулоғига Ока ёллаган рикшанинг қадам товушлари элас-элас эшитилди. Тез орада бу товуш ҳам бўшлиқ қаърига сингиб кетди. Ҳамшира эшикни қаттиқ ёпди, шундан сўнг, яна ҳаммаёқ сокинлик қўйнига чўмди. Фақат, қайсидир палатада касал бола йиғларди.

Йоко бетоқатликдан ўзини қўярга жой тополмасди. Бир неча кундан бери ухламаганига қарамай, ҳозир ҳам мижжа қоқмасди. Худди тош осилгандек бели сирқирарди, оёғи увушиб, елкаси қотиб қолганидан, қимирлади дегунча, Йоконинг назарида суяклари қирсиллаётганга ўхшар, бетўхтов боши оғрирди. Буларнинг бари беқиёс ғам-андух ва бўғиқ ғазаб уйғотарди. Юзи чўзилиб, қовоқ атрофини доғлар ўраб олганидан шундоғам катта кўзлари янада катта бўлиб кўринарди. Йоко ўз

аксини кўринидан кўрқарди, лекин қулай пайт бўлди дегунча, белбоғидан мўъжазгина кўзгусини олиб қарашдан ўзини тия олмасди.

Мана ҳозир ҳам, ухлаётган сингисининг нафас олишига қулоқ тутганча Йоко кўзгусини чиқариб, юзини бир оз ёруғга бурганча ўзини томоша қила бошлади. Унинг сочи тўкилаётганди, шунинг учун пешонаси анча очилиб қолганди. Йокони ҳаммадан ҳам шу нарса ташвишлантирарди. У юзини бир оз юқори кўтариб ойнага қараганда, қовоқларининг солқигани унчалик билинмасди. Эгилганида эса, кўз косаси худди ҳовузга ўхшаб кескин кўриниб қоларди. Уз аксига узоқ тикилиб ўтирадиган Йоко аста-секин унга кўникиб борар ва ҳатто ҳали унчалик хунуклашмапман, деб ўзини-ўзи овуларди. Лекин орадан қанчадир вақт ўтгач, кўзгуга қарашга тўғри келганда, кўзгуда бир вақтлар одамлар маҳлиё бўлишиб, орқасидан: «Мана, мана шу Йоко, Йоко», — деб қолишадиган аёлга қитгаям ўхшамайдиган бадбашара аёл аксланарди. Балки бу бегона чехрадир? Йўқ, бегона эмас. Лекин у тамоман нотаниш-ку! Докадек оппоқ, азоб-уқубатдан ҳориган, ғазаб ва рашкдан бурушиб кетган чехра... Йоконинг аъзойи бадани титраб, кўлидан кўзгуси тушиб кетди.

Сукунат аро металл жаранги худди момақалдироқ гулдурагандек эшитилди. Йоко кўрқа-писа Садаёга қаради. Қон қуйилган, иситма оташидаги Садаё кўзларини катта очиб, ҳайратланганча бўшлиққа тикиларди.

— Ай опажон... Қаердадир отишаётганга ўхшайди, — деди бурро қилиб Садаё. Йоко бемор узра эгилди, лекин у яна беҳушлик ҳолатига чўмди. Йокони тасвир қилиб бўлмайдиган кўрқув қамраб олди. Улимнинг сояси хонада айлашиб юрганга ўхшарди. Йокога ҳатто у аниқ кўриб турган ликоб ҳозир тушиб кетади-ю, сиғади ва теварак-атрофдаги ҳамма нарсани мана шу даҳшатли соялар — совуқ, мудҳиш парда билан қоплаб, ютиб юборадигандек туюларди. Соялар Садаёнинг кўзлари ва лаблари атрофига мўр-малахдай ёпишиб олишибди. Улар гужгон ўйнашиб, худди кўртдек гимирлашади. Ёки улар бир-бирларини эзиб-янчиб, қувиб ҳамма томондан Йоконинг устига бостириб келишяптими? У ҳатто ўз ўлимини ҳам яққол кўрди. Миясига муз урилиб, кўл-оёқлари титрарди.

Йоко даҳшат-ла навбатчининг хонасига чопмоқчи бўлди, лекин шу вақт соат бирга бонг урди ва ҳамшира сандалининг тапиллаши эшитилди. Йоко енгил нафас олиб, хўрсинди ва бирдан ўзига келиб халтадаги музни текшириб кўрди ва адёлни тузатди. Полдаги кўзгу қоронғиликда худди денгиз қаъридаги чиганоқмисол ялтирарди. Йоко уни олди-да, у палатадан бу палатага ўтиб юрган ҳамширанинг қадам товушларига қулоқ солиб, яна хаёлга чўмди.

У ерда, уйда нима гап экан? Ока у ерга ярим кечаси борган ва сўзсиз Куратини учратган. Ўзига хос муфассаллик билан Ока Куратига Йоконинг гапларини оқизмай-томизмай етказган, Курати эса уялиб-нетиб ўтирмай, Йокони бемаъни инжиқлиги учун астар-пахтасини ағдариб сўккан. Курати билан Ока ўртасида, афтидан, Айко учун яширин кураш кетаётганди. Курати жаҳл билан Ока берган пулни бордон устига итқитади. Ўзининг гўзаллиги билан илонни эслатувчи Айко ярим туширилган киприклари остидан худди буларнинг унга даҳли йўқдек, болаларга хос бўлмаган совуққонлик билан рақибларни кузатиб туради. Бошқа вақт бундай манзара Йокони, уни ўз кўзлари билан кўриб тургандек жону жаҳонини куйдириб юборган бўларди. Лекин ҳозир, ўлим даҳшати-ла қамралган Йоко фақат нафрат туйғусини туярди, холос. Инсон қалби қанчалар пасткаш! Ахир, тирик жон борки бир кун йўқликка юз тутди, эртами кечми у абадийликнинг сийқа сукутига йўғрилиб кетади, одамлар эса очофат шайтонлардек очкўзлик билан ва жоҳиллик-ла бир-бирларини ғажиганлари ғажиган. Инсон қалби қанчалар пасткаш! Ахир, разил нифоқ уруғларини Йоконинг ўзи сепди-ку! Бу фикрдан Йоко ўзига ўзи қабих туюлиб кетди. Бекорчи хомхаёллардан азоб чекиб, уларни худди ҳаётдек асраб-авайлашнинг ҳожати бормикин? Ҳатто Курати ҳам ҳозир кўз олдида худди олис ва батамом бегонадек туюлди. Йоко хонани эндигина кўриб тургандек кўздан кечирди. Худди монастырь ҳужраларига ўхшаш ҳеч қандай жиҳозсиз, шипшийдам палатада сокинлантирувчи нимадир борга ўхшарди. Фақат Садаёнинг бош томонида Ока қолдирган гуллар ҳамда шу ерда ҳам пардоз-андоз қилишни унутмайдиган Йоконинг ўзигина юзаки ва омонатдек туюларди. Ҳар қандай руҳий ташвишлардан ҳоли ва қадам-бақадам абадийлик томон юз

тутган Садаёнинг иситма оташида лоладек қизариб кетган чеҳраси унинг назарида авлиёдек туюларди. Йокко нигоҳини Садаёдан узмасди. Балки, шу дақиқада у гуноҳлардан фориг бўлишни ёки қизалоқнинг ҳаётини сақлаб қолишни илтижо қилиб олло таолога ёлвораётгандир.

Палатага уйқусираган ҳамшира кирди. Пала-партиш таъзим қилганча у беморга яқинлашди, термометрни олиб, совуққонлик билан ёруғга тутиб кўрди-да, сўнг муз солинган халтани алмаштира бошлади. Йокко ҳаммасини ўзи қилишни хоҳлаётган бўлса ҳам, унга кўмаклашарди — у шу дамда Садаёни шундай севар, унга шундай ихлос қўйгандики, асти қўяверасиз!

— Саа-тян... Ҳозир, фақат музни алмаштирволайлик, — дерди майинлик билан у. Садаё кўзларини катта очиб, гўё уни бу ерда кўришга умид қилмагандек ҳайратомуз Йоккога қаради.

— Опажон?.. Қачон қайтдингиз?.. Яқинда ойижоним келдилар... Хоҳламайман, опажон... касалхонада ётишни хоҳламайман, уйга кетгим келяпти, уйга... Ойижон, ойижон, мени уйга олиб кетинг... Тезроқ уйга... Тезроқ... ойимга...

Йоконинг бошидаги сочларигача тиккайиб кетди. Садаё касалхонада ётганидан бери илк бора «ойи» сўзини тилга олганди. Йоконинг назарида онаси бу ерда кўзга кўринмай иштирок этаётганга ўхшаб туюлди. Садаё онасига интиляпти. Қандай теран ва шу билан бирга аянчли боғланишлик!

Ҳамшира чиқиб кетгач, палата яна жимжит бўлиб қолди. Халқобларга ёмғир томчилари мунгли чакилларди. Йокко қўрқа-писа ҳаёт билан ўлим оралигида турганига шубҳа ҳам қилмай, беҳушликда оғир нафас олаётган сингисининг юзига тикиларди.

Ёмғирнинг шовқини аро бирдан ғилдиракларнинг тарақлагани элас-элас қулоққа чалинди. Балки, тонг саҳарлаб кимдир иш юзасидан юргандир? Йоккога бу овозлар аллақандай бошқа дунёдан келаётгандек туюлди. Лекин улар касалхонага яқинлашгани сари яққол эшитила бошлади... Бу Айкомасмикин?..

Ҳаёт, ўлим, янглишиш ҳақидаги мудҳиш хаёллар қаёққа йўқолди? Йоконинг кўзида қайсар гумонсираш зоҳир бўлди. У кўзгуни чангаллаб сочини таради, ёноғини, кейин кўз остларини ишқалади, қошларини те-

кислаб, кимоносини тузатди. Кейин яна диққат билан гашқаридан келаётган овозларга қулоқ сола бошлади.

Кўча эшик тарақлади, кейин коридорда қадам товушлари эшитилиб, палатанинг эшиги оҳиста очилди. Йоко, Ока қайтиб келганини тушунди. Фақат Окагина эшикни мана шундай овозсиз оча оларди. Оканинг ортидан Айко пайдо бўлди. У Окага зўрға илғайдиган бош қимирлатиш билан миннатдорчилик билдирди-да, палатага кирди. Йоко итоаткорона, ерга тикилиб ўтирган синглизига худди унинг чеҳрасидан бирор нарса уқиб олмоқчидек қаттиқ, тешиб юборгудек тикилди. Лекин ҳатто Йоконинг ханжардек нигоҳи учун ҳам Айконинг беозор, пастга туширилган узун киприклар қуршовидаги қўйниқидек ювош кўзлари махфийлигича қолаверди. Йоконинг бирдан қони қайнаб кетди ва албатта ҳаммасини ойдинлаштириб оламан, деб аҳд қилди.

— Курати-сан, қани?— томдан тараша тушгандек сўради у Айкодан. Фақат шундагина Айко кўзини опасига кўтарди, кейин нигоҳини Садаёга қаратди ва яна ер тагидан Йокога қаради, лекин унинг саволига, бутун кўриниши билан ҳайрат ифодасини билдириб жавоб бермади. «Қандай журъат этяпти?»— Йоконинг жони ҳиқилдоғига келганди.

— Амакинг ҳам сизлар билан келдими, деб сўраяман?

— Йўқ,— қисқа, деярли қўполлик билан жавоб қилди Айко.

Яна ноқулай жимлик чўкди. Йоко ҳатто Айкога ўтиришни ҳам таклиф қилмади. Кун сайин гўзаллашиб бораётган, дўмбоққина Айко ҳамон осойишта ва итоаткорона қиёфада унинг олдида турарди.

Икки қўлида турли лаш-лушларни кўтарганча Ока қайтиб келди. Унинг жиққа ҳўл бўлиб кетган пальтосига кўз ташлаб, Йоко мазкур тунда у роса машаққат чекканини тушунди, лекин оғиз очиб миннатдорчилик билдирмади. Ока буюмларни хона бурчагига қўйиб улгурмовдиямки, Йоко кескин оҳангда сўради:

— Курати-сан бирор нима дедими?

— Курати-сан у ерда йўқ эди. Мен сиз айтган гапларингизнинг ҳаммасини кампирга тушунтирдим, энг зарур буюмларни йиғиштириб, мана, кўриб турганингиз

дек, бу ерга олиб келдим. Манавини эса олиб қўйинг.— Ока чўнтагидан ўқувчига таниш пул пачкасини олиб. Йогога узатди.

«Фақат Айкониинг бир ўзи алдагани етарди, ҳатто Ока ҳам мени сотибди. Уларнинг иккалови ҳам, кўзини қилт эттирмай бориб турган ёлгонни гапиришяпти! Бутун дунё менга қарши отланган».

— Аҳ-ҳа, ҳали шунақами? Катта раҳмат... Ай-сан, мен сени бу ерга мана шундай, қўл қовуштириб тургин, деб чақирдимми? Ҳеч бўлмаса, Ока-саннинг қўлидан пальтосини олсанг бўларди, у жиққа ҳўл бўлиб кетибди-ку. Навбатчи хонасига бориб ҳамширага чой беришини айтгин. Ахир, азиз Ока-санинг тун бўйи хизмат қилди-ку... Ока-сан, ўтиринг, марҳамат.— У стулга ишора қилиб, ўзи ўрнидан турди.— Яхшиси, ўзим бориб кела қолай. Ай-сан, ҳам чарчаган бўлса керак... Ҳечқиси йўқ, ҳечқиси йўқ. Ай-сан!— У билан бирга бормоқчи бўлган Айкони газаб-ла йўғрилган тешиб юборгудек нигоҳ билан тақдирлаб, Його хонадан чиқди ва ўзини йўқотиб, қаҳру газаб ва аччиқ аламдан йиғлаганча қоп-қоронғи коридор бўйлаб югуриб кетди.

44

Куратининг башарасига итқитмоқчи бўлган пуллари яна Йоконинг қўлига қайтди ва у орқа-ўнгига қарамай уларни сарфлай бошлади. Йогога доимо қувноқ, тарала-бедод ҳаёт ёқарди. Шунинг учун, ҳатто бу ерда, касалхонада ҳам Його сиртдан бўлса-да, бошқалардан қолишмасликка тиришарди. У ўзи билан энг яхши кўрпа-ёстиқлар ва бошқа зарур буюмларни олволганди. Фақат Його ўз ихтиёрига иккита ҳамшира талаб қилмаганлиги ажабланарли туюларди. Чунки Садаёни ўзи парвариш қилмоқчи, ҳамма ишни шахсан ўзи бажармоқчи эди. У ҳар ҳолда иккита кекса аёлни ёллади, улар галма-галдан касалхонага келиб, Йоконинг барча топшириқларини бажаришарди: кир-чирини ювишдан тортиб овқатигача пиширишарди. Його негадир, касалхона ошхонасида овқатни ёмон тайёрлашади деб ҳисоблаб, бу ернинг овқатига ҳатто қўл уришга ҳам ҳазар қиларди. Шу боис овқатни унга Хонго кўчасидаги рес-

торандан олиб келиб беришарди. Буларнинг барига ўз-ўзидан жуда кўп пул кетарди. Лекин Йоко тез орада Кимурадан пул келишига умид боғларди, шунда сарфланган пулнинг ўрнини қоплаб, уни Куратига қайтараман, деб хаёл қиларди. Лекин аксига пул қоғозидан дарак йўқ эди. Шу тахлит у кун-бакун пул келишини кутиб, Куратининг пулларини хоҳласа-хоҳламаса харжлаётганди. У пуллари кўз очиб юмгунча камаяётганини хаёлга ҳам келтирмас, лекин бирдан пачка деярли ярмига камайганини сезиб қолиб, Йоко пулларни Куратига қайтариш ниятидан воз кечди ва уларни орқа-ўнгига қарамай сарфлай бошлади.

Жазирама июль ойи келди. Эманнинг бултурги барглари тўкилиб кетди. Теварак-атрофдаги барча нарса кўм-кўк аланга оғушига чулганганга ўхшарди — дарахтлар, майсалар кўк шойидан либос кийганди. Узоқ давом этган баҳор ёмғирларидан намликка тўйинган ҳаво иссиқни янада чидаб бўлмас даражага чиқарганди. Йоко Садаёнинг соғайишигача етолмаслигини ҳис қиларди. Жазава тутқаноғи бот-бот тутадиган ҳамда шиддатли тус олди. Навбатдаги жазавадан кейин Йоконинг ўзига ҳам ақлдан озаётганга ўхшаб туюларди. У ўзидан ҳадиксираб қолди ва ҳар доим ўз ҳаракатларини диққат билан назорат қила бошлади.

Йоконинг тутқаноғидан барча теварак-атрофдагилар азоб тортишарди. Лекин ҳаммадан кўра кўпроқ Айко койиш эшитарди. У опасининг ҳамма инжиқликларига индамай чидар, койиш ҳамда ҳатто калтакларига ҳам қўйдек ювошлик билан бардош берар ва ундан нимани талаб қилишса осойишта бажараверарди. Йоко эса синглисининг хулқини ҳаёсиз деб ҳисоблаб, қаҳр-ғазаби кун сайин ошиб борарди. «Кўринишдан итоатгўй, камтарликни қўлдан бой бермайди-ю, лекин ҳар дақиқада кўзимга чўп суқиш пайида. Афтидан, Курати, Ока ҳатто Кото билан ҳам қандайдир сирлари пайдо бўлиб қолибди, мендан ниманидир яширишяпти». Мана шу фикр хаёлига келиши биланоқ Йоко жанжал чиқариш пайдан бўларди. У беморнинг тепасида бир неча соатлаб ўтирадиган Окага аввалгидек муомала қила олмасди, чунки у касалхонага азбаройи Айко деб келишига имони комил эди. Баъзида ўзини унга ҳам заҳарини сочишдан тия олмасди, Ока унинг барча мазахларини қадрқимматини сақлаган ҳолда қаршилар, лекин хижолат-

дан қип-қизариб кетар ва Йоконинг баттар жаҳлини чиқарарди.

Шунча кўнгилхираликка қарамай, Курати эндиликда касалхонага ҳар уч кунда кела бошлади. Йоко, турган гап, у ҳам Айко туфайли келяпти, деган қарорга келганди. Курати билан қандай муомала қилишга ақли етмас, унга гоҳ самимий ва илиқ, гоҳ совуқ ва бегонасираб муносабатда бўларди. Аммо-лекин Куратига бутун жони жаҳонини бахшида этиш ҳиссидан қутулолмасди. Аксинча, бу ҳиссиёт янада мустаҳкамланиб, жазавали тус олаётганди. Йоко энди ўзини на юпатиш, на мотам тутишга қурби етмасди. Қандайдир номаълум яллиғ унинг кўксини ёндириб, нафас олишга қўймасди.

«Фақатгина Садаё, ўлим билан олишаётган Садаёгина бутун борлиғи билан менга ишонади». Бемор норасидага муҳаббат Йоконинг қалбини яна янги куч билан қамраб олди. «Фақат Садаё туфайлигина ҳаммасига чидаяпман, шунинг учун шу вақтгача ўз-ўзимни нобуд қилмадим», — дея таъкидларди Йоко.

Лекин бир куни эрталаб мана шу ожиз умидни ҳам яксон қилган воқеа рўй берди.

Илиққина, очиқ кун бўлиб, осмон худди ювилган шишадек шаффоф ва тоза, боғдан эсаётган шамол дераза пардаларини оҳиста ҳилпиратарди. Кечаси билан Садаёнинг каравоти ёнидаги стулда мудраб чиққан Йоко бирдан мияси равшанлашганини ҳис қилди. Бу тун Садаё осойишта ухлади ва эрталаб соат тўртларга яқин иссиғи 37,8 даражага тушди. Йоко севиниб кетганидан сакраб юборай деди. Касалланганидан бери илк марта Садаёнинг иссиғи тушганди. Қандай яхши, деб ўйларди Йоко, хавф чекиниб Садаё эсон-омон қолди. Ниҳоят, унинг юрагига тугиб қўйган нияти амалга ошди. Йоко туфайли Садаё касал бўлиб қолганди, лекин Йоконинг ўзи уни парвариш қилиб тузатди. Балки, энди тақдир Йокога кулиб боқар. Ҳа, албатта кулиб боқади. Ғам-ташвишсиз озгина бўлса ҳам яшаса қандай соз бўларди. Ахир, у атиги йигирма олти ёшга чиқди. Янги ҳаёт бошлаш пайти келди. Курати олдида ҳам гуноҳкор, Курати уни деб ҳамма нарсадан воз кечди. Унинг ишларининг мазаси йўқ бўлса ҳам, бари бир улар ғарра-шарра яшашяпти. У бир қарорга келса бас, ҳаммасига кўникиб кетиши мумкин. У сингилларига бор

гапни тушунтиради ва Курати билан яшай бошлайди, Кимура билан эса бутуллаш орани очди қилади. Кимура... Йоко Курати билан Кото ўртасида гап қочган оқшомни эслади. У Котога берган ваъдасини бузиб, ҳалигача Кимурага хат ёзмаганди. Бу, ахир, яхшими? Албатта, унинг фикр-ёди Садаё билан банд бўлди, лекин асосий сабаб бунда эмас эди, у Кимурадан нарса-ҳодисаларнинг ҳақиқий ҳолатини яширишни хоҳларди. Демак, у Кимуранинг олдида ҳам гуноҳкор. Энди, у Кимура узоқ вақт давомида азоб чекканини тасаввур қилиши қийин эмас. Садаё касалхонадан чиқиши билан оқ — синглиси албатта тез орада чиқади — Йоко ҳамма ишини йиғиштириб, Кимурага хат ёзиб юборади. Ушанда кўнгли хотиржам тортиб, анча енгил тортади!.. Йокога хатни бирдан ёзгандек туюлиб кетди ва у битта-яримта билан ўз қувончини ўртоқлашгиси келди. У атрофига аланглади. Унинг ўнг тарафида, бурчакдаги бўйра-полос устида Айко ухлаб ётарди. Садаёнинг ўрнининг устида беморнинг гашига тегмаслиги учун пашшахона қурилмаганди, лекин Айко мўъжазгина чодир қуриб олганди. Тўрнинг майда тешикларидан Айконинг чеҳраси янада чиройлироқ кўринарди. Йоко шу вақтгача, Айкони бўлар-бўлмас гуноҳларда айблаб, кўрарга кўзи йўқ эди. У жилмайганча Айкога яқинлашди ва:

— Ай-сан... Ай-сан! — деб чақирди. Айко уйқули кўзларини зўр-базўр очди, лекин тепасида турган опасини кўриб оқ сакраб ўрнидан турди, афтидан, кўп ухлаб қолдим шекилли, деб қўрқиб кетди ва одатича ер остидан Йокога қараб қўйди. Бошқа вақт унинг бу қилиғи Йоконинг нафсониятига теккан бўларди, лекин ҳозир унинг Айкога раҳми келиб кетди.

— Ай-сан, суйинчи бер, Саа-тяннинг ниҳоят иситмаси пасайди. Уттиз етти! Бир минутга ўрнингдан туриб қарагин, у маза қилиб ухляпти. Фақат эҳтиёт бўл... — Йоконинг овози ғайритабиий равишда баланд ва ҳаяжонли жарангларди. Айко итоаткорона ўрнидан туриб оҳишта пашшахона тагидан чиқди-да, кимносига ўралганча Садаёнинг тепасига яқинлашди.

— Хўш, қалай? — деб сўради ўзида йўқ хурсанд Йоко.

— Негадир жудаям ранги оқариб кетибди; — оҳишта гапирди Айко.

— Чироқ устига рўмол ташлаб қўйилганига шундай туюлаётгандир,— сабрсизлик билан эътироз билдирди Йоко.— Умуман, иссиқ пасайганда аввалига бемор ҳолдан тойганга ўхшаб кўринади. Йўқ, ростданам у анча яхши бўлиб қолди. Бунда сенинг ҳам хизматинг катта, сен жон-дилинг билан унга ғамхўрлик қилдинг.

Йоко меҳр билан Айконинг елкасидан кучди, авваллари опаси эркаламагани учун бўлса керак, қиз қўрқаписа ғужанак бўлиб олди.

Йоко севинчдан ўзини кўярга жой тополмасди. Садаё тезроқ уйғона қолсайди. У синглисини ёқимли хабар билан севинтирган бўларди. Лекин қизалоқни уйғотишга Йоконинг кўзи қиймади ва вақтдан фойдаланиб палатани тартибга келтиришга қарор қилди. Айко ҳамма нарсани ими-жимидида қилишга тиришарди, Йоко эса худди атайин қилаётгандек, одатига хилоф равишда шовқин кўтарарди. Айко яширин ҳайрат билан опасига қараб-қараб кўярди.

Бу орада тонг ёришиб, палатадаги чироқни ўчиришди. Дастлабки дақиқаларда хона қоронғилашгандай бўлди, лекин тез орада, ёз субҳидамида бўладигандек палатага қуёшнинг ёрқин нурлари қуйилди. Барглarning майин хушбўйи билан хонага тонгги соф ҳаво сизиб кирарди. Айконинг эгнидаги йирик нақшли оқ кимоно ва қизил муслиндан тикилган оби Йоконинг кўзини қувонтирарди.

Бугун Йоко Садаёга ўзи нонушта тайёрлашга қарор қилди ва навбатчилар хонасининг ёнига жойлашган ошхонага йўл олди. У ресторандан келтирилган шўрвани иситди ва таъмини яхшилаш учун бир оз туз қўшди. Плита олдида овқат иситаркан, бу ерга кирган ҳамшираларга Садаёнинг аҳволи яхши бўлиб қолди, деб шодлиги ичига сиғмай маълум қиларди. У палатага қайтиб келганда, Садаё уйғонган бўлиб, Айко ёрдамида юзқўлларини юваётганди. Иситмаси тушганига қарамай Садаёнинг кўриниши аввалгига қараганда ҳам руҳсиз ва дардчил кўринарди. Айко нима қилмасин бари. Садаёга ёқмас ва у бўлар-бўлмасга хархаша қилаётганди. Лекин Йоконинг ундан жаҳли чиқмас, инжиқлик қилса қилаверсин, гап қайтарса қайтараверсин, ахир, бу демак, унинг куч-қуввати тикланяпти, деган гап-ку, деб қувонарди. Ниҳоят, Садаёни ювинтириб, ўрнини тартибга келтиришганда қуёш чарақлаб нур сочарди. Йоко, завқ-

шавқ билан каравот олдига баланд столчани сурди. «Бугун Садаё иштаҳа билан овқатланса керак».

Ҳечам кутилмаганда енгил кимоно устидан юпқа шо-йи хаори кийган Курати келиб қолди. Соғлом, ўзига би-но қўйган Курати мана шу ажойиб тонг билан уйғунла-шиб кетгандек эди. Йоконинг шу қиёфасида аввалги Куратини, яъни «Эдзима-мару»даги тафтишчини кўр-гандек бўлиб, меҳри товланиб, ийиб кетди. Курати дар-ҳол Йокодаги ўзгаришни сезди ва қўлидан келганча унинг хуш кайфиятини, руҳини кўтаришга ҳаракат қил-ди. Йоконинг ўзини бахтиёр ҳис қиларди. Анчадан бери унинг кумуш қўнғироқчадек, дам-бадам жарангдор кул-ги билан бўлиниб турган тиниқ овози бунчалик шодон янграмаганди.

— Қа-ни, Саа-тян, шўрвани ичгин-чи, опажонинг атайлаб сен учун иситиб келди. Бугун иштаҳанг очил-ган бўлса керак. Ахир, иситма оташида сен бечоранинг ичингга тузук-қуруқ ҳеч нарса кирмадиям.

Йоконинг Садаёнинг каравоти ёнидаги стулга ўтириб, унинг бўйнига крахмалланган салфеткани боғлади ва шундагина Айко ҳақлигини — Садаёнинг юзи девордек бўзариб кетганини сезди. Йоконинг қандайдир безовталикини ҳис қилгандек бўлди. У шўрвадан қошиққа солиб Са-даёнинг оғзига олиб борди. Садаё иштаҳасизлик билан шўрвани ютди-да, Йоконга қаҳрли нигоҳ ташлади.

— Бемаза-ку!

— Нималар деяпсан? Нега энди?

— Тузсиз!

— Бўлмаган гап. Хўп, майли, мен яна озгина туз қў-ша қоламан.

Лекин Садаё афтини буруштириб, зўр-базўр яна бир ҳўплам ичди-ю, кейин бутунлай ичишдан бош тортди.

— Бундай қилиш ярамайди, яна озгина ичгин. Мен ахир ширинроқ бўлсин деб бор маҳоратимни сарфла-дим. Агар ичмасанг, бутунлай ҳолдан тоясан.

Лекин ялиниб-ёлворишлар фойда бермади, Садаё ўламан саттор, ичмайман, деб туриб олди.

Ўзи ҳам кутмаган ҳолда Йоконинг фавқуллода қаҳр-ғазаб чулғаб олди. Ҳеч бўлмаса унга ҳурмат юзасидан озгина ичса бўларди! Қандай худо урган инжиқ бола бўлмаса! Садаёнинг иштаҳаси очилгандан кейин у су-юқ ва чучмал овқатни таъби тортмаётганлиги Йоконинг миясига ҳам келмаётганди.

Йоко ўзини идора қилиш қобилиятини йўқотганди. Боши қон қуйилишига чидаш беролмай бўлақларга ёрилиб кетадиганга ўхшарди. «Жонимни жабборга бериб уни ардоқлаганимнинг эвази шу бўлдимиз?» Йоко бадхоҳлик билан Садаёга тикиларкан, ўзида синглисининг озгин бўйинини бўғиш истаги алангаланди, шунда қизалоқнинг жон аччиғида бурушаётганини кўриб: «Бу кунингдан баттар бўл!»— дея ичиқоралик билан бақиргиси келиб кетди. Йоко титраганча бармоқларини жон талвасасида мушт қилди. Машъум фикрини биров билиб қолишидан қўрқиб кетган Йоко ликобчани стулга қўйди, қўлларини эса пешбандининг ортига яширди. У жаҳл-ла кўзини қисганча Садаёга тунд нигоҳ ташладида, шундан кейин ҳеч кимниям, ҳеч ниманиям илғамади: на Куратини, на Айкони.

— Хўш, емайсанми?

У сал бўлмаса: «Хўш емайсанми? Унда кунингни...»— демоқчи бўлди-ю, лекин овози қаҳрдан титрай бошлаганини ҳис қилиб, жимиб қолди.

— Ичмайман... Шўрва ичгим келмаяпти... Гуруч ейман.

Садаёнинг юзи Йоконинг кўз олдида чаплашиб кетди, кейин у учта бўлиб кўрина бошлади, сўнг Йоко қандайдир қоп-қоронғи жарликка қулаётгандек ранглару овозлар ўз тархини йўқотди.

— Опажон... Опажон... Кераги йўқ...

— Йо-тян, нима қиляпсан?

Садаё билан Куратининг овози уйғунлашиб қаердан-дир узоқдан эшитилаётганга ўхшарди. Унга гоҳ қандайдир бегона одам Садаёга зўравонлик қилаётганга, гоҳ уни бўғишга кучи етмайдиганга ўхшаб туюларди. Бир неча дақиқа давомида Йоко фақат Садаёни ўлдириш иштиёқи ҳукмида бўлди. Шунинг учун жаҳолат исканжасида ўзига қаршилиқ кўрсатаётган ким биландир жон-жаҳди билан курашди. Бу Курати эди шекилли, у ўзининг нинадек ўткир тирноқларини унинг томоғига ботирди. Одам овозими-ей ёки ҳайвон ўкириғига ўхшаш қандайдир ноаниқ товушлар қулоғида ожиз акс садо берарди. Кўкрагини қаттиқ, кўнглини айнитар даражада оғриқ чангаллади ва кейинги дақиқада Йоко тубсиз қаърга — на иссиқ, на ёруғлик, на овозлар эшитилмайдиган зулмат қўйнига учиб кетганини ҳис қилди.

Бирдан унинг қулоғи шанғиллаб, нима рўй берганини дарҳол англаб етмади. Лекин аста-секин овозларни ва атрофидаги нарсаларни ажрата бошлади. Ён-атрофига қаради — ўша-ўша палата, Айко унга орқа ўгирганча Садаёга қараяпти. Ўзи эса... ўзи... — Йоко ўзини кўздан кечирмоқчи бўлди-ю, лекин қимирлай олмади. Курати уни қўллари билан бўйнидан кучоқлаганча, оёғи билан тиззасини босиб маҳкам ушлаб турарди. У аъзойи бадани шол-шол бўлиб кетаётганини сизди. Демак, у ҳақиқатанам Куратини арши аълога жўнатмоқчи бўлган экан-да. Йоконинг нигоҳи врач ҳамда ҳамшираларнинг оқ халатларини илғади.

Тутқаноқ жазаваси ўрнини дармонсизлик эгаллаб, кўздан ёш думалай бошлади. Ажаб. Кўз ёши қаердан келяпти? Оҳ, юраги тарс ёрилиб кетай деяпти-ку! Кейин устига қандайдир оғирлик ёпирилгандек бўлди. У ғам-ғуссамиди ёки шунчаки мудроқликми Йоко ажратолмади ва яна ҳаммаси кўздан йўқолди.

Ниҳоят, Йоко ўзига келганда, дераза ортида оқшом қуюқлашиб қолганди. Ўзи бурчакдаги пашшахона тугилган бўйра-полос устида ётарди. Айко Садаёнинг ёнида уймалашаётганди, унга Ока ёрдам берарди. Курати кўринмасди.

Айко нима ҳодиса рўй берганлигини ипидан-игнаси-гача гапириб берди. Садаё ҳеч қандай ялиниб-ёлворишларга қулоқ солмай, шўрва ичишдан бош тортиб, гуруч беришларини талаб қиларди. Жони ҳалқумига келган Йоко йиғлагудек бўлиб, Садаёни овқат ейишга мажбур қилмоқчи бўлади. Шу вақт Садаё қўпол ҳаракат билан тарелкани ағдариб юборади. Ҳазабдан кўкариб кетган Йоко сакраб туриб Садаёни ўрнидан судраб тушириб, жон-жаҳди билан силкита бошлади. Яхшиям ёнгинасида турган Курати Садаёни бўшатиб олди, бўлмаса бахтсизлик рўй бериши турган гап эди. Жазаваси тутган Йоко Куратига ташланди-ю, шу вақт тутқаноғи тугиб қолди.

Ҳафсаласизлик ва ғариблик ҳисси Йоконинг қалбини жазиллатарди. Садаёнинг яна иситмаси кўтарилиб, бетўхтов алахларди, афтидан, жуда қўрқиб кетганга ўхшарди.

Йоконинг асабий жазаваси ўтиб кетди, энди у одатдаги юмушлари билан шуғулланиши мумкин эди, лекин дарров ўрнидан туриб кетишга журъати етмаётганди.

Айко билан Ока муғамбирлик қилган экан-да, деб шубҳаланишларидан хавфсирарди.

Энди Садаё ўлади. Йоконинг ҳам саноқли кунлари қолди. Унинг юраги оғриқдан сирқирарди. Лекин мабодо икковлари ҳам тузалиб кетсалар, Садаё Йокони ўзининг ашаддий душмани сифатида ёмон кўриб қолиши ҳеч гап эмас.

«Яхшиси, ўлим!»

Кечки осмон ўзининг мовий рангини ўзгартириб, аста-секин қора-кўк тус олаётганди. Унинг сирли осойишталиги ва теранлиги нақ қалбига сингаётганга ўхшарди. Беморнинг тепасида энди Айко билан Ока куймаланишарди, улар Садаёни бир дақиқа ҳам эътиборсиз қолдиришмасди. Бу жуфт унда меҳр уйғотди. Бошқа ҳеч нарса. Олижаноб Ока, итоатгўй Айко... Улар бир-бирларини севишлари нақадар табиий ҳамда яхши.

«Бари бир, ҳамма нарса қайтмас бўлиб бадар кетади».

Барча мавжуд нарсаларнинг чириклигига қаноат ҳосил қилган кекса дарвишдек Йоко чироқнинг кўкимтир ҳалқасида турган ўсмирларга қараркан, улар унинг назарида ажабтовур ва шу билан бирга нафис шарпадек туюларди.

45

Курати беш кундан бери қорасини кўрсатмасди. Йоко ундан на хат, на пул оларди. Бу унинг назарида ақлга сиғмайдиган ишдек туюлди ва у Окадан нима гаплигини билиб келишни илтимос қилди. Маълум бўлишича, Курати бундан уч кун аввал деярли барча ашқол-дашқолини йиғиштириб, кўчаяпман деб эълон қилибди-да, дом-дараксиз йўқолибди. Шундан кейин унинг квартирасига бир неча бор аллақандай одам келиб — афтидан, жосус бўлса керак — у ҳақда муфассал сўраб-суриштирибди. Йоконинг номига мактуб қолдирилганди, Ока уни олиб келибди. Йоко шоша-пиша конвертни очди.

«Менга хавф таҳдид қияпти, шунинг учун яширишим керак. Кўнгилсизликдан сақланиш учун бу мактубни почта орқали юбормай, хўжайинга қолдирдим.

Ҳозирча пул йўқ. Агар қийналиб қолсанг, жиҳоз ёки буюмлардан бирортасини чиқариб сот. Бир амаллаб қутулиб қоларман. Хатни ёқиб юбор». Хат адрессиз ва имзосиз эди, лекин ёзув Куратиникилиги шундоқ билиниб турарди. Йоконинг дардчил тасаввури, Курати айёрлик қиляпти, деб гулгула қиларди. Энди Курати ҳам қўлидан сирғалиб чиқиб кетди. Ғам-ғусса ва қаҳр-ғазаб Йоконинг аъзойи баданини ўтдек куйдирарди.

Айко билан Ока қил ўтмас дўстлашиб олгандилар. Ока деярли кечаю кундуз касалхонадан нари кетмасди. Йоко уни кўрарга кўзи йўқ эди.

— Ока-сан, сиз, марҳамат қилиб, бу ерга энди келманг, бўлмаса, сизнинг ҳам бошингиз ғалвадан чиқмай қолиши мумкин. Ўз аравамизни ўзимиз торта қоламиз. Бегона одамларга қачонгача суянишимиз мумкин, ахир.

— Сиз мени ранжитяпсиз. Сизлар билан ёнма-ён бўлишга рухсат беринг. Мен касал юқишидан ҳеч ҳам қўрқмайман.

Демак, Ока Куратининг хатини ўқимаган ва унинг «ғалва» ҳақидаги гапини касал юқиши хавфи тарзида тушунган. Йўқ, унақа бўлмаса керак, Ока Куратининг содиқ ити-ку! Курати анави Оканинг қўшмачилигисиз Айко билан алоқа боғламаган, деб ким кафил бўла олади? Айкога ўхшаганларга Оканинг бош-кўзини айлантириб, уни ўзига елпатак қилиб олиш нима деган гап экан? Йоко ўзининг ёшлигини эслади-ю, бундан шубҳа-гумони янада ортди. Ўзининг бутун бахтсизликларига ўзи сабабчи... Ахир, бир вақтлари ўзи ҳам эркакларнинг бош-кўзини айлантиришга устаси фаранг эди-ку. Қилар ишни қилиб қўйиб, ўзини Айкодан ҳам ўтказиб соддапўрим кўрсатиш, боз устига, қувноқ ҳамда қизғин бўлиш ҳеч гап эмасди. Ҳаммалари уни алдаш учун тил бириктириб олсалар ҳам, бари бир, улардан қасдини олишга қурби етади.

— Келсангиз келаверинг, хоҳишингиз. Фақат шунинг ёдда тутингки, мен сизга Айкони бермайман. Кейинчалик англашилмовчилик бўлиб юрмаслиги учун, сизга олдиндан рўйирост айтяпман. Ай-сан, сен ҳам эшитяпсанми? — Йоко бу вақтда бўйра-полосда ўтирганча Садаёга компресс тайёрлаётган Айкога ўгирилди. Лекин Айко ҳатто бошини ҳам кўтармади, шу сабаб Йоко синглисининг чехрасини кўра олмади, Ока ҳам Йоко-

нинг нигоҳига дуч келмасликка тиришарди. Шу сабабли кейинги вақтда ўзига ҳам ишонмай қўйган Йоко — чунки кўп янглишаётганди-да — Оканинг хижолатининг сабабини тушунмасди: ё бу унинг ўта қатъий шартаклигидан, ё бўлмаса йигитнинг ҳиссиётларини фаҳмлай олганлигидан эди.

Ҳамма нарса Йоконинг асабини қўзитарди. Унинг Курати ҳақида бирор-бир нарса билиб олиш мақсадида Айко билан Окани кузатишдан бошқа иши қолмаганди. Кўққисдан у Куратининг хотини ҳақида эслаб қолди. Ҳозир улар бир том остида, Йоко отлиқ сассиқалафдан қутулганларига шукрона қилиб, шодон ҳаёт кечираётгандирлар балки? Балки Куратида бошқа, яъни учинчи, ўз бахтини Йоконинг ғам-кулфати узра тиклаган аёл пайдо бўлгандир. Ахир, Куратидан... Аммо-лекин унинг изига тушиш ўлимдан ҳам мушкул.

Йоко бутунлай оромини йўқотди. У авваллари ҳам ўлгундек кунчи эди, лекин ҳозиргидек бутун жону жаҳонини ўтдек куйдирувчи беҳаловатлик ҳисси ҳеч қачон уни безовта қилмаганди. У жонини қўйишга жой тополмасди.

Йоко борган сари кўпроқ ўз жонига қасд қилиш тўғрисида ўйларди. Ҳатто ўзининг ҳам ўз хаёлларидан юраги орқасига тортиб кетарди. Унинг жонига қасд қилишда ишлатса бўладиган бирон нарсага кўзи тушиб қолса, юраги шиддатли тарзда дукирлай бошларди. У дора солинган шишачалар териб қўйилган дорихонанинг ёнидан совуққон ўта олмасди. Ҳамшира шляпасини сочига қистираётган узун тўғноғичга ҳам беихтиёр тикилиб қараб қоларди. Ваннахонадаги кўндаланг тўсиқлар, ҳамширанинг хонасидаги металл тоғорадаги сулеманинг қизғиш эритмаси, ачиган сут, устара, қайчилар, кечасилари шовқин билан ўтадиган поездлар, учинчи қаватдаги физиология кабинетининг ойнаси, зич ёпилган хона, белга тақилладиган тизимча... буларнинг бари Йоконинг кўз олдида хоҳлаган вақтида қурбонига ташланишга тайёр турган заҳарли илонга айланаётганга ўхшаб туюларди. Барча бу нарсалар Йокода гоҳ ҳаддан зиёд қўрқув уйғотар, гоҳ яқин дўстлари бўлиб кўринарди. Ҳаттоки чивин чаққанда ҳам Йоко безгак чивин эмасмикин, деб ташвишга тушарди.

«Бу дунёда қиладиган ишим қолмади. Фақат ўлиш қолди, ўшандагина ҳаммаси жойида бўлади. Азоб че-

кишни хоҳламайман. Узимни ҳам, бошқаларни ҳам қийнашни истамайман, лекин ўз ихтиёримга қарши ўлароқ ҳаммани қийнапман. Уйқу, абадий уйқугина мени барча азоб-уқубатлардан қутқариши мумкин»,— ухлаётган Садаёнинг нафас олишига қулоқ солганча ўйларди Йокко. Лекин қаердадир Курати яшаётганини эслаган заҳоти, ўлим ҳақидаги хомхаёллари исиз йўқолиб, Йокони яна шиддатли ҳаёт ташналиги, азобли ҳиссиётларга тўла ҳаёт шавқи бутун вужудини имондек қамраб оларди. Ахир, Курати тирик экан, у ўла олармиди? Йоконинг Куратига бўлган меҳр-муҳаббати ўлимдан кучли. Ҳамма нарсага хилоф равишда, агар ҳаттоки аъзойи бадани емирилиб кетган тақдирда ҳам, у яшайверади. Бирор-бир қарор қабул қилишга ожизлик қилганча Йокко шу тахлит ўзини-ўзи азобларди.

Унинг қалбидаги севги нафрат билан, нафрат эса севги билан алмашинарди. Ҳаттоки алаҳлаб безовта бўлаётган Садаё билан ҳам у ғазаб алангасида шафқатсиз ўгай онадек муомала қилиши ҳеч гап эмасди, лекин кейинги дақиқадаёқ у ўкинига тушиб, на Айкодан ва на ҳамширадан уялмай йиғлай бошларди.

Садаёнинг бу орада аҳволи янада оғирлашганди.

Устига устак, юқумли касалликлар бўлимининг бош врачлари Йоккога зудлик билан операцияга ётишни маслаҳат берди, бўлмаса, деди у, соғлигингиз бутунлай ёмонлашуви мумкин. Йокко уни индамай тинглади-да, ўзига хос гумонсираш билан бу ерда Оканинг қўли бўлса керак, деган қарорга келди. Унинг ортида эса шубҳасиз, Айко турарди. Йокко бу ерда экан, Садаё тузалиш у ёқда турсин, кун сайин касаллиги зўрайиши мумкин эди. Йокко буни тушунар, сингисининг тезроқ тузалишини жон-жаҳди билан истаса ҳамки, уни азобламасдан туролмасди. «Демак, ҳаммадан олдин қандай қилиб бўлмасин, Йокони Садаёдан узоқлаштиришга қарор қилишибди-да. Бу ҳақда кимдир бош врач билан гаплашган бўлса керак, албатта. Ҳм... Устомонлик билан ўйлашинпти. Ҳай, майли, бошга тушганни кўз кўрар. Тузалиб олай-чи, ҳаммангларни кунларингни кўрсатаман». У бош врач билан гаплашаётганда, миясида ана шундай режа пишиб етилди. Йокко фавқулодда тезкорлик билан операцияга розилик билдирди.

Гинекология бўлими янги бинога жойлашган бўлиб,

юқумли касалликлар бўлимидан анча-мунча узоқ эди. Йоко у ёққа июлнинг ўрталарида ётди, бундан аввал Ока билан Котодан ўз вақтида Куратининг квартирасига олиб бориб қўйишган қимматбаҳо нарсаларни ва кийимларини сотишни илтимос қилди. Ахир, эндиликда пул кутадиган жойи йўқ эди. Оканинг ундан қарз олиш ҳақидаги илтимосини эса қатъиян рад этди. Гурури Йокога укаси тенги келадиган ўсмирдан қарз олишга йўл қўймасди.

Йоко ўзига энг яхши — кенг-мўл ва ёруғ — палатани танлади. Бу шинамгина хонани Садаё ётган палата билан тенглаштириб бўлмасди. Тўғри, дераза қаршисидаги майдонча кавлаб ташланган эди ва қизил тупроқда ҳаттоки майса ҳам ўсмаганди, лекин кенг коридордан палатага тоза ҳаво кириб турарди. Шунча вақтдан бери биринчи маротаба Йоко осойишта ўринга ётишга журъат этди. Операцияни у куч-қувватини тиклагунга қадар кечиктиришга қарор қилишди, шунинг учун Йоко кунларини бекор ўтказарди, фақат кунига бир марта эндоскопия қилишарди, холос.

Бироқ асабий жазаваси янада авж ола бошлади. Эндиликда, яъни Йоко бир ўзи қолиб, ўй-хаёл суриш учун бўш вақти етарлича бўлган вақтда у ўзининг ҳам руҳан, ҳам жисман ниҳоятда толиққанини ҳис қилди ва бундан даҳшатга тушди. Шу дамгача тирик юрганига ўзининг ҳам ишонгиси келмасди. Беморлик тўшагига ётиши биланок дарҳол руҳан тушкунликка берилди, ўрнидан туриб юришга ҳам ҳоли қудрати қолмаганди. Аввалги симиллаш ўрнини ўткир, чидаб бўлмас оғриқ эгаллаган бўлиб, хиёл қимирласа қаттиқ оғрир, боши бўлак-бўлакка ажралиб кетаётганга ўхшар, оғриқнинг зўридан Йоко тез орада жинни бўлиб қолсам керак, деган ҳиссиётдан қутулолмасди. У ҳатто Садаёни кўриб келишга ҳам ўзида куч тополмасди.

Ўринга михланган Йоко куракда турмайдиган нарсалар ҳақида хаёл сурарди. Ҳаммадан олдин, қанча пули қолганлигини чамалаб кўрди. Курати берган пулдан озроқ қолганди ҳамда буюмлар сотилгандан тушган пул — иккита синглиси билан яшаши лозим бўлган барча сармоя шундан иборат эди. Бу пуллари тамом бўлгандан кейин нима бўлишини Йоко ҳатто хаёлига ҳам келтиролмасди. Бу мавҳумлик унинг аъзойи баданини ўтдек куйдирарди. У шундай қимматбаҳо палатани эгал-

лагавига минг бир пушаймон бўларди-ю, лекин бошқасига ўтиш хаёлига ҳам келмасди.

Йоко ҳашамдор каравотда ётар, бошида юмшоқ момиқ ёстиқ қўйилганди, пешонасида муз солинган халтача. У сербар деразадан қизил тупроқда рақс тушаётган ёрқин қуёш шуъласини томоша қиларкан, яраларига туз сепиб ўзлигини таниган кунидан бошлаб, ҳаётининг барча икир-чикирлари билан эсларди. Буларнинг ҳаммаси бир вақтлари бўлганди — ҳатто ҳеч қачон бўлмаганга ҳам ўхшарди. Ғам-ташвиш нималигини билмай ота-она меҳри-ла, айниқса отасининг муҳаббати-ла йўғрилган Йоко маъсум, гўзал қиз бўлиб етишди. Наҳотки, қачонлардир у шундай бўлган бўлса? Кокубунзи ўрмони. Қибэга бўлган севгисидан сархуш Йоко унинг кўкрагига бошини қўйиб маъшуқининг ҳар бир сўзини худди ажабтовур шаробдек харислик билан симирмоқда. Наҳотки, у бир вақтлар ёлғиз ўзида барча аёлларнинг гўзаллигию истеъдодини мужассамлаштирган, рақибаларининг ҳасадию эркакларнинг мафтункор саждасига сазовор бўлган ўша соҳибжамол бўлса? Одамлар томонидан тушунилмаган ва қувғин қилинганда ҳам у ҳар доим бошини мағрур тутиб юрарди. Йўқ, у ҳозирги Японияда таваллуд топиши нобоп бўлган. Ғурур васвасасида у ўзини самовий тахтидан ўзига бегона бўлган заминга бевақт қадам ранжида қилган маликага ўхшатарди. Наҳотки, у ўша жозибали аёл бўлса? Наҳотки, у ҳаётидаги бўшлиқни вақтинча тўлдирган «Эдзима-мару»да олий, сархушликка яқин лаззат туя билган аёл бўлса? Қуёшнинг кўзни қамаштирадиган иссиқ нурлари қизил тупроққа ёғиларди. Сарой ҳовузи атрофидаги қуюқ чакалакзордан чирилдоқларнинг юракни сиқадиган чириллаши эшитиларди. Қўшни палатага енгил касаллар йиғилишган шекилли, улар гап сотишар, беодоб ҳазиллар қилиб, қувноқ кулишарди. Бу тушида бўляптими ёки ўнгидами? Балки, энг яхшиси, кулиб қўя қолиб, ҳаммасини унутиш керакмикин? Ёки у албатта қайғуриб, тавба-тазарру қилиши керакми? Бир сўз билан «қувонч» ёки «қайғу» деб аташ мумкин бўлмаган мураккаб ҳис-туйғулар Йоко қалбини қамраб олган бўлиб, бетиним кўз ёшига сабаб бўлмоқда эди. Ҳа, Садаёнинг ўлими яқин — бунга Йоконинг имони комил. Ўзининг ҳам кун сайин аҳволи ёмонлашяпти. Агар у Садаёни кўра олиш имкониятига эга бўлганда, бу ерда

ётиш бунчалик машаққатли туюлмасмиди. Лекин унинг ҳатто қимирлашга ҳам ҳоли йўқ. Операциядан кейин ҳам анчагина қимирламай ётишига тўғри келади. Ока билан Айко... Шундагина Йоко бирдан хаёлот дунёсидан уйғонгандек бўлди. Рашк ҳамда ҳирс билан йўғрилган қаҳр-ғазаб тишини гижирлатганча ўзининг мудҳиш бошини кўтармоқда эди. Майли, шундай бўла қолсин. Унинг ожизлигидан фойдаланиша қолсин, майли, Кура-ти билан ҳам тил бириктиришса бириктираверишсин. Бари бир, Йоко уларни назорат қила олмайди. Фақат Садаёнинг осойишталиги учун ҳатто иккинчи ёки учинчи даражали касалхонага кўчиб ўтишга ҳам тайёр. Энди, яъни Садаё ундан узоқдалигида Йоко бутун қалби билан қизалоққа ачина бошлади.

Йоко бирдан «Сокакукан» меҳмонхонасининг бекаси Цуя Кёбаси мавзеидаги касалхонага ҳамшира бўлиб ишга кирганлигини айтганини эслаб қолди. Йоко Айкодан Цуяни телефон орқали қидириб кўришини илтимос қилишга қарор қилди.

46

Чириган ровонли қоп-қоронғи коридорлар, шотичали ровонлар, пастак болохонадаги — қувноқ, ёруғ палаталар, қоронғи хоналарнинг шифтигача қурилган деразалар, афтидан, собиқ гардеробхона бўлса керак, мана шуларнинг бари билан Кадзуки касалхонаси касалхонадан кўра кўпроқ мазкур мавзеда тикилиб ётган ишратхоналарга ўхшаб кетарди. Цуя мана шу ерда хизмат қиларди.

Узоқ давом этган яхши ҳаволи кунлардан кейин, кучли жануб шамоли эсиб, кўчаларни чанг-тўзонга тўлдирди. Осмон, уйлар, дарахтлар — ҳаммаси ловия унига қопланганга ўхшарди. Одамларни қаро терга ботирган чидаб бўлмас димлик жала билан алмашинди. Шундай кунлардан бирида Йоко эрталабданоқ буюмлардан энг зарурларини олиб Кадзуки касалхонасига йўл олди. Унинг ортидан бошқа аравада Айко келарди. Суда кўчасидан Айко тўғри Нихонбасига — касалхонага жўнади, Йоко эса сарой зовури бўйлаб йўналди-да, Япон банкни ортда қолдириб Кугидана кўчасига бу-

рилди. У бир вақтлари ўзи яшаган ва ҳозирда унга бегона бўлиб қолган уйни кўргиси келганди. Ҳеч нарса ўзгармаганга ўхшарди. Ҳаммаси бундан бир йил аввалгидек турарди. У уй олдида рикшани қолдирди-да, ҳовлига мўраллади. Табличкадаги амакисининг фамилиясини кимнингир нотаниш фамилияси эгаллаганди. Уйнинг янги хўжайини, афтидан, докторга ўхшайди — кираверишдаги раҳнинг остида, отаси тириклик вақтидаги каби, «Узоқ умр кўриш ибодатхонаси» шифохона деган ёзувли лавҳача осиклик турарди. Бу лавҳача ва ундаги рассомнинг — Тёсансо деган дастхати Йоконинг юрак қаъридаги хотираларини алғов-далғов қилиб юборди. Йоконинг хаёл кўзгусида у Америкага кетаётгандаги сентябрь тонги гавдаланди. Ушанда ҳам ёмғир шивалаётганди: Айко билан Садаё уни кузатишаётганди; Айконинг бирдан тороғи синиб қолди ва у йиғлаб юборди, Садаё эса ёшли кўзини филтиллатиб қаҳрли қиёфада турарди.

— Бас, етар. Тезроқ қимирла! — деб буюрди Йоко рикшага йиғламсираган овозда. Арава хиёл тебранганча яна Нихонбаси бўйлаб елиб кетди. Йоко бир вақтлари бирга яшашган холаси билан амакиси ҳақида қайғу-надомат-ла ўйлади. Улар ҳозир қаерда яшашаётганикин? У Америкага боришга қарор қилганига ҳали бир йил ҳам ўтгани йўқ-ку, шу қисқа вақт ичида қанча ўзгаришлар рўй берди... Демак, амакининг эсипаст ўғли ҳам унга туюлганчалик ҳали катта бўлиб кетмаган... Гайритабийй ассоциация натижасида Йоко қалби зирқираганча Садако ҳақида ўйлади. Бечора қизалоқ! Камакура сафаридан кейин Йоко қизини қалбидан юлиб олиб, уни умрбод унутишга қатъий аҳд қилганди!

Йоко бутун йўл бўйи йиғлаб келди ва арава касалхона олдида тўхтаганда, бу ерга кўчиб ўтишга қарор қилганлигига жуда ҳам ачинди. Цуяга мана шундай аянчли аҳволда кўринишни ўйлашнинг ўзиёқ даҳшат эди.

Йокони иккинчи қаватдаги қоронғи хонага бошлаб чиқиб, Айко томонидан тайёрлаб қўйилган ўринга ётқиздилар. Йоко бирон оғиз гапирмас, фақат кўз ёшлари ёноғини юварди, холос. Очиқ дераза орқали каналдан кўтарилаётган нафасни бўғувчи сассиқ палатага кирарди. Қурум босган сёдзи олдида Айко тугунларни очиб,

Йокога зарур нарсаларнинг ҳаммасини тайёрлаб қўйганди. Одатдагидек камгап Айко опасини овутиш учун ҳеч нарса демади. Ташқари тўс-тўполси бўлгани учун, хона янада сокин туюларди.

Ниҳоят, Йоко бошини кўтариб, хонани кўздан кечирди. Бугун осмон ва хоналар хафагазак-қайғули бўлгани учун Айконинг юзи ҳам сап-сарғайиб кетганга ўхшаб туюларди. Чанг, худди моғор босгандек, пўрсиқ бўйра-полос устида университет клиникасидан келтирилган дорилар солинган думалоқ патнис турарди. Хонанинг ягона безаги ойнали пардоз столи эди, холос. Ён томондаги жавон токчада қутича ва ёзув ашёлари солинган яшик турарди. Девордаги токчада расм ёки гул солинган гулдон ўрнига тўқ кўк рўмолга ўралган кийим-кечаклар тугилган тугунча ҳамда қора бандли шамсия қўйилганди. Дорилар солинган патнис дориламон замонларда уларникига келиб турадиган боққолдан сотиб олинганди, унинг четлари ейилиб кетган бўлиб, устига арзон зарҳал билан расм чизилганди: қизил ўқ бир учи билан нишонни маҳв этипти, бошқа учига эса беш сатрлик шеър ёзилган қоғознинг узун вертикал тасмаси бириктирилган эди. «Тузукроқ патнис топишга ҳам ярамабдилар»,— деб ўйлади Йоко. Йоконинг хунобини ошириш учун мана шу арзимас баҳонанинг ўзи ҳам етарли бўлди.

— Ай-сан, сенга қанчалик қийин бўлишига қарамай, ҳар куни бу ёққа келишинга тўғри келади. Чунки сенсиз кун кўришим қийин бўлади. Бундан ташқари, Саатяннинг соғлиғи ҳақида хабар бериб турасан... Илтимос, уни яхшилаб парвариш қил. Унинг ҳуши жойига келиб, иситмаси тушган вақтгача ўзим ҳам анча соғайиб, уни бориб кўра олсам, керак деб ўйлайман... Эшитяпсанми, Ай-сан?

Айко Йоконинг буюмларини тартибга келтиришда давом этиб, унинг сўзларига одатдагидек ланж жавоб берарди, бундан зардаси қайнаган Йоко уни кескин, жиддий овозда чақирди. Бу гал Айко у томонга ўгирилди ва кўзини кўтариб, ювошлик билан жавоб қайтарди:

— Лаббай, опагон.

Йоко ўринда бир оз кўтарилиб, тирсагига таянди-да. Айкога тез ва синчков тикилди. Уни арава силкита-силкита ҳолдан тойдирганди, шунинг учун ҳозир у оғриқдан

бақириб юбормасликка тиришиб ўзини зўрга босиб турарди.

— Марҳамат қилиб манави саволга жавоб бер-чи, фақат аниқ қилиб. Ишонаманки, Окага ҳеч қандай аҳмоқона ваъда бермаган бўлсанг керак-а?

— Йўқ,— ҳеч бир иккиланмай жавоб қайтарди Айко ва кўзини ерга тикди.

— Кото-санга-чи?

— Унга ҳам.

Бу гал Айко бошини озод кўтарди-да, ошкора ҳайрат билан Йоккога қаради. Бу — Йоконинг қонини қайнатди. Нега энди гап Ока ҳақида борганида худди виждони нопок одамдек кўзини ерга тикди, Кото ҳақида эса унинг юзига тик боқиб, гап нима ҳақида кетаётганини тушунмагандек жавоб қилди. Дарвоқе, балки унга шундай туюлгандир? Ахир, у кетма-кет иккита ажабтовур савол берганидан кейин, Айконинг ҳайратланишга ҳаққи бор-ку. Йокко синглицидан Курати ҳақида ҳам батафсил сўраб-суриштирмоқчи бўлди-ю, лекин бирдан умуман гапиргиси келмай қолди. Бундай саволларни бериш, ҳар ҳолда, телбалик бўларди. Аёл эркакка қараганда ақллироқ ҳамда устароқ ва ҳар маҳал ўзига керакли нарсани махфий тута билади. Йокко буни жуда яхши биларди. Лекин унинг ўзи негадир бошқаларни сир-асрорига шерик қилди — мана шу туйғу унинг газабини янада алангалатиб юборди.

— Улар балки сенга анавинақа бирор нарса дейишган бўлса керак? Сен уларга нима деб жавоб қилдинг?

Айко кўзини ердан олмай, аввалгидек индамасди. Йокко нақ қон чиқмас жойини топдим, деб ўйлаб сўроқни давом эттирди.

— Сенинг келажакнинг ҳақида қайғуряпман, шунинг учун аниқ-равшан жавоб эшитишни хоҳлардим. Эшитяпсанми?

— Икковлариям ундай гапларни гапиришгани йўқ.

— Шундай бўлиши мумкинми?— газаб васвасаси натижасида янада кучайган оғриқни енгганча, атайин юмшоқ оҳангда эътироз билдирди Йокко, Айконинг ҳар бир ҳаракатини назардан қочирмай. Лекин Айко индамасди. Индамаслик унинг бошпанаси эди. Шундан кейин Йокко ҳам ҳеч нима қилолмади. Агар Кото ёки Ока

бирор нарса деб валдираб қўйишган бўлса, деб ўйлаётган бўлса керак Айко, буни у Йоконинг сўзларидан билиб олади ва қармоққа илинмасликка ҳаракат қилади. Шунинг учун ҳам у мум тишлаб ўтирибди. Агар Йоко Кото ёки Окадан бирор нарса билиб олганида ошири олчи бўларди-я! Улар ҳаммалари биргаликда ёлгон тўрларини тўқишяпти, мана шу тўрга Йокони ҳам илинтириб, унинг устидан кулишяпти. На Ока, на Котога у бундан буён ишоналмасди... Шунинг учун унга дангалига ҳаракат қилишга тўғри келарди.

— Гапирсанг-чи, Ай-сан. Сенинг индамай қутулишдек ярамас одатинг бор. Мени ўлгудек аҳмоқ деб ўйламагин. Нима бало, мен билан дим ўйнашга қарор қилдингми? Йўқ, балки. Ҳаммасини рўйирост, ҳа ёки йўқ, деб аниқ ва равшан айтарсан, деб ўйлайман. Нима, мени ҳурмат қилмай қўйдингми, а?

— Ҳечам ундай эмас,— саросимада эътироз билдирди Айко, афтидан, опасининг кескин сўз оҳангидан ҳайқиқиб.

— Берироқ кел.

Айко жойидан жилмади. Йоконинг нафрати чўққисига етганди.

У оғриқни ҳам унутиб ўрнидан сакраб турди-да, Айконинг сочидан чангаллаб олишга ҳаракат қилди. Ўзининг тепса-тебранмаслигига қарамай бу гал Айко чаққонлик билан чап бериб қолди. Шунда Йоко йиқилиб тушмаслик учун сёдзига тармашиб, қоғозни қўли билан тешиб юборди, лекин бари бир мувозанатини сақлай олмай йиқилаётиб ҳар ҳолда Айконинг кимоносининг енгидан ушлаб олиб, ўзига тортишга улгурди. Жирканч ёқалашиш бошланди. Опа-сингиллар йиғлашар, бақиршар, додлашарди. Айконинг юзи билан қўллари тимдаланган, сочлари тўзғиб кетганди. Ниҳоят, у опасининг чангалидан қутулиб, коридорга қочиб чиқишга муваффақ бўлди. Йоко уни қувиб етмоқчи бўлди-ю, лекин кучи етмади. Пиллапоя майдончасида уни Цуя ушлаб қолди. Йоко унинг елкасига бошини қўйиб худди ёш боладек ҳўнграб йиглаб юборди.

Йоко бир неча соат ҳушсиз ётди. Кейин унинг фикри ёрқинлашиб, Айко билан жанжалларини босинқиравшдек хотирлади. Лекин бу туш эмасди. Каравотнинг бош томонидаги сёдзида Йоконинг қўли билан тешилган кат-

такон йиртиқ кўринарди. Унинг исми, балки ғийратга суяги йўқ касалларнинг тилидан тушмаётгандир. Йоконинг назарида бу ерда қолиш ўлим билан баробардек туюларди, шунинг учун у Цуяга дарҳол бошқа касалхонага олиб кетишини айтиб ялина бошлади. Лекин Цуя рози бўлмади. У, Йокони айнан шу касалхонада операция қилишларини хоҳларди, бу ерда Цуянинг ўзи унга ғамхўрлик қила оларди-да. Цуя, афтидан, бир вақтлар Йоко уни ҳайдаб юборганини унутган шекилли, ҳар ҳолда, негандир унга жудаям боғланиб қолганди. Йоко ҳам Цуяга самимий хайрихоҳлик билдирарди. Унинг қорача, силлиқ, соғлом териси остидаги юққа шаффоф томирларда оқаётган соф қон Йокони завқлантирарди. Цуянинг самимийлигидан кўнгли кўтарилган Йоко шу ерда қолишга қарор қилди.

Садаё ҳақидаги ташвишлардан қутулган Йоко, бирдан даҳшатли чарчоқни ҳис қилди, шу боисдан уни оғриқ безовта қилмаган вақтларда ёш боладек маза қилиб ухларди. Аммо-лекин Садаё бир дақиқаям миясидан нари кетмас, қулоқларида алаҳлаётган қизчанинг қуруқшаб, ёрилган лабларидан учиб чиқаётган сўзлар жарангларди... Йоко Садаёнинг юзини, унинг лоқайд нигоҳини аниқ-таниқ кўриб турарди. Доимий шарналар ҳамда галлюцинация натижасида Йоконинг ҳиссиётлари янада зўрайиб кетди. Гоҳ бирдан унга ёнида Курати ўтирганга ўхшаб туюларди. Чидаб бўлмас оғриқ ҳис қилганча Йоко бўйра-полос устини кўзларини юмиб, қўли билан тимирсиқларди. Лекин у ажабланарли аниқлик билан кўрган ва эшитганларининг ҳаммаси ёлгон бўлиб чиқарди-да, Йокони қайғу ўз исканжасига оларди.

Айко касалхонага ҳар куни келар ва Йокога Садаёнинг аҳволи ҳақида хабар берарди. Биринчи кундагида қа ашаддий қутуриш бошқа қайтарилмаган бўлса ҳам, лекин Айко ўзининг кўриниши биланоқ Йокога ярамас касалдек ёмон таъсир қиларди. Айниқса, Айко Садаё анча яхши бўлиб қолди деганда жони ҳалқумига келарди. У, яъни Йоко, жонини жабборга бериб синглисига ғамхўрлик қилганда ҳам унинг аҳволи яхшиланмаганди, шундай экан, аммамнинг бузоғи Айко билан бошқаларнинг қўлидан нима иш келарди? Айко Йокони юпатиш учун яна алдаяпти. Садаё, афтидан, яқинда ўлса керак. Лекин Окадан ҳам синглисининг аҳволи анча ях-

шиланиб қолганини эшитгандан сўнг, Йоко уни ғараз-гўйлик билан сўроқ қилганди, хавотирлари ўз-ўзидан тарқалди-қўйди. Йоко хоҳласа-хоҳламаса, тақдир унга қандайдир ажабтовур ҳадя тайёрлаётгани ҳақида ўйларди. Агар касаллик меҳр-муҳаббатсиз ҳам даволанса, демак, инсон ҳаётини ҳатто машинада ҳам ишлаб чиқарилса бўларкан. Бундақасини ҳали ҳеч ким эшитгани йўқ. Лекин, ҳамма нарсанинг аксиси ўлароқ, Садаё тузалапти. Фақатгина одамлар эмас, ҳатто олло таолонинг ўзи ҳам уни табиат қонунларига зид ўлароқ қонунлар ўйинчоғига айлантирмоқчи. Шундай дақиқалар бўлардики, Йоко тишларини гижирлатганча Садаёнинг ўлимини хоҳларди.

Кунлар ўтарди-ю, лекин Куратидан ҳеч қандай хабар йўқ эди. Қайғу-ҳасратдан ич-этини еяётган Йоко хаёлида унинг образини ниҳоятда аниқ тасаввур қилардики, қўлингни узатсанг, бас, унинг баданига қўлинг тегадиганга ўхшаб туюларди. Ўзи кашф қилган жилвадор айланма йўлларда адашиб-улоқаркан, Йоконинг мияси карахт бўлиб қоларди. Унинг эс-ҳуши худди мудраётганга ўхшарди. Лекин кейин тамоман ҳолдан тойиб қоларди, Йоко ўзининг ёввойи ҳою ҳавасларидан кўнгли айнар ва у Куратини ҳамда барча эркакларни лаънатларди.

Эртанги кунга операция белгиланган эди. Йоко унга қўрқмай кираётганди. Бир куни доктордан қайтиб келаётганда сотиб олган қалингина тиббиёт китобидан у мана шу хилдаги операциялар нисбатан енгил ўтишини билиб олганди. Операциянинг муваффақиятли ўтишига имони комил бўлса ҳамки, у негадир қайғу-алам ҳамда асабий ҳолатдан қутула олмасди. Айко энди онда-сонда — икки кунда, баъзида уч кунда бир келарди. Ока эса қорасини ҳам кўрсатмасди. У азалдан ўзининг жозибаси кучи билан нафақат эркакларни, балки барча аёлларни ҳам жазб эта олишига, унга беихтиёр элакишган ҳар қандай одам ҳам уни ташлаб кетишга қодир эмаслигига, хоҳласа беҳисоб юраклар оёғи остига ташланиши мумкинлигига имони комил эди. Лекин ҳозир ҳамма уни унутганди, ҳатто қалб тўридан жой олган Курати билан Садако ҳам, аммо-лекин унинг ўзи уларни хаёлан аллақачон тарк этмадими? У палатадан кўра кўпроқ омборхонани эслатувчи, емирила бошлаган танасини адёлга буркаб, иситмадан азоб чекиб ғариб

хонанинг бурчагида гужанак бўлиб ётибди. Йоко мана шундай даҳшатли шароитга тушиб қолганига ишонгиси келмасди, лекин бошга тушганини кўз кўрар деганларидек, унинг қўлидан ҳеч нарса келмасди.

Шундай бўлса ҳам Йоко тузалишдан умиди катта эди. «Фақат тузалиб олишимга имкон беринглар — ўшанда Куратини гаҳ десам, қўлимга қўндириб олишимни кўрасизлар», — деб ўйларди у.

Наҳ миясини пармалаётгандек туюлаётган қақшатқич оғриқдан азобланаётган Йоко ўзининг бутун фикр-хаёлини Куратига қаратганди. У энди дастрўмолчани деярли кўзидан олмай қўйганди. Бир неча дақиқа ўтмасданоқ рўмолча жиққа ҳўл бўлар ва Цуя унга бошқасини олиб келиб берарди.

47

Кечқурун соат еттида Цуя келди. У Йоко беҳисоб черепица томлар узра сузиб юрган тўлин ойни томоша қила олсин деб, сёдзини суриб қўйди. Кейин Йоко танимайдиган ҳамшира кирди-да, Цуяга чиройли гулдаста билан каттакон европача конвертдаги хатни берди. Лекин Йоко ҳеч нарсани, ҳатто гулларни ҳам кўрарга кўзи йўқ эди. Ҳали ток беришмаганди, шунинг учун у Цуядан хатни ўқиб беришини илтимос қилди. Ғира-ширада нероглифларни зўрға ажратганча Цуя қуйидагиларни ўқиб берди:

«Ока-кундан Сизнинг операцияга ётганингизни эшитиб таажжубдан донг қотиб қолдим. Бугун бахтимга рухсат ола билдим ва Сизни зиёрат қилишга аҳд қилдим. Лекин, бари бир, ҳузурингизга киришга ўзимни ўзим мажбур қила олмадим. Фейлим шунақа бўлгандан кейин нима ҳам қила олардим. Сизга чин юракдан ачинаман. Газетада Курати исмли қандайдир одам Япониянинг ҳарбий сирларини сотишда айбланиб, ҳозир полиция таъқибидан яшириниб юрганлиги ҳақидаги хабарни ўқиб, жуда ажабландим. Газетада шунингдек, унинг иккита маъшуқаси борлиги хабар қилинганди, негадир Сизга чин юрагимдан раҳим келди.

Бу сўзларни мазах деб тушунманг. Мен бегоналарнинг қайғусини мазах қилишга қобилиятли эмасман.

Умидсизланмаслигингизни илтимос қиламан. Кейинги душанбада Нарасинога ўқишга кетяпман. Кимура жуда ночор аҳволга тушиб қолганини ёзипти, лекин у бир амаллаб мушуқулларидан халос бўлишига ишонман.

Сизга гул олиб келдим. Ўзингизни эҳтиёт қилинг.

Сизни ҳурмат қилувчи Кото».

Доим Котони она сути оғзидан кетмаган болакай, деб ҳисоблайдиган Йоко, унинг хатига бепарво, деярли нафратли муносабатда бўлди. У Куратининг маъшуқалари ҳақида ҳеч нарса билмасди. Лекин буни газета хабар қилибди-ку. Унга ишонса бўладими? Газетачи «Гўзаллар қўрғони»да яшайдиган ўзи билан Айкони назарда тутиб оғзидан гуллаган бўлиши мумкин. Шундай қарорга келган Йоко бу ҳақда бош қотириб ўтирмади.

Цуя гулларни гулдонга солиб у билан девор тоқчасини безаган бўлди. Йоко ҳаяжонини босиш учун ҳалиям рўмолчасини кўзига босиб турарди.

Қўққисдан Йоконинг қалбига ўлим тақиллатиб келди, ҳа-ҳа, ўлимнинг ўзи, Йоко бунгача у ҳақда ўзини чалғитиб мулоҳаза юритиб келарди, холос. Агар операция вақтида бачадон тешилиши рўй берса, бу яллиғланишга олиб келади, мана шунда ҳаммаси тамом бўлади. На палатада, на Йоконинг қалбига ҳеч нарса ўзгармади, лекин у қаердадир шундоққина ёнгинасида ўлим изғиб юрибди, деган ҳиссиётдан қутулолмасди. Бундай ҳиссиётни ҳеч қачон ҳис қилмаганди. Шу пайтгача Йоко аҳён-аҳёнда ўлимни қандай қилиб яқинлаштириш ҳақида хаёл суриб кўярди, холос. Лекин ҳозир ўлимнинг ўзи унга аста-секин писиб яқинлашмоқда.

Ўй янада ёрқинроқ ёритмоқда эди. Унинг кўз олдида қад кўтарган томлар аро ожизгина тутун сузиб юрарди, у ё ошхонадан, ёки чивинлардан ҳимояланиш учун ёқилган гулхандан бўлса керак. Тутун юқорига кўтарила бориб худди дарё сувидек шаффоф самога сингиб кетарди. Қадам товушлари, кўчадан ўтаётган араваларнинг шовқини, гудок овозлари, одамларнинг жонга тегувчи овозлари — буларнинг бари ортда қолганди, па-

латада эса ҳар доимгидек топ-тоза бўлиб, чироқ ёниб турарди, лекин қаердадир, Йоконинг ўзи ҳам қаердалигини билмасди, ўлим яшириниб олганди. Йoko худди қалбига муз парчаси тушиб қолгандек сесканиб кетди ва совқотгандек жунжикди. У ўзи ўлимни хоҳлаган вақтда ўлмаганди. Ҳозир эса у ўлимни, умуман, хоҳламасди. Яқинлашаётган бўрон олдидан шамол тиниб қолганидек, кўз ёши ҳам дарҳол қуриди-қолди. Хавотирга чулгудек бўлиб, ҳар бир товушни илғаб олишга ҳаракат қилиб кучининг борича қулогини динг қиларди, кўзига нималардир кўринар, лекин у буларнинг нималигини ажратиб ололмасди. Фақат қандай қилиб бўлмасин, тирик қолиш орзуси-ла лиммо-лим бўлган юрагигина аввалгидек безовта уриб турарди. Йoko титроқ қўллари билан гоҳ ёстигини текислар, гоҳ чойшабни ёғимларкан, кафтлари ёпишқоқ совуқ тер билан қопланарди. У ўзига таянч тополмай умидсизликка тушар, кейин яна уни топишга уринарди. Аммо-лекин ўзининг ҳамма уришилари беҳуда эканлигини ҳис қилар, тўғрироғи, бунга ақли етарди.

Уни қуршаган борлиқ ўзининг осойишта, бир меъёрадаги ҳаётини давом эттирмоқда эди. Сандаллари кидорда шапиллатганча ҳамширалар у ёқдан-бу ёққа юришарди — ҳатто мана шунда ҳам ҳаёт аниқ-таниқ сезилиб турарди. Қадам товушлари коридордан эшитиларди, коридор пойдеворда, пойдевор эса она заминга мустаҳкамланганди. Касаллар ёки ҳамширалар томонидан талаффуз этилаётган ҳар бир сўз уларнинг ер юзида мавжудликларидан гувоҳлик бериб турарди. Лекин, шуниси ажабланарли эдики, буларнинг бари эндиликда Йokoга ҳеч қандай алоқаси бўлмай, ундан мустақил равишда яшарди. У ўзини гўё ҳавога тармашганча тубсиз жарликка думалаётган одамдек ҳис қиларди. Бу ҳиссиёт уни бир дақиқа ҳам тарк этмасди. У ўзининг хоҳишига қарши атрофида аста-секин ҳамда мудом жипслашиб, бепарво ва эринчоқлик билан қамраётган қалин занжирдек қоронғи зулмат қаърига бир ўзи тушиб қолганди. Қўрққанидан Йоконинг овози чиқмай қолди, фақатгина мана шу зулмат чангалидан қутулиш мақсадида титраб-қақшарди.

У ниҳоятда ҳолдан тойган ҳолда тақдирга тан бермоқчи бўлиб турганда ўлимнинг сирли шарпаси бирдан

йўқолди. Ҳаммаси аввалгича қолди — фақат ёз оқшоми сўлим тун билан бирлашишга тайёрланмоқда эди. Йоко осмонда сузиб юрган тўқ зарғалдоқ тусли ойга паришон тикиларди.

Қандай ажабтовур ўзгариш рўй берган бўлса ҳам фақат Йоконинг қалбида бўлса керак. Бир-бирини тинмай қувалаб, куч билан қоядор қирғоққа урилиб, оппоқ кўникка айланаётган тўлқинлар мисол, Йоконинг қаҳр-ғазобию алами, ҳасратию афсус-надомати ўзаро чирмашиб юрагини қон қилиб лахталарди. Лекин ҳали ҳозирги ажабтовур кечинмалардан кейин барча бу ҳиссиётларни чексиз, кузги шабнамдек шаффоф гусса ўз ортига паналади. Ҳаммадан ҳам Йокони, ҳатто тушида ҳам азоблайдиган бош оғриғидан халос бўлганлиги ажаблантирарди.

Йоко бутунлай ҳолдан тойган ҳолда ўринда узала тушиб ётарди. Томошабинларни ўзига бўйсундирган гипнозчидек, асабий таранглиги ўтиб кетиши биланоқ суви сиқиб олинган лимонга ўхшаб қолганди. Ҳозир Йоко худди кафтида тургандек бутун ўтмишию ҳозирини аниқ кўз олдига келтирарди. Шу ондаёқ Йоконинг қалбига афсус-надомат ҳамда тавба-газаррунинг совуқ фавворадек шиддатли оқими урила бошлади.

«Янглишдим... Бошқа йўлдан боришим лозим эди. Лекин ким айбдор? Билмайман. Бари бир, пушаймондаман. Тирик эканман, қандай қилиб бўлмасин ўз хатоларимни тузатишим керак».

У бирдан Утидани эслаб қолди. Уни насронийликнинг қаттиққўл воизи йўқлаб келармикин? Унинг Утида билан яна бир бор кўришиб, гаплашгиси келиб кетди.

Йоко қўнғироқ қилганди, Цуя кириб келди. Йоко унга қутичадаги ён дафтарчасини ва чўткани олишни буюрди, сўнг бир нечта қисқа-қисқа хатларни айтиб турди.

«Кимура-сан.

Мен Сизни алдаб келдим. Мен бошқа одамга турмушга чиқяпман. Мени унутинг. Мен Сизнинг хотинингиз бўлишга лойиқ эмасман. Сиз яхшилаб ўйлаб кўрсангиз хатоингиз нимадан иборат эканлигини англаб етасиз».

«Утида амакижон.
Бугун кечкурун Сиз ҳақингизда эсладим. Холамга
салом айтиб қўйинг».

«Кибэ-сан.

Сизнинг олдингизга, балки қизча билан кампир ке-
лишар. Қизчанинг чеҳрасига яхшилаб разм солиб кў-
ринг-а».

«Айко билан Садаё.

Ай-сан! Саа-тян! Сизларни яна бир бор шундай
аташга рухсат беринглар. Шунинг ўзи етарли».

«Ока-сан.

Мен Сиздан хафа эмасман».

«Қото-сан.

Гуллар ва хат учун раҳмат. Улардан кейин мен
ўлимни кўрдим.

27 июль. Йоко».

Цуя қисқа, узук-юлуқ жумлаларни ёзаркан, дам-ба-
дам Йокога эсанкираганча қараб қўярди. Йоконинг лаб-
лари титрар, кўзларида ёш қалқиб турарди.

— Мана, тамом-вассалом. Ҳеч бўлмаса, сен менга
жуда... оғир бўлганда... ёнимда бўлганинг учун раҳмат.
Мен тагин бошқа касалхонага ўтмоқчи бўлувдим-а, ме-
ни шундай хароб ҳолда кўрасан, деб қўрқувдим. Бу тен-
таклик, албатта.

Йоко Цуяга қараб ғамгин ва мулойим жилмайди,
кўзларидан эса шашқатор ёш оқарди.

— Бу қоғозларни ёстиқ остига қўй. Бугун илк маро-
таба осойишта ухласам керак. Операция олдидан ях-
шилаб ухлаб олиш керак. Шундай заифлигимда опе-
рация қилиш керакмиди ёки йўқми, ўзим ҳам билмай-
ман?.. Пашшахонани тутиб қўй. Кейин каравотимни
хув анави ёққа суриб бергин, юзимга ой нури тушиб
туришини хоҳлайман. Ухлаганимдан кейин деразани
ёпиб қўй, хўпми. Энди менга қўлингни бер-чи... Вой-бў,
у қандай иссиқ-а! Бу яхши!

Ҳеч қачон ҳеч кимнинг қўли Йоко учун шунчалик
ёқимли бўлмаганди. У бу қўлларни қисиб, мулойимлик

билан кўксига босиб, кейин узоқ силаб туришни хоҳларди. Цуяга ҳам Йоконинг кайфияти ўтиб, кўз ёшларини зўрға тутганча бурнини тортиб қўйди.

Пашшахона ортидан ойга ҳардамхаёл тикилганча Йоко ўйга толди. Ой шуъласи, деб ўйларди у, қалбни покизалайди. Курати ундан қутулиш учун қўпол ҳазил қилдими, шу боис ўзи учун ҳам қутилмаган ҳолда ҳукуматда шубҳа уйғотдими ёки ҳақиқатанам жиноят қилиб энди яшириняптими, унга пул юбориш имконини тополмаяптими — Йокони булар унинг нечта маъшуқаси борлиги қизиқтирмагандек, зиғирдагам ҳайратлантирмасди. Ҳамма нарса аҳамиятсиз ва кераксиз туюларди, фақат Курати, фақат угина Йоконинг қалбига ҳукмронлик қиларди. Мана ҳозир ҳам ғам-андуҳ ва меҳр билан, бу севги иккаловини ҳам ҳалокатга олиб келганига қарамай, бир-бирларини оташ севги билан севганларини эслади. Кимура... Йоко у ҳақда қанчалик кўп ўйласа, у шунчалик бахтсиз кўринаверарди. Унинг Йоко учун ҳар нарсага тайёрлиги, ҳамда содиқлиги Йокога юрагига қуйилаётган шаффоф жилғага ўхшарди. Ҳатто Айкога ҳам, афтидан, қасос дақиқалари етиб келди деган қарорга келиб Окани ўзига оғдириб олган, Йоконинг тахминича, опасини тақдир ҳукмига ҳавола қилган Айкога ҳам ҳозир у хайрихоҳона муносабатда бўлар, шунингдек, Окани ҳам оқларди. Ўзининг бечора Садаёга бўлган меҳр-шафқатини ҳеч қандай кўз ёши билан ифодалаб беролмасди. Айко, балки, Йоконикидан ҳам машъум йўлдан кетса керак. Садаёнинг эса ана шу Айкодан бўлак ҳеч кими йўқ. Агар Йоко ўлиб қолса, нималар бўлади-а? Йоконинг фикрлари Утидага ўтди. Қандайдир номаълум куч томонидан ҳаракатланадиган ҳар бир одам тақдири чизиб берган йўлдан боради. Лекин охир-оқибат ҳамма ҳам худди Йокога ўхшаб якка-ёлғиз бўлиб қолади. Ҳаммага раҳмим келади... Ой ўзининг тасаввурини йўқота бориб оҳиста ғарбга томон силжирди, у осмоннинг ўртасига етганда Йоконинг қовоғида ой шуъласи тўхтади. Кўз четларидан чаккаларини қитиқлаб кўз ёшлар оқиб туша бошлади. Оғзи қуриб қолди. «Ҳеч кимни кечириб керак эмас. Мен ўзим ҳам афв қилишларига зор эмасман. Ҳеч қандай айбим йўқ, ҳаммаси қандай бўлса шундайлигича қолаверсин. Фақат бир озгина тиниқ, қайғули осойишталик бўлса бас». Йоконинг кўзлари юмилиб борарди. Унинг бир меъёр-

даги нафас олишидан бурун парраклари жиёл бўртиб турарди.

Цуя хонага оҳиста кириб келганида, Йоко, худди касалини унутгандек, осойишта ухларди, ҳатто Цуя беркитаётган деразанинг ёғирлаши ҳам унинг уйқусига рахна сололмади.

48

Йоко операция столига ётиши лозим бўлган тонг ҳам отди. Унинг кескин қўнғироғига Цуя чопиб келди. У палатага кириб келганда Йоко ўрнидан туриб конвертни елимлаётган эди. У конвертни Цуяга бермоқчи бўлди-ю, лекин қўққисдан бу фикридан айниб, лаблари титраб кетди ва хатни майда-майда қилиб йиртиб ташлади. Бу — Айкога ёзилган мактуб эди. У операция ҳақида маълум қилиб, Айкони соат тўққизда албатта етиб келишини сўраган эди. Йоко, қанчалик совуққон бўлмасин, ҳар қандай ёш қиз даҳшатли манзарани, опасининг қорнини ёришаётганини томоша қилишга саботи етмаслигини яхши биларди-ю, лекин шунга қарамай нечундир Айко буни ўз кўзи билан кўришини истарди. Унинг ажабтовур чиройли танаси шафқатсиз равишда тилимланади ва қоп-қора қон оқа бошлайди. Айко ҳушидан кетади. Бу Йокога беқиёс лаззат бахш этади. Йоко телефон қилиб, касалхонага келишини қанчалик ялиниб-ёлвормасин, бутунлай қорасини кўрсатмай қўйган Айкодан ҳеч бўлмаса шу тариқа ўч ола билса, ўзини бирмунча енгил ҳис қилган бўларди... Лекин сўнги дақиқада Йоко бирдан иккиланиб қолди: хатни Цуяга берсинми ёки бермасинми? Бирдан операция вақтида алаҳсираб, ёт қулоқлар эшитиши лозим бўлмаган бирор нарсени айтиб юборса-чи? Ёки интиқом ҳисси-ла тўлиб-тошган Айко опасининг танасини қандай қийқимлаётганларини осойишта кузатса ёки бутунлай келмаса-чи?.. Бундай хат ёзганлиги учун ўзидан ўзи нафратланганча Йоко шундай хаёлларга борарди.

Цуя Йоконинг ўзгариб кетган юзига қарамасликка ҳаракат қилганча, худди тошқўғирчоқдек эҳтиром вазиятида ўтирарди. Унинг бу ўтириши Йоконинг нафсо-

ниятига тегди. Ҳаммалари у билан худди жинидек муомала қилишади. Ҳамма, ҳатто врачлар ҳам.

— Менга ортиқ керагинг йўқ. Қорангни ҳам кўрмай, йўқол. Сен, мени эсипаст деб ўйлаётган бўлсанг керак... Бориб тезроқ операция қилишларини айт. Мен ўлимга тайёрман.

У яқиндагина Цуянинг қўлини қандай меҳр билан сиққанини эслаб, кўнгли беҳузур бўлиб кетди. Жирканч, ҳаммаси жирканч. Эсанкираб қолган Цуя чиқиб кетди. Йоко унинг ортидан ништардай нигоҳини қадаб қолди.

Кун жуда ажойиб, илиққина эди. Ҳаттоки, деворлар ҳам иссиқлик чиқараётганга ўхшарди.

Чарчоқ ва дармонсизлиги йўқолгандек бўлиб, Йокода бирон нарса қилиш иштиёқи туғилди. Шундай ётавериш жонига текканди. Умидсизликка тушган Йоко қорнидаги оғриғи кучайишини, хаёлларига бошбошдоқлик ҳукмронлик қилишини истар, бир сўз билан айтганда, у ўзини бутунлай ҳолдан тойдириш даражасига олиб бормоқда эди. Наридан-бери кийинган Йоко зўр-базўр оёғини судраганча хонада у ёқдан-бу ёққа юриб, саришталик ўрнатмоқчи бўларди. У девор тоқчаси олдига келди. Унинг бурчагида кеча Қото юборган гуллар сўлимоқда эди. Улардан нордон ҳид анқирди. Йоко гулдасгани олди-да, ровонга чиқди. Кейин жон-жаҳди билан қайноқ қўлини гулдонга тикди ва назарида қўли қабр совуқлигини ҳис қилгандек бўлди. Бармоқлари гулларни фижимлаганча талвасали қисилди. Йоко гулларни суғуриб олиб панжарадан отиб юборди. Атиргул ва картошкагуллар ифлос кўчага тушди. Йоко деярли онгсиз равишда гулларни даста-даста қилиб ерга итқитарди. Кейин кучининг борича гулдонни полга улоқтирди. Гулдон синди ва сув ровоннинг тахта поли узра ажабтовур доира ясаганча ёйилиб кетди.

Бирдан у қаршидаги уйнинг тоmidан унга, кўринишидан кир ёйишга чиққан оқсоч бўлса керак, бир хотин ажабланиб қараб турганини сезиб қолди. Бу хотиннинг унга ҳеч қандай алоқаси йўқ эди, лекин у ҳам Йокони шубҳали назар билан кузатаётганга ўхшаб туюлди. Бу Йоконинг газабини қайнатди. У панжарага ёпишиб, титраб-қақшаганча қаҳрли нигоҳини ўша аёлдан узмай тикилди. Аёл ҳам бирмунча вақт ғаразғўйлик билан Йокога қараб турди, лекин тезда худди нимадандир қўр-

қиб кетгандек, ҳатто кирларини ҳам ёймасдан югуриб пастга тушиб кетди. Фақат паст-баланд томгина қуёшда ялтираб турарди. Йоко оғир хўрсинди ва худди тушидагидек, мана шу оддийгина манзарани мушоҳада этишда давом этди.

Бир оздан кейин у яна ўзига келди ва асабий ҳолда сочларини ҳурпайтириб хонага қайтиб кирди.

Унинг каравоти олдида европача костюм кийган бир одам турарди. Қуёшнинг ёрқин нурларидан қамашган Йоконинг кўзлари фақат қоп-қора шаклни илғарди-ю, лекин унинг кимлигини ажратолмасди. Балки уни операцияга кузатгани келган касалхона хизматчиси-дир? Лекин у сёдзининг сурилганини эшитмади-ку! Ажаб! Яна шуниси ажабланарли эдики, хонага кира туриб бу одам ҳеч нарса демади. Йоконинг кўзлари аста-секин хона ёруғлигига кўникди-да ва у атрофидаги нарсаларни ажрата бошлади, лекин манави ажабтовур шакл-шамойил худди одамга ўхшаш улкан шарпадек аввалгидек ғира-шира қорайиб турарди. Йоко камоли қизиқиш билан уни томоша қиларди, лекин Йоко унга қарагани сайин у аста-секин ўзининг аниқ тархини йўқотганча ноаниқ тус касб этарди. Қандай даҳшат! «Кимура келибди...» — деган қарорга келди негадир Йоко, сочлари тиккайиб, қандайдир баён қилиб бўлмас даҳшат таъсирига берилганча. Йоко бақирмоқчи бўлди-ю, лекин овози чиқмас, фақат лаблари титрарди, холос. У худди ўзидан ниманидир отиб юбормоқчидек қўлларини кўксига босганча тош қотиб турарди.

Қора соя ниҳоят ҳаракатга келди ва Йоко унинг ҳақиқатанам одам эканлигини англади. Қоронғиликка кўниккан кўзлари унинг Ока эканлигини илғади.

— Эҳ-ҳа, бу Ока-сан-ку! — дея енгил нафас олди Йоко, хиёл дудуқланганча. Ока сал қизарди ва одатича унга назокат-ла таъзим бажо келтирди. Йоко уни кўриб қачонлардан бери одам зотини кўрмагандек севиниб кетди. Унинг назарида Ока, у аллақачонлар алоқасини узиб юборган нариги дунёнинг вакили, олижаноб фариштадек туюлди. Кўнгли бўшашиб кетган Йоко ўзидаги унинг бўйнига ташланиб, қўлини маҳкам сиқишга бўлган хоҳишини зўрға босиб олди. У беихтиёр равишда Оканинг ёнига ўтириб, бир қўлини унинг елкасига, бошқаси билан бўйра-полосга таянганча йигитнинг юзига тикилаётганини ҳам сезмай қолди.

— Сизни кўрмаганимга ҳам анча бўлди-я.

— Келганингиз қандай яхши..

Улар деярли бараварига гапириб юбордилар. Оканинг овози Йоккога уни бутунлай тарк этган куч-қувватини қайтаргандек бўлди. Йоконинг Оканинг елкасидаги қўли сирғалиб тушиб, унинг тиззасида ётган қўлини сиқди. Йоконинг қўли муздек эди.

— Узиям минг йилдан бери кўришмадик шекилли. Сиз, назаримда, арвоҳга ўхшаб кўриндингиз. Балки афт-башарам бадбашара бўлиб кетгандир... Садаё қалай?.. Сиз касалхонадан келяпсизми?

Йоко, керакли сўзларни тополмай, қийналаётганга ўхшарди.

— Йўқ, уйдан келяпман. Бугун қандайлигини билмайману, лекин умуман, иш тузалишга қараб кетяпти деб ўйлаш мумкин. Уйғонган заҳоти: «Опажон, опажон!»— деб сизни йиғлаб чақиради. Шундай дақиқаларда унга қараб одамнинг юраги эзилиб кетади.

Йоко Садаёни ўйлаганда юраги сирқираб кетарди. Ока бемаврид маҳмаданалик қилиб юборганини тушуниб, саросимали жилмайганча қўшиб қўйди:

— Лекин баъзида ўзини жуда яхши тутлади. Иситмаси пасайиши биланоқ Айкодан бирор қизиқроқ китобни ўқиб беришини сўрайди ва жон қулоғи билан эшитади.

Ока ўзининг холисаниллило ростгўйлигини хаспўшлаш мақсадида телба-тескари гапираётганини англади. Ока буни Йокони тинчлантириш учун айтаётган бўлсада, бари бир унга ишониб бўлмайди. Ҳатто ҳар куни университет клиникасига бориб келадиган Цуянинг хабарлари ҳам унга руҳий осойишталик бахш эта олмасди. «Наҳотки, ҳеч ким бор ҳақиқатни айтмаса?»— асабийлашиб ўйларди Йоко. У Ока ҳар ҳолда ҳаққи ростини айтса керак, деб умид қилганди. У бўлса Цуядан ҳам ўтказиб кўзбўямачилик қилиш пайида. Агар мабода Садаё ўлиб қолган тақдирда ҳам, ҳозир Ока уни алдаётгандек алдашлари турган гап. Ҳеч ким у билан юракдан гаплашгиси келмайди. Йоконинг бошига қон қуйилди, қаҳру ғазаб Садаёнинг тақдири ҳақидаги безовталикдан кучлилиқ қилди.

— Бечора Садаё... Озиб кетган бўлса керак, а?— синамоқчи бўлиб сўради Йоко.

— Йўқ, назаримда, у ўзини унча олдирмаган. Балки, ҳар куни кўриб турганим учун шундай туюлса керак,— деб жавоб қилди Ока, худди нафас олишга қийналаётгандек ёқасини бўшатиб, бўйинини рўмолча билан артганча.

— Ҳеч нарса емаётгандир-а?

— Фақат шўрва билан суюқ гуруч бўтқа еяпти.

— Атиги шугинами?

— Ҳа, шундай шекилли...

«Йўқ, у юзингда кўзинг борми, демай алдаяпти.— жаҳл билан ўйлади Йоко.— Ич терлама билан оғриган беморлар соғая бошлаганларида иштаҳалари гиппа бўрилган бўлади... Одамни шунчалик ҳам алдаш мумкинми? Ҳамма алдаяпти. Ҳатто Ока ҳам. Кеча кечаси касалхонада қолмовдим, деяпти. Ахир, бу гапийам ёлғонку?»

Нега энди Оканинг қўли муздайлиги маълум. Ока Айконинг эҳтирос яллиғидан иссиқ қўлларига ўрганиб қолган-да. Кеча бу қўллар...— Йоко Оканинг аёлларникидек оппоқ ва майин, чиройли қўлига харислик билан қарарди.— Мана шу қўллар кеча кечаси...— Йоко кўзини Окага қадади.— Лаблари ҳам ҳаддан ташқари кип-қизил... Мана шу лаблар кеча кечаси...»

Жаҳл ва рашкдан Йоконинг кўз олди қоронғилашиб кетди. У қўлига тушган нарсани ғажиб ташлашга тайёр эди, ўзидаги бу истақни зўр-базўр босиб турарди. Кўзларидан ёноғини куйдирганча қайноқ ёш думалай бошлади.

— Сиз кўзимни бақрайтириб алдаяпсиз,— Йоконинг елкалари титрарди. Юраги қаттиқ дукирлаганидан, боши силкиниб, сочлари тиккайиб кетарди. Йоко кимоносининг енгига қистирилган дастрўмолини олиб, ҳали ҳозиргина Оканинг қўлини ушлаб турган қўлини артди. Йоко кўриб турган ҳамма нарса, қўли тегаётган ҳар бир буюм унда жирканч туйғусини уйғотарди! Оканинг жавобини кутиб турмай тўрсиллаб гапира бошлади:

— Садаё аллақачон ўлган. Мени билмайди, деб ўйлаяпсизми? Сиз билан Айконинг ўта ғамхўрлигингиз туйғайли ҳар қандай одам ҳам нариги дунёга равона бўлиши турган гап. Садаёнинг зап омади келди-да!

О-о, Садаё!.. Сен ҳақиқатанам бахтлисан... Ока-сан, яхшиси, Садаёнинг қандай ўлганлигини гапириб бе-

ринг. Улим олдидан охирги қудтум¹ сув ичмай бандаликни бажо келтирдими? Сиз Айко билан боғда сайр қилиб юрганларингда ўлиб қолдими? Еки... ёки заҳарханда жилмаяётган Айконинг кўз олдида абадий уйқуга чўдими? Кўмиш маросими қандай бўлди? Тобутни қаерда буюртирдинглар? Мен учун бир оз каттароғини буюртириш керак. Ўзим ҳам ўлгундек аҳмоқман! Тезроқ тузалиб Садаёнинг ёнидан жилмасликни хоҳлардим... Энди уйўқ... Елгон... Унда нега бўлмаса Айко икковларинг менинг олдимга келмай қўйдинглар? Бугун азоблаш... мазах қилиш учун келдингизми?..

— Қандай бемаънилик!— деди ўзини тутолмай Ока, лекин Йоко унинг гапини оғзидан юлиб олди.

— Бемаънилик!— дея хитоб қилди асабий хахолаганча.— Тўғри... Вой, бошим оғриб кетди. Бошим узра таҳдид қилиб турган тавқи лаънат косасини тагигача сипқориб бўлдим. Сизларга оғирлигим тушмай қўя қолсин. Сизга халақит бермоқчи эмасман. Мен давру давронимни суриб бўлдим... Энди сизнинг навбатингиз... Агар удалай олсангиз, ҳа-ҳа-ҳа...— Йоко жинниларга ўхшаб бор овози билан хахолаб куларди. Унинг бу қилигидан уялиб кетган Ока, қип-қизарганча полга тикилиб ўтирарди.

— Қулоқ солинг!— деди ниҳоят у қатъий овозда.

— Эшитаман.— Йоко Окага жиддий нигоҳ ташлади, лекин лабининг бурчагида заҳарханда истеҳзо яширишиб турарди. Бу истеҳзода Окани гангитиб қўйиш учун оғу етарли эди.

— Албатта, менга ишонмаслигингиз мумкин, сизни бунга мажбур қила олмайман. Лекин Айко-санга камол ҳурмат билан қарайман.

— Буни эшитишимнинг ҳожати йўқ. Сиз мени ким деб ўйлаяпсиз? Айкога нисбатан камоли ҳурмат ҳис қилаётганингиз учун ҳам, мени қачон ўларкан, деб хабар олгани келгансиз. Сиздан қанчалик миннатдор бўлишим кераклигини ўзингиз бир ўйлаб кўринг-а. Бугун операция, сиз операция хонасидан жасадимни олиб чиқишаётганда маза қилиб томоша қилишингиз, кейин эса Айкоингизни бу хушxabар билан севинтиришингиз мум-

¹ Япон урф-одатига кўра ўлаётган одамга сўнги қудтум сув берилади.

кин, лекин ўлимга кириб кетишдан олдин, сизга яхши-
лаб миннатдорчилик билдирмоқчийдим. «Эдзима-ма-
ру»даги илиқ муносабатингиз учун ташаккур. Сизнинг
ғамхўрлигингиз туфайли зеркиш балосидан қутулган
эдим. Мен сизни доим укамдек ҳурмат қилардим, ле-
кин эндиликда Айко туфайли сиз билан алоқамни уза-
мап. Дарвоқе, бу ўз-ўзидан маълум. Вақт бўлиб қолди,
мени холи қўйинг.

— Мен операция бугунга белгиланганидан хабар-
сиз эдим. Бундай аҳволда нега операцияга рози бўл-
дингиз?

— Анави тентак Цуя ҳар куни Садаё ётган клиника-
га боради, лекин, афтидан, сизга ҳеч нарса демабди-да.
Балки, айтгандиру ўзингиз англамагандирсиз.— Йоко
жилмайди ва мафтункор ҳаракат билан бўздек оқариб
кетган пешонасидан сочларини орқага суриб қўйди.
Жимжилоғи қоқсуяк бўлиб қолганди, лекин ҳаракати
ҳалиям жозибали эди.

— Операцияни қолдиринг, ўтинаман... Врачлар, ҳар
ҳолда, врачлар-да.

— Лекин мен ҳам менлигимча қолавераман, менга
бари бир, мен шунга жазм этдим.

Йоко Окага диққат билан разм солди. Қўз ёшлари
қуриб, мурданикидек оппоқ пешонасида тер томчилари
йилтирарди. У яхдек совуқ кўринарди.

— Унда операцияга қатнашишимга рухсат беринг.

— Сиз мени шунчалик ёмон кўрасизми?.. Кейин ку-
либ юриш учун наркоз остида алаҳлаб нималар дейи-
шимни эшитиб олмоқчимисиз? Майли, кира қолинг.
Озиб чўп-устухон бўлиб қолган танамни, кампиршонинг
лаънат тамғаси босилган танасини томоша қиласиз...
Тўғри, бу сизни ҳайратлантириши даргумон...

Йоко бу сўзларни ориқлаб кетган юзини ноз-караш-
ма-ла буриштирганча айтди ва қовоқ остидан Окага
қаради. У беихтиёр тескари ўтирилди.

Палатага Цуя ҳамроҳлигида ёшгина врач кириб
келди. Операцияга бориш вақти бўлганди. У индамай
врачга бош ирғади-да, кимоносини тўғрилаб ўрнидан
турди. Ортидан эргашган Окани сезмагандек қоронғи
ниллапоядан пастга тушиб бориб, мўъжазгина, нимқо-
ронғи коридордан ўтибоқ операция хонаси олдидан чи-
қиб қолди. Цуя эшикни очди. Коридорга қуёшнинг ёр-
қин, илиқ нури ёғилди. Йоко, ниҳоят, Окага ўтирилди.

— Ташаккур, бас, шу ергача кузатганингиз ҳам етади. Мен ҳали яланғоч танамни сизга кўрсатиш даражасида тубанлашганим йўқ...— деди у шивирлаб ва осойишталик билан операцияхонага кириб кетди. Ока унинг ортидан киришга журъат этмади.

Йоко ечинаётиб, унга ёрдамлашаётган Цуяга шундай деди:

— Агар Ока-сан кирмоқчи бўлса, уни киргизма... Кейин... Кейин,— шу вақт Йоконинг кўзлари негадир ёшга тўлди,— агар алаҳлай бошласам, сендан илтимос — беркит... оғзимни беркит. Эшитяпсанми? Эсингдан чиқарма, ўтинаман!

Гинекология клиникасидаги врачлар ҳар куни ўнлаб яланғоч аёлларни кўришади. Шундай бўлса ҳам, Йоконинг назарида, ассистентлар унга айрича қизиқиш билан қарашаётгандек туюлди. Унга чўп-устухон бўлиб кетган танасини кўз-кўз қилиш ўлимдан ҳам оғирроқ эди. Бемаврид инжиқлик жазавасида Окага айтган гаплари миясидан чиқмас ва Садаё ҳақиқатанам ўлган бўлса керак, деган хаёлдан виждони азобланарди. Унда машаққатли операциянинг нима ҳожати бор? Муқаррар нарсага халақит бериш нечун?

Атрофида врачлар ва қордек оппоқ халат кийган ҳамширалар турган оппоқ операция столи худди қабрдек Йокони кутиб турарди, бирдан уни қўрқув қамраб олди. Ҳаттоки, жарроҳнинг тиғи халос қилишига кўз тиккан белидаги оғриқ ҳам бирдан йўқолиб, аъзойи баданини қандайдир оғир нарса босиб тургандек бўлди. Пешонаси, қўлларидан тер қуйилди. Йоко бирдан-бир халоскоридек Цуяга ўгирилиб қаради. Цуя унга руҳлантирувчи нигоҳ билан жавоб қилди. Бутун танасини ларзага келтираётган титроқни енгилла кучи етмай, Йоко операция столига ётди.

Унинг оғзи билан бурнига оқ дока боғлашди. Йоконинг дарҳол нафаси қайтди. Лекин кўриш қобилияти ҳайратланарли ўткирлашди, назарида шиддатли равишда боши узра гир айланаётган ёғоч шифтнинг энг майда чизиқларини ҳам кўраётганга ўхшарди. Юраги дам-бадам тўхтаб қолар, шунда у бўғилиб қолаётганини ҳис қиларди.

Доканинг устига жуда ўткир ҳидли дори томчилари туша бошлади. Врач Йоко қўлининг томир ураётган жойидан ушлаб турарди.

— Бир-ир!— деб талаффуз қилди врач.

— Би-ир!— деб қайтарди Йоко узук-юлуқ овозда.

— Ик-ки!

Шу дақиқада Йоко бутун қалби билан ҳаётнинг қиматини ҳис қилди. Ғайритабиий саргузашт Йокони ўлимга маҳкум этди... Шунини ўйлаганда томиридаги қони музлаб қолаётганга ўхшарди.

— Ик-ки!— Йоконинг овози янада кучлироқ титраб кетди. У фикрларнинг ҳайратомиз равшанлигини ҳис қилганча санашда давом этди ва бирдан уни ўраб турган борлиқ қаёққадир олисга сурилиб кетаётгандек бўлди. Бунга чидаш қийин эди. Йоко жон аччиғида ўнг қўлини бўшатиб олди-да, бор кучи билан оғзини силамоқчи бўлди. Лекин шу заҳотиёқ унинг қўлини врач қаттиқ ушлади. Йоконинг назарида, даҳшатли кураш олиб бораётганга ўхшарди.

«Курати тирик экан, мен қандай қилиб ўла оламан... Қандай қилиб бўлмасин яна бир бор унинг кўксига... Бас қилинг!.. Жинни бўлиб ўлсам ҳам майли, фақат ўлдирилишни хоҳламайман... Бас қилинг... ўлдиришяпти!»— деб бақирарди-ю, лекин ўзининг овозини ўзи эшитмасди.

— Яшаш... Улимни хоҳламайман... Ўлдиришяпти!

Йоко бор кучини йиғиб врачлар, юзидаги оқ доқа, ҳатто тақдирнинг ўзи билан ҳам олишмоқда эди. Лекин Йоко йигирмагача ҳам санаб улгурмай, аъзойи бадани бўшашиб, худди ўликдек қимирламай қолди.

Операциядан кейин уч кун ўтди. Йоко тез тузала бошлади, лекин учинчи кунни ҳаммаси ўзгарди қолди. Бу, ғарб шамоли ўзи билан сел ҳамда шамол-тўполонни эргаштириб келган оқшомда рўй берди.

Эрталабданоқ боши оғирлашиб нимадир жаранглаб турди. Йоко бу об-ҳаво таъсири бўлса керак, деб ўзини тинчлантириб, хавотирини босмоқчи бўлди. Лекин соат учдан кейин температураси кескин кўтарилиб кетди, оғриғи кучайди: «Бачадон тешилиши!»— медицинага оид китобларни кўп ўқиганидан, дарҳол шундай қарорга келди Йоко. У бу машъум фикрни қувиб, аҳволи яхши-

ланишини сабрсиз кута бошлади. Лекин аҳволи баттар оғирлашди. Қўрқиб кетган Цуя навбатчи врачни чақириб келганда, Йоко ҳаётга беқиёс меҳр ва ўлимдан қўрқувни унутиб ўринда ғужанак бўлиб ётарди.

Врачнинг ортидан касалхона мудирини югуриб келди. Қорнига муз солинган халтача қўйишга қарор қилишди. Лекин ҳатто тунги кўйлагининг юмшоққина тегиб кетиши ҳам Йокода қаттиқ оғриқ уйғотардики, гўё қандайдир ўтмас нарса билан жонини суғуриб олишаётганга ўхшар ва у йиртилаётган шойининг тарсиллашига ўхшаш фарёд урди. Оғриқдан Йоко ҳатто қимирлашга ҳам ҳоли йўқ эди.

Ёмғир ёғоч томни тарақлатарди. Иссиқ рутубат билан алмашинди, хона бирдан қоронғилашди, ёмғирдан қочиб хонага кириб олган чивинлар гашга тегиб ғўнғилларди. Нимқоронғиликка чулганган Йоконинг чеҳраси дам-бадам ўзгариб борарди. Ёноқлари янада чўкиб, бурни ўткирлашди, кўзлари ич-ичига ботиб, иситма оташида йилтирарди. Улар афтидан хонани аланг-жаланг кўздан кечирар, қаергадир олисроққа, нариги дунё сарҳадларига жо бўлишга жустжў қиларди. Азоб-ла қайрилган қошлари қаншарига бирлашиб кетганга ўхшарди. Қовжираб, ёрилиб кетган лаблари орасидан нафаси ҳуштак чалганча отилиб чиқарди. Ўринда жон талвасасида ётган аёл эмас, қандайдир шаклсиз махлуқ тўлғанаётганга ўхшарди.

Даҳшатли оғриқ дам-бадам қайтарилиб турарди. Йоконинг назарида кимдир танасига қип-қизил чўғ ҳолига келтирилган темир симни раҳмсизларча санчаётганга ўхшар ва у кучининг борица тишини тишига босарди.

Нафас олиши борган сари оғирлашарди. Унинг ҳатто кўзини очишга ҳам кучи етмасди, у палатада нечта одам борлигини ҳам санай олмас, ҳаво очиқми ёки булутлими — буни ҳам билмасди. Осмонни кесиб ўтган чақмоқ Йоконга аъзойи баданини пармалаётган оғриққа ўхшар, чунки оғриқ даҳшатли тус олганди. Оғриқ бир оз пасайиб, нафасини ростлаб олиш имконига эга бўлган Йоко тепасида турган врачларга илтижоли қарарди. «Ўлдирсанглар ҳам майли, фақат азобдан қутқаринглар». Шу дақиқадаёқ унинг ғазаби қайнарди. «Ҳар ҳолда ўлим тигини санчишга улгурдинглар». Бу икки туйғу бир-бирига чоғишиб, аъзойи баданига қуюндек ёпири-

ларди. «Агар ёнимда Курати бўлганда эди... ёки Кимура... Анави софқўнгил Кимура... Ҳаммаси тамом бўлди... Тамом бўлди... Садаё ҳам азобланипти... Оғрияпти... Оғрияпти... Цуя шу ердамикин?»— Йоко кўзини очди, лекин қаттиқ оғриқдан яна юмиб олди. «Шу ерда. Ташвишли чехрада... Елғон! Нимадан хавотир олиши мумкин? Ҳаммаси бегона... бутунлай бегона... улар тош қиёфали, улар фақат қарашни билади, ҳеч нарса қилмайди... Агар унинг азоб-уқубатларининг мингдан бир бўлагини ҳис қила олганларида эди... Вой, ҳаммаёғим оғрияпти, оғрияпти! Садако... Сен ҳалиям қаердадир яшашсанми?.. Садаё ўлди... Садако... Мен ҳам ўламан. Манави азоблардан ўлим афзалроқ... Шафқатсиз... Ҳамма азобларга чидаш бера туриб, нега энди ўлишим керак? Хоҳламайман, ўлмаслигим керак... Фақат тирик қолсам бас... Оҳ-ҳ... Нимадир... Қаердадир... Кимдир... Мени қутқаринглар! О, тангрим! Бунга чидаб бўлмайди!»

Тердан ҳўл бўлиб кетган, баданига ёпишиб қолган чойшабда қимирашга ҳоли келмай, нималарнидир гўлдираганча ётарди. Фақат вақт-вақти билан ярадор буқа ўкиригига ўхшаш фарёд аралаш: «Оғрияпти, оғрияпти!»— деган овоз эшитиларди.

Шамол-ёмғирли оқшом чўкди. Йоконинг борган сари аҳволи оғирлашарди. Шаҳарда электр чироқ ўчиб қолди, хонада шамолда липиллаганча иккита шам хира нур сечарди. Врач дам-бадам шамларга яқинлашиб, диққат билан термометрга қарарди.

Йоко кечаси билан азобланиб чиқди. Тонгга яқин оғриқ бир оз пасайгандек бўлди. У чангаллаб ётган чойшабини қўйиб юборди-да, пешонасини артди. Ҳамшира дам-бадам пешонасини артиб турганига қарамай пешонаси билан қўли ёқимсиз тарзда ёпишқоқ эди. «Мана, ниҳоят, тамом бўлди!» қандайдир бегонасираб ўйлади Йоко. Ҳаммадан ҳам Куратини кўргиси келаётганди, яна бир бор уни кўра олсайди. Лекин у бунинг иложи йўқлигини яхши биларди. Кўз олдини фақат зулмат чулғаб олганди. Йоко худди йигирма олти йил бадалида қалбида йиғилиб қолган барча дардларини чиқариб юбормоқчидек оғир нафас олди.

Бирдан хаёлига нимадир келиб, у кўзлари билан Цуяни қидира бошлади. Цуя унинг безовта нигоҳини илғаб, олдига келди.

— Ёстиқ тагида, ёстиқ тагида,—деб гўлдирадди Йоко жон-жаҳди билан Цуяга кўзи билан ёстиқ тагига ишора қилиб.

Цуя ёстиқ тагини тимирскилаб, операция олдидан Йоконинг ўзи айтиб ёздирган хатларни олди. Йоко жон талвасасида Цуяга бу ёзилганларни ёқиб юборишни, ҳозироқ, унинг кўз олдида ёқишни буюрди. Цуя унинг ниятини тушунди-ю, лекин иккиланиб қолди. Цуянинг сусткашлигидан Йоконинг зардаси қайнаб, ҳамма нарсани унутиб, ғазаб алангасида ўрнидан турмоқчи бўлди. Босилай деган оғриқ яна янги куч билан хуруж бошлади. Ҳушини йўқотай деган Йоко азобли оғриқни енгиш мақсадида бор кучи билан оёқларини қисди. «Ҳеч нарса қолдиришни истамайман. Бир оғиз ҳам гапирмай ўламан!»— аъзойи баданини чулғаб олган як-каю яғона туйғу мана шу эди.

— Ёқиб юбор!— деярли ҳушсизлик ҳолатида қичқирди у. Врач ҳам Цуяни шоширадди. Цуя шамни каравот олдига олиб келди-да, Йоконинг кўз ўнгида хатларни ёқа бошлади, Йоко бинафшаранг аланга кўтарилаётганини кўриб турарди.

Йокони кучлари тарк этди. Унинг ҳаёти йўқликка юз тутди. «Ётар... Қиролича шуурсиз қолганча ўляпти...» Алам юрагини оғритиб, тирнаб ўтди. Унинг йиғлагиси келди. Лекин кўзида ёш қуриб қолганди, фақат кўз милклари иссиқдан ачишди.

Яна даҳшатли оғриқ бошланди. Йоконинг назарида, нақ олло таолонинг ўзи унга жазо юбораётганга ўхшарди, ҳаёти аста-секин тарк этипти, уни ўраб турган одамларнинг чеҳрасида қўрқув зоҳир бўлганди.

Яна бир тонг отди.

Йоко кучлари жуда тез тарк этаётганини ҳис қиларди. Ҳатто аъзойи баданини ларзага келтираётган оғриқни ҳам қандайдир олис нарсадек қабул қиларди. Учиб бораётган онгини зўр бериб жамлашга уринган Йоко яна нимани қилиб улгурмаганини эслашга уринарди. Бирдан унинг хотирасида Садако қалқиб чиқди. Хатларни ёқиб юборишди, демак, Кибэ билан Садаконинг учрашйшлари даргумон. Садокони битта-яримтага топшириш лозим... Кимга топширса бўларкин? Йоко талвасаланиб хотирасини тит-пит қиларди.

Утида... Ҳа, Утидага. У Утида ҳақида ажабтовур илиқлик билан эслади. Шунда бирдан бу адолатсиз,

қайсар одамнинг қалб қаърида тиниқ, ёрқин нимадир яширинганини ҳис қилди.

Йоко Цуяга Котони чақиритишни буюрди. Цуя унинг казармада яшашини билса керак. Агар Кото илтимос қилса, Утида албатта келади. У Котони севади.

Бир соатдан кейин палатада одатдагидек ҳарбий формада Кото пайдо бўлди. Йоко ундан нима хоҳлаётганини зўрға англаган Кото қовоғини уйганча шошапиша чиқиб кетди.

Йоко ҳеч кимга эътибор бермай, ишқилиб охириги нафасини олгунга қадар Утида келса бас, деб худога нола қиларди.

Лекин Утидадан дарак йўқ эди.

— Оғрияпти... Оғрияпти... Чидолмайман!

Йоко ҳамма нарсани унутиб бақирар, худди жонини суғуриб олишаётгандек ўзини ҳам унутиб дод соларди. Унинг жон аччиғидаги дод-войи жаладан кейин отган соф ёзги субҳидам осойишталиғига раҳна солиб анчагача эшитилиб турди.

ТАРЖИМОНДАН

Такэо Арисима (1878 йилда Токиода туғилган) япон адабиётига ўн иккита асар қолдирди. Булардан «Аёл» романи ва «Каин сулоласи» повести япон адабиётининг дурдоналари қаторидан ўрин олди. Бу икки асар ёзувчи ижодининг чўққиси ҳисобланади. Айниқса «Аёл» романини япон танқидчилари юқори баҳолаб, уни танқидий реализмнинг катта ютуғи деб биладилар.

Роман қаҳрамонларидан бири Кимура Йокога йўллаган хатида Лев Толстойнинг «Тирилиш» пьесасини томоша қилганини баён қилади: «Пьесада насронийларни нафратлантирадиган жойлари ҳам бор, лекин сўнгги пардаларининг улуғворлиги барча томошабинларни мафтун қилиб қўйди. Мисс Уэлш ҳайратомуз ҳаққоният билан ўйнадики, гўё саҳнага роман қаҳрамонининг ўзи чиқиб келгандек туюлди. Агар сиз ҳали «Тирилиш»ни ўқимаган бўлсангиз, уни ўқиб чиқишингизни маслаҳат бераман. Бундан олдин мен Японияда-лигимда Толстойнинг К.нинг таржимасида босилган «Тавба»синигина ўқигандим. Лекин спектаклни кўрганимдан кейин, имконият туғилиши биланоқ ёзувчининг ижоди билан батафсил танишишга қарор қилдим».

Кўриниб турибдики, Такэо Арисима «Аёл» романини ёзишда Лев Толстойнинг «Тирилиш», «Тавба», «Анна Каренина» каби машҳур асарларидан қаттиқ таъсирланган. Қаҳрамонлардаги ҳиссиёт бойлиги, ички кечинмаларнинг мўллиги ҳам шундан далолат бериб туради. Асар қаҳрамони Йоко севимлисининг бир меҳрига минг

меҳр қайтаришга тайёр. У болаликдан ўзининг шу хислати билан бошқалардан ажралиб турарди: «Йоко ўзида аламдан бошқа ҳеч нарса сезмасди. Бора-бора у қайсар, ўз билганини қиладиган, бировга ишонмайдиган бўлиб қолди. У қалби нимани лозим кўра, бажараверадиган одат чиқарди». Агар Курати Йокони деб хотинидан воз кечса, Йоко ўз навбатида бу меҳрга жавоб тариқасида яккаю ягона бўлмиш қизалоғидан воз кечади. Ишқ майдони унга торлик қилса у ўз севимлиси билан бирор хилватда қўшалоқ ўлим топишга ҳам тайёр. Йоко беқиёс меҳру муҳаббатга, ҳавойи лаззатга ўч: «У мазкур ҳиссиёт амрига бўйсунгач, бутун борлиғи билан муҳаббат оғушига ўзларини отган ва аҳду паймонга биноан қўшалоқ ўлимни афзал кўрган ошиқ-маъшўқларга хос кўнгил хотиржамликни ҳис қилди».

Демоқчимизки, муаллиф «Қўшалоқ ўлим» бирикмасини ўз асарида аҳён-аҳёнда келтириб туради. Шуниси ачинарлики, Такэо Арисима 1923 йил, 8 июнда онаси ва синглиси билан хайрлашиб уйдан чиқиб кетган ва бошқа қайтмаган. Роппа-роса бир ойдан кейин уни Каруидзава тоғ этагидаги кулбадан севгилиси билан ўлган ҳолда топилган. Улар бир-бирларисиз яшай олмаганлар ва ҳаётдан биргаликда кетишга қарор қилишган. Арисиманинг ўлими япон зиёлиларининг маънавий инқирозидан далолат беради.

На узбекском языке

Такзо Арисима

ЖЕНЩИНА

Р о м а н

Перевод с издания издательства
«Художественная литература», Москва, 1967.

Редактор А. Қосимов

Рассом А. Пономарёв

Расмлар редактори А. Бобров

Техн. редактор Т. Смирнова

Корректор Ш. Соатова

Босмахонага берилди 03.04.81 й. Босишга рухсат этилди 19.02.82 й. Формати 84×108¹/₂. Босмахона қоғози № 3. Адабий гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 21,0. Нашр л. 21,71. Тиражи 60000. Заказ № 798. Баҳоси 1 с. 80 т. Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашри-
ётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси,
Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26.

Такэо, Арисима.

**Аёл./Русчадан Ҳ. Маҳмудова тарж.— Т.: Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1982.—400 б.**

Япон адиби Такэо Арисима ўзининг «Аёл» деб аталган мазкур романида Йоко исмли сухсурдек жувоннинг фожиали ҳаётини муфассал тасвирлаб берган. Йоко ўз муҳотидаги аёллардек яшашга ўзини бир неча бор мажбур қилади. Лекин у танлаган йўл ҳар гал саробга айланаверади. Йоко ипирисқи ҳаёт гирдобида гарқ бўлиш даражасигача боради, бироқ ёрдам бериш ўрнига уни мазах қилдилар. У шу тариқа одамлар орасида танҳоликда яшайди ва охири оқибат ҳалок бўлади. Аммо, шунда ҳам Йоко китобхон назарида нафосат соҳибаси бўлиб қолади.

Такэо Арисима. Жёнщина. Роман.

И(Ял)